ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ
ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ

ಸಂಶೋಧಕರು
ಜಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ. ಎಸ್. ಸಿ. ಪಾಟೀಲ
ಡೀನ್, ಲಲಿತಕಲಾ ನಿಕಾಯ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ

ಅಧ್ಯಯನಾಂಗ
ಲಲಿತಕಲಾ ನಿಕಾಯ, ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

೨೦೦೮

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ
ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ

....

ಸಂಶೋಧಕರು
ಜಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ

◆

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ
ಡೀನ್, ಲಲಿತಕಲಾ ನಿಕಾಯ
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು
ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ

ಲಲಿತಕಲಾ ನಿಕಾಯ
ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ
೨೦೦೯

ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ ಇವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಲಲಿತಕಲಾ ನಿಕಾಯದ ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಪದವಿ ಅಥವಾ ಇತರ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

(ಜಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ)
ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ದಿನಾಂಕ : ೧೮-೨-೨೦೦೯
ಸ್ಥಳ : ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ದೃಢೀಕರಣ ಪತ್ರ

ಜಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ಇವರು ಬರೆದು ಸಾದರಪಡಿಸಿದ **ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ** ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವು ಮೂಲ ಸಂಶೋಧನ ಕೃತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅವರು ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಲಲಿತಕಲಾ ನಿಕಾಯದ ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಈ ಮೂಲಕ ಧೃಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇದು ಇಡಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಮೂಲಕ ದೃಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

(ಡಾ. ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ)
ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು
ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ
ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ದಿನಾಂಕ : ೧೮-೨-೦೯
ಸ್ಥಳ : ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಪರಿವಿಡಿ

ಅಧ್ಯಾಯ : ಒಂದು

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ಸ್ವರೂಪ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕತೆ

ಪ್ರಪಂಚದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತವು ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜಾನಪದ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳು, ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಮೂರ್ತಿಗಳೂ, ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಅಜರಾಮರವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

"ಕಲೆಯ ಮೂಲವು ಪ್ರಶ್ನಾತೀತವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಅದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ, ಮಾನವನ ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ" ಎನ್ನುವುದು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿಚಿತವಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನೂ, ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ಮಾನವನು ಯೋಚಿಸಿದ್ದಾಗಿನಿಂದ, ಅದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಲೆಂದು, ರಂಜಿಸಲೆಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಕುಶಲಕಲೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಶಿಲಾಯುಗಗಳನ್ನು ದಾಟಿ, ಸಮುದಾಯ, ಗುಂಪುಜೀವನ, ಬುಡಕಟ್ಟು ಹಾಗೂ ನಾಗರೀಕತೆಯೆಡೆಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾನವ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನು ಸಾಗಿಸಲು ನಿರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಜನಪದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕಲಾಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಭಾಗವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಈ ವಿನೂತನ ಆಚರಣೆಗಳು ದಿನನಿತ್ಯದ ಜೀವನ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಧಿ–ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಹಿರಿಯರಿಂದ ಕಿರಿಯರಿಗೆ, ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ಮುಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನವರೆಗೆ ರಚನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಜನಪದವೆಂದರೆ ಜನರಿಂದ–ಜನರಿಗೆ–ಜನರಿಗೋಸ್ಕರ ಮುಂದಿನ ಭವಿಷ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಅವರದೇ ಆದ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜೀವನ ಕ್ರಮವಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡವರನ್ನು ಜನಪದರು ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡು, ಕುಣಿತ, ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆ, ರೇಖಾಚಿತ್ರ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಕುಶಲಕಲೆ ಎಂದು ಹಲವಾರು ವಿಭಿನ್ನ ಮಾದರಿಗಳು ಇವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಈ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಜನಪದರ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶೈಲಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಜನಪದರಿಂದ ಹೊರತಾದ, ನಾಗರೀಕತೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ನಗರೀಕರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಗುರುತಿಸುವಂತಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟಪದ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದಲೇ ಜನಪದ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ವಿವಿಧ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಅಂದರೆ, ಇಂದು ಅರ್ಥೈಸುವ ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದೀಯ ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ದಾಖಲೆ ಆಗದೇ ಇರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಹಲವು ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ ಇವು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿಂದ ಯಶ ಕಂಡಿದ್ದರೂ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಅವುಗಳ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸಾಗದೆ ಇರುವುದು ವಾಸ್ತವ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳದ್ದೇ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರಪಂಚವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅವುಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆ, ತಯಾರಿಕೆಯ ಮಾಧ್ಯಮ, ಬಳಕೆ, ಆರಾಧನೆ–ವಿಧಿಕ್ರಿಯೆ ಹಾಗೂ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ವಿಸರ್ಜನೆ ಎಲ್ಲವೂ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪು ತಳೆದಿರುವ ಹಾಗೂ ತಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತಾದ ವಿವರವಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಸಂಶೋಧಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ "ನಿತ್ಯದ ಬದುಕು ಹಸನಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ, ಒಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಬಂಧಿಸಿದೆಯೋ, ಅದು ಧರ್ಮ, ಈ ಧರ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಆಚಾರ–ವಿಚಾರಗಳು ನೂರಾರು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ, ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ, ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ವಿಕಾಸಗೊಂಡವು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಮನಸ್ಸು ಬದುಕನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿಸಲು, ಜಡದಿಂದ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಪಟ್ಟ ಪರಿಶ್ರಮವು ಕಲೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ"[೧] ಎಂಬ ವಿಚಾರವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಅನುಭವದ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ಯಾರೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಯುನೆಸ್ಕೋ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ Technical and Legal Committee ಯು ಜೂನ್ ೧–೫–೧೯೮೭ ರಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ Folklore ಬಗ್ಗೆ ಅಂದರೆ ಜನಪದದ ಭಾವಾರ್ಥವನ್ನು "Folklore (in broader Sense, traditional popular folk culture) is a group-oriented and tradition based creation of groups of individual reflecting the expectations of the community as an adequate expression of its cultural identity; its standards and values are transmitted orally, by imitation or by other means. Its forms included, among others, language, Literature, Music, Dance, Games, Mythology, Rituals, Customs, Handi Crafts, Architecture and other arts"[೨] ಎಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಿದೆ. ಜನಪದ ಕಲೆಯು ಜನಪದ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ, ಶಿಷ್ಟಪದ ಎಂಬ ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. "ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಮುಖಾಂತರ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ" ಎಂಬುದನ್ನು ಅಥವಾ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಇತರ ಪ್ರಕಾರಗಳಂತೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶೋಧಿಸುವ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಂತಹ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಪಾತ್ರವು ತುಂಬ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ದೇಸೀ ಪರಂಪರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಮೌಖಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚರಿತ್ರೆ, ಕಲೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನಹರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೦೧. ಡಾ. ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ., ಪುಟ ೩, ೧೯೯೧

೦೨. ಡಾ. ದುಲಾಲ್ ಚೌಧುರಿ : ಮೆಥಡಾಲಜಿ ಇನ್ ಫೋಕ್‌ಲೋರ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಆಂಡ್ ಫೀಲ್ಡ್ ವರ್ಕ್ : ಜಿ.ಆರ್.ಟಿ. ಪಬ್ಲಿಷರ್ಸ್, ಕಲ್ಕತ್ತ, ಪುಟ ೭, ೧೯೯೩

ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ನೆಲವಂತೂ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ವಿಶಾಲ ಭೂಮಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿರಬಹುದಾದ, ಕಲೆಯ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಹುಟ್ಟಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಜನಪದ ಕಲೆಯು ಜನರ ಬದುಕಿನ ಆತ್ಮವಾಗಿ, ಜೀವವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಅವರ ಗರ್ಭದಿಂದ ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದೆ, ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜೀವನದ ಎಳೆಗಳಿಂದಲೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿಚಾರಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಮುದಾಯ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಲದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾರ ಪಡೆದರೂ, ಅದು ಗ್ರಾಮೀಣರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆ ಅಥವಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಹಿಂದೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಶಕ್ತಿಮೂಲಗಳು, ಮನುಷ್ಯನ ಸುಪ್ತಶಕ್ತಿಗಳು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಮುಖಾಂತರವೂ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದ್ದು, ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪದರ ಬದುಕು ತಮಗರಿವಿಲ್ಲದೆಯೇ ತಮ್ಮ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕಂಡುಕೊಂಡರು ಎಂಬುದನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದರ ರೂಪುರೇಷೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸವು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿಸಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಶಿಲ್ಪವೂ, ಒಂದೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬದುಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ, ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ಇದು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಇತಿಹಾಸ ಆಗಬಲ್ಲದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಜನಪದರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಂಶಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನಹರಿಸಿ, ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ರಚನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ವಿಶೇಷಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಗಳು ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವ, ರಚಿಸುತ್ತಿರುವ ನೈಜ ಸ್ವತಂತ್ರ ಶೈಲಿಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎರವಲು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹ, ಅಂಗಾಂಗಗಳ ರಚನೆ, ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಬಳಕೆ, ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯ, ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನತೆ, ಉಡುಪು, ವೇಷಭೂಷಣ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಒಂದು ಹಂತದ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿನ ರೌದ್ರಾವತಾರ, ಭಯಾನಕತೆ, ಬೀಭತ್ಸ, ಗಂಭೀರ, ಶಾಂತ ಮುಂತಾದ ರಸಾನುಭವಗಳ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಈಗಾಗಲೇ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜಾನಪದದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ, ಜನಪದ ಕಲೆ ಅರ್ಥಾತ್ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಇದೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಲೆಯು ನೂರಾರು ವಿಷಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಸೇರಿ ಬೃಹತ್ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನ ನೀಡಿದೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪಗಳೊಂದಿಗೆ ಜನಪದ ಕಲೆಯು ನೂರಾರು ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡರೂ, ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿ ಒಳಪಡದೇ ಇರುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ಥಳೀಯ ಪಾರಂಪರಿಕ ದೇಸೀ ಮೌಖಿಕ ಸಂಗ್ರಹಿತ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ನೈಜಗುಣವನ್ನು ಹಾಗೂ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದ ವಿಚಾರವಂತಿಕೆಯ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆ ಹರಡಿದ್ದು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಣ್ಣು, ಶಿಲೆ, ಮರ, ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲದೆ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಅನೇಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಈ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನ ಹೊಂದಿದೆ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪದ ಪ್ರಭಾವ, ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವು ಈ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಿದೆ. ಹೀಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಜನಪದೀಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮಕ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೊಂದಲಾಗಿದೆ.

ದೃಶ್ಯಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಡೆದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂದರ್ಭದ ದೃಶ್ಯಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದೃಶ್ಯಕಲೆಗಳ ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿದ್ದು ತೀರ ಇತ್ತೀಚೆಗಷ್ಟೆ. ೧೯೯೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ತೀವ್ರಗೊಂಡು ಈಗಷ್ಟೇ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಯೌವ್ವನಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡುತ್ತಿವೆ. ೧೯೮೦ರ ದಶಕದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದೃಶ್ಯಕಲಾ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸ್ಥೂಲವಾದ ವಿವರವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಗಳು

೧೯೮೦ರ ದಶಕದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೃಶ್ಯಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾರಂಭಗೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲರು *೧೯೮೩*ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ.ಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಂಡಿಸಿದ **ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ : ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ**[೩] ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನ ಕಿರು ಪ್ರಬಂಧವು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಯನದ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ದಾಖಲಾಗಿದೆ. *೧೯೮೭*ರಲ್ಲಿ ಡಾ.ಬಿ.ಕೆ.ಹಿರೇಮಠರವರು **ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ**[೪] ಎಂಬ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಕುರಿತಂತೆ ಕೆಲವು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ನಂತರ *೧೯೯೧*ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನೇ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿಟ್ಟಕೊಂಡು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ.ಗೆ ಮಂಡಿಸಿದ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ **ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ**[೫] ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದು ದೃಶ್ಯಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಯನ ಎಂಬ ಅಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ *೧೯೯೫*ರಲ್ಲಿ ಡಾ.ಅ.ಲ.ನರಸಿಂಹನ್ ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು,**[೬] *೧೯೯೭*ರಲ್ಲಿ ಡಾ.ಸಂಪದಾ ಭಟ್ ಅವರ **ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ರಾಗಮಾಲ ಚಿತ್ರಗಳು,**[೭] ಡಾ.ಪುಷ್ಪಾ ದ್ರಾವಿಡ ಅವರ **ಅನಿವಾಸಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾವಿದ ದಿ.ನಿಕೋಲಸ್ ರೋರಿಕ್ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು.**[೮] *೨೦೦೧*ರಲ್ಲಿ ಡಾ.ಯಾದಪ್ಪ ಪರದೇಶಿ ಅವರ **ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ,**[೯] *೨೦೦೩*ರಲ್ಲಿ

೦೩. ಡಾ. ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ., ೧೯೮೩
೦೪. ಡಾ. ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ : ಕನ್ನಡ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು, ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ.,೧೯೮೭
೦೫. ಡಾ. ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ., ೧೯೯೧
೦೬. ಡಾ. ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳು, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ.ವಿ., ೧೯೯೮.
೦೭. ಡಾ. ಸಂಪದಾ ಭಟ್ : ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ರಾಗಮಾಲಾ ಚಿತ್ರಗಳು, ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ.ಮ.ಪ್ರ. ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೧೯೯೮
೦೮. ಡಾ. ಪುಷ್ಪಾದ್ರಾವಿಡ : ಅನಿವಾಸಿ ಭಾರತೀಯ ಕಲಾವಿದ ದಿ ನಿಕೋಲಸ್ ರೋರಿಕ್ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ.ವಿ., ೧೯೯೭
೦೯. ಡಾ. ಯಾದಪ್ಪ ಪರದೇಶಿ : ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೧

ಡಾ.ಶಿವಾನಂದ ಬಂಟನೂರು ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ,**[೧೦] ಡಾ.ಗಿರೀಶಕುಮಾರ ಅವರ **ಬುಡಕಟ್ಟು ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೧೧] ಡಾ.ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿ ಗವಾಯಿ ಅವರ **ಕಲಾವಿದ ಎಂ.ಎ.ಚೆಟ್ಟಿಯವರ ಜೀವನ, ಕಲಾಕೃತಿಗಳು–ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ,**[೧೨] ಶರಣಪ್ಪ ಕೋಲ್ಕಾರ ಅವರ **ಕೊಪ್ಪಳ–ಹಂಪಿ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದ ಕಲೆ,**[೧೩] ಡಾ.ಸೌಮ್ಯ ಅವರ **ಯಂತ್ರಾ ದಿ ವಿಜುವಲ್ ಆಫ್ ಶಂಕರಾ ಫಿಲಾಸಫಿ ವಿತ್ ರೆಫೆರೆನ್ಸ್ ಟು ಕಾಂಟೆಂಪರರಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಆರ್ಟಿಸ್ಟ್,**[೧೪] ಡಾ.ಪ್ರಮೀಳಾ ಲೋಚನ ಅವರ **ಮೈಂಡ್ ಮ್ಯೂಜಿಕ್ ಅಂಡ್ ಕಲರ್ ಎಕ್ಸಪೋಜಿಸ್ ಅಂಡ್ ಡೆವೆಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ರಾಗಮಾಲಾ ಅಂಡ್ ಕಾಂಟೆಂಪರರಿ ಪೇಂಟಿಂಗ್,**[೧೫] *೨೦೦೩ರಲ್ಲಿ* ಡಾ.ವೀಣಾ ಶೇಖರ್ ಅವರ **ಎ ಸ್ಟಡಿ ಆಫ್ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ಪೇಂಟಿಂಗ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ (೧೭೮೦–೧೮೭೦),**[೧೬] ಡಾ.ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ ಅ. ಹಿರೇಮಠ ಅವರ **ಕಲಾವಿದ ಆರ್.ಎಮ್.ಹಡಪದ, ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ,**[೧೭] ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ ಅವರ **ಎ ಕ್ರಿಟಿಕಲ್ ಎನಾಲಿಸಿಸ್ ಆಫ್ ಆರ್ಟ ಎಜ್ಯುಕೇಶನ್ ಎಟ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಲೆವೆಲ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಸ್ಟೇಟ್ ವಿತ್ ಸ್ಪೆಷಲ್ ರೆಫೆರೆನ್ಸ್ ಟು ಡ್ರಾಯಿಂಗ ಆಂಡ್ ಪೇಂಟಿಂಗ್,**[೧೮] *೨೦೦೪ರಲ್ಲಿ* ಡಾ.ವಿ.ಎಮ್.ಬಾಗಾಯತ್ ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕ ಮುಸ್ಲಿಂ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ(೧೪೦೦–೧೮೦೦),**[೧೯] ಡಾ.ಶಿವಕುಮಾರ ಜಿ.ಓ. ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಮಕಾಲೀನ ಉತ್ಸವಗಳು ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮೇಳಗಳ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳು,**[೨೦] ಡಾ.ಪಿ.ಗೌರೀಶ ಅವರ **ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೨೧] *೨೦೦೫ರಲ್ಲಿ* ಡಾ.ಶಶಿಕಲಾ ಹೂಗಾರ ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕ ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೨೨] ಡಾ.ಶಿವಪ್ರಕಾಶ ತುಕ್ಕಣ್ಣವರ ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕ ರಥ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ,**[೨೩] ಡಾ.ಎಚ್.ಎನ್.ಚಿತ್ರಗಾರ ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೨೪] ಡಾ. ಎಸ್. ವಿ. ವೆಂಕಟೇಶಯ್ಯ ಅವರ **ಅಜಂತಾ ಗುಹೆಯ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ಅಂಶಗಳು ಒಂದು**

---

೧೦. ಡಾ. ಶಿವಾನಂದ ಎಚ್. ಬಂಟನೂರ : ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೨

೧೧. ಡಾ. ಗಿರೀಶ್‌ಕುಮಾರ : ಬುಡಕಟ್ಟು ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೨

೧೨. ಡಾ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಗವಾಯಿ : ಕಲಾವಿದ ಎಂ.ವಿ. ಚೆಟ್ಟಿಯವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೨.

೧೩. ಡಾ. ಶರಣಪ್ಪ ಕೊಲ್ಕರ್ : ಕೊಪ್ಪಳ ಹಂಪಿ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದ ಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೨

೧೪. ಡಾ. ಸೌಮ್ಯ : ಯಂತ್ರ ದಿ ವಿಶ್ಯುವಲ್ ಆಪ್ ಶಂಕರಾಸ್ ಫಿಲಾಸಫಿ ರೆಫರೆನ್ಸ್ ಟು ಕಾಂಟೆಂಪರರಿ ತಾಂತ್ರಿಕ್ ಅರ್ಟಿಸ್ಟ್, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪಬಂಧ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೨.

೧೫. ಡಾ. ಪಮೀಳಾ ಲೋಚನ : ಮೈಂಡ್, ಮ್ಯೂಸಿಕ್ ಅಂಡ್ ಕಲರ್ ಎಕ್ಸ್‌ಪೋಸೆಸ್ ಅಂಡ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ರಾಗಮಾಲಾ ಅಂಡ್ ಕಾಂಟೆಂಪರರಿ ಪೇಂಟಿಂಗ್, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೨.

೧೬. ಡಾ. ವೀಣಾ ಶೇಖರ್ : ಎ ಸ್ಟಡಿ ಆಫ್ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ಪೇಂಟಿಂಗ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ (೧೭೮೦ ೧೮೭೦), ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪಬಂಧ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೩.

೧೭. ಡಾ. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ ಅ. ಹಿರೇಮಠ : ಕಲಾವಿದ ಆರ್.ಎಂ. ಹಡಪದ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೩.

೧೮. ಡಾ. ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಎ ಕಿಟಿಕಲ್ ಅನ್ಯಾಲಿಸಿಸ್ ಆಫ್ ಆರ್ಟ ಎಜುಕೇಶನ್ ಎಟ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಲೆವೆಲ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಸ್ಟೇಟ್ ಸ್ಪೆಷಲ್ ರೆಫರೆನ್ಸ್ ಟು ಡ್ರಾಯಿಂಗ್ ಎಂಡ್ ಪೇಂಟಿಂಗ್, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ., ಧಾರವಾಡ, ೨೦೦೨.

೧೯. ಡಾ. ವಿ.ಎಂ. ಬಾಗಾಯತ್ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೪

೨೦. ಡಾ. ಜಿ. ಶಿವಕುಮಾರ್ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಮಕಾಲೀನ ಉತ್ಸವಗಳು ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮೇಳಗಳು ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳು, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ವಿ.ವಿ ೨೦೦೪

೨೧. ಡಾ. ಪಿ. ಗೌರೀಶ : ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ, ಮೈಸೂರು ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೪

೨೨. ಡಾ. ಶಶಿಕಲಾ ಹೂಗಾರ : ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೪

೨೩. ಡಾ. ಶಿವಪಕಾಶ್ ಎಲ್. ತುಕ್ಕಣ್ಣವರ : ರಥಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ಹಂಪಿ ೨೦೦೪

೨೪. ಡಾ. ಎಚ್.ಎನ್. ಚಿತ್ರಗಾರ : ಕರ್ನಾಟಕ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ಹಂಪಿ ೨೦೦೫

ಅಧ್ಯಯನ,[೨೫] *೨೦೦೬*ರಲ್ಲಿ ಡಾ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಿ ತಿವಾರಿ ಅವರ **ರಂಗೋಲಿ ಕಲೆ,**[೨೬] *೨೦೦೭*ರಲ್ಲಿ ಡಾ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಬಾಗೋಡಿ ಇವರ **ಸುರಪುರ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ**[೨೭] ಮತ್ತು ಡಾ. ಗೀತಾಂಜಲಿ ಬಿ.ಆರ್. ಅವರ **ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೀಪಸ್ತಂಭಗಳು,**[೨೮] ಡಾ.ರಾಠೋಡ್ ಅವರ **ಅನ್ವಯಿಕ ಕಲೆ, ಹಿಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ**[೨೯], *೨೦೦೮*ರಲ್ಲಿ ಮೋಹನ್ ಬಿ. ಪಂಚಾಳ ಅವರ **ಕಲಾವಿದ ಎಸ್.ಎಮ್.ಪಂಡಿತ, ಬದುಕು ಮತ್ತು ಕಲೆ,**[೩೦] ವಿಶ್ವನಾಥ ಎ.ಎಸ್. ಅವರ **ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಹಾಗೂ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು**[೩೧] ಇವು ದೃಶ್ಯಕಲೆಗಳ ಕುರಿತು ಬಂದ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಗಳು.

ಡಿ.ಲಿಟ್. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಗಳು

೨೦೦೧ರಲ್ಲಿ ದೇವದಾಸ ಕಳಸದ ಅವರ **ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ರಂಗವಿನ್ಯಾಸ,**[೩೨] ೨೦೦೫ರಲ್ಲಿ ಡಾ. ಆನಂದ ಕೆ. ಪೂಜಾರ ಅವರ **ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾವಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ**[೩೩], ೨೦೦೫ರಲ್ಲಿ ಡಾ.ಡಿ.ಎ.ಉಪಾಧ್ಯ ಅವರ **ದೃಶ್ಯಕಲೆಗಳ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ,**[೩೪] ಡಿ.ಲಿಟ್. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧಗಳಾಗಿವೆ.

ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರಬಂಧಗಳು

*೨೦೦೨*ರಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಬಾಗೋಡಿಯವರು ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪದವಿಗಾಗಿ ಮಂಡಿಸಿದ **ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದ ಜೆ.ಎಸ್.ಖಂಡೇರಾವ-ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ,**[೩೫] ಮತ್ತು *೨೦೦೩*ರಲ್ಲಿ ಎ.ಎಸ್.ವಿಶ್ವನಾಥ ಅವರ **ಯಕ್ಷಗಾನ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಮತ್ತು ವೇಷಭೂಷಣಗಳು,**[೩೬] *೨೦೦೫*ರಲ್ಲಿ ಶಂಕರಪ್ಪ ಎಂ. ಕುಂದಗೋಳ ಅವರ **ಕಲಾವಿದ ಡಿ.ವಿ.ಹಾಲಭಾವಿಯವರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು**[೩೭] ಮತ್ತು ಸಿ.ಡಿ.ಜಟ್ಟೆಣ್ಣವರ ಅವರ **ಕಲಾವಿದ ಡಾ.ಎಂ.ವಿ.ಮಿಣಜಗಿಯವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು,**[೩೮] *೨೦೦೬*ರಲ್ಲಿ ಸುಚಿತ್ರಾ ಗ. ಲಿಂಗದಳ್ಳಿ ಇವರ **ವಿಜಯನಗರದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ,**[೩೯] ಮತ್ತು ರವಿ ವಸರಾಮ ನಾಯಕ ಇವರ **ಕಿನ್ನಾಳ ಕಲೆ**

---

೨೫. ಡಾ. ಎಸ್. ವಿ. ವೆಂಕಟೇಶಯ್ಯ : ಅಜಂತಾ ಗುಹೆಯ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ಅಂಶಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ಹಂಪಿ ೨೦೦೫

೨೬. ಡಾ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಿ ತಿವಾರಿ : ರಂಗೋಲಿ ಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪಬಂಧ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ವಿ.ವಿ. ೨೦೦೬

೨೭. ಡಾ. ಮಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸಿ. ಬಾಗೋಡಿ : ಸುರಪುರ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪಬಂಧ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ವಿ.ವಿ. ೨೦೦೭

೨೮. ಡಾ. ಗೀತಾಂಜಲಿ ಬಿ.ಆರ್. : ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೀಪಸ್ತಂಭಗಳು, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೭

೨೯. ಡಾ. ರಾಠೋಡ್ : ಅನ್ವಯಿಕ ಕಲೆ: ಹಿಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಮೈಸೂರು ವಿ.ವಿ.,೨೦೦೭

೩೦. ಡಾ. ಮೋಹನ್ ಬಿ. ಪಾಂಚಾಳ : ಕಲಾವಿದ ಎಸ್.ಎಂ. ಪಂಡಿತ್, ಬದುಕು ಮತ್ತು ಕಲೆ, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪಬಂಧ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ವಿ.ವಿ. ೨೦೦೮

೩೧. ಡಾ. ವಿಶ್ವನಾಥ ಎ.ಎಸ್. : ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಹಾಗೂ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು, ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮

೩೨. ದೇವದಾಸ ಕಳಸದ : ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಿ ರಂಗಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ರಂಗವಿನ್ಯಾಸ : ಡಿ.ಲಿಟ್. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ.,೨೦೦೧

೩೩. ಡಾ. ಆನಂದ ಕೆ. ಪೂಜಾರ : ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಾವಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಡಿ.ಲಿಟ್. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೫

೩೪. ಡಾ. ಡಿ.ಎ. ಉಪಾಧ್ಯ : ದೃಶ್ಯಕಲೆಗಳು ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಡಿ.ಲಿಟ್. ಮ.ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೫

೩೫. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಸಿ. ಬಾಗೋಡಿ : ಜೆ.ಎಸ್. ಖಂಡೇರಾವ್ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೨

೩೬. ವಿಶ್ವನಾಥ ಎ.ಎಸ್. : ಯಕ್ಷಗಾನ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಮತ್ತು ವೇಷಭೂಷಣಗಳು, ಎಂ.ಫಿಲ್, ಪಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೩

೩೭. ಶಂಕರಪ್ಪ ಎಂ. ಕುಂದಗೋಳ : ಕಲಾವಿದ ಡಿ.ವಿ. ಹಾಲಭಾವಿಯವರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು:ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಎಂ.ಫಿಲ್, ಪಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೫

೩೮. ಸಿ.ಡಿ. ಜಟ್ಟೆಣ್ಣವರ : ಕಲಾವಿದ ಎಂ.ವಿ. ಮಿಣಜಗಿಯವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು, ಎಂ.ಫಿಲ್.ಪಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೫

೩೯. ಸುಚಿತ್ರಾ ಗ. ಲಿಂಗದಳ್ಳಿ : ವಿಜಯನಗರದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ: ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೬

ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ,[೪೦] *೨೦೦೭*ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎಮ್.ಪಾಟೀಲ ಅವರ **ನಿಪ್ಪಾಣಿ ವಾಡೆಯ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳು,**[೪೧] ಶೈಲಾ ಬರಡೋಲ ಅವರ **ಸಂತ ಕಲಾವಿದ ಶುಭರಾಯರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು,**[೪೨] ಉಮೇಶ ಎಸ್. ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕ ಜೈನ ಚಿತ್ರಕಲೆ**[೪೩] ಹಾಗೂ ಶಶಿಕಾಂತ ಬಸರಿಕಟ್ಟಿ ಅವರ **ಕಲಘಟಗಿ ಕಲೆ**[೪೪] *೨೦೦೮*ರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣವೇಣಿ ಅವರ **ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆ**[೪೫], ಯೋಗೀಶ ಹೆಚ್. ಅವರ **ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೪೬] ಮಹಾಕೋಟೇಶ್ವರಗೌಡ ಪಾಟೀಲ ಅವರ **ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೪೭] ಸುರೇಶ ಬಡಿಗೇರ ಅವರ **ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೪೮] ಸಂತೋಷಕುಮಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಅವರ **ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೪೯] ಜಯರಾಜ ಚಿಕ್ಕಪಾಟೀಲರ ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾಹೀರಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಗಳು,**[೫೦] ಮಹೇಶ ಉಮತಾರ ಅವರ **ಬಿ.ಪಿ.ಬಾಯಿರಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ,**[೫೧] ಗಿರಿಜಾ ಬಿರಾದಾರ ಅವರ **ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೫೨] ಬಸಯ್ಯ ಗವಿಮಠ ಅವರ **ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೫೩] ಕೃಷ್ಣೇಗೌಡ ಹೆಚ್.ಎನ್. ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟಿಯನ್ನರ ಚಿತ್ರಕಲೆ,**[೫೪] ಮಹಾಂತೇಶ ಎಂ. ಪಲದಿನ್ನಿ ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕದ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು,**[೫೫] ಈ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಕರ್ನಾಟಕ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ಕುರಿತಾಗಿ ಬಂದ ಸಂಶೋಧನಾ ಅಧ್ಯಯನಗಳಾಗಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ. ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ.ಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ.ಪದವಿಗಾಗಿ ೨೯ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ೧೫ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಶೋಧಕರು ಅಧ್ಯಯನ ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಬಿ.ಎಫ್.ಎ.ಪದವಿ ಹಾಗೂ ಮತ್ತು ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೪೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲಘುಶೋಧ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಪದವಿ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನದ ಭಾಗವಾಗಿ ಕಿರು ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಸಂಶೋಧನ ಪ್ರಕಾರವು ದೃಶ್ಯಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಲಿದ್ದು, ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರವು ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಬಲಗೊಳ್ಳುವ ಆಶಯವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕುರಿತು ಈಗಾಗಲೇ ವಿಫುಲವಾದ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಜಾನಪದ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಕುರಿತು ಗಮನಾರ್ಹ

---

೪೦. ರವಿ ವಸರಾಮ ನಾಯಕ : ಕಿನ್ನಾಳ ಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ: ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೬
೪೧. ಬಿ.ಎಮ್. ಪಾಟೀಲ : ನಿಪ್ಪಾಣಿ ವಾಡೆಯ ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರಗಳು, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೭
೪೨. ಶೈಲಾ ಬರಡೋಲ : ಸಂತ ಕಲಾವಿದ ಶುಭರಾಯರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೭
೪೩. ಉಮೇಶ್ ಎಸ್. : ಕರ್ನಾಟಕ ಜೈನ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೭
೪೪. ಶಶಿಕಾಂತ ಬಸರಿಕಟ್ಟಿ : ಕಲಘಟಗಿ ಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೭
೪೫. ಕೃಷ್ಣವೇಣಿ : ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮
೪೬. ಯೋಗೀಶ ಹೆಚ್. : ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., , ೨೦೦೮
೪೭. ಮಹಾಕೋಟೇಶ್ವರಗೌಡ ಪಾಟೀಲ : ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮
೪೮. ಸುರೇಶ ಬಡಿಗೇರ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮
೪೯. ಸಂತೋಷಕುಮಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿ : ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮
೫೦. ಜಯರಾಜ ಚಿಕ್ಕಪಾಟೀಲ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾಹೀರಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಗಳು, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರಬಂಧ, ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮
೫೧. ಮಹೇಶ ಉಮತಾರ : ಬಿ.ಪಿ.ಬಾಯಿರಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಕಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮
೫೨. ಗಿರಿಜಾ ಬಿರಾದಾರ : ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮
೫೩. ಬಸಯ್ಯ ಗವಿಮಠ : ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮
೫೪. ಕೃಷ್ಣೇಗೌಡ ಹೆಚ್.ಎನ್. : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಟಿಬೆಟಿಯನ್ನರ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮
೫೫. ಮಹಾಂತೇಶ ಎಂ. ಪಲದಿನ್ನಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರ., ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ., ೨೦೦೮

ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಇದುವರೆಗೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳು, ಪುಸ್ತಕಗಳು ಪ್ರಕಟಣೆಗೊಂಡಿವೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತು ಸಮಗ್ರವಾದ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದುವರೆಗೂ ನಡೆದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕರು ಜನಪದ ಆಚರಣೆ, ಹಾಡು, ಒಗಟು, ಗಾದೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಜನಪದ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಲೆಗಳಾದ ದೊಡ್ಡಾಟ, ಬಯಲಾಟ, ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಕಲೆಗಳ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನ, ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಆಚರಣೆಗಳು, ಹಿನ್ನೆಲೆ, ನಂಬಿಕೆಗಳ ಕುರಿತು ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಜನಪದ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಕುರಿತು ಅದರ ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು, ರಚನೆ, ಸ್ವರೂಪ, ವೈವಿಧ್ಯ, ಪರಿಣಾಮ, ಇತ್ಯಾದಿ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ ಗಮನಾರ್ಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಂದರೂ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನದ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಂಶಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಡಾ.ಬಿಎಸ್.ಗದ್ದಿಗಿಮಠರ **ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳು**[೫೬] ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದರೆ ಡಾ.ಬಿ.ಆರ್.ಹಿರೇಮಠರ **ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು**[೫೭], ಡಾ.ಎಚ್.ಆರ್. ರಘುನಾಥ ಭಟ್‌ರ **ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸನ ಕಲೆ ಪುಸ್ತಕಗಳು**[೫೮], ಎಸ್.ಕೆ.ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ಅವರ **ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ ನೆಲೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ**[೫೯]ಯು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಉಗಮ ಹಾಗೂ ವಿಕಾಸಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದುದಾಗಿದೆ. ಡಾ.ಎ.ವಿ.ಪಾಟೀಲರ **ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಧಿಕ್ರಿಯೆ**[೬೦] ಎಂಬ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆ, ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ವಿಧಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಡಾ.ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ ಅವರ **ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳು**[೬೧] ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಹುಟ್ಟು ಅವುಗಳ ಹುಟ್ಟಿನ ಹಿಂದೆ ಇರುವ ನಂಬಿಕೆ ಐತಿಹ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರೂಪ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನ, ಮಹತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಡಾ.ಆರ್. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು**[೬೨], ಡಾ.ಎಂ.ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ ಅವರ **ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ**[೬೩], ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರ **ಸಮಾಧಿ ಬಲಿದಾನ ವೀರ ಮರಣ ಸ್ಮಾರಕಗಳು**[೬೪], ಡಾ.ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರರ **ಮಾಸ್ತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು**[೬೫] ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿನ ಚರ್ಚೆ ಇದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ **ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ**[೬೬]ದಲ್ಲೂ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಕುರಿತು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳಿವೆ. ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ, ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಸಿದ ಒಂದು ಲೇಖನವೂ ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲರವರ **ಕರ್ನಾಟಕ**

---

೫೬. ಡಾ. ಬಿಎಸ್. ಗದ್ದಿಗಿಮಠ : ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳು, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೫೪
೫೭. ಡಾ. ಬಿ.ಆರ್. ಹಿರೇಮಠ : ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ೧೯೭೬
೫೮. ಡಾ. ಎಚ್.ಆರ್. ರಘುನಾಥ ಭಟ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಶಾಸನ ಕಲೆ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ೧೯೭೭
೫೯. ಎಸ್.ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ : ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ ನೆಲೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ೧೯೮೧
೬೦. ಡಾ. ಎ.ವಿ. ಪಾಟೀಲ : ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಧಿಕ್ರಿಯೆ, (ಅ) ೧೯೮೧
೬೧. ಡಾ. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ : ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳು, ೧೯೮೯
೬೨. ಡಾ. ಆರ್. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ೧೯೮೨
೬೩. ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ೧೯೬೬
೬೪. ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : ಸಮಾಧಿ ಬಲಿದಾನ ವೀರ ಮರಣ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ೧೯೮೦
೬೫. ಡಾ. ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ : ಮಾಸ್ತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು, ೧೯೭೭
೬೬. ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಕ.ಲ.ಅ., ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೯೯೩

ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ[೬೭] ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಡಾ.ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ ಮತ್ತು ಡಾ. ಚೆಲುವರಾಜು ಅವರ **ಹಂಪಿ ಜಾನಪದ**[೬೮] ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲೂ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಹಿಂದಿನ ಐತಿಹ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಡಾ.ಎಂ.ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿಯವರ **ಗ್ರಾಮೀಣ**[೬೯]ದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ಇವೆ. ಡಾ.ರಾಜೇಸಾಬ್ ಛಪ್ಪರಬಂದ್ ಅವರ **ಬಿಜಾಪುರ ಜಾತ್ರೆಗಳು**[೭೦] ಎಂಬ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲೂ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಹಿಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ. ಡಾ. ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗಿತ್ತಿಯವರ **ಜಾನಪದ ವ್ಯಾಸಂಗ**[೭೧], ಡಾ.ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರರ **ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ**[೭೨] ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ, ಡಾ.ಬಿ.ಎಸ್. ಶೇಠೆ ಅವರ **ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸತಿ ಪದ್ಧತಿ**[೭೩]**,** ಡಾ. ಬಸವರಾಜ ಕಲ್ಗುಡಿ ಅವರ **ಮಾಸ್ತಿ ಪರಂಪರೆ**[೭೪] ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿ ಅವರ **ಮಾರ್ಗ, ಸಂಪುಟ ೨,**[೭೫] ಜೀ.ಶಂ.ಪರಮಶಿವಯ್ಯ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ **ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಸಮೀಕ್ಷೆ**[೭೬] ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಜನಪದರ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಂಬಿಕೆ, ಮೌಲ್ಯಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಶಿಲ್ಪ ವಿನ್ಯಾಸ, ಕೆತ್ತನೆ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಂಶಗಳು ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಡಾ.ಅ.ಲ.ನರಸಿಂಹನ್ ಅವರ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ **ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರ ಪರಂಪರೆ**[೭೭]ಯಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತು ಪರಿಚಯವಿದೆ. ಡಾ. ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲಿಕಾರರವರ **ಹೈದ್ರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ**[೭೮] ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳ ಚರ್ಚೆಯಿದೆ. ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆ, ಮಾಧ್ಯಮ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ರಚನಾಕಾರರು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ವಿವರಣೆಯು ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ ಅವರ **ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳು**[೭೯] ಕಿರು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ **ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ**[೮೦]ದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತು ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ನಂಬಿಕೆ, ಆಚರಣೆ ಇತ್ಯಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಡಾ.ವಿರೇಶ ಬಡಿಗೇರರ **ಗುಳ್ಳವ್ವ ಆಚರಣೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ**[೮೧] ಎಂಬ ಕಿರು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ಜನಪದರ ದೇವತೆ ಗುಳ್ಳವ್ವ ಶಿಲ್ಪ ಹಾಗೂ ಅದರ ಮಾಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ರಚನೆ, ಅಲಂಕಾರಗಳ ಕುರಿತು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಇದೆ.

ಡಾ.ಡಿ.ವಿ.ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ ಅವರ **ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ**[೮೨]ವು ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನ

---

೬೭. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ೧೯೯೩
೬೮. ಡಾ. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ ಮತ್ತು ಚೆಲುವರಾಜು : ಹಂಪಿ ಜಾನಪದ, ೧೯೯೬
೬೯. ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ : ಗ್ರಾಮೀಣ, ೧೯೭೭
೭೦. ಡಾ. ರಾಜೇಸಾಬ್ ಛಪ್ಪರಬಂದ್ : ಬಿಜಾಪುರ ಜಾತ್ರೆಗಳು, ೧೯೯೮
೭೧. ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗಿತ್ತಿ : ಜಾನಪದ ವ್ಯಾಸಂಗ, ೧೯೮೫
೭೨. ಡಾ. ಚೆನ್ನಕ್ಕ ಎಲಿಗಾರ : ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ, ೧೯೯೦
೭೩. ಡಾ. ಬಿ.ಎಸ್. ಶೇಠೆ : ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸತಿ ಪದ್ಧತಿ, ೧೯೮೯
೭೪. ಡಾ. ಬಸವರಾಜ ಕಲ್ಗುಡಿ : ಮಾಸ್ತಿ ಪರಂಪರೆ
೭೫. ಡಾ. ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : ಮಾರ್ಗ, ಸಂಪುಟ ೨, ೧೯೯೯
೭೬. ಜೀ.ಶಂ. ಪರಮಶಿವಯ್ಯ (ಸಂ): ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ೧೯೯೯
೭೭. ಡಾ. ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ : ಭಿತ್ತಿ ಚಿತ್ರ ಪರಂಪರೆ, ೧೯೯೮
೭೮. ಡಾ. ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲಿಕಾರ : ಹೈದ್ರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ, ೧೯೯೮
೭೯. ಡಾ. ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ೧೯೯೮
೮೦. ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ೧೯೯೬
೮೧. ಡಾ. ವೀರೇಶ ಬಡಿಗೇರರ : ಗುಳ್ಳವ್ವ ಆಚರಣೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ೧೯೯೯

ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಮೊದಲು ಎನ್ನಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೇ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ. ಪ್ರಕಟಿಸಿದ **ಕರಕುಶಲ ಕೋಶ**[೮೩]ದಲ್ಲೂ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತು ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಡಾ. ಬಿ.ಪಿ. ಪಾಟೀಲರ **ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು**[೮೪] ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತು ಅವುಗಳ ರಚನಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಗೊಂಡಿವೆ. ಡಾ.ಸಿ.ಮಹಾದೇವ ಅವರ **ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರದ ವಾಸ್ತು**[೮೫] ಕಿರು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಆಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೇ ಜಾನಪದ ಜಗತ್ತು, ಉದಯವಾಣಿ, ಪ್ರಜಾವಾಣಿ, ದೀಪಾವಳಿ ವಿಶೇಷಾಂಕಗಳಲ್ಲಿ, ತರಂಗ, ಸುಧಾ, ಕರ್ಮವೀರ, ಸಾಧನೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತೀ, ವಿಜಯ ಕರ್ನಾಟಕ, ಕನ್ನಡ ಪ್ರಭ, ಜನಪದ, ಕಲಾವಾರ್ತೆ, ಮುಂತಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ಆಗಾಗ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿವೆಯೇ ಹೊರತು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ **ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ**[೮೬] ಎಂಬ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಡಾ.ಶಿವಾನಂದ ಎಚ್. ಬಂಟನೂರು ಇವರು ಕನ್ನಡ ವಿ.ವಿ.ಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದು, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರವಾದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಆಗಿಲ್ಲದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನದ ಸ್ವರೂಪ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಜನಪದರ ಮೂಲ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ, ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತ್ತು ಜನಪದರ ಬದುಕಿನಷ್ಟೇ ಈ ಕಲೆಗಳು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಹಿತಾನುಭವಗಳಿಗೆ ರೂಪಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು, ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು, ಬಣ್ಣಬಳಿದು ಜೀವ ತುಂಬಿದ್ದು ಇಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಜನಪದರ ಅನುಭವ, ಕಲಾಪರಂಪರೆ, ಹೃದಯ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ, ಜೀವನಗಳನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಾಂಗೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು, ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣದ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕ್ಷೇತ್ರಾಧ್ಯಯನದ ಅನುಭವದ ಮೂಲಕ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ಸ್ವರೂಪ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕತೆಯ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಹರವು ಮತ್ತು ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಜನಪದೀಯ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಟಪದೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

---

೮೩. ಡಾ. ಡಿ.ವಿ. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ, ೧೯೯೯
೮೪. ಕರಕುಶಲ ಕೋಶ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ ೨೦೦೦
೮೫. ಡಾ. ಬಿ.ಪಿ. ಪಾಟೀಲ : ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು, ೧೯೯೨
೮೬. ಡಾ. ಸಿ. ಮಹಾದೇವ : ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರದ ವಾಸ್ತು, ೨೦೦೦

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗಳ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗಳ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮದ ವಿಶೇಷತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮರಗಳ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಕರಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಾಗೂ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅವುಗಳಿಂದ ತಯಾರಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗಳ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಲೋಹವನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿ ರಚಿಸಿರುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳ್ಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ, ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾರೋಪವಾಗಿದ್ದು, ಏಳು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನವು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ (ಹಳೇ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯದ) ಹದಿನೈದು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಾದ ದಾವಣಗೆರೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ತುಮಕೂರು, ಹಾಸನ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಕೊಡಗು, ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಕೋಲಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ, ರಾಮನಗರ, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕೇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲಾವಾರು ಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಉದಾಹರಣೆ ಅಂದರೆ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದೊಂದು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಅಧ್ಯಯನ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳೇ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಯನದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನಲ್ಲ.

ಅಧ್ಯಯನದ ವಿಧಾನ

ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ರಚನೆಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೧. ಮೂಲ ಆಕರ ಸಾಮಗ್ರಿ (Primary Sources)

೨. ಆನುಷಂಗಿಕ ಆಕರ ಸಾಮಗ್ರಿ (Secondary Sources)

ಈ ಮೂಲಗಳಿಂದ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೧. ಮೂಲ ಆಕರ ಸಾಮಗ್ರಿ (Primary Sources)

ಮೂಲ ಆಕರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ (Field Work). ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಜಾನಪದ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಾಧ್ಯ. ಈ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶವೇ ಪ್ರಮುಖ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಆಕರ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಾಧ್ಯಯನದಿಂದಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಗುರಿಮುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಯಿತು.

೧. ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಂದರ್ಶನ
೨. ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ದಾಖಲೀಕರಣ
೩. ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಛಾಯಾಗ್ರಹಣ
೪. ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆಗಳ ವಿಡಿಯೋ ಚಿತ್ರಣ
೫. ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಗೆ ಬಳಸುವ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ವಿವರದ ದಾಖಲೀಕರಣ
೬. ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಗೆ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ಥಳಗಳ ಪರಿಶೋಧನೆ
೭. ಸಂಗ್ರಹಿತ ವಿಷಯಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕ್ರೂಢೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು.

೨. ಅನುಷಂಗಿಕ ಆಕರ ಸಾಮಗ್ರಿ

ಅನುಷಂಗಿಕ ಆಕರ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ಸಂಶೋಧನಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಪ್ರಕಟಿತ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಕಟಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು, ಇತಿಹಾಸ ಕೃತಿಗಳು, ಗ್ರಾಮೀಣವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜನಪದೀಯ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳು, ವಾರ್ತಾ ಸಂಚಿಕೆಗಳು, ಅನುವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು, ಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ಲೇಖನ ಸಂಗ್ರಹಗಳು, ದೇಶೀಯ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಬರವಣಿಗೆಗಳು, ಗೆಝೆಟಿಯರ್‌ಗಳು, ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು, ಗ್ಯಾಲರಿ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಹಿತಿಗಳು, ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು, ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು, ಕಲಾ ಶಾಲೆಗಳು, ರಾಜ್ಯದ-ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೂಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎರಡು

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಹರವು ಮತ್ತು ವರ್ಗೀಕರಣ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳು ಆಯಾ ಶಿಲ್ಪದ ರೂಪ, ಆಕಾರ, ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆ, ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯ ಸ್ಥಳ ವಿಶೇಷಗಳೆಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತ, ಉಗ್ರ, ಗಂಭೀರ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಭಾವನೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗಂಡು ಹಾಗೂ ಹೆಣ್ಣು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ಆಯುಧಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿವರಗಳ ವಿಶೇಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಮಾನವಾಕೃತಿಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಕೃತಿಗಳು (ಚಿನ್ಹೆ) ಕುರುಹುಗಳು, ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಶೇಷತೆಗಳ ಆಧಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕಾಚರಣೆ, ಉತ್ಸವ, ಮನರಂಜನೆ, ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸಕ ಉದ್ದೇಶಿತ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಯೋಜನಾ ರಚನಾ ಶೈಲಿಗಳ, ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ವಿಭಿನ್ನ ಆಯಾಮಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಜನಾಂಗೀಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಳಿಸಿರುವುದರ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಣಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯವು ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದು. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಆಯಾಮದಲ್ಲಿಂದ ಹೊರತುಪಡಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ರೂಪಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಿಲ್ಪವು ಅದರದೇ ಆದ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಭಿನ್ನತೆಯಿಂದ ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿವೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳು, ಪುರುಷ ದೇವತೆಗಳು, ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ಉಗ್ರ ದೇವತೆಗಳು, ಶಾಂತ ಸ್ವರೂಪ ದೇವತೆಗಳು, ಗಂಭೀರ ಸ್ವರೂಪ ದೇವತೆಗಳು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ದೊರೆತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಗೊಂಡ ದೇವತೆಗಳ ನಿಸರ್ಗ ರೂಪಾಕಾರಗಳು, ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳ, ಜನಾಂಗಗಳ, ಲಿಂಗಗಳು, ಆಯಾ ಕಾಲದ ಕಾವ್ಯ, ಘಟನೆ, ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಹೀಗೆ ಸಹಸ್ರಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ಮನರಂಜನಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ಜನಾಂಗೀಯ ಐತಿಹ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೧. ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೨. ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೩. ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೪. ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಇವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯ ಹಾಗೂ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮೇತ ಸೂಕ್ತ ಆಧಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಆಯಾ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳ ನೇರ ಬಳಕೆಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪ (ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪ) ಹಾಗೂ ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪ (ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪ)ಗಳು ಶಿಷ್ಟಪದ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಂಗಡಣೆಯು ಮೂಲ ಜನಪದ ಮತ್ತು ನಗರೀಕರಣದ ಜನಪದಗಳ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹಲವಾರು ವಿಶೇಷತೆಯ ಶೈಲಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಹಲವಾರು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ, ಸೌಂದರ್ಯದ ಶಿಲ್ಪರಚನೆ, ಜನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯ ರೂಪುರೇಷೆಗಳ ಇವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಮೂರು

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಸೂಕ್ತ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು, ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜನಪದರ ಆಚರಣೆಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಮೊದಲಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದು ದೊರೆತ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಕಲೆಯನ್ನು ಧರ್ಮಮೂಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಎಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಶೃಂಗಾರ, ಸೌಂದರ್ಯ ಹಾಗೂ ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ ಅಂದರೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ರಚನೆಯ ಕಿರುಮಾದರಿ (ಕೀ ಮಾಡೆಲ್)ಗಳಾಗಿ ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವುದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿದೆ. ಮೌಖಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳ ದೈವಗಳ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಭೂತಗಳಂತಹ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ, ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮುಖಾಂತರ ರಚನೆಗೊಂಡು, ಬಣ್ಣವನ್ನು ಪಡೆದ, ಆಚರಣೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ವಿವಿಧ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಬಳಸದೆ ಹಲವಾರು ವಿಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದಾಖಲು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಹಸಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಗಾರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹುತ್ತದಮಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ಸಗಣಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮುಂತಾದವು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆರಾಧನಾ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಪೂಜಾರ್ಹಗೊಂಡ ಮಾತೃದೇವತೆಯನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಹೊರ ಆವರಣಗಳಲ್ಲಿನ ಆರಾಧನೆ, ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ಗುಡಿ, ಗೃಹ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪಿಳ್ಳೆರಾಯ, ಬೆನಕ, ಗುರ್ಚಿ, ಮಳೆರಾಯ, ಆಚರಣಾ ಸಂದರ್ಭದ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ, ಗಂಗಮ್ಮ, ಗೌರಮ್ಮ, ಪಿಳೇಕಮ್ಮ. ಕಾಲರಮ್ಮ, ಪ್ಲೇಗಮ್ಮ, ಅಣ್ಣಮ್ಮ, ತೋಪಮ್ಮ, ಅಕ್ಕಮ್ಮ, ಮಾರಮ್ಮ, ಕಾಟೇರಮ್ಮ, ಮಾತಂಗಮ್ಮ. ಕಾಳಮ್ಮ, ಸಪಲದಮ್ಮ, ದುರ್ಗಮ್ಮ, ಚೌಡಮ್ಮ, ಮಾಸ್ತಮ್ಮ, ಬಿಸಿಲಮ್ಮ, ದಂಧಮ್ಮ, ಲಗುಮಮ್ಮ, ಪರವಟಮ್ಮ, ಹುಲಿಗಮ್ಮ, ಉತ್ನಳಮ್ಮ, ಕರಿದುರ್ಗಿ, ಹೊನ್ನಮ್ಮ, ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ, ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ.

ಒಂದೇ ರೂಪದ, ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳ ದೇವತೆಗಳು, ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಥೆ, ಐತಿಹ್ಯ, ಪವಾಡಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ವೃತ್ತಿಮೂಲ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಮಡಿಕೆ, ದೀಪಗಳು, ಹೂದಾನಿಗಳು, ನೀರಿನ ಕುಂಡಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳ ಅಲಂಕಾರಕ ಮನೋಲ್ಲಾಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ಒಳಾವರಣ ಮತ್ತು ಹೊರ ಆವರಣಗಳ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಆಟಿಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶೃಂಗಾರದ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಅವುಗಳ ಪೂರಕ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕೂಡ ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ನಾಲ್ಕು

ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜನಪದೀಯರು ತಮ್ಮ ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಂಬಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ದೇವರು ಮತ್ತು ದೈವಗಳ ರೂಪಗಳು, ಈ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರೂಪ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಉಪವಿಂಗಡಣೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರಾಧನೆ, ಆಚರಣೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿ ವಿಚಾರಧಾರೆ, ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡ ನೂರಾರು ಗ್ರಾಮ

ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ವೀರಮರಣ, ಸಮಾಧಿ, ತ್ಯಾಗ, ಬಲಿದಾನ, ದಾನ, ಇತ್ಯಾದಿ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಡಿದ, ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ವೀರರ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ವಿಶೇಷತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣ ಅಥವಾ ಮೃದು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಣೆಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕೆತ್ತನೆಯ ಜನಪದ ಶಿಲಾಶಿಲ್ಪಗಳು, ಒರಟು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಥಾಹಿನ್ನೆಲೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅವುಗಳ ಮೈವಳಿಕೆ, ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ಧತೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ರಚನಾ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರದ ರೂಪಾಲಂಕಾರಗಳು, ಮೈವಳಿಕೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆ, ಮುಖ್ಯಮೂರ್ತಿಯ ಬಳಗದ ರೂಪ ಮತ್ತು ಆಕಾರಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ, ಸರಿಯಾದ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗೊಂಡ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಆಕಾರ–ಗಾತ್ರಗಳ ಅನುಪಾತದ ಅವಕಾಶದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೊರ ಆವರಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಒಳ ಆವರಣದ ಬಳಕೆಯು ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಆಕಾರದ ಶಿಲೆಗಳ ಆರಾಧನೆ ಆಚರಣೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪ (ದುಂಡುಶಿಲ್ಪ), ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪ (ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ) ಇವುಗಳ ರಚನಾಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಅಳವಡಿಕೆಗಳ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಜನಪದದಿಂದ ಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಜನಪದರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪ–ಅಲಂಕಾರಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪರಿವಾರದವರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಐದು

ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನಾಗಿ, ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿ ರಚಿಸಿರುವುದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ ಕುರಿತಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಹಾಗೂ ತಾವು ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳನ್ನು, ಈ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮುಖಾಂತರ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೂಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಾಮಾಂಕಿತ ಜನಪದ ದೈವಗಳ, ಭೂತಗಳ, ವಿವಿಧ ಆಚರಣೆಗಳ ಮುಖವಾಡಗಳ, ರಥಗಳ, ಬಾಗಿಲುವಾಡಗಳ, ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳ, ಎತ್ತಿನಬಂಡಿ ಮತ್ತು ಬಳಸುವ ವಾಹನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಮರಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ, ಬಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಫಲಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮ, ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿಗೂ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಈ ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರಕ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ನೆಲದಮೂರ್ತಿ (ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಶಾಶ್ವತ ಪೂಜಾ ಮೂರ್ತಿ) ಮತ್ತು ಉತ್ಸವದ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪ ರಚನಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳ ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ಧ, ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ಕೆತ್ತನೆಯ ವಿಧಾನಗಳು, ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳ ರಚನಾ ವಿಧಾನಗಳು, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ಶಾಶ್ವತ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಳಸುವ ಮಾಧ್ಯಮದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮೂಲವಸ್ತುವಿನ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಮರಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿಸಿ, ಪರಿಸರ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಆರೋಗ್ಯ ವಿಚಾರದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮಹತ್ವಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯದೊಂದಿಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ವಿನ್ಯಾಸ, ಸಂಯೋಜನೆಗಳು, ಆಟಿಕೆಗಳು, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ಕಥಾನಕ ನಿರೂಪಣೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಮಾನವನ ಸಹಜೀವನ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಜನಪದೀಯ ಸಂಯೋಜನೆ, ಸ್ಥಳಾವಕಾಶದ ಕಲ್ಪನೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಮೈವಳಿಕೆ, ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳ ಭಿತ್ತಿರೂಪಕಗಳ ವಿಸ್ತಾರ ಸಂಯೋಜನೆ, ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಾರದ ಪ್ರತಿರೂಪ ಅಚ್ಚುಗಳಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಪೂರಕ ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ಧತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ರೂಪ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಅವಕಾಶ ಬದ್ಧ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗೊಂಡು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕಥಾಸ್ವರೂಪ ಹಿನ್ನಲೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಪಾತದ ಅವಕಾಶದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ವಿನ್ಯಾಸ, ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಕಲಾವಿದನ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಾರಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮರಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ರೌದ್ರಾವತಾರದ ಮುಖ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವಂತಹ ದೇಹದ ರಚನೆ, ಕೈಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಯುಧಗಳು, ವಾಹನಗಳ ರೂಪಾಕಾರಗಳು, ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಸರಿಹೊಂದುವಂತೆಯೇ ಮರಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖರವಾದ ಬಣ್ಣಗಳ ಲೇಪನದಿಂದ, ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ನೈಜಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ರೂಪಿಸಿ, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಧಾರಣೆಯನ್ನು ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಗಳ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆಯೇ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಯೋಜನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಹಲವಾರು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಂತೆಯೇ ಜನಪದರು ಆಚರಿಸುವ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವ ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನಗಳಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ, ಜನಪದೀಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕೀಲುಕುದುರೆಗಳು, ಗಾರುಡಿ ಗೊಂಬೆಗಳು, ದೃಷ್ಟಿ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಸೂತ್ರದಗೊಂಬೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ, ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ರಚನಾ ಕ್ರಮದ ವಿಶೇಷಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಲಾವಂಛ ಬೇರಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ದೇವರುಗಳು, ಮುಖವಾಡಗಳು, ಅಲಂಕಾರಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಸೆಣಬಿನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಉತ್ಸವ-ಜಾತ್ರೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ, ಉತ್ಸವ ವಾಹನಗಳು, ಬಿದಿರು ಗೊಂಬೆಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಆರು

ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಲೋಹಮಾಧ್ಯಮದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ರಚಿಸಿರುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ, ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಆಚರಣೆ ಸಂದರ್ಭದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ದಿನಬಳಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಮೂಲ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪರೇಷೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಲೋಹಗಳ ಎರಕದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಎರಕ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಸಲಕರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ದಾಖಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದೀಯ ಎರಕ ರೀತಿಯ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಇನ್ನಿತರೇ ಮುಂದುವರಿದ ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಎರಕ ಶೈಲಿಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಾಗಮಂಗಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಗುಡಿಗಾರರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶೈಲಿ ಮಹತ್ವದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ನಾಗಮಂಗಲದ ಜನಪದ ಲೋಹಶಿಲ್ಪಗಳ ಶೈಲಿ, ಮೈಸೂರು ಶೈಲಿ, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಶೈಲಿ, ಗಾಜರಕೋಟ್–ಸುರಪುರ ವಿನ್ಯಾಸದ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಡೊಕ್ರಾ ಶೈಲಿ, ಘನರೂಪದ ಎರಕದ ಶೈಲಿ, ಟೊಳ್ಳಿನ ರೂಪದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಗಳ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪ ತಯಾರಿಕಾ ಶೈಲಿ, ನೇರಮಾಧ್ಯಮದ ಅಚ್ಚು ಎರಕದ ಶೈಲಿ (ಸ್ಯಾಂಡ್ ಕಾಸ್ಟಿಂಗ್) ಮುಂತಾದ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸೌಂದರ್ಯ, ವೃತ್ತಿಮೂಲದ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿನ ಅಷ್ಟಲೋಹ, ಪಂಚಲೋಹ(ಮಿಶ್ರಲೋಹ), ತ್ರಿಲೋಹ, ದ್ವಿಲೋಹ, ಏಕಲೋಹದ ಎರಕಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಕದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಸಂವಾಹಕ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ವಿಶೇಷ ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಥಾರೂಪಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಂದಿಗೆ, ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳು, ಮುಖವಾಡಗಳು, ಪರಿವಾರದ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಆಭರಣಗಳ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ನೆಲದ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಉತ್ಸವದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಜನಾ ವೈಖರಿಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು, ಕಂಬಗಳ ಹೊದಿಕೆಯ ಕವಚಗಳು, ಆಯುಧಗಳು, ಗೃಹಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಏಳು

ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣೆ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪರಿಚಿತ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೋಲುವಂತಹ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಚಿಸಿರುವ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ ಕಲಾವಿದರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಪ್ರೇರಣೆ, ಶೈಲಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ವಿಚಾರ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳ

ತಯಾರು ಮಾಡುವ ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜನಪದೀಯವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವಿಧ ಉದಾಹರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ಉದ್ದೇಶಿತ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲಾವಿದರ ಆಶಯಗಳ ಉದ್ಧೇಶಿತ ಜನಪದ ಶೈಲಿ ಪ್ರೇರಿತ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳು ಹೇಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎಂಟು

ಸಮಾರೋಪ

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾದಂತಹ, ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಾರಗೊಂಡಿದ್ದು, ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಏಳನೇ ಅಧ್ಯಾಯದವರೆಗೆ ನಡೆಸಿರುವ ಅಧ್ಯಯನ, ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ, ಸಾಧಕ–ಬಾಧಕಗಳು, ಚರ್ಚೆ, ವಿಮರ್ಶೆ, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳ ಸಾರಾಂಶಗಳ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳ ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ಸಮಾಲೋಚನೆಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

*****

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎರಡು

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಹರವು ಮತ್ತು ವರ್ಗೀಕರಣ

ಜನಪದ – ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳ ಹರವು

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಶ್ವದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೫೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಇದ್ದು, ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿರುವ ಗುಣವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇಂದಿಗೂ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಇದೆ. ಈ ದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸ ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಅತ್ಯಂತ ಲಾಭದಾಯಕ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುದವೀವ ಕಾರ್ಯವೊಂದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಅತೀ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಜರುಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಂದು ಮುಟ್ಟಿರುವ ಔನ್ಯತ್ಯದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಈ ದೇಶದ ಲಲಿತ ಹಾಗೂ ಕುಶಲ ಕಲೆಗಳ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಮಹತ್ತರವಾದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿವೆ. ಈ ಕಲೆಗಳ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸಗಳು ದೇಶದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಭಾಗವಾಗಿವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ವಾಸ್ತು ಹಾಗೂ ಮೂರ್ತಿ, ಶಿಲ್ಪ ಜನಪದ ಇವುಗಳು ದೇಶದ ಜನರ ಜೀವನದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಜೀವನದ ಸೊಬಗು ಮತ್ತು ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ ಸಾಧನಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಹತ್ವದ ವಿಕಾಸದ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ಸಮಗ್ರತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಮೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಮಹತ್ತರವಾದ ಹಾಗೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ನೆಲ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕಣಜವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕಲೆಯ ಕಾಲದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಿಂತ, ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಜನಪದ ಕಲೆ, ಜನರ ಬದುಕಿನ ಆತ್ಮವಾಗಿ, ಜೀವವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಜೀವಂತ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿದೆ ಎಂಬುದರ ಅಧ್ಯಯನ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜಾನಪದದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದ ಕಲೆ ಅರ್ಥಾತ್ ಜನಪದ ಜೀವನ ಏನೋ ಎಂಬಷ್ಟು ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಇರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿ ಕಣ್ಣ ಮುಂದಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಜನಪದ ಕಲೆಯೂ ನೂರಾರು ವಿಷಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ, ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನ ಒಡ್ಡುತ್ತದೆ. ಸ್ಪಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪದೊಂದಿಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನ ಇಂದಿನ ತುರ್ತು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.[೧]

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು, ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯೋಗಗಳೆನಿಸಿದರೆ,

೦೧. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಪುಟ ಸಂ.೪-೫-೧೯೯೩

ಶಿಷ್ಟಶಿಲ್ಪವು ನೈಪುಣ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಶಿಸ್ತುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ತಾಳಮಾನ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೆನಿಸಿವೆ.

ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಜಾನಪದವೆಂಬುದು ಜನಪದರಿಂದ, ಜನಪದರಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಜನಪದರದೇ ಆದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಂಪತ್ತು ಅದರ ಒಂದು ಮುಖವಾದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಇದೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪಗಳು (Round Sculptures) ಯಾವ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳು (reliefs) ಯಾವ ಶಿಲ್ಪದ ಎಲ್ಲಾ ಮೇಲ್ಮೈಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆಯೋ, ಯಾವ ಶಿಲ್ಪದ ಎಲ್ಲಾ ಮುಖಗಳು, ತಳಗಳು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿವೆಯೊ, ಯಾವ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪ್ರೇಕ್ಷಕನನ್ನು ತನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ಬಳಸಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ನೀಡುತ್ತವೆಯೋ ಅಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪಗಳೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಯಾವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಿತ್ತಿ ಅಥವಾ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾತಳಿಗೆ (ಸಮತಲಕ್ಕೆ) ಅಂಟಿಕೊಂಡಿವೆಯೋ, ಯಾವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಿತ್ತಿ ಅಥವಾ ಸಮತಲದಿಂದ ಉಬ್ಬಿ ಹೊರಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆಯೊ ಹಿಂಭಾಗ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆ. ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ (ಆರ್ಕಿಟೆಕ್ಟಾನಿಕ್) ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಶಿಲ್ಪವು ಉದ್ದ, ಅಗಲ, ದಪ್ಪದ ಮಾನ–ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪವೆಂತಲೂ, ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಅಗಲ ಹೊಂದಿರುವ ಭಿತ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ ಮಾದರಿಯವುಗಳನ್ನು ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪವೆಂತಲೂ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಸ್ತು ವಿಷಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು: ಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ (Iconography) ಅನುಗುಣವಾಗಿ ತಯಾರಾದ ದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ದೇವತೆಯ ಆಯುಧಗಳು, ವಾಹನಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಭಾವಶಿಲ್ಪಗಳು: ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಹ ಭಾವ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು Portrait ಎನ್ನುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಭಾವ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ, ದೈಹಿಕ ಮುಖ ಚರ್ಯೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇಂಥವನೇ ಎಂದು ಗುರುತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿರುವಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಇಂದಿನ ಗಾಂಧೀಜಿ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಇತ್ಯಾದಿ. ಕುಶಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಕನಿಷ್ಕನ ವ್ಯಕ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಮಥುರಾ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಣ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ದೈಹಿಕ ಮುಖಚರ್ಯೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಾವವೇ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಭಾವಶಿಲ್ಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾವಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೈಹಿಕ ರೂಪಗಳು ಗೌಣವಾಗಿ, ಆದರ್ಶರೂಪ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧ. ಬುದ್ಧನ ಅರೆಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣು, ಅಗಲವಾದ ಎದೆ, ಸೌಮ್ಯ ಮುಖ, ನಿಂತ ಅಥವಾ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿ, ಬುದ್ಧನ ಆಂತರಿಕ ಭಾವವನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆಯೇ ಹೊರತು, ಬುದ್ಧನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ದೈಹಿಕ ರೂಪವನ್ನಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಬಾಹುಬಲಿಯನ್ನು ಸಹ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ತಲೆ ಮತ್ತು ಎದೆ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಎದೆಮೊಗಶಿಲ್ಪ ಅಥವಾ ಬಸ್ಟ್ (Bust) ಎಂದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕರೆದಿರುವುದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯವಹಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ನಿಗದಿತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ನಿಗದಿತ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮಾರ್ಗಸೂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಾಗಿದ್ದರೆ, ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಜನಪದರ ಉಸಿರಿನಿಂದ, ಬೆವರಿನಿಂದ, ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಂದ ರೂಪ ತಾಳಿದಂತಹುದು, ಅವರ ಉತ್ಪಾದಕತೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡಂತಹುದು. ಜನಪದ ಸಮಾಜದ ಸೃಜನಶೀಲವಾದ ಮನಸ್ಥಿತಿಯ ಸ್ತರಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಆ ಸಮುದಾಯದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಜನಪದ ಆಶೋತ್ತರಗಳು, ನಂಬಿಕೆ ಆದರ್ಶಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಘನೀಭೂತಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಾಹಕಗಳು. ಜನಪದರ ಬದುಕಿನ ರೀತಿ, ನೀತಿ, ನಂಬಿಕೆ, ಆದರ್ಶ, ಆಲೋಚನೆ, ಕಲ್ಪನೆ, ಶೌರ್ಯ, ಸಾಹಸ, ಪ್ರಕೃತಿ, ಭೂತ, ಪ್ರೇತಾಧಿಗಳನ್ನು ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಮುಂತಾದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅವುಗಳ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರೂಪಾಕಾರಗಳ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಭಯಾನಕವಾದ ಮುಖಚರ್ಯೆಗಳು, ನೇರ ಬಣ್ಣಗಳ ಉಗ್ರವಾದ ರಸಭಾವಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಆಯುಧಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಆಯುಧಗಳೇ ಆಗಿದ್ದು, ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕನಾದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದ್ದು, ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳು ಪುರುಷ ದೇವರುಗಳು, ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು, ಮುಖ್ಯ ದೇವರುಗಳ ವಾಹನಗಳು ಹಾಗೂ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗೃಹಬಳಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಆಟಿಕೆಗಳು ರಥಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಎಂದು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಜಾನಪದ (ಸಂಸ್ಕೃತಿ), ಶಿಷ್ಟ (ವೈದಿಕ) ಪದದಿಂದ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಜಾನಪದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ಶಿಲ್ಪ ರಚನಾ ಕ್ರಮಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನಾ ಕ್ರಮಗಳಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಮುಖಭಾವನೆ ದೇಹ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಬಣ್ಣ ವಸ್ತ್ರವಿನ್ಯಾಸ – ಆಯುಧ ಆಭರಣಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ಜಾನಪದ ಗುಂಪು ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸೇರುವಲ್ಲಿ ಈ ವಿಲಿನೀಕರಣ, ಬದಲಾವಣೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಆದಿವಾಸಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಒಂದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಭಾಷಾ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾದಾಗ ಅವರು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದ ಗ್ರಾಮ ಸಮುದಾಯ ಒಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತಮ್ಮದೇ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೊಡು–ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯ ಸಂಬಂಧಗಳು ತಲತಲಾಂತರದಿಂದ ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಗುಂಪಿನೊಳಗೆ ಆದಿವಾಸಿ ಗುಂಪೊಂದು, ದಿಢೀರನೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಆದಿವಾಸಿ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲಸುವುದು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರಿಗೆ ಅನ್ನ, ರಕ್ಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಅವರನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರಲೂಬಹುದು, ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದರೂ ಅವರೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ರೀತಿ–ನಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣದಲ್ಲಿ ಸಹಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜನಪದರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆರೆತು ಬಂದಿರುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದರ ಬದುಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗವಾಗಿವೆ. ಜನಪದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆ, ಭಯ, ಭಕ್ತಿ, ಸಂಸ್ಕಾರ, ಪರಾಂಪರಿಕ ನಡೆಗಳು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಅರಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ರೂಪದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಲದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಆಚರಣೆ ಮೂಲದ ತತ್ಕಾಲಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿ ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಯಾ ಜನಾಂಗದ ಹಲವಾರು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ, ಉಲ್ಲಾಸ, ಸಂಭ್ರಮ, ಹರಕೆ, ವಿಮೋಚನೆಯಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಗಳ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಮುಖ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳು

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಪ್ರೌಢ ಕಲೆಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಜನಪದ ಕಲೆ, ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಸ್ಮರಣ ಶಕ್ತಿಯ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಹಾಗೂ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ಉಳಿದು ಬರುವ ಗುಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ "ಜನಪದ ಕಲೆಯ ತೆಕ್ಕೆಯಿಂದಲೇ ಉನ್ನತ ಕಲೆಗಳು ಸಿಡಿದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡು

ಬಂದಿವೆ. ಅವು ನಗರಗಳಂತೆ ಪಟ್ಟಣಗಳಂತೆ ಅಲ್ಲಿನ ಉದ್ಯಾನಗಳಂತೆ ಶೋಭಿಸಿದರೆ, ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ಗಿರಿವನ ಶೋಭಿತೆಯಾದ ನಿಸರ್ಗದಂತೆ ಅನಂತ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರೌಢ ಕಲೆಗಳು ಒಂದು ಕಡೆ ಬೆಳೆದು ಹೋದಂತೆ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ ಎನ್ನುವ ಡಾ. ಜೀಶಂಪರವರ ಮಾತುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತವಾದ ವಿವರಣೆಯಾಗಿವೆ. ಕಾಲ ಬದಲಾದಂತೆ ಮನುಷ್ಯನ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಮನಸ್ಸು ವಿಕಾಸದಂತೆ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗುತ್ತ ಬಂದವಲ್ಲದೇ, ಪ್ರೌಢ ಕಲೆಗಳ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾದವು. ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ಕಲೆಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸುವುದಾಗಿದೆ.

ನಗರ ವರ್ಗದವರ ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ಧ, ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೂ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಎನಿಸಿದರೆ, ಗ್ರಾಮೀಣರ ಲಕ್ಷಣ ಮುಕ್ತ ಅಥವಾ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮೀಣರು ತಮಗೆ ಅಂದಚೆಂದ ಕಂಡಂತೆ ರಚಿಸಿಕೊಂಡ, ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡ ಕಲೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಂದಾಗಿದೆ. ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರು "ಜನಪದ, ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಬ್ಧಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನರು ಬಳಸಿದ ಸಂವಾದಿಗಳೆಂದರೆ 'ದೇಶೀ ಮಾರ್ಗ' ದೇಶಿಗೆ ದೇಶ ಸಂಬಂಧೀ ಎಂಬುದು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ, ಲಕ್ಷಣ ಮುಕ್ತವಾದ ರಚನೆ ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಕೃತ ಸಹಜವಾದುದು 'ದೇಶೀ'ಯಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕೃತ ಪರಿಷ್ಕೃತವಾಗಿ 'ಮಾರ್ಗ'ವಾಯಿತು. ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ದೇಶೀ (ಜನಪದ)–'ಮಾರ್ಗ' ಶಿಷ್ಟಪದ ಎಂಬರ್ಥದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ದೇಶೀ, ದೇಶೀಗ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಬಳಸಿದ ಮಾತುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಮಾರ್ಗದನ್ವಯ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ದೇಶೀ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. 'ಮಾರ್ಗ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶಿಷ್ಟಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪಥವಾಗಿ, ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಗರ ನಾಗರೀಕರು ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗಶೈಲಿಯ ಅಥವಾ ಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. "ಜನಪದ ಶಬ್ದವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯೆಂದೂ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಬ್ದವು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿದ ನಾಗರೀಕ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಜನತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ."[೨]

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಬುದ್ಧ ನಾಗರೀಕರಿರಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಲ ಆಚಾರ ವಿಚಾರ ಜೀವನ ರೀತಿ ಅಭಿರುಚಿ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದಾಗ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಒಳಗೊಳಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ಎಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತು, ಪೂಜೆ, ಗೃಹಶಾಂತಿ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗದಿರಲೆಂದು ಹೊಸ ಮನೆಗಳ ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟುವ ದೃಷ್ಟಿ ಗೊಂಬೆಗಳು ಬೆದರು ಗೊಂಬೆಗಳು ಇವುಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗದಿರಲೆಂದು ಬೇತಾಳದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಗೋಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಸಿರುವ ಮಿಥುನ ಶಿಲ್ಪಗಳಂತಹ ಹಲವಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಜನಪದ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಮ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಹಲವಾರು ವೈಲಕ್ಷಣಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳು, ಕೃತಕತೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತಹುದು. ವಾಸ್ತವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮುಖಭಾವಗಳು ಮುಗ್ಧತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ವಿಶೇಷವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಅದು ಜನಪದೀಯ ಮೂಲಾಂಶವೆಂಬುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಲ ವಸ್ತುವೊಂದರ ಮುಖಾಂತರ ರಚನಾ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳ್ಳುವ ಕಚ್ಚಾಸಾಮಗ್ರಿಯಂತೆ ಇರುವ ಶಿಲೆಗೆ ಇಂದಿನ ಶಿಷ್ಟರೂಪಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ನೈಸರ್ಗಿಕ ರೂಪ ಇದ್ದು, ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಅದು ಶಿಷ್ಟದ ಶಿಸ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು

೦೨. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಜನಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳು–ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೪೫೫–೪೬೦, ೧೯೯೪

ಸಾಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸಂಗತಿ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ನೈಸರ್ಗಿಕ (ಕಚ್ಚಾ) ರೂಪವೆನ್ನುವುದು ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯತೊಡಗಿದ್ದುದು, ಬದುಕಿನ ಆರಂಭದ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಅಂಗವಾಗಿಯೇ ಎಂಬುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳ ವಿವಿಧಾಂಗಗಳೇ ಜನಪದ ರೀತ್ಯದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬದ್ಧ ಆಚರಣೆಗಳು ಧರ್ಮದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗತಗೊಂಡು ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದದ್ದೇ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ರಚನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬೇರೆ. ಜನಪದರ ಬದುಕೇ ಆಗಿರುವ ಸಹಜ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೇ ಬೇರೆ. ಶಿಷ್ಟಪದ ಕಲೆಯು ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆಯಾದರೆ, ಜನಪದಕಲೆ ಆನಂದಕ್ಕಾಗಿ, ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ, ಪ್ರೌಢ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಲೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿದರೆ, ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಬದುಕಿಗಾಗಿ ಪಟ್ಟ ಪಾಡೇ ಕಲೆಯಾಗಿ, ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಕಲೆಯಾದರೆ, ತಮ್ಮತನದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ, ಶೋಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧದ ಬಂಡಾಯದ ಪ್ರೇರಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈಗಿನ ಲಲಿತಕಲೆ ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯಕಲೆ ಮತ್ತು ಕುಶಲಕಲೆಗಳ ಮೂಲ ಸೆಲೆಯೂ ಸಹ ಜನಪದವೇ, ಮಳಲ ಮೇಲಿನ ಹೆಜ್ಜೆಯಂತೆ ತೋರುವ ಇವುಗಳ ಮೂಲ ರೂಪ ಜನಪದದಲ್ಲಿದೆ. ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಂದ ಆಳುವ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ವಿಕಾಸಗೊಂಡಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಜನಪದರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯದ ಬದುಕು ಈ ಕಲೆಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದರೆ ಇದರಿಂದ ವಿಕಾಸಪಡೆದ ಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಬೌದ್ಧಿಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಬೆಳೆಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ ಬದುಕಿನ ಲೋಕಾರೂಢಿ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣವೆಂದೇ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಾಗಿದೆ.[೩]

ಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಬದುಕಿನ ಆರಾಮವಾದ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಜೀವನದ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆ, ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ದುಡಿಯುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. "ದುಡಿಮೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕವಾಗಿ ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕದ ರೂಪವನ್ನು ಶ್ರಮಶಮನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಷ್ಟಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೆನಿಸಿದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಷ್ಟಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ".[೪] ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ರೂಢಿಗತ ರಚನಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾದ ಮಣ್ಣು, ಶಿಲೆ, ಮರ, ಲೋಹ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ಬಂದರೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಅಶಾಶ್ವತವಾಗಿ, ಆಚರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಳುವ ವರ್ಗದ ಪ್ರಮುಖರನ್ನು, ಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದರೆ, ಜನಪದರ ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದಟ್ಟವಾದ ಅನುಭಾವಿಕ ಬದುಕು ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ರಚನಾ ಬದ್ಧ ಕ್ರಮದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟಬದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಈ ಎರಡೂ ಅಂಶಗಳು ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಒಳ ರಕ್ತ ಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಅಮೂರ್ತ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬವಣೆಗಳನ್ನು ಚಲನಶೀಲವಾಗಿ ಸುಲಲಿತವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಇವು ಸರಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಂದಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹಲವಾರು ಸಲಸಮೂಹವಾಗಿಯೇ ನಿತ್ಯ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗತವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು, ತುಮಕೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆರಾಯ ಶಿಲ್ಪದ ಆಚರಣೆ, ಬೆನಕನ ಶಿಲ್ಪದ ಆಚರಣೆ, ಮಣ್ಣೆತ್ತುಗಳ ಆಚರಣೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಬಸವಣ್ಣನ ಆಚರಣೆ, ಜೋಕುಮಾರ ಶಿಲ್ಪದ ಆಚರಣೆ, ಕೇಲುಗಳ ಆಚರಣೆ, ಬೆಳದಿಂಗಳಪ್ಪನ ಪೂಜೆ, ಭಾರತ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಸಂದರ್ಭದ ಆಚರಣೆ, ಕಾಮದೇವ ಮೂರ್ತಿಯ ಆಚರಣೆ, ಬೇತಾಳಗಳ ಆಚರಣೆ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಮರಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ದಸರಾ ಬೊಂಬೆಗಳ ಆಚರಣೆ, ಚಂದಾಳದ ಬೊಂಬೆಗಳ ಆಚರಣೆ, ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರ ಮುನೇಶ್ವರರ ಆಚರಣೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ

೦೩. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಜನಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳು-ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೪೫೯-೪೬೦, ೧೯೯೪

೦೪. -ಅದೇ-

ಇಲ್ಲವೇ ತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಪಡೆದು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಇದ್ದ ಸಮೂಹ ಆಚರಣೆಗಳ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಮಹತ್ವ ವಿರಳ. ಜನಪದರ ಬದುಕು ಪಾರದರ್ಶಕವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಅವರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೂ ಕೂಡ ಕಣಿವೆ ದುರುಗಮ್ಮ ಗುಡಿ ವಿನ್ಯಾಸದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಊರು ಮಾರಮ್ಮ, ಗಡಿ ಮಾರಮ್ಮ, ಬಿಸಿಲು ಮಾರಮ್ಮ ಗುಡಿಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಜೋಕುಮಾರ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅವನ ಗುಪ್ತಾಂಗವನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ, ಕಮಲದ ಗಂಗವ್ವ, ವಡ್ಡಮ್ಮ, ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಗುಪ್ತಾಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ಸಂಯೋಜನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಜೀವನದ ಹುಟ್ಟು ಸಾವು ಬೆತ್ತಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಅಂಶವೇ ಇಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸದಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಶಿಷ್ಟಪದ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ಅಂಶಗಳು ಬಹಳ ಮಡಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿವೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ದಿನ ನಿತ್ಯದ ಆಗುಹೋಗುಗಳ, ಘಟನೆಗಳ, ಪವಾಡಗಳ ವಿವರಗಳು ಮೂಲ ವಿಷಯಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಆಯ್ದ ಮುಖಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳ ನೇರ ಬಳಕೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದರೆ, ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಕ ಯಂತ್ರೋಪಕರಣದಿಂದಾದ ಅಥವಾ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ರಚನಾ ಕ್ರಮಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾದ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭೇದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಿವರಗಳಿಂದ ಜನಪದರ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಳು ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಆಕಾರ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಂದ ಹಲವಾರು ವೈಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಆಯಾ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

"ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವೇ ಆಗಲಿ ಅದರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ ವರ್ಗೀಕರಣ ಅವಶ್ಯ. ವರ್ಗೀಕರಣ ಬಾಹಿರವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಗುರಿತಪ್ಪಿ ವಿಷಯದ ತಳಬುಡ ಯಾವುದೂ ಸಿಗದೇ ಸರಳವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಸಹ ತೊಡಕೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಅದರ ಒಂದು ಮುಖ ವರ್ಗೀಕರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದವೊಂದು ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರ."[೫] ಎಂಬ ದೇ.ಜವರೇಗೌಡರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಜಾನಪದ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. "ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಮುಖವೂ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಖವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಲೆಯ ಮುಖ ಆಸ್ವಾದನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಶಾಸ್ತ್ರದ ಮುಖ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದುದು."[೬] ಜಾನಪದದ ಈ ಕಲಾತ್ಮಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಂದು ಅಂಗ ಜನಪದ ಕಲಾವಿಭಾಗ. ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಚಾಚಿದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಹರವು ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ಅಧ್ಯಯನಕಾರರಿಗೆ ಇದೊಂದು ಹೊಸ ನೆಲೆ. ಈ ಜನಪದ ಕಲಾ ವಿಭಾಗದ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುವ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮಂತ ವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೇ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವಂತಹುದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದರ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಣ ತುಂಬಾ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ.

ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಕಡೆಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಗಮನಿಸದೇ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ

---

೦೫. ದೇ.ಜವರೇಗೌಡ : ಜಾನಪದ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೧೦೪

೦೬. ಡಾ.ಹಾ.ಮಾ.ನಾಯಕ : ಜಾನಪದ ಸಮಾರೋಪ, ಪುಟ ೪೦

ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಡಾ. ಬಿ.ಆರ್.ಹಿರೇಮಠ[೭] ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಮಸ್ತ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಪ್ರಯೋಜಕ ಕಲೆಗಳು
೨. ಉಪಜೀವನ ಕಲೆಗಳು
೩. ಉತ್ಸವದ ಕಲೆಗಳು
೪. ಉತ್ಸಾಹದ ಕಲೆಗಳು

ಇವುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪುರುಷ, ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಧಾನ ಕಲೆಗಳೆಂದು ಇದರಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಮನರಂಜನೆ ಕಲೆಗಳೆಂದು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಿಷ್ಠ, ಸಮುದಾಯ ನಿಷ್ಠ ಕಲೆಗಳೆಂದು, ಸ್ತ್ರೀ ನಿಷ್ಠ, ಪುರುಷ ನಿಷ್ಠ ಕಲೆಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ ರೀತಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೂ ಈ ವರ್ಗೀಕರಣ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂತಹದಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಡಾ.ಜೀ.ಶಂ.ಪ. ಅವರು "ಜನಪದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧. ಜನಪದ ಪ್ರದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಕಲೆಗಳು ೨. ಇತರೆ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು"[೮] ಪ್ರದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನ, ಬಯಲಾಟಗಳು, ನಾಟಕಗಳು, ಬೊಂಬೆಯಾಟಗಳು, ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು, ಜನಪದ ಮನರಂಜಕ ಕಲೆಗಳು, ಮೋಡಿಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟೇ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಇತರ ಕಲೆಗಳು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ರಂಗವಲ್ಲಿಯ ಕಲೆ, ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸುವ ಕಲೆ, ಮಡಕೆ, ಕುಡಿಕೆ, ಪಾತ್ರೆ–ಪರಡಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಕಲೆ, ಬಟ್ಟೆ ಬರೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಕಲೆ, ದೇವಾಲಯ, ಶ್ರೀಮಠಗಳ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸುವ ಕಲೆ, ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ, ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ, ಹಚ್ಚೆಯ ಕಲೆ, ಮುಖವಾಡಗಳ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ, ಹೆಣಿಗೆಗಳ ಕಲೆ ಮುಂತಾದವು ಪರಿಣಿತವಾಗುತ್ತವೆ" ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಡಾ.ನಂ.ತಪಸ್ವೀಕುಮಾರ "ಜನಪದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧. ವಾಚಿಕ ಕಲೆಗಳು ೨.ಅವಾಚಿಕ ಕಲೆಗಳು.[೯] ವಾಚಿಕ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಗೀತೆ, ಸಂಗೀತ, ಗಾದೆ, ಒಗಟು,ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವಾಚಿಕ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ, ಮರ ಹಾಗೂ ಲೋಹ ಕೆತ್ತನೆ, ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ, ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ, ಬಗೆ–ಬಗೆಯ ಕರಕುಶಲ ಸಾಮಗ್ರಿ ನಿರ್ಮಾಣ, ಹೆಣಿಗೆ, ರಂಗವಲ್ಲಿ, ಚಿತ್ತಾರ ಬಿಡಿಸುವಿಕೆ, ಕಸೂತಿ, ಬಟ್ಟೆ ಬರಗಳ ಮೇಲಿನ ಕಲಾತ್ಮಕ ನೇಯ್ಗೆ, ಮನೆ–ಮಠಗಳ ಅಲಂಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕೂಡ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅವಾಚಕ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಕೆಲವು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಡಾ. ಎಚ್.ಎಲ್.ನಾಗೇಗೌಡ ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ೭ನೆಯ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷೀಯ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದವನ್ನು ಏಳು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೭ನೆಯದು ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಈ ಕಲೆ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆಯಾಗಿರಬಹುದು, ಚಿತ್ತಾರವಾಗಿರಬಹುದು, ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರಬಹುದು, ದೇವರು ದಿಂಡರುಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುವ ಕಲೆಯಾಗಿರಬಹುದು ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ."[೧೦] ಜಾನಪದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಕಾರವೊಂದನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ ಅವರು ಜನಪದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ಮೂರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

---

೦೭. ಡಾ.ಬಿ.ಆರ್.ಹಿರೇಮಠ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳು : ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತಿ, (೧೪–೪) ಮೇ ೧೯೮೦, ಪುಟ ೧೦೦
೦೮. ಡಾ.ಜೀ.ಶಂ.ಪರಮಶಿವಯ್ಯ : ಜನಪದ ಕಲಾವಿಹಾರ, ಪುಟ ೬
೦೯. ಡಾ.ನಂ.ತಪಸ್ವೀಕುಮಾರ : ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪುಟ ೧೯೪
೧೦. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಜನಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳು–ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೪೫೯–೪೬೦, ೧೯೯೪

೧. ವೃತ್ತಿ ಮೂಲ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು
೨. ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಲ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು
೩. ಧರ್ಮ ಮೂಲ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು[೧೧]

ಈ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಚಿತ್ರ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳು ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವರ್ಗೀಕರಣದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದುದು ಮತ್ತು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹಿನ್ನಲೆಯ ವರ್ಗೀಕರಣ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಕ್ರಮ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಗೊಳಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಸಮಸ್ಯೆ ಎದುರಾಗುವುದು. “ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಶಿಸ್ತಿಗೂ ತನ್ನದೇ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳಿವೆ. ಎಷ್ಟೇ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವಾದ ವರ್ಗೀಕರಣವೆಂದರೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಮೇಲು ನೋಟದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ತೋರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ ಒಂದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿಸಿರಬಹುದು. ಉಪವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ವರ್ಗೀಕರಣಗಳ ರೂಪ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಗುಂಪಿನ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪಿನ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಗೆರೆ ಎಳೆದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲಾರದಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಂಶಗಳಿರಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಸಹ ಒಂದು ವರ್ಗದ ಕಲೆಗಳ ಬಾಹು ಮತ್ತೊಂದರ ಮೇಲೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಅಲ್ಲಗೆಳೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಮಗ್ರ ವಿಚಾರ ಧಾರೆಗಳ ಅವಲೋಕನದಿಂದಾಗಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೧. ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೨. ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೩. ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೪. ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಾಧ್ಯಮವಾರು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಜನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಬೇಕಾದ ದೃಶ್ಯಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಒಂದಾಗಿದ್ದು, ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತು ಇದುವರೆಗೆ ಯಾರೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ಮೇಲಿನ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಉಪ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಜಾನಪದ ಕಲೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಕಲೆಗಳ ಮಾತೃ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ, ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜನಪದದ (Folklore) ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಜನಪದ ಕಲೆಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸುವಂತದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಜನಪದ ಕಲೆಯು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಇನ್ನಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆಯ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಂದ ಮೂಡಿ ಬರದಂತಹ ಕಲೆಯಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಕಲೆಯು ನಿರಂತರವಾದ ಮತ್ತು ಮೂಲಭೂತವಾದದ್ದು. ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಉತ್ಪಾದಕನಿಗೆ ಪರಿಸರದ ನಿಸರ್ಗವೇ ಆತನ ಶಾಲೆಯಾಗಿ ಮತ್ತು ದಿನ ನಿತ್ಯದ ಜೀವನದ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವವೇ ಆತನ ಗುರುವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಳವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

೧೧. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಜನಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳು-ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೪೫೫-೪೬೦, ೧೯೯೪

ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು, ಆಚರಣೆಗಳು, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು, ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಆಶಯಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳದೇ ಆದ ರಚನಾತ್ಮಕತೆ ಇರಬಹುದು ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದೇ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ ಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಣ ಅಥವಾ ಅರ್ಥಗಳು ಅಥವಾ ತತ್ವಗಳಾದರದಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಲು ಹೋದಾಗ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಹೋಗಬಹುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ.[೧೨]

ಒಟ್ಟಾರೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಹರವು ತುಂಬಾ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಕಲಾ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಕನ್ನೆ ನೆಲ. ಇಂತಹ ಯಾವುದೇ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ವರ್ಗೀಕರಣ ಜನಪದ ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಪದ ಕಲೆಯ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಕವಾಗಿವೆ. ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗವೇ ಶಿಷ್ಟಪದ ಕಲೆ ಎಂಬುದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದಾಗ ಮಾತು ಹೆಚ್ಚು ಸತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

******

೧೨. ಡಾ.ಚಕ್ಕರೆ ಶಿವಶಂಕರ್ : ಜಾನಪದ ಗ್ರಹಿಕೆ, ಪರಿಕಲ್ಪನೆ : ಸಂ : ಪ್ರೊ.ಹಿ.ಶಿ.ರಾಮಚಂದ್ರೇಗೌಡ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨ : ಪುಟ ಸಂ. ೧೪೬-೨೦೦೪

ಅಧ್ಯಾಯ : ಮೂರು

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ

೧. ಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೧.೧. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವರುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಭೂತಾಯಿ
ಮಾರಮನ್ನಕೇಲು
ಕಾಟೇರಮ್ಮ
ಮದ್ದೂರಮ್ಮ
ಚೌಡೇಶ್ವರಿ
ಹೊಂಗನೂರು ಮಾರಮ್ಮ
ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು
ಮದ್ದೂರಮ್ಮ
ತಾಯಿಗೌರಿ
ಸಫಲಮ್ಮ
ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ
ಕೋಲಾರಮ್ಮ
ಭವಾನಿ
ಉಡುಕಾತಿ
ಕೊಂತೆಮ್ಮ
ಪನ್ನಂಗಾಲು ತಮ್ಮೆ
ಗುಳ್ಳವ್ವ
ಶೀಗವ್ವ
ಗೊಗ್ಗವ್ವ

೧.೨. ಪುರುಷ ದೇವರುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಪಿಳ್ಳೇರಾಯ
ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ
ಕಾಮದೇವ
ಪರಮೇಶ್ವರಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು
ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ
ಶನೀಶ್ವರ
ಕೃಷ್ಣ ಬಲರಾಮ
ಮಳೆರಾಯ
ಗೊಗ್ಗಪ್ಪ
ಹುತ್ತಪ್ಪ

೧.೩. ಜನಪದ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಗರುಡವಾಹನ
ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿ
ಮುನೇಶ್ವರನ ಕುದುರೆ ವಾಹನ
ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ-ಐನಾರಪ್ಪ ಕುದುರೆ ವಾಹನ
ಮಣ್ಣೆತ್ತು

೨. ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಪಿಳೇಕಮ್ಮ
ಬೇತಾಳ
ದೃಷ್ಟಿಗೊಂಬೆ
ಮಾಟ-ಮಂತ್ರದ ಬೇತಾಳ

೩. ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಅಲಂಕಾರದ ಕುಂಭದ ಆನೆ
ಕಾಮಧೇನು
ಸೆರಾಮಿಕ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಪಿಂಗಾಣಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಸುರುಳಿ ವಿಧಾನದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಮಣ್ಣಿನ ಕೊರಳಸರ
ಮಣ್ಣಿನ ಬಂಡಿ
ಗ್ವಾದಲಿ
ಲದ್ದೀಗಡಗಿ

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೂ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಮಾತೃದೇವತೆ ವಿಲ್ಲಿಡಾರ್ಫಿ, ಹರಪ್ಪ ಮಹೆಂಜೋದಾರೊ ಕಾಲದ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಪಾತ್ರೆಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿಯೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿ ಅಥವಾ ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿದೆ. ಶಿಲಾದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಕೊಳೆತ ಜೈವಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ, ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಆಹಾರವನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವ ಭೂಮಿಯ ಹೊರಚಿಪ್ಪಿನ ಮೇಲು ಹೊದಿಕೆಯೇ ಮಣ್ಣು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೋ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೋ ಮಾನವನಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವ ಆಹಾರಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮೂಲವಾಗಿರುವ ಮಣ್ಣು ಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಭೂಮಿಯ ಚಿಪ್ಪಿನ ಅತ್ಯಂತ ಮೇಲಿರುವ ಹೊರ ಆವರಣವನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಜೈವಿಕ ಮತ್ತು ಖನಿಜ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇದು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸಸ್ಯಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಕೊಳೆತು, ಕಪ್ಪೇರಿ, ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಜನ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು(ಹ್ಯೂಮಸ್) ದೊರೆತರೆ, ಶಿಲೆಗಳು ಹೊರ ಆವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಥಿಲ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅವುಗಳಿಂದ 'ಖನಿಜ ವಸ್ತುಗಳು' ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಆದರೆ, ಮಣ್ಣು ರಚನೆಯಾಗುವ ಕಾರ್ಯಗತಿ ಬಹಳ ನಿಧಾನ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ೨.೫ ಸೆಂಟಿಮೀಟರುಗಳ ಮಂದವುಳ್ಳ ಮಣ್ಣಿನ ಒಂದು ಪದರ ರೂಪಿತವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಬೇಕು. ಆದರೆ, ಮಣ್ಣು ರೂಪಿತವಾಗಲು ಬೇಕಾದ ಈ ಕಾಲ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ರೂಪನೆ ಮೂಲ ಶಿಲೆಯನ್ನು, ವಾಯುಗುಣವನ್ನು ಸಸ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಆಧರಿಸುತ್ತದೆ.

ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಸಿದ್ಧತೆ-ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನಾ ಕ್ರಮ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಂತಹ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಕುಂಬಾರಿಕೆಗೆ ಪಡೆಯುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕುಂಬಾರರು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಕೆಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದ, ಜನಾಂಗದ ಹಿರಿಯರು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೆರೆಯಲ್ಲಿನ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಳಪದರದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲ್ಪದರದ (ಬಂಕೆಮಣ್ಣು) ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಅಡಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊರತೆಗೆದು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕೆರೆಯ ನೀರಿಗೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರ ನೀರು, ಮರುಳು, ಮಣ್ಣು, ಗೊಬ್ಬರ, ಕಸ–ಕಡ್ಡಿ, ಕಲ್ಲಿನ ಚೂರುಗಳು, ಗಾಜಿನ ಚೂರುಗಳು, ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪುಗಳು, ಗವೆಗಳು, ಏಡಿ–ಮೀನು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳು ಹಾಗೂ ಹುಲ್ಲಿನ ಬೀಜ, ಗರಿಕೆಬೇರು, ಕುರಿಹೆಕ್ಕೆ, ಸಗಣಿ, ಧಾನ್ಯಗಳ ಬೀಜಗಳು, ಪ್ರಾಣಿ–ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಲಮೂತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಕಲುಷಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪವು ಬಿರುಕು ಬಿಟ್ಟು ಶೀಘ್ರ ಶಿಥಿಲವಾಗುವ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸುಡಾವೆ ಶಿಲ್ಪ ತಯಾರು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯ ಬಿಸಿಗೆ ಬೀಜ, ಕಲ್ಲು, ಮೂಳೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸಿಡಿದು ಚೂರಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ "ಒಳಪದರ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಅಥವಾ ಸೋಸಿದ ನಂತರ ಅಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆ ಅಥವಾ ತೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರನ್ನು ಹದವಾಗಿ ಬೆರೆಸಿ ಪಾಯಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಣ್ಣಜರಡಿ ಅಥವಾ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಸೋಸುವುದರಿಂದ ಕೆಂಪುಗೊಂಡಾಗಲಿ, ಸುಣ್ಣೆಮಣ್ಣು (ನುಣುಪಾದ ಮಣ್ಣು) ಇಲ್ಲವೇ ಕರೆಗೋಡು (ಕಪ್ಪುಮಣ್ಣು) ದೊರಕುತ್ತದೆ."[೧]

ಈ ಹಂತದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸಮತಟ್ಟಾದ ಹಸನಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಮಶಗಳು ಸೇರದಂತೆ ಎಚ್ಚರವನ್ನು ವಹಿಸಿ ತೇವಾಂಶವು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ತಳಗಡೆ ಸೆಣಬಿನ ಚೀಲ (ಗೋಣಿಚೀಲ)ದ ತಾಟನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ತೇವಾಂಶ ಕೈಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಬಿಗಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ನಂತರ ಹುತ್ತದ ಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಕೆಬ್ಬೆ ಮಣ್ಣುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸೋಸಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಸಿ ಹದ ಪಡೆದ ನಂತರ ತೇವಾಂಶದ ಹತೋಟಿಗೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಬೂದಿಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಲು ಅಣಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಉದ್ದೇಶಿತ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಮ್ಮ ಕುಶಲಗಾರಿಕೆ ಕೈಗಳಿಂದ ತಿದ್ದಿತೀಡಿ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಡಿಕೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಆಧಾರಗಳು ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತರದ ಹಾಗೂ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರ(Skelton)ವನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಳು, ತಂತಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸುಭದ್ರವಾದ ಬಿದಿರು ಅಥವಾ ಇತರೆ ಮರಗಳ ಕೋಲುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಧಾರ ಪಂಜರವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ದೇಹದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಅತಿ ಉಬ್ಬಾದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬಿದಿರುಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಗುಣಾಕಾರದ (X) ಚಿನ್ಹೆಯಂತಹ ಚಿಟ್ಟೆ(Butterfy)ಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳಿಗೆ ತಂತಿಬಿಗಿದು ಮುಖ್ಯ ಅಸ್ಥಿ ಆಧಾರ ಪಂಜರಕ್ಕೆ ಬಿಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಹೊರಚಾಚಿದ ಭಾಗಗಳು ಮುರಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನಂತರ ಈ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೆತ್ತುವ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ತಯಾರಾಗುವವು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಮೆತ್ತಿದ ನಂತರ ಕೈಗಳಿಂದ ತೀಡಬಾರದು. ತೀಡಿದರೆ ಬಿರುಕು ಸಂಭವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದರೆ ದೊಡ್ಡ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಧಾರ ಪಂಜರಕ್ಕೆ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಮೆತ್ತಿ ಅದು ಬಿಗಿಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಬೇಕು ಮತ್ತು ತೇವಾಂಶವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆಹಾಕಿ ನೀರಿನಿಂದ ಒದ್ದೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಮೈವಳಿಕೆ ಹಸನಾಗಿರಬಾರದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಂತರದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಮೆತ್ತುವಾಗ ಜಾರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒರಟಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಿ, ಹಂತ ಹಂತದ ಮೆತ್ತುಗಾರಿಕೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಮೈ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ತಲುಪಿದಾಗ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮೈವಳಿಕೆ(Texture)ಯನ್ನು ಬಳಸಿ, ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಸ್ವಭಾವ ಅಥವಾ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಕೈಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಉದ್ದೇಶಿತ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

೦೧. (ಲೇ)ಪ್ರೊ. ಎಂ.ಎಲ್.ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ (ಸಂ)ಡಾ.ಚಕ್ಕರೆ ಶಿವಶಂಕರ್ : ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರಿಕೆ ಜನಪದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ : ಪುಟ ೪೩

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಮೈವಳಿಕೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿರುವುದೇ ಲೇಸು ಎನಿಸಿದರೆ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮೈವಳಿಕೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ರಚನಾತ್ಮಕ, ಕಲಾಕುಸುರಿಯಂತಹ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಮೈವಳಿಕೆ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಲೋಹ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆ ಅಥವಾ ಇತರೆ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳ (ಮೌಲ್ಡ್) ಪ್ರತಿಮಾಡುವ ಕವಚವನ್ನು (ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರೀಸ್) ಬಿಳಿಯ ಸೀಮೆಂಟ್‌ನ ಮಾದರಿಯ ಮೌಲ್ಡ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಮೌಲ್ಡ್ ಹಾಕಲು ಮತ್ತು ಬಿಡಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕುಂಬಾರರು ಮಡಿಕೆ ಮಾಡುವ ಮಣ್ಣು

ಕುಂಬಾರರು ಮಡಕೆ ಮಾಡುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊಳೆ, ಹಳ್ಳ, ಹೊಂಡ, ಕೆರೆಗಳ ದಡದಿಂದ ತರುವರು. ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದ ಕುಂಬಾರರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ಮಣ್ಣನ್ನು ಯುಗಾದಿಯ ನಂತರ ಮಳೆಗಾಲಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ತಂದು ರಾಶಿಹಾಕಿ, ನೀರು ಹಾಕಿ ತುಳಿದು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟುವರು. ಒಣಗದಿರಲೆಂದು ಗೋಣಿ ತಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ನಿತ್ಯವು ನೀರು ಬೆದುಕಿಸುವರು. ತಮಗೆ ಬೇಕಾದಾಗ ರಾಶಿಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಮಿಜ್ಜಿ ನಾಡಿ ಹದಗೊಳಿಸಿ, ಮಡಕೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ರೂಢಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಮಣ್ಣು ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ಕಲೆತು ಮಿದುತ್ವ ಹೆಚ್ಚು ಬಲ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಣ ಮಣ್ಣನ್ನು ಕೂಡ ಗಾಳಿ ಮಳೆ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ತೆರೆದಿಡುವರು ವಾತಾವರಣದ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಬಲಬರುತ್ತದೆ. ಆಗಲೇ ಮಣ್ಣು ತಂದು, ನೀರು ಹಾಕಿ, ಅರಲುಮಾಡಿ ಹದಗೊಳಿಸುವ ರೂಢಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಇದೆ. ಅದು ಸಿಯಾದ ಕ್ರಮವಲ್ಲ. ಮಣ್ಣು ಜಿಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಚೀನಿಯವರು ಮಡಕೆ ಮಾಡುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ತಂದು ದಶಕಗಟ್ಟಲೆ ಗಾಳಿ, ಮಳೆ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ತೆರೆದಿಡುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ ಅಪ್ಪ ರಾಶಿ ಮಾಡಿಟ್ಟ ಮಣ್ಣನ್ನು ಮಗ ಮಡಕೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದನೆನ್ನುವ ಪ್ರತೀತಿ ಇರುವುದನ್ನು ಈಗಲೂ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.[೨]

ಕುಂಬಾರ ಚಕ್ರ

ಕುಂಬಾರನ ಚಕ್ರ, ತಿಗುರಿ ಕುಂಬಾರನ ಚಕ್ರವನ್ನು ಸುಮೇರಿಯನ್ನರು ಮೊದಲು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು. ಮೊದಲಿಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಚಕ್ರವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಂತರ, ಮರ, ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಚಕ್ರಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಈಗ ಬಾಲ್ ಬೇರಿಂಗ್ ಚಕ್ರಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಕುಳಿತುಕೊಂಡೇ ಕುಂಭ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದು. ಈಗೀಗ ವಿದ್ಯುತ್ ಚಕ್ರಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಶ್ರಮ ಕಡಿಮೆ ಅಗಿದೆ.[೩] ಆದರೂ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ತರುವಲ್ಲಿ ಪಡಬೇಕಾದ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಡಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಪದರದ ಸ್ವಚ್ಚಮಣ್ಣನ್ನು ಬಳಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಮಂಗಳೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಹಾಸನ, ಮೈಸೂರು, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಕೊಡಗು, ತುಮಕೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ, ಕೋಲಾರ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಕುಂಬಾರಿಕೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆ ಈ ರೀತಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಸಿಕ್ಕರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹುತ್ತದ ಮಣ್ಣು, ಕೆಂಪುಮಣ್ಣು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಹದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜಿಗಟನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಗುಳ್ಳೆವ್ವ, ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಬಸ, ಮಳೆರಾಯ, ಪಿಳ್ಳೆರಾಯ, ದಸರೆ ಬೊಂಬೆ, ಅಲಂಕಾರದ ಮಡಕೆಗಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಹೂಕುಂಡಗಳು, ಕುದುರೆ ಜೋಡಿಗಳು, ಗಣಪ, ಗೌರಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು

೦೨. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೧೦೭
೦೩. -ಅದೇ-ಪುಟ ೧೧೪

ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಸುಡಾವೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಟೆರ್ರಾಕೋಟಾ) (Terracotta)

ಮಣ್ಣಿನ (ಜಿಗಿಯಾದ ಆವೆಮಣ್ಣು) ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ, ನೆರಳಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಟ್ಟಿ ಬಾಳಿಕೆಗಾಗಿ ಸುಡಲಾಗುವುದು. ಸುಟ್ಟುಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸುಡಾವೆ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಡಿಕೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಉಷ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಡಲಾಗುವುದು. ಟೆರ್ರಾಕೊಟಾ ವಸ್ತುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಸುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಗೃಹಬಳಕೆ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಅಲಂಕಾರಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದರಿಂದ ತಯಾರಿಸುವರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಟೆರ್ರಾಕೊಟಾ ಮಣ್ಣಿನ ವಸ್ತುಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಮೌರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಟೆರ್ರಾಕೊಟಾ ಶಿಲ್ಪ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಟೆರ್ರಾಕೊಟಾ ಶಿಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆತಿದೆ. ಭಾರತದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಖನೂರಿನ ಟೆರ್ರಾಕೊಟ ಶಿಲ್ಪ ತನ್ನದೆ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ತಡೆದಿದೆ. ಬಂಗಾಳದ ಬಿರ್‌ಬುಹಮ್ ಟೆರ್ರಾಕೊಟ ಶಿಲ್ಪ ಕೂಡ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಮಣ್ಣಿನ ಫಲಕಗಳಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಟೆರ್ರಾಕೊಟಾ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರನ ಕಲಾ ಪ್ರತಿಭೆ-ಕೌಶಲ್ಯ ಎಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರತಿಮವಾಗಿದೆ.[೪] ಕುಂಭ ಕಲೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ (Clay Sculpture) ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆಟಿಕೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗುವುದು.

ಸುಡಾವೆ ಶಿಲ್ಪ ತಯಾರಿಕೆ ವಿಧಾನ

ಸುಡಾವೆ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕುಂಬಾರರು ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಆವಿಗೆ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೆ ತಯಾರುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕುಂಬಾರನ ಆವಿಗೆ, ಕುಂಬಾರನು ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಸುಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಒಲೆ-ಭಟ್ಟಿ ಕುಂಬಾರಿಕೆಯ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳ ಆವಿಗೆಯ ಗಾತ್ರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬಾಯಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆವಿಗೆ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಬಾಯಿ, ಮದ್ಯಮವಾಗಿದ್ದರೆ ಎರಡು ಬಾಯಿಗಳು ಮತ್ತೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದರೆ ಮೂರು ಬಾಯಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆವಿಗೆಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚೌಕಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ.

೧. ಆಯತಾಕಾರದ ಆವಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೪-೫ ಮೀಟರ್ ಉದ್ದವಾಗಿರುವುದು, ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಅಗಲವೂ ಹಿಂಭಾದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲವೂ ಆಗಿರುವುದು. ಅಂದರೆ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨.೫ ಮೀಟರ್ ಅಗಲವಿರುವುದು. ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ೪ ಮೀಟರ್ ಅಗಲ ಇರುವುದು. ಮುಂಭಾಗದ ಬಾಯಿಯ ಹತ್ತಿರದ ಗೋಡೆ ೨ ಮೀ ರಿಂದ ೧.೫ ಮೀ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದರೆ ಹಿಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಎತ್ತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗಿ ೦.೭೫ ಮೀಟರ್‌ಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

೨. ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಆವಿಗೆ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಸುಮಾರು ೨ ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರವಾಗಿರುವುದು.

೩. ವಿದ್ಯುತ್ ಆವಿಷ್ಕಾರವಾದಾಗಿನಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ ಆವಿಗೆಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿವೆ.

೪. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಫೈಬರ್ ಕವಚದ ಒಲೆಗಳೂ ಬಂದಿವೆ.[೫]

೧. ಆವಿಗೆ ಇಡುವ ಹಂತ

ಆವಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸುಡುವುದು. ಆವಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಗಡಿಗೆ, ಹರಿವಾಣ, ಪಚೇರಿ, ಕೊಡ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅಡಿಪಾಯದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸುವರು. ಆನಂತರ ಚಿಕ್ಕ ಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬೋರಲಾಗಿ ಜೋಡಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಜೋಡಿಸುವಾಗ ಉರಿ

೦೪. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೪೮

೦೫. -ಅದೇ-ಪುಟ ೫೦

ಎಲ್ಲಡೆ ಹರಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಡೆದ ಮಡಿಕೆ ಚೂರು, ಬೊಕಿಗಳನ್ನು ಆನಿಕೆಯಾಗಿ ಹಚ್ಚುವರು. ಎಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಳಗಳನ್ನು ಬೋರಲಾಗಿ ಹೊಂದಿಸುವರು, ಅನಂತರ ಆವಿಗೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೊಪ್ಪು, ಹುಲ್ಲು, ಸೌದೆಯನ್ನು ಹರಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಸಿಯಾದ ಬೂದಿಯನ್ನು ಮೇಲು ಹೊದಿಕೆಯಾಗಿ ಮುಚ್ಚುವರು. ಆವಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಾಗ ತಳದಲ್ಲಿ ಉರುವಲು ಹೆಚ್ಚಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪಸರಿಸಲು ಅನೂಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮರದ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಆವಿಗೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಹೋಗಲು ಕಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವರು. ಆಮೇಲೆ ಆವಿಗೆಯ ಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಉರುವಲನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಒಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುತ್ತ ಅವಿಗೆ ಸುಡಲು ಆರಂಭಿಸುವರು.

ಆವಿಗೆ ಕಾಯಿಸುವ ಹಂತ

ಆವಿಗೆ ಬಿಸಿಮಾಡುವುದು, ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸುಡಲು ಇಟ್ಟ ನಂತರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆವಿಗೆಯ ಬಾಯಿಯ ಮುಂದುಗಡೆ ಸಗಣಿಯ ಕುಳ್ಳು, ಚಿಕ್ಕ, ಪುಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ತುಂಡುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಬೆಂಕಿ ಹೊತ್ತಿಸುವುದು. ನಿಧಾನವಾಗಿ ಒಂದೆರೆಡು ಗಂಟೆ ಆವಿಗೆ ಕಾಯಿಸುವರು. ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಉರಿ ಹಾಕಿದಲ್ಲಿ ಹಸಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಸೀಳು ಬಿಡುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು ಆವಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಉರಿಯನ್ನು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಚಾಚುಗೋಲಿನಿಂದ ಆವಿಗೆ ಒಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುವರು.

ಆವಿಗೆ ಕಿಚ್ಚು ಹಾಕುವ ಹಂತ

ಆವಿಗೆಯ ಬೆಂಕಿ, ಜ್ವಾಲೆ, ಉರಿ, ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಉಷ್ಣತೆ ಅಗತ್ಯ ಆದ್ದರಿಂದ ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳವಂತೆ ಉರುವಲಿಗಾಗಿ ಮುಳ್ಳಿನ ಕಂಟೆ, ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಸೌದೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುವರು. ಆವಿಗೆಯ ಕಿಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ, ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವು ಕಾದ-ಕಬ್ಬಿಣದಂತೆ ಕೆಂಪಗಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆಗಾಗ ಬ್ಯಾಕೋಲಿನಿಂದ ಕಿಚ್ಚನ್ನು ಹಿಂದೆ ಸರಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಇಡೀ ಆವಿಗೆ ಕೆಂಡಮಯವಾಗಿ ಕಂಡಾಗ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸುಟ್ಟಿವೆ ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗುವುದು.

ಆವಿಗೆ ಕಿಡಿಯ ಹಂತ

ಕಿಡಿ, ಬೆಂಕಿ, ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಡಕೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಸುಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆವಿಗೆ ಬಿಸಿಯಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿಗಳು ಆವಿಗೆಯ ಹಿಂದೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಕಿಂಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊರಬರುತ್ತವೆ. ಆವಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದು ಸೂಚನೆ.

ಆವಿಗೆ ಕಿಂಡಿಯ ಹಂತ

ಆವಿಗೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕಿಂಡಿ, ಒಡೆದ ಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಈ ಕಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವರು. ಈ ಕಿಂಡಿಯ ಮೂಲಕ ಆವಿಗೆಯ ಹೊಗೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು. ಆವಿಗೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೪-೫ ಇಂಥ ಕಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವರು, ಆವಿಗೆ ಸುಡುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ಹೊಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಈ ಕಿಂಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಉರಿ-ಜ್ವಾಲೆ ಹೊರಬರಲಾರಂಭಿಸುವುದು. ಇದು ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸುಟ್ಟಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು.

ಆವಿಗೆ ಬಾಯಿಯ ಹಂತ

ಆವಿಗೆಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಉರಿ ಹಚ್ಚಿ ಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸುಡಲು ಆವಿಗೆಯ ಮುಂಭಾಗದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಸುಮಾರು ೭೫ ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಗಲ, ೭೫ ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರದ ಕಿಂಡಿ. ಕಮಾನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡು ಬಾಯಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ರೂಢಿ ಇದೆ.

ಆವಿಗೆ ಮುಚ್ಚುವ ಹಂತ

ಆವಿಗೆ ಮುಚ್ಚುವುದು, ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸುಟ್ಟ ಮೇಲೆ, ಅದರ ಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಕಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಕ್ರಿಯೆ. ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸುಟ್ಟು ಹಿಂಭಾಗದ ಕಿಂಡಿಗಳಿಂದ ಉರಿ ಉಗಳಲು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಬೆಂದ ಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲ ಕೆಂಪಗೆ ಕೆಂಡದಂತೆ ಕಾಣುವವು ಅದು ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸುಟ್ಟಿವೆ ಎಂಬುದರ ಸೂಚನೆ. ಈ ಸೂಚನೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲು ಆವಿಗೆಯ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಬೂದಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚುವರು. ಆನಂತರದ ಹಿಂಭಾಗದ ಕಿಂಡಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಳಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಹಸಿಬೂದಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚುವರು. ಆಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಆವಿಗೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ತುಂಬಾ ಬೂದಿಯನ್ನು ತೆಳುವಾಗಿ ಮೆತ್ತಗೆ ಕೈಯಿಂದ ಒತ್ತುವರು. ನಂತರ ಅದರ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುವರು ಹೀಗೆ ಆವಿಗೆಯನ್ನು ೮ ರಿಂದ ೧೦ ತಾಸು ಮುಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಒಳಗಿನ ಕೆಂಡದಿಂದ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವವು.

ಆವಿಗೆ ತೆಗೆಯುವ ಹಂತ

ಆವಿಗೆಕೆದರಿ, ಸುಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆವಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ತೊರೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆ ಆವಿಗೆ ಮುಚ್ಚಿದ ಮರುದಿವಸ, ಅಂದರೆ ೮-೧೦ ತಾಸುಗಳ ನಂತರ ಈ ಕಾರ್ಯನಡೆಯುವುದು. ಆವಿಗೆಯ ಮೇಲ್ಭಾದಲ್ಲಿ ಹೊದಿಸಿದ್ದ ಬೂದಿಯನ್ನು ಸಲಾಕಿಯಿಂದ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಎಳೆದು ತೆಗೆಯುವರು. ಆನಂತರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದಿಡುವರು. ಗಂಡಸರು, ಹೆಂಗಸರು, ಮಕ್ಕಳು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸದಸ್ಯರು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವರು. ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆರಿದ ಮೇಲೆ ಆಯಾ ಆಕಾರದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಇಡುವರು ಆಗ ಅವು ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಸಿದ್ದಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಆವಿಗೆ ಮನೆಯ ಹಂತ

ಒಣಗಿದ ಹಸಿಶಿಲ್ಪ, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸುಡುವ ಆವಿಗೆ ಇರುವ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ, ಗಾಳಿ, ಮಳೆ, ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಇದು ರಕ್ಷಣೆ ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕುಂಬಾರರು ವಾಸದ ಮನೆಯ ಹಿಂದೆ ನಾಡ ಹೆಂಚನ್ನು ಮಾಡಿಗೆ ಹೊದಿಸಿ, ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆವಿಗೆ ಮನೆ ನಿರ್ಮಿಸುವರು. ಬಯಲು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಬಾರರು ಬಯಲು ಆವಿಗೆಯಲ್ಲೇ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸುಡುವರು. ಹೀಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಜನಪದರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಸಿದ್ಧಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.[೬]

ಮಣ್ಣು ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನ

ಮಣ್ಣಿನ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆ ಮತ್ತು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಾತಾವರಣ ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣಿನ ರಚನಾ ವಿಧಾನದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಮಣ್ಣಿ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೧. ಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೨. ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೩. ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೪. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳು,ಪುರುಷ ದೇವತೆಗಳು, ವಾಹನಶಿಲ್ಪಗಳು

---

೧೬. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೫೦

೧. ಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಜನಪದರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಕರೆದು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯ, ಜೀವನದ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿಯೇ ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸದೇ ಇದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಆಧಾರವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಂಬಿಕೆ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ, ಪಂಚಭೂತಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಹರಕೆಗಳು, ಪೂಜೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ದೈವತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಇವರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂದರ್ಭದ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಹ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಆರಾಧನೆ, ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ದೇವತೆಗೆ ಹಾಗೂ ದೇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾ ರೂಢಿಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಲಿಸುವ ಧರ್ಮಗಳ ದೇವರುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಜನಪದರು ರಚನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿಲ್ಲಿಡಾರ್ಫ್'ಯ ಬಹುಪುರಾತನ ಮಾತೃದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪವು ತುಂಬಾ ಮನೋಹರವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಆರಾಧನೆಗೆ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪುರುಷ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಮಾತೃದೇವತಾ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ವಾಹನಗಳನ್ನು ಹರಕೆ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಭೂತಾಯಿ

ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಭೂಮಿ ತಾಯಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ಭೂತಾಯಿಪೂಜೆ, ಭೂಮಿಪೂಜೆ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಕರೆಯುವ ಈ ಪೂಜೆಗೆ ಮೂಲ ವಸ್ತು ಮಣ್ಣೆ ಆಗಿದೆ. ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಮೊದಲಿಗೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹೊಲದಿಂದ ಆಯ್ದುತಂದು ಅದನ್ನು ಸಣ್ಣ ಗುಡ್ಡದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ರಂಗೋಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಹೂಗಳನ್ನು ಶೃಂಗರಿಸಿ ಗೋಪುರಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಈ ಕೋನಾಕಾರದ ಮಣ್ಣಿನ ವೃತ್ತಾಕಾರವಿದ್ದು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಭೂತಾಯಿ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬದ ಎಲ್ಲ ಹಿರಿಯರು, ಕಿರಿಯರು ಭಾಗವಹಿಸಿ ಹಬ್ಬದ ಊಟವನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭೂತಾಯಿ ಪೂಜೆಯ ಕೃಷಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಕುಟುಂಬಗಳು ಹಾಗೂ ಕುಂಬಾರರು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ಮಣ್ಣಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರೂಪಾಕೃತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವು ಹಾಗೂ ಸರಳವು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ, ಹರಿಹರದ ಒಂದು ರೈತಕುಟುಂಬ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಈ ದಾಖಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಮಾರಮ್ಮನ ಕೇಲು

ಭಾರತೀಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಶಕ್ತಿದೇವರ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಮಾರಮ್ಮನ ಆಚರಣೆಯು ಬಹುದಿಶೆಗಳಿಂದ ಹಲವಾರು ವಿಭಿನ್ನ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾರಮ್ಮನ ಆಚರಣೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು ಪವಿತ್ರ ನೀರಿನ ಮಣ್ಣಿನ ಗಡಿಗೆಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಈ ಗಡಿಗೆಗಳು ಅಥವಾ ಮಡಿಕೆಗಳು ಮುಚ್ಚಳವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು,

೩. ಮಾರಮ್ಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು. >>

೧. ದಂಥಮ್ಮ, ಹೆಣ್ಣೂರು.

೨. ದುರುಗಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ.

೪. ಮಾರಮ್ಮ ಕೇಲು(ಪವಿತ್ರ ನೀರಿನ ಗಡಿಗೆ), ಚಿತ್ರದುರ್ಗ. >>>>>

ಕೋನಾಕಾರದ ಟೋಪಿ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಗಡಿಗೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಪಾದಗಳ ಆಕಾರಗಳ ಕುರುಹು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕುಂಬಾರ ಶಿಲ್ಪಿಯು ನಾಜೂಕಿನಿಂದ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಗಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಯಾರಿಸುವ ಗಡಿಗೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಗಡಿಗೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ನಂತರ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸುವ ಆಕಾರಗಳು ಮಾರಮ್ಮನ ಮುಖಮುದ್ರೆ ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಪಾದಗಳ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿಯ ನೈಜ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಜಾನಪದೀಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಉಬ್ಬು ಆಕಾರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ರಚನೆಗೊಂಡ ಕಲಾಕೃತಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡವುಗಳನ್ನು ಕೇಲುಗಳೆಂದು ಅರ್ಥೈಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಉದ್ದೇಶ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬ ಅಥವಾ ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕೇಡುಗಾಲದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರವಾದ ನೀರನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪೂಜೆಯ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ನಂತರ ತಮಗೆ ಒದಗಿ ಬಂದ ಕೇಡು ಮತ್ತು ಅನಿಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ದೂರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪವಿತ್ರ ಗಂಗೆಯೆಂದೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪವಿತ್ರವಾದ ಗಂಗೆಯಿಂದ ಜನಪದರು ತಮಗೆ ಒದಗಿ ಬಂದ ರೋಗ ರುಜಿನಗಳನ್ನು ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಗಡಿಗೆಯ ಮೇಲೆ (ಪವಿತ್ರ ಕೇಲಿನ ಮೇಲಿನ) ದೇವಿಯ ಕಲಾಕೃತಿಯು ಜನರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕೇಲುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿರುವ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ಇದುವರೆಗೂ ನಡೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೇಲುಗಳ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮಕ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಕೇಲುಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹೊರ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಎಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕೆಳಭಾಗದ ಗಡಿಗೆಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವಿ ಮುಖ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ರಚನೆಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಗಡಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೋನಾಕಾರದ ಮುಚ್ಚಳಿಕೆಯ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಟೋಳ್ಳಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಗಡಿಗೆ ಮುಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಗಡಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೋನಾಕಾರದ ಶಿರಭಾಗಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದ ಹಾಳೆ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಮಾರಿಕಾಂಬಾದೇವಿಯ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಕೇಲಿನ ತೋರುಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. (ಚಿತ್ರ ೧) ದಂಧಮ್ಮ, ಹೆಣ್ಣೂರು, (ಚಿತ್ರ ೨) ದುರುಗಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ, (ಚಿತ್ರ ೪) ಮಾರಮ್ಮನ ಕೇಲು (ಪವಿತ್ರ ನೀರಿನ ಗಡಿಗೆ) ಚಿತ್ರದುರ್ಗ) ಬಹುಶಃ ಈ ರೀತಿಯ ಬೆಳ್ಳಿಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಮುಖವಾಡದ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ರಚನೆಗೊಂಡ ದೇವಿಯ ಮುಖರಚನೆಯನ್ನು ಮರೆಮಾಚಿಸಿ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯ ಮೇಲೆ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಕೆತ್ತನೆಯ ಸವಾರಿಯ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಜನಪದದ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾಟೇರಮ್ಮ

ಕಾಟೇರಮ್ಮ ಉಗ್ರದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು ದೆವ್ವ, ಪಿಶಾಚಿ, ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ, ಕೆಡಕು, ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಭಯಾನಕ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೇವತೆ. ಈ ಕಾಟೇರಮ್ಮನ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಗ್ರ ಭಯಾನಕವಾಗಿದ್ದು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣ, ದುಂಡುಮುಖ, ಅಗಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳು, ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಈ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಚನೆಮಾಡಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಯ

೫. ಕಾಟೇರಮ್ಮ, ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಆರಾಧನೆಗೆ ಪ್ರಾಣಿಬಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದು, ಈಕೆಯ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಹಾಗೂ ಸಹಚಾರಕ್ಕೆ ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ, ವೀರಭದ್ರ, ಐನಾರಪ್ಪ ಇವರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಐನಾರಪ್ಪ ಮತ್ತು ಇವರ ಪರಿವಾರದೇವರುಗಳು ಕುಂಡಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ರಚನೆ ಪಡೆದು ಆಚರಣೆಗೊಂಡರು ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವರುಗಳ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಂಗಳೂರು, ತುಮಕೂರು, ಕೋಲಾರ, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ ಈ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣದ ಸಮೀಪದ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ, ದೆವ್ವ, ಪಿಶಾಚಿ, ಕಾಟಗಳಿಂದ ಪೀಡನೆಗೆ ಒಳಗಾದವರಿಗೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮಹಿಳಾ ಪೂಜಾರಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾಟೇರಮ್ಮ ಪರಿವಾರದ ಜೊತೆಗೆ ಕರಂಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ, ಚೌಡೇಶ್ವರಿ, ಮದ್ದೂರಮ್ಮ, ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಮುಂತಾದ ದೇವರುಗಳ ಆರಾಧನೆಯು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮದ್ದೂರಮ್ಮ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಕಂಟೋನಮೆಂಟ್ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದ ಬಳಿಯಿರುವ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಮುಖ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾದ ಈಕೆಯು ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಲೇಪನಗೊಂಡಿರುವ ಮೈಬಣ್ಣ, ಕಿರೀಟ ಮತ್ತು ಆಭರಣಾಧಿಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಡಮರುಗ, ತ್ರೀಶೂಲ ಖಡ್ಗ ಧಾರಿಣಿಯಾಗಿ ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಯ ಅಂದರೆ ಶಾಂತ ಮುಖಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಈಕೆಯು ಕಲಾವಿದನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ಜನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ-೮)ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಮಲೇರಿಯಾ, ಕಾಲರಾ, ವಾಂತಿಬೇದಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನೆ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಈ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಥಳೀಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ವೈದ್ಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಲಾರದ ಬಡವರ ವೈದ್ಯೆಯಾಗಿಯು ಈಕೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನರಲ್ಲಿದೆ.

ಚೌಡೇಶ್ವರಿ

ಇದು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲ್ವೇ ನಿಲ್ದಾಣದ ಬಳಿಯಿರುವ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಮುಖ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾದ ಈಕೆಯು ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಡಿದ್ದು, ಅರಿಶಿನ (ಹಳದಿ)ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈಕೆ ಶಾಂತ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ತೋರಿದ್ದು, ಶಿಲ್ಪಿಯ ನಾಜುಕತನದಿಂದ ಸೊಗಸಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ರಚನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಡಮರುಗ, ತ್ರೀಶೂಲ, ಖಡ್ಗ ಧಾರಿಣಿಯಾದ ಈಕೆಯು ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿ ನಿವಾರಕಳಾಗಿಯೂ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತೋರುವಳೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ನಂಬಿಕೆ.

ಹೊಂಗನೂರು ಮಾರಮ್ಮ

ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಸಮೀಪದ ಹೊಂಗನೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಶಿರಶಿಲ್ಪದ ಮಾರಮ್ಮನಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗೋಪುರದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹೊಂಗನೂರು ಮಾರಮ್ಮನ ಅಭಯಹಸ್ತ, ಗಂಭೀರ ಸ್ವರೂಪ, ಆಲೀಡ ಭಂಗಿಯ ಶಿಲ್ಪವು ಜನಪದೀಯ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ರೇಖಾ ಸಂಯೋಜನೆಯ ದೇಹಾಂಗ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಅರೆನಗ್ನವಾಗಿ ದಷ್ಟಪುಷ್ಟ ದೇಹ ವಿನ್ಯಾಸದೊಂದಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಣೆವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ದೇವಾಲಯದ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿವಾರ ದೇವರುಗಳ, ಸಿಂಹವಾಹನಗಳು, ಬೇತಾಳಗಳು, ಸೇವಕಿಯರು, ಗೋಪುರವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದು, ಶಿಷ್ಟದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨೦ ವರ್ಷಗಳ ಈಚೆಗೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಳವಡಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ದೇವಾಲಯವು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಜನಪದೀಯ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಲಾವೈಭವವನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪವು ಚೌಕಾರದ ಸಾದಾಗಡಸು ಶಿಲೆಯಾಗಿದ್ದು,

ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಏಪ್ರಿಲ್, ಮೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವಿಶೇಷ ಜಾತ್ರೆಯು ಇಲ್ಲಿನ ಆಕರ್ಷಣೆ ಕೋಣದ ಬಲಿಯು ಹಿಂದೆ ಇತ್ತೆಂದು, ಈಗ ಮುಂದುವರೆದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು

ಜನಪದರು ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಆರಾಧಾನೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದಾವಣಗೆರೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ತುಮಕೂರು ಹಾಗೂ ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದ್ಯಾಮವ್ವ (ದ್ಯಾವಮ್ಮ)–ದುರ್ಗಮ್ಮ, ಚೌಡಮ್ಮ, ಪೋಚಮ್ಮ, ಯಲ್ಲಮ್ಮ, ಕಾಳಮ್ಮ ಮತ್ತು ಮಾರಮ್ಮ ದೇವತೆಗಳು (ಚಿತ್ರ೬) ಜನಪದರ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಜನಪದರ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಅಕಾರಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಎದೆಭಾಗದವರೆಗೂ ಪ್ರತಿಷ್ಟಾಪನೆಗೊಂಡು ವಿವಿಧ ದೇವತೆಗೆ ಒಂದೊಂದು ಬಣ್ಣಗಳ ಮೂಲಕ ರೂಪಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಅನುಕ್ರಮವಾದ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಭಾಗ, ಕೋಲಾರ, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ತಮಿಳುನಾಡು ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿರುವ ಜನಪದರು ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರನ್ನು ಸತ್ಯಮ್ಮ, ಕರುಮಾರಿ, ಮುತ್ತುಮಾರಿ, ಅಂಗಾಳೇಶ್ವರಿ, ಮಂಜಲ್‌ಮಾರಿ, ಎರಿಮಾರಿ(ಚಿತ್ರ–೭) ಎಂಬುದಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳು ಒಂದೊಂದು ಕೆಡುಕಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ದೇವತೆಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರುಗಳಿಗೆ ಮುನೀಶ್ವರನೆ ಹಿರಿಯಣ್ಣನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇವರ ಪರಿವಾರದವರ ಪುರುಷ ದೇವರಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ನಂತರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಇವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪುರಾಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನಿಗೂ ತಮ್ಮ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಜನಪದರ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿರುವದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಯರದೆ ಪಾರುಪತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಿಗುವ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ಹೊಲ, ಗದ್ದೆ, ಕೆರೆ ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿಯೇ ಲಭ್ಯವಾಗುವ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲಾನಂತರದ ಕಲೆಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ರೂಪವನ್ನು, ಆಕಾರವನ್ನು ಜನಪದರು ನೀಡಿ ಈ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ನೇರ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಿಂದ ಮುಂದುವರೆದು ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಅಂಥವಾದ ಸಾಲುಶಿಲ್ಪಗಳ ಜೋಡಿಯನ್ನು (ಚಿತ್ರ–೬) ಅತ್ಯಂತ ಸೌಂದರ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಂಯೋಜನಾ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ಆಭರಣ, ವಸ್ತ್ರ, ತಲೆತುರುಬು, ಕಾಲುಗೆಜ್ಜೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಪ್ರಧಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಒಂದೇ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಮೊದಲನೆಯ ದೇವತೆಯ ಬಲಗೈ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ದೇವತೆಯ ಎಡಗೈ ಸೊಂಟದ ಮೇಲಿದ್ದು ಇತರ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ಕೈಗಳು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಭುಜದ ಮೂಲಕ ಬಳಸಿ ಬೆನ್ನಿಗಾಸರೆಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ ಬಗ್ಗೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ಕಲಾಕಾರನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂದರೆ ಇವುಗಳ ರಚನಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವಂತೆ ಟೊಳ್ಳಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಸುಡಾವೆ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಜಾನಪದ ಲೋಕದ ರಾಮನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

೬. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

<<<<<

೭. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಸಾಕಷ್ಟು ಜನಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಗಣಿತ ಆಚಾರಗಳೊಂದಿಗೆ, ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿರುವ ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಇಲ್ಲಿನ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡು ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೀರಿಟ, ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಒಂದೊಂದು ದೇವತೆಯ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿದ್ದರು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿ ವಿಶೇಷತೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಮೂಲದಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನಾಕ್ರಮವು ಸ್ವಲ್ಪ ಒರಟಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ವೃತ್ತಿಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಕಲಾವಿದರು ಮಾಡಿರದೆ, ದೇವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಭಕ್ತರೇ ಒಂದು ಶುಭ ಸಂದರ್ಭ ದಿನವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನೀರು, ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸದೆ, ದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು. ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಯರ ಕೀರಿಟಗಳು ಹಳದಿ ಹಾಗೂ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸತ್ಯಮ್ಮ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ, ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಮಾರಿಯಮ್ಮ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ, ಅಂಗಾಳೇಶ್ವರಿ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದಿಂಲೂ, ಮಂಜಲ್‌ಮಾರಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ, ಎರಿಮಾರಿ ತಿಲಿನೇರಳೆ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ, ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ಕಡುಹಸಿರು ಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ರೂಪಗೊಂಡಿದ್ದು ಎಲ್ಲರ ಆಭರಣ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಅಂಗಾಳೇಶ್ವರಿಯ ವಸ್ತ್ರವು ಹಸಿರುಬಣ್ಣದಿಂದಿದ್ದು, ಮುಖವು ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದಾಗಿದ್ದು, ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳು ಮುಖಬಣ್ಣವನ್ನೇ ವಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾಲಾಗಿ ಎದೆಭಾಗದವರೆಗೆ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಈ ದೇವತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಎನಾಮೆಲ್ ಬಣ್ಣಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳದೇ ಆದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ವಂತಿಕೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮದ್ದೂರಮ್ಮ

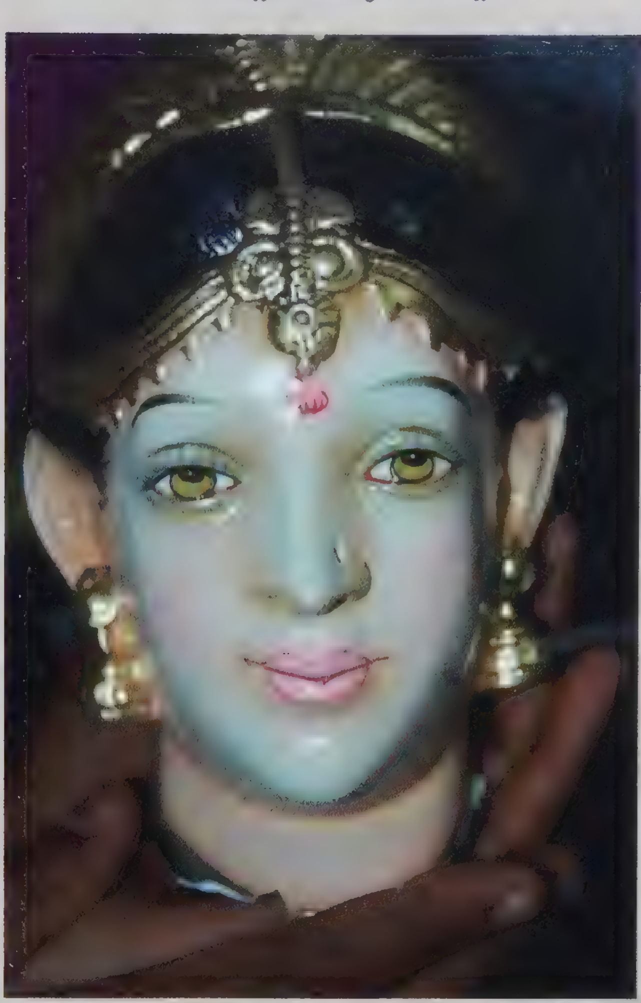
ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಕಂಟೋನ್ಮೆಂಟ್ ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ ಬಳಿ ಇರುವ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಜನಪದ ಉಗ್ರ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಶಿಷ್ಟಪದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಮುಖಭಾವನೆ ಹೊಂದಿರುವ ಶಿಲ್ಪವು ನಗುಮುಖದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ದೇವತೆಯ ದೇಹದ ಬಣ್ಣ ಪೂರ್ಣ ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದು ಆಯುಧಾಧಾರಿಯಾಗಿರುವ ಉಗ್ರ ಲಕ್ಷಣಗಳ (ಚಿತ್ರ ೮) ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಸೀರೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದು ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲು ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಗಲುವ ರೋಗ ರುಜುನಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಈ ದೇವತೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ, ಅಂಗಾಳ ಪರಮೇಶ್ವರಿ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದ ಉನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಯ ನಗರವೆನಿಸಿರುವ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಜನಪದರ ದೇವರುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಮುಖಾಂತರ ಈ ಜನಪದ ದೇವರುಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಜನಪದೀಯವಾಗಿಯೇ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಕಿರೀಟಲಂಕಾರವನ್ನು ಶಿಲ್ಪ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರಚಿಸಿರುವುದು ಹಾಗೂ ವರ್ಣ ಲೇಪನವನ್ನು ಅಲಂಕಾರಯುತವಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿರುವುದು ಶಿಲ್ಪ ಸೌಂದರ್ಯದ ಮೆರಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ.

ತಾಯಿಗೌರಿ

ತಾಯಿಗೌರಿ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಶಿಷ್ಟಸಂಪ್ರದಾಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮುಖ ಮತ್ತು ಎದೆಯ ಭಾಗದವರೆಗೆ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುವ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ಗಣೇಶ ಹಬ್ಬದ ಹಿಂದಿನ ದಿವಸ ಈಕೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಚರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗಣೇಶನ ತಾಯಿಯಾಗಿ ಶಿವನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ, ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನ ಮಗಳಾಗಿ, ವೈದಿಕರು ಪುರಾಣಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು. ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯ ಮೂಲದೇವತೆಯಾಗಿ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಮಹಿಮಾವತಾರಗಳಲ್ಲಿ, ದುಷ್ಟರ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ದೇವತೆಯೆಂದೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆ ಜನಪದರ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸೌಭಾಗ್ಯದ

ೞ. ಮದ್ದೂರಮ್ಮ, ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ೞ/೨. ತಾಯಿ ಗೌರಿ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ.

೯. ಸಪಲಮ್ಮ, ವರಲಕೊಂಡ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು.

ಸಿರಿಯಾಗಿ ಆಯಾ ಜನಾಂಗಗಳ ರಕ್ಷಕಿಯಾಗಿ, ಪುರಷಪ್ರಧಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನದ ಅವಕಾಶಗಳ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಜನಪದ ಪುರಾಣಗಳು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಗೌರಿಯ ಮುಖಭಾವದ ಶಿಲ್ಪವು ಶಿರದವರೆಗೂ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಬೈತಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಮುಖಭಾವವಿದ್ದು, ಆಭರಣಗಳನ್ನು, ಓಲೆಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ (ಚಿತ್ರ ೮/೨) ಶಿಷ್ಟಶೈಲಿ ನಿರ್ಮಾಣದ ನಾಜೂಕುತನದ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಕುಂಬಾರಿಕೆ ವೃತ್ತಿಯ ಮೂಲದವರಿಂದ ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದೆ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುವ ಶಿಲ್ಪ ಇದಾಗಿದೆ.

ಸಪಲಮ್ಮ

ಜನಪದರ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಪಲಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಒಬ್ಬಳಾಗಿದ್ದು, ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೇವತೆ ಸಿಂಹವು ಈಕೆಯ ವಾಹನವಾಗಿದ್ದೂ, ಆದಿಶೇಷನ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಪ್ರಭಾವಳಿಯಂತೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈಕೆಯ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ ೯) ಮುಖಭಾವವು ವ್ಯಾಘ್ರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಖಡ್ಗ, ಶಂಕು, ಚಕ್ರಧಾರಿಣಿಯಾದ ಈಕೆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕೊಂದಿರುವ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ, ಮಣ್ಣಿನ ಮಾದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡು ಅಲಂಕಾರಿಕ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ರೂಪಿತಗೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪವು ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ, ವರಲಕೊಂಡ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಶೋಷಿತ ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ದೇವತೆಯಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಿಬಲಿಯನ್ನು ವಾರ್ಷಿಕ ಜಾತ್ರೆ ಸಂದರ್ಭದ ಮುಖಾಂತರ ಪಡೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇತರೆ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಈ ದೇವತೆಯ ಎರಡು ಆಕೃತಿಗಳಿದ್ದು ಮಣ್ಣಿನ ಮಾದ್ಯಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸೊಗಸಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕನಾದ, ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ನೇರಳೆ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಸೀರೆ ಅಲಂಕಾರದೊಂದಿಗೆ ವೈಭವದಿಂದ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈಕೆಯ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಗಳು ಮರಮಾದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಈಕೆಯ ಸಖಿಯರು ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಸುಂದರ ರಚನಾತ್ಮಕ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ.

ಹೋಳಿಗೆಮ್ಮ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಳಿಗೆಮ್ಮ ದೇವತೆ ಬಹಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾಳೆ. ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯಂತಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಯಾವುದೇ ವೃತ್ತಿ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಿಯಿಂದ ರಚನೆಯಾಗಿರದೇ ಜನಪದರ ಸ್ವಂತ ರಚನೆಯಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಮೂಗು ಬಾಯಿ ಮುಖಭಾಗ ಅಷ್ಟೇ ರೂಪುಗೊಂಡಂತಹ ಪೂರ್ಣ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. (ಚಿತ್ರ೧೧) ಆಷಾಢ ಮಾಸದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬ ಹೋಳಿಗೆ ಅಡಿಗೆಯ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನೇ ಬಯಸಿ ಇಡೀ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಿಸಿ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಆಚರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆ ನೀಡುವ ಪೀಡೆಗಳನ್ನು, ರೋಗರುಜಿನಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ ಹೊರ ಅಟ್ಟಲು ಈಕೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿಭಾಗದ ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಈಕೆಯನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೂರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿರುವಂತೆ ಸಮೂಹ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಕುಲ ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು ಈ ದೇವತೆಯ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಈ ಹೋಳಿಗೆಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾ ಕುಟುಂಬದವರೇ ಕೆಲವು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಪೂಜಾರಿಯ ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಆಕಾರವು ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ಕಿವಿ, ಬಾಯಿಯನ್ನು ಕೈಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಒರಟಾಗಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಅರಿಶಿಣ, ಕುಂಕುಮ, ಹೂಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರಗೊಳಿಸಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಮರದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಆಕೆಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತ ಹೋಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಆ ಮರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಡೀ ಊರಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ

೧೦. ಪಿಳೇಕಮ್ಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೧. ಹೋಳಿಗಮ್ಮ, ನೇರಳೆಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

ಹಾಕಿ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಊರ ಗುಡಿಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಊರ ಗಡಿಯ ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದರ ಅತಿ ಸರಳ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪ ಇದಾಗಿದ್ದು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಹೊಲದಮಣ್ಣು, ಹುತ್ತದ ಮಣ್ಣು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜನಪದ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪ ಸಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ರೂಢಿಗತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ

ಮಾಲೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಕರಗಾಚರಣೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಸಿಡಿ ಆಚರಣೆ ಪ್ರಾಣಿಬಲಿ ಮುಖಾಂತರ ಗ್ರಾಮ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಯು ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸಿಡೀರಣ್ಣ ಈಕೆಯ ಪರಿವಾರದ ಪುರಷ ದೇವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ಕಥೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಪ್ರಕಾರ ಈ ದೇವತೆಯರು ಸಿಡೀರಣ್ಣನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲೂ ಬಯಸಿ ಹೋದಾಗ ಅವರುಗಳು ಗೌರವಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದಾಗ ಈ ದೇವತೆಯರು ಸಿಡೀರಣ್ಣರನ್ನು ಬಲಿತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಸಿಡೀರಣ್ಣ, ನಾನು ನಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ಇರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ನಮ್ಮ ಸಹೋದರರ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಬೇಕು ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ, ಇವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವಿಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈಕೆಯ ಕಥೆಯ ಹಿನ್ನಲೆಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಈಗ ಇರುವ ಜನರಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ತಿಳಿಯದೆ ಇರುವುದು ಕೂಡ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಸಾದ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಅಡಿ ಉದ್ದ, ಮೂರುವರೆ ಅಡಿ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಎರಡೂವರೆ ಅಡಿ ದಪ್ಪವಿರುವ ಮುಖಭಾವ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, (ಚಿತ್ರ ೧೨) ಕಿರೀಟ ಆಭರಣಗಳು, ಅಯುಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸೀರೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡು ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ.

ಮಾಲೂರು ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಹಾಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸೇರಿದ ನೀರಗಂಟಿ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಮನೆತನದವರು ಕೊಂಡಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಈ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಕೊಂಡಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಇವರಿಗೆ ಕೊಂಡಕ್ಕೆ ಬಲಿ ನೀಡಿದ ಮೇಕೆ ಹಾಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವನ್ನು ಇನಾಮು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.[೭]

ಕೋಲಾರಮ್ಮ

ಕೋಲಾರದ ಕೋಲಾರಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯವು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಜನಪದ ಹಿನ್ನಲೆಯ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಈ ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪ ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕಾಲ ಕ್ರಿಶ ೧೦೨೩ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನ ಕಾಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಹಾಗೂ ಈಕೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಗಣೇಶ, ಮೃಣ್ಮಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಗಾರೆಗಚ್ಚು ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ಧ, ತಾಳಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವ ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶಿಷ್ಟತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಲ್ಲೇ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಜನಪದ ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳು ಹಾಗೂ ಸಂಯೋಜನಾ ಶೈಲಿಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರೂಪಿತಗೊಂಡಿವೆ (ಚಿತ್ರ-೧೩) ಮಣ್ಣಿನ ಮಾದ್ಯಮದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೈವಳಿಕೆಯು ತುಸು ಗಡುಸಾಗಿಯೆ ಕಂಡು ಬರುವಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿಯು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬಹುಶಃ ಉತ್ತಮ ವರ್ಣ ಲೇಪನ ಹೊಂದಿದ್ದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಡಾ.ದೇವರಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿಯವರು ಹಾಗೂ ಡಾ.ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿಯವರು ವಿವರವಾದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

೦೭. ಡಾ.ಸುಮಿತ್ರಾ : ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ : ಪುಟ ೧೮

ಕೋರಲಾಮ್ಮನ ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪ

ಕೋಲಾರಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಈ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ ೩೯)ಅತಿ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ಣ ನಗ್ನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪವು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪರದೆಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಮೃತ್ತಿಕಾ (ಗಾರೆ) ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ಪಾದಗಳು ಹಾಗೂ ಈಕೆ ಎದುರುಗಡೆ ಇರುವ ಚೇಳಿನ ಶಿಲ್ಪವು (ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಿಂದ) ಲೋಹದಿಂದ ರಚನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಚೇಳಿನ ಕೆಳಗಿನ (ಸಂದಿಯಿಂದ)ಕಿಂಡಿಯಿಂದ ಒಂದು ಚೇಳು ಹೊರಬರುತ್ತದೆಂದು ಆ ಚೇಳು ಒಳಗಿರುವ ಕೋಟ್ಯಾಂತರ ಚೇಳುಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಹಾಗೂ ಅದರಿಂದ ಪ್ರಳಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಚೋಳರ ಕಾಲದ ಈ ಗಾರೆಗಚ್ಚಿನ ಶಿಲ್ಪವು ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆ ಆಧಾರಿತ ಕಥೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ದೇವಿಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ.

ಭವಾನಿ

ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ಈ ದೇವತೆಯು ಪವಾಡಗಳ ಮೂಲಕ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಲಿಸಿ, ಪರಿಹಾರ ನೀಡುವ ದೇವತೆಯೆಂದು ಜನಪದರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ. ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿರುವ ಈಕೆಯು ಜನಪದ ದೇವತೆಯಾದ ಪಿಳೇಕಮ್ಮನ ಸಹಾಯಕಿ. ರಕ್ಕಸ ಸ್ವರೂಪದ (ಚಿತ್ರ ೩೭) ಈ ದೇವತೆಯ ಆಕಾರವು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದ್ದು, ಉಗ್ರ ಮುಖ ಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ರಾವ್ ನಗರದ ಅಂಗಾಳಪರಮೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈಕೆಯ ದರ್ಶನವೇ ಒಂದು ಭಯಾನಕ ಅನುಭವವು ದೇವತೆಯ ಪರಸರದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಕೂಡ ದೇವತೆ ಮೈ ಮೇಲೆ ಬಂದಾಗ ಪೂಜಾರಿ ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಮೃತ್ತಿಕಾ ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲೆ ಎನಾಮಲ್ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ, ಹಳದಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಶಿರಭಾಗದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬಿಗಿದಿದ್ದು ಗಂಭೀರವಾಗಿದೆ.

ಉಡುಕಾತಿ

ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹುತ್ತೂರು ಗ್ರಾಮವು ಜನಪದ ದೇವರುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಉಡುಕಾತಿ ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಗ್ರಾಮದ ರಕ್ಷಕಳಾಗಿ, ಮಕ್ಕಳ ಸಂತಾನಕ್ಕಾಗಿ, ದನಕರುಗಳ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಗೆ ಈಕೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಬಾರಿ ಜರುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಣಿ ಬಲಿಯನ್ನು ಬೇಡುವ ಈಕೆಗೆ ಗಂಡು ದೇವರು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. (ಚಿತ್ರ ೩೮)ಮೃತ್ತಿಕಾ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಅಭಯ ಹಸ್ತ ಮತ್ತು ವರದ ಹಸ್ತವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಎಡಗಾಲನ್ನು ಮಡಚಿ, ಬಲಗಾಲನ್ನು ಚಾಚಿ, ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ಕಿರೀಟ ಧಾರಣೆಯಾಗಿರುವ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪವು, ಸೀರೆ ಮತ್ತು ಕುಪ್ಪಸದೊಂದಿಗೆ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ.ಎರಡು ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರ ಮತ್ತು ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ದಪ್ಪವನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪ ಹೊಂದಿದೆ.

ಕೊಂತಿಪೂಜೆ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ 'ಕೊಂತಿಪೂಜೆ'ಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ 'ಮಳೆದೇವರು' ಆಚರಣೆಗಳಾಗಲಿ ಇಂಥದೆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವುಗಳು. ಇದರಂತೆಯೇ ಬೇಗ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಲಿ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಕ್ಕಳಾಗದ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಮಗುವನ್ನು ಹೋಲುವಂತೆ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ 'ಎಸ್ಕಿಮೋ' ಜನರಲ್ಲಿ ಇತ್ತೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಅವರು ಇದನ್ನು ಮಾಟ–ಮಂತ್ರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕರೆದರೂ, ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಂಗತಿಯೇ ಬೇರೆ. ಮನಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಬಂಜೆಯರಿಗೆ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಅದಮ್ಯವಾಗಿ ಅಡಗಿರುವ ತಾಯ್ತನದ ಹಂಬಲ ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡು ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದೆಂಬುದು ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಆದಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಮೀನಿನ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲು ಮೀನಿನ ಬಲೆಯನ್ನು ತಾವೇ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ

೧೨. ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ, ಮಾಲೂರು.

೧೩. ಕೋಲಾರಮ್ಮ, ಕೋಲಾರ.

೩೭. ಭವಾನಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.
<<<<<

೩೯. ಕೋಲಾರಮ್ಮ-ನಗ್ನಶಿಲ್ಪ, ಕೋಲಾರ.

೩೮. ಉಡುಕಾತಿ, ಹುತ್ತೂರು, ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ.

ಉದ್ದೇಶ, ಮೀನುಗಳು ಬಲೆಗೆ ಬೇಗ ಬೀಳಲಿ ಬೇಟೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿ ಎಂಬುದೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಆಚರಣೆಗಳು ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತವೂ ಇರುವುದನ್ನು ಅನೇಕ ಜಾನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹದು.

ಮಾಲೂರಿನ ಪಟಾಲಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಶಿಲ್ಪ

ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಲೂರಿನ ಪಟಾಲಮ್ಮ ಹಾಗೂ ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು. ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನವರ ಪ್ರಕಾರ ಪಟಾಲಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಮಾಲೂರಿಗೆ ಪರ್ಯಟನೆ ಮೂಲಕ ವಲಸೆ ಬಂದು ನೆಲಸಿದ ದೇವತೆಯಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಾಂತವನ್ನು ಊರಿನ ಹೊರಗಡೆಯಿಂದ ಒಳಗಡೆಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದಿಂದ ಭೂಷಿತಗೊಂಡರುವ ಈ ದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೇವಕ ಸಿಡೀರಣ್ಣನನ್ನು ಮರದಿಂದ ಕೆತ್ತಿಸಿ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೆಲದೇವತೆಯರ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಗಳು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ಇವೆ.

ಪನ್ನಂಗಾಲತಮ್ಮೆ

ಪನ್ನಾಂಗಾಲತಮ್ಮೆ, ಅಯ್ಯಪ್ಪನ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಗೊಂಡಿದ್ದು ವಾರ್ಷಿಕ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಬೇಟೆನಾಯಿ, ಕುದುರೆ, ಆನೆ, ಬಸವ, ಹುಲಿ ಹಾಗೂ ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪಗಳು ಮೃಣ್ಮಯ ರೂಪದ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ತಾಳೆಗರಿಗಳ ಕೊಡೆಗಳು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಹರಕೆಯಾಗಿ ಪನ್ನಾಂಗಾಲತಮ್ಮೆಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಬಿದಿರು ಹಾಗೆ ತಾಳೆಗರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ರಚನೆಯಾದವು ಶಿಲ್ಪಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕಳ್ಳುತರುವ 'ಕರುವೆ' ಅಥವಾ ಕಲಜಪಾತ (ಕಳ್ಳುಮಡಕೆ)ಯೂ ದೇವಿಗೆ ಹರಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಪಾತ್ರೆಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಕುಟ್ಟದಲ್ಲಿನ **'ಕರುಂಗಾಳಿ'** ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಆಮೆರೂಪ, ಮನುಷ್ಯ ರೂಪಗಳು ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ೧೯೬೫ರ ಕೊಡುಗು ಜಿಲ್ಲಾ **'ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್'** ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ನಾಗ ಶಿಲ್ಪ ಹಾಗೂ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಸಿಲಿಂಡರಾಕೃತಿಗೆ ಗೋಪುರವಿಟ್ಟು ರೂಪಿಸುವ ಮೃಣ್ಮಯ ಹೆದ್ದೇವರ ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಹುತ್ತದ ದೇವರು) ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 'ಮೇಹರಕೆ' (ಉತ್ತಮ ಹರಕೆ) ಶಿಲ್ಪಗಳೆನ್ನಬಹುದು.

ಗುಳ್ಳವ್ವ

ಆಷಾಢ ಮಾಸದ ಪ್ರತಿ ಮಂಗಳವಾರ ದಿನ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಗುಳ್ಳವ್ವ' ಎಂಬ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ನಂತರ ಬರುವ ಐದು ಮಂಗಳವಾರದ ದಿನದಂದು ಗುಳ್ಳವನ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುವುದು. ಒಂದೊಂದು ಮಂಗಳವಾರ ಒಂದೊಂದು ತರಹದ ಗುಳ್ಳವ್ವನನ್ನು ಕುಂಬಾರರು ತಯಾರಿಸುವರು. ಮೊದಲನೆಯ ಮಂಗಳವಾರ ಲಿಂಗಾಕಾರದ ಗುಳ್ಳವ್ವ, ಎರಡನೆಯ ಮಂಗಳವಾರ ಗುಡಿ ಆಕಾರದ ಗುಳ್ಳವ್ವ, ಮೂರನೆಯ ಮಂಗಳವಾರ ಕಟ್ಟೆ ಆಕಾರದ ಗುಳ್ಳವ್ವ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮಂಗಳವಾರ ಹೆಣ್ಣಿನಾಕಾರದ ಗುಳ್ಳವ್ವ ಮತ್ತು ಐದನೆಯ ಮಂಗಳವಾರ ತಿಗರಿ ಆಕಾರದ ಗುಳ್ಳವ್ವನನ್ನು ಕುಂಬಾರರು ತಯಾರಿಸುವರು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ರೈತರು ಐದುವಾರಗಳವರೆಗೆ ಈ ದೇವತೆಯ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುಂಬಾರರು ಮನೆಯಿಂದ ತಂದು ಪೂಜಿಸಿ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡುವರು. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.[೮]

ಆಷಾಡ ಶ್ರಾವಣದ ಪ್ರತಿ ಮಂಗಳವಾರವು 'ಗುಳ್ಳವ್ವಾ' ಎಂಬ ಒಂದು ಜನಪದ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಭೂದೇವಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ.

೦೮. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೧೩೬.

ಇದನ್ನು ಕುಂಬಾರರು ಮಡಿಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ತಿಗರಿಗೆ ಹಾಕಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ಮಂಗಳವಾರ ಆ ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಉಬ್ಬುಗೆರೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆ ಉಬ್ಬುಗೆರೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಆ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಂಗಳವಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಂಗಳವಾರ ಎರಡು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿ ಮಂಗಳವಾರ ಹೊಸ ಮೂರ್ತಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಕೂಳ್+ಅವ್ವ=ಗುಳ್ಳವ್ವಾ ಆಗಿದೆ. ಆಹಾರದೇವಿಯ ಪೂಜೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಭೂದೇವಿಯ್ ಆರಾಧನೆಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಆರತಿ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಆರತಿಮಾಡುವರು. ಅವಳೆದುರಿಗೆ ಕೋಣದ ಬಲಿ, ಅದರ ಗೆರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಗುಲಗುಂಜಿಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ ಗುಳ್ಳವ್ವಗಳಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ವನಭೋಜನಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆಗಾಲದ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಹ್ಲಾದಕರವಾದ ಸಂಪ್ರಾದಯದ ಅವಕಾಶ ಇದಾಗಿದೆ.[೧೦] ಈ ರೀತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಚರಣೆಗಳ ರೂಢಿಯಿಂದ ಗುಳ್ಳವ್ವ ಶಿಲ್ಪದ ಜನಪದ ವೈಭವವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದೆ.

ಶೀಗವ್ವ

ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ, ಗೋಪುರಾಕಾರವಾಗಿರುವ ದೇವತೆ. ಐದು ಅಥವಾ ಒಂಬತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ಮಜಲುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸೀಗೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿವಸ ಯುವತಿಯರು ಕುಂಬಾರನ ಮನೆಯಿಂದ ಸೀಗವ್ವನನ್ನು ತಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.[೧೧] ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆಚರಣೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಆಚರಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಗೊಗ್ಗವ್ವ

ಗುಳ್ಳವನ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳ ಆಕಾರದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವರು. ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಕುರೂಪಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಗೊಗ್ಗವ್ವ ಎಂದು ಹೆಸರು.[೧೨] ಇದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯ ಕುತ್ತಿಗೆಯಿದ್ದು, ದೇಹ ಚಿಕ್ಕದಿರುತ್ತದೆ. ಬಾಯಿಗೆ ಕುಸುಬಿಕಾಳು ಚುಚ್ಚಿ ಹಲ್ಲಿನಂತೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಕುರುಪಿಯಾಗಿರುವುದು. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುರೂಪಿಯಾದ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ "ಗುಳ್ಳವ್ವನ ಮುಂದಿನ ಗೊಗ್ಗವ್ವ ಅಗ್ಯಾಳ" ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆ ಇದೆ. ಇದನ್ನು ರೈತರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.[೧೩]

೨. ಪುರುಷ ದೇವರುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಪಿಳ್ಳೆರಾಯ (ಗಣಪತಿ)

ಜನಪದರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ಮೂಲ ದೇವರು ಗುರ್ಚಿ, ಪಿಳ್ಳೆರಾಯ, ಬೆನಕ, ಗಣಪ ಎಂದು ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗಣೇಶ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯ ಆರಂಭಿಸುವ ಮೊದಲಿಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ದೈವವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಬಹುಶಃ ಜನಪದ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಲಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಲಿ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಗಣಿತ ರೂಪಗಳೇನಾದರೂ ಇವೆ ಎಂಬುದಾದರೆ ಅದು ಗಣಪನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬೆನಕ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಳ್ಳೆರಾಯ, ಗುರ್ಚಿ, ಬೆನಕ, ಇವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜನಪದರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಹೊಲವನ್ನು ಉಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿದೇವತೆಯ ಪೂಜೆ, ಮುನೇಶ್ವರ ಪೂಜೆ ಹಾಗೂ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಸಗಣಿಯಲ್ಲಿ

೦೯. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೫೪
೧೦. -ಅದೇ- ಪುಟ ೫೫
೧೧. -ಅದೇ- ಪುಟ ೨೨
೧೨. -ಅದೇ- ಪುಟ ೧೩೬
೧೩. -ಅದೇ- ಪುಟ ೨೧

ಕೋನಾಕಾರದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಗರಿಕೆಯನ್ನು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಅರಿಶಿನ, ಕುಂಕುಮ ಹಾಗೂ ಅಗರಬತ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ನೆನೆದ ಅಕ್ಕಿ, ಬೆಲ್ಲ, ಕೊಬ್ಬರಿ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡಿ ನೆರೆದವರಿಗೆ ಹಂಚುವ ಮುಖಾಂತರ ಮುಂದೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗಣಪನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಮೃತ್ತಿಕಾಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಕುಂಬಾರಿಕೆ ವೃತ್ತಿಮೂಲದವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಲೇಪನವು ವಿರಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಗಣೇಶ ಚೌತಿಯ ಸಂದರ್ಭದ ನಗರ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಹೊರತುಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ) ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬುಗೆಯ ಭಕ್ತಿ ಆಚರಣೆಯ ಆಕರ್ಷಣೆ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಕಿರಿಯರಿಗೆ ವಿನೋದದ ಸಾಕಾರಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನಪದದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪಿಳ್ಳೆರಾಯ, ಗುರ್ಚಿ, ಆಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡು ಬರುವ ಶಿಲ್ಪವು ಸೊಂಡಿಲು ರೂಪದ ಚರ್ತುಭುಜ ಗಣಪಮೂರ್ತಿಯು, ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ (ಚಿತ್ರ ೧೪) ಜನಪದರ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅಂಗಾಂಗ ರಚನೆಯ ಗಣಪನ ಶಿಲ್ಪವು ಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ, ಅಳತೆಗೆ ಕರಾರುವಕ್ಕಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶಿಲ್ಪದಂತೆ ಅಥವಾ ಗುರ್ಚಿ, ಬೆನಕ ಹಾಗೂ ಪಿಳ್ಳೆರಾಯ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೂಷಕ ವಾಹನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಟಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಲ್ಪದಂತೆ ಇರದೆ ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ, ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷ ಕಲ್ಪನಾಕೃತಿಯಾಗಿ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚರ್ತುಭುಜಾ ಕೃತಿಯ ಗಣಪನ ಶಿಲ್ಪವು ಮೂಷಕ ವಾಹನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಗೋಲಾಕಾರದ ಗಣಪ ಅಥವಾ ಗುರ್ಚಿ, ಬೆನಕ ಹಾಗೂ ಪಿಳ್ಳೆರಾಯ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೂಷಕ ವಾಹನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿಷ್ಟಸಂಪ್ರದಾಯದ ವೈದಿಕ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಗಣೇಶನ ಕಥೆಗಳಂತೆಯೇ, ಜನಪದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬೆನಕನ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಥೆಗಳು ಜನಪದವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ನಡೆದಿರುವ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೊಳಗಾಗಿವೆ.

ಜನಪದರು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಭಾದ್ರಪದ ಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಚೌತಿಯಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಗಣಪತಿಯನ್ನು ತಂದು ಭಕ್ತಿ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಜನರು ಪೂಜಿಸುವರು. ವಿಘ್ನನಿವಾರಕನೆಂದೇ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ಈತನನ್ನು ಸರ್ವರೂ ತುಂಬ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ – ಲಕ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗಣಪನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ತಯಾರಿಸಲ್ಪಡುವವು. ಆರು ಅಂಗುಲದಿಂದ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ೯ ಮೀಟರ್‌ವರೆಗೆ ಎತ್ತರ ಇರುವ ಬೃಹತ್ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಲಾಕಾರರು ತಯಾರಿಸುವರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂಬಾರರು, ಬಡಿಗೇರರು, ಬಣ್ಣಗಾರರು, ಚಿತ್ರಗಾರರು ತಯಾರಿಸಿ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿಸುವರು, ಜನರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ವಾರಗಟ್ಟಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಆತನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಕೊನೆಯ ದಿನ ಹೊಳೆ–ಹಳ್ಳ, ಕೆರೆ–ಬಾವಿ, ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುವರು.[೧೪] ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ.

ಪಿಳ್ಳೆರಾಯನ ಆಚರಣೆ

ಪಿಳ್ಳೆರಾಯನನ್ನು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ತುದಿಗೆ ಗರಿಕೆಯನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ, ಫಲಸಮೃದ್ಧಿ ಸಂಕೇತವನ್ನಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಿಳ್ಳೆರಾಯನನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಿತಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇನು ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅದರ ಆಕಾರ ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತಳಭಾಗವು ಅಗಲವಾಗಿ ದಪ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಮೊನಚಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡು ಗರಿಕೆಯನ್ನು ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದಾಗ ಇದರ ಸರ್ವರೂಪ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜನಪದೀಯ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಅಂಕು–ಡೊಂಕುಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಕೈಕಾಲು ದೇಹದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಸಪಟಾದ ಸಮತಟ್ಟಿನ ನುಣುಪಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ಇದು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ.

೧೪. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೧೩೫

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪಿಳ್ಳೆರಾಯನು (ಹಾಲುಕರೆಯುವ ಹಸುವಿನ) ಸಗಣಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಜನಪದ ಪ್ರಮುಖ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಬೆಳೆಬೆಳೆದು ಕಣದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಧಾನ್ಯ, ರಾಗಿ, ಭತ್ತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ರಾಶಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪಿಳ್ಳೆರಾಯನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ, ಅರಿಷಿಣ-ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚಿ, ಊದುಬತ್ತಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿ, ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತ, ಹಾಡು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬೆಳದಿಂಗಳಪ್ಪನ ಪೂಜೆಯ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪಿಳ್ಳೆರಾಯ ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ

ಜನಪದರ ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯು ಒಬ್ಬನು, ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಅತಿ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಶೇಷ ಆಚರಣೆಗಳು ಅಯಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಚರಣೆಯಾದರು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಹೊರತು ಪಡಿಸಿದಂತೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಡೆ ವಿರಳವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಜನಪದದ ದೇವರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜೋಕುಮಾರ ಹೆಸರೇ ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವಂತೆ ಈತನ ಹಿನ್ನಲೆಗಳು ಕೂಡ ಅಷ್ಟೇ ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕ ವಿಪರ್ಯಾಸಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯು ಶಿವನ ಮಗನಾಗಿ, ಶಿಶ್ನ (ಕಾಮ) ಸಂಕೇತದ ದೇವರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಕುರುಹೆ ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡ ಶಿಶ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈತನ ಆಚರಣೆಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯರೆ ಆಚರಿಸುವಂತಾಗಿದ್ದು, ಫಲವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಮಳೆದೇವರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆಚರಣೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಬುಟ್ಟಿಯ ಮದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೋರೆಕಾಯಿ ಅಥವಾ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮದನಾಂಗದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಬೇವಿನ ತಪ್ಪಲಿನಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡು ಪೂಜೆಗೊಳಗಾಗುವ ದೇವರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಲೈಂಗಿಕ ಶಕ್ತಿ ಉಂಟು ಮಾಡುವ ದೇವರೆಂತಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿದಾದ್ಯಂತ ಗಣೇಶ ಚತುರ್ಥಿ ಸಮಯದ ಜೋಕುಮಾರ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು (ಚಿತ್ರ-೧೫) ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದ್ದು, ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡ ಶಿಶ್ನವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಕೆಗೆ ಉದ್ಧೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೂ ಮಿರಿದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಮೊಣಕಾಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಗಳನ್ನು ಮೀಟಿ ಇಟ್ಟು, ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟಲು(ಪಾಣಿಬಟ್ಟಲು), ಬಾಯಲ್ಲಿ (ಹೋಳಿಗೆ) ಬೆಣ್ಣೆ ಇದ್ದು ಅಗಲವಾದ ಕಿವಿಗಳು, ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ನಾಗರಹಾವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು, ಹೆಂಗಳೆಯರಿಂದ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮುಖಾಂತರ ಕೆಳವರ್ಗದವರ ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಡುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಅಥವಾ ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ಮುಖಾಂತರ ಅಂತ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಥಾಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜೋಕುಮಾರನ ಹಬ್ಬ

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಡೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಬ್ಬ. ಜನಜನಿತವಾಗಿರುವ ಜೋಕುಮಾರನ ಕತೆಯ ಈ ನಾಯಕನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು 'ಜೋಕಪ್ಪ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈತ ಮಳೆ ಬೆಳೆಗಳ ದೇವರು. ಭಾದ್ರಪದ ಶುದ್ಧ ಅಷ್ಟಮಿಯ ದಿನದಿಂದ ಆರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಅವನಿಗೆ ವೈಭವದ ಪೂಜೆ. ಓಣಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ. ಅಂಬಲಿಯ ಸಾದಾಖಾದ್ಯದ ನೈವೇದ್ಯ. ಮನೆ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಬಂದು ಹಾಡು ಹೇಳು, ಪೂಜಿಸಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿ ತಿನಿಸು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಬಳಿಕ ಅವರು ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನೆತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಸಲೀಸಾಗಿ ಬುಟ್ಟಿ ಎತ್ತಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಬೇಗನೆ ಮಳೆಯಾಗುವುದೆಂದರ್ಥ. ಹಾಗೆ ಬರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಈ ಜೋಕಪ್ಪನನ್ನು ಏಳನೆಯ ದಿನ ನಡುರಾತ್ರೀಲಿ ಮಾದಿಗರ ಕೇರಿಗೆ ಒಯ್ದು ಒಡೆದು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವ ಸತ್ತನೆಂದರ್ಥ.

೧೪. ಗಣಪತಿ, ಹುತ್ತೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು.

೧೫. ಜೋಕುಮಾರ ಸ್ವಾಮಿ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ– ತಾಲ್ಲೂಕು.

ಜೋಕುಮಾರ ಇದ್ದಾಗ ಒಂದೆರಡು ಬಾರಿ ಹಾಗೂ ಸತ್ತ ಏಳನೆಯ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಮಳೆ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿಕೆ.[೧೫]

ಭಾದ್ರಪದ ಶುಕ್ಲ ಅಷ್ಟಮಿಯಂದು ಗಣಪತಿಯ ವಿಸರ್ಜನವಾಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿ ಜೋಕುಮಾರ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಜನಾಂಗದವರು ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಅಡವಿಯಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತರುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಜೋಕುಮಾರನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊ ಎಂದರೆ ಅತಿ ಕಾಮಿ, ಕುಮಾರ ಎಂದರೆ ಪುರಷ, ಅತಿ ಕಾಮುಕ ರಾಜನು ಒಂದು ದಂತ ಕಥೆಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಪಾಠ ಹೇಳಲು ಕಾಮುಕರಿಗೆ ಪಾಠ ಕಲಿಸಲು ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರಾಜ ಕೇವಲ ಏಳು ದಿನಸ ರಾಜಕೀಯ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲಾ ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಕಾಮುಕ ದೃಷ್ಟಿ ಬೀರಿದ್ದನಂತೆ. ಅವನನ್ನು ಒಂದು ಜನಾಂಗದವರು ತಲೆ ಒಡೆದು ಊರ ಹೊರಗಿನ ಅಗಸರು ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವ ಕಲ್ಲಿನ ಕೆಳಗೆ ಮುಚ್ಚಿದ್ದರಂತೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗಸರು ಅವನ ದಿನಕರ್ಮ ಮಾಡಿದರಂತೆ ಕಾರಣ ಅಗಸರು ಅಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಜೆ ಮಾಡುವ[೧೬] ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದುರ್ಮರಣಕ್ಕೀಡಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೇವಿನ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜೋಕುಮಾರುನಿಗೂ ಬಂದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.

ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಲ್ಲದ ಒಂದು ಪೂಟ್ ಎತ್ತರದ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿ ಇದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೈಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಬಟ್ಟೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಗುಪ್ತಾಂಗವನ್ನು ದೊಡ್ಡದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೂಡ್ರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಬಿದರಿನ ಬುಟ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊರಕಾಣುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಗುಪ್ತಾಂಗವನ್ನು ಬೇವಿನ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ನಾಲ್ಕೈದು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮನೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ದವಸ, ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ದೇಣಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ.[೧೭]

ಅನಂತನ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ದಿನ ಕುಂಬಾರರು ಜೋಕುಮಾರನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಈ ಮೂರ್ತಿ ಸುಮಾರು ೯೦ ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಅಗಲವಾದ ಮುಖ, ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣು, ದೊಡ್ಡ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಮೂರ್ತಿ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಕಿರುವರು ಮತ್ತು ಆತನ ಬಾಯಿಗೆ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಜೋಕುಮಾರನನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಮನೆ–ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಹಾಡುವರು. ಮಳೆ ಬರದೆ, ಬೆಳೆಗಳು ಒಣಗಲಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಜೋಕುಮಾರನು ಶಿವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಮಳೆ ತರುವನೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಇದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜೋಕುಮಾರನನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಮನೆ–ಮನೆಗೆ ಹೋದ ಆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು 'ಅಡ್ಡಡ್ಡ ಮಳೆ ಬಂದು, ದೊಡ್ಡ–ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆ ತುಂಬಿ, ಗೊಡ್ಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಯನಾಗಿ ಜೋಕುಮಾರ ಎಂದು ಹಾಡುವರು ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಜೋಕುಮಾರನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಹೊಳ್ಳ–ಹಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಬರುವರು[೧೮] ಹೀಗೆ ಜೋಕುಮಾರನ ಆಚರಣೆ ಕರ್ನಾಟಕದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇದೆ.

ಕಾಮನ ಶಿಲ್ಪ

ಕೆಲವೊಂದು ಮಾಳ್ಯದವರು ಫಾಲ್ಗುಣ ಚೈತ್ರ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹೋಳಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಂದು ಜನನಿಬಿಡ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ, ಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ರತಿ ಮತ್ತು ಕಾಮನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಲಂಕಾರಮಯ ಶಾಮಿಯಾನ ಹಾಕಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮಂಚ, ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಮನ್ಮಥ, ರತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾಮದ ಮರ್ಮವನ್ನರಿಯಲೋ ಅಥವಾ ಸುಂದರ, ಸುಂದರಿಯರನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾಮದ ಆನಂದಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೋ ಬಹಳಷ್ಟು ಸ್ತ್ರೀ ಪುರಷರು ಸಂಜೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ

೧೫. ಡಾ.ಎಸ್.ಪಿ.ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ : ಮಳೆ, ಒಂದು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ : ಪುಟ ೩೧
೧೬. ಮಹಾದೇವ ಮಾ. ಜಗತಾಪ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಚಿತ್ತಾರಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪುಟ ೫೬
೧೭. –ಅದೇ–
೧೮. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೧೩೭

ಕೂಡ್ರಿಸಿರುವ 'ರತಿ-ಕಾಮ'ರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿ ಕಾಮದಹನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕ ಮಣ್ಣಿಂದ ಅಥವಾ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ದಹನಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕುಳ್ಳು ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಒಟ್ಟಿ ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರದರ್ಶನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ತೆಗೆದು ಇಡುತ್ತಾರೆ.[೧೯]

ಈ ಮಾನವ ಗಾತ್ರದ ಕಾಮ ಹಾಗೂ ರತಿಯ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಈ ಭಾಗದ ಚಿತ್ರಕಾರರು, ಜೀನಗಾರರು, ಬಡಿಗೇರರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ತಾವೇ ತಯಾರಿಸಿದ ವನಸ್ಪತಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಲಭ್ಯವಿರುವ ತೈಲಬಣ್ಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಮನಿಗೆ ರಾಜ ಪೋಷಾಕದ ಅಂಗಿ ಮತ್ತು ರತಿಗೆ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ರವಿಕೆ ಮಾತ್ರ ಆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿ ಬಣ್ಣ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳಾದ ಪೀತಾಂಬರ ಹಾಗೂ ಸೀರೆ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ತೊಡಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವನ್ನು ನರಿಗೆ ಮಾಡಿ ಉತ್ತಮ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಇಳಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೈ, ಕಾಲು, ಕೇರಳುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ಬಂಗಾರದ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ತೊಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಚನೆಯ ಈ ಗೊಂಬೆಗಳ ಮುಖಗಳು ಅತಿ ಸುಂದರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಸುಂದರ ಕೇಶಾಲಂಕಾರ, ನೀಟಾದ ಮೂಗು, ಕಣ್ಣು, ಹುಬ್ಬು, ತಿದ್ದಿದ ಚಿಗುರು ಮೀಸೆ, ತುಂಬುಗಲ್ಲುಗಳು ಹಾಗೂ ಗದ್ದ ಕಿವಿಯೋಲೆಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತ ಕಿವಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವನು ಶಿವನ ತಪಸ್ಸು ಭಂಗಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ, ಮುಕ್ಕಣ್ಣನು ತನ್ನ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣಿಂದ ಬಿಟ್ಟ ಅಗ್ನಿ ಇವರನ್ನು ದಹಿಸಿತು ಎನ್ನುವ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ[೨೦] ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಆಚರಿಸಿ, ಕಾಮದೇವನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಕಾಮದ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಗಮದ ಸಂಕೇತದ ಕಾಮನ ಮಂದಿರಗಳು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಪರಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು

ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಲೊಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ ಕೊದಂಡರಾಯ ದೇವಾಲಯ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವ ಪರಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ಜನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, (ಚಿತ್ರ ೧೬/೧೮) ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಶೈಲಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೇ ಜನಪದೀಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಿದ್ದರೂ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಗಳ, ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ, ಪರಮೇಶ್ವರ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಷ್ಣುವು ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ, ಇದ್ದು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿನಿರ್ಮಾಣದ ಅನಾನುಭವಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದಂತಹುಗಳಾಗಿವೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಆಕಾರ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ರೂಪಾಲಂಕಾರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ಧತೆಗಳು ಇದ್ದರೂ, ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯ ಉತ್ತಮ ಕ್ರಮವಲ್ಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ವ್ಯಕ್ತಿನಾಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗುವಂತಹ ವೈದಿಕ ಪುರಾಣ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಜನಪದರು ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೋದಾಗ ಅವರ ಆಕಾರ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಕೂಡ ಜನಪದ ಪ್ರಭಾವಗಳಲ್ಲಿಯೇ ರೂಪತಾಳುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ

ಜನಪದದ ಪುರುಷ ದೇವರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿಯ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ದೇವರಾಗಿದ್ದು, ಕಾಟೇರಮ್ಮನ ಪರವಾರಿ ದೇವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ಐನಾರಪ್ಪ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಸಹಾಯಕರನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕರಪ್ಪು ಸ್ವಾಮಿ ಬಲಿಯನ್ನು ಬೇಡುವ ದೇವರಾಗಿದ್ದು, ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ,

೧೯. ಮಹಾದೇವ ಮಾ. ಜಗತಾಪ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಚಿತ್ತಾರಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪುಟ ೫೬
೨೦. -ಅದೇ-

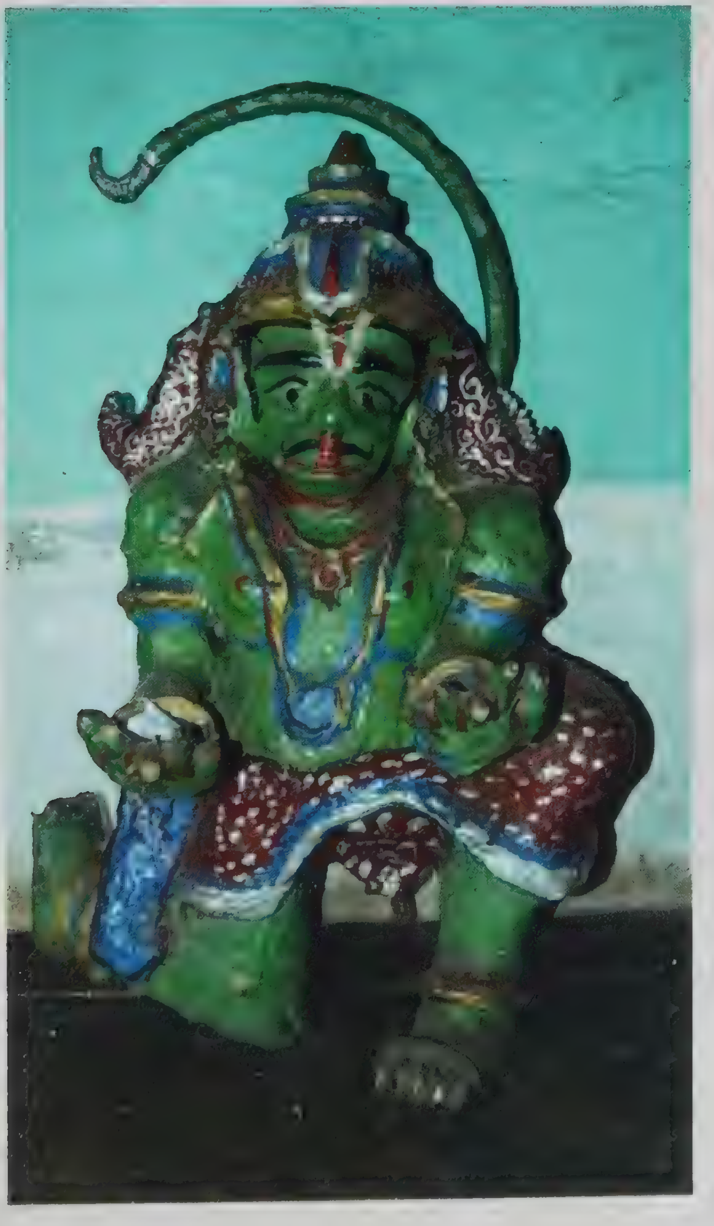

೧೬. ಪರಮೇಶ್ವರ, ಕೋದಂಡರಾಮ ದೇವಾಲಯ, ಲೊಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ.

೧೮. ವಿಷ್ಣು, ಕೋದಂಡರಾಮ ದೇವಾಲಯ, ಲೊಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ.

೧೭. ಹನುಮಂತ, ಕೋದಂಡರಾಮ-ದೇವಾಲಯ, ಲೊಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ.

೧೯. ಗರುಡವಾಹನ, ಕೋದಂಡರಾಮ-ದೇವಾಲಯ, ಲೊಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ.

ಕಾಲರಾ, ದಡಾರ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ (ಚಿತ್ರ ೨೦) ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕಂಟೋನಮೆಂಟ್ ರೈಲ್ವೇ ನಿಲ್ದಾಣದ ಬಳಿ ಇರುವ ಮದ್ದೂರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೃಣ್ಮಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರುವ ಈ ದೇವರಾಕಾರವು ಗೋಳಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಉಗ್ರವಾದ ಮುಖವನ್ನು ವರ್ಣ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಮಿಳುನಾಡು ಮೂಲದವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುವ ಈ ದೇವರು ಭೂತ, ಪಿಷಾಚಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಭಯ ನಿವಾರಣೆಯ ಮಾಡುವ ಕಾಯಕದ ದೇವರೆಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಪೂಜಾರಿಣಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಶನೀಶ್ವರ

ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೆದರುವ ದೇವರೆಂದರೆ ಶನೀಶ್ವರ. ಯಾವಕಾಟ ತಪ್ಪಿದ್ದರೂ ಶನೀಶ್ವರ ಕಾಟ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹತಾಶ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆಯೇ, ಈ ದೇವರು ಸೂರ್ಯ ಸಂತಾನವಾಗಿದ್ದರೂ, ಕಪ್ಪು ವರ್ಣದವ ಎಂದು ಬಿಂಬಿತಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಒಡೆಯರ ಪಾಳ್ಯದ ಶನೀಶ್ವರ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಶಿಲ್ಪವು ವರ್ಣಮಯವಾಗಿದ್ದು ಆಯುಧಾಲಂಕರನಾದ ಜನಪದೀಯ ಸಂಯೋಜನಾ ರಚನಾ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ ೨೧) ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು, ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರಗೊಂಡಿದ್ದು, ಮುಖವರ್ಣವು ಹಾಗೂ ದೇಹ ವರ್ಣವು ತುಸು ಬಿಳುಪಾಗಿದ್ದು, ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಭಾವದಿಂದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಶಿಲ್ಪ ಇದಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕ್ಷುದ್ರದೇವತೆಗಳು ಅಥವಾ ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳು ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವ ದೇವರಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಶನೀಶ್ವರನು ಕೂಡ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಶನೀಶ್ವರನ ಶಿಲ್ಪವು ನಿಂತಭಂಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಕಾಗೆವಾಹನ ರಥರೂಢೀ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ. ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಜನರಿಗೆ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಈತನ ಮಹಿಮೆಗೆ ಶರಣಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಶನಿ ನಿವಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಈಗಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣ ಬಲರಾಮ

ಗೋಕುಲಾಷ್ಟಮಿಯ ದಿನ ಕೃಷ್ಣ–ಬಲರಾಮರ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ–ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಆದಿನ ಕುಂಬಾರರು ತಯಾರಿಸಿದ ಕೃಷ್ಣ–ಬಲರಾಮರ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಭಯ–ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಗೋಕುಲಾಷ್ಟಮಿ ಆಚರಿಸುವರು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.[೨೧] ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಆಚರಣೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಳೆರಾಯನ ಪೂಜೆ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ತುಮಕೂರು, ಕೋಲಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು ಹಾಗೂ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ರೀತಿಯ ಮಳೆರಾಯನ ಪೂಜೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಳೆರಾಯ ಒಂದು ಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ದೇವರಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಅವತಾರವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬೆನಕ ಅಥವಾ 'ಗುರ್ಜಿ'ಯಂತೆ ತತ್ಕಾಲಕ್ಕಷ್ಟೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ ಪೂಜೆ ಆದ ಕೂಡಲೇ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಗುವನು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಗಣಿ ಉಂಡೆಗೆ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಅದನ್ನೇ ಮಳೆರಾಯನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮನೆ ಮನೆಗೆ ತಂದು ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಮೂರು ದಿನ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಸದುರ್ಗ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಒನಕೆಗೆ ಬಟ್ಟೆಯ ಬೊಂಬೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಳೆರಾಯನೆಂದು ಕರೆದು ಮನೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಕಾಣಿಕೆ ಬೇಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಳೆರಾಯನನ್ನು ಮಾಡಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.[೨೨]

---

೨೧. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೧೩೭
೨೨. ಡಾ.ಎಸ್.ಪಿ.ಪದ್ಮಪ್ರಸಾದ : ಮಳೆ, ಒಂದು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ : ಪುಟ ೩೩

೨೦. ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ, ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೧. ಬೇತಾಳ, ಹೊಂಗನೂರು.

೨೨. ಶನೀಶ್ವರ, ಒಡೆಯರ ಪಾಳ್ಯ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ.

ಇದೇ ರೀತಿಯ ಬೆಂಗಳೂರು ಉತ್ತರ ತಾಲ್ಲೂಕ ಹೆಣ್ಣೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯು ಮಳೆರಾಯನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಭಜನೆ ಮಂಡಳಿಯಂತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹದಿಹರೆಯದ ಯುವಕರು ಅರಬೆತ್ತಲೆಯ ಯುವಕನ ತಲೆ ಮೇಲೆ ಮಳೆರಾಯನನ್ನು ಹೊರೆಸಿ ಆತನ ಜೊತೆ ಮನೆ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿ 'ಬಾರೊಪ್ಪೊ ಮಳೆರಾಯ' ಎಂಬ ತ್ರಿಪದಿಯ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗೇಲಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಚುಡಾಯಿಸುತ್ತಾ ಲವಲವಿಕೆಯಿಂದ ಭಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಒಂದೊಂದು ಬಿಂದಿಗೆ ಅಥವಾ ತಂಬಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಮಳೆರಾಯನ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಮಳೆರಾಯನನ್ನು ಹೊತ್ತ ಯುವಕನು ಮೂರು ಬಾರಿ ತಿರುಗುತ್ತಾ ಕುಳಿತು ಎದ್ದೇಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಮಳೆರಾಯನ ಮೇಲೆ ಗೃಹಿಣಿಯರು ನೀರು ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದವರೆಲ್ಲಾ ಜೋರಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತಾ ಉನ್ಮಾದದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾ ಕುಣಿಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮನೆಯವರು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಕ್ಕಿ ಬೇಳೆ ಬೆಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಳೆರಾಯನನ್ನು ಕೆರೆ ಅಥವಾ ಹಳ್ಳ, ಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿಸಿ, ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಅಡುಗೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮಳೆಗಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹೊಲಗದ್ದೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಮುಖ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತಿ, ಬೇಧವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮಳೆರಾಯನ ಶಿಲ್ಪ

ಮಳೆರಾಯನ, ಜವರಾಯ, ಶಿವರಾಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ದೇವರು ಇಲ್ಲಿ ಶಿವನೇ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ಆತನ ಜಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಿ ಎಂದು ಶಿವನ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂತೆಯೇ ಮಳೆರಾಯನ ಶಿಲ್ಪವು ಪೂರ್ಣ ಜನಪದೀಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಜಟಾಧಾರಿಯಾಧ ಶಿವನ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಂತೆ ತಲೆ, ಜುಟ್ಟು, ಹಾವು, ಕೈಕಾಲು, ದೇಹವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಮರದ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿರುಸುಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ನೀರಿಗೆ ಬೇಗನೆ ಕರಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಸಲಕರಣೆಯಿಲ್ಲದೇ ಸ್ಥಳೀಯ ಕೆರೆಯ ಮಣ್ಣನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲ್ಲು, ಗವೆ, ಕಲ್ಮಶಗಳಿಂದ ಸ್ವಚ್ಚಗೊಳಿಸಿ ಮಳೆರಾಯನನ್ನು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಊರಿನ ಪೂಜಾರಿ ಅಥವಾ ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದೊಂದಿಗೆ ಈ ಪೂಜೆ ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

೩. ಜನಪದ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಹನುಮಂತ ಮತ್ತು ಗರುಡ ವಾಹನ

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಹನುಮಂತ ಮತ್ತು ಗರುಡ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದವರು. ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಕಾವ್ಯಗಳು ವಿವಿಧ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಭಿನ್ನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೊಂದಿಗೆ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದರೂ, ವೈಧಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಇವು ಇದ್ದರೂ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವರುಗಳ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಪಾತ್ರಗಳು ಕೂಡ ಬೆಸೆದು ಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡ ಜನಪದದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹನುಮಂತ ಮತ್ತು ಗರುಡವಾಹನ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಹನುಮಂತ ಮತ್ತು ಗರುಡ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವರುಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ಹನುಮಂತನು ಮಾರಮ್ಮನ ಅಣ್ಣನಾಗಿ, ಗರುಡ ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವರುಗಳ ವಾಹನವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉದಾ–ಸೋಮಾರಗಿತ್ತಿಯರ ವಾಹನವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ವೈಧಿಕರ ಮೇರು ದೇವರುಗಳು ವಾಹನಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಅಥವಾ ಸೇವಕರೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ದೇವರುಗಳು, ಜನಪದ ದೇವರುಗಳು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ವೈದಿಕರ ಸೇವಕರಾಗಿಯೇ ಜನಪದರು ಇರಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿರುವ ವೈದಿಕರ ಕುತಂತ್ರಕ್ಕೂ ಇವು ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಲೊಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ ಕೋದಂಡರಾಮ ದೇವಾಲಯದ ಹನುಮಂತ ಮತ್ತು ಗರುಡ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಮೃತ್ತಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ ೧೭-೧೯) ಸೇವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ವಿನಮ್ರ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿಯ ಜನಪದೀಯ ಶಿಲ್ಪ ರಚನಾತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ್ದು, ವರ್ಣ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಕೂಡ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕನಾಗಿ ಸಂಯೋಜನೆಯಾಗಿವೆ. ಹನುಮಂತ ಮತ್ತು ಗರುಡವಾಹನ ಭಂಗಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ದೇಹ, ಹಾಗೂ ಅಂಗಾಂಗ ರಚನಾಕ್ರಮಗಳು, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಜನಪದ ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ.

ದೇವರು ಕಾಡು

ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪರಿಸರ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಜಾನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂದರೆ ದೇವರು ಕಾಡುಗಳು, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂರಕ್ಷಿತ ದೇವರ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಹತ್ವ ಈ ಕೊಡಗಿನ ದೇವರ ಕಾಡುಗಳಿವೆ. ಇದು ಗಿನ್ನೀಸ್ ದಾಖಲೆಯು ಹೌದು ಈ ದೇವರ ಕಾಡುಗಳು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಕಟ್ಟುಪಾಡಿನ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದ ಎತ್ತರದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಈ ದೇವರ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವಾದ ಮರಗಳು ಮತ್ತು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳು ಬಹು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ವ್ಯವಸಾಯ ಭೂಮಿಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ಕಾಡುಗಳು ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವರ ಕಾಡುಗಳ ಪಾವಿತ್ರ್ಯತೆ ಹೇಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಇಲ್ಲಿನ ಮರಗಿಡಗಳಿಗೆ ಹಾನಿ ಉಂಟುಮಾಡಬಾರದೆಂದು, ಹಾಗೂ ಊರಿನ ಇತರರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದದ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಾರರು ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಉನ್ನತ ಪರಿಸರ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ರೂಪರೇಷೆಗಳೊಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ದೇವರ ಕಾಡುಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇಂತಹ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡ್ಲಾ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ದೇವಸ್ಥಾನ ದಬ್ಬೆಚನ್ನಮ್ಮ ದೇವಸ್ಥಾನ ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಗವತೀ ದೇವಸ್ಥಾನ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬೇಟೆಗಾರ ನಾಯಿಗಳು

ಕೊಡಗಿನ ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಿಗುವ ವಿಶೇಷ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದರೆ ಬೇಟೆಗಾರ ನಾಯಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಈ ಬೇಟೆಗಾರ ನಾಯಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಾಡ್ಲಾ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಸಹಾಯಕರೆಂದು, ಕಾಡಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವ ಅಯ್ಯಪ್ಪನಿಗೆ ವಾಹನಗಳೆಂದು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು, ಜನಪದರು ಆಯಾ ಊರಿನ ದೇವರ ಕಾಡಿನ ಬನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿನೊಗೊಂಡಿರುವ ಅಯ್ಯಪ್ಪ ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ವಿಶೇಷ ಸುಡಾವೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಬೇಟೆಗಾರ ನಾಯಿಗಳು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩ ಅಂಗುಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ೬ ಅಡಿಯವರೆಗೂ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಟೊಳ್ಳುರೂಪದ ಈ ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿ, ಹೂಳಿಡುತ್ತಿರುವ ನಾಯಿಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಶೈಲಿಯ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹರಪ್ಪಾ, ಮೆಹೆಂಜೋದಾರರ ಕಾಲದ ಕುದುರೆ, ನಾಯಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನಾಯಿಗಳ ರಚನೆಯು ಸರಳವಾಗಿರುವಂತೆ ಇವುಗಳ ತೂಕವೂ ಕೂಡ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನಿಗುರಿ ನಿಂತ ಕಿವಿಗಳು, ಮೊಟು ಬಾಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ನಾಯಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಡ್ಲಾ ಅಯ್ಯಪ್ಪಸ್ವಾಮಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಗಟ್ಟಲೇ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿಯ ಸೂರಯು ಗ್ರಾಮದ ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೂ ಹೋಲುತ್ತವೆ. (ಚಿತ್ರ : ೨೫,೨೬,೨೭,೨೮,೨೯,೩೦,೩೧,೩೨,೩೩,೩೪)

ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಹರಕೆ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು

೨೫. ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟ, ಕಿರ್ಗೂರು, ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ.

೨೬. ಬಲಿಪೀಠ, ಕಾಡ್ಲಅಯ್ಯಪ್ಪನ್, ಕಿರ್ಗೂರು (ಬನ).

೨೭. ಕಾಡ್ಲ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿಗಳು, ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ.

೨೮. ಕಾಡ್ಲ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿಗಳು, ಹಂದಿ, ಹಸು, ವೀರರಾಜಪೇಟೆ.

೨೯. ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಾಶಿ, ಚಾಮಡ್‌ಕಾಪು ಅಯ್ಯಪ್ಪ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಬೋಳಾರ್ ಗೇಟ್, ಕೊಡಗು.

೩೦. ಪಾರ್ಶ್ವ ನೋಟ, ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿ ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ.

<<<

೩೧. ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿ–ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು, ತಿತ್ತಿಮತ್ತಿ, ಕೊಡಗು.

೩೨. ಹರಪ್ಪ–ಮೆಹೆಂಜೋದಾರ ಕಾಲದ ಆಟಿಕೆ ಕುದುರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು.

೩೩. ಹರಪ್ಪ–ಮೆಹೆಂಜೋದಾರ ಕಾಲದ ಆಟಿಕೆ ನಾಯಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು.

೩೪. ಹರಪ್ಪ–ಮೆಹೆಂಜೋದಾರ ಕಾಲದ ಆಟಿಕೆ ನಾಯಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು.

ಎದುರಿಸಿಬೇಕಾಗುವುದು. ಅವುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಂದು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಕೊಡುವರು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹರಕೆ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಬೆಳ್ತಂಗಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಉಜಿರೆ ಹತ್ತಿರ ಸರಯೂ ಗ್ರಾಮದ ಕುಂಬಾರರು ಹರಕೆ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಆ ಭಾಗದ ಜನರು ತಮ್ಮ ದನ-ಕರುಗಳಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದರೆ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇನೆ ಬೇಸರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕುಂಬಾರರ ಮನೆಯಿಂದ ಹರಕೆ-ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ಸೂರ್ಯ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹರಕೆ ಕೊಡುವರು. ಹಸು ಹಾಲು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಮಣ್ಣಿನ ಆಕಳನ್ನು ತಂದು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಕೊಡುವರು. ಈ ರೀತಿ ಮನುಷ್ಯನ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ, ಪಕ್ಷಿಗಳ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಹರಕೆಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಮಕ್ಕಳಾಗದವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮನುಷ್ಯ ದೇಹದ-ನಾಗ ಮುಖದ ಹರಕೆ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು ಪಾಟ್ನಾದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಟೆರ್ರಾಕೋಟಾದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಈ ಹರಕೆ ಮೂರ್ತಿಯ ಕಾಲ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೮೦೦೦-೯೦೦೦ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ[೨೩] ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಹರಕೆ, ಮನಸ್ಸಿನ ಬಯಕೆ ಈಡೇರಿಸಲು ಇಟ್ಟ ಮುಂಗಡ ಬೇಡಿಕೆ. ಆಸೆಯ ಪೂರೈಕೆಯ ನಿರೀಕ್ಷೆ. ಅದಕ್ಕಿರುವ ಮಾಧ್ಯಮ ಪೂಜೆ, ಆರಾಧನೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆ, ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲ ಇದಕ್ಕಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅನ್ಯ ಆಚಾರವೆನಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಪೂಜೆ ಇರಲಿ, ವಾಮಾಚಾರವಿರಲಿ, ಒಳಬೇಡಿಕೆಯ ರೂಪಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕಾರ ಅಥವಾ ನಿರಾಕಾರ ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬಹುದು. ಮಣ್ಣು, ಮರ, ತೊಗಲು, ದಂತ, ಮೂಳೆ, ಲೋಹ, ಕಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಪುರಾತನ ಭಕ್ತಿಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಕಲಾತ್ಮಕ ರೂಪ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆಯ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದಾಗ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಆರಾಧನೆಯ ವಸ್ತುವಿನ ರೂಪವನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿಯೋ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರೂಪವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಯೋ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಇದೆಲ್ಲ ಆದಿಮ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದದ್ದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಚಿತ್ರದಿಂದ ಮೂಡಿದ್ದು, ಶಿಲ್ಪವಾಗಿ ಮೈ ತಳೆಯಿತು. ಶಿಲ್ಪ ಒಟ್ಟಾರೆ ಒಂದು ಆಕೃತಿ ಸ್ವರೂಪ[೨೪] ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಅನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ನಿಶ್ಚಿತ ಆಕೃತಿ ಎಂಬ ಮಾತು ಶಿಲ್ಪವಿರಲಿ, ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವಿರಲಿ, ಕಲಾಕೃತಿ ಇರಲಿ ಅವಕ್ಕೆಲ್ಲ ಅನ್ವಯವೆ. ಹರಕೆ, ಮಾನವನ ಆಂತರಿಕ ಬೇಡಿಕೆಯಾಗಿ ಕಾಲ, ದೇಶ ಮೀರಿದೆ. ಕಾಲೀನ ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದಿಮ ಅವಸ್ಥೆಯ ಹರಕೆಗೆ ರೂಪಾಂತರ ಪರಂಪರೆಯೆ ಇರುವಂತಿದೆ. ಅದಾಗಿ ಅದರ ವಿಕಾಸಗತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಳ ಬಯಕೆಯ ಮೂರ್ತಿ ರೂಪವಾಗಿ ಗೀಚಿದ ಅಥವಾ ಎಳೆದ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಅದೇ ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯ ನಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುವಂತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಗತ ಇತಿಹಾಸದ ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದಿಮಾನವರು ಮೂಳೆ ಮತ್ತು ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗದಂತಹ ದೇವಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ.[೨೫] ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹರಕೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು, ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಗಿದ್ದವು ಎಂಬ ಭಾವ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ವಾಮಾಚಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ನಿಂತ, ತೊಡೆಗಳನ್ನು ಅಗಲಿಸಿ ನಿಂತ ನಗ್ನ ಮನುಷ್ಯ ಇದ್ದು, ಸೂಜಿ ಚುಚ್ಚಿದ ಬೊಂಬೆ ಇದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರತೀಕಗಳೇ ಆಗಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅಳವಡಿಕೆಯಾದಂತಹವು. 'ಹರಪ್ಪಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯಾದರೋ ಸಣ್ಣ ಸ್ತ್ರೀ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಮಾತೃಕಾ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಕ್ರಿ.ಪೂ.೧೮೦೦ರ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ರಷ್ಯಾದಿಂದ ಚೀನಾದವರೆಗೆ ಮೃಣ್ಮಯ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ

೨೩. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೧೪೧
೨೪. ಎಂ.ಜಿ.ನಾಗರಾಜ (ಲೇ) : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೪೭೯
೨೫. ಡಾ.ಅ.ಲ.ನರಸಿಂಹನ್ : ವಿಕಾಸ ಕಂಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಪುಟ ೧೫

ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಳವಡಿಕೆ ಕಾಣುವಂತಿದೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಮೂರುವರೆ ಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾನವನು ವಾಸಿಸಲು ಆರಂಭ ಮಾಡಿದ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳು ಮೂಡಿಬಂದಿತು. ಅಂದರೆ ಹರಕೆಯ ಚಿತ್ರ, ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪದ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ನಾಂದಿ ಬಿದ್ದ ಕಾಲವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಬದುಕಿಗೆ, ಬದುಕಿನ ಆಸೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಒದಗಲಿ ಎಂಬ ಆಂತರಿಕ ಬಯಕೆ ಮಾನವನದು. ಅದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಗಳು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರಲು, ಕಲ್ಪಿಸದೆ ಬರೆದ ಚಿತ್ರ, ಮೂಡಿಸಿದ ಬರೆದ ಚಿತ್ರ, ಮೂಡಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪ, ಕಲಾಕೃತಿ ಎಂದರೂ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಸತ್ತವರ ಜೀವಗಳು ಅಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನ ನಂಬಿಕೆ. ಆ ಹಿರಿಯರ ಪೂಜೆ ಅವರ ರೂಪದ ಚಿತ್ರಗಳು, ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹರಕೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದವು. ಮರ, ಮೂಳೆ, ಸೂಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ರೂಪಿಸಿದ ಬೊಂಬೆಗಳೂ ಪ್ರೇತದ ಪ್ರತೀಕವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಜನಾಂಗದ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆಯಾಗಿ ಪ್ರೇತಗಂಬಗಳನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದುವು. ಅಂತಾಗಿ ಶಿಲ್ಪ, ಮನುಷ್ಯನ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಿಮಸಾಗರದ ತಲೆ ಬರುಡೆಯನ್ನು ಮರದಸ್ತಂಭದ ಮೇಲಿಟ್ಟು "ರಿಚುಯಲ್ ಪೋಲ್" ಎಂದು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರೇತತ್ವ'ಕ್ಕಂತ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರ್ಯೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದಾಗಿ ಪಿತೃ ಪೂಜೆ ಹಿರಿಯರ ಪೂಜೆ ಭೂತಾರಾಧನೆ ಎನಿಸದೆ. ದೈವಾರೋಪಿತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಪೂಜೆ ಎಂದು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಕೊಡಗಿನ ಕಲ್ಲು ಬೋಟಿಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಜೊತೆಗೂಡಿರುವ ಹರಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಇಂತಹ ಭಾವನೆಗೆ ಪೂರಕ ಸಾಕ್ಷಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಗ್ಗಡಹಳ್ಳಿ ಪುಷ್ಪಗಿರಿ ಬಳಿ ಇರುವ ಪಟ್ಟವಾರಿ ಕಲ್ಲುನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೇರಿಸಿರುವ ಹರಕೆಯ ಶಿಲಾ ಸ್ತಂಭ ಗುಡ್ಡವೂ ಇದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ನಿಸಿಧಿ ಮಂಟಪ, ಗೋವು, ಕರು, ಶಿವಲಿಂಗ, ನಂದಿ, ಗೋಪುರ ಕಳಶ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಮುಕ್ಕೊಡೆ, ಅಂಶಾವತಾರ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಬಾಣ, ಕತ್ತಿ, ಶಂಕ, ಚಕ್ರಗಳು–ಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ, ಹರಕೆಯ ಮೂಲಕ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸಾಕುಪ್ರಾಣಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಹುಲಿಯೆ ದೈವವಾಗಿದೆ. ಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯ ಮೂರ್ತಿಮಾಡಿ ಗುಡಿಕಟ್ಟಿ ಅವರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಅದು ಕುಲದೇವರು. ಹುಲಿದೇವರಗುಡಿಗಳೂ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 'ಹುಲಿಗೆಮ್ಮನ ಅಡವಿ' ದೇವರ ಕಾಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ತುಮಕೂರು ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಿದಿರಳ್ಳಿಯ ಬಿದಿರಮ್ಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲದಿಂದ ಭಾವಣಿಯವರೆಗೆ ತಾಗುವಂತೆ ಆಸೀನ ಭೇತಾಳ ಮೂರ್ತಿ ಇದೆ. ದೇವತೆಯ ರಕ್ಷಕ ಭೂತವಾದ್ಯದಿಂದ ಹರಕೆ ಸಂದಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣು, ಮೀಸೆ, ಕೋರೆಹಲ್ಲು, ದೊಡ್ಡಕಿವಿ ಬರೆದ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಹರಕೆ ಭೂತಗಳೆಂದು ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನ ಭಕ್ತರು ಇರಿಸಿ, ದೇವರ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೆ ಹೊನ್ನಾದೇವಿ ಭೇತಾಳ ಶಿಲ್ಪವೂ ಭೂತಪ್ರೇತ ದುಷ್ಟ ಎತ್ತಿದ ಬಲತೋಳು, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ, ಭುಜನಾಗಬಂದಿ, ಉದ್ದನೆಯ ಕಿವಿ, ಮಟ್ಟಸ ಕಿರೀಟ, ದಪ್ಪ ದುಂಡನೆಯ ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಗಳು, ಅಗಲ ತೆರೆದ ಬಾಯಿ, ಕೋರೆದಾಡೆ, ಚಾಚಿದ ನಾಲಿಗೆ ಒಂದು ರೀತಿ ಉಗ್ರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸನ್ನ ಭಾವಗಳ ಸಂಯುಕ್ತತೆ ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆನೆಯ ಕಾಲು ಗಾತ್ರದ ತೋಳು ತೊಡೆ ಪಾದ, ಸೊಂಟ ಭರ್ಜಿ, ಆದಿವಾಸಿಗಳಿಗಿರುವಂತಹ ಸೊಂಟದ ಸೊಪ್ಪಿನ ಮುಂಡು, ಕಾಲಿಗೆ ಆಂದುಗೆ ಈ ಶಿಲ್ಪದ ವಿಶೇಷಗಳಾಗಿದ್ದು, ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಪಾಡಿ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪ ದೇವರಿಗೆ 'ಭಯನಾಡ' ಎಂಬ ರಕ್ಷಕ ಬಂಟನ ಗುಡಿ ಇದ್ದು, ಅವನ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮಾದರಿ ವೇಷಭೂಷಣದ ಶಿಲ್ಪ ಗುಡಿಯ ಚಾಚಿದ ಗೋಪುರ ಮುಖದಲ್ಲಿದೆ. ಅವನಿಗೆ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹರಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ರಾಮನಗರದ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವತೆಗೆ ಪೋತರಾಜು ಇದ್ದು ಹರಕೆಯ ಬೊಂಬೆಯಾಗಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಊರಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮೂಷಿಕದ ಬಾಲ ಹಿಡಿದು ವೀರಭಂಗಿಯಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಾನಕ ಶಿಲ್ಪವದು. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು

ಕುದುರೆ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ಜೀನ ಹಾಗೂ ಗೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ನಿಂತಿರುವ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಕಾಡ್ಲಾ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಭಾಗದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೊಡಗಿನ ಜನಪದ ಸಿರಿಸಂಪತ್ತಿನ ವಿಶೇಷ ಕೊಡುಗೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನಾಯಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕುದುರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹಂದಿ ಆಕಾರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೊಡವರ ಮನೆದೇವರುಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಇಡಿ ಕೊಡಗಿನಾದ್ಯಂತ ದೇವರ ಬನ (ಕಾಡು)ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.(ಚಿತ್ರ ೩೫)

ಮುನೇಶ್ವರನ ಕುದುರೆ ವಾಹನ

ಬೆಂಗಳೂರ ಡೇರಿ ಸರ್ಕಲ್ ಬಳಿಯ ಪುರಾತನ ಮುನೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯದ ಕುದುರೆವಾಹನಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಶೇಷ ಅಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಮುನೇಶ್ವರನ ವಾಹನವಾಗಿರುವ ಈ ಕುದುರೆ ಶಿಲ್ಪವು ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ಕೊಡಗಿನ ಕಾಡ್ಲಾ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಕುದುರೆ ಆಕಾರದ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನಿಲುವಿನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತೀರ್ಪ ಮಾಡಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸುಮಾರು ೩, ೧/೨ ಅಡ್ಡ ಎತ್ತರ ೪ ಅಡಿ ಅಗಲ ೧ ಅಡಿ ದಪ್ಪವಿರುತ್ತವೆ. ಬಹುಷಃ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಈ ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ಧವಾದ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.(ಚಿತ್ರ–೩೬)

ಐನಾರಪ್ಪ – ಕರಪ್ಪಸ್ವಾಮಿ, ಕುದುರೆವಾಹನ, ಬೈರವ

'ಐನಾರಪ್ಪ ಕಳ್ಳರಿಂದ, ಅಂಟುಜಾಡ್ಯಗಳಿಂದ, ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಹಗಳಂಥ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಏರು ಪೇರುಗಳಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡುವ ಐನಾರಪ್ಪ ಹಳ್ಳಿಯ ಸಂರಕ್ಷಕ ದೇವತೆ. ಅವನು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಸಿಯಾಗದ ತನ್ನ ಭಕ್ತರ ರೋಗಗಳನ್ನು ವಾಸಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸಮಗ್ರ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ.[೨೬]ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಳೆಗೆರೆಯಲ್ಲಿನ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮೂಲದವರ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಫಲವಂತಿಕೆಯ ರಕ್ಷಕ ದೇವರುಗಳೆಂದು ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಸುಡಾವೆ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯ ಕುದುರೆಗಳು, ಟೊಳ್ಳಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು, ನಾಯಿ ಮತ್ತು ಐನಾರಪ್ಪ ಪರಿವಾರದ ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿಯು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ.(ಚಿತ್ರ–೪೩, ೪೪, ೪೫) ಅಶ್ವಧಳವೊಂದರ ದಳಪತಿಯಾಗಿದ್ದು, ಐನಾರಪ್ಪನಿಗೆ ಕುದುರೆಯೇ ವಾಹನ, ಅಂತೆಯೇ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯೂ, ಕರಕಲಾದ ಸುಸಂಬದ್ಧವಲ್ಲದ ಕಲ್ಲನ್ನೋ ಅಥವಾ ಒರಟಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಒಂದೊಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳ ಏರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಐನಾರ್ (ಅಯ್ಯನಾರ್) ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಐನಾರಪ್ಪನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಡೆಯುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಡಿ ಆಡುವುದು, ಕೆಂಡದ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವುದು ಮೊದಲಾದವು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.[೨೭] (ಅದೇ).

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ನೆಲೆಸಿರುವ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮೂಲದ ಪರಿವಾರಗಳವರು ಐನಾರಪ್ಪನ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಕೊಂಡ ಹಾಯುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ತಮ್ಮ ಹರಕೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜನಪದದ ಆಚರಣೆಗಳು ಜನಪದರು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೋದರೂ ಕೂಡ ಅವು ಕೂಡ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. (ಚಿತ್ರ ೪೩) ಹರಕೆಯ ಮುಡುಪಿನ ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು, ಹರಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುವ ವಿಧಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಮಡಕೆ ಮಾಡುವರು, ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ಸಮೃದ್ಧಿಬರಲೆಂದು ರೋಗ ರುಜಿನ ಬಾರದಿರಲೆಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಕುದುರೆಯನ್ನು

೨೬. ಎಸ್.ಎಮ್.ಎಲ್. ಲಕ್ಷ್ಮಣನ್ ಚೆಟ್ಟಿಯಾರ್ : ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಜನಪದ ಪುಟ ೫೧
೨೭. –ಅದೇ–

೪೨. ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ, ಐನಾರಪ್ಪ, ಕುದುರೆ ವಾಹನಗಳು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು.

೪೩. ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ, ಐನಾರಪ್ಪ ವಾಹನ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು.

೪೪. ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ.

೪೫. ಭೈರವ, ಐನಾರಪ್ಪನ ಸೇವಕ.

ಹೊಲದಲ್ಲಿಡುವರು, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಣ್ಣಿನ ಹರಕೆ ಮೂರ್ತಿ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಜಿರೆಯ ಕುಂಬಾರರು ಮಣ್ಣಿನ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಹರಕೆ ಮೂರ್ತಿ ಮಾಡುವರು. ಹರಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ.[೨೮] ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ವಿಫುಲ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ದಪ್ಪಹೊಟ್ಟೆ, ದೊಡ್ಡಮೀಸೆ, ಹಣೆಕುಂಕುಮ, ಬೆಣ್ಣೆ ಸವರಿದ ಬಾಯಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿ ಜೋಕುಮಾರನ ಸಂಕೇತ ಇವನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಮಳೆ ಎಂದು ಭಾದ್ರಪದ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಇವನಿಗೆ. ಆಷಾಢ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವ ಗುಳ್ಳವ್ವನ ಮೂರ್ತಿ, ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅರಳೆ ಬಸವಣ್ಣ, ಗುಳ್ಳವ್ವ, ಮೃಣ್ಮಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೆ, ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಬ್ಬ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದ ಗೋಪುರ ಶಿಲ್ಪ ಕೇರಳದ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವೊಂದು ತುಲನೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಕೇರಳದ "ಮಂಗಲತ್ತು ಕೋನಂ" ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮೀನ ಭರಣಿಯ ಮರುದಿನದ ವಾರ್ಷಿಕ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಮರದ ಸ್ತಂಭದ ಮೇಲೆ ಪಾರಿವಾಳದ ಗೂಡಿನಂತಹ ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಭೂತದ ಗುಡಿ–ತನಿಮರಂ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೂ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿ, ಬಾಳೆ ತೋರಣ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ತ್ರಿಶೂಲ ಹಾಗೂ ನಾಗ್ ಸಂಕೇತಗಳು ಅದರ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂತ ಮಾದರಿಯ ಮರದ ಕಂಬದ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಹರಕೆ ಪೂಜಾರಿಗಳು ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಎರಡೂ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ರೂಪಿಸಿ ಪೂಜೆ ಹರಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಕಾರಣ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಭೂತಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿನ ಬೊಬ್ಬರ್ಯ, ಕಕ್ಕುಡ ಕಲ್ಲುಗಟ್ಟಿ, ಕೋಟಿ ಚೆನ್ನಯ್ಯರ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬನಗಲ್ಲುಗಳೂ, ಪಾಡ್ದನಗಳಿರುವಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳು ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪದ ಸಂಕೇತಗಳೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶಿಷ್ಟಪದದ "ಬೃಂದಾವನ" ಹರಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಭೂತಾರಾಧನೆಯ ಪ್ರತೀಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹರಕೆಯ ಮೃತ್ತಿಕೆಯ ನೆಲೆಯ ಶಿಲ್ಪವೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಸಪಿಂಡೀಕರಣ ಆಚಾರದ ನಂತರ ಸತ್ತ ಹಿರಿಯರ ಸಮಾಧಿಯಾಗಲಿ, ಯತಿಗಳ ಬೃಂದಾವನವಾಗಲಿ, ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

ಮಣ್ಣೆತ್ತುಗಳನ್ನು ಕುಂಬಾರರು, ಚಿತ್ರಗಾರರು, ಜೀನಗಾರರು, ಬಡಿಗೇರರು, ಮುಂತಾದವರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷಿಪ್ರಧಾನವಾದ ದೇಶ ನಮ್ಮದು. ನಾವು ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಜೇಷ್ಠ ಆಷಾಢದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಆಮವಾಸ್ಯೆಯ ದಿವಸ ಮಣ್ಣೆತ್ತುಗಳನ್ನು ತಂದು ಜಗುಲಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಎಂದು ನಾಮಾಂಕಿತ ಮಾಡಿ ಸುಣ್ಣ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಬಿಳಿ ಬಸವಣ್ಣನಂತೆ ಮಾಡುವರು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರ ಇಡಲು ಗ್ವಾದ್ಲಿ ಪೊಳಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಸಂಜೆಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳು ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಡಿ ಆನಂದಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಸದಾ ರೈತನೊಂದಿಗೆ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಟ್ಟು ದುಡಿಯುವ ಪ್ರಾಣಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆ ಸದಾ ಇರಲ್ಲಿ ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಉತ್ಸವ ಆಚರಣೆ ತಂದರು.[೨೯]

ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಎತ್ತು, ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಅಮಾವಾಸೆಯಲ್ಲಿ ರೈತರು, ಕುಂಬಾರರ ಮನೆಯಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ತಂದು ಜಗಲಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವರು. 'ಶೃಂಗೇರಿ' ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧ ಅಷ್ಟಮಿಯನ್ನು 'ಬಸವನ ಅಷ್ಟಮಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣೆತ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರು[೩೦] ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಜೋಡಿ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ರೈತರು, ಕುಂಬಾರರ ಮನೆಯಿಂದ ತಂದು ಪೂಜಿಸುವರು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬರಲು, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಊಳುವ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ದೇವರೆಂದು ರೈತರು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವರು.[೩೧] ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಎತ್ತುಗಳು

೨೮. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೧೨೪
೨೯. –ಅದೇ–
೩೦. –ಅದೇ–೬೫
೩೧. –ಅದೇ–೧೪೦

ಒಕ್ಕಲಿಗರು ಕುಂಬಾರರ ಮನೆಯಿಂದ ಎರಡು ಮಣ್ಣೆತ್ತುಗಳನ್ನು ತಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಕ್ಕಲಿಗರು ತಮ್ಮ ಹೊಲದ ಬೆಳೆಯ ಸಿರಿ, ಫಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವರ್ಧಿಸಲೆಂದು ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಅಮಾವಾಸೆಯ ದಿನ ಮಣ್ಣೆತ್ತುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ದೇಗುಲಗಳ ಭಿತ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಿತ್ಯ ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳು ವ್ಯವಸಾಯ, ಸಾಧನಗಳು, ಆಯುಧ ವಿಶೇಷಗಳು, ಯಕ್ಷಗಾನ, ವೇಷಭೂಷಣಗಳು, ಕ್ರೀಡಾ ವಿನೋದಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ಸಾಧಕಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಒಂದು ಕಲಾತ್ಮಕ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆಗಳು ಕಲೆಯಿಂದ ವಂಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲ ಲೌಕಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ವಸ್ತುಗಳು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗರು ಕಲೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬಂದರು. ದೇವಾಲಯಗಳ ಕಟ್ಟಡಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪದ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪದ ಮಾದರಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹ, ಮರ, ಮಣ್ಣು, ಗಾರೆಗಳು ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯಲಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ.

೧. ಬಿಡಿಯಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಮೂರ್ತಿಗಳು

೨. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಿತ್ತಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮೂರ್ತಿಗಳು.[೩೨]

ಜನಪದರ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಸಿಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಬೆಂದ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಉಂಟು. ಭಿತ್ತಿ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಬೆಂದ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ಥಿರ ಮೂರ್ತಿಗಳೇ ಆದರೂ ಮಳೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಾಂಗಣದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಮಣ್ಣಿನವೆ. ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಗೋಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಆಕೃತಿಗಳು ಗೆರೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಮಳೆ ಬಿಸಿಲುಗಳ ಹೊಡೆತವನ್ನು ತಾಳಬಲ್ಲವು. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಎಲ್ಲಾ ದೇಗುಲಗಳೂ ಸಾಧಾರಣ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಒಳಾಂಗಣ ಹಾಗೂ ಹೊರಾಂಗಣ ಭಿತ್ತಿಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ.[೩೩]ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹೆಚ್ಚು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಬಯಲು ಸೀಮೆಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬರುವವರಿಗೆ ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗಮಂಗಲ, ಕೃಷ್ಣ ರಾಜಪೇಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುರುವೇಕೆರೆ, ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆ ದೇವತೆ ಹುಚ್ಚಮ್ಮನಾಗಿರಬಹುದು, ಮಾಯಮ್ಮನಾಗಿರಬಹುದು, ದೊಡ್ಡಮ್ಮನಾಗಿರಬಹುದು, ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನಾಗಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ಸಮೀಪದ ಊರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗುರ್ತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಹುಲಿಕೆರೆಯಮ್ಮ (ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕು) ಬಿದರೆಯಮ್ಮ (ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು) ಇಂಥ ಕೆಲವು ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲು. ಊರ ಹೊರಗಿನ ನಿರ್ಜನ ಪ್ರದೇಶದ ಒಂದು ತೋಪು ಈ ದೇವಾಲಯಗಳ ನೆಲೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ದೇವತೆ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಸೇರಿದವಳಲ್ಲ. ಸುತ್ತಣ ಏಳು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೂ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದ ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.[೩೪]

೩೨. ಜೀಶಂಪ : ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ : ಪುಟ ೫೨

೩೩ –ಅದೇ–೫೩

೩೪ –ಅದೇ–

ಗೊಗ್ಗಪ್ಪ

ಮುಳ್ಳವ್ವನ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮೂರ್ತಿ, ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮುದುಕನ ತಲೆಗೆ ಬಿಳಿ ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಕೂದಲಿನಂತೆ ಹಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ಕುರಿ ಉಣ್ಣೆಯ ಮೀಸೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿರುತ್ತಾರೆ. ರೈತರು ಇದನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೊಗ್ಗವ್ವ ಮತ್ತು ಗೊಗ್ಗಪ್ಪನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ 'ಸುವ್ವಿ ಸುವ್ವಿ ಸುವ್ವಾಲೆ' ಎಂದು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಹುತ್ತಪ್ಪ

ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ನಾಗಪ್ಪನ ಅಥವಾ ನಾಗರ ಹಾವಿನ ಮೂರ್ತಿ. ನಾಗರಪಂಚಮಿಯ ದಿವಸ ನಾಗದೇವನಿಗೆ ರೈತರು ಹಾಲು ಎರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹುತ್ತಪ್ಪನ ಪೂಜೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕೃಷ್ಣ ಬಲರಾಮ

ಗೋಕುಲಾಷ್ಟಮಿಯ ದಿನ ಕೃಷ್ಣ–ಬಲರಾಮರ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ–ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಆದಿನ ಕುಂಬಾರರು ತಯಾರಿಸಿದ ಕೃಷ್ಣ–ಬಲರಾಮರ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಭಯ–ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ ಗೋಕುಲಾಷ್ಟಮಿ ಆಚರಿಸುವರು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.[೩೫]

ಬೆಳ್ದಿಂಗಳಪ್ಪನ ಪೂಜೆ

ಇದು ಮಳೆಯ ಒಡೆಯನಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಮಳೆಯ ಬರುವಿಕೆಗಾಗಿ ಆಚರಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಊರಿನವರೆಲ್ಲಾ ಒಂದೆಡೆ ಕಲೆತು ಇದನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಾಡಲ್ಪಡುವ ಹಾಡುಗಳು ತ್ರಿಪದಿರೂಪ ಹಾಗೂ ಸಂಭಾಷಣಾತ್ಮಕ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿವೆ.[೩೬]ಈ ಹಬ್ಬವು ಕೋಲಾರ, ಮಂಡ್ಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ತುಮಕೂರು, ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಚರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ಹಬ್ಬವು ಅತೀ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬವಾಗಿದೆ. ಮಂಡ್ಯ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

'ಬೆಳ್ದಿಂಗಳಪ್ಪನ ಹೊಯ್ಯುವುದು' 'ಚಂದ್ರಮ್ಮನ (ಚಂದ್ರಮನ) ಹೊಯ್ಯುವುದು' ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆಂದ್ರದ ಹಿಂದೂಪುರ, ಮಡಕಶಿರಾ, ಅನಂತಪುರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ 'ಸ್ರೆನ್ನಪ್ಪೊಲು', 'ಸುನ್ನಬೂಲು' ಆಚರಣೆ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ.[೩೭] ತಿಂಗಳು ಮಾಮನ ಪೂಜೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಲ್ಲೂ ಇದರ ಆಚರಣೆ ಇದೆ.[೩೮] ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನರು ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೊಲ, ಗದ್ದೆ, ಮನೆಗಳ ಹಜಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ರಂಗೋಲಿಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೇಗಿಲು, ಎತ್ತುಗಳು, ಆಕಳು, ಸರ್ಪ, ಹನುಮಂತ, ಅರ್ಧಚಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ (ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣನ್ನು ಬಳಸಿ ಚಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಕಿರಿದಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಿರಿದಾಗಿ ಬರೆಯುವ ಉದ್ದೇಶ ಚಂದ್ರನು ಸಿಟ್ಟಾಗಬಾರದೆಂದು) ಗಿಳಿ, ಜಿಂಕೆ, ಬಳ್ಳಿಯ ಸಾಲುಗಳು, ಎಲೆಗಳು ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಈಶ್ವರ, ಚೇಳು, ವಾದ್ಯಮೇಳದವರು, ತೇರಿನ ಮಾದರಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನೂ ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಎಳೆಯುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಐದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಹಂತ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗಿ ವರ್ಣರಂಜಿತವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಜನರು ಆಚರಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳಿವೆ.

---

೩೫. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ–೧೩೫
೩೬. ಪುಟ ೩೨ ಮಳೆ : ಒಂದು ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ
೩೭. ಡಾ.ಹಂಪನಾಗರಾಜಯ್ಯ : ಆಕಾಶ ಜಾನಪದ ಪುಟ ೨೧–೨೩
೩೮. ಪುಟ ೩೨ ಮಳೆ : ಒಂದು ಜಾನಪದೀಯ

ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನ ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ 'ಪುನ್ನಲುಪೂಲು' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಕದಿರು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಐದರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನದವರೆಗೆ ಈ ಆಚರಣೆ ಇದೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಒಂದು ಮನೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ, ಮೊದಲ ದಿನ ಸಗಣಿಯಿಂದ ಸಾರಿಸಿದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ರಂಗೋಲಿ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಚಂದ್ರಮ್ಮನನ್ನು ಹೊಯ್ಯುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಪಿಳ್ಳಾರಿ(ಬೆನಕ) ಇರಿಸಿ, ಅರಿಷಿನ ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚಿ ಪೂಜಿಸಿ ಪ್ರಸಾದ ಹಂಚುವರು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಎರಡು ಗುಂಪಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಇಲ್ಲವೆ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವರು. ಕೊನೆಯ ದಿನ ಸಣ್ಣಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮದುಮಕ್ಕಳ ವೇಷಹಾಕಿ ಮದುವೆ ಮಾಡುವರು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆರತಿ ಬೆಳಗಿ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡುವರು.[೩೯]

ದಕ್ಷಿಣ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಪೂಜೆಯ (ತಿಂಗಳ ಮಾವನ ಪೂಜೆ) ಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಐದು ಅಥವಾ ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳಿದ್ದಂತೆ ಆಯಾ ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಅಂಗಳವನ್ನು ಸಗಣಿಯಂದ ಸಾರಿಸಿ, ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣ ನೀರಿನಿಂದ ಒಂದು ಚೌಕ ಬರೆದು, ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚೌತಿ ಅಥವಾ ಪಂಚಮಿ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಂದ್ರನ ಸುತ್ತಲೂ ಸುಣ್ಣದ ಬೊಟ್ಟುಗಳ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಚೌಕದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆನಕ (ವಿನಾಯಕ)ನನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವನ ಸುತ್ತಲೂ ಕುಳಿತು ಮುಂದೆ ಬೆಲ್ಲ ಎಲೆ ಅಡಿಕೆ, ಎಡೆಯಿಟ್ಟು, ಹಣತೆ ಹಚ್ಚಿ, ಸುತ್ತಲೂ ಕುಳಿತು, ಮಕ್ಕಳು, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡು ಹೇಳುವರು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ದಿನ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರ ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಈ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ 'ಚೌಕ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.[೪೦] ಬೆನಕ ಸ್ಥಾನವು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಶೇಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೨. ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಷ್ಟೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದನ್ನು ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಬದುಕಿನ ಏರುಪೇರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಗಳ ಕಾಟದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳ್ಳು ಮತ್ತು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ ಕೆಲಸಗಳ ಸುಲಭ ವಶೀಕರಣಕ್ಕೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅವುಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಜನಪದರು ಮಾರು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ವಿನ್ಯಾಸದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಜನಪದರು ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವಾಕೃತಿಯ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ವಶೀಕರಣ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಿಯೆಗಳಿಂದ ಆ ಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬೇತಾಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮಾಟ ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಪಿಳೇಕಮ್ಮ

ಜನಪದ ದೇವರ ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ, ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ, ಶಕ್ತಿ ಆರಾಧನೆ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪಿ ದೇವತೆ ಈ ಪಿಳೇಕಮ್ಮ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿರುವ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ನಗರದ ಅಂಗಾಳೇಶ್ವರಿ ದೇವತೆಯ ಆವರಣದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಭವಾನಿ, ಮಾರೆಮ್ಮ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಪರವಾರ ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ದೇವತೆ ಬಹಳ ಕಠಿಣವಾದ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಈ ಶಿಲ್ಪದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜನಪದವೇ ಆಗಿದ್ದು, ಇದರ ರಚನೆಯೂ ಕೂಡ ವೃತ್ತಿಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ಆಗದೆ, ಈ ದೇವತೆಯ ಪೂಜಾರಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪೂಜಾರಿಗೆ ಈಕೆಯು ಮೈಮೇಲೆ

೩೯. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಪುಟ ೨೧೦
೪೦. -ಅದೇ- : ಪುಟ ೨೧೧

ಬಂದಾಗ, ಆ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಯು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಚತುರ್ಭುಜವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈಕೆ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಕತ್ತಿ ಡಮರುಗ, ಚಕ್ರ, ಅಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ನಕ್ಷತ್ರ ಅಕಾರವು ಜಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಕೆಂಪು ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಹೊರಚಾಚಿ, ಬಿಳಿಯ ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ, ಭಯಾನಕ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ವಿಕಾರ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಳೆ. (ಚಿತ್ರ–೧೦) ಈ ದೇವತೆಯು ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ, ಕೆಡಕುಗಳಿಂದ ಬಳಗಾಗಿರುವ ಜನರ ರಕ್ಷಕಿಯಾಗಿ ತೊಂದರೆ ನಿವಾರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ, ಎಂದು ಪೂಜಾರಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈಕೆಯ ಅಯುಧಗಳಾದ ಜಟಿ ಮತ್ತು ಛಾಟಿಯನ್ನು ದೇವತೆ ಅವಗಾಹನೆಗೊಂಡಾಗ ಪೂಜಾರಿಯು ತೊಂದರೆ ಗೀಡಾದವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಮೂಲ ದೇವಾಲಯ ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯ ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಕೆಯೂ ಒಬ್ಬಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಬೇತಾಳ

ಮರಮ್ಮನ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿರುವ ಬೇತಾಳ ದೇವರು ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊಂಗನೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಮಾರಮ್ಮನ ಆಧಿನ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಮೃತ್ತಿಕಾ ಶಿಲ್ಪವು ವಿಕಾರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಹಸಿರು ವರ್ಣದ ಮೈ ಬಣ್ಣ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಬೇತಾಳ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಭಯಾನಕ ರೂಪವಿದೆ. (ಚಿತ್ರ ೨೧) ಕ್ಷುದ್ರದೇವರುಗಳ ಜನಪದ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಹೊಂದಿದ್ದು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ.

ಬೇತಾಳ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಆಕಾರ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇಡಿಯಾಗಿ ದೇವಾಲಯದ ಹಜಾರವನ್ನೇ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ನೆತ್ತಿ ದೇವಾಲಯದ ಛಾವಣಿಗೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಪಾದಗಳು ನೆಲವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಎಂಟು ಅಥವಾ ಒಂಬತ್ತು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಮೂರ್ತಿಗಳಿವು. ಗಾತ್ರ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಎತ್ತರಕ್ಕಿಂತ ಗಾತ್ರವೇ ಭವ್ಯವಾದುದು, ಭಯಂಕರವಾದುದು. ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಭೂತಮೂರ್ತಿಗಳು[೪೧] ೫–೬ ಅಡಿಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೆಲವು ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಕಡೆದ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಕಲ್ಪನೆ ಅದ್ಭುತ, ಅಪೂರ್ವ. ರಾಕ್ಷಸಾಕಾರದ ಬೇತಾಳ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಯಕ್ಷಗಾನಗಳ ರಾಕ್ಷಸ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಕೋರೆಹಲ್ಲು, ತೀಡಿದ ಮೀಸೆ, ಕೆಕ್ಕರಿಸಿದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಹೊರಚಾಚಿದ ನಾಲಿಗೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಅವು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಕವಚಗಳುಂಟು. ಕೆಲವಕ್ಕೆ ತುಂಡು ಚಡ್ಡಿ ಮಾತ್ರ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗದೆಯನ್ನು, ಮೈಯಲ್ಲಿ ಹಾವನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಕಾಲಿಗೆ ಗಗ್ಗರ ಹಾಕಿ, ಕೈಗೆ ಕಡಗ ತೊಟ್ಟು, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಂಠಾಭರಣ ಧರಿಸಿ ನಿಂತ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜೋಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಗಂಡು, ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು, ಬೆಳ್ಳೂರು, ಬಳಿಯ ಒಡ್ಡರ ಹಳ್ಳಿಯ ದೊಡ್ಡಮ್ಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಶಿಥಿಲವಾದ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ. ಅದರ ಮೈಮೇಲೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಆಭರಣಗಳು ಇದ್ದವು ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಪಕ್ಕದ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪ್ರಾಚೀನವೆನ್ನಬಹುದಾದ ಶಿಥಿಲ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಗ್ನ ಮೂರ್ತಿಗಳು. ಕಲಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಪೂರ್ವವಾದವುಗಳು. ಈಗ ಇವು ನಾಶದ ಅಂಚನ್ನು ಎಟುಕಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.[೪೨]

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಿಸಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಳಿಯುವ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಬೇತಾಳ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದವರು ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನುರಿತ ಗ್ರಾಮೀಣ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು. ಇವರು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಗರ್ಭಾಂಗಣದ ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಇವರೇ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಭಾವಳಿ ಸಿಂಹ ಪೀಠಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ದೇವತೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಹಸ್ತಗಳು. ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಡಮರುಗ ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾಳೆ. ನಾಲ್ಕನೇ ಕೈಯಲ್ಲಿ

೪೧. ಜೀಶಂಪ : ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ : ಪುಟ ೫೪

೪೨. –ಅದೇ– ಪುಟ ೫೫

ಅಕ್ಷಯಪಾತ್ರೆ. ಕಾಳಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡರೂ ಇವಳು ಉಗ್ರಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಸನ್ನಳಾದ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆ. ಮೈತುಂಬ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಕಿರೀಟ ಧರಿಸಿ ವಜ್ರಾಭರಣ ಭೂಷಿತೆಯಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವ ಈ ದೇವತೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ತುಂಬ ಭವ್ಯಮನೋಹರವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಹೊರಗೆ ಬೇತಾಳಗಳ ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು (ಪುಟ-೫೬, ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ) ನೋಡಿ ಬಂದವರು ಒಳಗೆ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ದೇವಿಯ ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ನೆಮ್ಮದಿಯ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ, ಭಕ್ತಿಭಾವ ತಾನಾಗಿಯೇ ತುಂಬಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮನೋಹರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದು ಸಹ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹಿಂಬದಿಯ ಗೋಡೆಗೆ ಒತ್ತಿದಂತೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.[೪೩]

ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಕುಂಬಾರರಂತೆ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಹುತ್ತದಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಕೆಬ್ಬೆ ಮಣ್ಣುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಶರೀರವನ್ನು ಮರದ ಚಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಟವಾಗಿ ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಅನಂತರ ಉಜ್ಜುಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಜ್ಜಿನಯಗೊಳಿಸುವರು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಹುಣಸೆಯ ಸರಿ (ಹುರಿದ ಹುಣಸೆ ಬೀಜವನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಅಂಟು)ಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅಂಟಿಸುವರು. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ (ಶುದ್ಧ) ಬಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಅನಂತರ ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಹಸಿರು ಮುಂತಾದ ದಟ್ಟ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ತುಂಬುವರು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು, ಮರಳುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಬೆಲ್ಲ, ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಈ ಮಿಶ್ರಣಕ್ಕೆ ಬೆರೆಸಿ ಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಶರೀರದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಗಾರೆಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಿ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಗಾಜು ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಕೂರಿಸುವರು. ಬಣ್ಣದ ಲೇಪನ ಅನಂತರ.[೪೪]

ದೇವತೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿಬಟ್ಟನ್ನು ಇಡುವುದು ಒಂದು ವಿಧಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೆ ಒಂದು ಹಸುವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಒಳಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಕಳಸದಿಂದ ಹಸಿಯಾದ ನೂಲನ್ನು ಏಳು ಎಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೋವಿನ ಕೊರಳನ್ನು ಬಳಸಿದಂತೆ ಸುತ್ತುವರು. ಪೂಜೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಶಿಲ್ಪಿ ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ನಿಂತು ಹೂವಿನ ತೊಟ್ಟಿನಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಪ್ಪುಬೊಟ್ಟು ಇಡುವನು. ದೇವತೆಯ ದೃಷ್ಟಿ ಗೋವಿನ ಮೇಲೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗುವುದು. ಮನುಷ್ಯರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರೆ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮವಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ.[೪೫] ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಬೊಟ್ಟಿನಿಂದ ದೇವತೆಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಜೀವಕಳೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವಳು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ಬೇತಾಳ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿಬಟ್ಟನ್ನು ಇಡುವಾಗ ಕರಿಯ ಹೋತನ ಬಲಿಯಾಗಬೇಕು. ಆಗ ಗರ್ಭಗುಡಿಗೆ ತೆರೆ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಈ ಭೂತಗಳ ಸೇವೆ, ಅನಂತರ ದೇವಿಯ ಪೂಜೆ. ಇವರು ದೇವತೆಯ ಅಂಗರಕ್ಷಕರು, ದ್ವಾರಪಾಲಕರು, ನಿರ್ಜನ ಪ್ರದೇಶದ ತೋಪುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಗುಡಿಗಳಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳಕಾರರು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದುಂಟು. ಈ ಬೇತಾಳಗಳಿರುವ ಗುಡಿಗೆ ಬರಲು ಅವರಿಗೆ ಎಂಟೆದೆಯ ಧೈರ್ಯ ಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಕಂಡರೆ ತಿಳಿಯುದೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಅಪೂರ್ವ ಮಾದರಿಗಳಾದ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಬೇತಾಳ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಎಷ್ಟೋ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ದೇವತೆಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಿದ್ದುವಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತೋರಿರುವ ಕೈಚಳಕ, ಕಲಾಪ್ರತಿಭೆ ಅನುಪಮವಾಗಿದೆ. ದೇವತೆಯ ಮುಖಭಾವವಂತೂ ತುಂಬ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಯ ನಡು ತೆಳುವಾದುದು, ಮೈಮಾಟ ಮನೋಹರವಾದುದು; ಬಿಡಿಸಿದ ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪುಸಗಳು, ತೊಡಿಸಿದ ಆಭರಣ ವಿಶೇಷಗಳು ಒಪ್ಪವಾಗಿ, ಓರಣವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ದಟ್ಟವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ

೪೩. ಜೀಶಂಪ : ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ : ಪುಟ ೫೬

೪೪. -ಅದೇ-

೪೫. -ಅದೇ-

ಬಣ್ಣದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯನ್ನು ತರುವಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೂ, ಚಿತ್ರಗಾರರೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ, ಅವುಗಳ ಭವ್ಯವಾದ ಆಕೃತಿ. ಬಣ್ಣಗಳ ಲೇಪನ, ಮುಖಭಾವನೆ ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರ, ಮೂಲದೇವತೆಯ ಮೂರ್ತಿ ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಂಹಾಸನದೋಪಾದಿಯ ಪೀಠವೊಂದರ ಮೇಲೆ ಎಡಗಾಲನ್ನು ಮಡಿಸಿ, ಬಲಗಾಲನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟಂತೆ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಟೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಿರೀಟ ಕರ್ಣಕುಂಡಲ, ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಕಿವಿಯ ವಜ್ರದೋಲೆಗಳು, ಮೂಗಿನ ಹೊಳೆಯುವ ಮೂಗುತಿ, ಕೊರಳ ಸರಗಳು ಮೋಹಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ದೇವಿಯ ದಿವ್ಯ ರೂಪಕ್ಕೆ ಇವು ಮತ್ತಷ್ಟು ರಂಜನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.[೪೬]

ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆ ಆಸನಗಳಾದ ಪೀಠದ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಎರಡು ಬೋಧಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗೋಡೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಂತೆಯೇ ಇರುವ ಇದರಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಅಂಚು ಕುಸಿರಿಯ ಕೆಲಸ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಯ ಕಿರೀಟ ಸಿಂಹಾಸನದ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಯ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇವತೆಯ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೈಮುಗಿದು ನಿಂತ ಇಬ್ಬರು ಸಖಿಯರ ಪರಿವಾರದ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಸಿಂಹಾಸನದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಆಕಾರದ ಸಿಂಹಮುಖ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂದಾಜಿನ ಮೇಲೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಈ ಬೇತಾಳ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಆಚೆ ಒಳ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಯ ಭಾವಣೆಯನ್ನು ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ನಿಂತಂತೆ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ವೀರ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ತಿದ್ದಿದ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಗಾತ್ರ ಬಹು ವೆಚ್ಚದ್ದು. ಒಂದು ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಹಜಾರವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುವ ಈ ಬೇತಾಳಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಭಕ್ತರ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ನಡುಕನ್ನು ತರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕತ್ತಿ, ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಮುಂಡದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಒಂದು ತಲೆ, ಭಯಂಕರ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಚಾಚಿದ ಕೋರೆಗಳು, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಹೆಗಲಲ್ಲಿ ಇಳಿಬಿದ್ದ ಶೋಭಿತರಾಗಿರುವ ಈ ಘೋರ ಮೂರ್ತಿ ಸರ್ಪಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಂತೆ ಕಲಾವಿದ ದೃಶ್ಯೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಲವು ಮೂರ್ತಿಗಳು ಮಾನವನ ತಲೆಯನ್ನೇ ಸಿಂಹಾಸನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಬಿಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಆಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಮೈಮೇಲೆ ವಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀ ಮೂರ್ತಿಯ ಕುಚಗಳು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವಂತೂ ಪೂರ್ಣ ನಗ್ನ ಮೂರ್ತಿಗಳೇ, ಇವುಗಳ ಮೈಬಣ್ಣ ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು. ದೇವಿಯ ಮೈಬಣ್ಣ ಹಳದಿ. ಒಂದು ಘೋರದ ಸಂಕೇತ, ಮತ್ತೊಂದು ಸೌಮ್ಯದ ಸಂಕೇತ.[೪೭]

ದೃಷ್ಟಿಬೊಂಬೆಗಳು

ಆದಿವಾಸಿಗಳು, ಜನಪದರು, ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು, ಮೊದಲಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಈ ದೃಷ್ಟಿಬೊಂಬೆಗಳ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ವಿಶೇಷ ಆಚರಣೆಯು ತಾವೂ ಕೈಗೊಂಡ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯದ ಯಶಸ್ವಿಗೆ ತಡೆಯೊಡ್ಡುವ ವಿಘ್ನಗಳ ಈ ದೃಷ್ಟಿಬೊಂಬೆಯಿಂದ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಲೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಬೃಹತ್ ಆಚರಣೆಯ ಗೊಂಬೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಆಕಾರಗಳು ಭಯಾನಕವಾಗಿದ್ದು, ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಮಾನಸಿಕ ಉಗ್ರ ವಿಚಾರವು ಕೂಡ ತಲ್ಲಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆಂಡಾ ಮಂಡಲದ ಉಗ್ರ ಕಣ್ಣುಗಳ, ವಿಕಾರ ಸ್ವರೂಪದ ಶಿರಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಣ್ಣಿನಿಂದಲೇ ತಯಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿದ ಕುಂಬಾರರು ಇವುಗಳ ರಚನೆಯ ಸರಳವಾಗಿ, ವರ್ಣ ಲೇಪನಕೂಡ ಈ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಮೇರಗನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.(ಚಿತ್ರ ೨೩, ೨೪, ೨೪/೨) ಇವುಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಲು ವೃತ್ತಿಯ ಪರಿಣಿತೆಯೇ ಬೇಕು ಎಂದೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಗೋಳಾಕಾರದ

೪೬. ಜೀಶಂಪ : ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ: ಪುಟ ೩೭

೪೭. -ಅದೇ- ಪುಟ ೩೮

೨೩. ದೃಷ್ಟಿ ಬೊಂಬೆಗಳು, ೧. ಲೊಕ್ಕೊನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲ, ೨. ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್, ಬೆಂಗಳೂರು, ೩. ಮೈಸೂರು.

೨೪. ದೃಷ್ಟಿ ಬೊಂಬೆಗಳು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೨೪/೨. ದೃಷ್ಟಿ ಬೊಂಬೆಗಳು, ದಾವಣಗೆರೆ.

ತೆಳು ದೃಷ್ಟಿಬೊಂಬೆಗಳು ಮುಖಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ (ದ್ವಿಮಾನ) ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹಸಿಯಾದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಕೆಲವು ಒಣಗಿದ ಮೇಲೆ ವರ್ಣ ಲೇಪನಗೊಂಡು, ಅಲಂಕಾರ ಅಥವಾ ಆಚರಣೆ ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮತ್ತೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಬೊಂಬೆಗಳು ಸುಡಾವೆ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಗ್ರರೂಪಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಇಲ್ಲಿ ಶಾಂತ ಮತ್ತು ಉಗ್ರಸ್ವಭಾವದ ತೀರ ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಜನಪದರು ಅಂದರೆ ಶೋಷಿತ ವರ್ಗಗಳು ಅನುಭವಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಪರಿಪಾಠದಿಂದ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಶಾಂತ ಸ್ವಭಾವ ಇತರರಿಗೆ ಯಾವರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಡು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೊ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕೇಡನ್ನು ಕೂಡ ತಡೆಯುವುದು ಅದರ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬ ನಿಲುವು ಈ ಜನಪದರದ್ದು. ಇದೆ ಕಾರಣದಿಂದ ದೈತ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳು ವಿಘ್ನಗಳು, ರಾಕ್ಷಸರು ಕೇಡನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಉಗ್ರರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವರನ್ನೇ ಆರಾಧಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಮುಖಾಂತರ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗೆದ್ದು ಅಥವಾ ಅವರ ಸೇವೆಗೆ ಶರಣುಗೊಂಡು ಕೇಡುಗಳಿಂದ ದೂರವಿರುವುದಕ್ಕೆ ಉಗ್ರರೂಪದ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ತಾವೂ ನಡೆಸುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಗಳ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಈ ದೃಷ್ಟಿಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ದೃಷ್ಟಿಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕುಂಬಾರಿಕೆ ಮೂಲದ ವೃತ್ತಿಯವರೇ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಸುಡಾವೆ ಶಿಲ್ಪ ಅಥವಾ ಹಸಿಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೇ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಪಡಿಯಚ್ಚು ಮುಖಾಂತರ ದ್ವಿಮಾನ (ಮುಖಭಾಗ ಮಾತ್ರ ರಚನೆ ಮಾಡುವುದು), ತ್ರಿಮಾನ (ಪೂರ್ಣ ತಲೆಭಾಗವನ್ನು ರಚನೆಮಾಡುವುದು) ಗಳಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯ ಮೀಸೆಗಳು, ಹೊರಚಾಚಿದ ವಿಕಾರವಾದ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳು, ದುಂಡುಮೂಗು, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಗಳು, ಕೋಡುಗಳು ಹಾಗೂ ಇಡಿ ಮುಖಭಾವ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ಅಥವಾ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿ ತಾವು ಕಟ್ಟುವ ಮನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದ ತೋಟ ಅಥವಾ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಉಗ್ರ ಶಕ್ತಿಯು ನಮ್ಮ ಜೊತೆ ಇದ್ದು ಇತರೆ ಯಾವುದೇ ಶಕ್ತಿಗಳು ತಮಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಗೆಯಲಾರವು, ತಮ್ಮ ಯಶಸ್ವಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟುಮಾಡಲಾರವು ಹಾಗೂ ಇವುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಸಿಗುವುದು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಮಾರು ಹೋಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನ ಹಾಕಲು ಕಳ್ಳರು ಅಥವಾ ತಮ್ಮ ಸ್ವತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಇತರೆಯವರ ದುಷ್ಟಕಣ್ಣು ಬೀಳಬಾರದೆಂದು, ಮಂತ್ರವಾದಿಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ಮನೆಯ ಹಿರಿಯರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಟೊಳ್ಳಾಕಾರದ ಈ ದೃಷ್ಟಿಬೊಂಬೆಗಳು ಶಿಷ್ಟರ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹಲವಾರು ರೂಪ ವೈಶಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿ ಜನಪದದ ಶ್ರೀಮಂತ ವಿಚಾರಧಾರೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿವೆ.

ಮೋಡಿಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪ

ಸಿದ್ಧಗಂಗಯ್ಯ ಕಂಬಾಳು ಇವರು ತಮ್ಮ ಕಂಬಾಳು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಸಂತಿಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಒಬ್ಬ ಮೋಡಿಕಾರನಿಂದ ರೂಪ ಪಡೆದ ಬಗೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಮಣ್ಣಿನ ಸತೀ ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತೇನೆಂದು ಮೋಡಿಕಾರ ಹೊಸ ಚಮತ್ಕಾರ ತೋರಲು ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸತೊಡಗಿದ. ಮೊಳದೆತ್ತರದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಸತೀ ಬೊಂಬೆಗೆ ಅರಿಷಿಣ ಪತ್ತಲ ಉಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕೈಗೊಂದು ಪುಟ್ಟ ಕತ್ತಿ ಇರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕೆನ್ನಾಲಿಗೆ ಚಾಚಿದ ಅಸತೀ ಬೊಂಬೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಮೋಡಿಕಾರ ಸತೀ ಬೊಂಬೆಗೆ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪಿನಿಂದ ಮಂತ್ರಹಾಕಿದ. ಹೀಗೆ ಮುಂದೆ ಊದಿನ ಕಡ್ಡಿ ಕಂತೆ ಹಚ್ಚಿ ಹೊಗೆಹಿಡಿದ. ಕೆಲ ಸಮಯದ ಮೇಲೆ ಮಣ್ಣಿನ ಸತೀ ಚಲಿಸಿ ಚಮತ್ಕಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ.[೪೪] ಈ ಮೋಡಿಕಾರನ ಮೋಡಿಯಾಟವು ಮೆಚ್ಚುವಂತವುದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಗೆ ಪವಾಡ ಮಾಡಿಸಿದ್ದುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಸರಿ ಎಂತಾದರೂ,

೪೪. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ ಕಂಬಾಳು : ಕಂಬಾಳು : ಪುಟ ೫೯

ಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಯ ಕೆಳಗೆ ಆಮೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಹೊಗೆ ಹಾಕಿದಾಗ, ಸದ್ದಿಗೆ ಅದು ಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಚಲಿಸಿದ್ದು ಬಹಳಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಅರಿಯದ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿತ್ತೆಂದು ನಂತರ ಲೇಖಕರು ಗೆಳೆಯರ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಮಾಡಿದ ಸತೀಬೊಂಬೆ ಚಲನೆ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಬಹಿರಂಗಪಡಿಸಿರುವುದು ಚಾಣಕ್ಷತನವೇ ಹೌದು. ಅಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಶಿಲ್ಪವು ಪೂರ್ಣ ಜನಪದವಾಗಿ, ಪರಿಣಿತ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ರಚನೆಯಾಗದೇ, ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾನವನು ತಮ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡ ನಂತರ ಪರಿಸರದ ಭಯಾನಕ, ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಭಯಗೊಂಡು ವಿಸ್ಮಿತನಾಗಿ, ಅವುಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಥವಾ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವುಗಳ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಹಸ ಮಾಡಿ ಕತೂಹಲಗೊಂಡು ಆ ಅದ್ಭುತಗಳನ್ನು ಬೇಧಿಸಿ ತನಗೆ ಧೈರ್ಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಚಿಸಿ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲುವಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾದುದಲ್ಲ. ಅತೀತ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಾನು ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ. ಅದನ್ನೇ ಮಾಟ_ಮಂತ್ರ–ತಂತ್ರ–ಮೋಡಿಗಳ ಬಗೆಯೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಭೂತ ಪ್ರೇತಾದಿಗಳನ್ನು ರಹಸ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಘಟನೆಗಳ ಗತಿಯನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸಲಾಗುವುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು Magic ಎಂದೂ, ಮಾಟ, ಮಂತ್ರವಿದ್ಯೆ, ಇಂದ್ರಜಾಲ, ಮೋಡಿ, ಯಕ್ಷಿಣಿ, ಕಣ್ಕಟ್ಟು, ಗಾರುಡಿ, ವ್ಯಭಿಚಾರ (ಅಭಿಚಾರ) ಇವೆಲ್ಲ ಅದರ ಸಂವಾದಿ ಪದಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯೆಸರ್ಗಿಕ ಅಥವಾ ಅಯಾನುಷ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯೇ 'ಮಾಟ'ವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ಮಾಟಗಾರ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾಟ ಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಮರದ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಳ್ಳು ಇಲ್ಲವೆ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಾಗ ಉದ್ದೇಶಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಚುಚ್ಚಿದ ಅನುಭವಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಗೊಂಬೆಗೆ ಏನೆಲ್ಲಾ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಸದೃಶವಾದ ತೊಂದರೆಗಳು ಉದ್ದೇಶಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸಾದೃಷ್ಯ ನಿಯಮ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಮಾಟವನ್ನು ಸದೃಶ ಕ್ರಿಯಾ ಮಾಟ Homepathic Magic ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.[೪೯]

ಮಾಟ, ಮಂತ್ರದ ಬೇತಾಳ ಶಿಲ್ಪ

ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹಲವು ಯಂತ್ರ–ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪದೊಂದಿಗೆ ಆಚರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಒಂದು ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಆಸೇಪಲ್ಲಿಯ ಸುಡುಗಾಡು ಸಿದ್ಧರ ವತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಈ ಯಂತ್ರ–ತಂತ್ರ ಹಾಗೂ ಮಾಟ–ಮಂತ್ರ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವಶೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಂಪರ್ಕದ ಬಟ್ಟೆ, ಉಗುರು, ಕೂದಲು, ಮೂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಅಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೂ ತುಂಬಾ ಸರಳವಾಗಿ ಕೈಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳ ರಚನೆ ನಾಲ್ಕು ಸರಳು ಗಾತ್ರದ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ, ನಂತರ ದೇಹದ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಕೈ ಕಾಲುಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಲೆಯಾಕಾರಕ್ಕೆ ದುಂಡಾದ ಆಕಾರವನ್ನು ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ಕಿವಿ, ಬಾಯಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತಂದಿರುವ ವಶೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆ ಬೊಂಬೆಗೆ ಎದುರು ಇರಿಸಿ ಕುಂಕುಮ, ಅರಿಶಿನ, ಸಾಮ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಎರಚಿ, ಮಂತ್ರವಾದಿಯು ತನ್ನ ಮಂತ್ರ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಶಕ್ತಿ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಅದರ ಸುತ್ತ ಇರಿಸಿ

೪೯. ಡಿ.ಬಿ.ನಾಯಕ್ : ದೇಶೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಪುಟ ೫೫

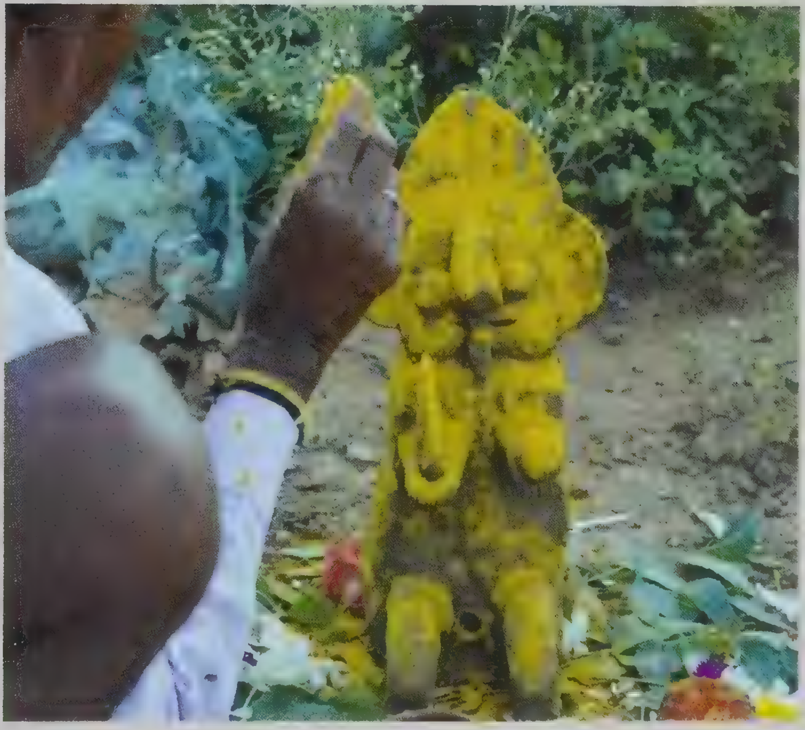

೪೦. ಬೇತಾಳ, ಮಾಟಮಂತ್ರ ಶಿಲ್ಪ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು.

೪೧. ಅಂತಿಮ ಪೂಜೆಯ–ಬೇತಾಳ, ಮಾಟಮಂತ್ರ ಶಿಲ್ಪ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು.

ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠನೆಮಾಡಿ, ಮಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಯ ಮೇಲೆ ಕೋಳಿ, ಕುರಿ ಬಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಮಂತ್ರಪಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಗೊಳಸಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಯೋಗ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಫಲಕಾರಿಯಾಗಿ ವಶೀಕರಣದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಡುಕು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. (ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕು ಆಸೇಪಲ್ಲಿಯ ಸಮೀಪದ ಸುಡುಗಾಡು ಸಿದ್ಧರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿ, ಚಿತ್ರಗಳು) (ಚಿತ್ರ. ೪೦,೪೧) ಎಂಬುದು ವೈದ್ಯರೆಂದೇ ಕರೆಯುವವರ ಸಾರಾಂಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪದ ಜೊತೆ ಬಾಣಂತಿಯ ಹಸ್ತ, ಸಂಜೀವಿನಿಯ ಕಡ್ಡಿ, ತಾಮ್ರದ ಬಳೆಗಳು, ಮಾನವ ಚರ್ಮದ ಚಾವಟಿ, ರತ್ನದ ಹರಳು, ಮಾಟದ ಉಂಗುರ, ಜೀವ ಸೂಚಿಗಿಡ, ಕೊಳಲು, ಮಾಟದ ಸೂಜಿ, ಪಿಳ್ಳೇರಾಯ, ವಿಭೂತಿ, ಪತ್ರೆ, ಇದ್ದಿಲು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹಲವು ವಸ್ತುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಈ ಮಂತ್ರವಾದಿಗಳು ಉಚ್ಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ತನಗಾಗದವನೊಬ್ಬನ ಮೇಲೆ ಸೇಡನ್ನು ತಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಂತ್ರವಾದಿಯ ಬಳಿಹೋದಾಗ ಆ ಮಂತ್ರವಾದಿ ಸೇಡಿಗೊಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಮರದಿಂದಲೋ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಮತ್ಯಾವುದೋ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಲೋ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮಂತ್ರ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜೀ ಕಲೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ತನಗೆ ತೋರಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಕೊಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಕೈ ಕಾಲು ಮುರಿಯುವುದೋ, ಶರೀರದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ನಾನಾ ಮೊಳೆ ಚುಚ್ಚುವುದೋ ಇಲ್ಲ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಡುವುದೋ ಹೀಗೆ ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಆ ಹಿಂಸೆಯೆಲ್ಲವೂ ಉದ್ದೇಶಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು. ಅದರಿಂದ ಅವನ ನೋವನ್ನೋ ಅಥವಾ ಕೊನೆಗೆ ಸಾವನ್ನೋ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಶತ್ರುನಾಶ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಕಾರಣದ ಮಂತ್ರವಿದ್ಯೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಆದಿಕಾಲದಿಂದ ಮಣ್ಣು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ನೀರಿನ ಶೇಖರಣೆಯ ಹೂಜಿಗಳು, ಅಡುಗೆ ಪಾತ್ರೆಗಳು, ಬೊಂಬೆಗಳು, ಮುಖವಾಡಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆದಿಕಾಲದಿಂದ ಹರಪ್ಪ ಮಹೆಂಜೋದಾರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ, ಕಲಾವಂತಿಕೆಯ ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಸರಗಳು, ಮಣಿಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮಾದರಿ ಆಟಿಕೆಗಳು, ಲಾಂಛನಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ–ಅಂತರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಟನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸದೆ, ಹೋದ ಹೊಸ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಅವುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಇವುಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು ಆಗಿವೆ.

ಜನಪದರ ಸೌಂದರ್ಯ ಆರಾಧನೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅವರ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕಗೊಳಿಸಿದೆ. ಸೌಂದರ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಉಲ್ಲಾಸ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಶಾಂತಿ ನೆಮ್ಮದಿಗಳನ್ನು ಕರುಣಿಸುವ ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜನಪದರ ಗೃಹ ಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆಭರಣಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಂದರ್ಯದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾದ ಹಲವು ಕಲಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಲಾಕತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳು ಟೆರ್ರಾಕೋಟಾ ಅಥವಾ ಸುಡಾವೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೂ, ಸೆರಾಮಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೂ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೂ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಲಂಕಾರದ ಕುಂಭದ ಆನೆ

ಜನಪದರಲ್ಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿಸುವಂತಹದ್ದು. ಈ ಆನೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಜನಪದ ಕಣಜದ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಆನೆಯ ಶಿರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ತಾರದ ಟೊಪ್ಪಿಗಳು ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಕಂಠಿನಹಾರ, ಬೆನ್ನಿನ ಮೆಲೆ ಆಕರ್ಷಕ ವಿನ್ಯಾಸದ ಕುಂಭವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ವೃತ್ತಿ ಮೂಲ ಕುಂಬಾರಿಕೆಯ ಪರಿಣಿತರು ತಯಾರುಮಾಡುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಯ ಮತ್ತು ನಾಜೂಕಿನಿಂದ ತಯಾರುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ(ಚಿತ್ರ ೩೬/೨). ಹಸಿಯಾದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಾಗುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸುಡಾವೆ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಗೆ ತಕ್ಕನಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮಡಿಕೆ ಮಾಡುವ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗೋಳಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಿಲಿಂಡರ್ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತಾರದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಹಂತವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಆನೆ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಹೂಕುಂಡಗಳು, ಕುದುರೆಗಳು, ಬಟ್ಟಲುಗಳು, ಹೂಜಿಗಳು, ದೀಪದ ಅಲಂಕಾರಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಆಭರಣಗಳು, ವಿನ್ಯಾಸದ ಗೋಡೆ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಅಂದದ ಜೋಡಣೆಗಳು ಜಿಂಕೆಗಳು, ನವಿಲುಗಳು, ಪಾರಿವಾಳಗಳು, ತೋರಣಗಳು, ಹಣ್ಣು–ಹಂಪಲಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆಕಾರಗಳು, ಮಕ್ಕಳ ಆಡಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸುಡಾವೆ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವ್ಯಾಪಾರೀಕರಣಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಇಂದು ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ.

ಕಾಮಧೇನು ಶಿಲ್ಪ

ರಾಮನಗರದ ಜಾನಪದ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಕಾಮಧೇನು ಶಿಲ್ಪ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ರಚನಾಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಜಡೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇದರ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ತುಂಬಾ ಸರಳವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದು, ಕಾಲುಗಳು ದುಂಡು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು ಟೊಳ್ಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಿರೀಟ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ಮಾಡಿಸಿದಂತಿದೆ. (ಚಿತ್ರ–೩೬)

ಸೆರಾಮಿಕ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು (Ceramics)

ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಸೆರಾಮಿಕ್ ಶಬ್ದ ಪ್ರೇಂಚ್ ಮೂಲದ್ದು (Ceramics) ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಮೂಲ ವಾದದ್ದು 'Keramic' ಎಂಬುದು ಕುಂಬಾರನು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿ ಸುಟ್ಟ ವಸ್ತು 'Kermo' ಎಂದರೆ ಗ್ರೀಕ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಎಂದರ್ಥ ಆವೆಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಕೈಯಿಂದಾಗಲಿ, ತಿಗುರಿಯಿಂದಾಗಲಿ, ಬೇಕಾದ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸುಟ್ಟ ಕುಂಭ ವಸ್ತುಗಳು ಮಡಕೆ, ಹಂಚು, ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಪಿಂಗಾಣಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಗಾಜು ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟ್ ಕೂಡ ಸೆರಾಮಿಕ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ಕಲಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಕಲಾತ್ಮಕ ಕುಶಲಗಾರಿಕೆಯ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿರುವಂತೆಯೇ ಈ ಸೆರಾಮಿಕ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಉತ್ತಮ ಭದ್ರತೆಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಹೊಳಪಿನ ಕಲಾತ್ಮಕ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸೆರಾಮಿಕ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆವಿಗೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೊಗಸಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ, ಪೌರಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನೆ ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸಕಲ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದಿನನಿತ್ಯ ಬಳಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೆರಾಮಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳು ಆಹಾರ ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಊಟೋಪಚಾರ ಹೂ ಕುಂಡಲಗಳು, ಅಲಂಕಾರಿಕ ಆಭರಣಗಳ ರಕ್ಷಣಾ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು ಹೂದಾನಿಗಳು ಹಾಗೂ ಗೃಹ ಒಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಈ ಸೆರಾಮಿಕ್ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರಿಕ ಕಲಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳೆಂದೇ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆಹಾರ ತಿನಿಸುಗಳ ಪರಿಕರಗಳಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕ ಕಲಾತ್ಮಕ ಬಣ್ಣಗಳು ರೇಖಾತ್ಮಕ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವಿಶೇಷ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದಲೂ ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನವು

೩೫. ಕುದುರೆ ವಾಹನಗಳು, ಮುನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಡೈರಿ ಸರ್ಕಲ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೬. ಕಾಮಧೇನು, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೩೬/೨. ಅಲಂಕಾರದ ಆನೆ ಶಿಲ್ಪ, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿರಳವಾಗಿದೆ. ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಕೃತಿಯ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗುವ ಸೌಂದರ್ಯಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಅದರ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದರೆ ಈ ಸೆರಾಮಿಕ್ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಸಂಯೋಜನೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಲಾ ನೈಪುಣ್ಯತೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಹಾಗೂ ಪೌರಾತ್ಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಈ ಸೆರಾಮಿಕ್ ಕಲಾಕೃತಿಗಲನ್ನು ಇಂದು ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು

ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು ಇದಕ್ಕೆ 'ಕೆಯೊಲಿನ್' ಅಥವಾ ಚೀನಿಜೇಡು ಚೈನಾ ಮಣ್ಣು ಎನ್ನುವರು. ಬಿಳಿ ಜೇಡಿನಿಂದ ಬಹುವಾಗಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಅವಾಹಕಗಳು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಅಗ್ನಿ ನಿರೋಧಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬಿಳಿಜೇಡು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು.[೫೦]

ಪಿಂಗಾಣಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಬಿಳಿಯ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಾತ್ರೆ ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಮೊತ್ತ ಮೊದಲು ಚೀನಾ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಈಗ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಾಂತ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಬ್ಯಾಂಕಾಕಿನ 'ಕೆಲಡಿನ' (celadon) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಂಪನಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಲಡಿನ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುವರು. ಚೈನಾ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳು ಸುಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿ ಆಗುತ್ತವೆ. ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಅಲಂಕಾರದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಪಿಂಗಾಣಿಯನ್ನು 'ಮಣ್ಣಿನ ಮುತ್ತು' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ[೫೧].ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣು ಇದಕ್ಕೆ 'ಕೆಯೊಲಿನ್' ಅಥವಾ ಚೀನಿಜೇಡು ಚೈನಾ ಮಣ್ಣು ಎನ್ನುವರು. ಬಿಳಿ ಜೇಡಿನಿಂದ ಬಹುವಾಗಿ ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ಶಕ್ತಿಯ ವಿದ್ಯುತ್ ಅವಾಹಕಗಳು ಮತ್ತು ಇತರೆ ಅಗ್ನಿ ನಿರೋಧಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಬೆಂಗಳೂರು ಮತ್ತು ಹಾಸನ, ಮಂಗಳೂರು ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಬಿಳಿಜೇಡು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು.[೫೨] ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭಾಗದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಮಾನವನ ನಾಗರೀಕತೆ ಸಾಗಿದ ಈ ಪಯಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಹೆಜ್ಜೆ ಎಂದರೆ ಬರವಣಿಗೆಯಾಗಿತ್ತು. ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಅವಶೇಷಗಳ ಕುಂಬಾರಿಕೆಯ ತುಣುಕುಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಲೇಪಿತಗೆರೆಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಿವೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಹಲವಾರುವನ್ನು ಸಂಕೇತಗಳೆಂದು ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದವೇ, ಆದರೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚಿಂತನೆಗಳ ಚಿತ್ರ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರಹವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಇನ್ನೂ ಹಸಿಯಾಗಿರುವ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ಉಗುರಿನ ಅಥವಾ ಬೆರಳುಗಳ ಗುರುತು ಮೂಡಿಸಿ ಕುಂಬಾರಿಕೆಯ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೋ ಅಥವಾ ಗುರುತು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕೊ ಬಳಸಿರಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಸುಮೇರಿಯದ ಹೈರಗ್ಲಿಫಿಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಚಿತ್ರಸಂಕೇತವು ಏಲಮ್‌ನ ಸೂಸ ಬಳಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕುಂಬಾರಿಕೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಅಲಂಕರಣಗಳನ್ನು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ.[೫೩] ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈರೀತಿಯ ಹಲವಾರು ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆ ಇದೆ.

ಸುರಳಿ ವಿಧಾನ

ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹಗ್ಗದಂತೆ ಹೊಸೆದು ಸಿಂಬಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದಿಟ್ಟು ಬೇಕಾದ ಆಕೃತಿಯ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ರೂಪಗೊಳಿಸುವುದು. ಈ ವಿಧಾನ ಬಹು ಪ್ರಾಚೀನದಿಂದಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

೫೦. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೧೧೨
೫೧. -ಅದೇ- ಪುಟ ೫೬
೫೨. -ಅದೇ- ಪುಟ ೧೧೨
೫೩. ಡಾ.ಪ್ರದಾನ್ ಗುರುದತ್ತ (ಸಂ) : ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಪರಂಪರೆ : ಪುಟ-೧೦೩

ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸುಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು, ತಿಳಿದಿಕೊಳ್ಳಲು ಸೆರಾಮಿಕ್ ಬಳೆಯನ್ನು ಆವಿಗೆಯಲ್ಲಿಡುವರು ಆ ಬಳೆಯೊಂದನ್ನೇ ಕವೆಗೋಲಿನಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು ಸುಡತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳವರು.[೫೪]

ಮಣ್ಣಿನ ಕೊರಳಸರ

ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮಣಿಗಳ ಸರ, ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ಸರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಮೆಹಂಜೋದಾರು ಹರಪ್ಪ ನಗರಗಳ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ಕಂಠಸರಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಟೆರ್ರಾಕೊಟ ವಸ್ತುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮಣಿಸರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವರು. ಈಗಲೂ ಕೂಡ ಎನಾಮಲ್ ಮಾಡಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಸರಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಇದೆ.[೫೫]

ಮಣ್ಣಿನ ಬಂಡಿ

ಸಿಂಧೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮಣ್ಣಿನ ಆಟಿಕೆ ಸಾಮಾನುಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಬಂಡಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು, (ಕಾಲಮಾನ ಕ್ರಿ.ಪೂ.೨೦೦೦) ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಮಣ್ಣಿನ ಬಂಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಡುವುದನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದು ಇದು ಬಡ ಮಕ್ಕಳ ಆಟಿಕೆ ಸಾಮಾನು.[೫೬]

ಗ್ವಾದಲಿ

ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಮುಂದೆ ಅಗಲವಾದ ಮಣ್ಣಿನ ತಟ್ಟೆ (ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದನಗಳ ಮೇವು ತಿನ್ನುವ ಸ್ಥಳ) ಬೆಳಗಾವಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕಡೆಗೆ ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಪೂಜೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಗುಳ್ಳವ್ವನ ಪೂಜೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಲದ್ದಿಗಡಿಗೆ

ಕುದುರೆ ಲದ್ದಿ ಬೆರೆಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಮಣ್ಣಿನ ಗಡಿಗೆ ಅಡುಗೆ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಗಡಿಗೆಗಳಿಗೆ ಲದ್ದಿ ಬೆರೆಸುವುದಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕುಂಬಾರರು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಲದ್ದಿ ಬಳಸುವ ರೂಢಿ ಇದೆ.[೫೭]

ಬಸ್ತಾರ ಜನಾಂಗದವರು ರಚಿಸುವ ಆನೆ, ಕುದರೆ, ದೀಪಾಲೆ ಕಂಬಗಳು ದೇವ-ದೇವಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಸೊಗಡಿನೊಂದಿಗೆ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಆಧುನಿಕ ಕಲಾವಿದರೂ ಟೆರ್ರಾಕೋಟ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಿರುವ ರೂಪವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಈ ರೀತಿಯಾದ ಆಯ್ದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ತಾಂತ್ರಿಕ ಮೂಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದೀಯ ರಚನಾ ತಂತ್ರದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸೃಷ್ಟಿಯ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗೃಹ ಬಳಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಉಡುಗೊರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಂದಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

---

೫೪. ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು : ಕುಂಬಾರ ವೃತ್ತಿ ಪದ ಕೋಶ : ಪುಟ ೯೩
೫೫. -ಅದೇ- ಪುಟ ೬೪
೫೬. -ಅದೇ- ಪುಟ ೬೪
೫೭. -ಅದೇ- ಪುಟ ೬೮

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಕಲಾಕೃತಿ ರಚನೆಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸುವ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಸುಡುವ ಸುಡಾವೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕುರಿತಾದ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. "೧. ಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ **ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪ**ಗಳು ಭೂತಾಯಿ, ಮಾರಮ್ಮನ ಕೇಲು, ಕಾಟೇರಮ್ಮ, ಮದ್ದೂರಮ್ಮ, ಚೌಡೇಶ್ವರಿ, ಹೊಂಗನೂರು ಮಾರಮ್ಮ, ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರು, ಮದ್ದೂರಮ್ಮ, ತಾಯಿ ಗೌರಿ, ಸಫಲಮ್ಮ, ಹೋಳಿಗಮ್ಮ, ಪಟಾಲಮ್ಮ–ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ, ಕೋಲಾರಮ್ಮ, ಭವಾನಿ, ಉಡುಕಾತಿ, ಕೊಂತಿಪೂಜೆ, ಮಾಲೂರಿನ ಪಟಾಲಮ್ಮ ದೇವಿಶಿಲ್ಪ, ಪನ್ನಂಗಾಲ ತಮ್ಮೆ, ಗುಳ್ಳವ್ವ, ಶೀಗವ್ವ, ಗೊಗ್ಗವ್ವ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ **ಪುರುಷದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪ**ಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಳ್ಳೇರಾಯ, ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ಕಾಮದೇವ, ಪರಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು, ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ, ಶನೀಶ್ವರ, ಕೃಷ್ಣ–ಬಲರಾಮ, ಮಳೆರಾಯ, ಹನುಮಂತ, ಗರುಡ ವಾಹನ, ಹಾಗೂ **ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪ**ಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿಗಳು, ಕುದುರೆ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪ, ಮನೇಶ್ವರನ ಕುದುರೆ, ಐನಾರಪ್ಪ–ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ಭೈರವ, ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಭಿತ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗೊಗ್ಗಪ್ಪ, ಹುತ್ತಪ್ಪ, ಬೆಳದಿಂಗಳಪ್ಪ.

೨. ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಳೇಕಮ್ಮ, ಬೇತಾಳ, ದೃಷ್ಟಿಗೊಂಬೆ, ಮೋಡಿಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪ, ಮಾಟಮಂತ್ರದ ಬೇತಾಳ.

೩. ಸೌಂದಯಾತ್ಮಾಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರದ ಕುಂಭದ ಆನೆ, ಕಾಮಧೇನು ಶಿಲ್ಪ, ಸೆರಾಮಿಕ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸುರುಳಿ ವಿಧಾನದ ಮಣ್ಣಿನ ಕೊರಳ ಸರ, ಮಣ್ಣಿನ ಬಂಡಿ, ಗ್ವಾದಲಿ, ಲದ್ದೀ ಗಡಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಲಾವಿನ್ಯಾಸದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

******

ಅಧ್ಯಾಯ : ನಾಲ್ಕು

ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೧.ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಇರ್ ನಂಜೀಮಾರಮ್ಮ
ಪಾರ್ವತಿ
ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಿ (ತಿಪಟೂರಮ್ಮ)
ಕಣ್‌ಕಣಮ್ಮ
ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು
ಮಾರಮ್ಮ
ಗಂಗಮ್ಮ (ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪ)
ದೊಡ್ಡಮ್ಮ
ಸಪಲಮ್ಮ
ಭಗವತಿ
ಯಕ್ಷಿ (ದ್ವಿಮಾನ)
ಬಿಸಿಲಮ್ಮ
ಯಮಾಯಿ
ಮಹಾಸತಿಕಲ್ಲು
ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ
ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ
ಮುತ್ತುಮಾರಿಯಮ್ಮ
ಅಣ್ಣಮ್ಮ
ಚಿಕ್ಕ ಉಡುಕಾತಿ
ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ
ಓಶಕ್ತಿ
ಬರಗೇರಮ್ಮ (ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ)
ಮಾತಂಗಮ್ಮ
ಹಾಸನಾಂಬ
ಪರವಟಮ್ಮ
ಕೆಂಪಮ್ಮ
ಮಲಿಯವ್ವ
ಮಹಾಕಾಳಿ
ಕೋಡಮ್ಮ
ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ
ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಯಲ್ಲಮ್ಮ
ವಡ್ಡಮ್ಮ
ಬನಶಂಕರಮ್ಮ

೨.ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಹನುಮಂತ
ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್
ವೀರಭದ್ರ
ನವಗ್ರಹಗಳು
ಪುರದ ವಿರಭದ್ರ
ಗಾದ್ರಿಪಾಲ ನಾಯಕ
ಸೇವಾಲಾಲ್-ಜುಂಜಪ್ಪ
ಹಾಸನದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ-ಮೈಲಾರಪ್ಪ
ಕೆಳದಿಯ ಭೃಂಗಿ

೩. ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು-ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು

ವೀರಗಲ್ಲು
ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು
ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು
ವೀರ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು

ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಶಿಲಾಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೧. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೨. ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೧. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಆರಾಧನೆಯ ಮಾಸ್ತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು, ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ಹಾಗೆಯೇ ನಗ್ನ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಲಜ್ಜಾ ಗೌರಿ, ಒಡ್ಡಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಇವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಂತವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಮೂಲ ಧರ್ಮೀಯ ಭಾವನೆ ಮಾತೃ ದೇವತೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಮೂಲವಾಗಿ ಮಾತೃದೇವತೆಯ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳ ಹರವುಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಆಯಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರಚನಾ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರತಿ ಮಾಡುವ ಹಂತವನ್ನೇ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಆಯಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಜನಪದ ಶಿಲಾಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದೆ.

ಜನಪದಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದರ ನೇರ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ದೃಶ್ಯೀಕರಿಸಿದ ಪ್ರಥಮ ಘನಾಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಬಳಕೆ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಆದಿವಾಸಿ ಮೂಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಆರಾಧನೆಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆಕಾರಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಆರಂಭಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಜನಪದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಇರನಂಜಿ ಮಾರಮ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೌಂದರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲದೇ ಜನಪದರ ವೀರತ್ವ, ದಾನತ್ವ, ಸಹಬಾಳ್ವೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ ವೀರಗಲ್ಲು ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು ಇವುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ತ್ಯಾಗ, ಬಲಿದಾನ, ಕಷ್ಟ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಗಳ ಮಹತ್ವವವನ್ನು ಕೂಡ ಯಾವ ಯಾವ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ಬದುಕಿನ ಭದ್ರವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಗಟ್ಟನ್ನು ದೃಶ್ಯೀಕರಣ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು, ಒಕ್ಕೈ ಕಲ್ಲು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಇರ್ ನಂಜೀ ಮಾರಮ್ಮ

ಆದಿಮಾನವನು "ತೀರಾ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಆತ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲಿನ ಅಥವಾ ಮರದ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿಯೇ ತಂದು ಪೂಜೆಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಪದ್ಧತಿ ಇಂದಿಗೂ ಆದಿ ಮನುಜರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜಾನಪದರಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆಯುವಾಗಲೂ ಒಂದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶಿಷ್ಟ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಉಳಿದವುಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಆತ ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದಿರಬಹುದು"[೧] ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವಂತೆ, ಜನಪದರ ದೈವಗಳು, ಸಕಲ ರೂಪಗಳು ಹಾಗೂ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಸಿಗಬಲ್ಲದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಮಸಿಯ ಬೋವಿಯ ದೊಡ್ಡಿಯ ಇರ್‌ನಂಜೀ ಮಾರಮ್ಮನ ಮೂಲ ಶಿಲಾ (ಶಿಲ್ಪ) ಮೂರ್ತಿಗಳೂ ಉತ್ತರವಾಗಿವೆ.

ಗೋಪುರಾಕಾರದ ಎರಡು ಸಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ತುಸು ದೊಡ್ಡದಾದ ಕರಿಯಶಿಲೆಯಲ್ಲಿನ ಈ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೂಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪದ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳಿಂದ 'ಮಾರಮ್ಮ' ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಮ್ಮ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಿವೆ, (ಚಿತ್ರ-೧) ಎಂಬುವುದನ್ನು ಜನಪದರ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ನೋಡುಗನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಕೈಚಳಕದಿಂದ ಈ ಗೋಪುರಾಕಾರ ಹೊಂದಿರಬಹುದು ಎನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಜನಪದರು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದೇನಿಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ಉದ್ಭವಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಹಸುವಿನ ಕೆಚ್ಚಲಿನಿಂದ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ವಿಸ್ಮಯವಾಗಿ ಧಾರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೇ ಊರಿನ ಪ್ರಮುಖನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಅಮ್ಮನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಹೇಳಿಕೆ ನೀಡಿರುವುದಕ್ಕೂ ಸಾಕು, ಅಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಮಹಾಪೂರವೇ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಐತಿಹ್ಯವನ್ನು ಈ ಇರ್‌ನಂಜಿ ಮಾರಮ್ಮ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಭಕ್ತರ ಬಯಕೆ, ಕಷ್ಟ-ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ ಎಂದು ಸ್ಥಳೀಯರ

೦೧. ಡಾ. ಆ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ : ಆಲೇಖ್ಯ : ಪುಟ ೭೪

೧. ಇರುನಂಜಿ ಮಾರಮ್ಮ, ಮಸಿಯಬೋವಿಯ ದೊಡ್ಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು.

೨. ಪಾರ್ವತಿ, ಪಂಚಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ತಿಪಟೂರು.

೩. ಕೆಂಪಮ್ಮದೇವಿ (ತಿಪಟೂರಮ್ಮ), ತಿಪಟೂರು.

೪. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಮತ್ತು ಗಣೇಶ, ಕೆಳದಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ರೂಪದ (ಚಿತ್ರ–೫) ದುಂಡು ಕಲ್ಲಿನ ಮಾರಮ್ಮ, ಕುಂಬಾಕೃತಿ (ಚಿತ್ರ–೬)ಮಾರಮ್ಮ ಜನಪದರ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

ಪಾರ್ವತಿ

ತಿಪಟೂರಿನ ಪಂಚಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರಿನ ಮೂಲವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಿಯ ವಿಗ್ರಹ (ಚಿತ್ರ–೭)ವು ಶಿಷ್ಟಪದ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರುವಂತಹುದು. ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಯ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿನ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕೀರ್ತಿಮುಖದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಫಲವಂತಿಕೆ ಸಂಕೇತವಾದ ಪಾರ್ವತಿದೇವಿಯ ಗಂಭೀರವಾದ ಮುಖಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಜನಪದ ದೇವತೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಪೂಜಾರ್ಹ ಶಿಷ್ಟಪದ ಅಥವಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿಗಳು(ಅಕ್ಷಿಗಳು) ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವಂತಿದ್ದು ಅಂತಹ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ಪ್ರಾಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರೆ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಅಂತಹ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಹೊರಗಿರುವುದರಿಂದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಶಿಷ್ಟಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಮೂರುವರೆ ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರ ಎರಡು ಅಡಿಗಳ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಅಡಿಯಷ್ಟು ದಪ್ಪವಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ.

ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಿ (ತಿಪಟೂರಮ್ಮ)

ಶಿಲ್ಪರಚನೆ ಹಾಗೂ ದೇವಿಯ ಕಥಾ ಐತಿಹ್ಯದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ದೇವತೆಯು ಪೂರ್ಣ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೇವರಾಗಿದ್ದು, ಸಸ್ಯಾಹಾರಿ ದೇವತೆಯೆನ್ನುವುದು ವಿಶೇಷ. ತಿಪಟೂರಿನ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಪಾರಿಯು, ಊರೂರು ತಿರುಗುತ್ತಾ ಸಾಗಿ ಒಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮಂಚದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ, "ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಇದಿನಿ, ನಾನು.... ಇಲ್ಲಿ ಇದೀನಿ', ಎಂದು ಒಂದು ಹೆಣ್ಣಿನ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿಸಿದ ಹಾಗ್ಹಾಗಿ, ಎಚ್ಚೆತ್ತು ನೋಡಲು ಅಲ್ಲಿ ಯಾರು ಕಾಣದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಮತ್ತೆ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ದೇವತೆಯು ಮತ್ತೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಳಾಗಿ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೀನು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಲ್ಲು ಮಂಚದ ಕೆಳಗಡೆ ಇದ್ದು, ಈ ಊರು ಕ್ಷಾಮಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಗುಳೇಹೋಗಿದ್ದು, ನನಗೆ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಆ ಕಾರಣ ನೀನು ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮುಂದೆ ಸಾಗು ಎಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ ಗರ್‌ರ್ ಎಂದು ಸದ್ದು ಮಾಡುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸು ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುತ್ತೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಾಯವಾದಳಂತೆ. ನಂತರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಗೌಡನು ಹೋಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಅತಿ ಲಾಭ ದೊರಕಿ ಸಂತೋಷ ಪಟ್ಟು. ದೇವಿಯ ಮಹಿಮೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಆಕೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆ ಶಿಲಾ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ (ಚಕ್ಕಡಿ) ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ತಿಪಟೂರಿನ ಬಳಿ ಗರಕ್ ಎಂದು ಶಬ್ದ ಬಂದು, ಬಂಡಿ ನಿಂತಾಗ ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಆ ದೇವಿಯ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಇಳಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹೋದನಂತೆ.

ತರುವಾಯ ಇದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಊರಿನ ಎತ್ತುಗಳ ಜಾತ್ರೆ ಆದಾಗ ದೂರದಿಂದ ಯಾತ್ರಿಗಳು, ಮಾಂಸದ ಅಡುಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಅಮ್ಮನ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲೆ ಒಲೆಯಿಟ್ಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅಡುಗೆಯೇ ಕೆಂಪು ರಕ್ತ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಗಾಬರಿಗೊಂಡಾಗ, ಊರಿನ ಕೆಲವು ಬೆಸ್ತರು ಬಂದು ಇಲ್ಲಿರುವ ದೇವಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ನಂತರ ಗುಡಿಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದಾಗ ಊರಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಆ ಜನಾಂಗದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಆಯಿತೆಂದು, ಈಗಲೂ ಬೆಸ್ತರ ಜನಾಂಗದವರ ಮನೆ ದೇವರಾಗಿ ಈ ದೇವತೆ ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಳೆಂದು ಈ ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾರರು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ದೇವತೆಯು ಪರಿವಾರದ ದೇವರುಗಳನ್ನಾಗಿ, (ಚಿತ್ರ–೮) ಕಣ್ ಕಣಮ್ಮ, ಪಾತಪ್ಪ, ಭೂತಪ್ಪ, ಚೌಡಮ್ಮ, ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ, ವೀರಭದ್ರ, ಬೇತಾಳಗಳನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಉತ್ಸವ, ಜಾತ್ರೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ, ದಸರಾ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆಗಳ ರೀತಿಯ ಮರದ ಬೊಂಬೆಗಳ ಜೊತೆ ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾಳೆ.

ಕೆಂಪಮ್ಮ (ತಿಪಟೂರಮ್ಮ) (ಚಿತ್ರ–೩) ದೇವಿಯ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿವರವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಜನಪದ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು. ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಶೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆ ರೂಪ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತಿದ್ದು, ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಡಮರುಗ, ಕತ್ತಿ, ತ್ರಶೂಲ ಮತ್ತು ಕುಂಕುಮದ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಎಡಗಾಲನ್ನು ಬಲಗಾಲಿನ ತೊಡೆಗೆ ತಾಗಿಸಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಭಂಗಿಯು ಶಿಲ್ಪದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಹಸನಾದ ಶಿಲ್ಪದ ಮೈವಳಿಕೆಯ, ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಟಿಪ್ಪುವಿನ ಕಾಲದೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನನು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿರುವ ಶ್ರೀ ಚಕ್ರವೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಅಧೀನದ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಶಿಷ್ಟಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಆಯಾ ದೇವತೆಯ ವಾಹನಗಳೊಂದಿಗೆ ಕುಳಿತು, ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ವಿನಾಯಕನನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಮಾತೃಕೆಯರ ಸಪ್ತ ವಾಹನಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಇಲಿ ವಾಹನವಿದೆ.(ಚಿತ್ರ–೪) ವಿನಾಯಕನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರು, ಜನಪದ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆ (ಚಿತ್ರ–೧೦)ಯರಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಜನಪದ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ವಿನಾಯಕನ ಬದಲಿಗೆ ಮುನೇಶ್ವರನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂದಿ ರಸ್ತೆಯ, ಮುನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದು. ಈ ದೇವತೆಗಳು ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದ ಸಾಧಾರಣ ನೈಜ ಶಿಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಜನಪದರ ನೇರ ಸರಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅರಸರ ಕಾಲಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುವ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯುರು ಗಂಗವಾಡಿಯಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿನ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ತಮಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದಾದ ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಪೂಜಿಸುವ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಊರ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಜನರಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ಇವರು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಶಿವದೇವಾಲಯದ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಇವರನ್ನು ಕನ್ಯೆಯರೆಂದೂ, ಅಮ್ಮನವರೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಪುರಾಣಗಳ ಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟರೂಪ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ವರಾಹಪುರಾಣ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣಗಳು ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.[೨]

ಗಂಗರು ಶೈವಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಕಾಲದ ಶಿವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಮಾತೃಕೆಯರು ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುಂಟು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ದೇವತೆಗಳಿಗೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಂಟಪಗಳಿರುವುದುಂಟು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ದೇವತೆ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಒರಟು ಕಲ್ಲಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಅಳತೆ, ಆಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೂರ್ತಿಯ ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಅಂಗಾಂಗಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಚಾಮುಂಡಿಯನ್ನುಳಿದು ಇತರ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಒಂದು–ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ವಿಗ್ರಹಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕಾ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಕೋಲಾರ,[೩] ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲದೇ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಧರ್ಮಪುರಿ ಮತ್ತು ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಹುನಗುಂದ, ಬಲ್ಲ, ಬೀಚಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿ, ಸುತ್ತೂರು, ಕೋಲಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಕೆಲಸೂರು, ನರಸಮಂಗಲ, ಶಶಕಪುರ, ದೊಡ್ಡಬೇಗೂರು ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಗಳಿಗೇ ಮೀಸಲಾದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯಳಂದೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಮದ್ದೂರಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಇವೆ. ಐಗಂಡಪುರದ

೦೨. ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೧೯೩
೦೩. –ಅದೇ– : ಪುಟ ೧೯೪

ಧರ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಗೋಡೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಪಟ್ಟಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಇರಿಸಿದೆ. ಈ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಿ, ವೈಷ್ಣವಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಾಚೀನವಾದುವು. ಲಲಿತಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿವೆ. ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಯ, ಪ್ರಯೋಗ ಚಕ್ರ, ಶಂಖ, ಆರಾಮಹಸ್ತಗಳಿವೆ. ಸುತ್ತೂರಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದೇವಿಯರು ಬಲಪಾದವನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟು ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ, ಚಾಮುಂಡಿಯು ಮಾತ್ರ ಎಡಪಾದವನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟು ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ. ಪೀಠಗಳಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಸೌಂದರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸೂರಿನ ಎಲ್ಲಾ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಗಾಲು ಇಳಿಬಿದ್ದಿದೆ. ಇಂದ್ರಾಣಿಯ ಎಡಹಸ್ತದ ಮೇಲೆ ಆಕೆಯ ಲಾಂಛನವಾದ ಆನೆಯನ್ನು ಕೆತ್ತಿದೆ. ವಿಗ್ರಹಗಳ ಕೆಳಗೆ ವಾಹನ ಬಿಡಿಸಿಲ್ಲ. ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಂತೆ ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಹಳೇ ಆಲೂರಿನ ಅರ್ಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಶಿಲ್ಪ ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದು, ಕೋಲಾರದ ಕೋಲಾರಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟಭುಜೆಯಾದ ದೇವಿಯ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆಯುಧಗಳಿದ್ದರೂ, ಖಡ್ಗ, ಕಪಾಲಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಕಟವಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು, ರುಂಡಮಾಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಇವಳ ಕಾಲಬಳಿ ನರಿ ಇದೆ. ಕೋಲಾರದ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಆಯುಧಗಳಿದ್ದರೂ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಕೈ ವಿಸ್ಮಯ ಹಸ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಗೂರಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಗಾಲು ಇಳಿಬಿಟ್ಟು ಕುಳಿತಿರುವ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ದೇವಿಯರು ಚತುರ್ಭುಜೆಯರು. ಇವರ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಕಾಲಬಳಿ[೧೪] ಸಣ್ಣಗೆ ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಹೊಂಗನೂರಿನ ಅರ್ಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮಹೇಶ್ವರಿ ಶಿಲ್ಪವೂ, ವರುಣದಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಾ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಇವೆ. ಹೊಂಗೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಾಹೇಶ್ವರಿ ಶಿಲ್ಪ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂತಾದ್ದು. ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪರಶು, ಡಮರು, ಅಭಯಹಸ್ತ ಮತ್ತು ಆರಾಮ ಹಸ್ತವಿದ್ದು ಎಡಗಾಲನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಸಂತೆಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಮಾತೃಕಾ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ ಮತ್ತು ಯೋಗೇಶ್ವರಿಯೂ ಇದ್ದಾಳೆ. ನರಸಮಂಗಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಪ್ತಮಾತೃಕಾ ಸಮೂಹ ಇಡೀ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಹತ್ತು ವಿಗ್ರಹಗಳಿದ್ದು, ವೀಣಾಧರ ಶಿವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಿ, ಮಾಹೇಶ್ವರಿ, ಕೌಮಾರಿ, ವೈಷ್ಣವಿ, ವಾರಾಹಿ, ಇಂದ್ರಾಣಿ, ಚಾಮುಂಡಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗಣಪತಿ ಮತ್ತು ದಕ್ಷನ ವಿಗ್ರಹಗಳಿರುವುದೂ ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ. ಎಲ್ಲ ಬಿಂಬಗಳೂ ಪದ್ಮಾಸನದ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಚಾಮುಂಡಿ ಶಿಲ್ಪ ಉಗ್ರರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೇ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯೂ ಉಂಟು. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರಿಕ ವಸ್ತ್ರವನ್ನುಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಕಂಡರಿಸಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಗೆ ಇವು ಹೋಲುವಂತಹವು.[೧೫]

ಕೋಲಾರದ ಕೋಲಾರಮ್ಮನ ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಡೆ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಉತ್ತರದ ಕಡೆಗೆ ಮುಖ ಮಾಡಿರುವ ಮೃಣ್ಮಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿರುವ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯು ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲಾ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಪ್ತಮಾತೃಕಾ ದೇವಾಲಯಗಳಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿರುತ್ತದೆ. ನಾವು ಬಳಕೆಗೆ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರೆಂದರೂ ಸ್ಥಳೀಯರು ಕನ್ನಿಕೆಯರೆಂದೋ, ಅಮ್ಮನವರೆಂದೋ ಗೌರವ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣಮ್ಮನೆಂದೂ, ಕೋಲಾರದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರಮ್ಮನೆಂದೂ, ಚೋಳಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಚೋಳೇಶ್ವರಿಯೆಂದೂ, ಕೆಲಸೂರು, ಹುನುಗುಂದ ಮತ್ತು ನರಸಮಂಗಲದಲ್ಲಿ ಚೌಡೇಶ್ವರಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಏಳು ಜನ ಮಾತೃಕೆಯರಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ ಈಗ ನಡೆಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಾಮುಂಡಿ ಅಥವಾ ವೈಷ್ಣವಿಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಲಾರದ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ತಮಿಳು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ 'ಪೀಡಾರಿ' ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಚಾಮುಂಡಿಗೆ ೮ ರಿಂದ ೧೦ ಕೈಗಳನ್ನು ಉಳಿದವರಿಗೆ ಎರಡರಿಂದ ಆರು ಕೈಗಳವರೆಗೂ ಬಿಡಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಏಕಶಿಲಾ

೧೪. ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೧೯೫
೧೫. -ಅದೇ-

ಸಮೂಹ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ಆಯುಧಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟೆ. ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಶಿಲ್ಪ ಯೋಗೀಶ್ವರಿಯದು. ಮಳೂರುಪಟ್ನ, ಸಂತೆಕಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿ, ಕೋಲಾರ, ಹೊಸೂರು ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಬಳಿಯ ಪೇರೂರು ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಈಕೆಯನ್ನು 'ಕೊಂತ್ಯಮ್ಮ'ನೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.[೬]

ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಹೆಸರುಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಹಾಗೆಯೇ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ (ಚಿತ್ರ, ೪೬/೨) ನವಿಲೇರಿಯ ಈ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಮುನೇಶ್ವರನ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಯರಾಗಿದ್ದು, ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯರಾಗಿದ್ದು, ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಮಾನಿನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಂತಹುಗಳಾಗಿವೆ.

ಮಾರಮ್ಮ

ಜನಪದರ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಮ್ಮನ ಹರವು ವಿಶಾಲವಾದದ್ದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಹೊಲೆಯ–ಮಾದಿಗರ ವರ್ಣ ಸಂಕರದ ಪ್ರಮುಖ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೇ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಮಾರಮ್ಮನ ಆಚರಣೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಾರಮ್ಮನ ಕಥೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಜನಪದ ದೇವರುಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಶ್ರೀ ರಾಮಪುರ ಪ್ರದೇಶದ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಬಹಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡ ಗ್ರಾಮೀಣ ದೇವತೆಗಳ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ನಂಬಿಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪಾರಾಧನೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ದುಂಡುಕಲ್ಲಿನ ಆರಾಧನೆ ಇಲ್ಲಿ ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಜನಪದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶಿಲ್ಪ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮೇಳೈಸಿದೆ. (ಚಿತ್ರ ೫) ದುಂಡಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಲೋಹದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಅರಿಶಿನ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಆರಾಧಿಸಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜನಪದದ್ದಾಗಿದೆ.

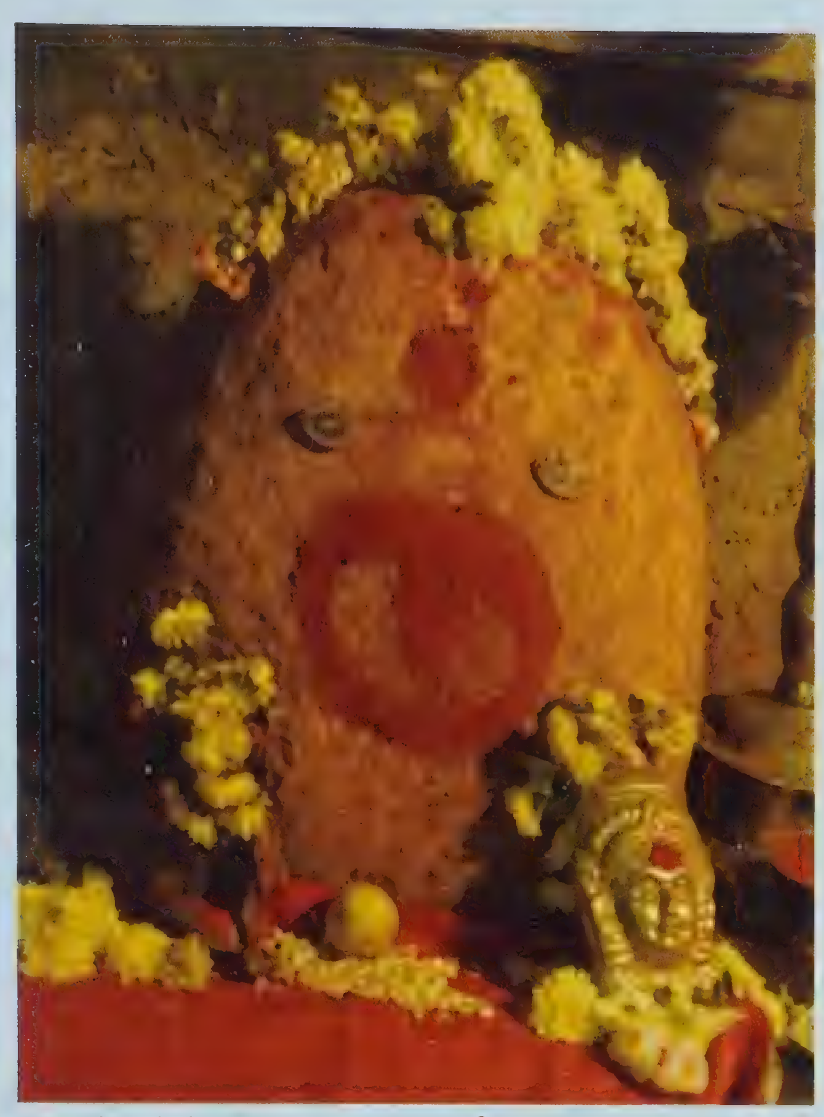
ಮಾರಮ್ಮ –೨

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಹೊನ್ನಾಳಿ ರಸ್ತೆಯ ಚೌಡೇಶ್ವರಿ ಕಾಲೋನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾರಮ್ಮದೇವಿಸಯ ಶಿಲ್ಪವು ಕಲ್ಲಿನ ಕಳಶವಾಗಿಯೂ ಅಥವಾ ಕೇಲಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡಿದ್ದು ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಗುಂಡುಕಲ್ಲನ್ನು ಜನಪದೀಯವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ ೬) ತಳಭಾಗದಿಂದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಮೊದಲ ಹಂತಕ್ಕೆ ವೃತ್ತ ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಟೋಪಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ನುಣುಪಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿದ ಕುಂಬಾಕಾರವನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪದರ ಮಾರಮ್ಮ ಪುರಾಣದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ಈಕೆಯ ಆರಾಧನೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದೀಯ ಆಚರಣೆಗಳಂತೆಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮತ್ತು ಶೂದ್ರ್ಧ ವರ್ಣ ಸಂಕರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಗಂಗಮ್ಮ, ನಾಗರಕಲ್ಲು, ಬಸವ

ಜನಪದ ದೇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬೌಗೋಳಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಂತೆಯೇ ಆಚರಣೆಗಳು ಹಾಗೂ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲೂ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ದೈವ, ದೆವ್ವ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯ ಪಾತ್ರ ಬಹಳ ಹಿರಿದು, ಮಾರಮ್ಮನ ಜಾತ್ರೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲಾ ಹಂತಗಳ ಆಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಪವಿತ್ರವೆಂದು ಬಾವಿಸುವ ಜನಪದರು, ಗಂಗೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗಂಗೆಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಹರಿಯುವ ನದಿ, ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ಇಲ್ಲವೇ ನೀರನ್ನು ಮಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರವಾಗಿ ಶೇಖರಿಸಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ತುಮಕೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಲುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ, ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ

೦೬. ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೧೯೬

೫. ಮಾರಮ್ಮ, ಶ್ರೀರಾಂಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೬. ಮಾರಮ್ಮ, ಚೌಡೇಶ್ವರಿ ಕಾಲೋನಿ, ಅರಣ್ಯ ವಲಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೭. ಗಂಗಮ್ಮ (ದುಂಡುಶಿಲ್ಪ), ನಾಗರಕಲ್ಲು (ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ), ಬಸವ, ಹಡಗಲಿ.

ಪವಿತ್ರ ತೀರ್ಥದಂತೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮದುವೆ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾದಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮದುಮಗನ, ಮದುಮಗಳ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಮಧುಮಗನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಚರಣೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ಭಾಗವಹಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಮೂರು ಅಥವಾ ಐವರು ಮುತ್ತೈದೆಯರು ವಧುವನ್ನು ಹೊಳೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು. ಹೋಗುವಾಗ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಕೊಡ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕು ಚೊಂಬುಗಳನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುವರಲ್ಲದೆ, ಪೂಜೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮುಟ, ನೆನೆಯಕ್ಕಿ, ನೆನೆಗಡಲೆ, ಎಲೆ, ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಹಣ್ಣು, ಗಂಧದ ಕಡ್ಡಿ, ಕರ್ಪೂರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು. ಹೊಳೆ ಹತ್ತಿರ ಹೋದಾಗ ಮೂರು ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು 'ಬೆನುವ' ನನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಹಸಿ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಚಿಕ್ಕಕಟ್ಟೆ ಮಾಡಿ, ಬೆನವನನ್ನು ಕೂರಿಸಿ, ಹುಲ್ಲನ್ನು (ಗರಿಕೆ) ನೆಟ್ಟು ತಮುಟೆ, ನೆನಯಕ್ಕಿ ನೆನೆಗಡಲೆಗಳನ್ನು ಎಡೆಹಾಕಿ, ದಾರದಿಂದ ಐದು ಅಂಗನೂಲು ಮಾಡಿ ಐದು ಜನರಿಗೆ ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟುವರು. ಮದುವಣಗಿತ್ತಿಗೆ ಮೊದಲು ಉಡಿ ತುಂಬಿಸುವುದರಲ್ಲದೆ, ಆಕೆಯಿಂದ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಸಿ, ಎರಡನೇ ಎಡೆಯನ್ನು ನೀರಿಗೆ ಬಿಡಿಸುವರು. ಹಾಗೆಯೇ ಕೃತಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ 'ಬೆನಕಪ್ಪಗಳನ್ನು' ಎರಡೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚಾಚಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕುವರು. ನೀರು ತುಂಬಿಸಿ ಇಟ್ಟ ದೊಡ್ಡ ಕೊಡವನ್ನು ಮತ್ತು ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಚೊಂಬುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಮನೆಗೆ ಮರಳುವರು. ಮನೆಯ ಹೊಸ್ತಿಲಿನ ಒಳಗೆ ಮಧುಮಗ ನಿಂತಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವನು ಗಂಗೆಗೆ (ವಧು ಹೊತ್ತು ತಂದಿರುವ ಕೊಡ) ಪೂಜೆಮಾಡಿ, ಅವನ ಬೆರಳಲ್ಲಿದ್ದ ಉಂಗುರವನ್ನು ಕೊಡದ ಒಳಗೆ ಹಾಕುವನು. ಉಂಗುರ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾಣ್ಯವನ್ನಾದರೂ ಹಾಕಬೇಕು. ಅವನು ಕೊಡವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ 'ಯಾರ್‍ಯಾರು ಬಂದ್ರಿ' ಅಂತ ಕೇಳ್ತಾನೆ, 'ವಧು ನಾನು ಗಂಗಮ್ಮ ಬಂದೀವ್ನಿ' ಅಂತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಗಂಗೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ'.[೭]

ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು, ಸಾವು ಮುಂತಾದ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗೆಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಗೌರವವು ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಹಡಗಲಿ (ಚಿತ್ರ–೭)ಯಲ್ಲಿಯು ಗಂಗಮ್ಮನ ಶಿಲೆಯ ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ನೀರಿನ ಪವಿತ್ರ ಕಲ್ಲು ಕೊಡದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ನಾಗರ, ಬಸವಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಪೂಜೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಿಂದ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಈ ರೂಪಗಳನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಶಾಶ್ವತ ಆಚರಣೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಪ್ಪುಗಡಸುಕಲ್ಲು ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಲಭ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿ ಜನಪದ ಕುರುಹುಗಳ ರೂಪದ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಇವು ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರ

ದಾವಣಗೆರೆಯ ಶ್ಯಾಮನೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇತರೆ ಜನಪದರ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆಯೇ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಕುವ ಒರಟುಕಲ್ಲುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದು, ಹಸಿರು ಸೀರೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಭೂತಿ ಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಹೂವುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿರುವ (ಚಿತ್ರ–೯) ಸರಳ ರೂಪದ ಈ ದೇವತೆಗೆ ಸಣ್ಣಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿನ ಕೆಮ್ಮು, ಚಳಿ, ಜ್ವರ, ವಾಂತಿ, ಬೇದಿ, ಕಾಲರಾ, ಸಿಡುಬು, ರೋಗ ನವಾರಣೆ ಮಾಡಲೆಂದು ಮೊಸರಿನ ಅಭಿಷೇಕ, ಎಳೇನೀರು ಸೇವೆ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೋಳಿ–ಕುರಿ ಬಲಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ದೇವಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಮಾಡಿಸಿ, ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ನವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ಜನಪದರ ಈ ರೀತಿಯ ನಂಬಿಕೆಗಳು ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಪರಿಹಾರಗಳಿಗೆ ಇತರೇ ಜನರ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡದೇ ದೇವರಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅಳಲನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಪಲದಮ್ಮ

ಹೆಸರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಫಲವಾಗಲೀ ಎಂದು ಜನಪದರು ದೇವತೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹರಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಪಲಮ್ಮನು ಪ್ರಸಕ್ತ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿ

೦೭. ಮೈಲಹಳ್ಳಿ ರೇವಣ್ಣ : ಮಾದಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ : ಪುಟ ೭೨

೮. ಕಣ್‌ಕಣಮ್ಮ, ಭೂತಪ್ಪ, ಚೌಡಮ್ಮ, ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ತಿಪಟೂರು.

೯. ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರ,
ಶ್ಯಾಮನೂರು, ದಾವಣಗರೆ.

೧೦. ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಮುನೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ನಂದಿರಸ್ತೆ.

೧೧. ಸಪಲದಮ್ಮ, ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

(ಚಿಕ್ಕಗೌಡನಪಾಳ್ಯ)ಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಉದ್ಭವ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಬಾಯಿ, ಮೂಗು ಹಾಗೂ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮೂಡಿರುವಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವ ಈ ದೇವತೆಯ ಒರಟುಕಲ್ಲು (ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲು)ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ–೧೧) ಮೂಲದ್ದಾಗಿದೆ. ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಲೇಪನದ (ದೃಷ್ಟಿ) ಅಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ್ದು. ತ್ರಿಶೂಲ ಮತ್ತು ಹಸಿರು, ಕೆಂಪು ಬಳೆಗಳನ್ನು ಹರಕೆ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತರಿಂದ ಪಡೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಬಲಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಈಕೆಯು ನಗರ ಸಂಚಾರಿಯಾಗಿದ್ದು, ಬಿಸಿಲಮ್ಮ, ಮಾರಮ್ಮ ಇವರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವಳೆಂದು, ಹಳ್ಳಿಗೆ ಕೇಡು ತಗುಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಡುತ್ತಾಳೆಂದು ನಂಬಿರುವ ಇಲ್ಲಿನ ಜನಪದರು ವಾರ್ಷಿಕ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಗವತಿ

ಶಿಷ್ಟ ದೇವರುಗಳ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾದ ಈ ದೇವತೆಯು ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದು, ಶಿಷ್ಟ–ಜನಪದ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. (ಚಿತ್ರ ೧೨) ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಈಕೆಯ ಆಚರಣೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯೆಂದು, ಜನಪದರು ಆಕಾರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ರೂಪಗಳನ್ನು ನೀಡದೆ, ಸಾಧಾರಣ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕೃತಿಯ ರೂಪದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ, ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ತ್ರಶೂಲ ಹಾಗೂ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಉಗ್ರ ದೇವತೆಯ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಂದು ಆಯಾಮ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದಾರುಕ ವಧೆಯ ಪುರಾಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ವೈದಿಕ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಿಂದ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಭಗವತೀ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಜನಪದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ವೃತ್ತಾಕಾರದಿಂದ ಸಾದಾ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ಬಳೆ, ವಸ್ತ್ರ, ತ್ರಿಶೂಲಗಳ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪದ ಸಹಜರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾಳೆ

ಯಕ್ಷಿ

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಸೊರಬ ತಾಲೂಕಿನ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ದೇವಾಲಯದ ಒಳಾಂಗಣದ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯು ಅಡ್ಡ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿ ಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಜನಪದದ ವಿಕಾರವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿಯ ಯುಕ್ಷಿಯು ಒರಟು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಇತಿಹಾಸದ ದಾಖಲೆಯಿಂದ ಈ ದೇವಾಲಯ ಕದಂಬರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತಾದರೂ, ಯಕ್ಷಿ, ವೀರಭದ್ರ, ಮುಂತಾದ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ. (ಚಿತ್ರ–೧೩) ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯ ರೇಣುಕಾಂಬ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಗುತ್ತೆಮ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಪರಿವಾರದವರಾಗಿದ್ದು, ನಾಥ ಪರಂಪರೆಯ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಜಾನಪದ ವಿಶೇಷ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೇರುಸ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ವಿವರಗಳನ್ನು ಎನ್.ಹುಚ್ಚಪ್ಪ ಮಾಸ್ತರರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಿಯ ವಿಗ್ರಹ, ಸರಸ್ವತಿ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮೂರುವರೆ ಅಡಿ ಅಗಲ, ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ದಪ್ಪವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ವಿಷ್ಣು, ನಾಗೇಂದ್ರ, ಪರಶುರಾಮ, ಮಾತಂಗಿ, ವೀರಭದ್ರ, ದಕ್ಷ, ಕಾಲಬೈರವ, ಶೂಲಬ್ರಹ್ಮ, ಹುಲಿವಾಹನ, ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದೀಯ ಆಕರ್ಷಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿವೆ.

ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳು

ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಗೂ ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಕೋಡಂಬಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ಅಥವಾ ಬಿಸಿಲು ಮಾರಿ ದೇವತೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುವ ದೇವತೆಯೆಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಅಕ್ಕ ಕಬ್ಬಾಳುವಿನ ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ ಆಗಿದ್ದು. ಒಮ್ಮೆ ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಾಣಲೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತಿಂಡಿ ತಿನಿಸುಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ತಂದು, ನೀಡಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಬಿಸಿಲಮ್ಮನು ತನ್ನ ಅಕ್ಕ ಬಂಜೆಯಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅವಳೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಾಳು ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ ಪೂರ್ವಗ್ರಹ ಪೀಡಿತಳಾಗಿ, ಅಕ್ಕ ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮನು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ,

೧೨. ಭಗವತಿ, ಇರ್ಪ್ಪುರಸ್ತೆ, ಕೊಡಗು.

೧೩. ಯಕ್ಷಿ (ದ್ವಿಮಾನ), ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ.

೧೪. ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳು, ಕೋಡಂಬಳ್ಳಿ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ.

೧೫. ಬಿಸಿಲಮ್ಮ, ಕೋಡಂಬಳ್ಳಿ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ.

೧೬. ಯಮಾಯಿ, ಔಂದ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ.

ಕಂಡಿದ್ದ ಈಕೆಯು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬುಟ್ಟಿಯ ಒಳಗೆ ಅಡಗಿಸಿಟ್ಟು, ಅಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಿ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ 'ಅವರು ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಿರುತ್ಸಾಹದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದಾಗ, ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ ತಂಗಿಯ ಮಾತನ್ನು ಅನುಮಾನಿಸಿ, ಹುಡುಕಾಡಿ, ಈ ಬುಟ್ಟಿಯ ಕೆಳಗೆ ಏನಿದೆ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ಅಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳಿವೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದಾಗ, ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮನು ಮನನೊಂದು, ಆ ಬುಟ್ಟಿಯ ಕೆಳಗೆ ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಕಲ್ಲುಗಳಾಗಲೀ ಎಂದು ಶಾಪವಿಟ್ಟಾಗ, ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ತಕ್ಷಣ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ನೋಡಿದಾಗ, ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಕಲ್ಲುಗಳಾಗಿದ್ದನ್ನು, ಕಂಡು ದುಃಖಿತಳಾಗಿ ಅಕ್ಕನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಾಗ, ಬಿಸಿಲಮ್ಮನು ನನ್ನ ಸಹವಾಸ ಬೇಡವೆಂದು ಕಬ್ಬಾಳುವಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಳೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಕಲ್ಲಾದರೂ, ಆಡಲು ಹೋದ ಸಿಡೀರಣ್ಣ ಮಾತ್ರ ಹೇಗೊ ಉಳಿದನು. ಆಗ ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ ಸೀಡೀರಣ್ಣನಿಗೆ ಶಾಪವಿಡಲು ಹೋದಾಗ ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ಅಂಗಲಾಚಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಇವನನ್ನು ನನ್ನ ಮಗನು ನನ್ನ ಮಗನಾಗಿ ಇರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಬ್ಬಾಳುವಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೋಡಲು ಈತನೇ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆತರಲು ಅವಕಾಶಮಾಡಿಕೊಡು ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಳಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಿಡೀರಣ್ಣನು ಇಬ್ಬರು ದೇವತೆಯರಿಗೆ, ಮಗನಾಗಿ, ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸದಾ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ಈ ಕಥೆಯು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಿಡೀರಣ್ಣನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಇರಿಸಿ, ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ,೧೪) ಕಾಣುವ ಗೋಪಾರಾಕಾರದ ಈ ಶಿಲೆ ಉದ್ಭವ ಅಕೃತಿಗಳು ಏಳು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ "ಎಲ್" ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿವೆ. ಕೆಂಪುವರ್ಣದ ಭಂಡಾರದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು, ಮಕ್ಕಳಾಗದವರು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡರೆ, ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು, ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ, ತಲೆಗೂದಲು ತೆಗೆಯುವ (ಹುಟ್ಟುಗೂದಲು), ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುವ, ಹಾಗೂ ರೋಗ ರುಜಿನಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸುಲುವಾಗಿ, ಬಂಜೆತ್ವವನ್ನು ನೀಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಕಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಬಿಸಿಲಮ್ಮನು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಬಿಸಿಲಮ್ಮನನ್ನು ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ ಕಲ್ಲು ಮಾಡಿದಳೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. (ಚಿತ್ರ, ೧೫) ಅದರಂತೆಯೇ ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಮತ್ತೊಂದು ಪೂಜಾ ಮೂರ್ತಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಆನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿಯೇ ಕಥೆ ಇದ್ದು, ಜಾತ್ರೆ ಸಂಭ್ರಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇವತೆಗಳು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ, ಬರಗೇರಮ್ಮ, ಹಾಗೂ ಹಾಸನ ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ ಮತ್ತು ಬರಗೇರಮ್ಮನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಯಮಾಯಿ

ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯ ಆಕಾರ ಸ್ವರೂಪಿಣಿಯಾದ ಯಮಾಯಿ ದೇವತೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲದಿಂದ ಪವಾಡ ಸಾದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಔಂದ್ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಈ ದೇವತೆಯು ಮುಕುಳಾಯಿ, ಭವಾನಿ, ಮೂಳ್‌ಪೀಟ್ ದೇವತೆಯಾಗಿ ವಿವಿಧ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮೂಳ್‌ಪೀಟ್ ದೇವತೆಯೆಂದರೆ ಮುಳ್ಳಿನ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ

ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು

ಜನಪದರ ವೀರಗಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮಹಾಸತಿಗಳು ಜನಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ವೀರಗಲ್ಲು ಗಂಡಿನ ಶೌರ್ಯ, ತ್ಯಾಗ, ಬಲಿದಾನ, ಹೋರಾಟದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲುಗಳು ಮಾತೃದೇವತೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ, ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುವ ಹೆಣ್ಣಿನ ತ್ಯಾಗ, ಮತ್ತು ಬಲಿದಾನದ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಮಹಾಸತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕೊರೆದ ಆಕೃತಿ ಮೂಡಿಸಿರುವ (ಚಿತ್ರ–೧೭,೧೮,೨೧/೨) ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡು, ಬಲಿದಾನದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು, ಆ ಸಂದರ್ಭದ ಘಟನಾವಳಿಯ ಒಂದು ಕುರುಹು

ಮತ್ತು ದೇವರ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಲಿಂಗ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸತಿಯಾಗಿರುವವರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ವೀರಯೋಧನ ಮಡದಿಯ ಸತಿಯು ವೀರನ ಹೋರಾಟದ ಭಂಗಿ ಮತ್ತು ವೀರನ ಆಕೃತಿಯ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವೀರನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಚಿತೆಯೇರುವ ಇಂತಹ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವೀರಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು (ಚಿತ್ರ, ೨೪, ೨೫, ೨೬, ೨೭, ೨೮) ಎಂದೂ ಕೂಡ ಗುರುತಿಸಿರುವ ಸಂಶೋದನಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಅಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಮಹಾಸತಿ ಒಕ್ಕೈ ಕಲ್ಲು

ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಾಗೂ ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊಂಗನೂರು ಗ್ರಾಮದ ಶ್ರವಣಪ್ಪ– ಜನಪದ ದಂತ ಕಥೆ ಆಧಾರಿತ. ಪವಾಡ ಪುರಷನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಈ ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು (ಚಿತ್ರ ೨೧) ಇದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತನೆಕೊಂಡಿರುವ ಆಕೃತಿಗಳು ಜನಪದ ರೇಖಾಲಾಲಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯ ಕಥೆಯಾಧಾರದಂತೆ. ನಾಚೀಕೆಂಪೇಗೌಡ ಎಂಬ ಊರಿನ ಗೌಡನ ಮಗಳಾದ ಸತ್ಯವಂತೆ (ಸತ್ಯವತಿ)ಯ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಅನುಮಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವಂತಹುದಾಗಿದೆ.

ನಾಚೀಕೆಂಪೇಗೌಡ ಬೆಳೆದುನಿಂತ ತನ್ನ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳಿಗೆ ಗಂಡನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿರಲು, ಆಕೆಯು ಶಿವನೇ ನನಗಂಡ, ನನಗೆ ಮದುವೆ ಬೇಡ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ, ಈಕೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಆತನು ಗಂಡು ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾಗಿ, ಒಮ್ಮೆ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಹೊಲದಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಕಾದರೆ, ಆಕೆಯು ತಂದೆಯನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಆಕೆಯ ಬಟ್ಟೆಯ ತುದಿಯು ಒಂದು ಮುಳ್ಳಿನ ಬಳ್ಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡಾಗ, ಆಕೆಯು ನಗುತ್ತಲೇ "ನಾಳೇಕೆ ಬರ್ತೀನಿಬಿಡು" ಎಂದಳಂತೆ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡ ನಾಚಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ಮಗಳು ಯಾವುನೋ ಒಬ್ಬ ಗಂಡನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆಂದು, ಆಕೆಗೆ ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಒಡ್ಡಿದನಂತೆ. ಅದರಂತೆ ಹನ್ನೆರಡು ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು, ಮೆಣಸಿನ ಗಾಟಲ್ಲಿ, ಏಳು ಬಂಡಿ ಸೌದೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿಸಿ, ಸತ್ಯವಂತೆಯನ್ನು ಕುದಿಯುವ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಾಗ ಆಕೆಯ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಾದ ಗಾಯವಾಗದೇ, ತಲೆಗೂದಲು ಅಲ್ಲಾಡದೆ, ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಹಣೆ ಕುಂಕುಮ ಸಮೇತ ಕುದಿಯುವ ಎಣ್ಣೆಯ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದು ಬಂದಳಂತೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪುನಾರಾವರ್ತಿಸಿದಾಗ, ಆಕೆಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗದೆ ಆಕೆ ಹೊರ ಬರುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಜನತೆ ಆಕೆಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ಸಲ್ಲದು ಎಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದಾಗ, ಆಕೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯೇ ತನ್ನ ಶೀಲದ ಬಗ್ಗೆ ಶಂಕಿಸಿದಂತಹ, **"ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಸುಳಿ ಬೆಳೆಯದೆ ನಾಶವಾಗಲೀ, ಎಣ್ಣೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ತಡೆಯದ ಹೊಂಗನೂರಿಗೆ ಹಗಲುದರಿದ್ರ ಬರಲಿ, ಹಿತ್ತಲಗದ್ದೆ ಭತ್ತ ಮುರಿದರೆ ಮೂರು ತುಂಡಾಗಲಿ"** ಎಂದು ಶಾಪವಿಟ್ಟಳಂತೆ,

ಮೇಲಿನ ಶಾಪದ ಅರ್ಥ ಇಂತಿದೆ–

ಸುಳಿ ಬೆಳೆಯದೆ ನಾಶವಾಗಲಿ : ನಾಚಿ ಕೆಂಪೇಗೌಡನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಯಾರೂ ಉಳಿದಾಗಲೀ, ಹಾಗೂ ಮನೆಯು ನಾಶವಾಗಲಿ ಎಂದು,

ಹೊಂಗನೂರಿಗೆ ಹಗಲು ದರಿದ್ರ ಬರಲಿ : ಹೊಂಗನೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿನ ಜನತೆ ಲಕ್ಷ, ಸಾವಿರ, ದಿನಕ್ಕೆ ಸಂಪಾದಿಸಿ ತಂದರೂ ಸಂಜೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಾಯವಾಗಲೀ ಎಂದು,

ಹಿತ್ತಲಗದ್ದೆ ಭತ್ತವನ್ನು ಮುರಿದರೆ ಮೂರು ತುಂಡಾಗಲಿ : ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಭತ್ತವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿದಾಗ ಅದರಿಂದ ಬರುವ ಅಕ್ಕಿ ಮೂರು ತುಂಡಾಗಲೀ– ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಈ ರೀತಿಯ ಮೂರು ತುಂಡಿನ ಅಕ್ಕಿ ಈಗಲೂ ಆಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಾಪವಿಟ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಅನುಭವಿಸಿದ ಇವಳು ಇಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದು ಎಂದು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಲೀನವಾಗಿ ಹೋದಳಂತೆ. ಈ ಕಥೆಗೆ

ಆಧರಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪವೇ ಈ ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಂತೆಯು ಕುಳಿತಿದ್ದು, ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಆಕಾರದ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಾಚಿಕೆಂಪೇಗೌಡನೆಂದು, ಹಾಗೂ ನಾಚಿಕೆಂಪೇಗೌಡನ ತಲೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಆಕೃತಿಯು ಸೀಗೆ ಮುಳ್ಳಿನ ಕಂಟಿಯ ಕುರುಹು ಎನ್ನುವಂತೆ, ಸ್ಥಳೀಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೆ, ಈ ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕುಳಿತ ಒಂದು, ಹೆಣ್ಣು, ಗಂಡು ಹಾಗೂ ಬೇತಾಳದ ರೀತಿಯ ಆಕೃತಿ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಎಡಭಾಗದ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಮಚ್ಚು ಆಕೃತಿಯು ಇದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಜನಪದ ಕಥೆಗೆ ಹೊಂದಲಾಗದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಶ್ರವಣಪ್ಪ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಹಾಗೂ ಕೋಳದಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದೀಯ ಕೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲುಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಜನಪದರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳ ಕಥಾನಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು ಸ್ಥಳೀಯರ ಒಳಗೊಂಡು ಇತರರಿಗೆ ಮಾದರಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ವೀರಗಲ್ಲು, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. "ಪರೋಕ್ಷ ವಿನಯು" ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹರಕೆಯ ಸುಳುಹು ಇದ್ದು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿರಬಹುದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೆನಪು ತರುವ ಸಂಕೇತವೇ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ 'ಪಿತೃಮೇಧ' ಎಂಬ ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತವರನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಮಾರಕ ಎತ್ತಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಇದೆ.

ಶಿಲ್ಪರೂಪುಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಹರಕೆಯ ಆರೋಪ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಅಂಗೀಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಮಾಸ್ತಿಕಟ್ಟೆ, ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು, ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಹಾಸತಿ ದೇಗುಲಗಳಿಂದಾಗಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇವು ಹರಕೆಯ ಮುತ್ತೈದೆ ಶಿಲ್ಪಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಸತತ ರೋಗಗ್ರಸ್ಥರು, ಬಂಜೆಯರು, ಕಷ್ಟಗಳಿಗೀಡಾದವರು ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತು ಇವುಗಳಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣದ ಕೊಡಗಿನ ಮಂದತಪ್ಪನ ಕೋತೋರಿನಲ್ಲಿಯ ಶಿರಸ್ಸಿನ ಶಿಲ್ಪವಾಗಲಿ ಬೆಕ್ಕೆ ಸೊಡ್ಲೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಆಕೆಯ ಸ್ತಂಭ ಶಿಲ್ಪವಾಗಲಿ, ಕೊಟ್ಟಗೇರಿಯಲ್ಲಿನ ವೇದಿಕೆ– ತ್ರಿಶೂಲವಾಗಲಿ, ಮಾಚಂಗಳ ಮನೆತನದ ವೀರಮಾಸ್ತಿ ಕೈಮಡದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಾಗಲಿ, ಹುಲುಕೋಡಿನ 'ಮಾದಿಗಿತ್ತಿ ಕಟ್ಟೆ'ಯಾಗಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಬಳೆಪೇಟೆಯ ಕಾಶಿವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ಗುಡಿ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಾನಕ ಮಾಸ್ತಿ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ ವೀರೆ ತಿಟ್ಟಕ್ಕನ ಆಲೀಡ ಭಂಗಿಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಲಿ ಮಾಸ್ತಿ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಕೊಡಗಿನ ಯಡೂರು, ಚೌಡ್ಲುಗ್ರಾಮ, (ಚಿತ್ರ ೧೭) ಹುಲುಕೋಡು, ಬೆಂಬಳೂರು, ಕುಮಾರನ ಹಳ್ಳಿ, ಬೈರಾಪಟ್ಟಣ, ಹಾಸನದ ಹೆತ್ತೂರು ಹೇರೂರು ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆ ಕಾಣುವ ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆ, ಸುಗ್ಗಿ ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಚೌಡ್ಲು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇಡುವ ನಬತಾಯಿ ದೇವಿಯ ಮುಖವಾಡಗಳು ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಮಾಸ್ತಿ ಹರಕೆಯ ಮೂಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಿದ್ದು ಉತ್ತಮವಾದ ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ.

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಕೆಳದಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನ ದಂಪತಿ ಶಿಲ್ಪವಿರುವ (ಚಿತ್ರ ೨೩) ವೀರಮಾಸ್ತಿ ಕಂಬ (ತೋಳುಗಂಬ)ದ ಸತಿಯ ಅಲಂಕಾರದ ಬಿಡಾವಣೆಗಳು ಕೊಡಗಿನ ದುಬಾರೆ ಕಾಡಿನ ವೀರ ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲುಗಳ ಅಲಂಕಾರದ ಗಮನಾರ್ಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಕಾರಣ ಜನಪದದಲ್ಲಿ 'ಮತ್ತುಕೂಟಪಾತಾಳ' ಎಂಬ ತೆರೆ ಕೋಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ನೆತ್ತಿ ಪಟೆ, ಹಾಗೂ ಮುಡಿಯ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ತೆರೆಗಳನ್ನು ಹರಕೆಯ ರೂಪವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಣ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಮಾಸ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ 'ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ' ಹಾಗೂ 'ದಿಬ್ಬಣಕಲ್ಲು'ಗಳ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಾಣಿಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಡಾವಣೆ ಪಂಚತಂತ್ರ ಕತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಆಯಾ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಚಂದಕ್ಕಾಗಿ ಬಿತ್ತರಿಸುವಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ದೇಶ ಅಥವಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಕೊರೆದ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೨೧/೨. ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲು, ತಳಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೨೧. ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು, ಹೊಂಗನೂರು, ಮಂಡ್ಯ.

೨೩. ಮಹಾಸತಿ ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು, ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ. >>>>>>>>>>>>>

೨೨. ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲು, ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೧೭. ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲು, ಚೌಡ್ಲುಗ್ರಾಮ, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ.

೨೦. ಕತ್ತಿಮಾರಮ್ಮ ಸ್ತಂಭ, ಕೋಡಗುರ್ಕಿ, ನಂದಿರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ.

೧೮. ವೀರಗಲ್ಲು, ಬಿಸಿಲು ಮಾರಮ್ಮ-ದೇವಾಲಯ, ದೊಡ್ಡಮಾವಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೯. ವೀರಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು, ಕೈದಾಳ, ತುಮಕೂರು.

<<<

ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಒಂದು ರೂಪವೆ ಆಗಿದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಶೈವಧರ್ಮದ ಪರವಾಗಿ ಕಾಳಾಮುಖ ಹಾಗೂ ಮಹೇಶ್ವರ ಪಂಥದ ಅರ್ಚಕರು ಲಿಂಗಪೂಜೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಕೈಲಾಸದ ದೃಶ್ಯ, ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ನಾಮ, ಭೇರುಂಡ, ಸ್ತಂಭ ಚಕ್ರದ ದೃಶ್ಯ, ಜೈನಪಂಥದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ನಿಸಧಿಮಂಟಪ, ಕರುವಿಗೆ ಹಾಲುಣ್ಣಿಸುವ ಗೋವು, (ಅಥವಾ ಹಸು-ಕರು), ಆನೆ, ಮುಕ್ಕೊಡೆ, ಕಳಶ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಶಾಸನ ಮೇಲ್ಭದಿಯ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಹಂತವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರವರ ನಂಬಿದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಾನವ ಹರಕೆ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿ ಅವು ಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ.

ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರ ಶಿಲ್ಪದ ಒಂದು ರೂಪವಾಗಿರುವ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಅಣ್ಣಮ್ಮ ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಅವರುಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಹರಕೆ ಪೂಜೆಗಳೇ ಅವರನ್ನು ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುತ್ತವೆ. ಈಚೆಗೆ ಕೊಡಗಿನ ಅರಮೇರಿ ಭಗವತಿ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲಾದ ಏಕ ಶಿಲಾ ಫಲಕದ ತೀರ್ಥಂಕರ ಶಿಲ್ಪವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯ ಶಿಲ್ಪದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ, ಯೋಗಿನಿ ಅಥವಾ ಯೋಗೇಶ್ವರಿ ಜನಪದದಲ್ಲಿ 'ಕೊಂತ್ಯಮ್ಮ'ನೆಂದಿದ್ದು ತ್ರಿಶೂಲ ಸಂಕೇತ ಪಡೆದು ಏಳು ಜನರ ತಾಯಿ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಗುಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಯ್ಯವನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೇರಿಸುವುದಾಗಿ ದೊರೆ ಹೇಳಿದುದಾಗಿ 'ತಮಗೊದಗಿಬರುವ' ಶೂಲವು ಹರಕೆಗರ್ಪಿಸಿದ್ದು, ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪದ ಕಲ್ಪನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ.

ಪೀಡೆಗಳ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥ ಯಂತ್ರಗಲ್ಲುಗಳು, ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಿಜಗಲ್ಲು, ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ರೇಖಾ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ಬಹುಶಃ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವಂತಹವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿನ ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮೇಹರಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಮಿಥನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಂತಾನದ ಹರಕೆಗೆ ಪ್ರೇರಣಾಶಿಲ್ಪವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ. ಹಲ್ಮಿಡಿ ಶಾಸನದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಳಶ, ಶ್ರೀ ಚಕ್ರದಂತಹ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಹರಕೆಯ ಆಶಯದ ಶಿಲ್ಪವೆನ್ನಬಹುದು. ಕೋಲಾರಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯದ ವೀರಗಲ್ಲು (ಚಿತ್ರ ೮೩) ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವೀರಗಲ್ಲು ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ತಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಮೊದಲ, ಯುದ್ದಾನಂತರ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಫಲಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮಾಂಸದಾಸೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ನಾಯಿ, ನರಿಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಶಾಕಿನಿ-ಡಾಕಿನಿಯರು, ಗಾಯಾಳುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದು, ಇದೊಂದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ.

ಮೂರು ಹಂತವಿರುವ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದ ದೃಶ್ಯ, ಎರಡನೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವೀರನನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಿರುವುದು, ಮೂರನೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವೀರ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವುದುನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆತ್ಮಾಹುತಿ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಹುಂಡಿ, ಸಾಕಮ್ಮನ ಜೋಡಿ ಹೊಸಹಳ್ಳಿ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದುವು. ಸಾಕಮ್ಮನ ಜೋಡಿ ಹೊಸಹಳ್ಳಿ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸಿಡಿತಲೆ ಕೊಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಭಕ್ತಿ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಮಗ್ನವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದು, ಬಿದಿರ ಗಳವನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂತು, ಅದನ್ನು ಬಾಗಿಸಿ ಜಡೆಯನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆತನ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವಂತಿದ್ದಾನೆ.[೧೮] ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹಂತಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಜಾಣ್ಮೆ ಇದೆ. ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಚಾಮರಧಾರಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದು, ಆತ ಸ್ವರ್ಗ ಸೇರಿದನೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ. ನೆನಪಿನ ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಆತಕೂರು, ಮೇಲಾಗಾಣಿ, ಯಲಹಂಕ, ಹೊಸಕೋಟೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೋಡಿಹಳ್ಳಿ, ಮುಳಬಾಗಿಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತಾವರೆಕೆರೆ, ಶ್ರವಣಗುಡಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾನವ ತನಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದ್ದು, ಮೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಹಾಕಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹವು ಬೇಟೆ ನಾಯಿಗಳ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿರುವುದಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ವೀರ ಮಡಿದ ಚಿತ್ರವಿಲ್ಲ. ಈ ವೀರಗಲ್ಲು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಹಂದಿ ಅಥವಾ ಹುಲಿಯೊಡನೆ

೧೮. ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೨೦೪

ನಾಯಿಯು ಹೋರಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೇರ್ಲಿಗೆಯ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಆನೆಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಸೊಂಡಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಮುಂದೆ ಇರುವ ಮಾವಟಿಗ, ಎದುರಿನ ಆನೆಯ ಮಾವಟಿಗನನ್ನು ಕೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ವೀರ ವೈರಿ ಆನೆಯ ಮೇಲಿನ ಅಂಬಾರಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ ವೈರಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟು ವಿವರಗಳೂ ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಸ್ಮಾರಕ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇವು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಮಾರಕ ಶಿಲೆಗಳು. ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ ಸಾವಿನಿರ್ಮಡಿ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣಬೆಳಗೋಳದ ಸಾವಿಯಬ್ಬೆ ವೀರಗಲ್ಲು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಪುರುಷ ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದರೆ ಅಪ್ಸರೆಯರು ಅವನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀ ವೀರಸ್ವರ್ಗ ಸೇರಬೇಕಾದರೆ ಪುರುಷರು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿ ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಾವಿನಿರ್ಮಡಿಯು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಉಳಿದ ಹಂತಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಸಾವಿಯಬ್ಬೆ ವೀರಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಜಿನ ಪದವಿ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಮಾರಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜೀವನವನ್ನು ತುಂಬಿ ಅವು ಸಮಾಜದ ನೈಜ ಚಿತ್ರಣ ನೀಡುವಂತೆ ಬಿಡಿಸುವ ಶೈಲಿ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿತ್ತು. ಯಲ್ಲೂದ್ದರು, ಹರಳಕುಂಟೆ, ತಾವರೇಕೆರೆ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಯ ಆರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಬಹುಗುಣ ತೇಜನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಕಲ್ಲಿನ ಕೆತ್ತನೆಯ ಪಾಠದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.[೯]

ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಗಳು – ಜನಪದ ಕಥಾ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಯ ಹಿಂದೆ ಅನೇಕ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅದು ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಬಹುದು, ಕಲಾವಿದನ ಅನುಭವವಾಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಅದುಮಿಡಲಾಗದ ಪ್ರತಿಭಾ ಹೊಳಹುಗಳಾಗಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲದರ ಸಕ್ರಿಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಂದು ಕೃತಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವಿಕೆಗೂ ಹಲವಾರು ಪ್ರೇರಣೆಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಗೂ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೂ ಇರುವ ಹೋಲಿಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.[೧೦]

ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪ ಅಥವಾ ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ನಿರೂಪಣೆಯ ಕೃತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತನ್ನದೇ ಆದ ಹೊರಗನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಯಾವ ಬದಿಯಿಂದಲಾದರೂ ನಿಂತು ನೋಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಯನ್ನೇ ಯಾವ ಕಡೆಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ತಿರುಗಿಸಿ ನೋಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವು ಹೀಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಎದುರಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ನೋಡಬೇಕು. ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುತ್ತದೆ. ಕೈಗಳನ್ನು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಇತರೆ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪದ ರೀತಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕೈಗಳು ಆಯುಧಗಳು, ದೇಹದ ಹಿಂಭಾಗವು ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣವು ಶಿಲ್ಪಿಯ ಅಥವಾ ಕಲಾವಿದನ ಶ್ರಮ ಹಾಗೂ ಸಮಯವನ್ನು ಉಳಿಸುತ್ತದೆ.[೧೧]

ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪ ಅಥವಾ ಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಹಲವಾರು ಮಿತಿಗಳುಂಟಾಗಿವೆ, ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಘಟನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೋ, ದೇವರೋ, ಯಾವುದೇ ಆಗಲಿ ಅವು ನಿಂತ, ಕುಳಿತ ಅಥವಾ ಮಲಗಿದ ಹೀಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಭಂಗಿಯೇ ಆಗಲಿ ಆ ಒಂದು ಭಂಗಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪದ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟದ[೧೨] ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೊತೆ ಅವನ ಹಿಂಬಾಲಕರನ್ನು, ಎದುರಾಳಿಗಳನ್ನು ಹೋರಾಟದ ಹಲವು ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಈ ತಂತ್ರ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಸಮನಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳ

೦೯. ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೨೦೫
೧೦. -ಅದೇ- ಪುಟ ೩೪೬
೧೧. -ಅದೇ- ಪುಟ ೩೪೭
೧೨. -ಅದೇ- ಪುಟ ೩೪೭

೨೪. ವೀರ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು, ಜಾನಪದ ಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೨೫. ವೀರಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು, ಜಾನಪದ ಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೨೬. ವೀರ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು, ಬಿಳಿಶಿವಾಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು. >>>>>>>>>>>>>

೨೭. ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲು, ಉರುಳಿಗಂಗನಹಳ್ಳಿ, ಸಾಮಕಳಿ.

೨೮. ವೀರಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು, ಬಿಳಿಶಿವಾಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು. >>>>>>

ಹೆಚ್ಚುವಿಕೆಯಿಂದ ದೃಶ್ಯ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ದಪ್ಪ-ತೆಳುವಿನ ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ದೃಶ್ಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬೇಗೂರಿನ ವೀರಗಲ್ಲು, ದೊಡ್ಡ ಹುಲ್ಲೂರಿನ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ.[೧೩]

ದಾನ ಶಾಸನಗಳ ಶಿಲ್ಪ, ಜೈನದಾನಶಾಸನಗಳ ಶಿಲ್ಪ, ಶೈವ ದಾನ ಶಾಸನಗಳ ಶಿಲ್ಪ, ಶಿವಲಿಂಗದ ಚಿತ್ರ, ಶಿವಲಿಂಗ, ಆಕಳು ಮತ್ತು ನಂದಿಯ ಶಿಲ್ಪ, ಮಂಟಪ, ಭಕ್ತ, ಶಿವಲಿಂಗ, ನಂದಿಯ ಶಿಲ್ಪ, ವೈಷ್ಣವ ದಾನ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ, ಶಂಖ, ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ನಾಮದ ಶಿಲ್ಪ, ವೈಷ್ಣವ ದೇವತೆಗಳ ಶಿಲ್ಪ, ವಾಮನದ ಶಿಲ್ಪ, ಗೋ ಸಹಸ್ರದಾನ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ, ಕಮಲದ ಶಿಲ್ಪ, ಕಳಸದ ಶಿಲ್ಪ, ಆನೆಯ ಶಿಲ್ಪ[೧೪] ನೇಗಿಲು ಹೂಡಿದ ಜೋಡೆತ್ತಿನ ಶಿಲ್ಪ, ಗಣಪತಿಯ ಶಿಲ್ಪ, ಪಂಚತಂತ್ರ ಕಥೆಯ ಶಿಲ್ಪ, ವೀರಶಾಸನಗಳ ಶಿಲ್ಪ,ವ್ಯಕ್ತಿ-ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೋರಾಟದ ಶಿಲ್ಪ, ತುರುಗೋಳ್ ಶಿಲ್ಪ, ಪೆಣ್ಣುಯ್ಯಲ್ ಶಿಲ್ಪ, ಉರಳಿವು, ಗಡಿಕಾಳಗ ಶಿಲ್ಪ, ಕಳ್ಳರೊಡನೆ ಹೋರಾಟದ ಶಿಲ್ಪ, ವ್ಯಕ್ತಿ-ಪ್ರಾಣಿಯ ಹೋರಾಟದ ಶಿಲ್ಪ, ಹಂದಿ ಬೇಟೆ ಶಿಲ್ಪ, ಹುಲಿ ಬೇಟೆ ಶಿಲ್ಪ,ಆನೆ ಬೇಟೆ ಶಿಲ್ಪ, ಹಾವು ಬೇಟೆ ಶಿಲ್ಪ, ಮೊಸಳೆ ಹೋರಾಟ ಶಿಲ್ಪ, ಜಿಂಕೆ ಬೇಟೆ ಶಿಲ್ಪ, ಪ್ರಾಣಿ-ಪ್ರಾಣಿಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಟ ಶಿಲ್ಪ, ನಾಯಿ-ಹಂದಿ ಹೋರಾಟ ಶಿಲ್ಪ, ನಾಯಿ-ಹುಲಿ ಹೋರಾಟ ಶಿಲ್ಪ, ವೀರ ಸ್ಥಂಭಗಳ ಶಿಲ್ಪ, ಆತ್ಮಬಲಿ ಶಾಸನಗಳು ಶಿಲ್ಪ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಬಲಿದಾನ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ, ಕಂಬಗಳ ಆಕಾರದ ನಿಸಿಧಿ ಶಿಲ್ಪ, ಫಲಕದ ಆಕಾರದ ನಿಸಿಧಿ ಶಿಲ್ಪ, ಫಲಕದ ಆಕಾರದ ಹಂತಗಳುಳ್ಳ ಶಿಲ್ಪ, ಪಾದಗಳ ಶಿಲ್ಪ, ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣವಾದ ಸಾವಿನ ಶಿಲ್ಪ, ಹರಕೆ ಸಾವಿನ ಶಿಲ್ಪ, ಲೌಕಿಕ ಬಲಿದಾನದ ಶಾಸನಗಳ ಶಿಲ್ಪ, ಮಹಾಸತಿ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ, ಸಹಗಮನ ಶಿಲ್ಪ[೧೫] ಅನುಗಮನ ಶಿಲ್ಪ, ಪೂರ್ಣಸತಿ ಶಿಲ್ಪ, ವೀರಮಾಸ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ, ಹಂತಗಳ ವೀರಮಾಸ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ, ಒಕ್ಕೈ ಮಾಸ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ, ಇಕ್ಕೈ ಮಾಸ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ, ಬಹುಕ್ಕೆ ಮಾಸ್ತಿ ಕಲ್ಲು, ವೇಳೆವಾಳಿ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ, ಕೀಳ್ಗುಂಟೆ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ, ಬೆಂಕಿಗೆ ಬೀಳುವ ಶಿಲ್ಪ, ಶೂಲದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಶಿಲ್ಪ, ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಿಲ್ಪ, ಸಿಡಿತಲೆ ಶಿಲ್ಪ, ಲೆಂಕರ ಶಿಲ್ಪ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಹತ್ತು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಬಹುದು. ಈ ಮೇಲಿನ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕಿನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಉಡುಪುಗಳು ಆಭರಣಗಳು, ಕೇಶವಿನ್ಯಾಸ, ಯುದ್ಧ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಆಯುಧಗಳು, ವಾದ್ಯಗಳು, ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ವಿಧವಾದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.[೧೬] ಈ ರೀತಿಯಾದ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ವೈಭವದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಜನಪದರು ನೀಡಿರುವ ಮಹತ್ತರವಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದ ಕೊಡುಗೆಗಳೆನಿಸಿವೆ.

ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹ, ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ

ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಲೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಪಟಾಲಮ್ಮ ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಹೆಸರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಯರ ಏಕಶಿಲಾ, ಏಕ ಮುಖದ ಈ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪವು ಕಳಸಾಕಾರದ ಕಿರೀಟ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಶಿಷ್ಟಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನಾ ವರ್ಣಿಕೆಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಉಗ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುಖಭಾವ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಉದ್ಭವ ಮೂರ್ತಿಯೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಚೋಳರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಶಿರಭಾಗದವರೆಗೆ ಕಪ್ಪುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ (ಚಿತ್ರ-೨೯) ಚೆನ್ನದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ ಮೂರ್ತಿ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಶ್ರೀರಾಮಪುರ ಬಡಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಿಯಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳು ಬಹಳವಾಗಿವೆ. ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಂತೆ, ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ, ಮುತ್ತು ಮಾರಿಯಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು, ಇವರೆಲ್ಲ ನಗರ ದೇವತೆ ಅಣ್ಣಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಪರಿವಾರದವರಂತೆ.

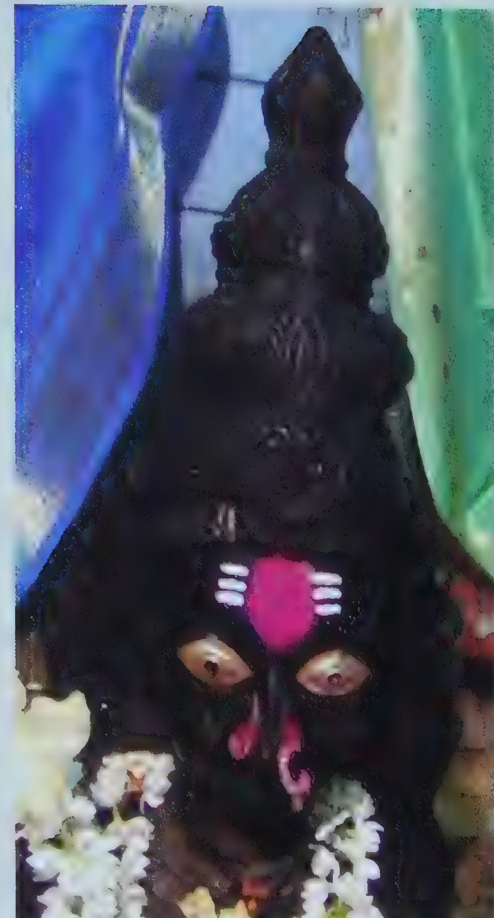
---

೧೩. ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೩೪೮

೧೪. -ಅದೇ- ಪುಟ ೩೫೨

೧೫. -ಅದೇ- ಪುಟ ೩೫೩

೧೬. -ಅದೇ- ಪುಟ ೩೫೪

೨೯. ಮೂಲವಿಗ್ರಹ, ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ಗುಡಿ, ಮಾಲೂರು.

<<<<<

೩೧. ಮುತ್ತುಮಾರಿಯಮ್ಮ, ಶ್ರೀರಾಮಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೦. ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ ಮುಖ್ಯಮೂರ್ತಿ, ಶ್ರೀರಾಮಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

<<<<<

ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ-೩೦) ಮೂರ್ತಿಯು ಕಪ್ಪು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಯ ಆಸೀನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಮುಖಭಾವನೆಯು ಜನಪದ ದೇವತೆಯ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದೆ. (ಚಿತ್ರ-೪೯) ಮಾರಮ್ಮ ಕಥೆಯು, ಆಕೆಯು ಕಪ್ಪು ವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಹೆಸರು ಕೂಡ ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ ಆಗಿದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮೂಲ ಜನರು ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರಗ, ನೃತ್ಯ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಉತ್ಸವಗಳೊಂದಿಗೆ, ಈ ದೇವತೆಯ ಆಚರಣೆಯು ಕೊಂಡ ಹಾಯಿಸುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ವಿಜೃಂಭಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ.ಈ ದೇವತೆಯ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಯು **ಮುತ್ತು ಮಾರಿಯಮ್ಮ**ನಾಗಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ-೩೧) ಈಕೆಯು ಕೂಡ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಕಪ್ಪು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳು, ಆಯುಧ ದಾರಿಗಳಾಗಿ, ನಗರ ಸಂಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಜನತೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ, ಹರಕೆಯನ್ನು ತೀರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಣ್ಣಮ್ಮ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಸ್ಥಾಪಕದೇವತೆಯಾದ ಅಣ್ಣಮ್ಮ ದೇವಿಯು ನಗರ ನಿರ್ಮಾತೃ ಕೆಂಪೇಗೌಡನ ಆರಾಧನೆ ಒಳಗಾಗಿ ನಾಡನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಕಪ್ಪು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಯ ಕೈಮುಗಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪವು ಸೂಕ್ಷ್ಮಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಪ್ಪು ಶಿಲೆಯ ಈ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಉದ್ಭವ ಮೂರ್ತಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಇವು ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜನಪದರ ದೇವತೆಗಳು ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ, ಎಂಬುದಕ್ಕೆ (ಚಿತ್ರ. ೩೪) ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕೂಡ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಜನಪದ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು (ಚಿತ್ರ. ೩೨) ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ, ಸಂಯೋಜನಾ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದು, ಉತ್ತಮವಾಗಿವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವ ಅಣ್ಣಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪವು ಅಷ್ಟ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಲಕ್ಷಣವಾದ ಮುಖಭಾವದೊಂದಿಗೆ ಶಾಂತ ಸ್ವರೂಪದ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ ೪೪) ಇದೇ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮಾಲೂರಿನ ಕೋಟೆ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪ

ಭಾವನಹಳ್ಳಿ ಜೋಡಿದಾರರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವ ಹಿರ್ದೇರಾಸಿಂಗ್ ವಂಶಸ್ಥರು ಪಟ್ಟಣದ ಜನರಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಗಜಾಗುಂಡ್ಲ ಎಂಬ ಕಲ್ಯಾಣಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಕಲ್ಯಾಣಿಯನ್ನು ಅಗೆಯುವಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಮಾರಮ್ಮನ ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಸಿಕ್ಕಿದವು. ಮಾರಮ್ಮನು ಅಂದು ರಾತ್ರಿ, ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ನನ್ನನ್ನು ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಬೇಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಊರನ್ನೇ ಕಬಳಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ನುಡಿದಳು. ಆಗ ಸಿಂಗ್ ಮನೆತನದವರು ಊರಿನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ.[೧೭] ಮಾತೃದೇವತೆಯ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಈ ದೇವಿಯ ಮಹಾತ್ಮೆಯ ಹಾಗೂ ಪವಾಡಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆಕೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹೇಳಿದರೂ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದ್ದು, ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಉದ್ಭವವಾಗಿರದೆ ಚೋಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಮಾರಮ್ಮ

ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಲೂರಿನ ಮಾರಮ್ಮ ಗುಡಿಯು ಊರಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಖ್ಯಬಾಗಿಲು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರಮ್ಮನ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಮೂರವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಶಿಲಾ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಮಾರಮ್ಮ, ದೊಡ್ಡ ಮಾರಮ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು ರೌದ್ರವತಾರವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿಯ

೧೭. ಡಾ.ಎಂ. ಸುಮಿತ್ರಾ : ಕರಗದ ಆಚರಣೆ : ಪುಟ ೧೯

೩೨. ಅಣ್ಣಮ್ಮ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆ, ಸುಬೇಧಾರ ಛತ್ರಂ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೪. ಅಣ್ಣಮ್ಮ ಮೂಲದೇವತೆ, ಸುಬೇಧಾರ ಛತ್ರಂ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೫. ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ, ಗಂಡುಗಲಿ ಮದಕರಿಮನೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೩೩. ಮಾರಮ್ಮ, ಮಾಲೂರು,
<<<<ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ.

ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಿ, ಅಗತ್ಯ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಾಲೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಸಾದಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ (ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲು) ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮುಖಭಾವದ ಎರಡು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದ್ವಿಮಾನ (ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ) ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪೂರ್ಣ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕಂಠೀಹಾರಗಳು, ಕಿವಿಯೋಲೆಗಳು, ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೇಶರಾಶಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಸಂಯೋಜನಾ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಥಳೀಯ ಪಾಳುಬಿದ್ದ ಹೊಂಡದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಉದ್ಭವ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ, ಉದ್ಭವಗೊಂಡ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಈ ಮಾರಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರೂಪದಲ್ಲಿ ತಕ್ಷಣ ನೋಡಿದಾಗ ಕಾಣುವುದು ಗಂಡು ಮುಖ ಛಾಯೆಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಆದರೆ ಇವು ದೊರೆತಾಗ ಸ್ಥಳೀಯರೊಬ್ಬರ ಕನಸಲ್ಲಿ ಬಂದು ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಾಂತ ಕಳಿಸಿ, ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮಾರಮ್ಮ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿ, ಈ ದೇವತೆ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಿಯೇ ಎಂದು ನಂಬಿರುತ್ತಾರೆ(ಚಿತ್ರ ೩೩).ಶಿಲ್ಪಕೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖಭಾವಗಳು ಗಂಡುಛಾಯೆ ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ. ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪದಂತೆ ಇದು ಕೂಡ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ರೀತಿಯದೇ ಎನ್ನುವ ತರ್ಕಮೂಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮುಖ ಭಾವದ ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಮುಖವಾಡಗಳು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಹೆಣ್ಣು ಮುಖ ಭಾವವನ್ನು ಉಗ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ತಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ದೇವತೆಯು 'ಮಾರಮ್ಮ' ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಇತರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕೋಣನ ಬಲಿಯು ಇದ್ದು, (ಈಗ ಕೋಣನ ಬಲಿ ಇಲ್ಲ) ಕರಗದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಉತ್ಸವದ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗಿದೆ.

ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಹರಿಕಥೆ, ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪ್ರಮುಖ ದೇವತೆ ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ (ಚಿತ್ರ ೩೫). ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ ದೇವತೆಯು ಉಚ್ಚಂಗಿ ಉತ್ಸವಾಂಬ ದೇವತೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೆಲಗೊಂಡು ಮದಕರಿ ನಾಯಕ ರಾಜವಂಶದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ತ್ರಿಶೂಲ, ಡಮರುಗ, ಖಡ್ಗ, ಫಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆಸೀನಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪ ಇದಾಗಿದ್ದು, ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಕೀರ್ತಿ ಮುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮುಖಭಾವವು ಉಗ್ರರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು, ಕಣ್ಣು ಮಾಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗಂಗಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ ೩೬) ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಕೆಂಪಂಚಿನ ಬಿಳಿ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಉಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೩೮) ಶಿಲ್ಪವು ಕೂಡ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಣಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಪೂರ್ಣ ಜನಪದವಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸ್ವರೂಪವು ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರೂಪ ಸಂಯೋಜನೆ ಇದ್ದು, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗದ ಶಿಲ್ಪವು ಪೂರ್ಣ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪವೇ ಆಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಸ್ವರೂಪಗಳು ಉಗ್ರ ದೇವತೆಗಳ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಅಲಂಕಾರವು ಕೂಡ ಒಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತಿಪಟೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಕೆಂಪಮ್ಮದೇವಿ (ಚಿತ್ರ,೩೯) ದೇವಿಯು ಮೇಲಿನ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನೇ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಬೆಣ್ಣೆ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಯ ಅಲಂಕಾರವು ಬೆಣ್ಣೆ ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಆವೃತಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಬೆಣ್ಣೆಯ ರೂಪಾಕಾರದಲ್ಲಿಯು ದೇವಿಯ ಶಿಲ್ಪವು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ.

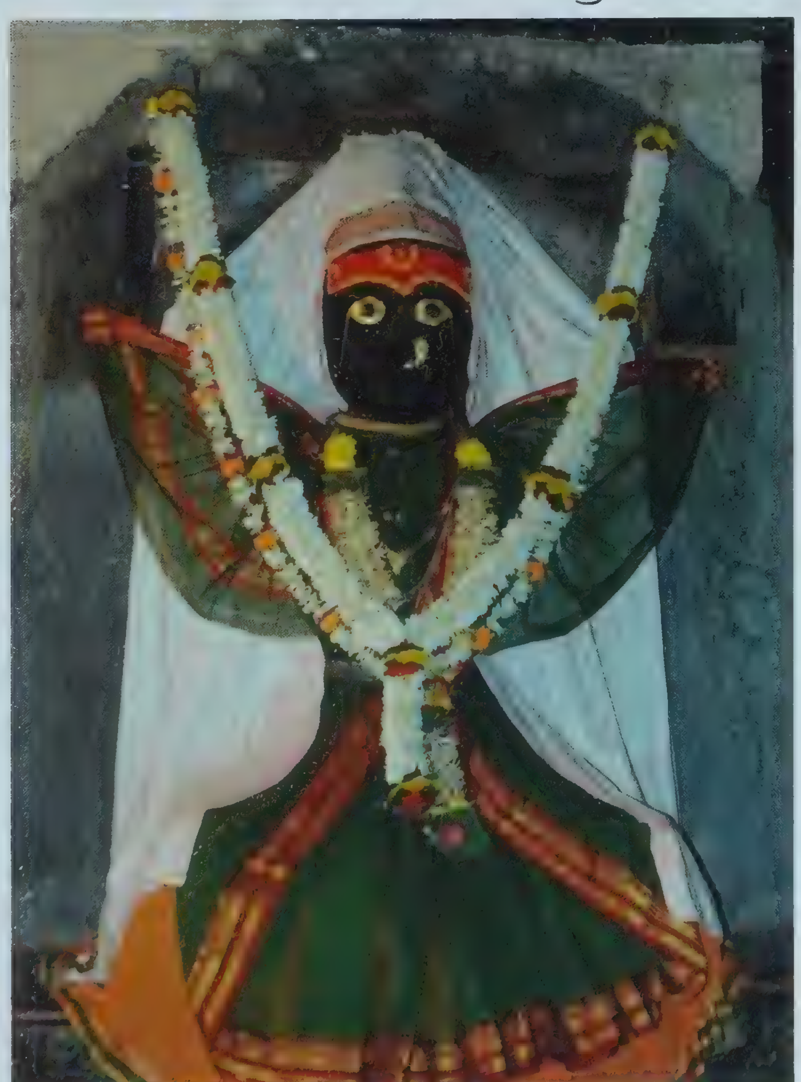
ಪ್ಯಾಲೇಸ್ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ ಗಂಗಮ್ಮ ದೇವತೆ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಪ್ಯಾಲೇಸ್ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ ಗಂಗಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮಧ್ಯಯದಲ್ಲಿಯೇ ಜನಪದೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆಯುಧಧಾರಿಣಿಯಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ಗಂಗಮ್ಮ ದೇವತೆಯು ಜನಪದೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದು, ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರದಿಂದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಸುಂದರಗೊಳಿಸಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪವು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿವಾರ ಪಟ್ಟಣದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, (ಚಿತ್ರ ೩೬) ಸ್ಥಳೀಯ ಶಿಲ್ಪ ರಚನಾ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪವಾಗಿದೆ.

೩೬. ಗಂಗಮ್ಮ, ಅರಮನೆ ಗುಟ್ಟಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೭. ಯಮಾಯಿ, ಔಂದ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ.

೩೮. ದೊಡ್ಡಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ.

೩೯. ಕೆಂಪಮ್ಮದೇವಿ (ಬೆಣ್ಣೆ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ), ತಿಪಟೂರು.

ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ

ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶ್ಯಾಮನೂರಿನಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡಮ್ಮನೇ ಆದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪದ ಆಕಾರವು ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಜನಪದೀಯ ಶಿಲ್ಪ ರಚನಾ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಆಯುಧಧಾರಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಪುರಾತನ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ದೇಹದ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಮುಖ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಸವೆದು ಹೋಗಿದ್ದು ದೇಹಾಂಗ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮ ಬದ್ಧವಾದ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. (ಚಿತ್ರ ೩೯) ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪವು ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿದ್ದು ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಕ್ಕಉಡುಕಾತಿ

ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಆರಾದಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ಉಡುಕಾತಿಯು ಲಿಂಗಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪಾಣಿಪೀಠದ ಹೊರತಾಗಿದೆ. ಎರಡು ಕಣ್ಣು, ಬಾಯಿಯನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಉದ್ಭವ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ.(ಚಿತ್ರ ೪೦) ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಯು ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸರಳರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಉಗ್ರ ದೇವತೆಯಾದ ಈಕೆಯು ಪ್ರಾಣಿಬಲಿಯ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಬಯಸುವುದರೊಂದಿಗೆ, ಹರಕೆ ಹೊರಿಸಿಕೊಂಡು, ಪರಿಹಾರ ನೀಡುವ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ, ಹುತ್ತೂರಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಈ ದೇವತೆಯು ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ.

ಚೌಡೇಶ್ವರಿ

ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು. ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಮೈಸೂರು ಚಾಮುಂಡಿಯ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕೈಗಳಿದ್ದು, ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಖಡ್ಗ, ಫಲ, ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.(ಚಿತ್ರ ೪೧) ಸಿಂಹ ರೂಢಿಯಾಗಿರುವ ಈ ದೇವತೆಗೆ ಹಳದಿ ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಿರೀಟಧಾರಿಣಿಯಾದ ಈಕೆಗೆ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯು ಇದ್ದು, ಕೃಷ್ಣ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಚೌಡೇಶ್ವರಿಯ ಮುಖ ಭಾವವು ಗಂಭೀರವಾಗಿದ್ದು ಕಣ್ಣು ಮೂಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ತ್ರಿನೇತ್ರಿಯಾದ ಈಕೆಯು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಳ್ಳಿಯ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿದೆ. ಶಿಷ್ಟ ದೇವತೆಯಾದ ಈಕೆಯು ಜನಪದ ದೇವತೆಯ ಅವತಾರವೆಂತಲೂ ಜನಪದರ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ.

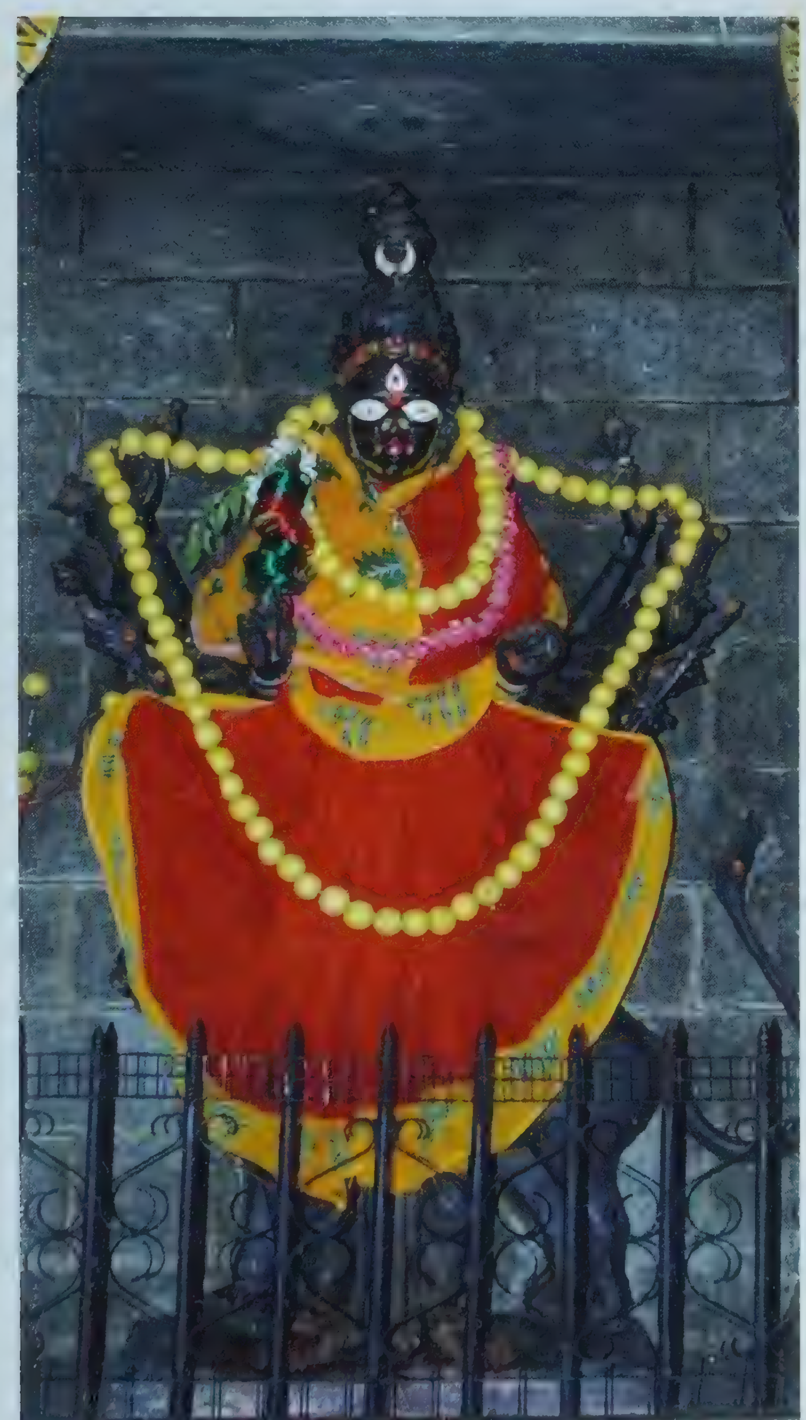
ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ

ಕನಕಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಕಬ್ಬಾಳುವಿನ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯಾದ ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮನು ಹಲವಾರು ದಂತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಉಗ್ರ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಹಿರಿಯ ಸಹೋದರಿಯಾದ ಈಕೆಯು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮೂಲದವಳು ಎಂಬ ಜನಪದ ಐತಿಹ್ಯ ಇದೆ. ಗಂಡನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪಂದ್ಯಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಗಂಡ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿನಲ್ಲಿ (ಹಣ) ತರಲಾಗದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಸೇ ಕರ್ಚಾಗದಂತೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಂದು, ಗಂಡನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆಂಡ ಸುರಿದ ಗಟ್ಟಿಗಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಯು ಕಬ್ಬಾಳುವಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲು ಇಲ್ಲಿನ ಮೂಲದೇವತೆಗಳಾದ ಮಂತ್ರಿನ್ ಮಾರಮ್ಮ ಹಾಗೂ ಕೋಣದ ಮಾರಮ್ಮನವರ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ನೆಲೆಸಿ, ಇವರನ್ನು ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಜನಪದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ, ೪೨) ತುಂಬಾ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಕಿರೀಟ, ಕೀರ್ತಿಮುಖ, ನಾಗ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಗಂಡಸಿನ ಮೀಸೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಹೆಣ್ಣು– ಗಂಡು ಐಕ್ಯತೆಯ ಏಕ ಮೂರ್ತಿ ಇದಾಗಿದೆ. ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ, ಅಣ್ಣಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪಾಕೃತಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಯು, ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಶಿಷ್ಟ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸಿರುವ

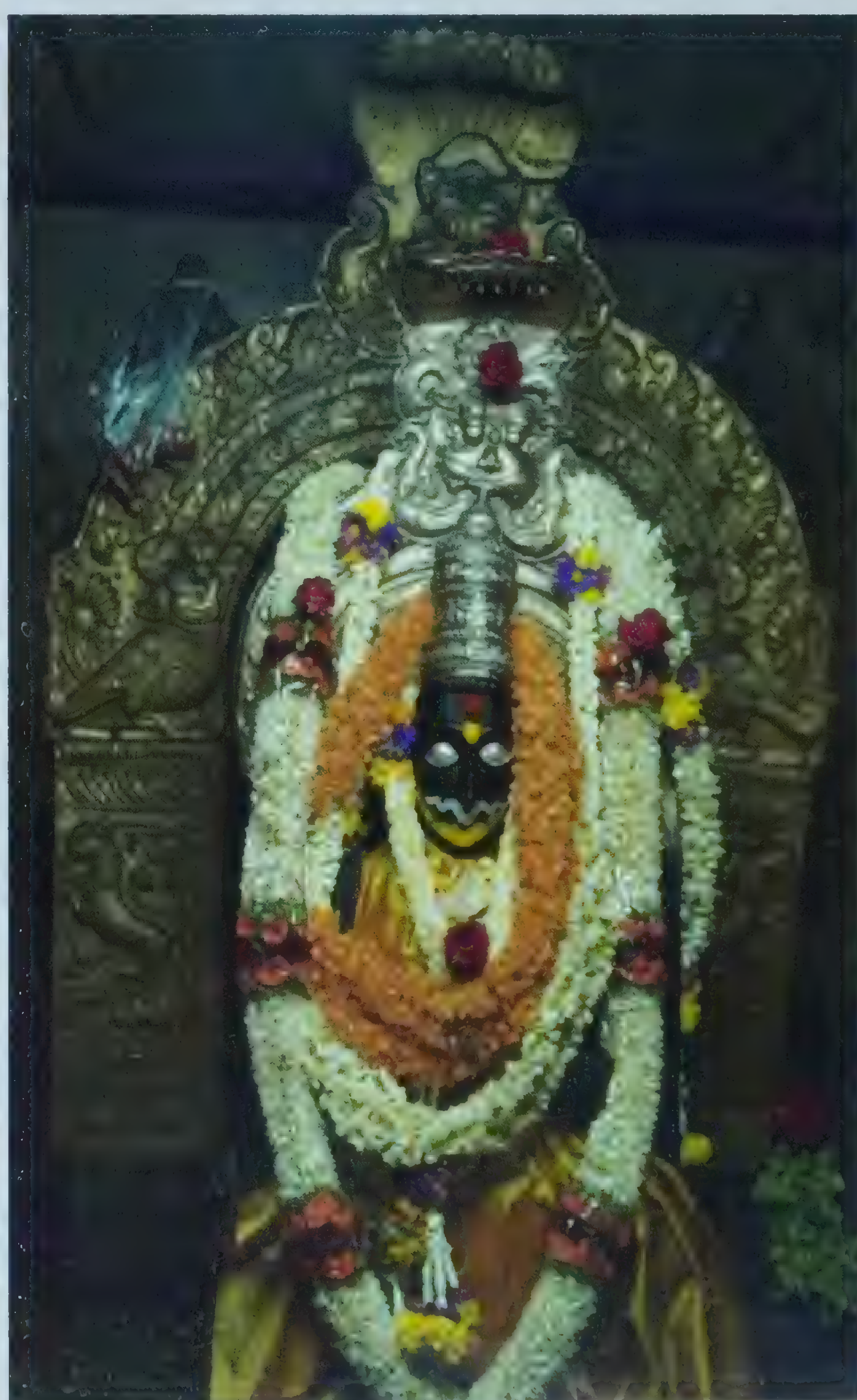

೪೦. ಚಿಕ್ಕಉಡುಕಾತಿ, ಹುತ್ತೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು.

೪೧. ಚೌಡೇಶ್ವರಿ, ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಳ್ಳಿ, ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಸ್ಥಾನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೪೨. ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ, ಕಬ್ಬಾಳು, ಕನಕಪುರ.

ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಯ ರೂಪದ, ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರಚನೆಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಚಿತ್ರ, ೪೪, ೪೫) ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಅಣ್ಣಮ್ಮ, ದನದಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿವೆ.

ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ (ಮದ್ದೂರಮ್ಮ)

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವ ಅಂದರೆ ಅರ್ಕಾವತಿ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಬಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸ್ಥಳೀಯರಿಗೆ ದೊರೆತು ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಎಂಬುದು ಸ್ಥಳೀಯರ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಮಾಲೂರಿನ ಮಾರಮ್ಮನಂತೆ ದ್ವಿ ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಡಾಕಾರದಲ್ಲಿವೆ. ಕಣ್ಣುಬ್ಬು, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳು, ಮೂಗುನತ್ತು, ಓಲೆಗಳ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡ ಈ ದೇವತೆಯು ಎರಡು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. (ಚಿತ್ರ ೪೩) ಲೋಹದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ದೇವತೆ ಹರಕೆ ಈಡೇರಿಸುವ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ನಾಲ್ಕು ಅಥವಾ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸಿಡಿಯಾಚರಣೆ, ಕರಗ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಶಿರಭಾಗದವರೆಗೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಿರೀಟವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದು, ನುಣುಪಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಪಾಣಿಪೀಠದಂತಿರುವ ಅಡಿಗಲ್ಲು ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸಿದ್ದು, ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿವೆ.

ದನದಮ್ಮ

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿಯ ನಗರ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿಯೇ ಬೆಳದುಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪಶುಗಳ ಆರೋಗ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದನದಮ್ಮ ಸೇವೆಯು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಬದುಕು ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ವವಾಗಿದೆಯೋ ಅವರ ಸಹ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಪಶುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನಪದರು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾಳಜಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಈ ದೇವತೆಯ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಜನಪದೀಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಭಜಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಉಗ್ರ ದೇವತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ ೪೫)ಮೂಡಿ ಬಂದಿದ್ದು ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ಜನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಓಂಶಕ್ತಿ

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಮೂಲದ ಈ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯು ಜನಪದ ರೂಪಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದು, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿದೆ. ಲೋಹ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಹಾಗೂ ದೇಹದ ಪ್ರದರ್ಶಿತ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಶಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಎನಾಮಿಲ್ ಬಣ್ಣದಿಂದ ರೂಪಿತಗೊಂಡಿದ್ದು, ಮಧುರೆಯ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ (ಚಿತ್ರ–೪೬) ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು, ಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯಾದರೂ, ಜನಪದ ಶೈಲಿ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಹತ್ತು ಅಡಿಗಳ ಉದ್ದ, ಐದು ಅಡಿಗಳ ಅಗಲ ಎರಡೂವರೆ ಅಡಿಗಳ ದಪ್ಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಬರಗೇರಮ್ಮ (ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ)

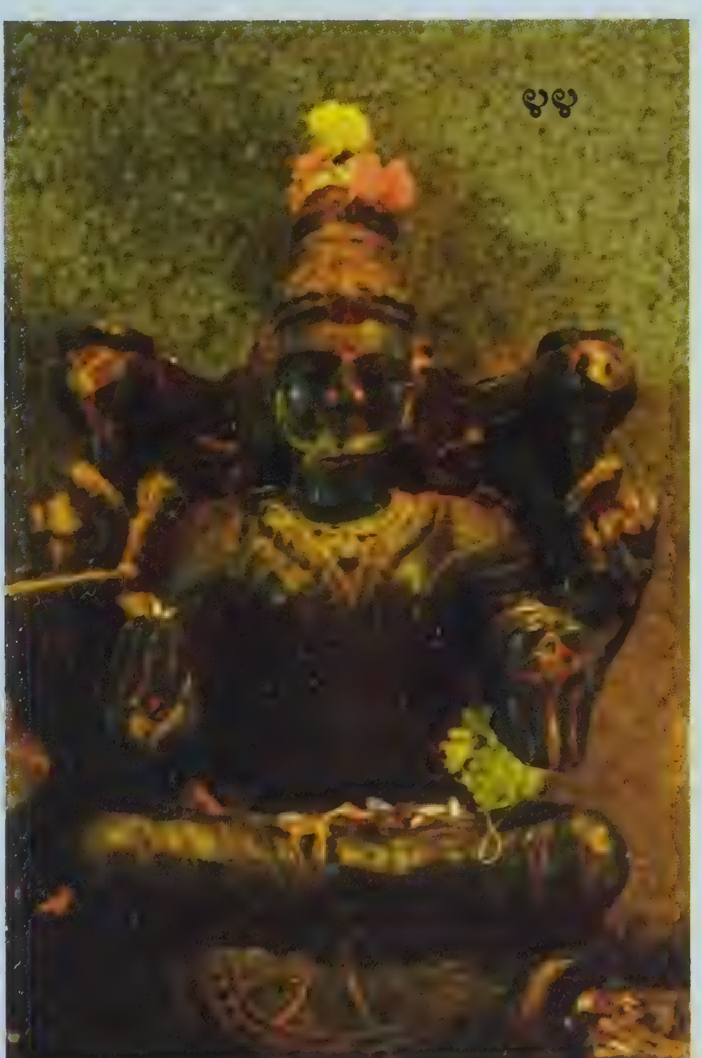
ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಜನಪದ ಕಥಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬರಗೇರಮ್ಮನು ಪಡೆದಿದ್ದು, ವಿಶಿಷ್ಟ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಬಿಸಿಲಮ್ಮ–ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ ರೀತಿಯ ಕಥಾನಕ ಹೊಂದಿರುವ ಈಕೆಯ ಅಕ್ಕ ಅಂತರಗಟ್ಟೆಮ್ಮ ಆಕೆಯ ದೇಗುಲ ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ತೆರೆಯುತ್ತದೆ.

೪೩. ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೪೪. ಅಣ್ಣಮ್ಮ, ಎಸ್.ಸಿ.ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೪೫. ದನದಮ್ಮ, ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೪೬. ಓಂಶಕ್ತಿ, ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೪೬/೨.
ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು,
ನವಿಲೇರಿ, ನಂದೀರಸ್ತೆ,
ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾ. ಜಿ.
<<<<

ಬರಗೇರಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ ರಸ್ತೆಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ನಗರದ ಹೊರಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ ದೇವತೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮಾರ್ಚ್-ಎಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ ತಂಗಿ ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಜಾತ್ರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ ಮತ್ತು ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮನು ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಂತರಗಟ್ಟಿಮ್ಮನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದು ಅಕ್ಕ ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ ಬಂಜೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಅತೀ ಮುದ್ದು ಮಾಡಿ ತನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬ ಭಯ ಆತಂಕಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಅಕ್ಕನು ಅಸೂಯೆಗೊಂಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತನ್ನಿಂದ ದೂರ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಅಕ್ಕನು ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು ಮಕ್ಕಳು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಬರಗೇರಮ್ಮ ಅಪಮಾನ ಹಾಗೂ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ತಂಗಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಾಪವಿಟ್ಟಾಗ ಮಕ್ಕಳು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ದುಃಖದಿಂದ ಅಕ್ಕನ ಬಳಿ ಬಂದು ಗೋಳು ತೋಡಿಕೊಂಡಾಗ ಬಡಿಗೇರಮ್ಮನು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬೇಟಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತಳೆಂದೂ ಅದರಂತೆ ಇಂದಿಗೂ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮನ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಬಡಿಗೇರಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯ ನಿತ್ಯ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಗಳು ಬೇಲೂರು ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ, ಕಬ್ಬಾಳುವಿನ ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ, ಕೋಡಂಬಳ್ಳಿ ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ಇವರ ಜನಪದೀಯ ಕಥೆಗಳು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿ ಇದ್ದು, ಕೆಲವು ದೇವತೆಗಳು ಶಿಷ್ಟಪರಂಪರೆಯಿಂದ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಡೆಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಬಡಿಗೇರಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪವು ಮೂಲವಾಗಿ ಉದ್ಭವವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಇಲ್ಲಿನ ಪೂಜಾರಿಗಳು (ನಾಯಕ ಜನಾಂಗದವರು) ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಗಾರೆಯಿಂದ ಮಂಕಾಳಿ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹೋಲು ಸಿಂಹ ಮುಖದ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಮಾದರಿಯ ಹೂವಿನ ಹಾರ ಮತ್ತು ನವಿಲಿನ ಗರಿಗಳ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಚನೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ಎನಾಮಲ್ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಹಳದಿ, ಹಸಿರು, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣವನ್ನೂ ಲೇಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಡಿಗೇರಮ್ಮನ ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯ ಕೆತ್ತನೆಯಂತೆ ಕಂಡುಬರುವ ಆಕೃತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿಲೆಯು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮುಖಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಮೂಗಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ, ಪಂಚಲೋಹದಿಂದ ತಯಾರಿಸಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳ, ಮೂಗು ಹಾಗೂ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಶಿಲಾಮೂರ್ತಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಲೋಹದ (ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು) ಅಳವಡಿಕೆಗಳು ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮೂಗಿನ ನತ್ತುಗಳು ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಯ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವ ಹಣೆಯ ಕುಂಕುಮ ಹಾಗೂ ಮುಖಭಾಗಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಿರುವ ಅರಿಶಿಣವು ಪ್ರಖರತೆಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಯ ಮುಖದ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿರುವ ಚಿತ್ತಾರವು ಸಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಅದರ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿರುವ ಸಿಂಹಮುಖದ ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಛತ್ರಿಯು ಹಾಗೂ ತ್ರಿಶೂಲವು ಇದ್ದು, ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿರುವ ಖಡ್ಗಧಾರಿ ಕಾಳೀರೂಪದ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ಶಿಲ್ಪವು ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಭಂಡಾರದ ಲೇಪನದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳು ಮಂಕಾಗಿವೆ. ಈ ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ ದೇವಿಯಮೂರ್ತಿಯ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಕ ವೀರಗಲ್ಲಿನ ಮಾದರಿಯ ಶಿಲ್ಪವಿದ್ದು, ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗಹಿಡಿದು ಲಗಾಮು ಎಳೆಯುತ್ತಿರುವ ವೀರನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಸತಿಯು ಹಿಂದೆ ಕುಳಿತಿದ್ದು, ಎಡಗಾಲನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹೂಂಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ಕುದುರೆಯ ಭಂಗಿಯು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಕುದುರೆಯ ಹಿಂದೆ ಮುಂದುಗಡೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಚಾಮರಗಳಿಂದ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಅಗಲವಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪಾಳೇಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಈ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ದೇವಿಯ ಸಹಾಯಕ ವೀರಗಾರರು ಎಂದಷ್ಟೇ ವಿವರ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ಪಷ್ಟ ಆಕೃತಿಯ ಹೊರತಾಗಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮೂಲ ಮೂರ್ತಿಯು ಕೆತ್ತನೆಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಪುರಾತನ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಗಾರೆಯು

೪೭. ಬರಗೇರಮ್ಮ(ಉದ್ಭವಮೂರ್ತಿ), ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೪೮. ಪಾಣೀಪೀಠ, ಅಗೋರೇಶ್ವರನಾಥ ದೇವಾಲಯ, ನುಂಕೆಮಲೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ (ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳು) ರಚನೆಮಾಡಿದ್ದರೂ ಜನಪದವಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಲೋಹ ಅಳವಡಿಕೆಗಳು ಕೂಡ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಮೂಗು, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಸಿಂಹಗಳು, ನಾಗರ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಗಾರೆಯಲ್ಲಿನ ಆದಿಶೇಷನ ಹೆಡೆಯಲ್ಲಿನ ಅಮ್ಮನ ಮೂರ್ತಿಯು ಇದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಜಾತ್ರೆಯ ಅಲ್ಲದೆ ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಅಮವಾಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆಯು ಈ ಜನಪದ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಬಲಿಯಾಚರಣೆಯೂ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕಿಂತ ಬರಗೇರಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪವಾಡವೇ ಪ್ರಮುಖ. ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವರು ಮಕ್ಕಳಾಗಲೀ ಎಂದು, ಮದುವೆಯಾಗದೇ ಇರುವವರು ಶೀಘ್ರ ಮದುವೆಗಾಗಿ, ಕೆಟ್ಟ ಕಾಯಿಲೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ, ಹರಕೆ, ಪ್ರಮಾಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಪವಾಡಗಳು ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಜರುಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಈ ಜನಪದ ದೇವತೆಯು ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿನ ಜನತೆಯ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಪಾಣೀಪೀಠ

ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಪಾಣೀಪೀಠದ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಪಾಣೀಪೀಠವು ಇದ್ದು, ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಲಿಂಗವಿಲ್ಲದ ಈ ಪಾಣೀಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಲೋಹದ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು ಸ್ಥಾಪನೆ ಗೊಂಡಿದೆ. (ಲೋಹ ಮಧ್ಯಮದ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರ ಲಭ್ಯವಿದೆ) ಪಾಣೀಪೀಠದ ತೋರುಭಾಗವು. ಸ್ಪಷ್ಟ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಒಂಬತ್ತು ಅಂಕಣಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹಂತಹ ಮೂರು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಮಧ್ಯೆ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಹೂವಿನ ಆಕೃತಿಯು ಸೂಕ್ತ ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ ೪೮)ಇದರ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ನಿಂತ ಭಂಗಿ ಹಾಗೂ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯು ಇದೆ. (ಅಗೋರೇಶ್ವರ) ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಧ್ಯದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲವಿದ್ದು ಅಕ್ಕ-ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಗೋರೇಶ್ವರನಾಥನ ತಪಸ್ಸಿನ ಭಂಗಿಗಳು ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿವೆ. ಕೆಳಹಂತದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆದಿಶೇಷನ ಹೆಡೆಯೆತ್ತಿದ್ದು, ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಜಯ-ವಿಜಯರ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ಜನಪದೀಯ ರೇಖಾತ್ಮಕ ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಸರಳವಾಗಿ ಮೂಡಿವೆ. ಪಾಣೀಪೀಠವು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಕುಸುರಿ ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸೊಗಸಾಗಿದೆ.

ಪಾರ್ವತಿ

ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಿಶಿಲ್ಪ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು, ಅತೀಯಾದ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪದಾಗಿದೆ. ತ್ರಿಶೂಲ ಹಿಡಿದ, ಕಿರೀಟ ಧಾರಿಯಾಗಿ, ಕಣ್ಣು ಅಳವಡಿಸಿರುವ ದೇವಿಯು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. (ಚಿತ್ರ, ೫೧) ಶಿಲ್ಪವು ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ತಾಳಮಾನ ಪ್ರಮಾಣ ಬದ್ದತೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟದ ಶಿಲ್ಪದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸ್ಥಾನಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮಾತಂಗಮ್ಮ

ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ರೇಣುಕಾ, ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ, ಉತ್ಸವಾಂಭ ದೇವತೆಗಳ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಯಾಗಿರುವ ಮಾತಂಗಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶೋಷಿತ ಜನಾಂಗದವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಮಾತಂಗಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಶೈಲಿಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಡಿಲಶೈಲಿ ಹಿಡಿತಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆ ಎನಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ ದೇವಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರ ಆವರಣದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕೈಮುಗಿದು ಬಲಗಾಲನ್ನು ಎಡಗಾಲಿಗೆ ದಾಟಿಸಿ ಕತ್ತರಿ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ್ದು, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಕತ್ರಿ ಕಾಲುಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ವಸ್ತ್ರ ನೆರಿಗೆಗಳು ಕೆತ್ತನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅಗಲವಾದ ಕಿವಿಗಳು, ಹಾಗೂ ಕೇಶರಾಶಿಯ ಗಂಟು ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೇ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ದುಂಡು ಮುಖದ ಧನ್ಯತಾ ಭಾವ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕೆಳವರ್ಗದವರ ನಯ-ವಿನಯ ಶೀಲತೆಯ ಸಾಕಾರ ಮೂರ್ತಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ ೫೦) ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೆಳವರ್ಗದವರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಾಗ ಈ ಶಿಲ್ಪಲಾವಣ್ಯದ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

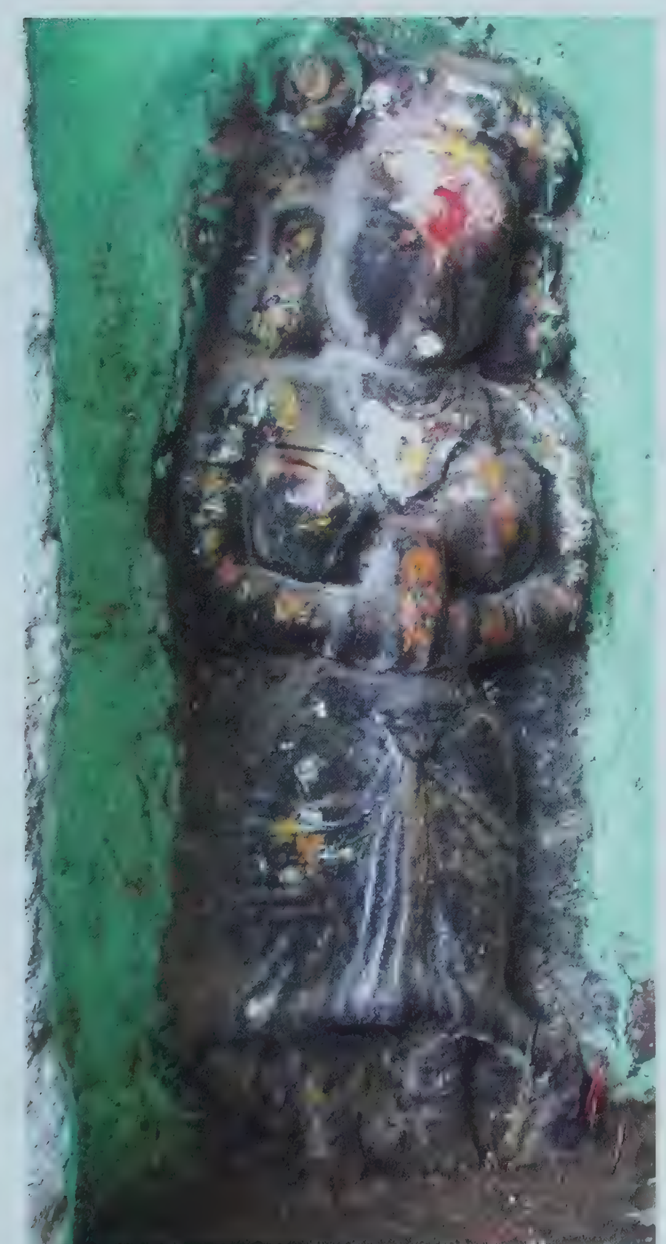

೪೯. ಮುತ್ತುಮಾರಿಯಮ್ಮ, ಶ್ರೀರಾಮಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೧. ಪಾರ್ವತಿ, ಇಕ್ಕೇರಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ. >>>

೫೦. ಮಾತಂಗಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ.

೫೨. ಮಾರಮ್ಮ,
ಲೋಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ,
ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ.

>>>>>

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ರೇಣುಕಾಂಬ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಮಾತಂಗಿ ಅಮ್ಮನವರಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಒಂದು ಅಡಿ ಅಗಲವುಳ್ಳ ರುಂಡ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಕುಂಡಲ, ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೋರೆಗಳು, ಕೇಶ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಇದ್ದು, ಕಲ್ಲಿನ ಪೀಠದ ಮೇಲಿದೆ. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಸರವಿದ್ದು, ಗಂಭೀರವಾದ ಮುಖಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಾತಂಗಿಗೆ ದೇವಾಂಗ ಜನಾಂಗದವರು ಅರ್ಚಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಾತಂಗಿಯ ಬಲಗಡೆ ವೀರಭದ್ರನ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಎರಡು ಕಾಲು ಅಡಿ ಎತ್ತರ, ಒಂದು ಅಡಿ ಅಗಲ, ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳು, ಮುಂದಿನ ಬಲಗೈ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷನ ಶಿರವಿದ್ದು, ಕೆಳಗಡೆಯಿಂದ ನಾಯಿಯೊಂದು ಶಿರವನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ಎಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಡಮರುಗಳಿವೆ. ಕರ್ಣಕುಂಡಲ, ಕಿರೀಟ, ಕೊರಳಹಾರ, ಕಾಲಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಗಡಗಗಳಿವೆ. ವಿಗ್ರಹದ ಎದುರಿಗೆ ಎರಡು ಪಾದುಕೆಗಳಿವೆ. ಮಾತಂಗಿಯ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೂಕಾಲು ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಅರ್ಧ ಅಡಿ ಅಗಲದ ಕೈ ಮುಗಿದು ನಿಂತಿರುವ ಯಕ್ಷಿಯ ವಿಗ್ರಹವಿದ್ದು, ಎರಡು ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಅಗಲದ ಕಲ್ಲಿನ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಮಾತಂಗಿಯ ಮುಂದೆ ಪಾದಗಟ್ಟೆ ಇದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಸವಣ್ಣನ ವಿಗ್ರಹವಿದೆ. ಪಾದಗಟ್ಟೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಗರ ಕಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಮಾತಂಗಿಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಯ ಕೆಳಗೆ ಮೂರು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ನಾಗರ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

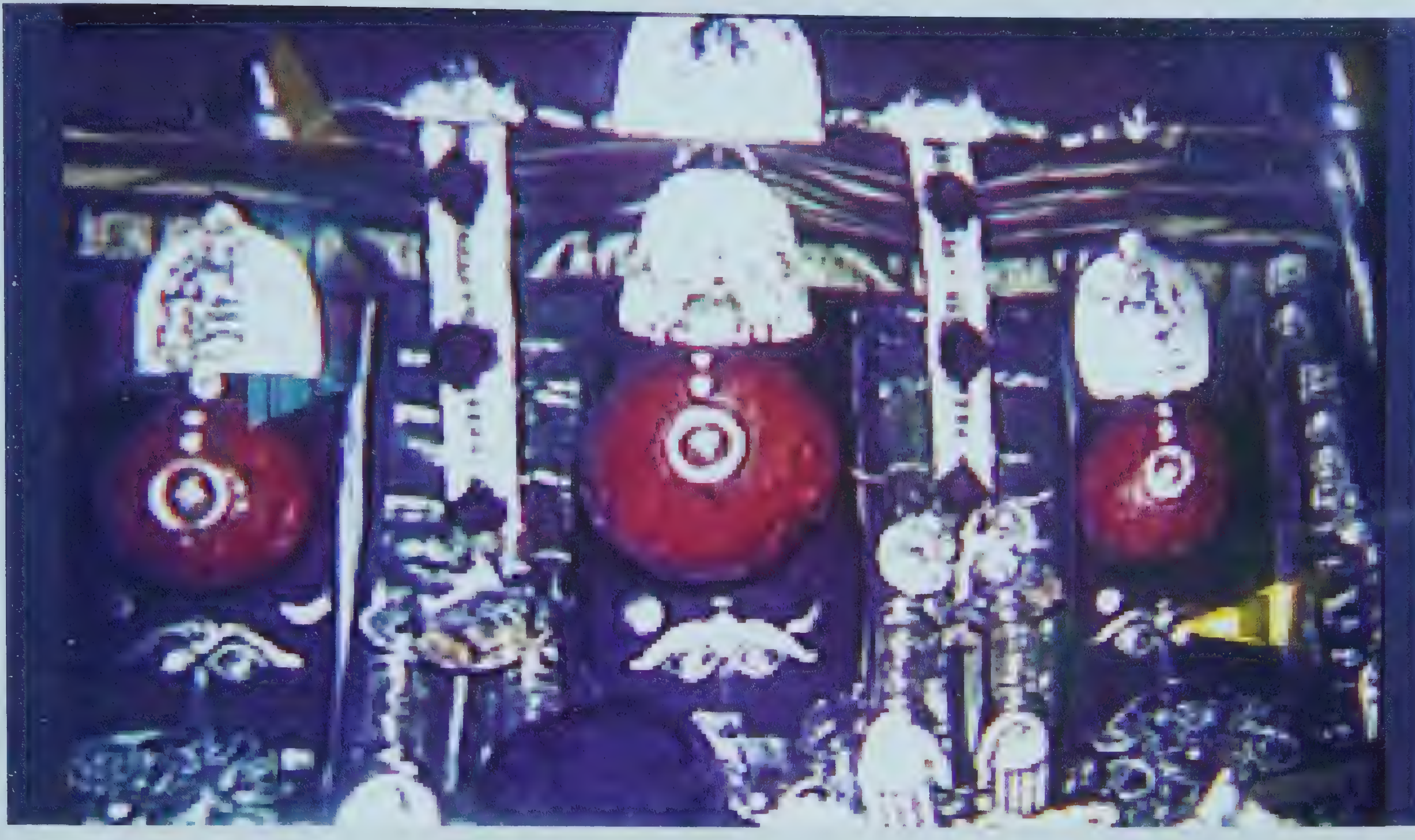
ಮಾರಮ್ಮ

ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಿಶೇಷಗಳ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಂತೆಯೇ ಅವುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಅಷ್ಟೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ವೈವಿಧ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವ ಲೋಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಶಿಲ್ಪವು ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದ ಮಾರಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ-೫೨) ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಕಿರೀಟ, ಪ್ರಭಾವಳಿ, ಖಡ್ಗ ಹಾಗೂ ಫಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತ ಭಂಗಿ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸುಮಾರು ಐದುವರೆ ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದ ಇರಡೂವರೆ ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಅಗಲ ಮತ್ತು ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿಯಷ್ಟು ದಪ್ಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಹಾಸನಾಂಬ

ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯನಾಡು ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಯ್ಸಳ ಬೇಲೂರು ಹಳೇಬೀಡಿನ ವಿಶ್ವಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳಿಂದ ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಭಾವವು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಈ ಎರಡೂ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನಾವು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಯೋಗ್ಯವಾದವು. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯೆಂದರೆ ಅವುಗಳು ಸಲ್ಲುವ ದೇವ-ದೇವತೆಯರ ಮಹಿಮೆ, ಪವಾಡಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹಾಸನಾಂಬ ದೇವಿಯ ಮೂಲಶಿಲ್ಪಗಳು ಮದರಿ ಎನಿಸುತ್ತವೆ.

ಮಾತೃ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದಿರುವ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂವರು ದೇವತೆಯರ ಸಂಗಮ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಈ ಹಾಸನಾಂಬ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳು ಮಾತ್ರ ತೆರೆದು, ಉಳಿದ ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪವಾಡವೆಂದರೆ, ಬಾಗಿಲು ಹಾಕುವ ಮುಂಚೆ ಬೆಳಗಿಸುವ ದೀಪ, ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆಯುವಾಗಲೂ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಮೂರು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪೂಜಾ ಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ತಾಳಿಯ ಬೊಟ್ಟಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪನ ಮಾಡಿ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಿರೀಟಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕೆಳಗೆ ಅಡಿಪಾಯಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಯರ ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಉಬ್ಬುಗಳು ಹಾಗೂ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ, ಮೊಣಕೈಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹಸ್ತ ಆಕಾರದ ಹಸ್ತ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳು ಜೋಡಿಸಿ, ಶೃಂಗರಿಸಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಸನಾಂಬ ದೇವತೆಯು ಆಸೀನಳಾಗಿರುವುದರ ಅರ್ಥವೇ ಹಾಸನಾಂಬವೆಂತಲೂ, ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ

೫೭. ಹಾಸನಾಂಬ, ಹಾಸನ.

೫೮. ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ(ಹಾಸನಾಂಬ–೨) ಹಾಸನ.

೫೯. ಹಾಸನಾಂಬ–೩, ಹಾಸನ.

ಕುಳಿತ ಸಿದ್ಧಿಪುರುಷರು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದಾಗ ಬಂದು ಆಸನ ಹಾಕಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇವತೆಯರುಗಳನ್ನು ಹಾಸನಾಂಬ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಶಿಲ್ಪದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ದುಂಡಾದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಅಲುಗಾಡದಂತೆ ಮಾಡುವ ಬಿಗಿ ಬಂದಕದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿ (ಚಿತ್ರ, ೫೭) ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ಎದೆ ಭಾಗದವರೆಗೆ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ (ಚಿತ್ರ-೫೮) ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ್ದು, ಕರ್ಣಕುಂಡಲಗಳು, ಎದೆಗವಚಗಳು, ಅಭಯ ಹಸ್ತಗಳನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವಾದರೂ, ಸ್ಪಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಮೈವಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹದ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಆಭರಣಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಲಿಂಗಾಕರದ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮತ್ತು ಹುಬ್ಬುಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಮೂಗನ್ನು ಬೆಳ್ಳಿ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. (ಚಿತ್ರ ೫೯)

ಪರವಟಮ್ಮ

ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿನ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪಿಣಿಯಾದ ಪರವಟಮ್ಮ ಪವಾಡಗಳ ಮತ್ತು ದೋಷ ನಿವಾರಣಾ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಉರುಗಂ ಪೇಟೆ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್.ನಲ್ಲಿರುವ ಈ ದೇವಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹ(ಚಿತ್ರ, ೬೫) ಮತ್ತು ಸ್ಥಾಪಿತ ವಿಗ್ರಹಗಳೆರಡು ಇದ್ದು ಸ್ಥಾಪಿತ ವಿಗ್ರಹವು ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿರುವ ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ, ದೊಡ್ಡಮ್ಮ, ಅಣ್ಣಮ್ಮ ಇತರೆ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಚತುರ್ಭುಜೆಯಾಗಿದ್ದು, ನಾಗ ಕಿರೀಟವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವಂತೆ ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಕಣ್‌ದೃಷ್ಟಿಗಳು ಉಗ್ರವಾಗಿರುವಂತೆ ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಪ್ಪುಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಈ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಸಿರು ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪವು ಶಿರಭಾಗದವರೆಗೆ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಉಗ್ರವಾದ ರೂಪ ಹೊಂದಿದೆ. ಎರಡು ಶಿಲ್ಪಗಳು ತ್ರಿಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕೆಂಪಮ್ಮ ಅಥವಾ ಕರಿಯಮ್ಮ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನಪದ ಮಹಾ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಣಜದಲ್ಲಿ ಕರಿಯಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಒಬ್ಬಳಾಗಿದ್ದು, (ಚಿತ್ರ, ೬೬) ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಜನಪದ ದೇವರುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಒಂದಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವರ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ದೇವತೆಯು ಕೂಡ ತ್ರಶೂಲ, ಖಡ್ಗ, ಡಮರುಗ, ಪ್ರಸಾದ (ಅಮೃತ) ಭರಣಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ಈ ಅದ್ಭುತ ಹೊರಮೈ ರೇಖಾ ಲಾಲಿತ್ಯವುಳ್ಳ ಶಿಲ್ಪವು ತುಂಬಾ ಸುಂದರವಾದ, ನಾವೀಣ್ಯ ಕೆತ್ತನೆಯ ಹಾಗೂ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳ ಸರಳ ರೂಪಗಳ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ರಚನಾ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯು ಎತ್ತಿತೋರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಸಿಂಹ ವಾಹನವನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ಸಂಕೇತವೆಂಬಂತೆ ರಚಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಮಲಿಯವ್ವ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ನುಂಕೆಮಲೆಯ (ನುಂಕೆ ಬೈರವ) ವೀರಭದ್ರನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಈಕೆಯು ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ತ್ರಿಶೂಲ, ಖಡ್ಗ, ಡಮರುಗ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾದ ಭರಣಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಕಂಠೀಹಾರ ಹೊಂದಿದ್ದು, ನಗ್ನವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ನುಂಕೆ ಭೈರವನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಈಕೆಯ ಪವಾಡ ಮಹತ್ವದಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.(ಚಿತ್ರ ೭೧)

ಯಕ್ಷಿ

ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಲ್ಲಿರುವ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ಯಕ್ಷಿಯು, ಒರಟಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ರಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಶಾಂತವಾದ ಮುಖಭಾವ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ದೇಹರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ.

೬೪. ನವಗ್ರಹಗಳು, ಒಡೆಯರ ಪಾಳ್ಯ.

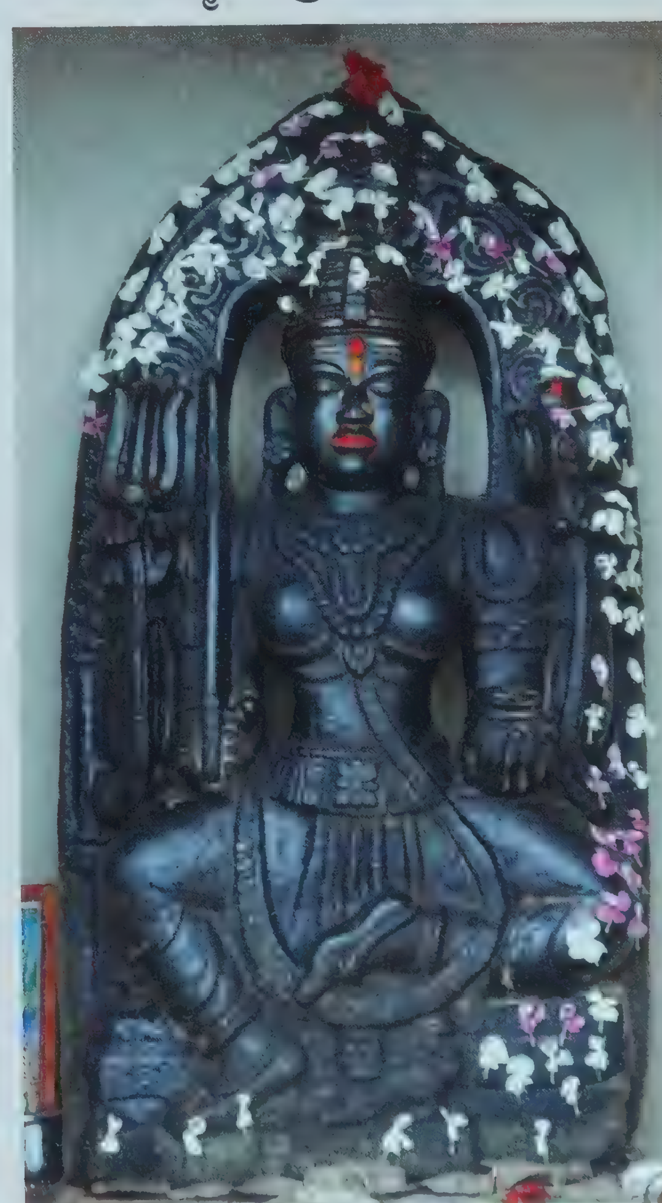

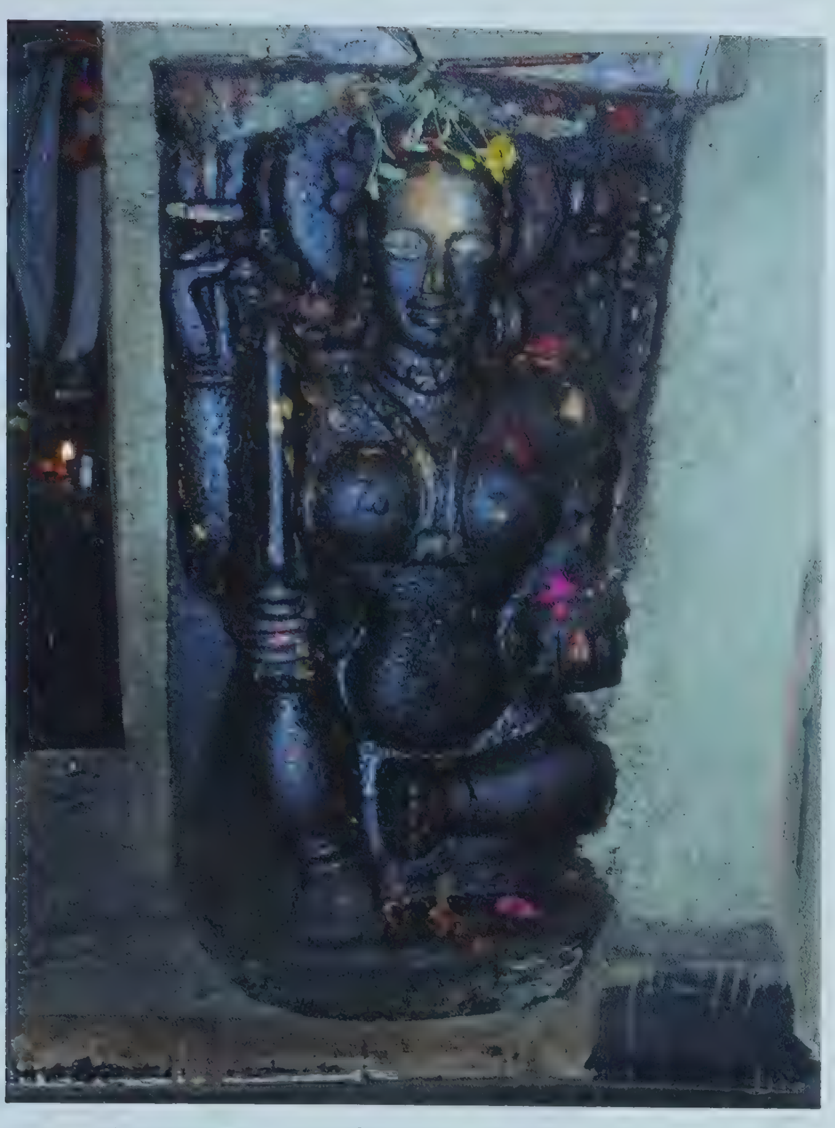

೬೬. ಕೆಂಪಮ್ಮ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೬೫. ಪರವಟಮ್ಮ, ಉರುಗಂಪೇಟೆ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್.

೭೧. ಮಲಿಯವ್ವ, ನುಂಕೆಮಲೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೭೩. ಯಕ್ಷಿ, ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ.

೭೨. ಯಕ್ಷಿ, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೭೪. ಮಹಾಸತಿಕಲ್ಲು, ಟೆನಿಸ್ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣ, ಕಬ್ಬನ್‌ಪಾರ್ಕ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳನ್ನು ಗೋಚರಿಸದ ಹಾಗೆ ಸರಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಬೆರಳುಗಳು ನೇರವಾದ ರೇಖೆಗಳಂತೆ ಕೊರೆದ ಹಾಗೆ ಇದ್ದು ವಸ್ತ್ರದ ರಚನೆಯು ಸರಳವಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಕಾಳಿ

ಆರು ಹಂತಗಳ ಶಿಲ್ಪ ವಿವರಗಳುಳ್ಳ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ವಿವರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಉತ್ತಮ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕೆಳಭಾಗದಿಂದ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ, ವಿನಾಯಕ, ಕುಬೇರ, ಮೇಲಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿಯು ಖಡ್ಗ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾದ ಭರಣಿ ಹಿಡಿದು ಕುಳಿತಿದ್ದಾಳೆ (ಚಿತ್ರ, ೭೬) ಆಕೆಯ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳ ಶಿರಗಳು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಸೋಗಸಾಗಿವೆ. ನಂತರ ಚಾಮರ ಹಿಡಿದ ಸಖಿಯು ಕಾಳಿಯ ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವಿನಾಯಕನ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ರೂಪವನ್ನು ದೇವಿಯ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು. ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಜನಪದ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿತನವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಇದರ ಕಥಾರೂಪಕವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಿದೆ.

ಹಾಸನದ ಹಾರ್ನಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಕೋಡಮ್ಮ

ಹಳೇ ಊರಿನ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಕೋಡಮ್ಮನದೇ ಮಠದ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಗುಲ. (ಉಯ್ಯಾಲೆ ಸುಗ್ಗಿಕಂಬ, ವೀರಗಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿರುವ ದೇಗುಲ) ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತ ಕೋಡಮ್ಮ, ಚಲುವರಾಯ, ದೂ(ಭೂ)ತರಾಯ ಹಾಗೂ ವೀರಭದ್ರ ಮೊಗಗಳನ್ನು ಗದ್ದುಗೆ ಬಳಿ ತಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಮಂಗಳಾರತಿ, ಆಶೀರ್ವಾದ, ಭಸ್ತದ ಗಟ್ಟಿ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಪಡೆದು ಗಂಗಾಮತಸ್ತ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಸಾಗುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ.[೧೮]

ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣದ ಸಂಧ್ಯಾಮಠ ಒಳಗೇರಮ್ಮ ದೇಗುಲದ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ಬಡಾವಣೆ ಆಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಉಯ್ಯಾಲೆ ಕಂಬವು ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಒಳಗರಮ್ಮನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಗೊಂಡು 'ಸುಗ್ಗಿ ಕಟ್ಟೆ ಕಂಬ'ಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಮಠದ ಸಪ್ತಮಾತೃಕಾ ಆರಾಧನೆ(ರುದ್ರಕನ್ನಿಕೆಯರ)ಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂದರ್ಭವಾಗಿದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಸುಗ್ಗಿಕಟ್ಟೆ ಹಬ್ಬವು ಹೀಗೆಯೇ ವೀರಶೈವ ಮಠಕ್ಕೆ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಸಂಕೇತಗಳೊಡನೆ (ತೊರೆನೂರುಮಠ, ಹೆಗ್ಗಡಹಳ್ಳಿಮಠ, ಚೌಡ್ಲು, ಯಡೂರು, ಅಬ್ಬಿಮಠ) ಆಚರಣೆಗೆ ಇರುವಲ್ಲಿ ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈ ಸಂಗತಿಯೂ ಸಂವಾದ ಉದಾಹರಣೆ ಆಗಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು.[೧೯]

ಬೆತ್ತಲೆ ಶಿಲ್ಪ

ತಿಪಟೂರಿನ ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ, ಕಂಬ ಮೇಲೆ ರಚನೆಗೊಂಡ ಈ ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪವು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ರೇಖಾ ವಿನ್ಯಾಸದ ಲಾಲಿತ್ಯವನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತಂತೆ ಭಾಸವಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಮಾತಂಗಿದೇವಿ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಒರಟಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಸ್ತನಭಾಗ ಮತ್ತು ಯೋನಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮರೆಮಾಚದ ನಗ್ನದೇಹ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. (ಚಿತ್ರ-೬೭). ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪ ಇದಾಗಿದೆ.

ವಡ್ಡಮ್ಮ

ವಡ್ಡಮ್ಮ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ದೇವರಾಗಿದ್ದು, ಭತ್ತ ಕೊಯ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ, ಕೊಯ್ಲು ಆದ ನಂತರ, ಫಲಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆಕೆಗೆ ಕೋಳಿ ಬಲಿ ನೀಡುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಶಾಂತಿ ಮಾಡುವ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯ,

೧೮. ಎಂ.ಬಿ. ನಾಗರಾಜ : ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವೀರಶೈವ ಮಠಗಳ ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ : ಪುಟ ೨೨೯
೧೯. -ಅದೇ- ಪುಟ ೨೨೪

೭೮. ನಾಗರಕಲ್ಲುಗಳು, ಜೆ.ಸಿ.ರಸ್ತೆ, ರವೀದ್ರ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ ಎದುರು, ಬೆಂಗಳೂರು.

೭೯. ವಡ್ಡಮ್ಮ, ಶಿವಳ್ಳಿ ಕತ್ರಿ–ಕೆರೆ ದಂಡೆ, ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ.

೬೭. ಬೆತ್ತಲೆಶಿಲ್ಪ, ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ತಿಪಟೂರು.

೬೯. ವೀರಮಹಾಸತಿಕಲ್ಲು, ಲಾಲ್‌ಬಾಗ್ ಗಾಜಿನಮನೆ ಪಕ್ಕ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೬೮. ಮಹಾಸತಿಕಲ್ಲು, ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ.

೭೦. ಶೂಲಬ್ರಹ್ಮ, ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ. ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ.

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ (ಚಿತ್ರ, ೭೯) ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಅಗಲಿಸಿದ ನಿತಂಬಗಳು ಗುಹ್ಯ ಭಾಗದ ತೋರ್ಪಡಿಕೆ, ಹಾಗೂ ನಗ್ನವಾಗಿ ದಪ್ಪಪುಷ್ಟ ಸ್ತನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಬುಜಗಳ ಮಾತ್ರವಿದ್ದು ಕೈಗಳು ಭಗ್ನಗೊಂಡಿವೆ. ಮುಖಭಾವನೆ ಅರಿಯಲಾಗದಷ್ಟು ಸವಕಳಿಯಾಗಿದ್ದು, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಜೈನರ ಯಕ್ಷಿ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಲಾ ಕೆತ್ತನೆಯ ಸಂಯೋಜನೆ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು, ಬಹುಶಃ ಭಗ್ನಗೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗೊಂಡು ಜನಪದರ ವಡ್ಡಮ್ಮಳಾಗಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಇದರ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯು ವಡ್ಡವಡ್ಡಾಗಿ, ಅಸಂಬದ್ಧ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಗುಪ್ತ ಭಾಗಗಳು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ನಾಚಿಕೆ (ಲಜ್ಜೆ) ಇಲ್ಲದೆ ತೋರುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು 'ವಡ್ಡಮ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜನಪದರು ಕರೆದು ಫಲವಂತಿಕೆಯ ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ ಸಮೀಪ ತಳಗ ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಗೆ ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಸಣ್ಣಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪ ಪರಿವಾರ ದೇವರ ಶಿಲ್ಪಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ನಗ್ನಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದರು ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಠಿಗಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೇ ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮಿಥುನ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಭಾಗದ ಆವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯ ಭಂಗಿಗಳು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತಾಂಗಗಳ ಪ್ರಚೋದನಾತ್ಮಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಂಕುಡೊಂಕಾದ ರೇಖಾತ್ಮಕತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಭಂಗಿಗಳ ಪ್ರಚೋದನೆ ಲೈಂಗಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಮಿಥುನ, ನಗ್ನ ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಬಹುಶಃ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಸಂಕೇತದ ಸಲುವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ನಗ್ನವು ಮಾನವನ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸಿ, ಲೈಂಗಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸರಳವಾದ, ನಿಷ್ಕಲ್ಮಶ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಮುಖ್ಯಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ಕಾಮಪ್ರಚೋದನೆ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಕೀಳಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೆ ನಗಣ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಗರ್ಭಗುಡಿ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರಿಕರಿಸಲಿ ಎಂತಲೂ ಸಮಭಾವದಿಂದ ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸ್ತ್ರೀಯ ಯೋನಿಭಾಗವನ್ನು (ಚಿತ್ರ, ೮೭) ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುವುದು ಅಥವಾ ಫಲಸೃಷ್ಟಿಯ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ನೀಡುವುದು ಕೂಡ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು. ಗಂಡಸಿನ ಶಿಶ್ನವನ್ನು (ಚಿತ್ರ–೮೮) ತೋರಿಸಿಕೊಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಪಟ್ಟಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಣವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. ಫಲಸೃಷ್ಟಿಗೆ (ಮುಗುವಿನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ) ಎರಡೂ ಮಾನವ ಅಂಗಗಳು ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮಿಲನದ ಕ್ರಿಯೆ (ಚಿತ್ರ–೯೦) ಎಷ್ಟು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟೆಂದು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದರ ಸಂವೇದನಾ ಶೀಲ ಚಿಂತಿತ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜನಪದರ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖಭಾವನೆ ತುಸು ಉದ್ರೇಕ ಭಾವಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದದೇ ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇವರು ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖಭಾವನೆಗಿಂತ ಕ್ರಿಯಾ ಪ್ರಧಾನತೆಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಒರಟು ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವ (ಚಿತ್ರ ೯೧, ೯೨, ೯೩, ೯೪, ೯೫) ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಯವಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತಮ್ಮ ಗುಪ್ತಾಂಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಇಲ್ಲವೇ ಕಮಲದ ಗಂಗಮ್ಮನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ ೯೩, ೯೪) ಮುಖಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಕಂಗುಂಡಿಯ (ಕುಪ್ಪಂಬಳಿ) ಕಾಳಿದೇವಾಲಯದ ಹೊರಾಂಗಣದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಒರಟಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ರೂಪಪಡೆದವುಗಳಂತಿರುತ್ತವೆ.

೮೭. ನಗ್ನಶಿಲ್ಪ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೮೯. ನಗ್ನಶಿಲ್ಪ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೮೮. ನಗ್ನಶಿಲ್ಪ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೯೦. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ ೧, ಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ, ಕಂಗುಂದಿ, ಕುಪ್ಪಂ, ಆಂದ್ರಪ್ರದೇಶ.

೯೧. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ ೨, ಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ, ಕಂಗುಂದಿ.

೯೪. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ ೪, ಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ.

೯೨. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ ೩, ಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ, ಕಂಗುಂದಿ.

೯೩. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ ೫, ಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ.

೯೫. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ ೬, ಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ, ಕಂಗುಂದಿ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಾರತದ ಇತರೆ ಕಡೆ ದೊರೆಯುವ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ದೇಹರಚನೆಯು ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯಿಂದ ಹೊರಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶೈಲಿ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ದೇಹ ರಚನೆಯ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು, ಸ್ತ್ರೀಯ ಗುಪ್ತಾಂಗಗಳ ತೆರೆದ ಭಂಗಿಯ, ಎಗ್ಗು ಸಿಗ್ಗಿಲ್ಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ ೯೭, ೯೯, ೧೦೦, ೧೦೧) ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಲಗಿ ಮೊಣಕಾಲು ಮಡಚಿ, ಕಂಕುಳುಗಳಿಗೆ ತಾಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನು ಮೊಣಕೈಯವರೆಗೆ ಮಡಚಿ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ಹೂಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶಿರವನ್ನು ಕಮಲ ಹೂವಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ನವಿರಾದ ಹಾಗೂ ಒರಟಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಯೋನಿ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿಯ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಕರೆದು, ಆ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಮೂಲದ ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅಲ್ಲಿನ ಕಾಡ್ಲ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಬೇಟೆಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾಗ ಸಂಗಡಿಗರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ತನ್ನನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದ ಮಾರಮ್ಮನ ಜೊತೆ ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ ಆತನ ಬೇಟೆಗಾರ ಸಂಗಡಿಗರು ಹುಲಿಯೆದುರಾದಾಗ ಅಯ್ಯಪ್ಪನನ್ನು ಬಿಲ್ಲು ಪ್ರಯೋಗಿಸು ಎಂದಾಗ ಅಯ್ಯಪ್ಪನು ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರದೇ ಇದ್ದಾಗ, ಅವರು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ಹುಲಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೂಗಾಡುತ್ತಾ ಓಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಇವರಿಗೆ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ, ಮಾರಮ್ಮನ ರತಿ ಕ್ರೀಡೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಅವರು ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದಾಗ ಅಯ್ಯಪ್ಪನು ತನ್ನ ಗುಪ್ತ ಭಾಗವನ್ನು ತೆರೆದುಕೊಂಡು ಬೆತ್ತಲಾಗಿ ಓಡಿದಾಗ ಆತನ ಬಗ್ಗೆ ಗೇಲಿ ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗಾತ ಬಿದ್ದ ಮಾರಮ್ಮನ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಭಂಗಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಗೇಲಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಿಯ್ಯಾಳಿಸುವುದೇ 'ಕುಂಡಿಯ ಹಬ್ಬ'ದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವ ಜನಪದರ ಆಚರಣೆಯೂ ಇದೆ. ಇನ್ನೂ ಹಲವರ ಪ್ರಕಾರ "ಕುಂಡಿಯ ಹಬ್ಬ" ಕೆಳವರ್ಗದವರು ತಮ್ಮ ಶೋಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಶೋಷಕರನ್ನು ಹಿಯ್ಯಾಳಿಸಿ, ಬೈಯ್ಯುವ ಹಬ್ಬವೆಂದು, ಕೊಡಗಿನ ತಿತ್ತಿಮತ್ತಿ ಇತರೇ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹಬ್ಬವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿಯೂ ಮೂಡಿಬಂದಿರುತ್ತಾಳೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ (ಚಿತ್ರ ೯೬) ಡಾ. ಚೂಡಾಮಣಿಯವರು ರಚಿಸಿದ ಮಂಜೂಷ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಾಹಾಲಯದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ನೋಡಿ ಚರ್ಚಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮೊಣಕಾಲು ಮಂಡಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಗಳ ಹಸ್ತವಿಟ್ಟು ಗುಪ್ತಾಂಗದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅಗಲಿಸಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಆಕರ್ಷಕ ಮೈಮಾಟ ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಮುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ದಷ್ಟಪುಷ್ಟವಾದ ಸ್ತನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಯ ಯೋನಿ ಭಾಗವು ವಿವರವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಡದೆ, ವಸ್ತ್ರಧಾರಿಣೀಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜೈನ ಯಕ್ಷಿಯಂತೆಯೂ ಕಂಡು ಬರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯ ತಾಳ, ಮಾನ, ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದು ಯಾವುದೇ ದೇವಾಲಯದ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೆನಿಸಿದ್ದು ವಾಹನವನ್ನು ಕುಳಿತ ಪೀಠದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಾದಾಮಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಚಿತ್ರ೯೯, ೧೦೦) ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಅಂದರೆ ಭಂಗಿಯ ಕೋನಗಳ ತುಸು ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯೆಂದು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಶಿಲ್ಪ (ಚಿತ್ರ, ೧೦೧, ೧೦೨)ಗಳು ಕಮಲದ ಗಂಗವ್ವ, ಭೂದೇವಿ ಎಂತಲೂ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಈಗಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಆ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೊದಿಸಿದ್ದ ವಸ್ತ್ರ ಬಳೆ ಮತ್ತು ಶೃಂಗಾರವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಸಿದ್ದನಕೊಳ್ಳದ (ಚಿತ್ರ, ೯೭) ಶಿಲ್ಪವು ಒರಟು ಶಿಲೆಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನವಿರಾದ ಮೈವಳಿಕೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾದಾಮಿ (ಚಿತ್ರ, ೯೯) ಶಿಲ್ಪವು ಸಂಗಮರಿಕಲ್ಲು (ಬಾದಮಿಕಲ್ಲು) ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದ್ದು, ಸ್ತನಗಳು, ಉದರ, ಯೋನಿ ಪ್ರದೇಶ, ಹಸ್ತಗಳು, ಕಾಲುಗಳು ಬಹಳ ಶೃಂಗಾರವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು,

ರೂಪ ಲಾವಣ್ಯ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಶಿರಭಾಗದ ಪುಷ್ಪವು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು, ವಿಶೇಷವಾದ ಅತೀಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಬೀಳಗಿಯ (ಚಿತ್ರ, ೧೦೦) ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಶಿಲ್ಪವು ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದು, ಕಾಲುಗಳ, ಕೈಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯೊಂದಿಗೆ ದೇಹರಚನೆಯು ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಸರಳ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಬಾದಾಮಿ ಕಲೆ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಸ್ತನಗಳು, ಯೋನಿ ಪ್ರದೇಶವು ಬಾದಾಮಿ ಶಿಲ್ಪದ ಸಿರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಬಳ್ಳಿಗಾವಿಯ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಶಿಲ್ಪವು ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದು. ರೇಖಾಸಂಯೋಜನೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರದೆ ಮೈವಳಿಕೆ ಒರಟಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೂ ನಗ್ನಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಿಥುನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮತ್ತು ಬತ್ತಲೆ ಗೌರಿ (ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ) ಬತ್ತಲೆ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಎಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಮಿಥುನ ವಿಗ್ರಹಗಳು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಿಡಿಸಿದ ಅಲಂಕಾರದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನತೆಗೆ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆಯಲೆಂಬ ಇಲ್ಲವೆ, ದೇವಾಲಯದ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಿ ತಾಗದಿರಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಬತ್ತಲೆಗೌರಿ, ಬತ್ತಲೆಭೈರವ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಇದರಿಂದ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಇವು ಪೂಜಾ ವಿಗ್ರಹಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯದು ಯೋನಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಕಾಲು ಅಗಲಿಸಿ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಭಾರತದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಈ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಲ್ಲಿನವು, ಕೆಲವು ಸುಟ್ಟ ಮಣ್ಣಿನವು. ಇವುಗಳನ್ನು ರುಂಡವಿಲ್ಲದ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ರುಂಡವುಳ್ಳ ವಿಗ್ರಹಗಳೆಂದೂ, ರುಂಡವುಳ್ಳ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಮುಖವುಳ್ಳ, ಮುಖಕ್ಕೆ ಬದಲು ಕಮಲವುಳ್ಳ, ಇಲ್ಲವೆ ಕೇವಲ ವರ್ತುಲಾಕಾರವುಳ್ಳ ವಿಗ್ರಹಗಳೆಂದೂ ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖಕ್ಕೆ ಬದಲು ಕಮಲವಿರುವ ವಿಗ್ರಹಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ವಿಗ್ರಹದ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಲಗಳಿರುತ್ತವೆ, ಕರ್ನಾಟದಲ್ಲಿ ಲಭಿಸಿರುವ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳಗಿ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮುಖದ ಬದಲು ವರ್ತುಲಾಕಾರವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ, ಮಿಕ್ಕವುಗಳ ಮುಖಕ್ಕೆ ಬದಲು ಕಮಲವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇವುಗಳ ಯೋನಿಭಾಗ ಮೊದಲುಮಾಡಿ, ಮೊಲೆಯವರೆಗಿನ ಭಾಗವನ್ನು ಕುಂಭದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಕುಂಭವು ಗರ್ಭಕೋಶದ ಸಂಕೇತವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ರೀತಿ ಕೆತ್ತಿರಬಹದು. ಗುದಸ್ಥಾನದ ಮೂಲಧಾರ ಚಕ್ರದಿಂದ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸಿ, ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಹರಿಸಿ, ಮೆದುಳಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಹಸ್ರದಳ ಚಕ್ರ (ಕಮಲ)ಕ್ಕೆ[೨೦] ಮುಟ್ಟಿಸುವುದು ತಾಂತ್ರಿಕರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಈ ವಿಗ್ರಹ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆಂದು ಅ. ಸುಂದರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬಂಜೆಯರು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ಕೇವಲ ಮಕ್ಕಳ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೆನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಇದು ಆಮೇಲೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಲೌಕಿಕ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪೂಜಿಸುವ ವಿಗ್ರಹವಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಬಳ್ಳಿಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಬೇರೆಲ್ಲೂ ದೇವಾಲಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಜನತೆ ಇದನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುವುದು ಹೋಗಲಿ, ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ನಗ್ನ ವಿಗ್ರಹ ಕುಳಿತ ಪ್ರಸೂತಿ ಭಂಗಿಯದೋ ಮಲಗಿದ ಸಂಭೋಗ ಭಂಗಿಯದೋ ಎಂಬ ಸದೇಹ ಬರುವಂತೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇದನ್ನು ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಪ್ರಸೂತಿ ಭಂಗಿಯದಾಗಿದ್ದರೆ, ಸೃಷ್ಟಿ ಸಂಕೇತವೆಂದೂ, ಮಲಗಿದ ಸಂಭೋಗ ಭಂಗಿಯಾದಾಗಿದ್ದರೆ ಭೋಗ ಸಂಕೇತವೆಂದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನದೇ ಸರಿಯೆನಿಸಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಾನವೆಂಬ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು.

ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ವಿಗ್ರಹದ ಬಗೆಗೆ ಎರಡು ಜಾನಪದ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿವೆ (೧) ಒಮ್ಮೆ ಶಿವ ಮತ್ತು ಪಾರ್ವತಿ ನಗ್ನವಾಗಿ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಭಕ್ತನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಶಿವನು ಓಡಿ ಹೋಗಿ ದೇವಾಲಯದ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದನು. ಪಾರ್ವತಿ ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದಳು. ಪಾರ್ವತಿಯ ಈ

೨೦. ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ-೩೫೬

ಲಜ್ಜೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆಂದು 'ದೇವೀಕೋಶ' ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. (೨) ಶ್ರೀ ಗಣೇಶನ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಲೇಲೆ[೨೧] ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಹೇಳಿಕೆ ಹೀಗಿದೆ, ಪಾರ್ವತಿಗೆ ತನ್ನ ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಲೋಕ ಸಂಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಶಿವನು ತಾನೇ ಇಲಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಡಿದ. ಇದರಿಂದ ತಾನು ಗಂಡನ ಕೋಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾಗುವುದೆಂದು ಪಾರ್ವತಿ ನಡುಗಿದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಿವ ಸಿಂಪಿಗನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಕಂಬಳಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಹೊಲಿದುಕೊಟ್ಟರೆ ಬೇಡಿದುದನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಪಾರ್ವತಿ ಹೇಳಿದಾಗ ಸಿಂಪಿಗ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಭೋಗ ಸುಖವನ್ನು ಕೇಳಿದ, ಮಾತು ಕೊಟ್ಟ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಪಾರ್ವತಿ ಅನಿವಾರ್ಯ ಒಪ್ಪಿದಳು. ಸಂಭೋಗ ನಿರತ ಸಿಂಪಿ ತನ್ನ ಶಿವರೂಪ ತೋರಿದ. ಆಗ ಪಾರ್ವತಿ ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡಿದಳು. ರುಂಡ ಕತ್ತರಿಸಿ ಬಿದ್ದಿತು. ಸಂಭೋಗ ಸಮಯದ ನಗ್ನರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂಡ ಉಳಿದುಬಿಟ್ಟಿತು, ಇದೇ 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ' ಈ ಕಥೆ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ವಿಗ್ರಹ ರುಂಡರಹಿತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ, ನಗ್ನವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸುಂದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಶಂಕರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕಥೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೀ ಗಣೇಶನಶಾಸ್ತ್ರೀ ಲೇಲೆ, ಶ್ರೀಮತಿ ಸ್ಟೇಲಾಕ್ರಾಮಿಶ್, ಶ್ರೀ ಸುಕಾಲಿಯಾ, ಶ್ರೀ ಕಾಡ್ರಿಂಗನ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತಿ ಮುರೆ, ಶ್ರೀ ಜಗದೀಶ ನಾರಾಯಣ ತಿವಾರಿ, ಡಾ॥ ಅ.ಸುಂದರ, ಡಾ॥ ಎಸ್.ಶೆಟ್ಟರ್, ಡಾ॥ ಎಂ.ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಕೆರೂಲ್ ಬೊಲೂನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲಗಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂದರೆ 'ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ' ಹೆಸರಿನಂದ ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಆರ್.ಸಿ.ಢೇರೆ ಅವರದು. ಇವರೆಲ್ಲರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ.ಕಲಬುರ್ಗಿಯವರ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿವರಗಳ ಪ್ರಕಾರ–

೧. ಸನ್ನತಿ – ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆ, ಚಿತ್ತಾಪುರ ತಾಲೂಕು–ಸುಟ್ಟಮಣ್ಣಿನ ೩ ಮೂರ್ತಿಗಳು

೨. ಬಾದಾಮಿ – ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕು–ನಸುಗೆಂಪುಕಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ

೩. ನಾಗರಾಳ – ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕು–ಕರಿಕಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ

೪. ಹೊಸ ಮಹಾಕೂಟ–ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕು–ನಸುಗೆಂಪುಕಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ

೫. ಜಾಲಿಹಾಳದ–ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕು–ನಸುಗೆಂಪುಕಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ ಹುಲಿಗೆವ್ವನ ಕೊಳ್ಳ

೬. ಜಾಲಿಹಾಳದ–ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ತಾಲೂಕು–ನಸುಗೆಂಪುಕಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ ಹುಲಿಗೆವ್ವನ ಕೊಳ್ಳ

೭. ಸಿದ್ಧನಕೊಳ್ಳ – ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿದ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ

೮. ಬೀಳಗಿ – ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ, ಬೀಳಗಿ ತಾಲೂಕು–ನಸುಗೆಂಪುಕಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ

೯. ಮಜತಿ – ಬೆಳಗಾವ ಜಿಲ್ಲೆ, ಹುಕ್ಕೇರಿ ತಾಲೂಕು–ನಸುಗೆಂಪುಕಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ

೧೦.ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ–ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ, ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲೂಕು–ಕರಿಯಕಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ವಿಗ್ರಹ

೧೧.ಹಿರೇಮಣೂರ–ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆ, ಅಫಜಲಪುರ ತಾಲೂಕು–ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ವಿಗ್ರಹ

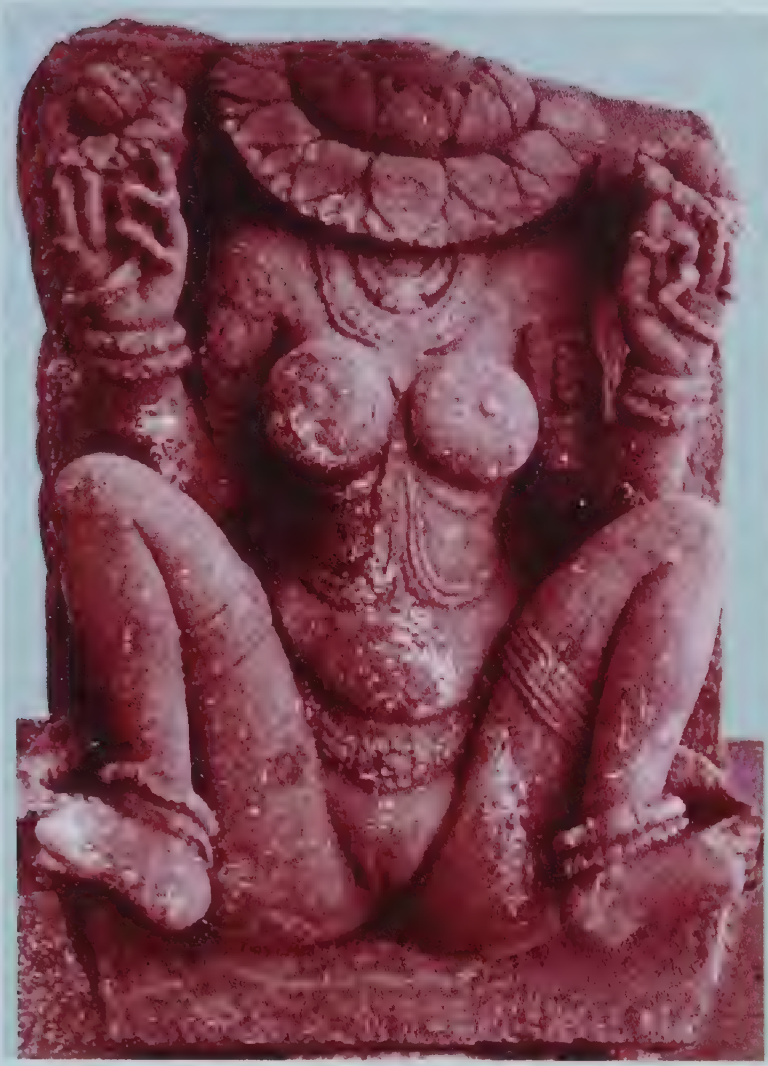
ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು 'ಕಮಲಮ್ಮ' ಎಂದು, ಮಿಕ್ಕ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯೆಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವರೆಂದು ಡಾ. ಶೆಟ್ಟರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕಮಲವೇ ವಿಗ್ರಹದ[೨೨] (ಮುಖವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಳ್ಳಿಗಾವಿಯಲ್ಲಿ 'ಕಮಲಮ್ಮ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿರಬೇಕು. ಇವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ವಿಗ್ರಹಗಳಾಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯವೆಂಬುದು ಅವಶ್ಯ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ.[೨೩]

೨೧. ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ–೩೫೭

೨೨. –ಅದೇ– ಪುಟ–೩೫೯

೨೩. –ಅದೇ– ಪುಟ–೩೬೦

೯೯. ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ, ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು-ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಬಾದಾಮಿ.

೧೦೦. ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ, ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಬೀಳಗಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ.

೧೦೧. ಕಮಲದ ಗಂಗವ್ವ / ಭೂದೇವಿ (ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ), ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೧೦೨. ಕಮಲದ ಗಂಗವ್ವ / ಭೂದೇವಿ, (ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ)ಬಳೆ, ಬಟ್ಟೆ ತೊಡಿಸಿರುವುದು, ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

ಯೋನಿಪೂಜೆ

ಸಂಗಮವನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಸತ್ಕರ್ಮ, ಅವಯವಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದೇ ಆರಾಧನೆ, ದೇವಾಲಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿತ್ಯ ಶೋಭನ ಕೊಠಡಿಗಳು, ಅಲ್ಲಿಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಗಮ, ಕಾರ್ಯದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕ್ಕಾಗಿಯೇ ದಡ್ಡರಿಗೂ ಮನ್ಮಥಾವೇಶ ಬರುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವರನ್ನು ಸಿದ್ಧಹಸ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಬಂಧ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಆಕಳಾಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳು, ವ್ಯಭಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆ ನಿಯಮಗಳು, ಯೋನಿಲಿಂಗದ ಆ ದೇವತಾಕಾರಗಳು ಎಂದು ಡಿ.ಟಿ.ಬಸವರಾಜು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನೂಲು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಲಂಪುರ ಎಂಬ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗೆ ಯೋನಿಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಿಯ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿಯು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಡೆದು ತೊಡೆಗಳನ್ನು ದೂರವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿ ಯೋನಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಕಾಣಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಭಗಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪೂಜಿಸಿದವರಿಗೆ ಅಷ್ಟಭಾಗ್ಯಗಳೂ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ನಂಬಿಕೆ.

ಜನಪದರ ಗುಪ್ತವಾದ ಈ ಲೈಂಗಿಕ ಪೂಜೆಯು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಜಾತಿಯವರು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪೂಜೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈ ಲೈಂಗಿಕ ಪೂಜೆಯ ವಿಶ್ವರೂಪ ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಗರೀಕತೆ, ಸಭ್ಯತೆ ಇರುವ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪವಿತ್ರ 'ಪೂಜೆ' ಇದ್ದೀತು."ಆ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವರನ್ನು ಪುರುಷ ಭಾಗವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು ದೇವರು ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪುರುಷಾಂಗ, ಆ ಪುರುಷ ಭಾಗವೇ ನಮ್ಮ ದೇವತಾ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಎಂದಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯ ಭಾಗವೇ ಪಾಣಿವಟ್ಟ" (ತಾಪಿಧರ್ಮರಾವ್) ದೇವರು ಪುರುಷಲಿಂಗ, ದೇವಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾಣಿವಟ್ಟ (ಯೋನಿ)ಈ ವಿಧಾನವೇ ಲಿಂಗ ಯೋನಿ ವಿಧಾನ. ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮೂಲ ಸ್ಥಾನಗಳಾದವು. ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬುದು ದೇವತೆಗೆ ಬಲಿಕೊಡುವುದು ಮತ್ತು ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಯಾವುದೇ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಯೋನಿರೂಪದ ತಳವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಜನರ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಮಭಾವದ ಸಂಕೇತ. ಆಗ ಲೈಂಗಿಕತೆ ಎಂಬುದು ಈಗಿನಂತೆ ವ್ಯವಹಾರವಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಬದುಕು, ಸಹಜ ಪೂಜೆ.

ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ರೇಣುಕಾಂಬೆ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ[೨೪]

ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯ ಒಂದು ಎತ್ತರವಾದ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಕಲ್ಲು. ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ವಿಶಾಲವಾಗಿರುವ ಗುಹೆ ಇದ್ದು, ಇದರ ಒಳಗಡೆ ಸ್ತ್ರೀಯ ಎರಡು ನಿತಂಬಗಳ ಆಕಾರವಿರುವ ಹಾಸುಗಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಕಲ್ಲಿನ ತುದಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೂವರೆ ಇಂಚು ಎತ್ತರ ಮೂರು ಇಂಚು ಸುತ್ತಳತೆಯ ಉದ್ದದ ಲಿಂಗವಿದೆ. ಪರಶುರಾಮ ತಂದೆಯ ಅಣತಿಯಂತೆ ರೇಣುಕೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಾಗ, ಅವಳು ಓಡಿ ಬಂದು ಈ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು ಶಿವೈಕ್ಯಳಾದಳಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೇಣುಕೆಯನ್ನು ಶಿವೈಕ್ಯ ಸ್ವರೂಪಿಣಿ, ಗುಹಾಂಬ, ಗುತ್ಯಮ್ಮ, ಗುತ್ತಿ ಕನ್ನಮ್ಮ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.[೨೫] ಜನಪದ ಆರಾಧನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಮೇರುಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉದ್ಭವ ಶಿಲ್ಪವೇ ಉದಾಹರಣೆ. ಎರಡು ನಿತಂಬಗಳೂ ಬಂಡೆ ಭೇದಿಸಿರುವ ಲಿಂಗಾಕಾರದ ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಹರಿಯುವ ನೀರು ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಮಿಲನ ಫಲವಂತಿಕೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. (ಛಾಯಾಚಿತ್ರ ನಿಷೇಧವಿರುತ್ತದೆ).

ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಗುಹೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಗುಹೆಯ ಮೇಲಿನ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಗೋಪುರವಿದ್ದು ಗುಹೆಯ ಹೊರಭಾಗವೇ ಸುಕನಾಸಿ, ಅದರ ಮುಂದೆ, ಕಟ್ಟಲಾದ ನವರಂಗವು ಚಾಲುಕ್ಯರ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ.[೨೬] ಇದೇ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಾರದಾದೇವಿಯ ವಿಗ್ರಹವು

೨೪. ಎನ್. ಹುಚ್ಚಪ್ಪ ಮಾಸ್ತರ : ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ರೇಣುಕಾಂಬ ಜಾತ್ರೆ : ಪುಟ ೧೫
೨೫. -ಅದೇ-
೨೬. -ಅದೇ-

ಎರಡೂವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಅಗಲ, ಒಂದು ಅಡಿ ದಪ್ಪವಿದ್ದು, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರದೆ ಹೊರ ರೇಖವಿನ್ಯಾಸದ ಕ್ವಚಿತ್ತಾದ ರಚನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ವಸ್ತ್ರದ ನೆರೆಗೆಗಳು ನಯವಾಗಿದ್ದು, ಸಂಯೋಜನಾ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾರ ತಕ್ಕಂತೆ ರೂಪಗೊಂಡಿದೆ.

ವಡ್ಡಮ್ಮ/ವಡ್ಡರ ಚೌಡಿ(ಮನ್ಮಥ ರತಿ)

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಶಿರಾಳಕೊಪ್ಪ ತಾಲೂಕಿನ ಉಳುವಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕೋಡಿ ಎದುರು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಭರಣಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಜನನಾಂಗಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿವರವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದು ಬಹಳ ಸೊಗಸಾದ ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ಧ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಪುರುಷನ ಮದನಾಂಗದ ಕೆಳಗಡೆ ಆತನ ಮದನಾಂಗವನ್ನೇ ಹೊತ್ತಂತೆ ವಿವರಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕೆತ್ತನೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಪುರುಷಾಂಗವನ್ನು ಎದೆಯವರೆಗೆ ಹಿಡಿದು ಕುಕ್ಕರುಗಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿರುವ ಪುರುಷನ ಶಿಲ್ಪ ನೋಡುಗರಿಗೆ ರೋಮಾಂಚನಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯ ಶಿಲ್ಪ ನಯನಾಣ್ಯ ನಾಜೂಕುಗಳಿಂದ ಯೋನಿಯನ್ನು ಎರಡೂ ಕೈಗಳ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಅಗಲಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ಎರಡೂ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಜನಪದರು ಈ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು "ವಡ್ಡರ ಚೌಡಿ" ಎಂದಷ್ಟೆ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟೆಯು ಪದೇ ಪದೇ ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಕೆರೆಕಟ್ಟೆ ಎಲ್ಲಿ ಒಡೆಯುತ್ತಿತ್ತೋ ಆಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಂತರ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟೆ ಒಡೆಯದೇ ಸುಭದ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವದಕ್ಕೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರೂಪ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸ್ಥಳೀಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ (ಚಿತ್ರ ೯೮) ಜಾತ್ರೆ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಅಮವಾಸ್ಯೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಆರಾಧನೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯಿಂದ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಲುವ ಯುವತಿಯರ ಶಿಲ್ಪವು ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಗೋಪುರದ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಬಾದುಮೆ-ಬಾದುಮಯ್ಯ

ಜನಪದರ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಈ ಬಾದುಮೆ-ಬಾದುಮಯ್ಯ ಶಿಲ್ಪವು ಡಾ.ಎಂ.ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ವಿಶೇಷವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿರುವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪ ವೈಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ "ಬಾದುಮೆಯ ಮದುವೆ" ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಉಕ್ತಿ ಗಮನಾರ್ಹವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಬನಶಂಕರಿಯು ಗಂಡೂ ಹೆಣ್ಣೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಬಾದುಮೆ ಅಥವಾ ಬನಶಂಕರಿಗೆ ಮದುವೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಅವಳಿಗೆ ಮದುವೆಯೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸಾರಾಂಶ ಮೇಲಿನ ಬನಶಂಕರಿಯ ವಿಲಕ್ಷಣ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಕೂಡ ಬಾದುಬ್ಬೆ(ಮೆ)ಯೂ ಬನಶಂಕರಿಯೂ ಒಂದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವುದಲ್ಲದೆ, "ಬಾದುಮಯ್ಯ" ಎಂಬ ಪುರುಷ ದೇವತೆಯೂ ಬಾದುಬ್ಬೆ(ಮೆ) ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಯೂ ಒಂದೇ ಎಂತಲೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಾದುಬ್ಬೆ ಅಥವಾ ಬನಶಂಕರಿ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಮೀಸೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅದು ಬಾದುಮಯ್ಯ ಎಂಬ ಪುರುಷ ದೇವತೆ; ಎದೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅದು ಬಾದುಮೆ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆ. ಬಾದುಮಯ್ಯ ಎಂಬ ಪುರಷ ದೇವತೆಯಾಗಲಿ ಬಾದುಬ್ಬೆ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಯಾಗಲಿ ಎರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೈವಗಳಾಗಿರದೆ ಬನದಬ್ಬೆ ಅಥವಾ ಬನಶಂಕರಿಯೇ ಆಗಿವೆ ಎಂಬ ಊಹೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮೀಸೆ, ಸ್ತನಗಳೆರಡೂ ಇರುವ ಬನಶಂಕರಿ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಜನ ನೋಡಿದಾಗ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೇ ಲಕ್ಷಿಸಿ ಪುರುಷ ದೇವತೆ (ಬಾದುಮಯ್ಯ), ಅಥವಾ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆ (ಬನಶಂಕರಿ) ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈಗ ದೊರಕುವ ಎಲ್ಲಾ ಬನಶಂಕರಿ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೂ ಮೀಸೆ ಇಲ್ಲ, ನಿಜ. ಬನಶಂಕರಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮ್ಯ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಯೇ

೯೬. ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು.

೯೭. ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ, ಸಿದ್ದನಕೊಳ್ಳ, ಬಾದಾಮಿ.

೯೮. ವಡ್ಡಮ್ಮ/ವಡ್ಡರ ಚೌಡಿ(ಮನ್ಮಥ, ರತಿ) ಉಳವಿ.

ಆದುದರಿಂದ ಆಕೆಯ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಸ್ತ್ರೀ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಂಟು. ಬನಶಂಕರಿ ಹೆಣ್ಣೂ ಅಲ್ಲ ಗಂಡೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪಿಗೆ ಸ್ತನದ ಜೊತೆ ಮೀಸೆಯನ್ನು ಇಡಬೇಕೆನ್ನಿಸಿರಬೇಕು; "ಬಾದುಮಯ್ಯ" ದೇವತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುದು ಬಹುಶಃ ಹೀಗೆ, ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈಗಲೂ ಲೋಹದ ಮೀಸೆ ಇರುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.[೨೭]

ಬನಶಂಕರಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ

ಬನಶಂಕರಿ ಆರಾಧಕರು ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲೂ ಉಂಟು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಐದು "ಬನಾಶಂಕರಿ" ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. (ನೀತಿಗೆರೆ, ಚಿಕ್ಕಗಂಗೂರು, ಸೋಮಲಾಪುರ, ಜಕ್ಕಲಿ, ಹಿರೇಮಾಡಾಳು). ಪಕ್ಕದ ದಾವಣಗೆರೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ಕೊಡಗಿನ ಮಡಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನೀತಿಗೆರೆಯ ಬನಶಂಕರಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಮನವನ್ನು ಒಲಿಸಿ ತೆಗೆದು ನೋಡಿದಾಗ ಅದರೊಳಗೆ ಬರಿಯ ಮಣ್ಣು, ಒಂದು ಹಾವಿನ ಲೋಹದ ವಿಗ್ರಹ, ಒಂದೆರಡು ಚಿಕ್ಕ ಲೋಹದ ಕೊಡೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು, ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ವೀರಭದ್ರಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬನಶಂಕರಿಯ ಮೂಲ ಬೆತ್ತದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಗೆಜ್ಜಲು ಹಿಡಿದಾಗ, ಅದೇ ಗೆಜ್ಜಲು ಸಮೇತ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಲೋಹದ ಕರಂಡಕಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರೇ ಆಗಲಿ, ಮುಟ್ಟಲು ತೆರೆದು ನೋಡಲು ಹೆದರುವ ಅಥವಾ ತೆರೆದು ನೋಡಲು ಅಪ್ಪಣೆಯೇ ದೊರಕದ ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ತೆರೆದು ನೋಡಿದಾಗ ಒಳಗಡೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಶೇಷಗಳೇನೂ[೨೮] ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕಗಂಗೂರು, ಸೋಮಲಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ಹಿರೇಮಾಡಾಳಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾಸದ ಮನೆಯೇ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ದೂರದಿಂದಲೇ ಒಬ್ಬ ವಿಧವೆ ಅಜ್ಜಿ ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಅದು ಇರುವ ಕೊಠಡಿಯ ಹೊರಭಾಗದಿಂದಲೇ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಗುಪ್ತ ಪರಂಪರೆಯ ಅವಲೋಕನ ಈ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಅಧ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ.

ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲೂ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಹೆಂಗಸರು ಮುಟ್ಟುವಂತಿಲ್ಲ. ಗಂಡಸರು, ಅದರಲ್ಲೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕೈಮುಟ್ಟಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ತೆರೆಯಕೂಡದು; ತೆರೆದು ಒಳಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಕೂಡದು. ನೋಡಿದರೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕೇಡು, ಮನೆಗೆ ಊರಿಗೆ ಕೇಡು. ಈ ಭಯ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ, ಯಾರೂ ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ನೋಡುವ ಗೋಜಿಗೇ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಥವಾ ವರ್ಷದ ಮಧ್ಯೆ ಯಾರಾದರೂ ಬಯಸಿದರೆ, ಆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಊರ ಹೊರಕ್ಕೆ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಜ್ಜೆಗೊಂದು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಒಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬುದು ಒಂದು ಕಟ್ಟಳೆ. ಹೆಜ್ಜೆಗೊಂದಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಬಹಳ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಒಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಊರ ಹೊರಗಡೆ ಜಲಾಶಯದ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ (ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ಅಥವಾ ಹೊಳೆ) ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿ ಅಥವಾ ಚಾಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುಗೋಡೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರ ಮಧ್ಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನಿಟ್ಟು, ಅದರ ಸುತ್ತ ಪೂಜಾದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಣಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಾರಿ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಬಂದು ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ಶುಚಿರ್ಭೂತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಪೂಜಾರಿ ತನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಹಾಗೇ ತಡವಿ ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಸುತ್ತಣ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ಒಳಗಿನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಲಗೈಯಿಂದ ತಡವುತ್ತಲೇ ಎಲ್ಲ ಪೂಜಾ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೋಕಿಸಿ ಪೂಜಾ ಮಾಡಿ, ಗಂಧದ ಕಡ್ಡಿ ಬೆಳಗಿ, ನೈವೇದ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಮತ್ತೆ ಹೂವು ಪತ್ರೆ ಭಸ್ಮ ಸಮೇತ ಆ ಬನಶಂಕರಿ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಗೇ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿ, ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸುತ್ತಿ, ಆ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಬಟ್ಟೆ ಬಿಚ್ಚುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬನಶಂಕರಿ ಪೂಜೆ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಹರಕೆ ಹೊತ್ತವರು ಯಾಗೂ ಬೇಕಾದರೂ ಯಾವುದೇ ದಿನ ಈ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬಹುದು.

೨೭. ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ : ಜನ-ಜನಪದ-ಜಾನಪದ : ಪುಟ ೪೧೩

೨೮. -ಅದೇ-

ಉಳಿದ ದಿನಗಳಿಗಿಂತ ಶುಕ್ರವಾರ ಬಹುಶಃ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಶಸ್ತವೆಂಬುದು ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆ. ಬನಶಂಕರಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿರುವವರು ಅದರ ಸ್ಪರ್ಶದ ಅನುಭವದ ಮೇಲೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅದೊಂದು ಲಿಂಗಾಕೃತಿಯ ಶಿಲೆ. ಯಾವುದೇ ಆಕಾರವೂ ಇಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕಗಂಗೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಬನಶಂಕರಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ, ದೀಪಾವಳಿ ಬಳಿಕ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಕಿರುದೀವಳಿಗೆ" ದಿನ ತೆರೆದು ಅದರಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗಾಕೃತಿಯ ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೊರಗಡೆ ಇಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದೂ, ಆಗ ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡಬಹುದೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ಅಪವಾದ ಮಾತ್ರ. ಮಡಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬನಶಂಕರಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ತೆರೆದು ನೋಡಲು ಯಾರಿಗೂ ಎಂದೂ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ವಿಪರ್ಯಾಸವೆಂಬಂತೆ ಹಾಗೂ ಇದಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣಗಳು ಯಾರ ಬಳಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಪದರ ಈ ಬನಶಂಕರಿ ಕಾಡಿನ ದೇವತೆ, ಸಸ್ಯಗಳ ದೇವತೆ; ಬೆಳೆಯ ದೇವತೆಯೂ ಆಗಬಹುದು. ಜೊತೆಗೆ, ಅವಳು ಆದಿಶಕ್ತಿ, ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಗಂಡೂ ಹೆಣ್ಣೂ ಆಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಜನ್ಮದಾತೆ ಯಾಗಿರುವವಳು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ಗಂಡು, ಹೆಣ್ಣು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವುದು ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಿಷಿದ್ಧ. ಸೃಷ್ಟಿ ಮೂಲಳಾದ ಬನಶಂಕರಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಗಂಡೂ ಹೆಣ್ಣೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಬಾರದೆಂಬ ಜಾನಪದ ನಂಬಿಕೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವಂತಿದೆ.[೨೯]

ಬನಾಶಂಕರಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಲಜ್ಜಾ ಗೌರಿ

ಈ ಬನಶಂಕರಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮೂರ್ತಿ ಒಂದು ಲಿಂಗದಂತಹ ಆಕಾರ ರಹಿತ ಶಿಲೆ; ಬನಶಂಕರಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಹತ್ತಾರು ಗುಂಡನೆಯ ಶಿಲೆಗಳಿರಬಹುದು; ಇಲ್ಲಿಯ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ರಹಸ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಇಡೀ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಹಬ್ಬಿರುವ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ರಹಸ್ಯವಂತಿದ್ದು ಆದರೆ ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಎಂದು ಜನರಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲವು ಬತ್ತಲೇ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹಗಳು ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದಾಗಿ ರಹಸ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿದ್ದು ತಾಂತ್ರಿಕರ ಪೂಜಾ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಮೂಲತಃ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯು ಫಲ ಶಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜಾನಪದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವಂತಿದೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಫಲಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೆಣ್ಣಿಂದೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯ ತೆರೆದ ಯೋನಿಯು ಸಂಭೋಗಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಂಕೇತ. ಬೆಳೆಯಿರುವ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡೂ ಹೆಣ್ಣೂ ಸಂಭೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅವರ ವೀರ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಬೆಳೆ ಸಮೃದ್ಧವಾಗುವುದೆಂದು ಎಲ್ಲೆಡೆ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯ ದೇಹವು ಭೂಮಿಗೆ ಮಣ್ಣಿಗೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮೇಲಿನ ಕಮಲವು ನೀರಿಗೆ ಅಥವಾ ಮಳೆ ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಂಕೇತ. ಇಡೀ ವಿಗ್ರಹವು ಆಕಾಶ-ಭೂಮಿ, ಮಳೆ-ಮಣ್ಣು, ಸೂರ್ಯ-ಭೂಮಿಯರ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದು, ಒಟ್ಟು ಫಸಲಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೇವತೆ ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತರಿಸುತ್ತದೆ.[೩೦] ಕೆಲವೆಡೆ ಇರುವ ಜಾನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿಯು ಪ್ರಸವ ವೇದನೆಯ ಗರ್ಭಿಣಿಯರ ಅಧಿದೈವವಾಗಿದ್ದು, ಸುಖಪ್ರಸವಕ್ಕೆ ಅವಳ ಪೂಜೆ ಅಗತ್ಯ. ಗರ್ಭಿಣಿ, ಮಳೆಯ ಮೋಡ, ಬೆಳೆಯ ಹೊಲ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬತ್ತಲೆಗೌರಿ(ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ), ಬತ್ತಲೆ ಭೈರವ ವಿಗ್ರಹ ಪೂಜೆ ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬಾದಾಮಿ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಯೋನಿಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪೂಜೆಯು, ಇವುಗಳ ಮಿಲನ, ಸಂಕೇತವೆಂಬಂತೆ ಕೆಳಗೆ ಪಾಣಿಬಟ್ಟಲು ಮೇಲೆ ಲಿಂಗವುಳ್ಳ ಶಿವಲಿಂಗ (ಇವು ನಿರ್ಮಾಣಲಿಂಗಗಳು) ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತೆಂದು

೨೯. ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ : ಜನ-ಜನಪದ-ಜಾನಪದ : ಪುಟ-೪೧೫
೩೦. -ಅದೇ- ಪುಟ-೪೧೬

ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಿದ್ಧರಾಮ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಭಾವಿ ಭೋಗಣ್ಣನ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವು ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರ ಮಿಲನ ಸಂಕೇತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಈ ಮಿಲನವನ್ನೇ ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಮಹಾಕೂಟ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ನಾರೀಶ್ವರ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡಬರುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಲಿಂಗ, ಯೋನಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಬದಲು ಬೆತ್ತಲೆ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹ ಅಂದರೆ ಬೆತ್ತಲೆಗೌರಿ (ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ) ವಿಗ್ರಹವನ್ನು, ಬೆತ್ತಲೆ ಪುರುಷ ವಿಗ್ರಹ ಅಂದರೆ ಬೆತ್ತಲೆ ಭೈರವ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು, ಬೆತ್ತಲೆ ಪುರುಷ ವಿಗ್ರಹ ಅಂದರೆ ಬೆತ್ತಲೆ ಭೈರವ ವಿಗ್ರಹವನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಶೈವ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿರುವ 'ಬತ್ತಲೇಶ್ವರ' ಎಂಬ ಹೆಸರು 'ಬತ್ತಲೆ ಭೈರವ' ನನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ತುಂಬ ವಿಲಕ್ಷಣ ವಿಗ್ರಹ. ಶಿಷ್ಟಪದರ ಸೌಮ್ಯದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಜಾನಪದರ ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ದೇವತೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೀರ್ಥಂಕರ, ಭೈರವ ಇತ್ಯಾದಿ ಪುರುಷ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಬತ್ತಲೆತನವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಜನತೆಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ನಗ್ನ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಯೋನಿಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಗ್ರಹ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ವಿಶೇಷ ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಜನಪದರು ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ[೩೧] ವಿಗ್ರಹದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅನಿಸಿ, ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಸಹಜ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ನಂಬಿಕೆಯೆಂದರೆ ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ ಮಕ್ಕಳ ಫಲ ಕೊಡುವ ದೇವತೆಯೆಂಬುದು. (ಸ್ತ್ರೀ ವಶೀಕರಣ ದೇವತೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದ್ದಂತಿಲ್ಲ) ಹೀಗಾಗಿ ಈ ನಂಬಿಕೆಯ ಸುತ್ತ ಕೆಲವು ಜಾನಪದ ಅಚರಣೆಗಳು ಹೀಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಜನಕ ಪೂಜೆ ಉತ್ಸವಗಳಿಲ್ಲ. ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ಗುಪ್ತ ಪೂಜೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೂ ಇಂದು ಅಂಥ ಪೂಜೆಗಳು ನಡೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುವ ಮಹಿಳೆಯರು ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವರೆಂದೂ ಅದರ ಯೋನಿಯನ್ನು ನೆಕ್ಕುವರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸಿದ್ಧನಕೊಳ್ಳದ ವಿಗ್ರಹದ ಯೋನಿಗೆ ಬೆಣ್ಣೆ, ಸಿಂಧೂರ ಹಚ್ಚುವುದಾಗಿ ಶ್ರೀ ಢೇರೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಗ್ರಹದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಲಿತವಿರಬಹುದಾದ ಜಾನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ 'ಬತ್ತಲೆ ಭೈರವ' ವಿಗ್ರಹದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅಭ್ಯಾಸ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆಗ 'ಬತ್ತಲೆ ಗೌರಿ' 'ಬತ್ತಲೆ ಭೈರವ' ಈ ನಗ್ನ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಳಕು ಬೀಳಬಹುದಾಗಿದೆ.[೩೨]

ಒಟ್ಟಾರೆ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದದಿಂದ ಹೊರತಾಗಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಜನಪದದ ರಚನಾಕ್ರಮದ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಗೊಂಡರು ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಉಪಾಸನಾ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದರೂ ಭಾರತದ ಪೂರ್ವತೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ಅತಿರೇಕದ ವಾಮಾಚಾರ ಪೂಜೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕ ರೀತಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿರುವ ಸಪ್ತಮಾತೃಕಾ, ದುರ್ಗಾ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ಧಿನಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕರೆದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆಗಮೋಕ್ತವಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಗಳಾದ ಮಾರಮ್ಮ, ಪಟ್ಟಲದಮ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿ ಬಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ: ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಆರಾಧನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಶ್ಲೀಲವಾದ ಹಾಡನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ, ಅಶ್ಲೀಲವಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳೊಡನೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಾ, ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದುಂಟು. ದುರ್ಗೆ, ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿ ಮತ್ತು ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಿಗೆ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದೇವಾಲಯಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಶಿವದೇವಾಲಯದ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಅದೇ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಈ ಮೂರೂ

೩೧. ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೩೬೪
೩೨. -ಅದೇ- ಪುಟ ೩೬೫

ದೇವತೆಗಳು ಗಂಗರ ಕಾಲದಿಂದ ಜನಪದರ ಮೇಲೆ ಬೀರಿರುವ ಪ್ರಭಾವವೂ ಬಹಳ. ಗಂಗರ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಈ ದೇವಿಯರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ, ಪೂಜೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ದುರ್ಗಾ ದೇವಿಯು ಸಾತ್ವಿಕ ರೂಪವುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದು, ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಯ, ವರದ, ಶಂಖ, ಚಕ್ರಮುದ್ರೆಗಳನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ನಮಗೆ ಕಾಣಬರುವ ಗಂಗರ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನ ದುರ್ಗೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕೋಣನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿ ಬಿಡಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.[೩೩] ಈ ಬಗೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಗಂಗವಾಡಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲದಂತೆ ಆಕಾರವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಅದನ್ನು ದುರ್ಗಾ ಎಂದು ಪೂಜಿಸುವುದುಂಟು.[೩೪] ದೇವನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬೂದಿಗೆರೆಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿರುವ ದುರ್ಗಾ ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲೆ ಪಲ್ಲವರ ಛಾಯೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಮಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ದೇವಿಯ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ[೩೫] ಅಭಯಹಸ್ತ, ಪ್ರಯೋಗಚಕ್ರ, ಶಂಖ, ಕಟೀಹಸ್ತವಿದ್ದು, ಕಿರೀಟಮಕುಟ ಚನ್ನವೀರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ವಸ್ತ್ರವೊಂದು ಇಳಿಬಿದ್ದಿದೆ. ಈಕೆಯ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲೂ ಇಬ್ಬರು ಭಕ್ತರು ಕುಳಿತಿದ್ದು, ಒಬ್ಬನು ತನ್ನ ತಲೆ ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಬಗೆಯ ಶಿಲ್ಪ ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದದಲ್ಲಯೂ ಶಿಷ್ಟಪದ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಜನ ಪರಿಚಿತವಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ದಿನಿಯೂ ಒಬ್ಬಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇವಳ ಈ ರೂಪವು ಉಗ್ರರೂಪವಾಗಿದ್ದು, ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಹಾರವೇ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈಕೆಯು ಕೋಪಗೊಂಡ ಯುವತಿಯಂತಿದ್ದು ಒಂದು ಮುಖ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಕೈಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾಳೆಂದು ವರ್ಣಿಸಿವೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಭಾವನೆ ಬರುವಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿ ಶಿಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತಾನೆ.[೩೬]ಗಂಗರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪದಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ವರುಣದ ಮಹಾಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ವಿವರವಾಗಿ, ಶಿಲ್ಪಿತವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದಂತೆ ದ್ವಿಭುಜೆ. ಚತುರ್ಭುಜೆಯಾದ ದೇವಿಯ ಬಿಂಬಗಳು ಕುಕ್ಕರಹಳ್ಳಿ (ಮೈಸೂರ ತಾಲ್ಲೂಕು), ಸಂತೆಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, (ಚಿಂತಾಮಣಿ ತಾಲ್ಲೂಕು)ಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಅನೇಕ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಗಮನಿಸತಕ್ಕದ್ದು.[೩೭]ದೇವರಹಳ್ಳಿ, ತಲಕಾಡು, ಕುಕ್ಕರಹಳ್ಳಿ, ಸಂತೆಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ಬೆಳಗೆರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞೋಪವೀತಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ರುಂಡಮಾಲೆ ಇದೆ. ನರಸಮಂಗಲದ ಮಹಿಷ ಮರ್ದಿನಿಗೆ ಛನ್ನವೀರವಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದೊರೆತಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೂ ಶಿಲ್ಪಗ್ರಂಥಗಳ ವರ್ಣನೆಗೂ ನಿಖರವಾಗಿ ತಾಳೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡಿದಂತೇ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಗಂಗರ ಎಲ್ಲಾ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆ ಹಾಗೂ ಗಂಭೀರವದನ.

ಶಿಷ್ಟಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಅಲೀಢಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಖಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಿಷನನ್ನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅಥವಾ ಕೊಲ್ಲಲು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಇದೆ. ಎಲ್ಲಾ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಆಯುಧ ಶೂಲ ಉಳಿದಂತೆ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಆಯುಧಗಳು ಸಂಕೇತ ಮಾತ್ರ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸಿಂಹವನ್ನು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಅದರ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ತಲಾಕಾಡಿನ ವೈದ್ಯೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿನ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಮಹಿಷನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಕಡೆ ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕೋಣನ ತಲೆ ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹ ಬಿಡಿಸಿದ್ದರೆ ನರಸಮಂಗಲದ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಕೋಣನ ತಲೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಮಹಿಷನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಸಂಹಾರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಬಲಗೈ ಮತ್ತು ಎಡಗೈಗಳು

೩೩. ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) : ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ : ಪುಟ ೧೮೬

೩೪. –ಅದೇ– ಪುಟ ೧೮೭

೩೫. –ಅದೇ– ಪುಟ ೧೮೮

೩೬. –ಅದೇ– ಪುಟ ೧೮೯

೩೭. –ಅದೇ– ಪುಟ ೧೮೯

ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ. ಬಲಮುಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಶೂಲವಿದ್ದು, ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಕೋಣನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವಂತೆ ಅಥವಾ ಕೋಣ ಹಿಮ್ಮೊಗವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಬಾಲವನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿರುವ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಶೂಲಪ್ರಧಾನ ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ಕೈಗಳಲ್ಲು ಸುಖ ಚಕ್ರಗಳಿದ್ದರೂ, ಸಂತೆಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶೂಲ, ಖಡ್ಗ, ಶಂಕಗಳಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳಿಲ್ಲ. ಎಂಟು ಕೈಗಳುಳ್ಳ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವಂತೆಯೂ, ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕತ್ತರಿ ಮುದ್ರೆ ಮತ್ತು ಧಾರಕ ಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ಬತ್ತಳಿಕೆ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿದೆ. ಗುರಾಣಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದೆ. ಬೇಗೂರಿನ ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ದಿನಿಯು ಸಹ, ದೇವರಹಳ್ಳಿ ವಿಗ್ರಹದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೇ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಬತ್ತಳಿಕೆಯಿಂದ ಬಾಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿದೆ ಮತ್ತು ಗುರಾಣಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮಹಿಷನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಕುಕ್ಕುರಹಳ್ಳಿ, ದೇವರಹಳ್ಳಿ, ಬೇಗೂರು, ಪಾರ್ವತಿಬೆಟ್ಟದ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಬಲಗಾಲನ್ನು ಕೋಣದ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ಬೆಳಗೆರೆ, ಸಂತೆಕಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ತಲಕಾಡು ಮುಂತಾದ ಕಡೆ ಬಲಗಾಲನ್ನು ಕೋಣದ ತಲೆ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿದ್ದು ಎಡಗಾಲನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಈವಿವರಗಳು ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಶಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾಗಿವೆ. ಜನಪದವು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

೨. ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಯರ ಹಾಗೆ ಪುರುಷ ದೇವರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅವರ ಪರಿವಾರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪುರುಷ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಸರುಗಳ ವಿಶೇಷಗಳ ತಕ್ಕಂತೆ ಆ ನಾಮಾಲಂಕಾರ ರೂಪುರೇಶೆಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರಸಭಾವನೆಗಳ ನೋಟಗಳನ್ನು ದೇಹ ರಚನೆಯ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಸೌಮ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಆಚರಣೆಗಳ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಹನುಮಂತ

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೊರಕಿದಷ್ಟು ಬೇರಾವುದೇ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೊರಕಲಾರವು ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಪುರುಷ ಶಕ್ತಿದೇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ದೇವರು ಆಂಜನೇಯ ಅಥವಾ ಹನುಮಂತನಾಗಿದ್ದಾನೆ.ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಅತೀ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ಒದಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲರಾದಂತೆ, ಸ್ಥಳೀಯ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯರೇ ಗುರುತಿಸಿ, ಗೌರವಿಸಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹನುಮಂತನ ಶಿಲ್ಪವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳೆಷ್ಟಿವೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಈ ಹನುಮಂತನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಜನಪದರ ರಾಮಾಯಣಗಳು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಹಲವಾರು ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಿರುವಂತೆ, ಮಾರುತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಯಾ ಜನರ, ಪರಿಸರದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ, ಅವರ ಶೈಲಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಒರಟು ಶಿಲೆ (ಚಪ್ಪಡಿಕಲ್ಲು)ಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉತ್ತಮ ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಅಲ್ಲದೇ ಕಲ್ಲು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಬೋವಿ ಜನಾಂಗದವರು ಸಹ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಮೈವಳಿಕೆಯ ರಚನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒರಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಭಕ್ತಾಧಿಗಳ ಎಣ್ಣೆ ಲೇಪನ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳ ಲೇಪನದಿಂದ ಮೂಲ ಮೈವಳಿಕೆ ಹೊರಟು ಹೋಗಿ ನುಣುಪಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಭಯಾಸ್ತವನ್ನು

೫೩. ಹನುಮಂತ (ದ್ವಿ), ತುಮಕೂರು.

೫೫. ಹನುಮಂತ (ದ್ವಿ), ಮುತ್ತತ್ತಿ,
ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ.

೫೪. ಶ್ರೀವೀರಾಂಜನೇಯ ಸ್ವಾಮಿ, ಶ್ರೀಸುಗ್ರೀವ,
ರಂಗನಾಥಪುರ, ಬ್ಲಫ್-ದರ್ಗಾರಸ್ತೆ,

೫೬. ಆಂಜನೇಯ (ದ್ವಿ), ನುಂಕೆಮಲೆ.

ತೋರುತ್ತಾ ಸೊಂಟದ ಮೇಲೆ ಎಡಗೈ ಇಟ್ಟಂತ ಭಂಗಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಚಿತ್ರ, ೫೪, ೫೫, ೫೬) ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಗಳ ಲೇಪನವು ಸಹಜವಾಗಿ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ನೇರ ಬಣ್ಣಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಹನುಮಂತನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣವು ವಸ್ತ್ರ, ಕಿವಿ, ಮೂತಿ, ಬಾಯಿ, ನಾಮ, ಶಂಖ, ಚಕ್ರ (ಚಿತ್ರ, ೫೩)ಗಳು ಲೇಪನಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ವಿಡಂಭನಾತ್ಮಕ ಕಾಣುವಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಹುಶಃ ಶಿಲ್ಪಿಯ ಅನಾನುಭವದಿಂದ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದರೆ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತಮ್ಮ ಜನಪದೀಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ರಚಿಸುವಂತಹುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೇವಲ ಭಕ್ತರ ಫಲಪೇಕ್ಷೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗದೇ ಸ್ಪಷ್ಟ ಧ್ಯೇಯ ಮತ್ತು ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಕೂಡ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್

ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ದೇವರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ದೇವರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಸಾಹಸಮಯ ಜೀವನದ ಎಳೆಗಳನ್ನೇ ನಿರೂಪಣೆಯ ಕಥಾವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಮಾಡಿ, ನಾಡಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೀ ಎಂಬ ಸಾರ್ಥಕ ಸೇವೆ ಅಭಿಲಾಷೆಯೇ ಈ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್‌ಗೆ ಮಣ್ಣಿನ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳಾದ ಬೇಟೆಗಾರ ನಾಯಿ, ಕುದುರೆ, ಹಂದಿಗಳೇ ವಿಶೇಷ್ವತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. (ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ). ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಧಾರಣ ಒರಟುಗಲ್ಲುಗಳ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶಿಲೆಗಳೇ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳಲು, ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ದೈವವಾಣಿಗಳೇ ಆಧಾರಗಳು, ಆ ದೈವವಾಣಿಯ ಆದೇಶದಂತೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಉದ್ಭವಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಆರಾಧನೆಯು ಕೊಡಗಿನ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿವೆ.

ಕೊಳತ್ತೋಡು ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಮತ್ತು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಇವರಿಬ್ಬರ ಮಧ್ಯೆ ಒಮ್ಮೆ ಪಂದ್ಯವುಂಟಾಗಿ ಯಾರು ಬಂದು ಮೊದಲು ಗುರಿ ತಲುಪುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸ್ಪರ್ಧೆಗಿಳಿದು ಓಡಿದಾಗ ಬೆಳಕು ಹರಿದಾಕ್ಷಣ ಇಬ್ಬರೂ ಕಲ್ಲಾಗಿ ನಿಂತರಂತೆ ಎಂಬ ಜನಪದ ಕಥೆಯಾದಾರಿತದಿಂದ ವಿವರ ತಿಳಿಸುವ ಈ ಬೃಹತ್ ನಿಲುವುಗಲ್ಲುಗಳು (ಚಿತ್ರ, ೬೦) ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದ, ಐದುವರೆ ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಅಗಲ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ದಪ್ಪವಿರುವ ಎರಡು ನಿಲುವುಗಲ್ಲುಗಳು ಉದ್ಭವ ಶಿಲೆಗಳಾಗಿ, ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಮತ್ತು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಆರಾಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದಸರಾ ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೊಡವರು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ, ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಮಹತ್ವದ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿ ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಹೆಸರಿನ ಶಿವನ ಪುತ್ರನಾದ ಷಣ್ಮುಖ ನವಿಲಿನ ವಾಹನ ಹೊಂದಿದ ಜನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯ ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪ (ಚಿತ್ರ, ೬೩)ವು ರೂಪಾಕೃತಿಗೆ ಒತ್ತನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಕಾಲ ಕ್ರಮೇಣದ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯ ಮೇಲಾದ ಶಿಷ್ಟಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನಾ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವೀರಭದ್ರ

ಪರಶಿವನ ಆಣತಿಯಂತೆ, ಶಿವನ ಜಡೆಯಿಂದ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಉಗ್ರರೂಪದ ಭೈರವನು, ದಕ್ಷನ ತಲೆ ಕಡಿದ ಕಪಾಲ ಬೈರವನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ, ನಿಂತ ಭಂಗಿಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಹೊರಮೈರೇಖಾ ಲಾಲಿತ್ಯ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ತ್ರಿಶೂಲ, ಡಮರುಗ, ಖಡ್ಗ ಮತ್ತು ಕಪಾಲ (ರುಂಡ)ವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತಭಂಗಿ ಭೈರವನು ನಗ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಒರಟಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯಿಂದ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲ್ಪವು ಸರಳವಾಗಿ ಮೂಡಿರುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ–೬೧) ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ

೬೦. ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್, ಕೊಳತ್ತೋಡು, ಕೊಡಗು.

೬೧. ವೀರಭದ್ರ, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೬೨. ಶನಿಮಹಾರಾಜ ಮಸಿಯ– ಬೋವಿಯದೊಡ್ಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ.

೬೩. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಪರವಟಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಉರುಗಂಪೇಟೆ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್.

ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕದಂಬರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಇದು ದ್ರಾವಿಡಶೈಲಿಯ ಜನಪದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಶನಿಮಹಾರಾಜ

ಸೂರ್ಯನ ಪುತ್ರ ಶನಿಮಹಾರಾಜನು ಮಹಾ ಪರೀಕ್ಷಕನು ಈತನ ಶನಿದೃಷ್ಟಿಯು ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬೀಳದೆ, ದೂರ ಇರು ಎಂದು ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿಶೇಷ ದೇವರಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯ ಭಯದಿಂದಲೇ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುವ ಈ ದೇವರಿಗೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಹರಕೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಹೊರುತ್ತಾರೆ. ಕಾಗೆಯನ್ನು ವಾಹನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ದೇವರ ಶಿಲ್ಪವು ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಖಡ್ಗ, ಗಧಾ ದಾರಿಯಾದ ಈತನ ಮಹಿಮೆಯೇ ಎಲ್ಲರನ್ನು ತನ್ನತ್ತ ಸೆಳೆಯುವುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ, ೬೨) ಶನಿಮಹಾತ್ಮನ ಶಿಲ್ಪವು ಕಪ್ಪುಶಿಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ತೈಲಮಜ್ಜನಗೊಂಡು, ಕಡುಕಪ್ಪು ವರ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಒರಟಾದ ಸರಳ ರೇಖೆಗಳ ಲಾಲಿತ್ಯವು ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ನವಗ್ರಹ

ಸೂರ್ಯ, ಬುಧ, ಶುಕ್ರ, ಚಂದ್ರ, ಮಂಗಳ, ರಾಹು, ಶನಿ, ಕೇತು, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ವೈಧಿಕರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೇವರುಗಳಾದ ನವಗ್ರಹಗಳು ಇವು ಪುರುಷ ದೇವರುಗಳಾಗಿದ್ದು, ಇವರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಬಾರಕದೋಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವರ ಆರಾಧನೆಯು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಯಮಾನುಸಾರ, ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಒರಟಾದ ಅಥವಾ ಸರಳವಾದ ರೇಖಾ ಲಾಲಿತ್ಯವಿರುವ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ, ೬೪) ಕಂಡು ಬರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗೆ ಅಗತ್ಯದಂತೆ ಆಯುಧಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಚುತುರ್ಭುಜಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಇವು ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದ ರಚನಾ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ.

ವೀರಗಲ್ಲು ಮಾಸ್ತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಳ್ಳಿಗಾವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಈ ವೀರಗಲ್ಲು ಮೂರು ಹಂತದ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ದೃಶ್ಯಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು(ಚಿತ್ರ, ೭೫) ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಯು ವೀರಹೋರಾಟ, ಇತರೆ ಯೋದರು ಕೆಳಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಮಧ್ಯದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವೀರನನ್ನು ದೇವ ಕನ್ನೆಯರು ಹೊತ್ತು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದು ಮೇಲಿನ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವೀರನು ಕೈಲಾಸ ಸೇರಿ, ಶಿವ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾಗಿರುವಂತೆ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ವೀರಗಲ್ಲು ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಜನಪದ ಕಥಾಹಿನ್ನಲೆಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ದೃಶ್ಯೀಕರಣ ಹೊಂದಿದೆ.

ಪುರದ ವೀರಭದ್ರ

ಆಯುಧಾದಾರಿಯಾದ ವೀರಭದ್ರ ಶಿಲ್ಪವು ಬಹಳ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳಿಂದ, ಸಂಯೋಜನಾ ಶೈಲಿಗೆ ಮೆರಗನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಶಿಷ್ಟಪದ ಶೈಲಿಶಿಲ್ಪದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು, ಬಸವ, ಕುಬೇರ, ದಕ್ಷ, ಶಿಲ್ಪಗಳ, ದ್ವಿಮಾನ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಮುಖಭಾಗ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಬಳ್ಳಿಗಾವಿಯ ಪುರದ ವೀರಭದ್ರ ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಭಾವಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ.(ಚಿತ್ರ ೭೭)

ನಾಗರ ಕಲ್ಲುಗಳು

ಧಾರ್ಮಿಕ ಆರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುಡಿಗೋಪುರಗಳಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದರೆ ನಾಗರ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಇವುಗಳ ಆರಾಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಸರ್ಪದೋಷ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಜನಪದರೇ

೭೫. ವೀರಗಲ್ಲು, ಕೇಂದ್ರೀಯ-
ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ.

೭೬. ಮಹಾಕಾಳಿ, ತಳಗ ರಸ್ತೆ ಕೆರೆ ದಂಡೆ, ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ.

೭೭. ಪುರದವೀರಭದ್ರ, ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ.

ಅಲ್ಲದೇ ಶಿಷ್ವರು, ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಾಗಾರಾಧನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗರದ ಹೆಡೆಯ ಒಂದು ತಲೆ, ಎರಡುತಲೆ, ಮೂರುತಲೆ, ಐದುತಲೆ, ಈಗೆ ನಾಗದೇವತೆ, ನಾಗರಾಜಮೂರ್ತಿಗಳು ಸೊಂಟದಿಂದ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾನವಾಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೂ ಸೊಂಟದ ಕೆಳಭಾಗ ಸರ್ಪಾಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ನಾಗರಹಾವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಭಕ್ತಿ ಭಾವ ಮೂಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ(ಚಿತ, ೭೮) ರಚನೆಗೊಂಡು ಅವುಗಳ ಆರಾಧನೆಗೆ ಮಹತ್ವದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಗ್ರಾಮದ ಅರಳಿಕಟ್ಟೆ, ಅಶ್ವತ್ಥಕಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಇವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜನಪದ ಸಿರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ.

ನಾಗರಹೊಳೆಯ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು

ಚಂಗ್ವಾಳರ ಕಾಲದ ಈ ವೀರಗಲ್ಲು ಶಿಥಿಲಗೊಂಡಿದ್ದು, (ಚಿತ್ರ ೮೦) ಅರೆ ಬರೆಯಾಗಿ ನಿರೂಪಣಾ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ.ನಾಗರಹೊಳೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಕುಂತೂರುವಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೀರಗಲ್ಲು ಎರಡು ಹಂತದ್ದು. ಶಾಸನವಿದ್ದ ವೀರಗಲ್ಲಿನ ಕೆಳಗಿನ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿ ದೃಶ್ಯ ಮಾತ್ರ ಈಗ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ವೀರಗಲ್ಲು ಬಲಬದಿಗೆ ಈ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲು ಹಾಗೂ ಖಡ್ಗಧಾರಿ ವೀರರ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಭಂಗಿ ಹಾಗೂ ಖಡ್ಗಹಿಡಿದೇ ಹೋರಾಡಿದಂತಿದ್ದ ಬಿದ್ದ ವೀರನ ಆಘಾತ ಶಯ್ಯಾಭಂಗಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಎಡಬದಿಗೆ ಮುಂಬದಿ ಪಾದಗಳನ್ನು ಪುಟಿದೆಬ್ಬಿಸಿರುವ ಅಶ್ವಗಳ ಮೇಲಿನ ವೀರರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಲಾತ್ಮಕ ಗಂಭೀರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಇಡೀ ಶಿಲ್ಪ ಕಾಳಗದ ರಭಸವನ್ನು ತೋರುವಂತಿದೆ. ನಾಗರಹೊಳೆ ಅರಣ್ಯ ಕಛೇರಿ ಬಳಿ ಈ ವೀರಗಲ್ಲು ಇದೆ.[೩೮]

ನಾಗರಹೊಳೆಯ ಮೂಲನಿವಾಸಿ ಗಿರಿಜನರಾದ, ಜೇನುಕುರುಬ, ಬೆಟ್ಟಕುರುಬ, ದೈವಾರಾಧನೆಯ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಹರೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ನಾಗರಹೊಳೆಯ ಅಮ್ಮಾಳೆ ಗುಡಿಯ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಹಬ್ಬದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಹೋಲುವಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಈ ಕುರುಬರು ಬಿಡಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಮನುಷ್ಯರ ದೇವಗಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಬಂಡೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಚಹರಗಳನ್ನೂ ಆರೋಪಿಸಿ ಅಮ್ಮಾಳೆ ದೇವತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೆ ಅಮ್ಮಾಳೆ ಆರಾಧನೆಯ ಗುಡಿ ಹಾಗೂ ಅಮ್ಮಾಳೆ ಕೆರೆಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಉತ್ತರ ಕೊಡಗಿನ ನಂಜರಾಯ ಪಟ್ಟಣದ ಬಳಿಯ ದುಬಾರೆ ಕಾಡಿನ ಒಳಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಗೂ ಜೇನುಕುರುಬರು ಸಂದಂಧಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೊಡಗಿನ ಮೂಲನಿವಾಸಿ ಜನಾಂಗವಾದ ದಲಿತ ಕೆಂಬಟ್ಟಿಗಳೂ ಅಮ್ಮಾಲೆಯ ಭಕ್ತರ ತಿತ್ತಿಮತ್ತಿ ಹೆಬ್ಬಾಲೆಯ ಅಮ್ಮಾಳೆ ಭದ್ರಕಾಳಿ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೇವತೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ನಡೆವ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಅವರು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗುತ್ಸವ್ ಆಪಟ್‌ನ ರೀತಾ ಪರೆಯರ (ದಲಿತ ಹರಿಜನ) ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆಯು ಅಮ್ಮಾಳ (ಅಮ್ಮಾಳೆ) ಆಗಿದ್ದು ಪಾರ್ವತಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ಅದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವ್ಯೂಹವೊಂದು ಹೀಗೆ ಕೊಡಗಿನ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸಂಬಂಧಗೊಂಡಿತ್ತು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಜೈವಿಕ ಆವರಣವಾಗಿ (Biosphere) ನಾಗರಹೊಳೆ ಅರಣ್ಯವು ನೀಲಗಿರಿ ಶ್ರೇಣಿ, ಮೂಡುಮಲ್ಯೆ, ಬಂಡೀಪುರ ಅರಣ್ಯಗಳ ವ್ಯೂಹದ ಭಾಗವಾಗಿದೆ.[೩೯]

ಗಾದರಿ ಪಾಲನಾಯಕ

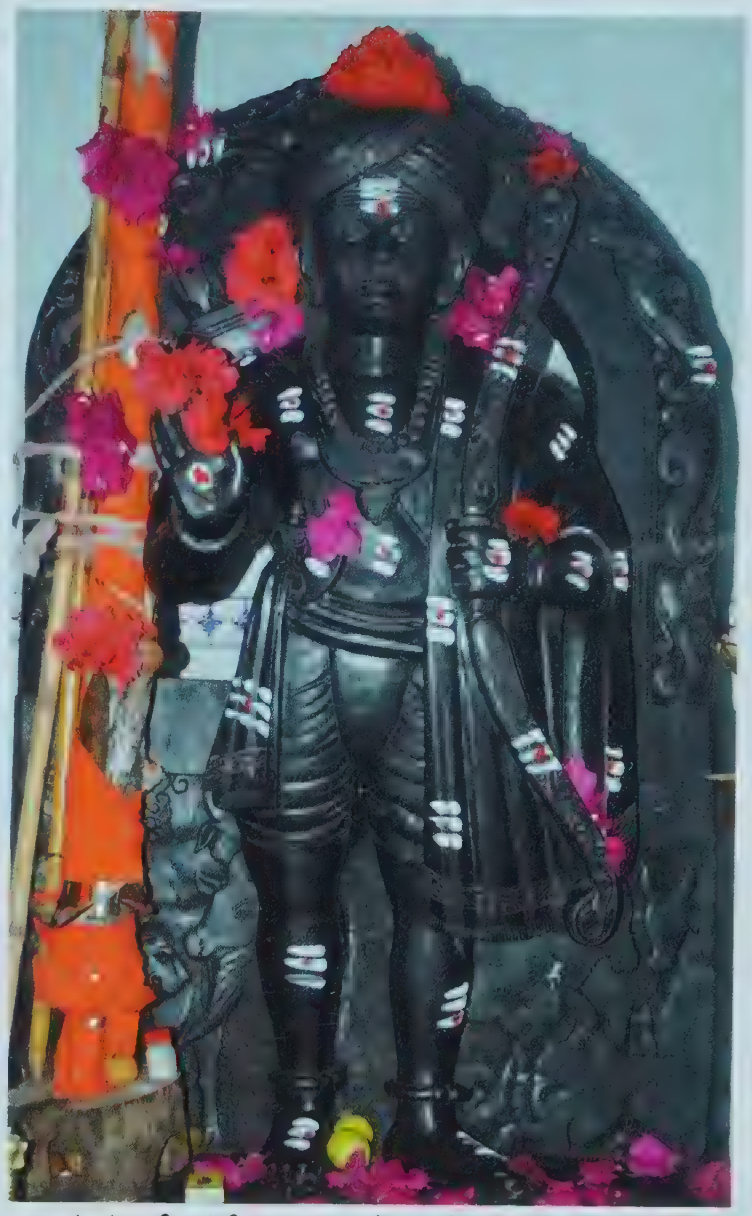
ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ನುಂಕೆಮಲೆ ರಸ್ತೆಯ ನೇಗಳಟ್ಟಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿ ದೇವಾಲಯ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಾಗ ಕಳೆದ ೨೦೦೪ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡ ಗಾದರಿಪಾಲನಾಯಕನ ಶಿಲ್ಪವು (High relief)

೩೮. ಡಾ.ಎಂ.ಜಿ. ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಮತ್ತು ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ : ಕೊಡಗಿನ ನಾಗರಹೊಳೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಚಂಗಾಳ್ವರು : ಪುಟ ೧೪೩

೩೯. ಡಾ.ಎಂ.ಜಿ. ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಮತ್ತು ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ : ಕೊಡಗಿನ ನಾಗರಹೊಳೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಚಂಗಾಳ್ವರು : ಪುಟ ೧೪೪

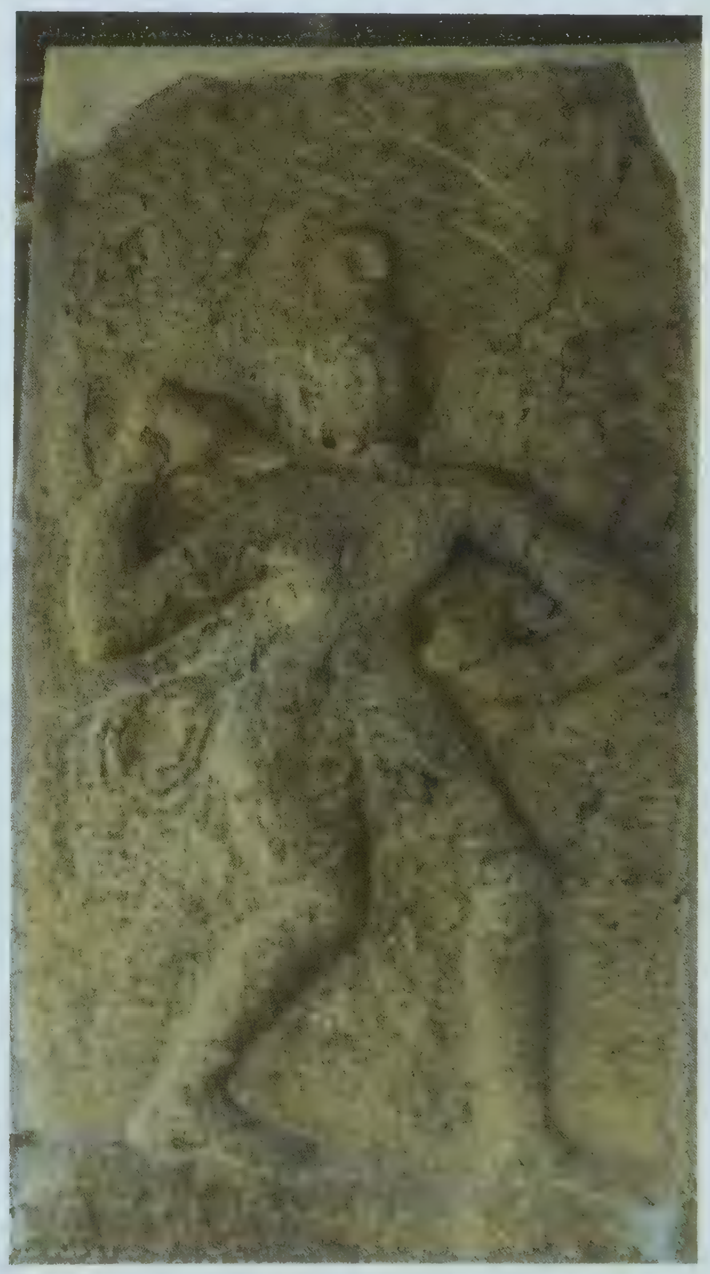
೮೦. ವೀರಗಲ್ಲು, ನಾಗರಹೊಳೆ, ಚಂಗ್ವಾಳರ ಕಾಲದ್ದು.

೮೨. ಗಾದರಿಪಾಲನಾಯಕ, ನೇಗಳೆಟ್ಟಿ, ನುಂಕೆಮಲೆರಸ್ತೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೮೧. ವೀರಗಲ್ಲು (ದ್ವಿ), ಚೋಳರ ಕಾಲದ್ದು, ಕೋಲಾರದಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಕೋಲಾರ.

೮೩. ವೀರಗಲ್ಲು(ದ್ವಿ)/೨, ಚೋಳರ ಕಾಲ, ಕೋಲಾರದಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಕೋಲಾರ.

ಅತೀಯಾದ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಪಶುಪಾಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೀರಯೋಧನ ಕಥಾಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಗಾದರೀಪಾಲನಾಯಕನ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಅರೆ ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರುವ ಈ ಮೂರ್ತಿಯು ಕೃಷ್ಣಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಸರಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಮುಖಲಕ್ಷಣ ಮಂದಹಾಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ, ಮೈವಳಿಕೆಯು ನುಣುಪಾಗಿರುವಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮ್ಯಾಸಬೇಡರ ಜಗಲೂರು ಪಾಪನಾಯಕ ಮತ್ತು ಗಾದ್ರಿ ಪಾಲನಾಯಕ, ದಡ್ಡ ಸೂರುನಾಯಕ, ಯರಮಂಚನಾಯಕ ಮೂಲತಃ ಪಶುಪಾಲಕರಾಗಿದ್ದು ಆ ಜನಾಂಗದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೀರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಪಶುಪಾಲಕ ಪರಂಪರೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ದೇವರ ಕಿಲಾರಿ ಎಂಬ ದೇವರ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಕಾಯುವ ಕಾಯಕದವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತವಾಗಿವೆ.

ಗಾದ್ರಿ ಪಾಲನಾಯಕ ಕಥಾ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಗಾದ್ರಿ ಪಾಲನಾಯಕ ಹುಲಿಯೊಂದಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು- ಹುಲಿಯ ಮರಿಗಳನ್ನು ತಾನೂ ಕೊಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ, ಹಸು ಕರುಗಳನ್ನು ಹುಲಿ ಬೇಟೆಯಾಡಬಾರದೆಂದು ನಿಯಮ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭಾಷೆ, ಪ್ರಮಾಣ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹಟ್ಟಿಯೊಳಗೆ ಕುರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹುಲಿಯ ಮರಿಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಅರಿವಿಲ್ಲದ ಗಾದ್ರಿ ಪಾಲಾಯಕನ ತಮ್ಮ ಹುಲಿಮರಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಹುಲಿ ಗಾದ್ರಿ ಪಾಲನಾಯಕನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಮಿಂಚೇರಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಕಥಾ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿಗೆ ಮೀರದೇ ಅಚಾತುರ್ಯದ ಅಪವಾದಕ್ಕೆ ಸಂದ ವೀರ ಮರಣವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪ ಆಚರಣೆ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೇ ಆ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಜನಾಂಗದ ನೂರಾರು ನಾಯಕ ವೀರರು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವದೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎಲ್ಲಾ ಜನಾಂಗಗಳ ಮೂಲ ಪುರುಷ, ವೀರನ ಆರಾಧನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವೀರಭದ್ರ ಅಥವಾ ಮಹಾಕಾಲ

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಯ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಆಯ್ದ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಕೆ ಮಾಡುವುದರ ಸಲುವಾಗಿ ನೇಪಾಳ ದೇಶದ ಕಠ್ಮಂಡುವಿನ ಹನುಮಾನ್ ದೊಕದ ವೀರಭದ್ರ ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪವು ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದ ಪುರುಷ ದೇವರಾಗಿದ್ದು, ಅಮೋಘವಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಅಡಿಗಳ ಉದ್ದ ಹದಿನೈದು ಅಡಿಗಳ ಅಗಲ, ನಾಲ್ಕು ಅಡಿಗಳ ದಪ್ಪವನ್ನು (ಚಿತ್ರ, ೮೪) ಹೊಂದಿರುವ ಆರು ಹಸ್ತಗಳ ಈ ಭಯಂಕರ ಸ್ವರೂಪದ ಶಿಲ್ಪವು ಬಹುಶಃ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಆಕಾರದ ಶಿಲ್ಪ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು, ನೃತ್ಯಭಂಗಿಯ ಹಸ್ತಮುದ್ರೆಯನ್ನು, ಕೆಕ್ಕರಿಸಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕರೆಯ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ರುಂಡಗಳನ್ನು ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಬಿಗಿದು, ಕತ್ತಿ, ತ್ರಿಶೂಲ, ರುಂಡ, ಗುರಾಣಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶರುಣು ಬಿದ್ದು, ನಮಿಸಿ ಅಭಯಕ್ಕೆ ಭಕ್ತರನ್ನು ಬರಸೆಳೆಯುವ ಭಯಾನಕ ಉಗ್ರ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕರ್ನಾಟಕದ ವಲಸೆ ದೇವತೆಯಾದ ತುಳುಜಾ ಭಾವಾನೆಯ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಂಜನೇಯ

ಈಗಾಗಲೇ ಜನಪದ ಸ್ತ್ರಿ ದೇವತೆಯರ ಪರಿವಾರ ದೇವರಲ್ಲಿ ಆಂಜನೇಯನು ಅಣ್ಣನಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೇ, ಬುದ್ಧಿಕಲಿಸಿದ ದೇವರಾಗಿ, ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ಹೊಂದಿದ್ದು, (ಚಿತ್ರ, ೮೫, ೮೬) ತುಮಕೂರಿನ ಹೆತ್ತೇನಹಳ್ಳಿಯ ಮಾರಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ರಕ್ಷಕನಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಥಳೀಯರ ಹೇಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡು ದೇವಾಲಯದ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಯ-ವಿಜಯರಂತೆ ಕತ್ತರಿ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ನಿಂತಿರುವ ಭಂಗಿಯು ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯ ವಿಶೇಷ ಭಂಗಿಯಾಗಿ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಹಳದಿ, ಬಿಳಿ, ಹಸಿರು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಂಯೋಜನೆಯ ಪೂರ್ಣ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರೂಪಗೊಂಡಿವೆ.

೮೪. ವೀರಭದ್ರ / ಮಹಾಕಾಲ, ಹನುಮಾನ್‌ದೊಕ, ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ.

೮೫. ಆಂಜನೇಯ (ದ್ವಿ), ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ-
ಆವರಣ, ಹೆತ್ತೇನಹಳ್ಳಿ, ತುಮಕೂರು.

೮೬. ಆಂಜನೇಯ (ದ್ವಿ)/೨, ಮಾರಮ್ಮ-
ದೇವಾಲಯ ಆವರಣ, ತುಮಕೂರು.

ಸೇವಾಲಾಲ್

ಸೇವಾಲಾಲ್ ಹುಟ್ಟುದ್ದು ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ಸಮೀಪದ 'ಗುತ್ತಿ ವಲ್ಲಾರಿ'ಯಲ್ಲಿ. (ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿಕಾರಿಪುರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಸವಳಂಗದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಜುಂಜಪ್ಪನ ತಾಯಿ ಚಿನ್ನಮ್ಮ ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಿಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ, ಇಲ್ಲಿ ಸೇವಾಲಾಲನ ತಾಯಿ ಧರ್ಮಿಣಿಬಾಯಿ ಮರಿಯಮ್ಮ ಎಂಬ ದೇವತೆಯ ವರದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆಯುತ್ತಾಳೆ.[೪೦] ಮರಿಯಮ್ಮ ಸೇವ್ಯಾನ ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲೇ ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಸೇವೆಗೆ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಸೇವ್ಯಾ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಸೇವೆಯೇ ಮಿಗಿಲೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದಾಗ, ಮರಿಯಮ್ಮ ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆಂದು ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದಾಗ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಅವಳ ಸೇವಕನಾಗಿ ಅನೇಕ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತಾ, ಮರಿಯಮ್ಮನೇ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಪಡುವಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.ಆದರೆ ಮಾರಮ್ಮನ ಒತ್ತಾಸೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ತುಂಬಾ ತೊಂದರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ.[೪೧]

ಸೇವಾಲಾಲ್ ಜುಂಜಪ್ಪನ ಹಾಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ಸೇವ್ಯಾನ ಮೇಲೆ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊಂಚು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಮರಿಯಮ್ಮ ಸೇವ್ಯಾ ಅಸಹಜ ಸಾವಿಗೀಡಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಮರಿಯಮ್ಮ ಸೇವಾಭಾಯಿಯ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯೆ ಮುರಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. "ನಾನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಭಾಯ್ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಮದುವೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ವಾಗ್ವಾದ ನಡೆದು ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. (ಹೋಗುವಾಗ ಸೇವ್ಯಾ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿ, ಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಮುಟ್ಟದೆ ಕಾಪಾಡಿ ಎಂದು ಹೋಗಿರುತ್ತಾನೆ.) ಬ್ರಹ್ಮ ಸೇವ್ಯಾನ ಹಣೆಬರಹ ನೋಡಿ ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದು ನಿಜ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಅವಮಾನತಳಾದ ಮರಿಯಮ್ಮ ತಕ್ಷಣವೇ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕೊರವಂಜಿ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಸಂಚು ಮಾಡಿ ಅವನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿ, ಅವನ ದೇಹ ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಚಿತೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಇಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ; ಇಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಡುವ ದೈವವೇ, ಗ್ರೀಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಡುವ ದೈವದಂತೆ ತೋರುತ್ತಾಳೆ. ಜುಂಜಪ್ಪ ಸತ್ತ ಏಳು ದಿನಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದರೆ, ಇವನು ೭ನೇ ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತೇನೆ, ೧೪ನೆ ತಲೆಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯ ಮಧ್ಯದಿಂದಲೇ ನುಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪವಿತ್ರ ಪವಾಡದಿಂದ ಸೇವಾಲಾಲ್ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾನೆ.[೪೨]

ಸೇವಾಲಾಲ್ ಸತ್ತ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದ ನಂತರ (ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರಂತೆ) ಊರಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಟ್ಟಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಿ ಎಂದ. ಕುರಿ, ಕೋಳಿ, ಹಂದಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಬೇಡಿ ಎಂದು ಆದೇಶಿಸಿದ (ಇಂದು ಕುರಿ, ಕೋಳಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಕುತ್ತಾರೆ, ಹಂದಿ ಸಾಕುವುದಿಲ್ಲ.) ಜುಂಜಪ್ಪ ವಿಷಾಹಾರಿ ದೇವತೆಯಾದರೆ, ಸೇವಾಲಾಲ್ ಕಾಲರಾ, ಪ್ಲೇಗಿನ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.[೪೩] (ಅಂದರೆ ಪುರುಷ ಮಾರಮ್ಮ/ಮರಿಯಮ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ.) ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗಷ್ಟೇ ನಿಲ್ಲದ ಸೇವಾಲಾಲ್ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನವಾದ ಕೆಲವು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಕರ್ತವ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಐತಿಹ್ಯಗಳಿದ್ದು ರೈಲು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಬಳಸುವ ಕೆಂಪು 'ನಿಶಾನೆ' ಇವನದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೀರರ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರಂತೆ ಮಾಂಸಾಹಾರ ನಿಷಿದ್ಧ. ಜುಂಜಪ್ಪ-ಎತ್ತಪ್ಪನವರ ರೀತಿಯಂತೆ ಸೇವಾಭಾಯ್‌ಗೆ 'ಬಲಿ' ಅರ್ಪಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿಹಿ ಅಡಿಗೆಯ ನೈವೇದ್ಯ ಇರುತ್ತದೆ.[೪೪]

ಹಾಸನದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪ-ಮೈಲಾರ ಶಿಲ್ಪ

ಹಾಸನದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಹಾಸನವನ್ನು ಸುಮಾರು ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬುಕ್ಕಣ್ಣ ನಾಯಕ ಎಂಬ ಚೋಳ ಅಧಿಕಾರಿಯು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ.[೪೫] ಹಾಸನದಮ್ಮನಿಂದ 'ಹಾಸನ' ಎಂಬ ಹೆಸರು

೪೦. ಡಾ.ಮೀರಾಸಾಬಿಹಳ್ಳಿ ಶಿವಣ್ಣ : ಕಾಡುಗೊಲ್ಲ ಬುಡಕಟ್ಟು ವೀರರು : ಪುಟ ೧೧೦
೪೧. -ಅದೇ-
೪೨. -ಅದೇ- ಪುಟ ೧೧೧
೪೩. -ಅದೇ-
೪೪. -ಅದೇ- ಪುಟ ೧೧೦
೪೫. Hassan Geggetter : Page 643

ಬಂದಿದ್ದು ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ ಎಂದಿದೆ. ಹಾಸನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಶಾಸನಗಳು ೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನಗಳಾವುವೂ ಲಭ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಾಸನದ ಊರನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಒಳ ಹೊಕ್ಕು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಸುಮಾರು ೮ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೪ನೇ ಶತಮಾನದ ವರೆಗಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಅವಶೇಷಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹಾಸನಾಂಬಾ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಹಾಸನದ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಭೈರವನ(?) ಶಿಲ್ಪವೊಂದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಹಾಸನಾಂಬಾದೇವಿಯ ಗುಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ನವರಂಗದ ಕಂಬಗಳು ಮತ್ತು ವಿತಾನ, ಅಂತರಾಳದ ವಿತಾನಗಳು ಹೊಯ್ಸಳರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಸುಮಾರು ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮಾಸಿ ಹೋಗಿರುವ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯ ಮತ್ತು ಕುಂಬಾರ ಕುಳಾಸಯ್ಯನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಇವೆ. ಇದು ವೆಂಕಟಪ್ಪ ನಾಯಕ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ನಾಯಕರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[೪೬]

ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವೆಡೆ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಳಾಮುಖ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 'ಸಿದ್ದರ ಈಶ್ವರ' ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪಂಥದವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭೈರವನನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲಿಪೀಠದಂತಹ ಒಂದು ಪೀಠವಿದ್ದು, ಪೀಠದ ನಡುವೆ ಪಾದುಕೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ನಾಗಬಂಧವು ಸುತ್ತುವರಿದಿದ್ದು, ನಾಗಫಣೆಯು ಮುಕುಟದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಪಾದುಕೆಗಳ ಮುಂದೆ, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ರುಂಡ–ಮುಂಡಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಂತಹ ಪೀಠವೊಂದನ್ನು ಈ ದೇವಾಲಯದ ಪರಿಸರದಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ (ಸು. ೩X೫ ಅಡಿ) ಅಗಲವಾದ ಬಂಡೆಯೊಂದಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ೨/೩ ರಷ್ಟು ಅಗಲವಾದ ಆಯುಧಾಕಾರವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿರುವ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಾಗವನ್ನು ಅಂಚಿನಂತೆ ಬಿಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಪ್ರಧಾನ ಶಿಲ್ಪವಾದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿವನನ್ನು ಶಿಲ್ಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನ ಎರಡೂ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿವಾರದವರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಗೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅವನ ವಾಹನಗಳಾದ ನಾಯಿ ಮತ್ತು ಕುದುರೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಶಿವನು ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಲೀಲಾಮಗ್ನನಾಗಿ ದರ್ಪದಿಂದ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವನ ಅಗಲವಾದ ಜಟಾಭಾರ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿದೆ. ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾದ ಕುಂಡಲಗಳಿವೆ. ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಠಿಕೆ, ಒಂದು (ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯ) ಪದಕದ ಹಾರಗಳಿವೆ. ದ್ವಿಭುಜ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶಿವನು ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಪಾನ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ತುಂಬಿಸಲೆಂಬಂತೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಎಡಗೈ ತೊಡೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಚಾಚಿರುವ ಗಜಹಸ್ತವಾಗಿದೆ. ನಗ್ನದೇಹಿಯಾದ ಶಿವನಿಗೆ ಪಟ್ಟಿಯಂತಹ ಕಟ್ಟಿಸೂತ್ರವಿದೆ. ಶಿವನು ತೋಳುಗಳಲ್ಲಿ ರುಂಡವುಳ್ಳ ತೋಳ್ಬಂದಿಯನ್ನು, ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ಕಡಗಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬೇರಾವ ಆಭರಣಗಳೂ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶಿವನ ಬಲಪಾದವು ಅರ್ಧ ಪದ್ಮಾಸನದಂತೆ ಮಡಿಚಿದ್ದು, ಎಡಗಾಲು ಕೆಳಚಾಚಿದೆ. ಶಿವನ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಕಡೆಗೆ ಮುಖಮಾಡಿದಂತೆ ನಾಯಿಯೊಂದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಬ್ಜ ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳು ಶಿವನ ಪಾನ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತುಂಬಲು ಹೂಜಿಯೊಂದನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಬಾಗಿನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ಅಗಲವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳ ಈ ಸ್ತ್ರೀಯ ಬಲಬದಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಶೇಷಗಳಾವುವೂ ಕಾಣಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಶಿವ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯ ನಡುವಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ

೪೬. Hassan Geggetter : Page 11

ಮತ್ತೊಂದು ಪುರುಷನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಇವನು ಕೋಲನ್ನು (ಸೂಲವನ್ನು?) ಎರಡೂ ಭುಜಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಅದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹವೊಂದು ನೇತಾಡುತ್ತಿದೆ. ನೀಳಕಾಯವುಳ್ಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಂತಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕಂಕಾಳವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ತಿರಾಕನಂತೆಯೂ, ಕುರುಬನಂತೆಯೂ (ಗೊರವನಂತೆ)ಕಾಣಬರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪದ ಮುಖವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿಲ್ಲ. ಇವನ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲೆಂಬಂತೆ ಮರವನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಶಿವನ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವನಂತೆಯೇ (ಶಿವನಂತೆಯೇ) ನೀಳಕಾಯವುಳ್ಳ ನಗ್ನಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಶಿವನಿಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವಳ ಮುಖವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಮುಡಿಕಟ್ಟಿದೆ. ಅಗಲವಾದ ವೋಲೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಕಂಠಿಕೆಯೂ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹುಪೂರ ಮತ್ತು ಕಂಕಣಗಳಿವೆ. ಕಟಿವಸ್ತ್ರವನ್ನುಳಿದು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೇರಾವ ಆಭರಣಗಳಾಗಲೀ, ಉಡಿಗೆಯಾಗಲೀ ಕಾಣಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇವಳು ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಹೂವೊಂದನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಎಡಗೈಯನ್ನು ಶಿವನಂತೆಯೇ ಕೆಳಬಾಚಿದ್ದಾಳೆ. ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಇದು ದೇವಿಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಈಕೆಗೆ ಸಮೀಪವಾಗಿ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳು ಶಿವನೆಡೆಗೆ ಮುಖ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಕುದುರೆಯೊಂದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದೆ. ಈ ಸಹಪರಿವಾರಯುಕ್ತ ಶಿವನ ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಚಾಮರಧಾರಿಣಿಯರನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿರುವ ಶಿಲ್ಪಿಯು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಶಿವನ ರೂಪವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಜನರು ಈ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು 'ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸುಮಾರು ೮–೯ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿರಬಹುದಾದ ಅಪರೂಪ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿ, ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಯಾವುದೆಂದು ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಶಿವನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವಾಗ, ಗುಡಿಯಲ್ಲಿನ ಶಿವಲಿಂಗವು ಮೊದಲಿಗೆ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷಾಕಾರವು ಧರಿಸಿರುವ ಆಭರಣಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಇದು ವೈಧಿಕ ಕಾಲದ ರುದ್ರನನ್ನು ಶಿವನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕಲ್ಪಸಿರುವ ಬಿಂಬವಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ ಶಿವನನ್ನು ಮಾನವಾಕಾರದಲ್ಲಿಯೂ ರೂಪಿಸಲಾಗಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಭಿತ್ತಿವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪವು ಶಿವನ ಒಂದು ರೂಪವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಿಷ್ಣುಧರ್ಮೋತ್ತರ ಪುರಾಣವು ಭೈರವನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಲಂಬೋಧರವು ಕೋರೆಯ ಹಲ್ಲುಗಳಂತೆ ಹಳದಿಯ ದುಂಡಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಮೂಗಿನ ಅಗಲವಾದ ಹೊಳ್ಳೆಗಳನ್ನುಹೊಂದಿರುವನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ರುಂಡಮಾಲೆ, ನಾಗಾಭರಣಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತನಾದ ಭೈರವನು ವಿವಿಧ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಕಾಳಮೇಘವರ್ಣದ ಗಜಚರ್ಮಧಾರಿಯಾದಭೈರವನು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ.'ರೂಪಮಂಡನ'ವು 'ವಮಕ ಬೈರವ'ನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಎಂಟು ಅಥವಾ ಆರು ಕೈಗಳುಳ್ಳ ಭೈರವನ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಖಟ್ವಾಂಗ, ಪಾಶ, ಶೂಲ, ಡಮರು, ಕಪಾಲ ಮತ್ತು ಸರ್ಪಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಾಂಸದ ತುಂಡನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಇನ್ನೊಂದು ಕೈ ಅಭಯಹಸ್ತದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಬಳಿ ಕಪ್ಪುನಾಯಿಯು ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. 'ವಮಕ ಭೈರವ ಕಲ್ಪ'ವು'ಕೆಂಪು ಜಟಾಭಾರವುಳ್ಳ ತ್ರಿನೇತ್ರನು ಚತುರ್ಭುಜಗಳಲ್ಲಿ ಶೂಲ, ಪಾಶ, ಡಮರು ಮತ್ತು ಕಪಾಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ನಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಾನೆ. ರಕ್ತವರ್ಣದ ನಗ್ನದೇಹಿಯಾದ ಇವನ ಬಳಿ ಭೂತಗವಾಗಳಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲದೆ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ 'ಕುಲಾರ್ಣವ ತಂತ್ರ'ವು 'ಸುರಾಶಕ್ತಿ ಶಿವೋ ಮಾಂಸಃ ತದ್ಭೋಕ್ತಾ ಭೈರವಃ ಸ್ವಯಂ' ಎಂದಿದೆ. ಶಾರದಾತಿಲಕ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೈರವನಿಗೆ ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ ಮತ್ತು ತಾಮಸ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿವೆ. ಎಸ್.ಕೆ.ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರು 'ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕ ರೂಪವೇ ಹೆಚ್ಚು ಉಳಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ನಗುಮುಖದ ದ್ವಿಭುಜ ಮೂರ್ತಿ ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿದ್ದು ನಾಯಿಯೊಂದಿಗೆ ಇರುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ, ಹಾಸನದ 'ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪವು ತಾಂತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಭೈರವನ ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಶೈವ ಮತದ ಪಾಸುಪತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಉಪಪ್ರಬೇಧಗಳಾಗಿ ಲಾಕುಲೀಶ, ಕಾಪಾಲಿಕ ಮತ್ತು ನಾಥ ಪಂಥಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವು. ನಾಥಪಂಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮತ, ಸಿದ್ದಮಾರ್ಗ, ಅವದೂತ ಮತ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಸಿದ್ದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪದ್ದತಿಯಲ್ಲಿ' ಯೋಗಿಗಳ ವ್ಯವಹಾರವು ನಿಯತವಾದುದ್ದಲ್ಲ, ಒಂದೆಡೆ ಭೋಗಿಯಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ತ್ಯಾಗಿಯಾಗಿಯೂ, ಮಗದೊಂದೆಡೆ ನಗ್ನನಾಗಿ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ರಾಜನಂತೆ ಆಚಾರವಂತನಾಗಿರುವವನೇ ಅವಧೂತ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಥಪಂಥದ ವಾಮಾಚಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಗಳ ಸಹಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಇರುವವನೇ 'ಸಿದ್ಧ'ನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ನಾಥಪಂಥದ ಪ್ರಸಿದ್ದ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿಯು ಹಾಸನಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿದೆ. ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಸೀಕೆರೆಯ ಸಿದ್ದರಬೆಟ್ಟ, ಬೆಂಡೆಕೆರೆ, ಗೋರೂರು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಹಳೇಬೀಡಿನ ಭೈರವನ ಗುಡ್ಡ ಇವೆಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧರ ಕೇಂದ್ರಳಾಗಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಹಾಸನ ಈ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪದ ಚರ್ಚೆಯು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು 'ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸಿದ್ದನದೇ ಇರಬಹುದೆ?' ಎಂದು ಸಂದೇಹಿಸಿದರು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಶಿವಯೋಗಿ ಆವನಿಭಟಾರಕನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನೂ ಆಲಂಪುರದ ಕಾಳಾಮುಖ ಮುನಿಗಳ ಶಿಲ್ಪವನ್ನೂ ಆಧರಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಮುನಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ, ಅಭಯ ಮುದ್ರೆಯಾಗಳೀ, ಚಿನ್ಮುದ್ರೆಯಾಗಲೀ, ಕಮಂಡಲ, ಜನಪಮಾಲೆಗಳು, ಯೋಗಿಕ ಭಂಗಿ ಇವಾವುವೂ ಈ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಮತ್ಸೇಂದ್ರನಾಥನ ಶಿಲ್ಪದಂತೆಯೂ ಈ ಶಿಲ್ಪವಿಲ್ಲ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಬೇರಾವ ಮುನಿಗಳ ಶಿಲ್ಪವೂ ಇದುವರೆಗೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಚಾಮರಧಾರಿಗಳು, ವಾಹನಗಳು ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಮಾನವನ ಶಿಲ್ಪವಲ್ಲ, ಇದು ದೈವಶಿಲ್ಪ ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಈ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಸಿದ್ದ ಮುನಿಯೊಬ್ಬನ ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ದೇವರ ಗುಡ್ಡದ ಮೈಲಾರ ದೇವನನ್ನು 'ಮಣ್-ಮೈಲಾರ ಲಿಂಗ', 'ಮಾರ್ತಾಂಡ ಭೈರವ', 'ಮಲ್ಲಯ್ಯ' ಮುಂತಾಗಿ ಕರೆಯುವರೆಂದು ನೇಗಿನಹಾಳ ಅವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಲಾರದೇವ ಮತ್ತು ಮಾಳಚಾದೇವಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಶಾಸನಗಳು ಕ್ರಿ.ಶ.ಸುಮಾರು ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆನಂದಗಿರಿಯ 'ಶಂಕರ ವಿಜಯ'ದಿಂದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮೈಲಾರದೇವನ ಆರಾಧನೆ ಇತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಡಾ.ರಿತ್ತಿಯವರು 'ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಮೊದಲು ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದ ಮೈಲಾರ, ಶಾಕ್ತಮತದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಈಶ್ವರನ ಅವತಾರವೆನಿಸಿದನು' ಎಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದಿಚುಂಚನ ಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಭೈರವನೇ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವನಾಗಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಿಯನ್ನು 'ಕೆಂಪಿಮಾಲವ್ವ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಈ ದೈವವು ಮೈಲಾರದವರೇ ಇರಬಹುದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೈಲಾರ ದೇವರ ಮೂರ್ತಿ ಲಕ್ಷಣದ ಬಗೆಗೆ ನೇಗಿನಹಾಳ ಅವರು 'ದೇವರ ಗುಡ್ಡದ ಮೈಲಾರ ಮೂರ್ತಿಯು ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಖಡ್ಗ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಡಮರು ಮತ್ತು ಬಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದೆ. ಆನಂದಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುರಳಿತಿರುವ ಮೈಲಾರನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿಗಣ್ಣನ್ನೂ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಲಾರ ದೇವನ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಕುಬೇರನ 'ಗಹಿರ' ಎಂಬ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ, ಮೈಲಾರ ದೇವನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಕತ್ತಿ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಡಮರು ಮತ್ತು ಕಪಾಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಕುಳಿತಿರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಶಿವನು ಭದ್ರಪೀಠದಲ್ಲಿ ಸುಖಾಸೀನನಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಗ, ಕುದುರೆಯನ್ನು ವಾಹನದಂತೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೈಲಾರ ದೇವನು ಭೈರವನೇ ಆದುದರಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪದೊಂದಿಗೆ ನಾಯಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಆನಂದಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಜಟಾಧಾರಿ ಭೈರವನನ್ನೂ ಅವರ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೂವನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿರುವ ದೇವಿಯನ್ನು (ಮಾಳಾದೇವಿ) ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿವನ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಿರಾತಕನನ್ನೂ (ಹೆಗ್ಗಡೆ!)

ಬಿಡಿಸಿದ್ದು, ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಚಾಮರಧಾರಿಯೂ, ಕಾಲಬಳಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ನಾಯಿ ಮತ್ತು ಕುದುರೆಯ ಲಾಂಛನಗಳ ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಮೈಲಾರ ದೇವನ ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಸುಮಾರು ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಮಂಡ್ಯ ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಲಾರದೇವನ ಆರಾಧನೆ ಇತ್ತೆಂದು ಇದರಿಂದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹಾಸನದ ಈ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪವು ಮೈಲಾರ ದೇವನ ಶಿಲ್ಪವೇ ಎಂದು ದೃಢವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ.[೪೭]

ಕೆಳದಿಯ ಭೃಂಗಿ

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಗರ ತಾಲೂಕಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವಾಲಯ ಸಂಕೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಮುಖವಾಗಿರುವ ಈ ಸಂಕೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಪಾರ್ವತಮ್ಮ ಎರಡನೆಯದು ರಾಮೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯದು ವೀರಭದ್ರನ ದೇವಾಲಯ ಇದೆ. ಇವುಗಳ ಶಿಖರಗಳು ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಎತ್ತರದವಾಗಿದ್ದು, ಹೊಯ್ಸಳ ಶಿಲ್ಪ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಮಂದಿರ ಪ್ರವೇಶದ ಮೇಲ್ಭಾವಣಿಯ ಸುತ್ತ ಸುಮಾರು ೧.೫ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಲು ಇರುವ ಪಟ್ಟಿಕೆ ಇದೆ. ಹಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಸಾಲಾಗಿ ಅನೇಕ ವಿಗ್ರಹಗಳಿದ್ದ ಗುರುತು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರವೇಶ ಬಾಗಿಲ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈಗಿರುವ ಕೈಬೆರಳೆಣಿಕೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಭೃಂಗಿಯೂ ಒಂದು. ಇದನ್ನು ಭೃಂಗಿರಿಟಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಡೊಂಕಾದ ಕಾಲುಗಳಿವೆ.ದೇಹ ಕೇವಲ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರದಂತಿದೆ. ಎಲುವಿನ ತಲೆಬುರುಡೆಯಂತೆ ಕಿರಿದ ಹಲ್ಲುಗಳ ಮೋರೆಯ ವಿಗ್ರಹ ಇದು. ಕೈಗಳೂ ಕೂಡ ಸೊಟ್ಟವಾಗಿವೆ. ಡೊಂಕಾದ ಕಾಲುಗಳು ಆಚೆ ಈಚೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದು ಶಿವನ (ರಾಮೇಶ್ವರನ) ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂದು ಪುರಾಣ ನಾಮ ಚೂಡಾಮಣಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇದು. ಅಸ್ಥಿ, ಮಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತವಾದ ಈ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನ ಶಕ್ತಿಯೇ ಮೂಲ. ಆತ್ಮ ಶಕ್ತಗಳಿಸಲು ದೇವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವಾಗ ಬಹಿರಂಗ ಅಲಂಕಾರ ಸೌಂದರ್ಯ ಅನಗತ್ಯ. ನಿರಾರ್ಥಕವಾದ ವಿಕಾರವಾದ ನಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಈ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು.[೪೮]

ಮಾನವನು ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸಕನು. ಅಂತೆಯೇ ಅವನು ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ನಿಸರ್ಗದ ಎಲೆ, ಹೂ, ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ತಲೆಗೆ ಮುಡುದುಕೊಂಡುದಲ್ಲದೆ, ದೇಹದ ವಿವಿಧ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಮೇಲೆ ಗಿಡದ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ದೇಹದ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಂಗಾರ, ತಾಮ್ರ ಮುಂತಾದ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅವುಗಳಿಂದ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧನೆಗಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು.[೪೯]

ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣುವಂತೆ ಶಿಲಾದ್ವಾರಗಳನ್ನು ನಾವು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಬಾಗಿಲು ಚೌಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಜನಪದ ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಟಶೈಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಶಿಲಾ ದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿನ ಅಲಂಕರಣಗಳನ್ನು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರಿಂದ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಅವರ ದೇವಾಲಯಗಳ ದ್ವಾರ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೂವು, ಲತಾಸುರುಳಿ, ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಜೋಲಾಡುವ ಸರ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲು ಭಾಗದ ಲಲಾಟ ಬಿಂಬದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಗರುಡನ ಚಿತ್ರಣ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಕೆಳಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಯ ಮುನಿಯರ ಹಾಗೂ ಮಿಥುನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.[೫೦]

೪೭. ಡಾ.ಕೊ. ವಸಂತಲಕ್ಷ್ಮೀ : ಹಾಸನದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪ : ಮೈಲಾರ ಶಿಲ್ಪ : ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ : ಪುಟ ೧೨
೪೮. ಮೋಹನ ಗ. ಹೆಗಡೆ : ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಏನು? : ಪುಟ ೮೩
೪೯. ಮೋಹನ ಗ. ಹೆಗಡೆ : ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಏನು? : ಪುಟ ೧೩೩
೫೦. ಡಾ.ಚಕ್ಕರೆ ಶಿವಶಂಕರ್ (ಸಂ) : ಜನಪದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ : ಪುಟ ೨೫

ಮಕರ, ಪೂರ್ಣ ಕುಂಭ, ಪುಷ್ಪ, ಹೂಬಳ್ಳಿಗಳು, ಲಕ್ಷ್ಮಿ-ಸರಸ್ವತಿ, ಶಿವಲಿಂಗ ಮುಂತಾದ ಅಲಂಕಾರ ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಾಸ್ತು ಆಧಾರಿತ ಶೈಲಿ ನಿರ್ಮಾಣದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಹೊಯ್ಸಳರು, ಆ ನಂತರದ ವಿಜಯನಗರದ ಶೈಲಿಯ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನು ಅಲಂಕಾರಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ನಂತರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ತೊಡಗಿದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಬಾಗಿಲ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಲಂಕರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ದ್ವಾರದ ಕೆಳಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಕುಂಭ, ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗರುಡ ಹಾಗೂ ಮಕರಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಹಾಗೂ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತೀ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಜಾಲಂಧ್ರಿಯಗಳು(ಕಿಟಕಿಗಳು), ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು, ವಜ್ರದಾಕಾರದ ಅಲಂಕರಣ, ಸಂಗೀತ ಹಾಗೂ ನೃತ್ಯ ಭಂಗಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಲತಾಸುರುಳಿಗಳು, ದ್ವಾರಪಾಲಕರು, ದ್ವಾರ ಪಾಲಕಿಯರು, ಅಪ್ಸರೆಯರು, ಮಕರ ತೋರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ರಸಕಲ್ಪನೆಯೊಂದಿಗೆ ಲಾಲಿತ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ತ್ರೀಮಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರಾಶ್ಯಸ್ತ್ಯದಂತೆಯೇ ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ನುಣುಪಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದರೊಂದಿಗೆ ಪೂರಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿವೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಇವು ಕೂಡಿದ್ದು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಾತೃ ದೇವತಾ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆರಾಧನೆಯ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವುದು ಇವತ್ತಿಗೂ ಈ ಆರಾಧನೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಹಾಗೆಯೇ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜಾನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಿಷ್ಟದ್ದಾಗಿದ್ದರೂ ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು ಜನಪದರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಯಾವುದೇ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕದೇ ಸಹಜವಾಗಿ ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾತು ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಹರವು ತುಂಬಾ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಮನಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಜನಪದೀಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಟಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಜನಪದ ದಟ್ಟ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆಯೋ ಅವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳು ವೇಷಭೂಷಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡರೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಯಾವುದೇ ಹೊರ ವೇಷಭೂಷಣಗಳಿಲ್ಲದೇ ಇರುವದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಎಲ್ಲ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಪೂಜೆ ಆರಾಧನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾದ ಆಯ್ದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ವೀರಗಲ್ಲು ಮಾಸ್ತಿ ಕಲ್ಲುಗಳ ಸ್ಮರಣ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದೀಯ ರಚನಾ ತಂತ್ರದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸೃಷ್ಟಿಯ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವುಗಲ ಕಥಾ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳು ಇಂದಿಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

೧. **ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಇರ್ ನಂಜೀಮಾರಮ್ಮ, ಪಾರ್ವತಿ, ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಿ (ತಿಪಟೂರಮ್ಮ), ಕಣ್ಕಣಮ್ಮ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಮಾರಮ್ಮ, ಗಂಗಮ್ಮ, ದೊಡ್ಡಮ್ಮ, ಸಪಲಮ್ಮ, ಭಗವತಿ, ಯಕ್ಷಿ ಬಿಸಿಲಮ್ಮ,

ಯಮಾಯಿ, ಮಹಾಸತಿಕಲ್ಲು, ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ, ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ, ಮುತ್ತುಮಾರಿಯಮ್ಮ, ಅಣ್ಣಮ್ಮ, ಚಿಕ್ಕ ಉಡುಕಾತಿ, ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ, ಓಂಶಕ್ತಿ, ಬರಗೇರಮ್ಮ (ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ), ಮಾತಂಗಮ್ಮ, ಹಾಸನಾಂಬ, ಪರವಟಮ್ಮ, ಕೆಂಪಮ್ಮ, ಮಲಿಯವ್ವ, ಮಹಾಕಾಳಿ, ಕೋಡಮ್ಮ, ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಯಲ್ಲಮ್ಮ, ವಡ್ಡಮ್ಮ, ಬನಶಂಕರಮ್ಮ

೨. **ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಹನುಮಂತ, ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್, ವೀರಭದ್ರ, ನವಗ್ರಹಗಳು, ಪುರದ ವೀರಭದ್ರ, ಗಾದ್ರಿಪಾಲ, ನಾಯಕ, ಸೇವಾಲಾಲ್-ಜುಂಜಪ್ಪ, ಹಾಸನದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ-ಮೈಲಾರಪ್ಪ, ಕೆಳದಿಯ ಭೃಂಗಿ

೩. **ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು-ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು** : ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು, ವೀರ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

******

ಅಧ್ಯಾಯ : ಐದು

ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆ

೧. ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೧. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಬನ್ನಿ ಮಹಾಂಕಾಳಮ್ಮ
ಗುಡ್ಡದ ರಂಗಾಪುರದ ಮಾರಮ್ಮ
ಗಡಿಮಾರಮ್ಮ
ಮದಕರಿ ಪುರದ ಮದ್ದೂರಮ್ಮ
ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ
ಆದಿಶಕ್ತಿ ಚಾಮುಂಡಿ
ಪಿಳೇಕಮ್ಮ
ಸೋಮಾರಗಿತ್ತಿಯರು
ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಮಾರಮ್ಮ
ಹೆಣ್ಣೂರಿನ ದಂಧಮ್ಮ
ವರಲಕೊಂಡ ಸಫಲಮ್ಮ
ಸಲ್ತಾನಪೇಟೆಯ ಸಫಲಮ್ಮ
ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ ಗಂಗವ್ವ
ಸಂಕುಲಮ್ಮ
ಕೋಲಾರದ ಗಂಗಮ್ಮ
ಉಚ್ಚಂಗಿ ಮಾರಮ್ಮ
ಮಾಲೂರಿನ ಪಟಾಲಮ್ಮ
ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ
ಚಿಕ್ಕು
ತಿಪಟೂರು ಮಾರಮ್ಮ
ದೇವೀ ಗೌರಿ
ಗೊಳ್ಳವ್ವ
ನಾಗಮಂಗಲದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
ತಾಯಲೂರಿನ ಗಂಗಮ್ಮ
ಭದ್ರಕಾಳಿ
ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ರಾವಣ
ಕಾಮದೇವ
ಬೇತಾಳ

೨. ಪುರುಷದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ರಾವಣ
ಕಾಮದೇವ
ಬೇತಾಳ
ಶೃಂಗಾರದ ಹರಕೆ ಗೊಂಬೆಗಳು

೩. ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆ
ಬಸರೂರು ವೀರಭದ್ರ
ಕೆಳದಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಹರಿಗೆಗಳು
ಸೋಮ
ಕರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಚಣ್ಣ
ಎಡವ ಮುರಾರಿ ಬಲವ ಮುರಾರಿ
ಚಂದಾಳದ ಗೊಂಬೆಗಳು
ಪಂಜುರ್ಲಿ
ಬಾಗಿಲು ಮೇಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ನಾಗಮಂಗಲ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ರಥಗಳ ಮೇಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ರಥಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಅಭಿನಯ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ
ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಗೊಂಬೆಗಳು
ಕಿನ್ನಾಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಬಿದಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಗುಡಿಗಾರಿಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಉರುಗಳು

೪. ದೇವರ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ನುಂಕೆಮಲೆ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ವಾಹನ
ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಹುಲಿವಾಹನ
ದಂಧಮ್ಮ ಕುದುರೆ ವಾಹನ
ಪೌರಾಣಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ಬಕಪಕ್ಷಿ
ಹಂಸವಾಹನ
ಕಾಮಧೇನು
ಪಾಂಚಜನ್ಯ

ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದಲ್ಲಿ ಮರಮಾಧ್ಯಮ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರವು ವಿಶಾಲವಾದುದಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿ ಮರ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯಮೂರ್ತಿಗಳು ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿಯೇ ರಚನೆಗೊಂಡಂತಹುಗಳು ಆಗಿವೆ. ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮೈವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನುಣುಪಾಗಿಯೇ ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುವಂತಹುಗಳಾಗಿದ್ದು, ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ವರ್ಣಾಲಂಕಾರಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೀರ್ಘ ಕಾಲದ ಬಾಳಿಕೆಗೂ ಜೊತೆಗೆ ಆಯಾ ಶಿಲ್ಪದ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕನಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನು ತನ್ನ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಪರಿವಾರ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ದೃಷ್ಟಿಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಬೇತಾಳ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಗಾರುಡಿ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಮರದಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮುಖವಾಡಗಳು, ಬಲಿದಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ರಥಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗೃಹಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೀಗೆ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ರಚನಾ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡು ಜನಪದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಗೆ ಕೊಂಡಿಯಾಗಿವೆ. ದೇವರ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ದೇವರುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿನ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಈ ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಶೇಷ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತವೆ. ಮಾತೃದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರ ಆರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಉಗ್ರದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಸ್ವರೂಪ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟಪರಂಪರೆಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರದೇವತೆಯಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ದೇವತೆಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾದರಿಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಆಯ್ದು ಹಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೧. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೨. ಪುರುಷದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೩. ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೪. ದೇವರ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೧. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಬನ್ನಿ ಮಾಂಕಾಳಮ್ಮ

ಬನ್ನಿಮರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗೊಳ್ಳುವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಬನ್ನಿಮಾಂಕಾಳಮ್ಮ ಎಂದು ಕರೆದು, ಗಿಡವು ದೇವಲೋಕದ ವರ ಪ್ರಸಾದವೆಂತಲೂ, ಹಲವಾರು ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಆ ಗಿಡದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳು ಔಷದಿಯೆಂದು, ವನಸ್ಪತಿ ದೇವತೆಯೂ ಹೌದೆಂದು ಜನಪದರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬಳೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮರಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮಾತೆಯು ಮಾನವನ ಉಳಿವಿಗೆ ತಾನು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಾನವನು ತನ್ನ ವಯಕ್ತಿಕ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಸರ ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ, ಈ ದೇವತೆಯ ಆಚರಣೆಯು ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಜನಪದರ ಪ್ರಕೃತಿ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಈ ದೇಶದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು, ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದವು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಹಲವರಿಗೆ ಈ ಆಚರಣೆಯ ಮಹತ್ವವು ಏನು ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಚಿಸಲಾರರು ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನ ದೇವರ ಕಾಡುಗಳು ಈ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿದ್ದು, ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾಗಿ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಬನ್ನಿ ಮಾಂಕಾಳಮ್ಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪೂಜೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಮರಗಳು, ರಸ್ತೆ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ, ನೆಡುತೋಪುಗಳಲ್ಲಿ, ಗುಂಡು ತೋಪುಗಳಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮರಕ್ಕೆ ಸೀರೆ, ಬಳೆ, ಅರಿಶಿನ ಕುಂಕುಮದ ಲೇಪನ ಮತ್ತು ಹೂಗಳು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಕಡೆ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದ ದ್ವಿಮಾನದ ದೇವಿಯ ಮುಖಭಾವದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೇವಿನ ಮರವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಉಪಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದುದಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಇವು ಜನಪದರ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಮಾರಮ್ಮನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಮಾರಮ್ಮ ಕಥಾಹಿನ್ನಲೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಿನ್ನತೆಯಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲಾ ಕಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಿಮ ಹಂತ ಒಂದೇ ರೀತಿಯದಾಗಿದ್ದು, ಕೋಣನ ಬಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾರಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಂಗಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹುಲಿವಾಹನ ರೂಢ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕುದುರೆ ವಾಹನ ರೂಢ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕೋಣನವಾಹನ ರೂಢಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಿಂತಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ರೂಪಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಮಿಶ್ರದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆಯೇ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಗುಡ್ಡದ ರಂಗಾಪುರದ ಮಾರಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪವು ಆಸೀನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಗಂಭೀರವಾದ ಸ್ವರೂಪವಿದ್ದರೂ ಭಯಾನಕತೆಯಾಗಲೀ, ಉಗ್ರರೂಪವಾಗಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ (ಚಿತ್ರ ೧೬) ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಮುಖಾಂತರ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಮೂಡಿರುವ ಬೇವಿನ ಮರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಪೇಪರ್ ಪಲ್ಪ್ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕೋಣನ ತಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಎಡಬದಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿದ್ದು, ಅದು ಆಕೆಯ ಗಂಡ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಪೂಜಾರಿಯು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಲೋಹದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಗಂಡಸಿನ ಮೀಸೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಹೆಣ್ಣು ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಗಂಡಸಿನ ಮೀಸೆಯನ್ನು ಮರದಲ್ಲಿಯೇ ಅಥವಾ ಲೋಹದಲ್ಲಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಜೋಡಿಸಿದ್ದರೆ, ಅದು ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಸಂಕೇತವೆಂತಲೂ, ಹಾಗೂ ಹೆಣ್ಣುಗಂಡಿನ ಸಂಗಮದ ಅರ್ಥದಲ್ಲೂ, ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆಯೇ ಜನಪದದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗಂಡನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಐಕ್ಯಗೊಂಡಿರುವ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನಪದರ ದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಐಕ್ಯತೆಯ ಫಲವಂತಿಕೆಯ ಸಂಕೇತದ ಶಿಲ್ಪದ ಬಗ್ಗೆ ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿಯವರು ಕೂಡ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ತಳಕು

೧೫. ಬನ್ನಿಮಾಂಕಾಳಮ್ಮ, ಚಳ್ಳಕೆರೆ.

೧೬. ಮಾರಮ್ಮ, ಗುಡ್ಡದ ರಂಗಾಪುರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.>>

೧೭. ಮಾರಮ್ಮ, ತಳಕು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ. >>>>

೧೮. ಎಲ್ಲಮ್ಮ , ಶನಿಮಹಾತ್ಮ ದೇವಾಲಯ,
ಮೇದೇಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

ಮಾರಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪವು ಇದೇ ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಳ್ಳಕೆರೆಯ ತಳಕು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದರೆ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಉಗ್ರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಹುಲಿವಾಹನವನ್ನು ಏರಿ ಉಗ್ರ ದೇವತೆಯ ಆಯುಧ, ಡಮರುಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಬೆಳ್ಳಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ದೇಹಕ್ಕೆ ಬಳಿದಿದ್ದು, ಹುಲಿಯ ಮುಖವು ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು, ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ ೧೭) ಲಯಬದ್ಧವಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಭಯಾನಕ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರದೆ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಉಗ್ರತೆಯನ್ನು ಹುಲಿಯೊಂದಿಗೆ ದೇವತೆಯ ಮುಖಭಾವವು ಸಂಯೋಜನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಗುಡಿಗಳಿದ್ದು, ಅಂತರ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಬೆಸೆದುಕೊಂಡ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಸಮೀಪದ ಮೇದೇಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶನಿಮಹಾತ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೧೮) ದೇವತೆಯು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ವರ್ಣಾಲಂಕಾರದೊಂದಿಗೆ ತೇಗದ ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಿದ್ದು ತುಸು ಕಾಲಗಲಿಸಿ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯು ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ತೋರಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿದ್ದು, ಮುಂದಿನ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾದ ಬಟ್ಟಲು (ಕುಂಕುಮ) ಇದ್ದು ಪಾಣೀಬಟ್ಟಲು ಹಿಂದಿನ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಇತರೇ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂಯೋಜನೆಯಂತೆಯೇ ಇರದೇ ಡಮರುಗ ಮತ್ತು ತ್ರಿಶೂಲಗಳು ಅದಲು ಬದಲು ಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದ ಮೆರೆ ಮೂರ್ತಿಯ ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತುಸು ಗಂಭೀರದ ಮುಖ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ ೨೦) ಹದಿನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಅವತಾರದಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಸಿಂಹ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಮಾರಮ್ಮನ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರಿಕಾಂಬೆಯನ್ನು ಬೇವಿನ ಮರದಮ್ಮ, ಈಚಲ ಮರದಮ್ಮ, ಈಚಲ ಮರದಮ್ಮನೆಂದು ಕರೆದು ದೇವಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಮರದಡಿ ಕಲ್ಲನ್ನಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವಿದೆ. ಈಚಲುಮರದಮ್ಮನೇ ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಂಡು "ಕದಂಬವನ ಚಾರಿಣಿ"ಯಾದಳು. ಈಚಲ ಮರವು ಅಮಲ ಮದ್ಯದಾಯಿನಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮಾರಿಕಾಂಬೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪಾನಪಾತ್ರೆಯಿರುವುದುಂಟು. ಕೆಲವರು ಹೆಂಡದ ಗಡಿಗೆಯನ್ನೇ ಮಾರಿಕಾಂಬೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸುವುದೂ ಇದೆ.

ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿ ಮತ್ತು ಗಡಿ ಮಾರಮ್ಮ

ಒಂದು ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಅದರ ಫಲಶಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳ ಗಡಿ ಮತ್ತು ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯ (ರವಿನ್ಯೂ) ಗಡಿ ಎಂದು ಎರಡು ಗಡಿರೇಖೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕವಾಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿ ಎಂದರೆ ಊರು ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಬಂದ ಈ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗಡಿ ಗ್ರಾಮದ ನಿವಾಸ ಪ್ರದೇಶ, ಕಣಗಳು, ಕಣಗಳ ಮತ್ತು ಊರ ಗಡಿಯ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಊರು ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿ, ಗಿಡ–ಮರ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿ–ಪಕ್ಷಿಗಳು ಗ್ರಾಮದೇವರ ನೇರ ರಕ್ಷಣೆಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಫಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ, ಆಕೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಊರ ಗಡಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾವಲಿಗೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು, ಹೀಗೆ ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿಗೆ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಾನವಿದೆ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಘಟಕ. "ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ ಎಂದರೆ ಈ ಕಂದಾಯ ಘಟಕ" ಎಂಬುದಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ಫಲಶಕ್ತಿಗೆ ಮುಳುವಾದ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮದೇವರ ನೆರವಿನಿಂದ ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ಅಥವಾ ಸೆಣಸಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ದೂಡುತ್ತಾ, ಈ ಊರಗಡಿಯಿಂದ ಹೊರ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಊರಿನವರು ಹೊರಹಾಕಿದಾಗ ಈ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಬಂಧುಮಿತ್ರರಿರುವ ಪಕ್ಕದ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇವರೂ ಹೊರ ಹಾಕಿದಾಗ ಮತ್ತೆ ವಾಪಾಸು ಬರುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ರೈತಾಪಿ ಜನರ ಗ್ರಾಮಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಕಂದಾಯ ಬಾಬತ್ತಿನಿಂದ ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು

ಬೇರೆಯಾದರೂ ಕಳ್ಳುಬಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರರಲ್ಲಿ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದು ಊರಿನವರಿಗೆ ನಷ್ಟವಾದರೆ ವಿಶಾಲ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದು ಪಕ್ಕದ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ನೆಂಟರಿಷ್ಟರ ಮೇಲೆ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮ ಅಥವಾ ಭಾರ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ದೇವತೆಯ ನೆರವಿನಿಂದ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಿಂದ ದೂರ ಇಡುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಾದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಇಂತಲ್ಲಿಯೇ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅದರ ಮೂಲ ನೆಲೆಯಾದ ಕಾಡಿಗೆ, ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಗ್ರಾಮಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇವು ಅನಿವಾರ್ಯ ಪೀಡೆಗಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಯಾವ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಸೇರ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನೂಕುತ್ತಿದ್ದರು. ನಂತರ ಅಲ್ಲಿಂದ ಈ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳು ಬೇರೊಂದು ಊರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ, ನೈತಿಕವಾಗಿ ಆ ಊರಿನವರದೇ ಏನೋ ತಪ್ಪಿದೆ ಎಂದು ನಂಬಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅಕ್ಕ-ಪಕ್ಕದ ಎರಡು ಗ್ರಾಮಗಳ ನಡುವೆ ಜಗಳ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವರ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧಗಳು ಕೆಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಬಂದ ಅಂತರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗಡಿ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಹೀಗೆ ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲು ಅವರಲ್ಲಿ ಗಡಿ ದೀಪ ಎಂಬ ಒಂದು ಪ್ರಣತೆ ಇರುತ್ತದೆ. (ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು ಗುಡಿ ದೀಪ, ನಂದಾದೀಪ ಎಂದು ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವು ಮೂರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ) ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಯಾವುದೇ ಎಣ್ಣೆ ದೀಪದಂತೆ ಗಡಿ ದೀಪವೂ ಮಣ್ಣಿನದು. ಬಳಸಿದ ನಂತರ ಇದನ್ನು ಗ್ರಾಮ ದೇವರ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಯುಗಾದಿ ಹಬ್ಬದ ಮರುದಿನ, ಗ್ರಾಮ ದೇವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಗಡಿ ದೀಪವನ್ನು ಹೊರತಂದು, ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಗ್ರಾಮದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳ ಮನೆತನದವರು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಎಣ್ಣೆ(ಮೀಸಲು ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ) ತಂದು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಅದನ್ನು ಗ್ರಾಮದ ಗೌಡ ಬೆಳಗಿಸಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ವೇಳೆಗೆ ಈ ದೀಪವನ್ನು ಹೊರಲು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ (ಮಾದರ) ಕೋರು (ಮದುವೆಯಾಗದ, ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ) ಹುಡುಗನನ್ನು ಕರೆತಂದು ಉಡುದಾರವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅವನ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೈಮೇಲೆ ಸಗಣಿನೀರು ಹಾಕಿ ಅವನನ್ನು ಸಜ್ಜು ಮಾಡುವರು.

ಹೀಗೆ ಕೋಣನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈ ಬಾಲಕನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಎಮ್ಮೆಯ ಸಗಣಿಯ ಕಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೆಳಗಿಸಿದ ಈ ದೀಪವನ್ನು ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಸಕಲ ರಣವಾದ್ಯಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಡಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಊರ ಕಡೆಗೆ ಈ ಹುಡುಗನನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಗ್ರಾಮದೇವರು ಗ್ರಾಮದ ಇತರೆ ದೇವ-ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರು ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೀಪ ನಂದಿದ ಜಾಗವೇ ಆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆ ದಿಕ್ಕಿನ ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಈ ಗ್ರಾಮದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗಡಿಯೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸ್ಪಡುವುದು. ಅಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವರು, ತನ್ನ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ಕಡಿಮೆ ದರ್ಜೆಯ ಒಬ್ಬ ದೇವತೆ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಡಿಕಾಯಲು ನೇಮಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಇದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಪೂಜೆ ಹಾಗೂ ಆಹುತಿ ನೀಡಿ ಹಿಂತಿರುಗುವರು (ಹಿಂದೆ ಈ ಕೋರು ಹುಡುಗನನ್ನೆ ಬಲಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ) ಹೀಗೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದ ಪಕ್ಕದ ಎಲ್ಲಾ ಊರುಗಳ ಗಡಿಗಳು ನಿಗದಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದ ನಂತರ ಈ ಗಡಿ ದೀಪವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪೂಜಿಸಿ ಅದರ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರಾಮದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗಡಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷತೆ ಎಂದರೆ ಇದು ತನ್ನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬದಲಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸುವ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಿಸುವ ಹೊಣೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯರಿದ್ದು. ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ದೇವಿ ತನ್ನ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳು ಗ್ರಾಮದೊಳಗೆ ಬರದಂತೆ, ಫಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ಯದಂತೆ ಕಾಯುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಶ್ರೇಣಿಯ ಶಕ್ತಿಗಳು ಮಾಡಿದರೂ ಆ ಗೌರವ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮಸ್ಥರಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ನೈತಿಕತೆ ಮತ್ತು ದೈವಗಳಿಂದ ಹೆದರಿಕೆ ಇರುವವಷ್ಟು ಕಾಲ

೩೩. ಉತ್ಸವ ಮಾರಿ(ಹಳೆಯದು), ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೩೫. ಗಡಿಮಾರಿ, ಹೆಚ್ಚೆ, ಸೊರಬ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ.

೩೪. ಉತ್ಸವ ಮಾರಿಯರು-೨(ಹಳೆಯದು), ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೩೬. ಗಡಿಮಾರಿ, ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

ಗ್ರಾಮಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯಿಂದ ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಯುಗ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಆರಂಭವಾದಂತೆ ಇದು ಬದಲಾಗಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮತ್ತು ಕಾನೂನಿನ ರಕ್ಷಣೆ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸುವಾಗ ಈ ಗಡಿ ಕಾಯುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕವಾಗಿ ಬಂದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಹಾಗೂ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪದರ ಈ ಮಾರಿ ಕಳಿಸುವ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಮಾತೃದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದ ಅಮ್ಮ ಮತ್ತು ನಂತರ ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಮಾರಮ್ಮ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಾಗರೀಕತೆಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಆಹಾರ ಹೆಕುವ ಮತ್ತು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಜಾನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನಂಬಿಕೆಯಂತೆ ಮಾತೃದೇವತೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿರುವ ಅಮ್ಮ ಯಾವುದೇ ತಾಯಿಯಂತೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಾನೆ ಕೆಡುಕು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಏನಿದ್ದರೂ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳ ಕೆಲಸ. ಆದರೆ ಈ ಕೆಲವೊಂದು ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳು ಮಾತೃದೇವತೆಯ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಈ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳೆ ಅಥವಾ ದೇವತೆಯೇ? ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳತಿಳಿಯದೆ ದೇವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ನೀಡಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ದೇವಿ ಮಾತೃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಆಕೆಯ ಮೇಲೆ ಭಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಗೌರವ ಇರುತ್ತದೆ. ಈಕೆ ಕ್ಷುದ್ರ ದೇವತೆ ಎಂದು (ವೈದಿಕರಿಂದ) ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ದೇವಿಯ ಮೇಲೆ, ಭಕ್ತಿ–ಗೌರವಕ್ಕಿಂತ ಭಯ–ಬೀತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗೌರವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಿಯೊಡನೆ ಭಕ್ತರ ಸಂಬಂಧ ನಿಕಟ. ಆಕೆ ಮಾರಿಯಾದಾಗ ಅವು ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಈ ಎರಡೂ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ ಭಕ್ತ ಆಕೆಯನ್ನು 'ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವಾಗ' ಮತ್ತು 'ಹೊರಹಾಕುವಾಗ' ಆಚರಿಸುವ ವಿಧಿಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಿಂದೆ ಮಾತೃದೇವತೆಯಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ಈಗ ಮಾರಿಯಾಗಿ ಬೇಡವಾದ ದೇವಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಊರುಗಳಿಂದ ದೂರವಿಡಲು ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು, ಆಕೆಗೆ ಕೆಲವೊಂದು ಪೂಜೆ, ಆಹುತಿ ನೀಡಿ ಹೊರ ಹೋಗೆಂದು ಬೇಡುವುದು. ಎರಡನೆಯದು, ಪ್ರಬಲ ದೈವ ಒಂದರ ನೆರವು ಪಡೆದು 'ಹೊರ ಹಾಕುವುದು' ಅಥವಾ 'ಓಡಿಸುವದು'. ಈ ನೆರವು ನೀಡುವ ದೈವ ಜಾನಪದ ದೇವತೆಯೆ?

ಈ ಮಾರಿ ಕಳುಹಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಹಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳೇ ಏಕೆ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾನವ ತನ್ನ ಆಹಾರವನ್ನು ಕಲೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಲೆಮಾರಿ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಕಸಬರಿಕೆ, ಮೊರ ಮುಂತಾದವು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ನೆಲೆನಿಂತು ವ್ಯವಸಾಯಗಾರನಾದಾಗ ಇವು ಅವನಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಬಂದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತರುವುದು ಅವನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಷ್ಟದ ಹಾಗೂ ಕಾಲ ವ್ಯಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇಂತಹ ಅಪರೂಪದ ಮತ್ತು ಉಪಯುಕ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಎಸೆಯಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂದು ಈ ಆಚರಣೆ ಕೇವಲ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಆಗುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಎಸೆದರು. ಆದರೆ ಹಳೆಯದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎಸೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಲ್ಲ. ವ್ಯವಹಾರಿಕ ರೂಢಿ.

ದೇವರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ. ಒಂದು ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಇಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲದಂತೆ ಅನೇಕ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಚದುರಿ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಸರತಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟ ಕಾಲದವರೆಗೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ (ಊರಿನಲ್ಲಿ) ತಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಪದ್ಧತಿ ಹಾಗೂ ಹಕ್ಕು. ಆಗ ಅವರು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಕ್ರಮದ್ಧವಾಗಿ ಪೂಜೆ, ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು ಕರ್ತವ್ಯ. ಜೊತೆಗೆ ಇತರೆ ಆ ಭಕ್ತರು ದೇವರ ಪೂಜೆ ಹಾಗೂ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಅವರಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ಬಂದ ಭಕ್ತರು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಹೀಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಲಾಭಗಳು ಬರುತ್ತವೆ.

ಮದಕರೀಪುರದ ಮದ್ದೂರಮ್ಮ ಅಥವಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಾಲಯದ ಮೂರ್ತಿ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಮದಕರೀಪುರವು ಚಳ್ಳಕೆರೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಮುಖ ದೇವಾಲಯವು ಆದ ಜನಪದ ದೇವತೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಮದ್ದೂರಮ್ಮನಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವತೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಟುಗೊಂಡಿರುವಳೆಂದು ಸ್ಥಳೀಯರ ಹೇಳಿಕೆ. ಆದರೆ ದೇವಾಲಯದ ಪೂಜಾರಿ ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಆದರೆ ದೇವಾಲಯವು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನವೀಕರಣಗೊಂಡಿದ್ದು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಒಳಗೆ (ಇಟಾಲಿಯನ್ ಟೈಲ್ಸ್) ನುಣುಪಾದ ಟೈಲ್ಸ್ ಬಳಕೆಯು ಎತ್ತಿತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ದೇವಾಲಯದ ಪಡಸಾಲೆಯು ಬಣ್ಣದಿಂದಷ್ಟೇ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಿದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವತೆಯ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಜನಪದವಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದು ಬೇವಿನ ಮರದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧಗೊಂಡಿದ್ದು ಪುರಾತನವಾಗಿಲ್ಲ. ಜನಪದರ ದೇವತೆಯು ಶಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾವಣೆಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಥಮ ಹಂತಗಳನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪದ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೂರ್ತಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಭಯಾನಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಉಗ್ರಮುಖಭಾವನೆ, ಕ್ರೂರ ಅಥವಾ ಕೋಪದದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾದ ದೇವತೆಯ ಭಾವನೆಯು ಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೆ ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳ ರಚನೆಯು ಜನಪದೀಯ ವೈಖರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಭಿಸಿದೆ. ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಪ್ರಭಾವವು ಇಡೀ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ನಾಲ್ಕೂ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳಾದ ತ್ರಿಶೂಲ, ಖಡ್ಗ, ಕುಂಕಮ್ಮ (ಚಿಟಿಕೆ), ಬಾಣವು ಪಂಚಲೋಹವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಛತ್ತಿಗಳು, ನಾಗಮುದ್ರಿಕೆಗಳು ಬೆಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದ ದೇವಿ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚುವರಿಯಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ದೇವಿಯ ಸ್ತನ ಭಾಗಗಳ ಮೇಲೆ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸ್ತನ ಕವಚವನ್ನು (ಸ್ತನಗಳು ಮಾತ್ರ) ಧರಿಸಿದ್ದು, ಸಂಪೂರ್ಣ ದೇಹವನ್ನು ಸೀರೆಯು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದು, ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಆಭರಣಗಳು ಮುತ್ತೈದೆ ಕಾಳಿ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತರು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಹರಕೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವಂತಿದೆ.

ದೇವಿಯ ಪೂರ್ಣ ಶಿಲ್ಪವು ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆ ಮೇಲೆ ತೂಗೂತ್ತಿದ್ದು, ಭೂಮಿಗೆ ಸೋಕಿದ ಹಾಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಮೂರ್ತಿಯು ನಗೆಮುಖದ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಶಿಲ್ಪ ನಿರ್ಮಾಣವು ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಜೋಡಣೆ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕೈಕಾಲು, ಹಸ್ತ, ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಗೊಳಿಸಲು ಮರುಜೋಡಣೆಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ತೆರಳಲಿಕ್ಕೆ ಕುದುರೆ ವಾಹನವು ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿ ತಯಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದ ಓಟದ ಭಂಗಿಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಗೆ ಲಗಾಮು ಬೆಳ್ಳಿಪಟ್ಟಿಕೆಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ್ದು, ಜೀನವು ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆಗೆ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಆಯ್ದ ಭಾಗಗಳು, ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ವರ್ಣಲೇಪನದಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದು, ಶಿಲ್ಪದ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಾಜೂಕು ಮೈವಳಿಕೆಯು ಎತ್ತಿತೋರುವಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿಯೂ ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಪ್ರದೇಶದ ಶೈಲಿಗಳಲನ್ನು ದೇವರ ಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಕುದುರೆ ಹಾಗೂ ಮುಖವಾಡ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಇದೇ ದೇವಾಲಯದ ಮರದ ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದ ನೈಜ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸಂಯೋಜನಾ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದ್ವಾರವು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ದ್ವಾರವೇ ಆಗಿದ್ದು, ತಲೆಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಎಡ-ಬಲ ಗಜಗಳು ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಳಿರುವ ಪುಷ್ಪ ಮತ್ತು ಆ ಕಡೆ ಈ ಕಡೆ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಜನಪದೀಯವಾಗಿ ಸಂಕೇತ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಪೂರ್ಣ ಮುಖ ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ

ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ತಲೆಬಾಗಿಲಿನ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲಭಾಗದ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಭದಿಂದ ಎಲೆಗಳ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಿಗುರಿ ಬೆಳೆದಂತೆ ಒಳಭಾಗದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನವಿಲು ಮತ್ತು ಅದರ ಮೇಲೆ ಹೂವಿನ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಸಾಲಾಗಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಣ್ಣ ಬಳ್ಳಿಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಚೌಕಾಕಾರದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿಸಿ ಹೊರಭಾಗದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹೂಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಾಕಾರದ ಚಿನ್ಹೆಯಾಕಾರದ ಕಿಂಡಿಗಳನ್ನು ಎರಡು ಕಡೆ ಕೆತ್ತಿದ್ದು ಅದರ ಸುತ್ತ ವೃತ್ತಾಕಾರ ಮತ್ತು ಕುಂಬಾಕಾರ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಕೆಳಗೆ ನೆಗೆಯುತ್ತಿರುವ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದು, ಕೆಳಭಾಗದ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವತೆಯು ಖಡ್ಗಧಾರಿಯಾಗಿ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಭಂಗಿಯ ಕಲಾತ್ಮಕ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪದ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿರುವುದು ದೇವಾಲಯದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡಿವೆ. ಮೂಲವಾಗಿ ಈ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮರದ ಮೇಲೆ ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಂತರ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದು ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದ ಲೇಪನದಿಂದ ದೃಶ್ಯಾಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಜನಪದರ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪಗಳು ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಬಾಗಿಲು ಮೇಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಯ ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಆಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ರೇಖಾ ಪ್ರಧಾನತೆಯು ಸರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ರೂಪಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಗದಂತೆ ಕ್ವಚಿತ್ತಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿದ್ದು, ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಲಯಬದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿರುವುದು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನೋಡಲು ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಗಳ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪೂಜಾಮೂರ್ತಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ಸವ ವಾಹನವು ತ್ರಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಬಾಗಿಲಿನ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳು ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಜನಪದ ಕಲಾಶೈಲಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಿಯ ಮೂಲ ಹೆಸರು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಎಂದು ಶಿಷ್ಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣದ ಬದಲಾಣೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವತೆಗೆ ಬಲಿಯು ಈಗ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ದೇವತೆ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ತೀರ್ಥವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲಿಪ್ರಾಣಿಗೆ ಚಿಮುಕಿಸಿ ಬಲಿನೀಡುವ ಆಚರಣೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದಿದೆ. ಮೂಲತಃ ಹಿಂದುಳಿದ ಜನಾಂಗದವರ ಈ ದೇವತೆಯು ಶಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಜನಪದ ಮೂಲ ಆಶಯಗಳು ಬೇಗನೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಲು ಸಮಯಾವಕಾಶ ಅಥವಾ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಬಲಿಯಾಚರಣೆಯೂ ಹೊರತಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯದ ಅನುಭವದಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಆದಿಶಕ್ತಿ–ಚಾಮುಂಡಿ

ನವರಾತ್ರಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಶಕ್ತದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆಯ ಹಬ್ಬ. ಈ ಆದಿಶಕ್ತಿಯೇ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ಧಿನಿ. ಮಹಾನ್ ಶಕ್ತಿ. ಅವಳನ್ನು ಭಕ್ತರು ಹಲವು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವು ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಷ್ಟರು ಅವಳನ್ನು ಕಂಡಿರುವ ಬಗೆ ಒಂದಾದರೆ, ಜನಪದರು ಆ ಮಹಾನ್ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಾಡಿರುವ ಬಗೆಯೇ ಬೇರೊಂದು ಬಗೆಯದು.[೧೧] ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ಹಲವು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಪಾರ್ವತಿ, ಜನಪದರಿಗೆ ಅವಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರದ ಬಂಧುವಿನಂತೆ ಅವರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಭಯ–ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ನಾಮಗಳು, ರೂಪಗಳು ಹಲವು. ಅವಳ ಒಂದೊಂದು ರೂಪವೂ ಒಂದೊಂದು ನಾಮವೂ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿ ನಿಂತಿದೆ. ಆಯಾ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ, ಆಯಾ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು, ಕರೆದು ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದ ಚಾಮಾಯಿಯೇ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಸಹಸ್ರನಾಮಗಳ ಶಕ್ತಿದೇವತೆ ಚಾಮಾಯಿ.

೧೧. ಡಾ.ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜೇಂದ್ರ : ಚಾಮಾಯಿ–ಜಾನಪದ ಶಿಷ್ಟಪದ : ಪುಟ ೧೭೨

ಆದಿಶಕ್ತಿ, ಸರ್ವಶಕ್ತಿ, ಮಹೇಶ್ವರಿ, ಚಂಡಿ, ಚಾಮುಂಡಿ, ಕಾಳಿ, ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿ, ಅಂಬಾ, ಈಶ್ವರಿ, ಭಗವತಿ, ದುರ್ಗಿ, ಮಹಾದೇವಿ, ಮಹಾಕಾಳಿ, ಚಾಮಾಯಿ, ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ಧಿನಿ, ದೇವಿ, ಭವಾನಿ ಮುಂತಾದ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಕರೆದು ಅರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಶಿಷ್ಟಪುರಾಣ, ಜನಪದ ಪುರಾಣಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಹಿರಿಮೆ ಗರಿಮೆಗಳನ್ನು ಈ ಎರಡೂ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೈಮರೆತುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.ಶಿಷ್ಟ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣ, ಕಾಲಿಕಾ ಪುರಾಣ, ಶ್ರೀದೇವಿ ಭಾಗವತ, ಸ್ಕಂದ ಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ವರಾಹ ಪುರಾಣಗಳು ದೇವಿಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸರ್ವಶಕ್ತೆಯಾದ ಆದಿಶಕ್ತಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳ ತೇಜಃಪುಂಜದಿಂದ ನಾರೀ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ಧಿನಿಯೆನಿಸಿ, ನಾರೀ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಂಭುವಿನ ತೇಜದಿಂದ ನಾರಿಯ ಮುಖವಾಗಿ, ಯಮನ ತೇಜದಿಂದ ಕೇಶರಾಶಿಯಾಗಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ತೇಜದಿಂದ ಬಾಹುಗಳಾಗಿ, ಸೋಮದೇವತೆ ತೇಜದಿಂದ ಸ್ತನಯುಗ್ಮವಾಗಿ, ಇಂದ್ರನ ತೇಜದಿಂದ ನಡುವಾಗಿ, ವರುಣನ ತೇಜದಿಂದ ಮೊಣಕಾಲು ತೊಡೆಗಳಾಗಿ ಭೂದೇವಿಯ ತೇಜದಿಂದ ಕಟಿಭಾಗವಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ತೇಜದಿಂದ ಪಾದಗಳಾಗಿ, ಸೂರ್ಯನ ತೇಜದಿಂದ ಪಾದಾಂಗುಲಿಗಳಾಗಿ, ವಸುದೇವತೆಯ ತೇಜದಿಂದ ಕೈಬೆರಳುಗಳಾಗಿ, ಕುಬೇರನ ತೇಜದಿಂದ ನಾಸಿಕೇಂದ್ರಿಯ, ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ರೇಜದಿಂದ ದಂತಗಳು, ಅಗ್ನಿಯ ತೇಜದಿಂದ ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳು, ಹುಬ್ಬುಗಳು, ಉಳಿದೆಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ತೇಜರಾಶಿಯೂ ಕೂಡಿ ಸರ್ವಮಂಗಳ ದೇವಿಯಾದ ಚಾಮುಂಡಿ ಅವತರಿಸಿದಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.[೨]

ಜನಪದ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಇದರ ಕಥೆಯೇ ಬೇರೆ. ಚಾಮುಂಡಿ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ದೇಶದ ಬಿಜ್ಜಳರಾಯನ ಏಳು ಜನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವಳು. ಏಳುಜನ ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಯರಲ್ಲಿ ಮನಸ್ತಾಪ ಬಂದು ಜಗಳವಾಡಿ ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಯವಳಾದ ಚಾಮುಂಡಿ ತಾನೆಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದೆಂದು ಅಲೆಯುತ್ತ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಮಹಿಷ ಮಂಡಲ ಅವಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸುವುದೆಂದು ಚಾಮುಂಡಿ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಕ್ಷಸ ರಾಜನಾದ ಮಹಿಷಾಸರನ ಭಂಟರು ಅವಳನ್ನು ತಡೆದು ಬಂದು ಅವಳ ಉರಿಗಣ್ಣಿಗೆ ಹೆದರಿ ಒಡೆಯನ ಬಳಿ ಓಡುತ್ತಾರೆ. ಕೊಬ್ಬಿದ್ದ ಮಹಿಷಾಸುರನನ್ನು ಚಾಮುಂಡಿ ಸಂಹರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಯೂರುತ್ತಾಳೆ. ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಮನೆದೇವರಾಗಿ, ಆರಾಧ್ಯ ದೈವವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಾಳೆ.

ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಮೈಸೂರಿನ ಅಧಿದೇವತೆ. ನವರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪೂಜೆ. ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೈಗೂಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಎಲ್ಲರದ್ದೂ. ರಾಜರು ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರೂ ತಮ್ಮ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆಅಂದೇ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ನವರಾತ್ರಿಯ ವಿಶೇಷವಾದ “ಬನ್ನಿ”ಯನ್ನು ಹಂಚುವುದರ ಮೂಲಕ ವ್ಯವಹಾರದ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕುದುರಿಸುತ್ತಾರೆ. “ಬನ್ನಿ ಮರ” ಕೇವಲ ಮರ ಅಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ‘ಮಹಾಕಾಳಿ’ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾಳೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಜನಪದರದ್ದು. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಅದನ್ನು ‘ಬನ್ನಿ ಮಹಾಕಾಳಿ’ ಎಂಬು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಚಾಮುಂಡಿಯೇ ಅದರಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾಳೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರೂ ಬನ್ನಿಪೂಜೆಯನ್ನು ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು. ‘ಬನ್ನಿಹಬ್ಬ’ ಅಥವಾ ‘ಮಹಾನವಮಿ’ಯ ಪದ ಇಂದಿಗೂ ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ.

ಆದಿಶಕ್ತಿಯ ಆರಾಧನಾ ಉತ್ಸವವಾದ ನವರಾತ್ರಿಯೇ ಮಹಾನವಮಿ. ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ‘ಮಾರಲಮ್ಮಿ’ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಇದನ್ನೇ. ಈ ‘ಮಾರಲಮ್ಮಿ’ಯೇ ‘ಮಹಾನವಮಿ’. ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರು ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಗನನ್ನು ಮಾರಿ ಮಾರಲಮ್ಮಿ ಮಾಡು ಎಂಬಂತಹ ಗಾದೆಗಳೂ ಇವೆ. ಅಂದು ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿ, ಆರಾಧಿಸಿ ತಮ್ಮ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತಾರೆ.[೩]

೦೨. ಡಾ.ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜೇಂದ್ರ : ಚಾಮಾಯಿ-ಜಾನಪದ ಶಿಷ್ಟಪದ : ಪುಟ ೧೭೩-೧೭೪
೦೩. -ಅದೇ- ಪುಟ ೧೭೫

ನವರಾತ್ರಿಯೆಂದರೆ, ಆದಿಶಕ್ತಿ, ಸರ್ವಶಕ್ತೆಯೆನಿಸಿದ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆ. ಇದರ ಮೊದಲ ಮೂರು ದಿನಗಳು ಕೆಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ದುರ್ಗಾಪೂಜೆ ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿ ಅಳಿದು ಶಿಷ್ಟ ಶಕ್ತಿ ಮೇರೆದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಈ ಆಚರಣೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಶರತ್ಕಾಲ, ವಸಂತ ಕಾಲಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ರೋಗರುಜುನಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವಂತೆ. ಇದನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲೂ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯ ಎರಡನೆಯ ಹಂತ ಸುಖ, ಸಂಪದಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಬೇಡುವುದು, ಮಳೆ, ಬೆಳೆ, ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಗೊಳಗುಳಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವಂತಾಗಲಿ, ಗೋವುಗಳು ಕರೆಯುವಂತಾಗಲಿ, ನಳಿನ ಮುಖಿಯರು ಸುಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದು ಬಣ್ಣ ಬಂಗಾರ ಪುಣ್ಯವು ಹೆಚ್ಚುವಂತಾಗಲಿ ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಯನ್ನು ವೈಭವದಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.[೪]

ಶಕ್ತಿಪೂಜೆಯ ಕೊನೆಯ ಮೂರು ದಿನಗಳು ವಿದ್ಯಾಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲೆಂದು ವಿದ್ಯಾದೇವತೆಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಸರಾ ಹಬ್ಬದ ಸರಸ್ವತೀ ಪೂಜೆಗೆ ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಒಂಭತ್ತು ದಿನಗಳೂ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾದ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯ ಉಪಾಸನಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜರುಗುವ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪೂಜಾ ವಿಧಿಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಯೇ ಅಂತೆಯೇ ಜನಸಾಮಾನ್ಯನ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿಯೂ ಇವು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.[೫]

ದೇವಿಯ ಮುಂದೆ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುವ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಅವಳನ್ನು ಉಲ್ಲಾಸಗೊಳಿಸಲೋ ಎಂಬಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ನಂದೀಕೋಲಿನ ಕುಣಿತ, ಕೋಲಾಟ, ಗಾರುಡಿಗೊಂಬೆ, ದೀವಟಿಕೆ, ನಗಾರಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವೈಭವ ಪೈಪೋಟಿಯಲ್ಲೆಂಬಂತೆ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.[೬]

ಆಯುಧ ಪೂಜೆ-ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಆರಾಧನಾ ಸಂದರ್ಭದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ರಾಜ ಮಹಾರಾಜರುಗಳು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಲು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಶುಚಿಗೊಳಿಸಿ ಪೂಜೆಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಂತೆ, ರೈತರೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು ಸ್ವಚ್ಚಗೊಳಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎತ್ತು-ಗಾಡಿಗಳನ್ನು ಶೃಂಗರಿಸಿ ಹೊಸ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಆಚರಣೆಗಳೂ ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅರ್ಚಕರು. ಬನ್ನಿಯ ರೆಂಬೆಯನ್ನು ತಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಕಂಬಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಲ್ಲು-ಬಾಣಗಳನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಊರ ಗೌಡನ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಅರ್ಚಕರು ಬನ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜೆಯ ನಂತರ ಪೂಜಿಸಿದ ಬನ್ನಿಯ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಬೆಳೆದ ರಾಗಿಯ ತೆನೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಬಂದವರಿಗೆ ಮುಡಿಯಲು ಹಂಚಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಸಾದ ವಿನಯೋಗವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. (ಪ್ರಸಾದದ ಜೊತೆ ನಾಲಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಬರುವ ಇಂಪಾದದನಿ ಕಿವಿಯನ್ನು ತಾಕುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.[೭]

ಈ ಆಚರಣೆ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿವುದಿಲ್ಲ. ಬನ್ನಿಯ ಕೊಂಬೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿದ್ದ ಬಿಲ್ಲು-ಬಾಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ, ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತು ಮೂರು ಬಾರಿ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಬಾಣ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಾಟಿಕೊಂಡರೆ ಆ ವರ್ಷ ಸುಖ, ಸಮೃದ್ಧಿ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ದೇವಿಯನ್ನು ಗುಡಿದುಂಬಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಅಷ್ಟೇ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.[೮]

೦೪. ಡಾ.ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜೇಂದ್ರ : ಚಾಮಾಯಿ-ಜಾನಪದ ಶಿಷ್ಟಪದ : ಪುಟ ೧೭೬
೦೫. ಡಾ.ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜೇಂದ್ರ : ಚಾಮಾಯಿ-ಜಾನಪದ ಶಿಷ್ಟಪದ : ಪುಟ ೧೭೭
೦೬. ಡಾ.ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜೇಂದ್ರ : ಚಾಮಾಯಿ-ಜಾನಪದ ಶಿಷ್ಟಪದ : ಪುಟ ೧೭೯
೦೭. ಡಾ.ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜೇಂದ್ರ : ಚಾಮಾಯಿ-ಜಾನಪದ ಶಿಷ್ಟಪದ : ಪುಟ ೧೭೯
೦೮. ಡಾ.ಡಿ.ಕೆ.ರಾಜೇಂದ್ರ : ಚಾಮಾಯಿ-ಜಾನಪದ ಶಿಷ್ಟಪದ : ಪುಟ ೧೮೦

ದೊಡ್ಡಮ್ಮ

ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ದೇವತೆಯು ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದರೂ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ನೀಡುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಏನೋ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪದ ಹಿಂದೆ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಆದಿಶೇಷನ ಹೆಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದು, ಶಿಲ್ಪ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕದಾಗಿ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ದೇವಿಯ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಡು ನೀಲಿಬಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿರುವುದರ ವಿಶೇಷತೆಯ ಬಗ್ಗೆ (ಅಲ್ಲಿಯ ಪೂಜಾರಿಣಿಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ) ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಯು ಲಭ್ಯವಿರುವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ದೇವತೆಯ ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗಾಳೇಶ್ವರ, ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಕೆಂಪು ವರ್ಣವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ದೇಹಕ್ಕೆ ಲೇಪನ ಆವರಿಸಿದ್ದು, ದೊಡ್ಡಮ್ಮ, ಚಿನ್ನದ ಲೇಪನ ಅಂಚಿನ ಕೇಸರಿ ವರ್ಣದ ಸೀರೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಗೆ ಹಸಿರುವರ್ಣದ ಸೀರೆಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕೆತ್ತನೆಯ, ರೂಪ ಸಂಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ವರ್ಣಾಲಂಕಾರದ ಜೊತೆ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ತೊಡಿಸಿರುವುದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಉಗ್ರದೇವತೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಯುಧಗಳು ಹಿಡಿದು ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ಮುಖಭಾವದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ದೊಡ್ಡಮ್ಮದೇವಿ ಶಿಲ್ಪವು, ಬೇತಾಳನನ್ನು ಬಲಗಾಲಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಆಸೀನಳಾಗಿದ್ದು ಅದ್ಭುತ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ, ೨೪) ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಕೆಂಪು ವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುತ್ತಾಳೆ.

ಪಿಳೇಕಮ್ಮ

ಪಿಳೇಕಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಉಗ್ರ ದೇವತೆಯಾಗಿ ಕಿರೀಟಧಾರಿಣಿಯಾಗಿ, ಅಗ್ನಿ ಸ್ವರೂಪ ದೇವತೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ, ಅಗ್ನಿ ರೀತಿಯ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಕೆಂಪು ವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಾಕೃತಿಯು ವರ್ಣಲೇಪನಗೊಂಡು ಉಗ್ರ ದೇವತೆಯ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಡಮರುಗ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸಾದ ಭರಣಿ (ಕುಂಕುಮ)ಯೊಂದಿಗೆ ಕೆಂಪುವರ್ಣದ ಅಂಚಿನ ಹಳದಿ ಸೀರೆಯನ್ನು ಉಗ್ರ ಭಯಂಕರ ಹಿನ್ನಲೆಯು ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೂಪ ಇದಾಗಿದ್ದರೂ ಸೂಕ್ತ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸೋಮಾರ ಗಿತ್ತಿಯರು

ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಲವಾರು ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಶಿಲ್ಪಕಾರರು ಬಹಳವಾಗಿ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗೆ, ಸೌಂದರ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳು, ಬೆದರು ಗೊಂಬೆಗಳು, ಗಾರುಡಿಬೊಂಬೆಗಳು, ಚಂದನದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾದ ವಿಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಫಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಯರಾದ ಸೋಮಾರ ಗಿತ್ತಿಯರು ಬಹಳ ವೈಶಿಷ್ಟ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದ ದೇವತೆಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸೋಮಾರ ಗಿತ್ತಿಯರ ದೇವಾಲಯವಿರುವ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅರಳೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತಲೆಗೆ ಬಳಸಬಾರದೆಂಬ ನಿಯಮ ಪಾಲನೆಯು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದ್ದು, ಈ ದೇವತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸೋಮಾರ ಗಿತ್ತಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತೇಗದ ಮರದಲಿ, ಭೂತಾಳೆ ಮರದಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿ ನಾಗಮಂಗಲದ ಶಿಲ್ಪ ರೇಣುಕಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಯರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಇವರ ವಾಹನಗಳಾದ ಕೂರ್ಮವಾಹನ (ಆಮೆ), ಹಂಸವಾಹನ, ಆನೆವಾಹನ, ಕುದುರೆವಾಹನ, ಗರುಡ ವಾಹನಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಇವರಿಗಿರುವ ಮಹಿಮೆ ಅಪಾರವಾದದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಲ್ಪಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಿತ್ತಾರದ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳ (ಚಿತ್ರ, ೨೫) ವಿನ್ಯಾಸವು ಬಹಳ ಸೌಂದರ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

೨೨. ದೊಡ್ಡಮ್ಮ, ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು
<<<< ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೪. ದೊಡ್ಡಮ್ಮ, ಸಾಗರ.

೨೩. ಪಿಳೇಕಮ್ಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೫. ಸೋಮಾರ ಗಿತ್ತಿಯರು, ನಾಗಮಂಗಲ.

ಕಣಿವೆ ದುರುಗಮ್ಮ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ನೇರಳೆಹಳ್ಳಿಯ ಕಣಿವೆ ದುರುಗಮ್ಮನು ವಿಶೇಷವಾದ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಜನಪದರ ವೈಶಿಷ್ಟ ಪೂರ್ಣ ದೇವತೆಯಾಗಿದೆ. ಬೇವಿನ ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಗ್ರಾಮದ ಪೂಜಾರಿಯ ಕಣಿವೆಯಂತೆ ದೇವಿಯು ಮೈ ಮೇಲೆ ಬಂದು ತೋರಿಸಿದ ಮರವನ್ನು ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯ ಆರು ಅಥವಾ ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೆ ವಾದ್ಯಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ, ಗರತಿಯರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ನಂತರ ಸುಮೂರ್ತಹದಲ್ಲಿ ಕಡಿದು ನಂತರ (ಸಮಯವಿದ್ದರೆ ಆರು ತಿಂಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ, ಆರು ತಿಂಗಳು ನೆರಳಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದ ನಂತರ) ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಹಸಿಯ ಮರದ ದಿಂಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. (ಪ್ರಸ್ತುತ ಚಿತ್ರ, ೨೧, ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕೋನಸಾಗರದ ನಾಗರಾಜಾಚಾರ್ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಯು ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ). ಶಿಲ್ಪವು ಪೂರ್ಣ ಕೆತ್ತನೆಯಾದಾಗ ಸೊಂಟದವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪೂರ್ಣಕೃತಿಯು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಿರಸ್ಸು, ದೇಹ, ಎಡಗೈ, ಬಲಗೈ, ಇವುಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಹುಣಸೆ ಸರಿಯಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಿಗುವು (ಬಿಗಿ) ಬರುವಂತೆ ಅಂಟಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಣಗಿದ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ಎನಾಮಲ್ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿ, ದೇವತೆಯ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಚಕ್ರದ ಬಂಡಿಯಾಕಾರದ ತೆರೆದ ರಥದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಯಂತೆಯ ರಚನೆಯಾದ ಪರಿವಾರ ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಎಂಬಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂರ್ತಿ ಮುಖದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಅಲಂಕಾರ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವುದರೊಂದಿಗೆ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಕುಲದ ಈ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಕ್ತಿಭಾವ ಪರವಶವತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ದೃಶ್ಯವು ಅಮೋಘವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಿಯ ಉತ್ಸವ ಆಯಾ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸುತ್ತ ಮೆರವಣಿಗೆ ಆದ ತರುವಾಯ ಊರ ಹೊರಗಿನ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪವು ಸೂಡಿಗದ್ದೆಯ ಚಿಕ್ಕುವಿನಂತೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಮಾರಮ್ಮನ ಆಚರಣೆಯಂತೆಯ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ದೇವತೆಯ ಹಾಗೂ ಪರಿವಾರ ಮೂರ್ತಿಗಳು ತೆರೆದ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ (ಬಯಲು ಗುಡಿಯ) ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಸೂಡಿಗದ್ದೆಯ ದೇವಾಲಯವು ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಸುಭದ್ರವಾದ ದೇವಾಲಯ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಶಿಮೊಗ್ಗ, ಸಾಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಊರ ಹೊರಗಿನ ಗಡಿ ಮಾರಮ್ಮನ ಗುಡಿಗಳು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಕಣಿವೆ ದುರುಗಮ್ಮ ಗುಡಿಯು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಚಪ್ಪಡಿ ಕಲ್ಲು ಹೊದಿಕೆಗಳು ಮೂರು ಅಂಕಣದ ಗುಡಿಯಾಗಿದ್ದು, ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೂರು ಅಂಕಣದ ಗುಡಿಯಾಗಿದ್ದು, ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೂರು ಕಡೆ ಹೆಡೆಯಿದ್ದು ಇದುರು ಭಾಗ ತೆರೆದುಕೊಂಡು, ಭಕ್ತರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸದಾ ತೆರೆದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಗುಡಿ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಅರಳೀಮರ, ಬೇವಿನ ಮರ, ಇತರೆ ಮರಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತರು ಬಲಿ ನೀಡಿದ ನಂತರ ದೇವತೆಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿ ಕೋಳಿಯ ತಲೆ, ಕಾಲುಗಳನ್ನು ತೂಗು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜನಪದರ ನೋವು ನಲಿವುಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಆರಾಧನೆಯೇ ಈ ದೇವತೆಯ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ.ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಾರರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಿಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ತಯಾರು ಮಾಡುವುದು ವಿರಳ, ಜನಪದ ದೈವದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರೂಪ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಮೂಡುವುದರಿಂದ ದೇಹದ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಶಿರದ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಕೈಗಳ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಾಲ್ಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಣಗಳ ಲೇಪನವನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿಯು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗಗಳಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೋಡಣೆಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗಗಳು ತುದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ, ಭದ್ರವಾಗಿ ಕೂಡುವುದಕ್ಕೆ (ಚಿತ್ರ ೨೬) 'ದಿಂಬು' ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ (ಜೋಡಣೆಯಾಗಬೇಕಾದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೊರೆದ ರಂದ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗಿ, ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಕೂಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ರಚಿಸಿರುವ ಉದ್ದನೆಯ ಹೊರಚಾಚಿದ ಭಾಗಕ್ಕೆ 'ಡಿಂಬು' ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ) ಹುಣಸೆ ಬೀಜದ ಸರಿಯಿಂದ ತುದಿ ಸವರಿ ಎದುರು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿ ಭದ್ರಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಾದ

೧೯. ಅಶ್ವರೂಢ ದುರುಗಮ್ಮ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ ಕಾಲೋನಿ, ದಾವಣಗೆರೆ.

೨೦. ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ–ಕೋಟೆ.

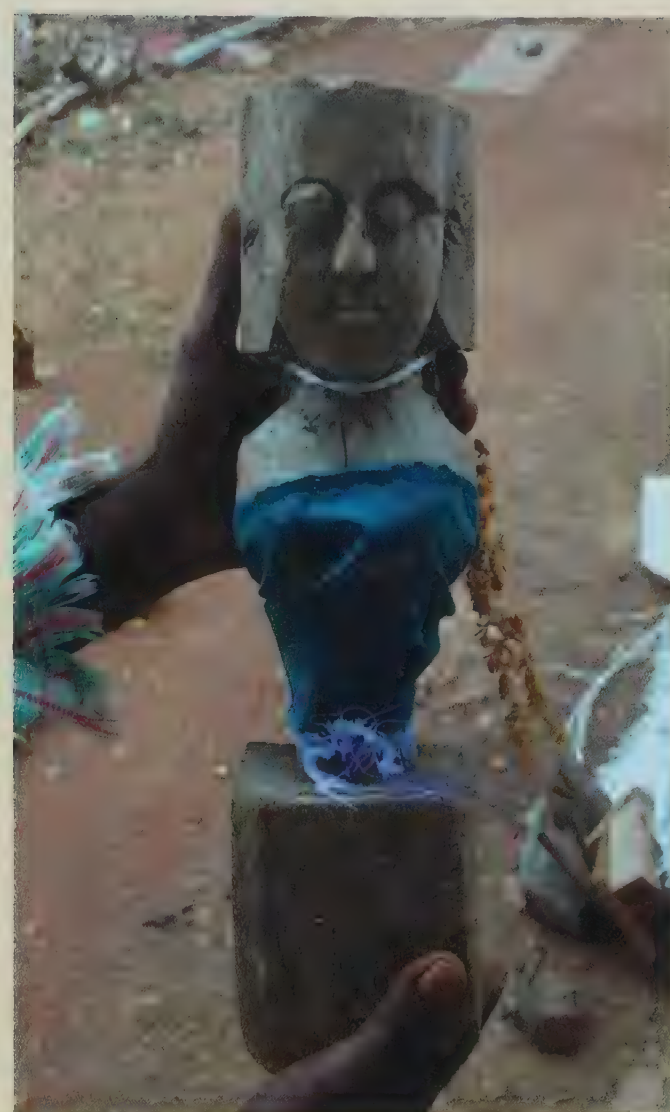

೨೧. ಕಣಿವೆ ದುರುಗಮ್ಮ, ನೇರಳೆಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೨೬. ಶಿಲ್ಪಿ ನಾಗರಾಜಚಾರ್, ದುರಗಮ್ಮ, ಕೋನಸಾಗರ.

೨೮. ದೇವಿಶಿಲ್ಪ, ದುರಗಮ್ಮ, ಕೋನಸಾಗರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೨೭. ತಯಾರಿಕಾ ಹಂತದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕೋನಸಾಗರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

ಜೋಡಣೆಯ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯು, ಕುತ್ತಿಗೆ ಭಾಗ, ಕೈಗಳ ಭಾಗ (ಭುಜ, ಮೊಣಕೈ, ಹಸ್ತ)ಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾಲುಗಳ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ (ಪಾದಗಳು, ಮೊಣಕಾಲುಗಳು) ರಚಿಸಿ ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾರೆ.(ಚಿತ್ರ, ೩೨).

ಮರದಲ್ಲಿ ತಯಾರುಗೊಂಡ ಅಂತಿಮ ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ಹುಣಸೆಬೀಜದ ಸರಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸವರಿ, ಬಿಳಿ ಬಟ್ಟೆ (ಹತ್ತಿಬಟ್ಟೆ)ಯನ್ನು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ನಂತರ ಅದರ ಮೇಲೆ, ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣ (ಎನಾಮಲ್‌ಬಣ್ಣ) ವನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ಬಳಿದು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಒಣಗಿದ ತರುವಾಯ ಶಿಲ್ಪದ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಧಾನ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ, ತದನಂತರ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಬಾಯಿ, ಕಿವಿ, ಆಭರಣ, ಕಿರೀಟ, ವಸ್ತ್ರವಿನ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಶೃಂಗಾರದ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಾಲಂಕಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪೂರ್ಣ ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಮೆರವಣಿಗೆ ಮೂಲಕ ಮೆರೆಸಿ, ನಂತರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಾದರೆ ನಿಗಧಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಊರ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಕೆರೆಯ ಬಳಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬಿಸಿಲು, ಮಳೆಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ, ಗೆದ್ದಲು ಇತರೆ ಕ್ರಿಮಿಗಳಿಂದ ಅವಸಾನ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿಯೇ ಆಗಿ ನೈರ್ಮಲ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ತೊಂದರೆಯಾಗದು, ಆದರೆ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡು, ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ಮರುಬಣ್ಣ ಪಡೆಯುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಮರವನ್ನು ಆಯ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಮರದಣ್ಣೆ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಕ್ರಿಮಿ ನಾಶಕಗಳನ್ನು ಬಳಿದು ಆಗಾಗ್ಗೆ ವರ್ಣಲೇಪನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೊರತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಆಚರಣೆಗಳ ತರುವಾಯ ನಿಮಿತ್ತ ರಚನೆಯ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಶಿಲ್ಪವಷ್ಟೇ, ವಿಸರ್ಜನೆಗೊಂಡು ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪವು ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಪಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಭದ್ರಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಗರದ ಮಾರಿಕಾಂಬ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ, ಮಾಲೂರಿನ ಕಾಮದೇವ, ತಾಯಲೂರಿನ ರಾವಣನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೀಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಮಾರಮ್ಮ ಶಿವಮೊಗ್ಗ

ಮಾರಮ್ಮನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅತೀ ಸಂಭ್ರಮದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಊರ ಮಾರಮ್ಮ, ಉತ್ಸವದ ಮಾರಮ್ಮ, ಗಡಿಮಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾರಿಯಮ್ಮ ಉತ್ಸವಗಳು ಜನಾಕರ್ಷಣೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುಗಳಾಗಿ, ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಜರುಗುತ್ತವೆ.

ಸಿಂಹ ವಾಹನ ರೂಢವಾಗಿ (ಚಿತ್ರ, ೩೩) ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ನಾಲ್ಕರಿಂದ, ಎಂಟು, ಹತ್ತು ಭುಜಗಳಿಂದ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಉತ್ಸವ ಮಾರಿ ಊರಿನ ಮಾರಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಉತ್ಸವದ ನಂತರ ಊರಿನ ಗಡಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಸರ್ಜನೆಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಚಪ್ಪಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವತನಕ ಇವು ಪೂಜೆಗೊಂಡು ನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ವರ್ಷದ ನೂತನ ವಿಸರ್ಜನಾ ಮೂರ್ತಿ(ಶಿಲ್ಪ) ಬಂದಾಕ್ಷಣ ಇದು ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟಗೊಂಡು (ಚಿತ್ರ, ೩೪, ೩೫) ಕಳೆಬರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ಶಿಥಿಲವಾಗತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿಯೇ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಗಡಿಮಾರಿ

ಗಡಿಮಾರಿ ಹೆಸರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಹಿತರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕಾಯಲು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಗಡಿಮಾರಿಯ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ, ೩೬)ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೇ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಆಯ್ದಊರು (ಗ್ರಾಮ)ಗಳ ವರ್ತನೆ (ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು)ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಗುಡಿಕಾರರು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆಯಾಗ್ರಾಮದವರು ಕ್ರಮ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಒದಗಿಸುವ 'ಶಿವಾನಿ' ಮರ, ಬೇವಿನ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಿರಿದಾದ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

೫೭. ಮಾರಮ್ಮ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಸಂಗ್ರಹ–ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.

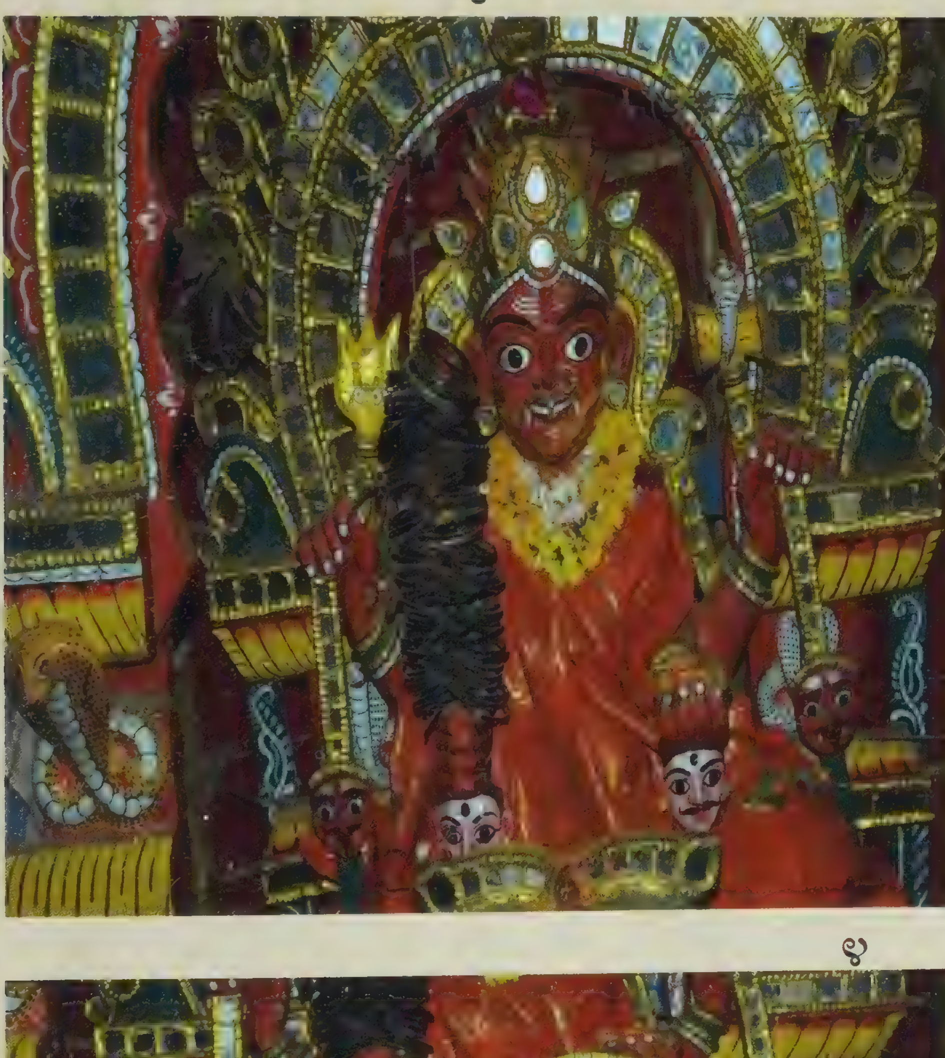

೩೭. ದಂಧಮ್ಮ, ದಂಧಮ್ಮನ ಗುಡಿ, ಹೆಣ್ಣೂರು.

೧

೩೮. ಸಫಲಮ್ಮ ಪರಿವಾರ ದೇವರುಗಳು, ವರಲಕೊಂಡ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕು.

೨

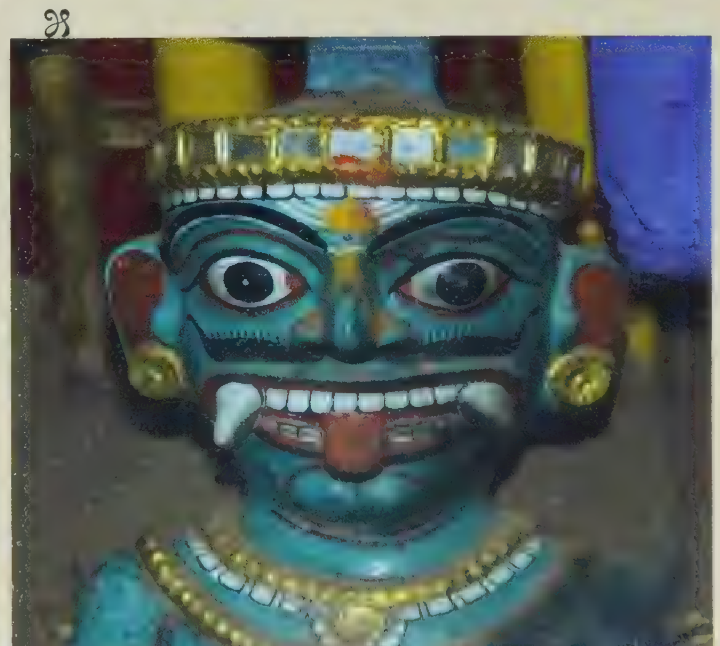

೩

೪

೫

೩೯. ಸಫಲಮ್ಮ, ಸುಲ್ತಾನ್‌ಪೇಟೆ, ನಂದೀಗ್ರಾಮ.

೪೧. ಸಫಲಮ್ಮ, ವರಲಕೊಂಡ ಬಾ.ತಾ.

೪೦. ಗಂಗಮ್ಮ, ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಳ್ಳಿ, ಬೆಂ.

೪೨. ಸಂಕುಲಮ್ಮ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಹಂಪಿ.

೪೩. ಗಂಗಮ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರ, ಗಂಗಮ್ಮ ಗುಡಿ, ಕೋಲಾರ.

೪೪. ಮಾರಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿ, ದಾವಣಗೆರೆ.

೪೫. ಪಟಾಲಮ್ಮ ಸಿಂಹವಾಹನ, ಪರಿವಾರ, ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಮಾಲೂರು.

೪೬. ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ, ಸಿಡೀರಣ್ಣ, ಮಾಲೂರು.

೪೭. ಸಿಡೀರಣ್ಣ-೨, ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಮಾಲೂರು.

ಊರಿಂದ ಊರಿಗೆ ಸಾಗಿ ಹಾಕಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಇಲ್ಲಿ ಒದಗುವದರಿಂದ ಗಡಿಮಾರಿಯ ಕುಳಿತ ಆಕಾರದ ದೇಹಕ್ಕೆ ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಗಾಲಿಯ ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಗಾಲಿಗಳುಳ್ಳ ಎಳೆಯಬಹುದಾದ ರೀತಿಯ ಚಕ್ರದ ಗಾಲಿಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. (ಚಿತ್ರ ೩೬) ಈ ರಥ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಗಡಿವಾರಿ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪೂಜಾಚರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಹಳತಾದ ಬಟ್ಟೆ, ಬುಟ್ಟಿ, ಮೊರ, ಪೊರಕೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ಮನೆಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಗಡಿಮಾರಿ ದೇವತೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರೆಸಿ, ಊರ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಗ್ರಾಮ ಗಡಿಯೊಳಗೆ ತಂದು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟವೇ ಈ ರೀತಿಯಾದ್ದಾದರಿಂದ, ತಮ್ಮ ಗಡಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಆ ಊರಿನವರು ಯಥಾ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಹಳೆ ಬಟ್ಟೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೇವತೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಸಿ ಊರಗಡಿಯಾಚೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಾಮದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಗ್ರಾಮದವರು ಮತ್ತೆ ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ನೀರಿನ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ದೇವತೆ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ಇಂತಹ ಬದಲಾವಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಬಹುದಾದ ಕ್ರಿಮಿ, ಕೀಟ, ಜಿಗಣೆ, ಜಿರಲೆಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯಲು ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಕ್ರಿಯಾ ಉತ್ಪನ್ನ ಸ್ಥಾನಗಳಾದ ಹಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಊರಿಂದ, ಹೊರ ಹಾಕಲು ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ತಕ್ಕನಾಗಿ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿ, ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಸ್ವಚ್ಚತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದು ಬಹಳ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಚರಣೆಯಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ, ಮಲೆನಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

ಜನಪದರು ಅನಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಹಾಕಿ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗಡಿಮಾರಿ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಊರ ಒಳಗಿನ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು, ಬಂದುಬಳಗದ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ನವೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಊರ ಜಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಊರ ದೇವತೆಯ ಉತ್ಸವ, ಜಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಹೆಣ್ಣೂರಿನ ದಂಧಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೩೭) ವರಲಕೊಂಡ ಸಫಲಮ್ಮ(ಚಿತ್ರ ೩೮), ಸುಲ್ತಾನ್‌ಪೇಟೆಯ ಸಫಲಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೩೯) ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿಯ ಗಂಗಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೪೦) ಸುಂಕಲಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೪೨) ಕೋಲಾರದ ಗಂಗಮ್ಮ(ಚಿತ್ರ ೪೩) ಉಚ್ಚಂಗಿ ಮಾರಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೪೪) ಮಾಲೂರಿನ ಪಟಾಲಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೪೫), ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೪೬) ದೇವತೆಗಳ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮಾಲೂರಿನ ಪಟಾಲಮ್ಮ, ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಮಾಲೂರಿನ ಕರಗೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆರಾಧನೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಅಯಾ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೇವತೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲಾವಿದರುಗಳು ತಮ್ಮ ಕಲಾ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯಿಂದ ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಗಳ ರೂಪಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ದೇವತೆಗಳ ವಾಹನಗಳ ರಚನೆ, ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳ ರಚನೆ, ದೇವತೆಗಳ ಮುಖಭಾವಗಳು ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳ ಆಕಾರಗಳು, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಗಳ ವಿಶೇಷಗಳು ಅಧ್ಬುತ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ದೃಶ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಬಳಸಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲಾ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳನ್ನು ವಸ್ತುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ದೃಶ್ಯೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳ ಅಯುಧಗಳು ಒಂದೇ ರೀತಿಯವಾಗಿದ್ದರೂ, ವಿಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ಚಿಕ್ಕು

ಚಿಕ್ಕು ದೇವತೆಯು ಕರಾವಳಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಾನಪಡೆದವಳಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ರೂಪ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಕರಾವಳಿಯ ವಿಶೇಷತೆಯ ಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೈಸೂರು, ರಾಮನಗರ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತಹವು.

೪೮. ಚಿಕ್ಕು, ಮಾ. ಗಂ. ಜಾ. ಸಂ. ಮೈ.

೫೦. ಚಿಕ್ಕು, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೪೯. ಚಿಕ್ಕು, ಜಾ. ಲೋ. ರಾ.

೫೧. ಚಿಕ್ಕು, ಜಾ. ಲೋ. ರಾಮನಗರ.

ಈ ಚಿಕ್ಕು ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಚಿತ್ರ ೪೮, ೪೯, ೫೦, ೫೧) ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಒಂದು ಕೈ ಮುಂಚಾಚಿ ಕನ್ನಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಂತಹವುಗಳಾಗಿದ್ದು, ಒಂದೇ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೇಶ ಶೈಲಿ, ವಸ್ತ್ರದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ಆಭರಣಗಳ ರಚನೆಗಳ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಮುಖಭಾವ, ದೇಹರಚನೆಯು ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಹೆಣ್ಣಿನ ದೇಹಸಿರಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಗಳ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಚಿಕ್ಕು ಶಿಲ್ಪದ ಎದುರು ತಯಾರಾದಂತೆ ಬೊಬ್ಬರ್ಯ ಶಿಲ್ಪವು ಪುರುಷ ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವುದನ್ನು (ಚಿತ್ರ ೫೩) ಗಮನಸಬಹುದು, ಮಳೆಯಾಳಿ ಯಕ್ಷಿಯ ಶಿಲ್ಪ (ಚಿತ್ರ ೪೩)ವು ಬಣ್ಣದ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವರ್ಣಾಲಂಕಾರದ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಶಿಲ್ಪವು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಉಗ್ರರೂಪದ ಮುಖಭಾವ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ.

ಚಿಕ್ಕು ಶಿಲ್ಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ತಿಪಟೂರು ಮಾರಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ, ೫೪) ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಕಿರೀಟವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೊಂದಿದೆ. ವಸ್ತ್ರ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಹಾಗೂ ದೇಹರಚನೆ ಮುಖಭಾವವು ಪೂರ್ಣಜನಪದೀಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶೈಲಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವಂತೆ ಕಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಯ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಿಗೌರಿ (ಚಿತ್ರ, ೫೪) ಹಾಗೂ ಗುಳ್ಳವ್ವ (ಚಿತ್ರ, ೫೫) ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀ (ಚಿತ್ರ, ೫೬) ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಧಾನದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಿನ್ನಾಳ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಹಾಗೂ ನಾಗಮಂಗಲ ಶೈಲಿಯ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ದೇವಿಗೌರಿ ಶಿಲ್ಪವು ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ರೀತಿಯ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿದ್ದು, ಕೆಂಪು ಸೀರೆ ಹಸಿರು ರವಿಕೆ ಹಾಗೂ ಆಭರಣಗಳ ವರ್ಣನೆಯ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸರಳವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಬಣ್ಣಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡು ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಆಸೀನಳಾಗಿದ್ದು ಎರಡು ಕೈಗಳು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಇದ್ದು ಮಧ್ಯೆ ಕಪ್ಪು ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಹಾಗೆ (ಚಿತ್ರ, ೫೪, ೫೫) ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯು ಜನಪದೀಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದೆ.

ನಾಗಮಂಗಲದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ (ಚಿತ್ರ, ೫೬) ಶಿಲ್ಪವು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಮಲ ಹಿಡಿದ ದೇವತೆಯ ಹಸ್ತಗಳು ವಿಶಾಲವಾಗಿ ದೇಹ ಸಿರಿಯು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಬೂರುಗದ ಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಕಿರೀಟದ ರೀತಿಯ ಬಾಸಿಂಗ, ಕಿವಿಯೋಲೆ, ಕಂಠಿಯ ಹಾರವು ಸ್ತನಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇಳೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಸೊಂಟದ ಹಾರವು ಅಮೋಘವಾದ ರಚನೆಯಿಂದ ಇದ್ದು, ಉಡುಗೆಯು ನೀಲಿ ಮತ್ತು ಹಸಿರು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಮೂಡಿದ್ದು, ಪಾದಗಳ ರಚನೆ, ಗೆಜ್ಜೆಗಳ ವರ್ಣಿಕೆಯು ತುಂಬಾ ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೂಡಿದ್ದು, ಧಾರ್ಮಿಕಾಚರಣೆಯ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯವಾಗಿ ಮೂಡಿಸುವುದು ಜನಪದರ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿಯ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯು ಹಳದಿಯಿಂದ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದರೆ, ಕೆಂಪು ತುಟಿಗಳು ಅಗಲವಾಗಿ ದಿಟ್ಟಿಸುವಂತಹ ಕಂಗಳು ಶಿಲ್ಪ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿಗೊಳಿಸಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಗಂಗಮ್ಮನ ಮುಖವಾಡ

ಜನಪದರಲ್ಲಿ ನೆಲದೇವರು, ಉತ್ಸವ ದೇವರು (ಮೆರೆ ದೇವರು) ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯ ದೇವರು ಎಂದು ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುವಾಗಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ರೂಢಿಗತ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ತಾಯಲೂರಿನ ಗಂಗಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ಜೋಡಿಸುವಂತಹ ಸುಂದರ ಉಗ್ರರೂಪದ ಘನ ರೂಪ ಶಿರೋಭಾಗವನ್ನು ಜನಪದೀಯ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿರುವ ಮುಂಡವನ್ನು ಕೆರೆಯಲ್ಲಿನ ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಯು ರಚಿಸಿ, ಶಾಶ್ವತ ಮರದ ದಿಂಬದಿಂದ ರುಂಡ ಮುಂಡವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಒಂದು

೮೯. ಗಂಗಮ್ಮ, ಭಜನೆ ಮನೆ, ತಾಯಲೂರು.

೯೧. ಕೇಲುಗಳು, ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಗುಡದರಂಗಾಪುರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೯೦. ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಭದ್ರಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ, ವಿರಾಜಪೇಟೆ.

೯೨. ಮುಖವಾಡು, ನಾಗಾರ್ಜುನ ಹಿಲ್ಸ್ ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ.

ರೀತಿಯ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮರದ ಮಿಶ್ರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಊರ ತುಂಬಾ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ದೇಹವನ್ನು ವಿಸರ್ಜನೆ ಗೊಳಿಸಿ, ದೇವಿಯ ರುಂಡವನ್ನು ಜೋಪನವಾಗಿ ಭಜನೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಗಂಗಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಶಿರೋಭಾಗವು ತ್ರಿಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದು, ಘನ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಹೊನ್ನೆ ಮರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಕಿರೀಟ, ನಾಗರ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದೆ. ಮೆರಗನ್ನು ನೀಡಲೆಂದು ಗಾಜಿನ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರದ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪದ ಕೆಂಪು ವರ್ಣದ ಅಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ದುಂಡಾದ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೂಗುನತ್ತು (ಚಿತ್ರ, ೮೯) ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭದ್ರಕಾಳಿಯ ಮುಖವಾಡ ಶಿಲ್ಪವು ವೀರಾಜಪೇಟೆಯಲ್ಲಿನ ಭದ್ರಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು ಕೆಂಪುನಾಲಿಗೆಯ ಹಾಗೂ ದಂತ ಪಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಭಯಾನಕ ಸ್ವರೂಪ ಈ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ, ೯೦) ಉಗ್ರ ರೂಪದಿಂದ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ನೇಪಾಳದ ಮುಖವಾಡ (ಚಿತ್ರ, ೯೨)ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆ ಕಂಡರೂ, ನೇಪಾಳದ ಮುಖವಾಡ ರೀತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ತಲೆಬುರುಡೆಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮರಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮುಖವಾಡಗಳ ರಚನೆಗಳ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಿನ್ನತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಆಯಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ವಿಭಿನ್ನತೆಗೆ ಕೈಗನ್ನಡಿಯಾಗಿವೆ.

ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಬೇಡಿಕೆ ಈಡೇರಿಕೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದಲೇ ಇಂದಿಗೂ ಹಲವಾರು ಮೃತ್ತಿಕಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪರಮಪರೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಬಚ್ಚಣೆಗೆ ವಿಗ್ರಹ ಅಥವಾ ಮರದ ಹರಕೆ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಇವೆ. ತ್ಯಾಮಗೊಂಡ್ಲುವಿನ ಬಿದಲೂರ ಗಂಗಮ್ಮನ ಗುಡಿಯ ಶಿಲ್ಪ, ರಾಮನಗರ ತಾಲ್ಲೂಕು ಸುಗ್ಗನಹಳ್ಳಿಯ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ವೀರಭದ್ರ ಶಿಲ್ಪ (ಮಾರಿ ಎಂದು ತಪ್ಪಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣರ ಪೂಜೆ ನಡೆದಿತ್ತು) ಧಾರವಾಡದ ಬಳಿ ನರೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹರಕೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪುರಿ ಜಗನ್ನಾಥನಿಗೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಹೊಸತೇರು ನಿರ್ಮಾಣವಿದೆ. ಅವನ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪರೆಯನ್ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಕಾರಣ ಅದು ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಒದಗಿರುವಂತಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶಿಷ್ಟೀಕರಣಗೊಂಡ ಆಚಾರಗಳಿದ್ದರೂ ಜಗನ್ನಾಥನ ಶಿಲ್ಪ ಜನಪದದ ದಟ್ಟ ಛಾಯೆಯನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೊಡಗಿನ ಕೊಡವ ಅಲ್ಲಾರಂಢ ನೆರವಂಡ ಮನೆತನಗಳ ಕೈಮಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರ ಮರದ ಬೊಂಬೆ ಆಕೃತಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳು ಹರಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹಿರಿಯರ ಆಕೃತಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೆ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮುರುಡೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ನೇತ್ರಾಣಿ ಬೆಟ್ಟದ ನೇತ್ರಾಣಿ ಚಟ್ಟಿಗ ಕುದುರೆಯ ವೀರಪ್ಪ, ಯಕ್ಷಿಯ ಕಂಬ ಇತ್ಯಾದಿ ಮರದ ಬೊಂಬೆಗಳು ಹರಕೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹುತ್ತಿರಿಯಲ್ಲಿ ತುಲಾಸಂಕ್ರಮಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಾರಾಣಾಸಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಕೊಡವರು ಬಿದಿ ಬೆತ್ತದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದ ಕುದುರೆ ಶಿಲ್ಪವನು ಕುದುರೆ ಬೋಡುಕಳಿ ಎಂದು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತ ಮನೆತನದವರು ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿ ಹೊತ್ತು, ಕಳಿ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಂಬಟ್ಟಿಗಳು ಕೋತೂರಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕುದುರೆಯ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪರಿಶಿಷ್ಟದ ದೇವತೆಯ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹೊರುತ್ತಾರೆ.ನೋಡುಗರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಬ್ಬವು ಹಿಂದಿನ ತಲೆಮಾರಿನ ಹಸ್ತಾಂತರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾನವನ ದುರಾಸೆಯ ವಾಮಾಚಾರದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೀಹರಕೆ (ಕೀಳು ಹರಕೆ)ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳೆನ್ನಬಹುದು. ಸ್ಮಶಾನದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿ ಮಾಡಿ ಮರದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಎದುರು ಇಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾಲನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಉಚ್ಚರಿಸಿದಾಗ, ತನಗಾಗದವರ ಸಾವನ್ನು ತರವು ಆಚರಣೆಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾಟ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಶಿಲ್ಪವೂ ಇದೇ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರುವಂತಹುದಾಗಿದ್ದು ಅನುಕರಣೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸತ್ಯ.

೯೩. ಬಸವ, ಶೃಂಗಾರ ಹರಕೆ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೯೪. ಚಿಕ್ಕುಗಳು, ಬೊಬ್ಬರ್ಯ, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೨. ಪುರುಷದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ರಾವಣನ ಆಚರಣೆ

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ರಾವಣ ಖಳನಾಯಕ ಎಂದೇ ಬಹುಪಾಲು ಭಾರತೀಯರ ನಂಬಿಕೆ. ಇತಿಹಾಸ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅವನನ್ನು ಹಾಗೇ ಬಿಂಬಿಸಿವೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ 'ರಾಮಲೀಲಾ' ಉತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ದಹಿಸಿ ದುಷ್ಟಸಂಹಾರ ಆಯಿತೆಂದು ಘೋಷಿಸುವ ಆಚರಣೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಲಂಕಾಧಿಪತಿಯನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಆರಾಧಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿರುವುದು ಅಪರೂಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇದು ಇಂದಿಗೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಿತ್ಯ ಬರಗಾಲದ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ ಕೋಲಾರದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿರುವ ಈ 'ರಾವಣಾರಾಧನೆ' ರಾಜ್ಯದ ಬಹಳಷ್ಟು ಜನರ ವಿಶೇಷ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಸುಗ್ಗಿಯ ನಂತರ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ನಡೆಯುವ ನೂರಾರು ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ರಾವಣಾಸುರನ ಉತ್ಸವವೂ ಒಂದು. ಈ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವಿದೆ ತಾಯಲೂರು, ಮುಳುಬಾಗಿಲು, ಸುಗಟೂರು, ವಕ್ಕಲೇರಿ, ಅವನ, ಕೋಲಾರಗಳಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶ್ವರನ ಉತ್ಸವ ದೂರದೂರದ ಊರುಗಳ ರಾವಣಾಭಿಮಾನಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಜನರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಜರುಗುವ ರಾವಣನ ಉತ್ಸವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರನೊಂದಿಗೆ ಥಳಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಆಯಾ ಊರುಗಳ ಈಶ್ವರನ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಜತೆ ಹತ್ತು ತಲೆಯ ರಾವಣನ ಮೆರವಣಿಗೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ರಾವಣನೊಂದಿಗೆ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳೂ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೂತು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ರಾವಣನ ಉತ್ಸವ ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು ಮತ್ತು ಇವು ಎಂದಿನಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿವೆ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನಿಖರಮಾಹಿತಿಗಳಿಲ್ಲ. ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉತ್ಸವ ಆಚರಿಸುವ ರಾವಣ ಭಕ್ತರನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ 'ರಾವಣ ಅಪ್ರತಿಮ ಶಿವಭಕ್ತ' ಆದ್ದರಿಂದ ಈಶ್ವರನೊಂದಿಗೆ ಅವನ ಭಕ್ತನಗೂ ಗೌರವ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಉತ್ತರ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವನಿಗೆ ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳಿವೆ ಗಂಗಾಧರೇಶ್ವರ, ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಶ್ವರ, ಹೀಗೆ ಆಯಾ ಹಳ್ಳಿ ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಶಿವನನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ರಾವಣಾಸುರನ ಹೆಸರೇ ಪ್ರಧಾನ ಈಶ್ವರನ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಗಿಂತ ರಾವಣನ ಮೂರ್ತಿಯೇ ದೊಡ್ಡದು. ಹತ್ತುತಲೆ, ಇಪ್ಪತ್ತು ಕೈಗಳ ರಾವಣನೇ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಾಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಮುಳುಬಾಗಿಲು ತಾಲ್ಲೂಕು ತಾಯಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಕೆತ್ತನೆಯ ರಥದಲ್ಲಿ ದೀಪಾಲಂಕೃತ ಲಂಕೇಶ್ವರನ ಉತ್ಸವ ನಡೆದರೆ, ವಕ್ಕಲೇರಿಯಲ್ಲಿ ಟ್ರಾಕ್ಟರ್ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಮುತ್ತಿನ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ದರ್ಬಾರು! ಸುಗಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಕೋದಂಡರಾಮಸ್ವಾಮಿ ರಾವಣನಿಗೆ ಜೊತೆಯಾದರೆ, ವಕ್ಕಲೇರಿಯಲ್ಲಿ ಆಂಜನೇಯ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ರಾಮಚಂದ್ರರು ರಾವಣನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ಸವಕ್ಕಾಗಿ ರಾವಣಮೂರ್ತಿ ಹೊರತಂದಾಗ ಕೆಲವಡೆ ಕುರಿ, ಕೋಳಿ, ಬಲಿಕೊಡುವ ರೂಢಿ ಇದ್ದರೂ ಬಹಳ ಕಡೆ ಉತ್ಸವದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅನ್ನ ಸಂತರ್ಪಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ತಾಯಲೂರಿನಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಉತ್ಸವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ಊರಿಗೆಲ್ಲ ದೀಪಾಲಂಕಾರ ಮಾಡಿ, ವಿವಿಧ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ನಡೆಸುವ ಉತ್ಸವಾಚರಣೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಣ ಬಿರುಸುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪೆರಿಯಾರ್ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ನಾಯ್ಕರ್ ಕೆಲವು ಸಲ ರಾಮಲೀಲಾ ಆಚರಣೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ ಮಳವಳ್ಳಿ ಬಳಿ ರಾವಣನ ದೇಗುಲವಿದೆ.

ಕಾಮದೇವ

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಕೆಳದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಮದೇವ ಶಿಲ್ಪವು ಬ್ರಿಟೀಷರ ಸೈನಿಕನ ರೀತಿಯ ಧಿರಿಸು ಧರಿಸಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದು, ಹಸಿರು ಟೋಪಿಯನ್ನು, ಕೆಂಪು ಅಂಗಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಮುಖ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೈಜ

ಚರ್ಮದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಚೂಪಾದ ಮೂಗು ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪು ಪಾಪೆ ಇಲ್ಲದ ಬಿಳಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಮೀಸೆಯು ಕೆತ್ತಿ ತೀಡಿದಂತಿದೆ. ಸೊಂಟದವರೆಗೆ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಎಡಗೈಯನ್ನು ತಾಮಸ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯ ಬಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದು, ಬಲಗೈ ಶಿಥಿಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮುಖಭಾವ ಆಶ್ಚರ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಇದ್ದು, ಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು (ಚಿತ್ರ, ೧೧೧) ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಹೊಂದಿದೆ.

ಬೇತಾಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೇತಾಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವರ್ಣಮಯವಾಗಿ ಭೀಕರವಾದ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಉಗ್ರರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ವಿರೋದಿಯಾಗಿ, ಆಕೆಯ ಕೈಲಿಬಗ್ಗು ಬಡಿಸಿಕೊಂಡ ಬೇತಾಳಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಬೇತಾಳಗಳು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ (ಕುಟುಂಬ) ಪರಿವಾರ ದೇವರುಗಳ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದು ಜಾತ್ರೆ, ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ತಿಪಟೂರಿನ ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದ ಬೇತಾಳ (ಚಿತ್ರ, ೫೮) ತಿಪಟೂರಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿದ್ದು, ನೀಲಿ ವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದು, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ, ಗುರಾಣಿ, ಹಿಡಿದು ಮೊಣಕಾಲೂರಿ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಉಗ್ರ ರೂಪದ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಯು ತ್ರಿಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಜನಪದೀಯವಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಜನಪದ ಪುರುಷ ದೇವರುಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಿಲ್ಪವು ಅರೆನಗ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಹಸಿರು ದೋತರ ಹಾಗೂ ಕೆಂಪು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಭುಜದಿಂದ ಮೊಣಕಾಲಿನವರೆಗೆ ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಇದೆ. ಬೇತಾಳ ಮೂರ್ತಿಗಳು ದೇವಾಲಯದ ಬಾಗಿಲ ಮೇಲೆಯೇ (ಚಿತ್ರ, ೬೦) ಅಳವಡಿಕೆಯಾಗಿರುವುದು ಕೂಡ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಸಿಡೀರಣ್ಣ ಪುರುಷ ದೇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಅತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ದೈವವಾಗಿದ್ದು, ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಿವಾರ ದೈವವಾಗಿದ್ದು, ಮಗನಾಗಿ, ಗಂಡನಾಗಿ, ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಾ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ದೇವತೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಈತನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ತ್ರಿಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ ಮುಖ್ಯದೇವತೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಈತನಗೂ ಗೌರವ ಸಿಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸಿಡೀರಣ್ಣ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗಧಾರಿಯಾಗಿ (ಚಿತ್ರ ೫೯) ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹುನಸನಹಳ್ಳಿಯ ಕೋಡಂಬಳ್ಳಿ ಬಿಸಿಲು ಮಾರಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪವು ಉಗ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ವರ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಕೇಶ ಶೈಲಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆಭರಣಗಳ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಈತನ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಿಡೀರಣ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೆಣ್ಣೂರಿನ ದಂಥಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ವರಲಕೊಂಡ ಸಫಲಮ್ಮ, ಮಾಲೂರು ಪಟ್ಟಲದಮ್ಮ, ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ, ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಳ್ಳಿಯ ಗಂಗಮ್ಮ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿಯ ಗಂಟ್ಲುಮಲ್ಲಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ದುರುಗಮ್ಮ, ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿಯ ಸಫಲದಮ್ಮ, ಕೋಲಾರದ ಗಂಗಮ್ಮ, ದಾವಣಗೆರೆಯ ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪರಿವಾರದ ಗಂಡು ದೇವರನ್ನಾಗಿ ಸಿಡೀರಣ್ಣಗಳ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

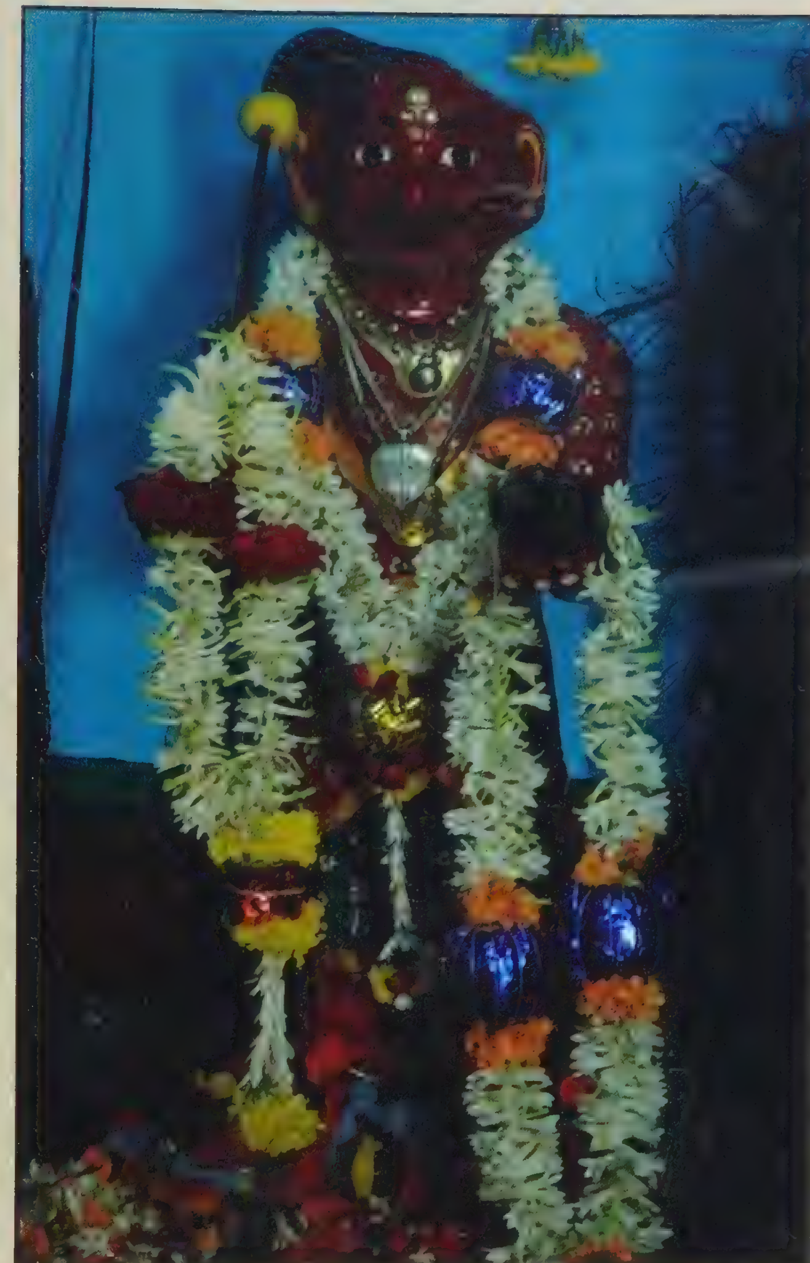
ಶೃಂಗಾರದ ಹರಕೆಗೊಂಬೆಗಳು

ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸದ ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದರೆ, ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಾರರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ದೇವತೆಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಗೃಹಬಳಕೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

ಈ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ, ಉಡುಗೊರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಬಳಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಧೀರ್ಘ ಬಾಳಿಕೆಯ ಸದೃಢ

೫೮. ಬೇತಾಳ, ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ತಿಪಟೂರು.

೫೯. ಸಿಡೀರಣ್ಣ, ಹುನಸನಹಳ್ಳಿ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾ.

೬೦. ಬೇತಾಳ, ಹಿರಿಯಡ್ಕ.

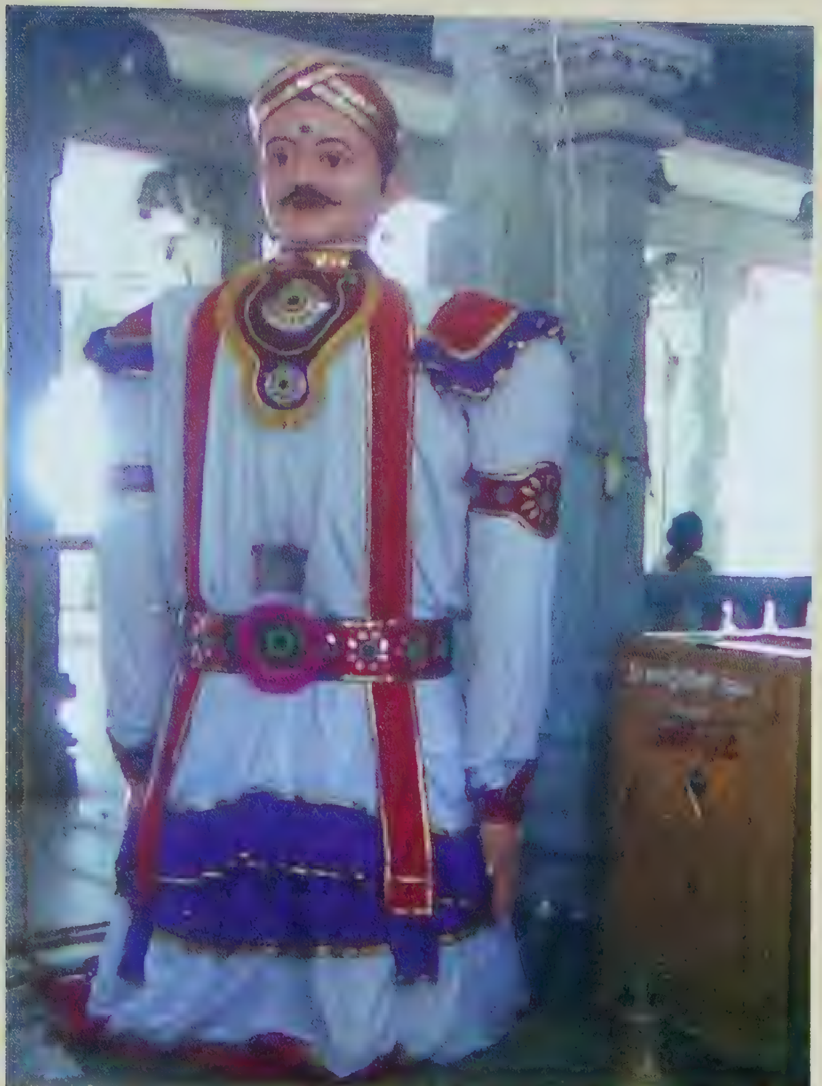
೯೫. ತಿಮ್ಮನಾಯಕ, ನಂದಿಕೋಲು,
ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೯೬. ವರಹ, ತಿಪಟೂರು.

೯೭. ಸಿಡೀರಣ್ಣಗಾರರು, ೧. ದಾವಣಗೆರೆ, ೨. ವರಲಕೊಂಡ, ೩, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ.

೬೧. ರಾಜ, ಗಾರುಡಿಬೊಂಬೆ, ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ.

೬೩. ರಾಣಿ, ಗಾರುಡಿಬೊಂಬೆ, ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ.

೬೨. ರಾಣಿ, ಗಾರುಡಿಬೊಂಬೆ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ.

೬೪. ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆಗಳು, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

ಮರಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೈವಳಿಕೆಗಳು ನಯ ನಾಜೂಕಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಮೂಹಗಳಾಗಿಯೇ ರಚನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ದೇವರ ಅವತಾರಗಳು, ಅವರ ಪರಿವಾರ (ಚಿತ್ರ ೯೩, ೯೪) ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪುಟ್ಟದಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

ಚಿಕ್ಕ ಪರಿವಾರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ದಶಾವತಾರ (ಚಿತ್ರ ೯೯ ರಿಂದ ೧೦೮) ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರ, ಕೂರ್ಮಾವತಾರ, ವರಹಾವತಾರ, ನರಸಿಂಹಾವತಾರ, ವಾಮನವತಾರ, ಪರಶುರಾಮಾವತಾರ, ರಾಮಾವತಾರ, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರ, ಬುದ್ಧಾವತಾರ, ಕಲ್ಕಿ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಕೂಡ ಇವು ಬಹುಪಯೋಗಿಯಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಿರಿಯರ (ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ)ಆಟಿಕೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಭಾವ ಹಾಗೂ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಟಿಕೆಗಳ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಚಂದನದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಕಿರು ಮಾನವಾಕೃತಿಗಳು, ಬಂಡಿಗಳು, ತಿರುಗಣಿಗಳು, ಬುಗುರಿಗಳು ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಮೂಡಿ ಮನರಂಜನೆಯನ್ನು ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ.

೩. ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆಗಳು

ಮುಖಭಾವವು ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ರಾಜ ಠೀವಿಯಿಂದ ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿಯು (ಚಿತ್ರ ೬೧, ೬೨, ೬೩) ರಾಜ, ರಾಣಿಯರಾಗಿ ಹಾಗೂ ನಗೆ ಮೂಡಿಸುವ (ಚಿತ್ರ ೬೪) ರೀತಿಯಲ್ಲಿನ ಹಾಸ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಹಾವಡಿಗ ದಂಪತಿಯ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆಗಳು, ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ, ಊರ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಸಿರಿವಂತರ ಮದುವೆ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋರಂಜನೆಗಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗಗಳು ಈ ರೀತಿಯ ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಆಳೆತ್ತರಕ್ಕೂ ದ್ವಿಗುಣ ಆಕಾರದ ಈ ಲಘುಭಾರದ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು, ಬೀದಿ ಬೀದಿ ಅಲೆದು ಹೊಟ್ಟೆ ಪಾಡು ನೀಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೊಂಬೆಗಳ ಕತ್ತು ಅಥವಾ ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಹೊರ ಪ್ರಪಂಚ ನೋಡುವಷ್ಟು ಕಿಂಡಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಿರುಗುತ್ತಾ, ಬಳುಕುತ್ತಾ, ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ಆನಂದಗೊಳಿಸಲು ಈ ಬೊಂಬೆಗಳು ತಮಾಷೆಯಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಈ ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆಗಳ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ತ್ರಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಟೊಳ್ಳಾಗಿ ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪೇಪರ್ ಮೆಷ್ ಅಥವಾ ಬಿದಿರಿನ ತೆಳು ಲೆಪ್ಪದಿಂದ ಮುಖ ಕವಚವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಪದರುಗಳ ಲೇಪನದಿಂದ, ಒಣಗಿದ ನಂತರ ಮರಳು ಕಾಗದದಿಂದ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ನುಣುಪಾಗಿ ಮಾಡಿ, ನಂತರ ಹುಣಸೆ ಬೀಜದ ಸರಿಯಿಂದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ ನಂತರ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಒಪ್ಪುವಂತಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲೇಪಿಸಿ ಸುಂದರವಾಗಿರುವಂತಹ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ಸರಿ ಹೊಂದಿಸುವಂತಹ ಬಿದಿರಿನ ದಬ್ಬೆಗಳಿಂದ ಆಧರಿಸಿದ ದೇಹ ರಚನೆಯನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡಿ, ನಂತರ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧನೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಪೋಷಾಕು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ರಟ್ಟಿನ ಮೂಲದ ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಕಾಗದಗಳಿಂದ ಆಭರಣಗಳು, ತಲೆಗೂದಲಿಗೆ ನೈಲಾನ್ ಕುಚ್ಚಗಳನ್ನು ಅಲಂಕೃತಗೊಳಿಸಿ ರಾಜ–ರಾಣಿ ಜೋಡಿ ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಉತ್ಸವ, ಜಾತ್ರೆ, ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಸರೂರಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕುಂದಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಬಸರೂರಿನ ಭದ್ರಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿನ ವೀರಭದ್ರ ಹಾಗೂ ಬೊಬ್ಬಿರ್ಯ (ಚಿತ್ರ ೧೧೪, ೧೧೬) ಶಿಲ್ಪಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಗಾತ್ರದ ದೃಢಕಾಯ ರೂಪದ ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉತ್ತಮವಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ವೀರಭದ್ರನ ಶಿಲ್ಪವು ಮೂರು ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಭೂತದ ಕಡಿದ ತಲೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿದೆ. ವರ್ಣಗಳ

೧೧೮. ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಬಸರೂರು. >>

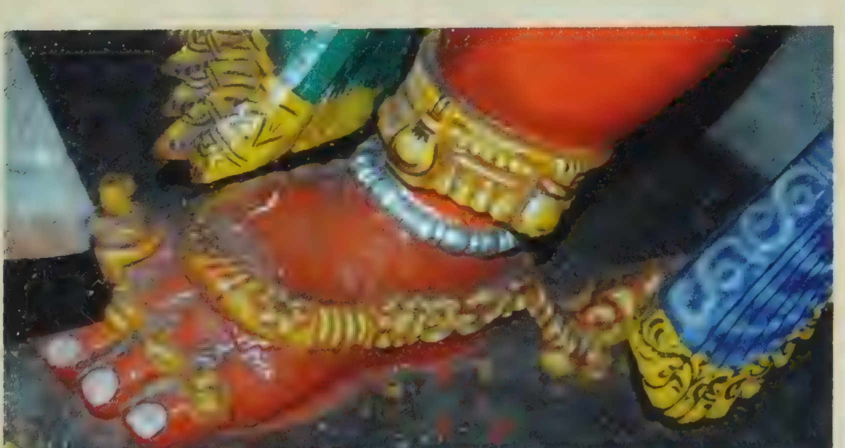

೧೧೭. ವೇಶ್ಯೆ, ನಾಗಮುಕುಟ, ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಸಿಂಹ, ಬಸರೂರು.

೧೧೪. ವೀರಭದ್ರ, ಭದ್ರಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ, ಬಸರೂರು.

೧೧೫. ವೀರಭದ್ರನ ಕಾಲಿಗೆ ಸರಪಳಿ, ಭದ್ರಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ, ಬಸರೂರು.

೧೧೬. ಮಳಿಯಾಳಿ ಬೊಬ್ಬರ್ಯ, ಬಸರೂರು. >>

ಅಲಂಕಾರಿಕತೆಯನ್ನು ವಸ್ತ್ರಗಳು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಮುನ್ನುಗ್ಗಿ ಬರುವ ದೈತ್ಯ ಉಗ್ರ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ (ಚಿತ್ರ ೧೧೫) ಸರಪಳಿಯಿಂದ ಬಿಗಿದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಸರಪಳಿ ಬಿಗಿತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹಿನ್ನಲೆಯು ಇದೆ.

ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಸರೂರು ವಾಣಿಜ್ಯ ನಗರವಾಗಿದ್ದು, ಅತಿಯಾದ ವ್ಯಾಪರಸ್ಥರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿತ್ತಂತೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಬಾಹಿರ ವೇಶ್ಯವಾಟಿಕೆಯ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ವೀರಭದ್ರನು ಒಂದೊಂದು ರಾತ್ರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ವೇಶ್ಯೆಯನ್ನು ಭೋಗಿಸಿ ಸಾಯುಸುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದು ದಿನ ವೇಶ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಹೋದಾಗ ಆಕೆಯು ದೇವಿಯ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆಯಲಾಗಿ ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿ ನಿಂತಳಂತೆ (ಚಿತ್ರ ೧೧೭) ಆಗ ದೇವಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ವೀರಭದ್ರನ ಕಾಲಿಗೆ ಸರಪಳಿ ಬಿಗಿದರಂತೆ. ವೇಶ್ಯೆಯು ಈ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಬಲೆಯಾಗಿ ನಗ್ನರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಹಾಗೆಯೇ ಆಕೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯು, ನಾಗಮುಕಟವು, ಸಿಂಹವನ್ನು (ಲೋಹದಲ್ಲಿವೆ) ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೀರಭದ್ರನ ಸೇವಕನಾದ ಮಲೆಯಾಳಿ ಬೊಬ್ಬರ್ಯ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರನಿಗೆ ವೀಳ್ಯ ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕೆಳದಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಕೆಳದಿಯ ಪಾರ್ವತಿ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಾಂಗಣ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಪರಿಚ್ಛೇಧಗಳಲ್ಲಿ ಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡಿದ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ಜಾನಪದೀಯ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ (೧೫೬೫–ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣ್ಣ ನಾಯಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರಧಾಯದ ಕೆತ್ತನೆ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಕೆತ್ತನೆ ಶೈಲಿಯ ಸಮಿಶ್ರಣದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯ ಮರಗೆತ್ತನೆಯೂ ಮೂಡಿದ್ದು, ತುಂಬಾ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ನರೂಪಣೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅತ್ಯಂತ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಸಾಗುವಾನಿ ಮತ್ತು ತೇಗದ ಮರದ ಬಳಕೆಯು ಇಲ್ಲಿನ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತ ಗೊಳಿಸಿದೆ.

ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯ ಅಭಿಮುಖವೂ ಅರಳಿದ ಹೂವಿನ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಚೌಕಾಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಮಾಡಿರುವ ಕೆತ್ತನೆಯು ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಒಂದು ಅಡಿ ಘನ ಅಳತೆಯ ವಿನ್ಯಾಸದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಉಬ್ಬು ಮತ್ತು ತಗ್ಗುಗಳು ಮಾನ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಅಳತೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಜನಪದದ ಮುಖಾಂತರ ಶಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಕಲಾ ಶೈಲಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದನೇ ಅಂಕಣದ ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಇಲ್ಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಗೀರುಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯಹಂತವಿದ್ದು, ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಿರು ಚಿಕಣಿ ಭಿತ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಧೂಷಕರು, ವೀರರು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ನರ್ತಕಿಯರು, ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿದ್ದು, ಇದರ ಕೆಳಗಿನ ಸಾಲಿನ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೂ ಬಳ್ಳಿಯ ಚಿತ್ತಾರದ ಪಟ್ಟಿಯು ಈ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಹೂ ಬಳ್ಳಿಯ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ನಂತರದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗೆ ಅಂತರವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಕೆತ್ತಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡದಾದ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಒಂದುವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಎರಡು ಅಡಿಗಳ ಅಗಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥಾ ಹಿನ್ನಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣೆ ನೀಡುವಂತಹ ದೃಶ್ಯಾನುಭವ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಈ ಮೊದಲನೆಯ ಅಂಕಣದ ಮೊದಲಿಗೆ (ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರದ) ಎದುರಿಗೆ ನಂದಿ, ವೀರಭದ್ರ, ತಂಬೂರ, ನಾರದ, ಅಘೋರೇಶ್ವರ, ರಾಮೇಶ್ವರ, ಚಂದ್ರಮೌಳೇಶ್ವರ, ಕೊರವಂಜಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿ ಭಿತ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದ ಅಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ವಿನ್ಯಾಸದ ಹೂ ಬಳ್ಳಿಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಒಂದೂವರೆ ಅಡಿ ಉದ್ದ ಮತ್ತು ಒಂದು ಅಡಿ ಅಗಲದ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ಕೆತ್ತಿ ಅಳವಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ, ಅಗ್ನಿ, ನಟರಾಜ, ದಕ್ಷಾಧಿಪತಿ, ವೀರಭದ್ರ, ವೆಂಕಟರಮಣ, ಕಾಳಿಂಗ ಮರ್ಧನ, ವೇಣುಗೋಪಾಲ, ನರ್ತಕಿ ಹಾಗೂ ಹೂವಿನ ಬಳ್ಳಿಗಳ ಚಿತ್ತಾರಗಳು ಇವೆ.

೬೮. ಎಡೆಮುರಾರಿ, ಬಲಮುರಾರಿ, ಪತ್ನಿಯರೊಂದಿಗೆ, ಕೆಳದಿ.

ಎರಡನೆಯ ಅಂಕಣದ ಮೊದಲಿಗೆ ಇಂದ್ರದೇವ, ಅಗ್ನಿದೇವ, ಯಮರಾಯ, ನೈರುತ್ಯ, ವರುಣ, ವಾಯುವ್ಯ, ಕುಬೇರ, ಈಶಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಜಿಂಕೆ, ಹೂವಿನಬಳ್ಳಿ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಫಲಕಗಳ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಮಧ್ಯಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಮೂರನೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮಹಿಷಾಸುರ ಮರ್ದಿನಿ, ನಗಾರಿವಾದಕ, ಪುಂಗಿವಾದಕ, ಮೃದಂಗವಾದಕ, ವೀಣಾಧಾರಿ, ನರ್ತಕಿ, ತಾಳದವ, ಪಿಟೀಲುವಾದಕ, ಗಜಾಸುರ ಸಂಹಾರ, ತಂಬೂರಿವಾದಕ ಇದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯ ಅಕೃತಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ಹೂವಿನ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಇವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ಪರಮೇಶ್ವರ, ಕಾಲ ಭೈರವ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ರಾಮ, ಆಂಜನೇಯ, ಗಣಪತಿ, ವೆಂಕಟರಮಣ, ಭೃಂಗಿ ಇದ್ದು, ಚೆಂದದ ಹೂ ಬಳ್ಳಿ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿವೆ.

ಎಡವ ಮುರಾರಿ-ಬಲವ ಮುರಾರಿ (ಎಡ ಮುರಾರಿ-ಬಲಮುರಾರಿ)

ಉಂಡಮನೆಗೆ ನಿಯುತ್ತಿನ ಸೇವೆಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ನಂಬಿಕೆ, ತ್ಯಾಗ, ಬಲಿದಾನ ಇತಿಹಾಸವಾಗುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಎಡವು ಮುರಾರಿ ಬಲವು ಮುರಾರಿ ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಾಣ ಸ್ನೇಹಿತರು ನಿಸ್ವಾರ್ಥದ ಬಲಿದಾನದಿಂದ ಜನಪದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವರಾಗಿದ್ದು, ಇವರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯ ಚೌಡಪ್ಪ ನಾಯಕನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿ ಹರಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಮರದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸೌಂದರ್ಯವಾಗಿ ವಿರೋಚಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಎಡವ ಮುರಾರಿ ಮತ್ತು ಬಲವ ಮುರಾರಿಯವರ ಪತ್ನಿಯರ ಸತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವುದು ಬಹಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ.

ಕೆಳದಿಯು ಚೌಡಪ್ಪನಾಯಕನ ನಿಷ್ಠವಂತ ಸೇವಕರಾಗಿದ್ದ ಈ ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಾಣ ಸ್ನೇಹಿತರು ಚೌಡಪ್ಪ ನಾಯಕನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾದಾಗ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದಿಂದ ಅವಿತಿಟ್ಟ ಏಳು ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಯ ಬೃಹತ್ ನಿಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಸಧೃಢ ಪುರುಷರ ಬಲಿದಾನವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಉಂಟಾದಾಗ ಎಡವ ಮುರಾರಿ ಮತ್ತು ಬಲವ ಮುರಾರಿ ಇವರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಬಲಿದಾನದ ಮುಖಾಂತರ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ವೀರ ಮರಣದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸತಿಸಹಗಮನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾರ್ಪಣೆ ಕೈಗೊಂಡ ಇವರ ಪತ್ನಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಗೊಂಡಿದ್ದು ತುಂಬ ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದಲ್ಲದೇ ಈ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸ್ಥಳೀಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಗಂಡು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೆಂಪು ಮೈಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದ ಒಳಉಡುಪನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ದಷ್ಟ ಪುಷ್ಟ ದೇಹವನ್ನು ಬಹಳ ಸಂಯೋಜನಾಬದ್ಧ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಎದುರು ಇರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಬ್ಜವಾಗಿ ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಹಸಿರು ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ದೇಹಾಂಗ ರಚನೆಗಳು ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಬಹುಶಃ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಗುಡಿಗಾರರ ಮೂಲಪುರುಷರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಗೆಗಳು

ಮುಖವಾಡಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದು ಒಂದು ಸಮತಟ್ಟಾದ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಹಲಗೆ ಮೇಲೆ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿರುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹರಿಗೆಗಳು ಎಂದು ಜನಪದರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಯ ಸೇವೆಯ ಫಲಕಗಳಿಗೂ ಈ ಹೆಸರು ಸೂಚಿಸಿ ಧಾರ್ಮಿಕಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಚಿನ್ಹೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಹರಿಗೆಗಳು ಹನುಮಂತನ ಗುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೆಂಪರಾಯ, ಕರಿರಾಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಗೋಡೆಗೆ ತೂಗು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಜಾತ್ರೆ, ಥೇರು, ಉತ್ಸವಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ದೇವರ ಪರಿವಾರದ ದೇವರಾಗಿ ಇವರು ಮೆರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹರಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತವರು ವಾದ್ಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೀರಾವೇಷದಿಂದ ಕುಣಿಯುತ್ತಾ ವಿಶೇಷ ಮೆರಗನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಂಪರಾಯ, ಕರಿರಾಯ

ಜೊತೆಗೆ ರಾಜ ಮತ್ತು ರಾಣಿ, ಪೂಜಾರಿ (ಚಿತ್ರ ೮೩, ೮೫) ಹರಿಗೆಗಳು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಸೇವಕರಂತೆ ಕಾಣುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಸೋಮಗಳು

ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಜನಪದರ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಸೋಮ, ಕರಿಸೋಮಗಳು ದೇವರ ಪರಿವಾರ ದೇವರುಗಳಾಗಿ ಅಂಗರಕ್ಷಕರಂತೆ, ಹರಿಗೆಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹೆಸರುಗಳಂತೆಯೇ ಕರಿಸೋಮ ಮುಖವಾಡವು ಕಪ್ಪುವರ್ಣದಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು, ಅಗಲಿಸಿದ ಉಗ್ರವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಗರ್ಜಿಸುವ ರೀತಿಯ ಬಾಯಿ ಹಾಗೂ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳ, ಪೌರುಷವಾಗಿರುವಂತಹ ಮೀಸೆಗಳು ಹಣೆಪಟ್ಟಿಯ ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಭಯಾನಕವಾದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮುಖದಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಗೊಂಡು, ನೋಡುಗರಲ್ಲಿ ನಡುಕವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಇದರ ವೇಷಧಾರಿಗಳು ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಲಯಬದ್ಧವಾದ ನೃತ್ಯದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕೆಂಪುಸೋಮ ಕೂಡ ಕೆಂಪುವರ್ಣದ ಮುಖವಾಡ ಹೊಂದಿ ಭಯಾನಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಚಣ್ಣ

ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಜಯ-ವಿಜಯರೇ ಕರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಚಣ್ಣ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶತ್ರುಗಳಾಗಿ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವ ಕರಿಯಣ್ಣ-ಕೆಂಚಣ್ಣ ಇವರಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಆಗದು. ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಕರಿಯಣ್ಣ-ಕೆಂಚಣ್ಣ ಇಂದಿಗೂ ಇದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದು ಜಾನಪದರ ನಂಬಿಕೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಯ ಭಕ್ತರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಭೂತನೆರಿಗೆ ಉತ್ಸವವನ್ನು ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ೫೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ ಎಂದು ಸ್ಥಳೀಯ ಜಾನಪದ ತಜ್ಞರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭೂತನೆರಿಗೆ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಕರಿಯಣ್ಣ-ಕೆಂಚಣ್ಣ ವೇಷಧಾರಿಗಳು ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಡಿನ ಮರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಮುಖದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಬಣ್ಣ ಹಾಕಿದ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಹಲಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗವಿರುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ಭಕ್ತರು ಇವರ ಮುಂದೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಮತ್ತು ಗುಣಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಇವರನ್ನು ಕೆಣಕುತ್ತಾರೆ.

ವಿಷ್ಣು ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಸಹಿಸದ ಈ ಕರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಚಣ್ಣ, ಭಕ್ತರ ಮೇಲೆ ಕೋಪಗೊಂಡು ಅವರೆಡೆಗೆ ನುಗ್ಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಬಾಳೆ, ಹಲಸಿನ ಹಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ರಸಾಯನವನ್ನು ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆವೇಶಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವ ವೇಷಧಾರಿಗಳು ಏನುಕೊಟ್ಟರು ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ಜಾನಪದ ಐತಿಹ್ಯವಾಗಿದೆ.ಈ ಕರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಚಣ್ಣ ಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ತೂಬಾಗೆರೆ ಕಲ್ಲುಕೋಟೆಯ ಭೂತನೆರಿಗೆ ಉತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಕರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಚಣ್ಣ ವೇಷಧಾರಿಗಳು ಜೀವಂತ ಕುರಿ, ಕೋಳಿಗಳ ಕುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ರಕ್ತ ಹೀರುವುದೇ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶ. ಜಾನಪದ ದೇವ ಕರಿಯಣ್ಣ-ಕೆಂಚಣ್ಣರ ಕುಣಿತದ ಆರ್ಭಟವೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ಉತ್ಸವ ಕಲ್ಲುಕೋಟೆಯ ಮುತ್ತುರಾಯಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪ ಆಚರಣೆಯ ವಿಶೇಷ ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಪೋತರಾಜನು ಗಾವನ್ನು ಸಿಗಿಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪೋತರಾಜನ ಅವತಾರವನ್ನು ಅಥವಾ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾದ ನಾಯಕ, ಭೋವಿ, ಹೊಲೆಯ ಅಥವಾ ಮಾದಿಗ ಜನಾಂಗದವರೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಚಂದಾಳದ ಗೊಂಬೆಗಳು

ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಚಂದಾಳದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣು ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇವು ರಚನೆಗೊಂಡು ದಸರಾ ಬೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ, ದೀಪಾವಳಿ ಬೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ರಾಜ- ರಾಣಿಯರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತವೆ.

೮೧. ಕೆಂಪುರಾಯ ಹರಿಗೆ, ಜಾನಪದಲೋಕ.

೮೪. ಕೆಂಪುರಾಯ ಹರಿಗೆ, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೮೨. ಕೆಂಪುರಾಯ ಹರಿಗೆ,
ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೮೩. ರಾಜ ಹರಿಗೆ,
ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೮೫. ಪೂಜಾರಿ ಹರಿಗೆ, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೯೯. ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರ,
ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೦೦. ಕೂರ್ಮಾವತಾರ,
ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೦೧. ವರಾಹಾವತಾರ.

೧೦೨. ನರಸಿಂಹಾವತಾರ.

೧೦೩. ವಾಮನಾವತಾರ.

೧೦೪. ಪರುಶುರಾಮವತಾರ.

೧೦೫. ರಾಮಾವತಾರ.

೧೦೬. ಕೃಷ್ಣಾವತಾರ.

೧೦೭. ಬುದ್ಧಾವತಾರ.

೧೦೮. ಕಲ್ಕಿ ಅವತಾರ, ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೦೯. ಶೃಂಗಾರದ ಹುಂಜಗಳು, ಸಂ. ವೆಬ್. <<<<<

೧೧೧. ಕಾಮದೇವ, ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ. >>>>

೧೧೦. ರಾಜರಾಣಿ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೧೨. ರಾಜರಾಣಿ, ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೧೩. ಚಂದಾಳದ ಬೊಂಬೆಗಳು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.

೮೬. ಕರಿಸೋಮ, ಕೆಂಪುಸೋಮ, ಮಾರಮ್ಮನ-
ದೇವಾಲಯ, ಮೇದೇಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೮೭. ಭೂತಪ್ಪ, ಕುಕ್ಕುಡವಾಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ,
ಮೇದೇಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೮೮. ಕರಿಸೋಮ, ಕೆಂಪುಸೋಮ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ-
ದೇವಾಲಯ, ಮೇದೇಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

ಅತೀ ಆಡಂಬರದ ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಚಿತ್ರ ೧೧೦) ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿದ್ದರೂ ತುಟಿ ಮತ್ತು ಕಣ್ಣುಗಳು ಅಗತ್ಯ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಸೊಗಸಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಗಂಡು ಶಿಲ್ಪಕ್ಕಿಂತ ಹೆಣ್ಣು ಶಿಲ್ಪವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗಂಡು ಶಿಲ್ಪವು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮಣಿಗಳ ಕಿರೀಟ, ಕಂಠೀಹಾರ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ರೇಷ್ಮೆಯ ದುಬಾರಿಯಾದ ವಸ್ತ್ರವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಅಲಂಕಾರಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣಿನ ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂಚಿನ ವಿನ್ಯಾಸ ನೆರಿಗೆಗಳು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಚಂದಾಳದ ಬೊಂಬೆಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಉಪಯೋಗಗಳಿಗೆ ಒದಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕೆಮ್ಮು, ನೆಗಡಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಈ ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಅರೆದು ಬಿಸಿ ನೀರು ಅಥವಾ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಸಿದರೆ ರೋಗ ನಿವಾರಣೆಯ ಉದ್ಧೇಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಜನಪದರು ಇವುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ತೇದು ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತಹ ಈ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ ತೊಡಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ (ಚಿತ್ರ ೧೧೩) ಅವು ಅಶ್ಲೀಲವಲ್ಲದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಗ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಚಂದಾಳದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದೇಹಭಾಗದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಹಾಗೂ ಕೋನಾಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಶಿರಭಾಗವು ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ಕಿವಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸರಳ ಶೈಲಿಯ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಚಂದಾಳ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಬಡಿಗೇರರು ಕೂಡ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕರೆ ಅಂದರೆ ಕಂದು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂದಾಜು ಇವುಗಳ ಎತ್ತರ ೩ ಇಂಚು, ೫ ಇಂಚು, ೧೧ ಇಂಚುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಕ್ಯೂಬಿಸಂ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೈ ಕಾಲುಗಳು ಹಾಗೂ ಚಪ್ಪಟೆಯಾದ ತಲೆ, ಮುಖದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ತುಟಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ನಿಲ್ಲುವ ಹಾಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಣ್ಣು, ಗಂಡು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಬರುವ ಹಾಗೆ ಕೆತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹುಡುಗಿಯರಯ ಋತುಮತಿಯಾದ ದಿವಸದಿಂದ ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳವರೆಗ್ ಅವಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಹಾಗೂ ಅವಳ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಕೂಡ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗೊಂಬೆಯಾ ಆ ಋತುಮತಿಯಾದ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ "ನೀನು ಮಗುವಿಗೆ ಜನ್ಮಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮರ್ಥಳಾದೆ" ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಸದಾ ಓಡಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಹುಡುಗಿ, ಕನ್ಯೆಯಾಗಿ ಒಂಬತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ಆ ಗೊಂಬೆಯೊಂದಿಗೆ ಏನೆಲ್ಲಾ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ದೊಡ್ಡಾಟದ ಅಲಂಕೃತ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಸಮಯ ಕಳೆಯುತ್ತಾಳೆ. ನಿತ್ಯ ಸಂಜೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಅವಳ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಹಾಡು ಹಾಡಿ, ಆರತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ದಿವಸ ಎಬ್ಬಿಸುವಾಗ ಕೆಲ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಹೊಸಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ತೊಟ್ಟಿಲು ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಚಂದಾಳ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಕೂಸಿನಂತೆ ಮಲಗಿಸಿ ತೂಗುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳು ದಕ್ಕುತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಸಾಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಈ ಚೆಂದಾಳ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಉಡಿತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಮಕ್ಕಳು ಬದುಕಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಇನ್ನು ಅತಿ ಚಿಕ್ಕ ಗಾತ್ರದ ಚಂದಾಳ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಮಗುವನ್ನು ಮಲಗಿಸುವ, ತೂಗಿ ಆಡಿಸಲು ಮಾಡಿದ ತೊಟ್ಟಿಲಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುವ 'ಗುಬ್ಬಿ ಚೆಟ್ಟಿ' ನಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಚೆಟ್ಟನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಲಿನಿಂದ ಅಂದಾಜು ಎರಡು ಫೂಟ್ ಅಂತರದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪಂಜುರ್ಲಿ

ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಜುರ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪವು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು, ಇದರ ಆರಾಧನೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಡೆ ಇದು ಅಕ್ರಮ ಲೈಂಗಿಕತೆಯಿಂದ ವಂಶವನ್ನು

೦೯. ಮಹಾದೇವ ಜಗತಾಪ : ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಚಿತ್ತಾರಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪುಟ-೫೭

೧೧೯. ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಗರಡಿಮನೆ, ಬಸರೂರು.

೧೨೦. ಹುಂಜಪ್ಪ, ಗರಡಿಮನೆ, ಬಸರೂರು.

೧೨೧. ಶಿವಗಣ, ಗರಡಿಮನೆ, ಬಸರೂರು.

ಮುಂದುವರೆಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯನಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಥೆ ಪುರಾಣಗಳ ಹಿನ್ನಲೆ ಒಂದೆಡೆಯಾದರೆ, ಪಂಜುರ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪವು ಲೋಹಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿಜೃಂಭಣೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಶಿರಭಾಗಮಾತ್ರ ರಚನೆಗೊಂಡು ಕರಾವಳಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ದೇಹದ ವಿಶೇಷ ಬಣ್ಣಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ (ಚಿತ್ರ ೧೧೯) ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಿಂತ ಗಂಭೀರ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಕೋರೆ ಹಲ್ಲುಗಳೊಂದಿಗೆ, ಕುದುರೆ ರೀತಿ ಜೀನವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಇದ್ದು, ಮರಿಯನ್ನು ಜೊತೆಯಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಬಣ್ಣದ ವರ್ಣಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೈವಳಿಕೆಯು ನೋಡುಗರಲ್ಲಿ ಮೈ ನವಿರೇಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮರಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕರಾವಳಿಯ ಶೈಲಿ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮೇಲಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಯ ಹಿನ್ನಲೆಗಳ ರೂಪಾಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ಒಳಿತೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಜನಪದರು ಅವುಗಳಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಹಾಗೂ ಸೌಂದರ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳ ಬಾಗಿಲು, ಕಿಟಕಿ, ಹಸೆಮಣಿ, ನಿಲುವು ಕಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಪಡೆಯುವ ಈ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಡಗಿ ವೃತ್ತಿಯವರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾದ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು, ಜನಪದ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿರುತ್ತದೆ. ವಿನಾಯಕ ರೂಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅಷ್ಟ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ರೂಪಗಳು, ಹಸು–ಕರು, ಶಿವಭಕ್ತರಾದ ವೃಷಬೇಂದ್ರ, ಬೇಡರಕಣ್ಣಪ್ಪ, ವೀರಭದ್ರ, ಶಿವಗಣ, ನಂದಿ (ಚಿತ್ರ ೧೩೯) ಕುದುರೆ, ವಾದ್ಯ ಸಂಗೀತಗಾರರು, ನರ್ತಕಿಯರು, ಮೊಸರು ಕಡೆಯುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಸೊಗಸಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಆನಂದ ಪಡಲು ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಕಲಾ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ನಾಗಮಂಗಲ ಶೈಲಿಯ ಮರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ಶಿಲ್ಪಗಳು ವೈವಿಧ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಕಲಾ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ರಚನೆಯ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ರಚನಾ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ, ಈ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಯಾ ಭೌಗೋಳಿಕ ಶಿಲ್ಪರಚನಾ ಶೈಲಿಗಳ ವಿಭಿನ್ನತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಳ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ರಚನಾ ಕೌಶಲ್ಯತೆಯನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿವೆ. ನಾಗಮಂಗಲ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ವಿವರಣೆಗಳು ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಕುಸುರಿ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು (ಚಿತ್ರ, ೧೪೭) ಸರಳ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಚಿತ್ರ, ೧೪೮, ೧೪೯) ಕೂಡ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಜನಪದ ಶೈಲಿ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ರಥಗಳ ಮೇಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮ, ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಷದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ರಥೋತ್ಸವ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಸಿ, ಆರಾಧ್ಯ ದೇವತೆಯ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತೇರಿಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿ ಮುಖ್ಯ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡುವುದು ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಪದ್ಧತಿ. ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಲಾತ್ಮಕ ತೇರುಗಳಿವೆ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಮಯವನ್ನು ಈ ತೇರುಗಳು ಇವಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದ 'ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಗೃಹ' (ಎತ್ತರವಾದ ಗೂಡು) ಕ್ಕೂ ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಜಾತ್ರೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳ ದರ್ಶನವನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉಕ್ಕಿನ ಕಂಬಿಗಳನ್ನು ಬಿಗಿದುಕೊಂಡ ನಾಲ್ಕು ಗಾಲಿಗಳು, ಭಾರವಾದ ತೇರನ್ನು ಹೊತ್ತು ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ. ತೇರಿನ

೧೪೦. ಜಾನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ರಥದ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಚಾಮರಾಜನಗರ.

೧೪೧. ಜಾನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯ ರಥದ ಕೋಲಾಟದ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಗಳು), ಚಾಮರಾಜನಗರ.

ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೊರಡನ್ನು ಕೊರೆದು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚಿತ್ರಪಟ್ಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿದ್ದು ಇರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನವು ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಥಾನಕಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದರೆ, ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ದೈನಂದಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದೂ ಉಂಟು. ಇಂಥ ತೇರುಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಮಂಗಳೂರು, ಬೈಂದೂರು, ಬಪ್ಪನಾಡು, ಮಲ್ಕಿ, ಉಡುಪಿ, ಕುಂದಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿರಾಲಿ, ಇಡಗುಂಜಿ, ಗುಣವಂತೆ, ಕಾಸರಗೊಡು, ಹೊನ್ನಾವರ, ಮಾವಿನಕುರ್ವೆ, ಹೊಸಾಡ, ಅಗ್ರಹಾರ, ಹಳದೀಪುರ, ಹೆಗ್ಗೆ, ಅಂಕೋಲಾಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಒಳನಾಡಿನ ನಂಜನಗೂಡು, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ಗೋವಾದ ಪರ್ತಕಾಳಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಇಂಥವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಷ್ಠ ಶಿಲ್ಪಗಳುಳ್ಳ ತೇರೊಂದನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಜೋತ್ಸ್ನಾ ಕಾಮತ್ ಅವರು ಮರದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದು ಉತ್ತಮ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿವರ ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಾರ, ಕೊರಡಿನ ಕಲಾಕಾರರು ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡುದೂ ಅವನ್ನು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ತೇರಿನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ಜನನ, ಲಾಲನೆ-ಪಾಲನೆ, ತಾಯಿ ಮಗುವನ್ನು ಮುದ್ದಿಸುವುದು, ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಲಲನೆಯರು, ಗೃಹಕೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಗರತಿಯರು, ಪಶು-ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವವರು, ವಾದ್ಯಗಾರರು, ನರ್ತಕಿಯರು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ರಸಿಕತೆ, ಸರಸ-ಸಲ್ಲಾಪ, ರತಿ-ಕ್ರೀಡೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಉಬ್ಬು ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕೇಶಾಲಂಕಾರ, ಸೀರೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ, ಉಡುವ ರೀತಿ, ತಿರುಸೀರೆ, ರವೆ ಕೊರಳು, ಕೈಕಾಲುಗಳ ಆಭರಣಗಳು ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ನಿತ್ಯ ಜೀವನದ ಹಲವಾರು ಹೊಳಹುಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಉತ್ತಮ ಸಾಮಗ್ರಿ ಒದಗಿಸಬಲ್ಲದು.

ಗರ್ಭಧರಿಸಿ ಪ್ರಸವ ವೇದನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಳೆಯೋರ್ವಳು, ಕಿರಿಯ ವಯಸ್ಕರ ಭುಜಗಳ ಮೇಲೆ ಶರೀರದ ಭಾರ ಹಾಕಿದ್ದಾಳೆ. ಅವರು ಉದರವನ್ನು ನೇವರಿಸಿ ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲುಮಣಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಸೂಲಗಿತ್ತಿ, ಅವತರಿಸಿ ಬರುತ್ತಲಿರುವ ಶಿಶುವನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಟ್ಕಳದ ಕೇತಪ್ಪಯ್ಯ, ನಾರಾಯಣ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದೇ ವಿಷಯದ ಕುರಿತಾದ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪವಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ಭುಜದ ಸವಾರನಾಗಬಯಸುವ ಮಗುವನ್ನು ಆಕೆ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಳೆ. ಒಂಟಿಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಓರಣವಾಗಿ ನಿಂತ ತಾಯಿಯ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಖಾಸೀನನಾದ ಮಗು, ತಾಯಿಯೊಡನೆ ತೊದಲು ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಿದ ಚಿತ್ರ ಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರೂಪ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಬೇಲೂರಿನ ಶಿಲಾಬಾಲಿಕೆ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದರೂ ತೇರಿನ ಚಿತ್ರಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಅಲಂಕಾರಪ್ರಿಯ ವೀಕ್ಷಕರೇ ಇಲ್ಲದೇ ಪೇಚಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಮೊಳಕಾಲು ಉದ್ದದ ಜಡೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಮೈತುಂಬ ಆಭರಣಧರಿಸಿ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು, ಬಲಗೈಯಿಂದ ಒಬ್ಬಳೇ ಕುಂಕುಮ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಇಂಥದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆ, ನೆರೆಕೂದಲೊಂದರ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತಿದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಹಿಳೆಯೋರ್ವಳು ಪಾತ್ರೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವಳ ಗೆಣೆಯನು ಕೀಟಲೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಡಿಗೆ ತುಂಬ ಮೊಸರನ್ನು ಕಡೆಯುತ್ತ ಮೈಮರೆತವಳನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಮೈ-ಕೈ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಯುವತಿಯೊಬ್ಬಳು ಎಡಗೈ ಬೆರಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಗೆಳತಿಯೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಬಿಗಿಯಾದ ಕಚ್ಚೆತೊಟ್ಟು ಎಡಗೈಯಿಂದ ನೀರಿನ ಹೂಜಿ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಹಕ್ಕಿ ಹಿಡುಕ (ಬೇಟೆಗಾರ)ನು ಇದಾಗಲೇ ತನ್ನದಾಗಿಸಿದ ಹಕ್ಕಿ ಜೋಡಿಯನ್ನು ಬಲಗೈ ತೋಳ ತೆಕ್ಕೆಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ವೃಕ್ಷದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮರಿ ಹಕ್ಕಿಗಳತ್ತ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡುವ ಭಂಗಿ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಕಿರಿಬಟ್ಟೆ, ರುಮಾಲು ಧರಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಿಪ್ರೇಮಿ ತಾನು ಸಾಕಿದ ಹಾವನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧವಾಗಿದೆ. ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯ ಅಪರೂಪವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹನುಮತ್ ಆಸನದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾವಾಡಿಗ, ಓರಣವಘಿ ರುಮಾಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಪುಂಗಿಯೊದುತ್ತ ಹಾವನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ವಾದ್ಯ ಬಾರಸುವವ ಭಜಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಮುಹಲಿ ನುಡಿಸುವವ, ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ

ನುಡಿಸುವಿಕೆ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡವರಂತೆ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಮುಖವೀಣೆ, ಡೋಲು ಬಾರಿಸುವವರೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದಾರೆ. ಈ ಮೈಮರೆತ ಕಲಾವಿದರ ಹಿಮ್ಮೇಳಕ್ಕೆ ತಾನು ನರ್ತಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂದು ಅರಿಯದ ಯುವತಿ ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾಗಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಶಿಲ್ಪಕಾರ ಸೊಗಸಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಕಾಷ್ಠ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಮಿಥುನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದು ಶೃಂಗಾರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಅವು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಲಾವಿ ಧರಿಸಿ ಮೆತ್ತಗಿನ ದಿಂಬುಗಳಿಗೆ ಆತು ಕುಳಿತವ. ಪ್ರೇಮಿಯ ಆಗಮನದ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹರಯದ ಹೆಣ್ಣೊಬ್ಬಳು, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯ ಮೋದಕಗಳನ್ನು ಯುವಕನಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಮುದುಡಿ ಕುಳಿತಾಕೆಯ ವಶೀಕರಣದಲ್ಲಿ ರಸಿಕನೋರ್ವನು ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಗದೊಂದು ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಮಾತುರ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಮಧ್ಯದ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಬರಿದು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಮಿಥುನ ಚಿತ್ರಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ ಎಷ್ಟಿದೆ ಎಂದರೆ ಈ ಕಲಾಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕವು ಖಜರಾಹೋವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹಾಕುತ್ತಿದೆಯೇ ಎನಿಸುವಷ್ಟು! ಕ'ಟ್ಟಡ'ದ' ಅಂಗವಾಗಿಯೇ ಬಳಸಿದ ಕೊರಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ದೂರದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೊರಡು ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಇಲ್ಲದೇ ಹುಳ–ಹುಪ್ಪಡಿಗಳಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗುತ್ತಲಿವೆ. ಮನಸ್ಸ ಎಣ್ಣೆ ಬಣ್ಣ ಬಳಿದು ಹಾಳುಗೆಡವಿದ ಚಿತ್ರಗಳಿಗೂ ಕೊರತೆ ಇಲ್ಲ. ಈಗ ಉಳಿದವುಗಳಿಗೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಾಶ ಹೊಂದು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ, ಚಿತ್ರೀಕರಿಸಿ, ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಮುಖಾಂತರ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಲಾಗುವುದು.

ತೇರು ತಯಾರಿಕೆ

ಗ್ರಾಮೀಣರ ದೇವರ ಉತ್ಸವ ಮತ್ತು ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಎಳೆಯುವ ಬಂಸಿಯೇ ತೇರು. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ತೇರುಗಳಿವೆ. ಅಂದವಾದ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಡಿಗರೂ, ಗುಡಿಗಾರರೂ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕದಂಬ, ಗಂಗ, ಚಾಳುಕ್ಯ, ಹೊಯ್ಸಳ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ತೇರುಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು. ಮರದಿಂದ ತೇರುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ತೇರಿನ ಸುತ್ತಲೂ ದಶಾವತಾರ, ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕಥೆ, ಗಂಧರ್ವ ದೇವತೆಗಳು, ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರ, ದ್ವಾರಪಾಲಕ, ನಂದಿ, ಗರುಡ, ನಾಗ, ಹನುಮಂತ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಂಡರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಲಾತ್ಮಕ ಕೆತ್ತನೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹಳತಾದ ತೇರುಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಬನವಾಸಿಯ ೧೫೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯ ರಥ ಸುಂದರವಾದದ್ದು. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಅರಮನೆ, ಗುರುಮನೆ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾಸಗೃಹಗಳು ಮರದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಆಗರಗಳಾಗಿವೆ. ಬಡಗಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ವಿವಿಧ ಆಸನಗಳು, ಗಾಡಿ, ದೋಣಿ ಮತ್ತು ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಥಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದರು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆರೆಯಲು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೇ ಜನಪದ ರಥಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪುರಾಣದ ಹಿನ್ನಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕೃತಯುಗ, ತೇತ್ರಾಯುಗ, ದ್ವಾಪರಯುಗದ ಕಥಾನಕ ರೂಪಗಳ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣಗಳ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳ ಸಾಂಕೇತಿಕ ವರ್ಣಿಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಚವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ರಥರಚನೆಯ ಮಾದರಿಗಳು ಜನಪದದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬರುವುದೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರಥಾಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಶೈಲಿಗಳು, ರೂಪಾಕೃತಿಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮಾನವನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕೀಟಲೆಗಳು, ನೃತ್ಯಗಳು, ಸೌಂದರ್ಯದ ವರ್ಣನೆಯ ದೇಹಸಿರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸುಂದರಿಯರ ವಯ್ಯಾರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣ ಧರಿಸುತ್ತಿರುವಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು,

ಹಲವಾರು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಡಂಭನೆಗಳನ್ನು, ವಿನೋದಗಳನ್ನು, ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಈ ರಥ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದೀಯ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ದೃಶ್ಯೀಕರಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ಅಂತಹುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವೇಚಿಸುವಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಆಟೋಟಗಳು, ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳು, ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರ ದಿರಿಸುಗಳು, ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ರಥವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸಿ ರಥದ ಆಕರ್ಷಣೆ ಒಳಗಾಗಲು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುವಂತಹ ಕಿರು ಆಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತಯಾರುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ರಥ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ರಥ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಕ್ತಿ, ಭಾವ, ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೇ ಅಲ್ಲದೇ ಯುವ ಜನತೆಗೆ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡುವಂತಹ ಉತ್ತಮವಾದ ನಿರ್ಧಿಷ್ಟ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತವೆ. ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಇತಿಮಿತಿಗಳಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯಲಾರದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನಮ್ಮ ಭಾರತೀಯರದಾಗಿದ್ದು, ಸಂಕೋಚ, ಅವಮಾನ, ಸಂದೇಹ, ಗುಪ್ತ, ಗುಟ್ಟಾಗಿರುವಂತಹ ಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಂಥಗಳು ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಸದ್ಬಳಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಮಾನವನು ಸಹಜ ಮಧುರ ಬಾಂಧವ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಬದುಕುವಂತಹುದಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ವರ್ಣನೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಗೊಂಡಿವೆ. ದಂಪತಿ, ಸಂಗಾತಿಗಳ ಮಿಲನದ ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಶಿಲ್ಪಕಾರರು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟವಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಂದಾಗಿಯೇ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ನೋಡುಗರನ್ನು ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. (ಚಿತ್ರ ೧೪೨ ರಿಂದ ೧೪೬).

ಅಭಿನಯ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆ

ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಗಳ ಹರವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಬಳಕೆ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ರಂಗಭೂಮಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಮನರಂಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಕೆಗೊಂಡಿವೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ, ಸೂತ್ರಗೊಂಬೆಗಳು, ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆಗಳು (ಚರ್ಮಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ) ಮುಖವಾಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಲಾತ್ಮಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಹರವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಯಕ್ಷಗಾನ ಸೂತ್ರ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಮುಖವಾಡ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ಣಾಕೃತಿಯ ಗೊಂಬೆಯ ರೂಪಗಳನ್ನು (ಚಿತ್ರ ೬೫) ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಘನರೂಪಾಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಭಿನಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ, ಮುಖಭಾವಗಳು ಆಯಾ ಪಾತ್ರಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಗಳಿಗೆ ಲಗತ್ತಾಗಿ (ಚಿತ್ರ ೬೬, ೬೭)ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ರಾಕ್ಷಸ ರೂಪಗಳು, ರಾಮಾಯಣ (ಚಿತ್ರ ೬೮) ಕಥೆಯ ಪಾತ್ರಗಳು, ಪಾರ್ವತಿ, ಪರಮೇಶ್ವರ, ಮಹಾಭಾರತದ ಪಾತ್ರಗಳು (ಚಿತ್ರ ೭೨, ೭೩, ೭೪, ೭೫) ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಪರಿವಾರ ಪಾತ್ರಗಳ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ದೇಹದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಗಾಭಿನಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಉತ್ತಮ ನಿರ್ವಹಣೆಯೊಂದಿಗೆ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿನ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿನ್ಯಾಸದ ಮಹತ್ವದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಸಂಯೋಜನಾ ಸಾಮರ್ಥಗಳ ರೂಪವರ್ಣಿಕೆಗಳು ಜನಪದರ ಬೌದ್ಧಿಕ ಬೆಳವಣಿಕೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತವೆ. ಮರಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ರಚನೆಮಾಡಿ ಜೋಡಿಸುವುದೇ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯಾದರೆ, ಪೂರ್ಣ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟವಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ, ಆಂಗಿಕ ಅಭಿನಯ, ನೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಕುಣಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ದಾರಗಳಿಂದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ನೈಜ ಅಭಿನಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ರೂಪಿಸಿರುವ ಜನಪದ ಸೂತ್ರ ಗೊಂಬೆಗಳು ಜನಪದರ ಮನರಂಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ.

೧೪೨. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು-೧.

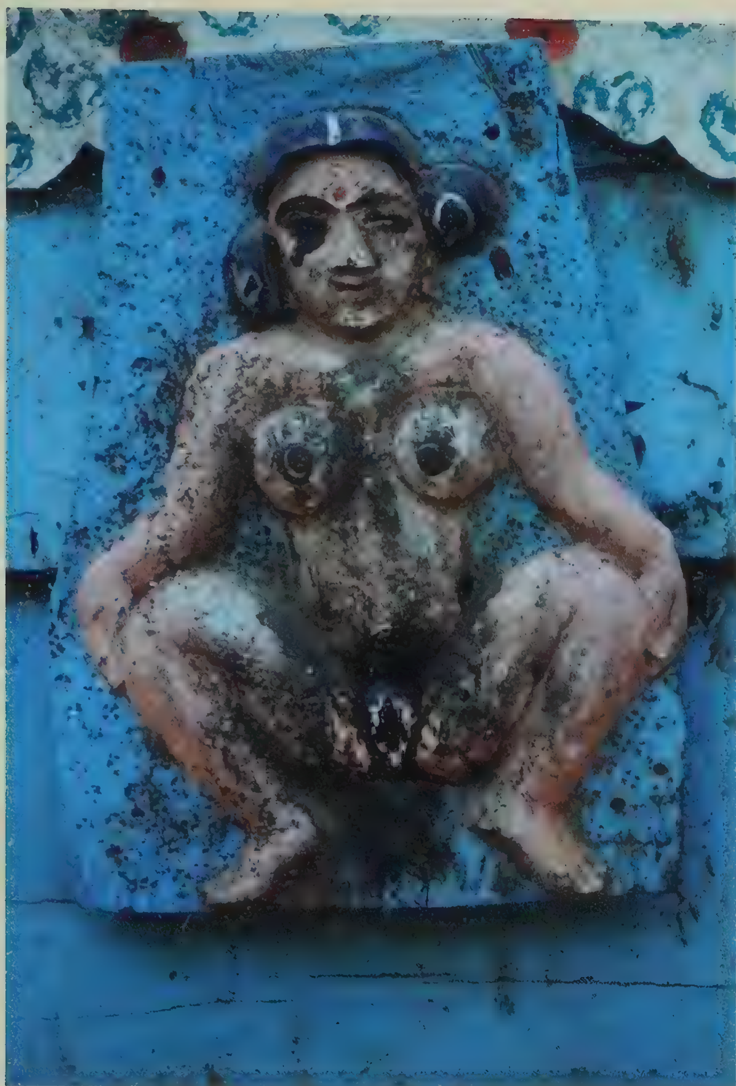
೧೪೪. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು-೩.

೧೪೩. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ-೨.

೧೪೫. ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ-೪.

೧೪೬. ಜಾನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯ ರಥದ ಲೈಂಗಿಕ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಗಳು), ಚಾಮರಾಜನಗರ.

ಈ ಜನಪದ ಸೂತ್ರ ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳು, ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ನೇಪಾಳ ದೇಶದ ಕಠ್ಮಂಡು ರಾಜಧಾನಿ ನಗರದ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು (ಚಿತ್ರ ೭೬, ೭೭, ೭೮) ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆಯೇ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಧರಿಸಿರುವ ವಸ್ತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಬಣ್ಣದ ಪೂರ್ಣ ವಸ್ತ್ರಗಳು ವಿಶೇಷತೆಯ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರದಗೊಂಬೆಗಳು ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಂಗ್ರಹಗಳಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆಗಳು ಪ್ರಕಟಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಕೈ ಬೆರಳುಗಳ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಷ್ಟು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟುತನ, ಸೂಕ್ಷ್ಮರೇಖಾ ಸಂಯೋಜನಾ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಬೆರಳುಗಳು ಒರಟಾದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದೇ ಭಂಗಿಯ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳ (ಚಿತ್ರ ೭೯, ೮೦/೧, ೮೦/೨) ವಿಭಿನ್ನ ಭಂಗಿಯ ಚಮತ್ಕಾರಗಳು ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಅಂದವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಚನೆಯ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ, ಆಭರಣಗಳು, ವಸ್ತ್ರಗಳ ಮಿಶ್ರ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಪಾತ್ರಗಳ ವಿಶೇಷತೆ ಹಾಗೂ ಗೌರವಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುವಂತೆ ರಚಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಇದು ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕಲೆ. ಇದು ತೊಗಲುಗೊಂಬೆಯ ಹಂತರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರಬಹುದಾದ ಕಲೆಯಾಗಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟವು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿಯಂತೆ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಿಂದಲೇ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿವರವು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಸದ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆರಳಿನ ಗೊಂಬೆಯಾಟ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟವು ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಗೊಂಬೆಯಾಟವೇ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವೆ.

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿಧಾನಗಳು

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಧಾನ. ಇನ್ನೊಂದು : ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನ. ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು.[೧೦]

(ಅ) ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಧಾನ : ಮರದ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅದರ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಅಂಶಗಳು ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ, ವೇಷಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಅವು ಇಂತಹ ಪ್ರದೇಶದವುಗಳೇ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವಷ್ಟು ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

ಮರದ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಸಿದ್ಧತಾ ಹಂತವನ್ನು ೧. ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳ ಆಯ್ಕೆಯ ಹಂತ, ೨. ಗೊಂಬೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಹಂತ, ೩. ಗೊಂಬೆಗಳ ಸೂತ್ರ ಜೋಡಣೆಯ ಹಂತ, ೪. ಗೊಂಬೆಗಳ ವರ್ಣಲೇಪನದ ಹಂತ, ೫. ಗೊಂಬೆಗಳ ವೇಷಭೂಷಣದ ಹಂತ ಎಂದು ರಚನೆಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

೧. ಮರದ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ಆಯ್ಕೆಯ ಹಂತ : ಮರದ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಾಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವೂ ಬೆಂಡಿನಂತೆ ತೀರ ಹಗುರವೂ ಆಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಗವಾನಿ, ಅತ್ತಿ, ಕಡವಲು, ಕರಿಹಾಲೆ, ಎತ್ತಿಗ, ಬಿಳಿನಂದಿಮರದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕರಿಹಾಲೆ ಕೆತ್ತನೆ ಮೃದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಹಿಯೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಹುಳು ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುತ್ತದೆ.

೧೦. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಪುಟ ೧೮೭

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳ ಮುಖ, ಹಸ್ತ, ಕೈಗಳನ್ನು ತೇಗು, ಹೆಬ್ಬೇವು, ಸಾಗವಾನಿ ಮರದಿಂದಲೂ ದೇಹ ಮತ್ತಿತರ ಶರೀರದ ಅಂಗಾಂಗ ಹಾಗೂ ಕಾಲಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅತ್ತಿ, ಹಾಲವಾಣ, ಕಡವಲ ಮರದಿಂದಲೂ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿಬಿರುಬಾರದ ಹಗುರಾದ 'ಮರಾಲೆ' ಮರದ ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಗೊಂಬೆಗಳ ರಚನೆಗೆ ಉತ್ತಮವಾದುದೆಂಬ ಭಾವನೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆಗಿದೆ. ಈ ಗೊಂಬೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಗರಗಸ, ವಿವಿಧ ನಮೂನೆಯ ಉಳಿ, ಸುತ್ತಿಗೆ, ಉಪ್ಪುಕಾಗದ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨. ಗೊಂಬೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಹಂತ : ಈ ಗೊಂಬೆ ರಚನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಯಾವ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕು, ಅದರ ಉದ್ದಳತೆಯೆಷ್ಟಿರಬೇಕೆಂಬ ಜ್ಞಾನವಿರುವುದು ತೀರ ಮುಖ್ಯ. ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡಿಗಾರರು ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಮುಖಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ನಾಲ್ಕೂವರೆಇಂಚು, ಕಿರೀಟಕ್ಕೆ ಐದಿಂಚು, ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಅರ್ಧ ಇಂಚು, ಆಚೆ ಈಚೆ ಗಳಿಗೆ ಎರಡೆರಡು ಇಂಚು, ಕರ್ಣಕುಂಡಲಕ್ಕೆ ತಲಾ ಒಂದೂವರೆ–ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೧೪X೮X೮ ಇಂಚು ಅಳತೆಯ ತುಂಡುಗಳು ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಗರಗಸ, ಉಳಿ ಮುಂತಾದ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗಾಗಿ ಎದೆ, ತೋಳು, ಮುಂಗೈ, ಹಸ್ತ, ತೊಡೆ, ಮುಂಗಾಲು, ಪಾದ ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಜೋಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವು ಎರಡೂವರೆ ಮೂರು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಉದ್ದವಾಗಿರುತ್ತವೆ.[೧೧]

೩. ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಸೂತ್ರ ಜೋಡಣೆಯ ಹಂತ : ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಕೀಲಿನಿಂದ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೈ, ಮೊಣಕಾಲು, ಭುಜ, ಮುಖ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಗಾಂಗಳ ಚಲನೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಜೋಡಿಸುವರು.

ಇಲ್ಲಿ ಈ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಆರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಮುಖದ ಎಡಬಲಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳು, ಒಂದು ಕೋಲಿಗೆ, ಕೈಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಸೂತ್ರಗಳು, ಇನ್ನೊಂದು ಕೋಲಿಗೆ, ಕಾಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳು ಮೂರನೆಯ ಕೋಲಿಗೆ ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದು ಗೊಂಬೆಗೆ ಆರು ಸೂತ್ರಗಳಿದ್ದರೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಲ ಬಾಲ, ಕುತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಚಲಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೂತ್ರ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಈ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಎರಡೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಈ ಸೂತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ 'ಜವಿ', ಕಪ್ಪುದಾರ, ತಂತಿ, ನಾರಾಚಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 'ಜವಿ'ಯ ಬಳಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಗೊಂಬೆಗಳ ತಲೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಆಟಗಾರ ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸಿಂಬಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆಟ ಆಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಗೊಂಬೆಯ ಎಲ್ಲ ಭಾರವೂ ಕುಣಿಸುವವನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

೪. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ವರ್ಣಲೇಪನದ ಹಂತ : ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಯಿಂದ ಕೆತ್ತಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಆಕಾರ ಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೆ, ಉಪ್ಪು ಕಾಗದದಿಂದ ಉಜ್ಜಿ, ನಾಜೂಕು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಮರಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾದ ಕೆಲವು ಗೆರೆ, ಗುಳಿಗಳು ಉಳಿದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ, ಈ ಗೆರೆ, ಗುಳಿಗಳು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು, ಮುಖದ ವಿನ್ಯಾಸ ಇನ್ನಷ್ಟು ನಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೂಲದ ಮೂಲ ಬಣ್ಣಗಳಾದ ಹರಿದಾಳ, ನೀಲಿ, ಕೆಂಪು, ಕಪ್ಪು, ಬಿಳಿಪುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗಟ್ಟಿನ ಎಣ್ಣೆ, ಅರಗು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಮುಖಕ್ಕೆಲ್ಲ ಹರಿಹಾಳದ ಲೇಪನ ಮಾಡಿ, ನಂತರ ಕಣ್ಣಿನ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಬಯಲಾಟದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಲೇಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗೊಂಬೆಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನವೆಲ್ಲ ಮುಖದ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ, ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯನ್ನು ತುಂಬಾ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನ ಪರಿಶ್ರಮ, ಕಲ್ಪನಾಶೀಲತೆ, ಸೃಜನಶೀಲತೆಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಮುಖದ ಮೇಲಿನ ವರ್ಣಲೇಪನವನ್ನು ಎರಡು ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅ. ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ

೧೧. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಪುಟ ೧೮೮

ನೇರವಾಗಿ ವರ್ಣಲೇಪನ ಮಾಡುವುದು. ಆ. ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಅರಿವೆಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಲೇಪನ ಮಾಡುವುದು.[೧೨]

ಅ. ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ವರ್ಣಲೇಪನ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ

ಉತ್ತಮವಾದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿದ್ದರೆ, ಕೆತ್ತನೆಯೂ ನಯವಾಗಿ, ಮುಖದ ಹೊಳಪನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದರ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ವರ್ಣದ ಲೇಪನ ಮಾಡುವುದು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ.

ಆ. ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಅರಿವೆಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ವರ್ಣಲೇಪನ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ : ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಲೋಪದೋಷಗಳಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಬಿರುಕು ಬಿಡುವಂತಹದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಗದೆ ಇರುವಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಗೊಂಬೆಯ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ತಿಳುವಾದ ಅರಿವೆಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ, ಅದು ಆರಿದ ನಂತರ ಅದರ ಮೇಲೆ ಹುಣಸೆ ಸರಿಯ ಲೇಪನ ಮಾಡಿ, ವರ್ಣಲೇಪನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎರಡೂ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶರೀರದ ಮುಖ, ಪಾದ, ಹಸ್ತ, ಮುಂಗೈಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವರ್ಣಲೇಪನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗೊಂಬೆಯ ಶರೀರದ ಇನ್ನುಳಿದ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಅರಿವೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಗೊಂಬೆಗಳ ರಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಬಡಿಗ 'ಯಂತ್ರ' ಬರೆದು, ಕಣ್ಣಿನ ದೃಷ್ಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು 'ಪ್ರಾಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಗೊಂಬೆಗಳ ಮುಖದಲ್ಲಿಯ ವರ್ಣಗಳು ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವುದರ ಸಲುವಾಗಿ, ಬೇವಿನ ಅಂಟು ಲೇಪಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಶ್ರೀರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಪರಶುರಾಮ, ಆಂಜನೇಯ ಮುಂತಾದ ಗೊಂಬೆಗಳ ಮುಖಕ್ಕೆ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣ, ಉಗ್ರಪಾತ್ರಗಳ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಕೆಂಪು ವರ್ಣ, ರಾಕ್ಷಸ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಲೇಪನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ರೌದ್ರತೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಲು ಕಪ್ಪು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಗೊಂಬೆಗಳ ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ನಾಮವನ್ನು, ವಿಭೂತಿ, ಗಂಧದ ಬೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಳಿಯ ಮೊಟ್ಟೆ ಬಿಳಿಯ ದ್ರವವನ್ನು ಬಣ್ಣಗಳೊಡನೆ ಬೆರಸಿ ಬಳಸಿದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೊಳಪನ್ನು, ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ತರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ. ಗೊಂಬೆಗಳ ವೇಷಭೂಷಣದ ಹಂತ : ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಬಯಲಾಟದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಜೀವ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ಗೊಂಬೆಯ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೂ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಅಲಂಕಾರ ವಿಶೇಷವಿರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕಿರೀಟ, ಭುಜಕೀರ್ತಿ, ಎದೆಹಾರ, ನಡಪಟ್ಟಿ, ವೀರಗಾಸೆ, ಕರ್ಣಕುಂಡಲ, ಕೈಕಾಲು, ತೋಳುಗಳ ಕಟ್ಟುಗಳಿದ್ದರೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೂ ಕಿರೀಟ, ತುರುಬು, ಸರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗಾಜಿನ ಚೂರು, ವಿವಿಧ ಬ್ಯಾಗಡಿ, ಮಣಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಾಗುವ ಕಿರೀಟ ಮೊದಲಾದವು ದೊಡ್ಡಾಟಗಲ ಮಾದರಿಯಂತಿವೆ. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಗದೆ, ಬಿಲ್ಲು, ಬಾಣ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಚಕ್ರ, ಖಡ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ, ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಬ. ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನ : ಇದನ್ನು ಕಾಗದದ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಪಪೆಟಿಯರ್ಸನ, ಎ.ಎಲ್.ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿಯವರು ಮತ್ತು 'ಪಪೆಟಲ್ಯಾಂಡ್'ದ ಸದಸ್ಯರು ಈ

೧೨. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಪುಟ ೧೮೯

ಹೊಸ ವಿಧಾನದಿಂದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ, ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗಿದೆ ೧. ನೆನೆಸಿದ ಪೇಪರ್ ಚೂರುಗಳನ್ನು ತಿರುವಿ ಮುದ್ದಿಮಾಡಿ, ಆ ತಿರುಳಿನಿಂದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ೨. ಉಕ್ಕಿನ ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಗದದ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ತೆಗೆದು, ಅದನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ, ಆನಂತರ ಮೈದಾ ಹಿಟ್ಟಿನ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಪೇಪರ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ, ಅದರಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಗೊಂಬೆಯ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮೂಗು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ, ಒಣಗಿಸಿ, ಗೊಂಬೆ ತಯಾಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ೩. ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಸುಣ್ಣದ ಪುಡಿ ತಂದು, 'ಫಿಕ್ಸೋಕೋಲ್' ಸೇರಿಸಿ, ಮುದ್ದೆ ಮಾಡಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಆಮೇಲೆ ಗೊಂಬೆಯ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಆಧುನಿಕ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೨. ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಚಿತ್ರಕಲೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ೧. ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೀಲುಗೊಂಬೆ ೨. ಮಣ್ಣಿನ ಕೀಲುಗೊಂಬೆ[೧೩]

೧. ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳು : ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟ ಈಗ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೀಲು ಕುದರೆ ನೃತ್ಯವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕುಣಿತ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಿಪಟೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಹೊನ್ನವಳ್ಳಿಯ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಜಾನಪದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದ್ದು, ಇವು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಏಕೈಕ ಕೀಲುಗೊಂಬೆ ಸಂಗ್ರಹಗಳೆಂದು ಡಾ. ಜೀ.ಶಂ.ಪ.ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

"ರಾಜಕುಮಾರ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರು ಕೀಲುಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಕೀಲನ್ನು ತಿರುಗಿಸುತ್ತ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವಿರುವುದರಿಂದ ಕೀಲುಗೊಂಬೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಇದಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಗೊಂಬೆಯ ಶರೀರದ ಒಳಗೆ ಕೀಲು ಕೀಲಿಗೂ ದಾರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊಳವೆಯೊಂದರ ಮೂಲಕ ಕೆಳಗೆ ಹಾಯುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊಳವೆ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾದರೆ ಅದರ ಒಳಗಿನ ದಾರ ಗೊಂಬೆಯ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆಯ ಮೂಲಕ ಸೂತ್ರದ ದಾರಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ, ಕೊಳವೆಗಳು ಗೊಂಬೆಯ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಆಟ ಆಡಿಸುವಾಗ ಗೊಂಬೆಗಳು ನೈಜವಾಗಿ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯ ತಂತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಾಗ ಜನಪದ ಬುದ್ಧವಂತಿಕೆ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೀಲುಗೊಂಬೆ ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುವ ಕಲೆಯಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡು ತಾಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಮನರಂಜನೆಯೇ ಈ ಆಟದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವಗಳಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಆಟ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಥೆಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜ, ಸೇನಾಧಿಪತಿ, ಸೈನಿಕ, ರೈತ, ಜಟ್ಟಿ, ಕೋಡಂಗಿ, ಗೌಡ, ನರ್ತಕಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಗೊಂಬೆಗಳೂ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಲೂ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಆಟಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ : ಈ ಗೊಂಬೆಗಳು ಒಂದು ಅಡಿಯಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಲೆಯ ಮರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹದಗೊಳಿಸಿ, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದಂತೆ, ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾದ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೀಲಿಗೆ ದಾರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊಳವೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಗೊಂಬೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

---

೧೩. ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ.ಪಾಟೀಲ : ಜನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಪುಟ ೧೯೧

ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ವರ್ಣಲೇಪನವನ್ನು ಮುಖ, ಕೈ, ಕಾಲು, ಪಾದ ಮುಂತಾದ ಶರೀರದ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಕಾಣಿಸುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಪಾತ್ರಗಳ ಗುಣವಿಶೇಷತೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿ, ಪೌರಾಣಿಕ ಮೊದಲಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಪಾತ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆ ತರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗಂಡು ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಮೀಸೆ, ಕಾಸಿಪಂಚೆ, ನಡಪಟ್ಟಿ, ಅಡ್ಡವಸ್ತ್ರ, ನಿಲುವಂಗಿಗಳಿದ್ದರೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವೈಯಾರದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಗೊಂಬೆಯ ವೇಷಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಮಕಮಲ್ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

೨. ಮಣ್ಣಿನ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳು : ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಮಾಜಾಯಿಸಿಕೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಣ್ಣಿನ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳಿದ್ದವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ, ದಾರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕೀಲು ಜೋಡಿಸಿ, ಕೈ, ಕಾಲು, ಮುಖ ಅಲುಗಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ವೇಷಭೂಷಣ, ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಗಳು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಗೊಂಬೆಯಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ, ಬಯಲಾಟಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕಲೆ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟ. ಇದಕ್ಕೆ ಏನಿಲ್ಲ ಎಂದರೂ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ತೂಕವಾದ ಮರದ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಸೊಗಸಾಗಿ ಬಣ್ಣಬಳಿದು, ಯಕ್ಷಗಾನದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸೂತ್ರಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಪ್ಪು ಪರದೆಯ ಹೊರಗೆ ಕುಣಿಸಲಾಗುವುದು. ಕಲಾವಿದರು ರಂಗದ ಒಳಗೆ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗೊಂಬೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೊರಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ತೆರೆಯ ಹಿಂದೆ ಕಲಾವಿದರು ಕಾಣದಂತೆ ಇವು ತೆರೆಯ ಹೊರಗೆ ಕುಣಿಯುತ್ತವೆ. ಮಾನವರೇ ಮಾತಾಡಿದರೂ ಗೊಂಬೆಗಳೇ ಮಾತಾಡಿದಂತೆ, ಹಾಡಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕೈ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಗೊಂಬೆಗಳು ತುಟಿಯನ್ನೂ ಅಲುಗಿಸಬಲ್ಲವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಮಾಯಾಸೃಷ್ಟಿ. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಅನೇಕ ತಂಡಗಳು ಈಗ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ತಂಡಗಳು ಈಗಲೂ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಕುಂದಾಪುರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಧಾರವಾಡ, ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆ ಇನ್ನೂ ಬದುಕಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಾಸ್ತವದ ಈ ಆಟಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆ[೧೪]

ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಬಯಲಾಟಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಕಲೆ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟ. ಇದಕ್ಕೆ ಏನಿಲ್ಲಾ ಅಂದರೂ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ತೂಕವಾದ ಮರದ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಸೊಗಸಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಬಳಿದು ಯಕ್ಷಗಾನದ ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸೂತ್ರಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಕಪ್ಪು ಪರದೆಯ ಹೊರಗೆ ಆಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಕಲಾವಿದರು ರಂಗದೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗೊಂಬೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೊರಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ತೆರೆಯ ಹಿಂದೆ ಕಲಾವಿದರು ಕುಣಿದಂತೆ ಇವು ಕುಣಿಯುತ್ತವೆ. ಕೈ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಗೊಂಬೆಗಳು ತುಟಿಯನ್ನು ಅಲುಗಿಸಬಲ್ಲವು. ಕಣ್ಣನ್ನು ಹೊರಳಿಸಬಲ್ಲವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಮಾಯಾಸೃಷ್ಟಿ, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಅನೇಕ ತಂಡಗಳು ಈಗ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ತಂಡಗಳು ಈಗಲೂ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಮಂಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಧಾರವಾಡ, ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು, ಬಳ್ಳಾರಿ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆ ಇನ್ನೂ ಬದುಕಿದೆ. ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ ನಾಗಮಂಗಲ ತಾಲ್ಲೂಕು ನೆಲ್ಲಿಗೆರೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರಿಂದಲೂ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಜನಪದ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸತನ್ನು ನೀಡಿವೆ.[೧೫]

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳು ಮಾನವನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕಿನ ಮೂಲಾಧಾರಗಳು. ಅವನ ಸರ್ವಜೀವ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವಕ್ಕೆ ಅವೇ ಕಾರಣ. ಕಲಾಸಕ್ತಿ ಕೇವಲ ಯಾವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ ವರ್ಗಕ್ಕೆಂದೇ ಮೀಸಲಾದದ್ದಲ್ಲ.

೧೪. ಮುದೇನೂರು ಸಂಗಣ್ಣ (ಸಂ) : ಗೊಂಬೀಗೌಡ–ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟಗಳು : ಪುಟ ೧೮
೧೫. ಜೀಶಂಪ : ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ : ಪುಟ ೨೫

ಈ ಬಾಬತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಸಮನಾಸಕ್ತರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿವರೆನ್ನದೆ ಇಡೀ ಮಾನ ಸಮಾಜವೇ ಬುದ್ಧಿಬಲ್ಲಂದಿನಿಂದಲೂ ಕಲಾಭಿರುಚಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪೋಷಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬಂದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪಂಡಿತರು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಕಲಾಪಂಡಿತರು ಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆ ಕಲೆಗಳನ್ನೂ 'ಮಾರ್ಗ' ಮತ್ತು 'ದೇಶೀ'ಯೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶಿಷ್ಟರ ಮಾರ್ಗ ಕಲೆಗಳೆನ್ನುವಂಥಹವು ನಮ್ಮ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳಿಂದಲೇ ಮೈಪಡೆದಿವೆಯೆಂಬ ಸರ್ವಸಮ್ಮತ ಮಾತು ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ.

ಈ ರಂಗಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅಭಿಜಾತ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ರಂಗಭೂಮಿಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಇವುಗಳು ಆರಾಧನೆ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡವೆಂದು ಹಲವು ತಜ್ಞರ ಅಭಿಮತ. ಜಾನಪದ ರಂಗಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಯಲಾಟಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದಂತವು. ಕರಾವಳಿಯ ಯಕ್ಷಗಾನ, ದೊಡ್ಡಾಟ, ಸಣ್ಣಾಟ, ಪಾರಿಜಾತ, ಸಂಗ್ಯಾಬಾಳ್ಯ, ಗೊಂಬೆ ಆಟ ಮುಂತಾದವು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡಾಟ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಸ್ವಭಾವದವು. ದೊಡ್ಡಾಟದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಮೂಲ, ಛಾಯಾಮೂಲ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಮಾಮೂಲವೆಂದು ಮೂರುತೆರೆ. ತೊಗಲುಗೊಂಬೆಯಾಟ ಛಾಯಾ ಮೂಲದ್ದು. ಪ್ರತಿಮಾ ಮೂಲದ ಗೊಂಬೆಯಾಟವನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪುತ್ಥಳಿಗೊಂಬೆ ಆಟವೆಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾದರೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಗೊಂಬೆ ಆಟವೆನ್ನುವುದುಂಟು. ಈ ಆಟಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟಿರುವ ಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುವಿಧ. ೧. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ೨. ಸಲಾಕೆ ಗೊಂಬೆ ೩. ಕೀಲುಗೊಂಬೆ ಮತ್ತು ೪. ಕೈಗೊಂಬೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲೀಗ ಕೊನೆಯವೆರಡು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಿಟ್ಟಿರುವ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಕೈಗೊಂಬೆಗಳೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆಯಾದ ಸಲಾಕಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಒಂದೆರಡು ತಂಡಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಆಟಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಕ್ರಿ.ಪೂ.ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುವ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟದ ಉಗಮ ವಿಕಾಸಗಳ ಕಲೆ ಕುತೂಹಲಕರವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನು ಬೌದ್ಧಿಕ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಲೇ ತಾನು ಕಂಡುಂಡದ್ದನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಮೊದಲು ಚಿತ್ರರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದಂತೆ ತ್ರಿಗಾತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡ. ಅವನ ಮತ್ತು ಗೊಂಬೆಯ ಸಂಬಂಧ ನಿರಂತರವಾದದ್ದು. ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜೀವನಾವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲೂ ಅದು ಆಟಿಗೆ, ದೇವರು, ಭೂತ, ಸ್ಮಾರಕ, ವಿಗ್ರಹ ಮುಂತಾದ ಹತ್ತಾರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಮನೋವಿಲಾಸಗಲಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಕಾರಗೊಂಡು ವರ್ತಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಡಬನ್ನಿ ಸೂತ್ರ ಗೊಂಬೆಗೆ ದೇಸೀಯ ಅರಸರ ಮಗನಿಗೆ ಸೋ ॥
ದೇಶೀ ಅರಸರ ಮಗನ ಮದುವಣ್ಣನಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾ ಮಾಡೋದು ಬೆಳಗೋದು ॥[೧೬]

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಗೊಂಬೆಯ ಚಲನಹೀನ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಕಂಡು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನಂತೆ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯ ಜೀವ ಜಂತುಗಳಂತೆ ಅದೂ ವರ್ತಿಸಲೆಂದು ಬಯಸಿದ. ಅಂತೆಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಆಂಗಿಕಾಭಿನಯವನ್ನು ತುಂಬುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ಅವನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅಳವಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ಮಹೆಂಜೋದಾರೋ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಗೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಮನಗಾಣಬಹುದು. ಚಲಿಸುವ ಬಾಹುಗಳ ಗೊಂಬೆ, ಲಾಗ ಹಾಕುವ ಆಟಿಗೆ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ತಲೆಯಾಡಿಸುವ ಗೂಳಿ, ದಾರದ ನೆರವಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಚಲಿಸುವ ಕೋತಿ ಮುಂತಾದ ಗೊಂಬೆಗಲು ಐದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಮಾನವನ ಕಲ್ಪನಾ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ವಸ್ತು ಚಲಿಸುವುದೆಂಬ ಚಲನ ತತ್ವವನ್ನು ಅವನು ಮನಗಂಡಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

೧೬. ಉತ್ತರದೇಸ ಕತ್ಲರಾಜ್ಯ : ಡಾ.ಕೆ.ಅನ್ನದಾನಿ : ಪುಟ ೧೯೭

ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟ

ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಹಾವಭಾವಗಳನ್ನೂ, ವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನೂ ಅನುಕರಿಸುವ ಗೊಂಬೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮನರಂಜನೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದು. ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಗ್ರೀಕರು ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಿಂದ ಮನರಂಜನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತದ ಕಾಲದಷ್ಟು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಗೊಂಬೆಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಒಯ್ಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಭಾಸನ ಪ್ರತಿಮಾ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರತಿಮಾ ಗೃಹದ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಗೊಂಬೆಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಹರಪ್ಪಾ ಮಹೆಂಜದಾರೋ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ ಗೊಂಬೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ದೇವದಾನವ ಶಿಲ್ಪಿ, ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದನಂತೆ. ಈ ಗೊಂಬೆಗಳು ವೀಣೆ, ಮೃದಂಗ ತಾಳಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ನೃತ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಆನಂದಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಥಾ ಸರಿತ್ಸಾಗರದಲ್ಲಿಯೂ ಗೊಂಬೆಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯಪೂರ್ಣ ಘಟನೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಮಾತಾಡುವ, ಕುಣಿಯುವ, ಹೂಕೊಯ್ಯುವ, ಮಾಲೆ ಕಟ್ಟುವ ವಿನೋದಗೊಳಿಸುವ ಗೊಂಬೆಗಳ ವರ್ಣನೆ ಅಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ವಿನೋದಗೊಳಿಸುವ ಗೊಂಬೆಗಳ ವರ್ಣನೆ ಅಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಪಂಪಭಾರತದ ನೀಲಾಂಜನೆ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನೀಲಾಂಜನೆಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಇಂದ್ರನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಪುರದೇವನಿಗೆ ರಸಾಭಾಸವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗೊಂಬೆಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ಮತ್ತು ಇತರ ಜೀವಿಗಳ ಅನುಕರಣೆಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಗೊಂಬೆಗಳ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಪಡಿಸುವ ಜಾನ್ ಬ್ರಸೆಲ್ಲರ ಈ ಮಾತುಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ – "Puppets have been known from early times. no country or date can be given for their birth. they appeared in ancient Chinese religious ceremonies, in Indian magical rites, and have been discovered in early egyptian tombs".[೧೭]

ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ, ಅವಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಒಡವೆ, ಉಡುಪುಗಳನ್ನು ಉಡಿಸುವ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಲೆ ಮಾನವನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಕರಗತವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ. ಅವನು ದೇವಾಧಿದೇವತೆಗಳ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪೂಜಿಸಿದ. ಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಧರ್ಮಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಇಂಥ ಗೊಂಬೆಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೂಲ ಮೂರ್ತಿಯ ಜೊತೆಗೆ, ದೇವಾಲಯದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ನಾನಾ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮೆರೆಯುವ ಮೂತಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದ, ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸಿದ. ಗ್ರಾಮೀಣ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಈ ದೇವತೆಗಳ ಧೂತರಾದ 'ಬೇತಾಳಗಳು' ಭಯಂಕರ ಆಕಾರದ ಮಣ್ಣಿನ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಮರದ, ಕಂಚಿನ, ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುವ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ಪರಿಚಾರರ, ಚಾಮರಗಿತ್ತಿಯರ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಗೊಂಬೆಗಳ ಒಂದು ಲೋಕವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ರಥಗಳಲ್ಲಿ, ಚಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ, ಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ, ಅಪಾರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಲಿಯುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಗೊಂಬೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅರಮನೆ ಗುರುಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಗೊಂಬೆಗಳ ಬಳಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗನುವಾಗಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಕೂರಿಸುವ ವಾಡಿಕೆ ಈಗಲೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ನವರಾತ್ರಿ ಗೊಂಬೆಗಳ[೧೮] ಸಂಪ್ರದಾಯ ತನ್ನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮರದ ಹೊಟ್ಟಿನ ಗೌರಗೊಂಬೆಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಯಂತೂ ಅತ್ಯಪೂರ್ವವಾದುದು. ನಾನಾ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಮೆರೆಯುವ ಗೊಂಬೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗೊಂಬೆಗಳ ಬಳಕೆ ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗಗಳು ಬಂದಾಗ ಇತರ ರೋಗಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾರಿಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ

೧೭. ಜೀಶಂಪ : ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ : ಪುಟ ೨೫
೧೮. –ಅದೇ– ಪುಟ ೬೧

೬೫. ಯಕ್ಷಗಾನ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಗಳು, ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೬೬. ರಾಕ್ಷಸ ಮುಖವಾಡ, ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೬೭. ಲಂಕಿಣಿ ಮುಖವಾಡ, ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.

ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರದ ಬೃಹದಾಕಾರದ 'ಮಾರಿ'ಯ ವಿಗ್ರಹಗಳ ವಿಸರ್ಜನೆ ತನ್ನದೇ ಅದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಗಡಿಮಾರಿ, ಉಡಗೋಲಜ್ಜಿ, ಬರಡಕಲ್ಲು, ಹಿಗ್ಗುತ್ತಪ್ಪ, ನೂರೊಂದಯ್ಯನ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಕೊಂತಿಗೊಂಬೆ–ಹೀಗೆ ಗೊಂಬೆಗಳ ಅನಂತ ವೈವಿಧ್ಯ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದುದು.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಿವಶರಣರ ಕಾಲದಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಗೊಂಬೆಯ ವರ್ಣನೆ ಹೀಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. "ಜಗತ್ತೆಂಬ ಯಂತ್ರದ ಹಾಹೆಗೆ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ತುಷವ ತೊಡಿಸಿ ಅಹಮಹಮತೆಯೆಂಬ ಸೊಕ್ಕ ನಿಕ್ಕಿ ಬಾರದ ಬಟ್ಟೆಯ ಧರಿಸಿ, ಕಾಣದ ದುಃಖವ ಕಾಣಿಸಿ, ಉಣ್ಣದ ಅಪೇಯವನುಣಿಸಿ, ಮರಾಕಿ ವಿನೋಧಿಸಿದನಯ್ಯ!"[೧೯]

ಈ ಮಾತುಗಳು ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗೆ ಪ್ರಾಣ ಉಂಟೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಹುರೂಪಿ ಚೌಡಯ್ಯ "ಬಸವಣ್ಣನೆನ್ನ ಬಹುರೂಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾದ" ಎಂದು ವಚನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಹರಿಹರನ ಬಸವರಾಜ ದೇವರ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ "ಶಿವನ ಮನೆಯ ತೊತ್ತಿನ ಮನೆಯ ತೊತ್ತಪ್ಪ ಮಾಯೆಯಾಡಿಸುವ ಮಣ್ಣುರೂಪ, ಕಪ್ಪಡದ ಹಾಹೆ ಕಲ್ಲಜಂತ್ರ, ಹುಲ್ಲಬೊಂಬೆ ...." ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಹೇರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. "ಅಂಬದೊಳುಕಾಂಬ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಂತೆ" ಎಂಬ ಕನಕದಾಸರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಕಲ್ಪನೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪುರಂದರ ದಾಸರಂತೂ ಅದನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ–"ಗೊಂಬೆ ಆಟವನ್ನಾಡಿಸಿದ ಮಹಾಭಾರತದ" "ನೀನೆ ಆಡಿಸಿದಿರಲು ಜಡ ಒನಕೆಯ ಗೊಂಬೆ ನೀನಿಟ್ಟ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಕೈಕಾಲು, ಡಿಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಿರಲು ಕಾಂಬ ಸೂತ್ರ ಗೊಂಬೆಯಂತೆ, ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೆ ವಸ್ತ್ರ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಅಳ್ಳಾಚಾರಿ ಗೊಂಬೆಯಂತೆ ಆಡಿ ಹೋದನು."[೨೦]

ಹೀಗೆ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಸಾಕಸ್ಟು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಗೊಂಬೆ ಮೇಳಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ನಾಡಿನ್ಯಾದಂತ ಮೆರೆಸಿ ಕಲಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ನೀಡಿದ್ದರು. ಅಂಥ ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಮುಖವಾದ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

೧. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟ ೨. ಕೀಲು ಗೊಂಬೆಯಾಟ ೩. ಮಣ್ಣಿನ ಗೊಂಬೆಯಾಟ[೨೧]

ಮೇಲಿನ ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಗೊಂಬೆ ಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಶಾಖೆ. ಈಗ ಈ ಕಲೆಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದರ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಜನಪದ ಮನರಂಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿತ್ತು. ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಹೊನ್ನವಳ್ಳಿಯ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಳವಾಗಿದ್ದು, ಈಗ ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ತಂಡವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕೀಲುಗೊಂಬೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನೇ ೧೯೬೯ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಜಾನಪದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಾಜಕುಮಾರ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರು ಕೀಲುಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಏರಿ, ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ವಿಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಕೀಲನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದ ಹೇಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವಿರುವುದನ್ನು ಕೀಲುಗೊಂಬೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು

೧೯. ಜೀಶಂಪ : ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ : ಪುಟ–೬೩
೨೦. –ಅದೇ– ಪುಟ–೬೩
೨೧. –ಅದೇ– ಪುಟ–೬೩

ಬಂದಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೇ ಗೊಂಬೆಯ ಶರೀರದ ಒಳಗೆ ಕೀಲು ಕೀಲಿಗೂ ದಾರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊಳವೆಯೊಂದರ ಮೂಲಕ ಕೆಳಗೆ ಹಾಯುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬ್ಬಿಣದ ಕೊಳವೆ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾದರೆ ಅದರ ಒಳಗೆ ಗೊಂಬೆಯ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ದಾರ ಮತ್ತು ಕೊಳವೆಗಳು ಗೊಂಬೆಯ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಈ ತಂತ್ರ ತಿಳಿಯದೇ ಗೊಂಬೆಗಳೇ ಸಹಜವಾಗಿ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುವ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಗೊಂಬೆಯ ಶರೀರದ ಒಳಗೆ ದಾರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವ ತಂತ್ರ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳ ಸೂತ್ರ ಮೇಲುಮುಖವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವನ್ನು ಕುಣಿಸುವವರು ದಾರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ತಾವು ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಗತ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತೆರೆಯ ಮುಂದೆ ಗೊಂಬೆಗಳು ಕೈಕಾಲು ಆಡಿಸುತ್ತ ತಾವು ಕುಣಿಯುತ್ತವೆ. ಸೂತ್ರದ ನಿಯಂತ್ರಣದಂತೆ, ಇಲ್ಲಿ ಕುಣಿಸುವವರ ಕೈಕಾಲುಗಳು, ಸೂತ್ರಗಳು, ನಾರಾಚಗಳು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ದೋಷ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲಾವಿದ ತೆರೆಮರೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ಕುಳಿತು ತನ್ನ ಕೈಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿ ಗೊಂಬೆಗಳ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಾರಗಳು ಗೊಂಬೆಯ ಶರೀರದಲ್ಲೇ ಅಡಕವಾಗುವುದರಿಂದ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಲಾವಿದರ ಕೈಚಳಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಪ್ರದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಕಲೆ ಎನಿಸಿತ್ತು.[೨೨]

ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಒಂದು ಅಡಿಯಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಎತ್ತರವಿರುವ ಕಿರಿಯ ಪ್ರಮಾಣದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಲೆಯ ಮರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹದಗೊಳಿಸಿ ಈ ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುವುದು. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಈ ಮರಕ್ಕೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಹುಳುವೂ ಬೀಳದೆ, ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಡೆಯಬಹುದಾದುದು. ಈ ಮರದಿಂದ ಕೈ, ಕಾಲು, ತೊಡೆ, ತೋಳು ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೀಲುಕೀಲಿಗೆ ದಾರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗುವುದು. ಮುಖ, ಹಸ್ತ ಮತ್ತು ಪಾದಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೇಕಾದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಮಕಮಲ್ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗುವುದು. ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಳದಿಯ ಬಣ್ಣ, ಹಣೆಗೆ ಸಾದು ಗಂಡುಗೊಂಬೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಚಿಗುರು ಮೀಸೆ, ವೈಯ್ಯಾರದ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸದ ವರ್ಣರಂಜಿತ ರುಮಾಲು, ಕಾಸೆಯ ಪಂಚೆ, ನಡುಪಟ್ಟಿ, ಅಡ್ಡವಸ್ತ್ರ ನಿಲುವಂಗಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಇವು ರಂಜಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಮರದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಗೊಂಬೆಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ, ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆ. ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ, ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ವೃತ್ತಿಯೇ ಆದುದರಿಂದ ಈ ಆಟವನ್ನು ನೋಡಲು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು, ಶುಲ್ಕವನ್ನು ನೀಡಬೇಕು. ಸರ್ಕಸ್ಸಿನಂತೆ, ಪ್ರವಾಸಿ ಚಿತ್ರಮಂದಿರದಂತೆ ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಡೇರೆ ಇರುತ್ತದೆ.[೨೩] ಗೊಂಬೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಆ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಣ್ಣು, ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಶಿಲೆ ವಿವಿಧ ಲೋಹಗಳು ಬಳಕೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ಹವಾಮಾನದ ವೈಪರೀತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಗ ಹಾಳಾಗುವ ಅಲ್ಪಾಯುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಲೆಗಳಾಗಿ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿವೆ. ಗೊಂಬೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆಂದು ನಿಸರ್ಗ ಕರುಣಿಸಿದ ಸಮೃದ್ಧ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯೇ. ಇದರಿಂದ ಗೊಂಬೆಯ ಆಕೃತಿಯ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಆದರೆ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು ಬಳಸಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡಬರಲಾರದೆಂಬುದು ಅನುಭವಸಿದ್ಧ.

ಜನಪದ ಕಲೆಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಉಳಿದುಬಂದ ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸೂತ್ರದಗೊಂಬೆಯಾಟ, ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆಯಾಟವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಕಥಾವಸ್ತು

೨೨. ಜೀಶಂಪ : ಮಿಂಚಿನಬಳ್ಳಿ : ಪುಟ-೬೬
೨೩. -ಅದೇ- ಪುಟ-೬೭

೭೨. ಕೃಷ್ಣ–ರುಕ್ಮಿಣಿ–ರಾಧ, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೭೩. ಕೃಷ್ಣ–ರಾಧೆ ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ. >>>>>

೭೪. ತಮಾಷೆಗಾರರು, ಹೆಣ್ಣೂರು. <<<<<

೭೫. ವಿನಾಯಕ, ಗಣ, ಆಂಜನೇಯ, ಇತರರು, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೭೮. ಹನುಮಂತ, ಸುಗ್ರೀವ, ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆಗಳು, ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೭೦. ಹನುಮಂತ ಈಶ್ವರ, ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೭೯. ಸೀತೆ, ಪರಮೇಶ್ವರ, ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೭೧. (ನಾರದ) ರಾಮ, ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೭೬. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು,
ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ.

೭೮. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು,
ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ.

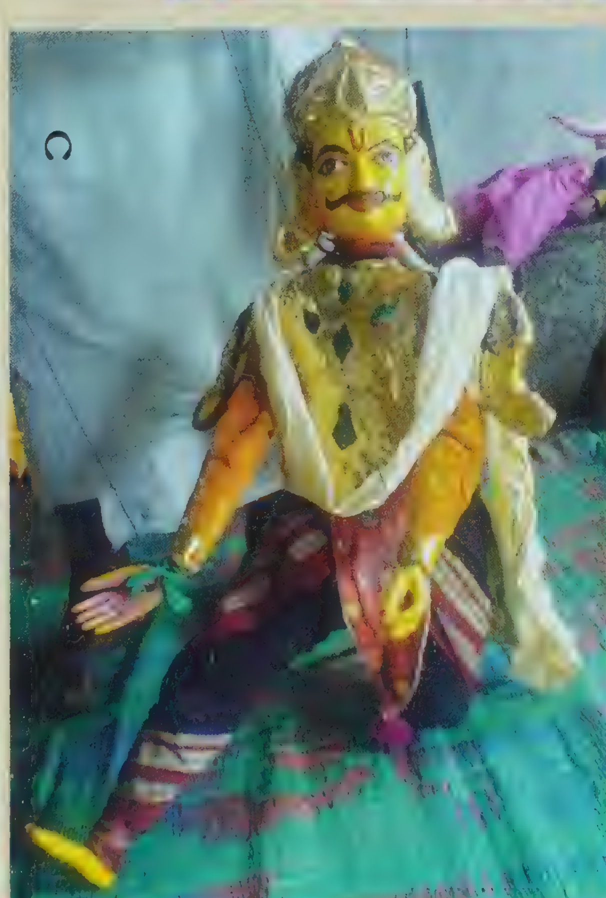

೭೭. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು (ರಕ್ಕಸ)
ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ.>>>>>

೭೯. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು,
ಹರಪನಹಳ್ಳಿ.

೮೦. ೧. ಧರ್ಮರಾಯ,
೨. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಸೂತ್ರದ
ಗೊಂಬೆಗಳು, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ.

ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತದಿಂದ ಆಯ್ದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರಸಂಗಗಳು. ಸತ್ಯಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ, ಭಕ್ತಮಾರ್ಕಂಡೇಯ, ಭಕ್ತಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಸಾನಂದ ಗಣೇಶ, ಶಿಬಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮುಂತಾದವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು.ಇವುಗಳು ಮನರಂಜನೆ ನೀಡುವುದಲ್ಲದೆ ಸತ್ಯ, ಧರ್ಮ, ನ್ಯಾಯ, ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ಪ್ರೇರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಥೆಗಳು ನಮ್ಮ ಭವ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಾಗೂ ಪರಂಪರೆಯ ಜೀವಂತ ಆಸ್ತಿ.[೨೪]

ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡ ಕಲೆ. ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರ, ಗೊಂಬೆ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರಧಾರ ಪ್ರಮುಖ. ಜೀವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೈ ಸಹಾಯದಿಂದ ಆಡಿಸಿತೋರಿಸುವ ಸೂತ್ರಧಾರನ ಕಲಾ ಸ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಮೆಚ್ಚತಕ್ಕದ್ದು. ಸೂತ್ರಧಾರ ತೆರೆಮರೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಕೇವಲ ಗೊಂಬೆಗಳಿಂದ ನೈಜವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆ ತುಂಬ ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ ಸೂತ್ರಗೊಂಬೆಯನ್ನಾಡಿಸುವ ಕುಟುಂಬಗಳಿವೆ. ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಇಂದು ಈ ಕುಟುಂಬಗಳೂ ಹವ್ಯಾಸಿ ಕಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿವೆ.

ಹತ್ತರಿಂದ ಹದಿನೈದು ಕಲಾವಿದರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಲಾತಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗೊಂಬೆಗೂ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಾರನಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಭಾಗವತನೇ ಪ್ರಮುಖ ಸೂತ್ರಧಾರ. ಅವನು ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಾನೆ. ಉಳಿದವರು ದನಿಗೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಪಾತ್ರಗಳ ಸೂತ್ರದಾರನೇ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಮಾತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸೂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಗೊಂಬೆಗಳ ಅಂಗಪಾಲನೆ, ಭಾವಾಭಿನಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರದಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಹಿಮ್ಮೇಳ ಬಯಲಾಟದ ಹಿಮ್ಮೇಳವನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಲವೇಣಿ, ಶೃತಿ ಮೂಲದಂಗಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾದಕರು ರಂಗಸ್ಥಳದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ.[೨೫]

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಬೊಂಬೆಗಳು

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣವು ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರ. ಭಾರತದ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟದಾಗಿ ತೋರುವ ಈ ಪಟ್ಟಣ ಬಣ್ಣದ ಬೊಂಬೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೊಂಬೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಬೃಹತ್ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದು, ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿಗೆ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಮೂವತ್ತು ಮನೆಗೆ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೊಂಬೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ಕಾಮಗಾರಿ ನಡೆದಿದ್ದರೆ, ಒಂದು ಅಂಕಿ ಅಂಶದ ಪ್ರಕಾರ ಹತ್ತರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಈ ಕಲೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬದುಕು ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸರಾಸರಿ ಹದಿನೈದು ಮಂದಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನೌಕರಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.

ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತುವ ಕೊರೆಯುವ ಶ್ರಮದಾಯಕ ಕೆಲಸದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲಾವಧಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಬೊಂಬೆಗಳು ಈಗ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಿತ ಯಂತ್ರಗಳ ಸಹಯೋಗದಲ್ಲಿ ನೋಡ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಚಟಪಟನೆ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಕಲಾ ಕೌಶಲವಂತೂ ವಿಸ್ಮಯ ಜನಕವಾದದ್ದು. ಒಂದು ಕೊಳಕಾದ ಬನಿಯನ್, ಒರಟಾದ ಬಣ್ಣ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಪ್ಯಾಂಟ್ ಧರಿಸಿದ ಅವಿದ್ಯಾವಂತ ಮುಗ್ಧರೇ ಈ ಬೆಡಗಿನ ಬೊಂಬೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರೆಂದರೆ ನಂಬಲಾರದಷ್ಟು ಅಚ್ಚರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೈದು ಸಾವಿರ ರೂ. ಬೆಲೆಯ 'ಬ್ಯಾಂಡಸಾ' ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಯಂತ್ರ ಒರಟಾಗಿರುವ, ವಕ್ರವಾಗಿರುವ, ದುಂಡಾಗಿರುವ, ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿರುವ ಮರವನ್ನು ಬೊಂಬೆ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಒಂದು ನಿರ್ಧಿಷ್ಟ ಆಕೃತಿಗೆ ತರಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಯಾವ ಯಾವ ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಮರವನ್ನು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಉದ್ದ, ದಪ್ಪ, ಅಗಲ, ಎತ್ತರಕ್ಕೆ

೨೪. ಸಿದ್ದಗುಬ್ಬು ಎಚ್.ಎಸ್. : ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳ್ಳಿ : ಪುಟ ೩೭

೨೫. -ಅದೇ- ಪುಟ ೪೨-೪೩

೧೪೮

೧೪೭. ಕೋದಂಡರಾಮ.

೧೪೮. ಮತ್ತು ೧೪೯. ಕಾವಲುಭಟರು, ಮಾ. ಗಂ. ಜಾ. ಸಂ. ಮೈ.

೧೪೯

ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೋ ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಳಕೆಯಾಗುವುದು ಬ್ಯಾಂಡಸಾ ಯಂತ್ರ. ಹಾಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾದ ಆಕೃತಿ ಮುಂದೆ ಲೇಕ್ ಯಂತ್ರದ ಬಳಿಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಭಸವಾಗಿ ತಿರುಗುವ ಪುಟ್ಟ ಚಕ್ರ ಅಥವಾ ತಿರುಪಿಗೆ ಸಿದ್ಧ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಒಡ್ಡಿ ಅದನ್ನು ಅರೆಯುವ ಕೊರೆಯುವ ಸೀಳುವ ಹೊಳವಾಗಿರುವ, ಉಬ್ಬಾಗಿಸುವ ಹಾದೂ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನುರಿತ ಕಲೆಗಾರ ತನ್ನ ಕೈಗಳನ್ನು ನವಿರಾಗಿ ಆಡಿಸುವ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ರಭಸವಾಗಿ ತಿರುಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲೇ ಅಗತ್ಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ತುಂಬುವ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಬಹುದು. ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ಯಂತ್ರದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಒಟ್ಟಾರೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಟರ್ನಿಂಗ್ (ಆಕೃತಿನಿರ್ಮಿತೆ) ಪೇಂಟಿಂಗ್ (ಬಣ್ಣತುಂಬುವುದು), ಪಾಲೀಷಿಂಗ್ (ಪಾಲೀಷ್ ಮಾಡುವುದು) ಪ್ಯಾಕಿಂಗ್ (ರವಾನೆಗೆ ಸಿದ್ದಪಡಿಸುವುದು) ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೈಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕಾದ ೬ ಮಿ.ಮೀ. ವ್ಯಾಸದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮಣಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬಳೆ, ರಿಂಗ್, ಕೊರಳಹಾರ, ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ನಿಲುವಿನ ಬೊಂಬೆಗಳು, ರೈಲು, ವಿಮಾನ, ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ ನಂದಿ, ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ, ಪಾರ್ಥಸಾರಥಿ, ಆನೆ, ಕುದುರೆಗಳವರೆಗೆ ಅಪೇಕ್ಷಿತರ ಬೇಡಿಕೆಗನುಸಾರವಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಬೊಂಬೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಬೆಲೆ ಎಂಟು – ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಮರ ಮತ್ತು ಕುಶಲತೆಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾವಿರ, ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವರೆಗೂ ಏರಬಹುದು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಬೊಂಬೆ ತಯಾರಿಕೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವರು ತಯಾರಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣವೊಂದರಲ್ಲೇ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದಲೂ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡವಾಳದಾರರು ಮಾತ್ರ ದೂರದ ನಗರಗಳಿಂದಲೂ, ವಿದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಬೇಡಿಕೆ ಪಡೆದು ರಫ್ತು ಮಾಡುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಬಲ್ಲರು. ಆದರೆ ಸಣ್ಣ ಕಲೆಗಾರರು ಇಂಥಹ ಅವಕಾಶಗಳಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗಿ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಸಂಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದು ಮಾತ್ರ ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಬೊಂಬೆಗಳು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಒಳಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು ಹೆದ್ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಏಳೆಂಟು ಬೃಹತ್ ಷೋರೂಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶ–ವಿದೇಶಗಳ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ತಮಿಳ್ನಾಡು, ಕೇರಳ, ದೆಹಲಿ, ಮುಂಬಯಿಯಂಥ ಮಹಾನಗರಗಳಿಗೆ ರವಾನೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹಬ್ಬಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಹಿವಾಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಂಕಾಗುವುದುಂಟು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುವ ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ನಮೂನೆಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಣದ ಬತ್ತಿಯಿಡುವ ವೇದಿಕೆ (ಕ್ಯಾಂಡಲ್ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡ್) ಯೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ಅದರ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರಬಹುದು. ಅದರ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರೇಖಿಸಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಚಿತ್ರರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ಕೆಲಸದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಆಗಬಹುದಾದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಷದ ಎಲ್ಲಾ ದಿನಗಳಲ್ಲೂ ಗೊಂಬೆ ತಯಾರಕರಿಗೆ ಕೆಲಸ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಗೊಂಬೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆಂದೇ ಹುಟ್ಟಿ ಜನ್ಮ ಸಾರ್ಥಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮರವೆಂದರೆ ಆಲೆಮರ. ಗೊಂಬೆಗೂ ಆಲೆಮರಕ್ಕೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾದ ಬಾಂಧವ್ಯ. ಉಳಿದ ಮರಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಮೃದು. ಬೇಕಾದ ಆಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಇದನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸುಲಭ. ಇದು ದೊರೆಯದೇ ಇದ್ದಾಗ ಮತ್ತು ಆದೇಶ ನೀಡುವವರ ಮರ್ಜಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ರೋಸ್‌ವುಡ್, ಟೀಕ್‌ವುಡ್, ಸಿಲ್ವರ್‌ಟ್ರೀ, ರೆಕ್ ನೆಟರ್, ಸಾಗುವಾನಿ ಮರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಲೆಮರ ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದ ಮರಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉಪಕರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗವಾಗಬಲ್ಲವು. ಆದರೆ ಆಲೆಮರದಿಂದ ಇನ್ನಿತರ ಉಪಕರಣ ಮಾಡದಿರಲಿ ಸೌದೆಗೂ ಸಹ ಉಪಯೋಗವಾಗದು. ಸೌದೆಗೆ ಬಳಸಿದರೆ ಅದು

ಕಾವಿಗಿಂತ ಹೊಗೆಯನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಗುಳುವುದರಿಂದ ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಆ ಮರದ ಮೇಲೆ ಮಾನವರ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿ ಬೀಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಮರಗಳು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವಾದರೂ ಅಲ್ಲಿನ ಅಪಾರ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಮೈಸೂರು, ಭದ್ರಾವತಿಗಳಿಂದ ಅಥವಾ ದೂರದ ತಮಿಳುನಾಡಿನಿಂದ ಮರವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಗತ್ಯ ಮರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯಸಾಮಿಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಿಂದ ಒಂದು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಹದಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಒಣಗಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಕೆತ್ತನೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಗೊಂಬೆಗಳ ಉದ್ಯಮ ಹೇಗೆ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಜಗತ್ತಿನೆಲ್ಲೆಡೆ ಜನಪ್ರಿಯಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಅಗತ್ಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೊರಗು ಕಲಾಕಾರರಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅವರು ಎತ್ತುವ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಎಂದರೆ ಈ ಉದ್ಯಮದ ಮೇಲೆ ಸರ್ಕಾರ ವಿಧಿಸಿರುವ ಶೇಕಡಾ ೭% ರಷ್ಟು ತೆರಿಗೆ ಉತ್ಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ತೀರಾ ದುಬಾರಿ. ಇದು ತಮಿಳ್ನಾಡು, ರಾಜಸ್ಥಾನ, ಗುಜರಾತ ನಂತಹ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಂಬೆ ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕರಕುಶಲ ಕಲೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಮತ್ತು ಆ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಲು ಅದರ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನೇ ಹಾಕದಿರುವ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತಿರಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅದಕ್ಕೆ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ಧೋರಣೆ ಏಕೆ ಎನ್ನುವುದು ಉಧ್ಯಮಿಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಹೋಗಲಿ ಎಂದರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಾದ್ಯಂತ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಸರ್ಕಾರಿ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳಸಿ ಉಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವ ಆಲೋಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಉತ್ತೇಜನವೂ ಇಲ್ಲ. ಮರಗಳನ್ನು ದೂರದ ಊರುಗಳಿಂದ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹೊರ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಸಾಗಣೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅದರ ಗೊಂಬೆಗಳ ಬೆಲೆ ನಿರ್ಧಾರದ ಮೇಲೂ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗಿ ಬೇಕಾದ ಮರ ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಮರಕಡಿಯಲು ಸರಕಾರದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯುವ ಕಸರತ್ತು ಮಾಡಬೇಕು. ಮರ ಕಡಿಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ್ಯ ಹೂಡಬೇಕು. ಹಣ ಕೇಳಲೆಂದೇ ನೂರೆಂಟು ತರಲೆ ತಾಪತ್ರಯಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡುವವರಿಗೆ ಲಂಚಕೊಡಬೇಕು. ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಕಟಗಳಿಂದ ಗೊಂಬೆ ಉಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಉಧ್ಯಮಿ ಇಬ್ಬರೂ ತತ್ತರಿಸುವಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರುವ ಬೊಂಬೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯದಾದ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರಿ ಪಟ್ಟಣದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಕುನ್ನೀರುಕಟ್ಟೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ. ೧೯೪೦ರಲ್ಲಿ ಜಪಾನಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ್ದ ಮಲ್ಲಿಕ್ ಅಲ್ಲಾದಾದ್ ಅಲಿಯಾಸ್ ಬಾವಸಮಿಯಾ ಅಲ್ಲಿನ ಬೊಂಬೆ ಕಲೆಯಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ಇಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೊಂದು ಉಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದರು. ೧೯೪೬ರಲ್ಲಿ ಯಾಕುಬ್‌ಮಿಯಾರ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡು ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಇಪ್ಪತ್ತು ಜನ ಕೆಲಸಗಾರರ ದೊಡ್ಡ ಉಧ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈಗ ಅದರ ಉಸ್ತುವಾರಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಸೈಯದ್ ಆಲಮ್ ಅನ್ಸರಿ ಮಾಜಿ ಪುರಸಭಾ ಸದಸ್ಯರು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ಈ ಉಧ್ಯಮದೊಂದಿಗೇ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿರಿಸಿರುವ ಇವರಿಗೆ ಉದ್ಯಮದ ಒಳಹೊರಗುಗಳೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಾಗಿಗೊತ್ತು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬೊಂಬೆ ಕಲೆಯತ್ತ ಆಕರ್ಷಿತರಾದ ಸೈಯದ್ ನಿಜಾವರ ಎನ್ನುವವರು ಜಪಾನಿಗೆ ಭೇಟಿಯಿತ್ತು ಬಂದಮೇಲೆ ನಿಂತನೀರಾಗಿದ್ದ ಬೊಂಬೆಕಲೆಗೆ ಹೊಸ ಜೀವ, ಚೈತನ್ಯ ತುಂಬಿ ಅದರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗುವಂಥ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಕ್ಕಳ ಆಟದ ಬೊಂಬೆಗಳು, ರೈಲು, ವಿಮಾನ, ಹೆಲಿಕ್ಯಾಪ್ಟರ್, ಬಸ್ಸು, ಮಣೆ ಇವುಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ವಿದೇಶಿಯರೂ ಮೆಚ್ಚುವಂಥ ಸ್ಟ್ರಿಂಗ್ ಡಾಲ್‌ಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಅಚ್ಚರಿ ಮೂಡಿಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ಕಲಾಕಾರರಿವರು.

ಕಿನ್ನಾಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮನ ಸೋದರ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಸಾಲಾರಜಂಗ್‌ನಿಗೆ ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರದೇಶವು ಜಹಗೀರಾಗಿ ದೊರೆತ ಮೇಲೆ, ಆತನು ಕಿನ್ನಾಳ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾರು ಹೋಗಿ, ಅಪಾರ

೫೪. ದೇವಿಗೌರಿ, ಕಿನ್ನಾಳ ಶೈಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೫. ಗುಳ್ಳವ್ವ, ಚಿ. ಕ. ಪ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೬. ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ನಾಗಮಂಗಲ, ಮಂಡ್ಯ.

ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದನು. ಚಿತ್ರಗಾರರಿಗೆ 'ನಿರ್ಮಲ್' ಕುಶಲಕಲೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ವಿವಿಧ ಪರ್ಷಿಯನ್ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಇವರು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣನಾದನು. ಹಾಗಾಗಿ ಕಿನ್ನಾಳ ಕಲೆಯು ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಶೈಲಿಯ ಸುಂದರ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಇನ್ನೊಂದು ಆಯಾಮವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ದೊಡ್ಡಮೂರ್ತಿ ಹಾಗೂ ಬೊಂಬೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಪೊಳಕಿ ಮತ್ತು ಏಲಗತ್ತಿ ಮರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಣ್ಣು ಮತ್ತು ತರಕಾರಿಗಳ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ನುಗ್ಗೆಯ ಮರವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಬೇವಿನ ಮರದಿಂದ ಚೌಕಿಗಳು, ಫಲಕಗಳು, ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಮೊದಲು ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಕಚ್ಚಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗುವು. ಹುಣಸೆ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ನೀರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನೆನೆಯಿಸಿ, ರುಬ್ಬಿ ಕುದಿಸಿದಾಗ 'ಸರಿ' ಸಿದ್ಧವಾಗುವುವುದು. ಗೋಣಿತಾಟನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಉರಿಯಿಂದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳನ್ನಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಹುಣಸೆ ಸರಿ ಮತ್ತು ಮರದ ಪುಡಿಯೊಡನೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಿದಾಗ 'ಕಿಟ್ಟ' ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಬೆಣಚು ಕಲ್ಲನ್ನು ರಂಗೋಲಿಯಂತೆ ಹಿಟ್ಟುಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ, ಸೋಸಿದಾಗ 'ಬಿಲಿಡು' ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಸೋಸಿದ ಗೋಂದು ಮತ್ತು ವಜ್ರ ಸರಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ 'ಗಚ್ಚಾ' ತಯಾರಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಗೊಂಬೆಮತ್ತಿತರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆಭರಣಗಳು ಮತ್ತಿತರ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ಅವುಗಳು ಉಬ್ಬಿ ತೋರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸಲಾಗುವುದು.

ತಯಾರಿಕೆಯ ತಂತ್ರ

ಕಿನ್ನಾಳದ ಚಿತ್ರಗಾರರು ತಾವು ತಯಾರಿಸಬೇಕೆಂದಿರು ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೂಲ ವಸ್ತುವಾದ ಮರದ ತುಂಡನ್ನು ಗರಗಸದಿಂದ ಕೊಯ್ದು ಕೈ, ಕಾಲು, ತಲೆ ಮೊದಲಾದ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ, ಜೋಡಿಸಿ ಮೊಳೆ ಹೋಡೆದು ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕಿಟ್ಟವನ್ನು ಲೇಪನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಒಣಗಿದ ನಂತರ ಅದರಿಂದ ಹಾಗೂ ಮರಳು ಕಾಗದದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಉಜ್ಜಿ ನುಣುಪಾಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಹುಣಸೆ ಸರಿಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಎಚ್ಚರವಹಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮುದುಡಿ ಗೆರೆ ಬೀಳದಂತೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಂಟಿಸಲಾಗುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಕೆಂಪು, ನೀಲಿ, ಹಸಿರು, ಕಪ್ಪು, ಹಳದಿ ಮತ್ತು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿಗಳನ್ನು ಗೋಂದಿನ ಜೊತೆಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿ ತಯಾರಿಸಿದ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ಹಚ್ಚುವರು. (ಈಗ ರೆಡಿಮೇಡ್ ಬಣ್ಣಗಳೇ ದೊರೆಯುತ್ತಿವೆ.) ಆಮೇಲೆ ಅವರೇ ತಯಾರಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಗಾಜಿನ ಚೂರು ಅಥವಾ ಕಲ್ಲಿನ ತುಂಡಿನಿಂದ ತಿಕ್ಕಿ ತೀಡಿ, ಹೊಳಪು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುವರು. ತವರ ಮತ್ತು ಸತುವಿನ ಮಿಶ್ರಣ ಲೇಪಿಸಿ, ಒಣಗಿದ ನಂತರ ಅದನ್ನು ಕಲ್ಲಿನ ತುಂಡಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಜ್ಜಿದಾಗ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹೊಳಪು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಂಗಾರದ ಬಣ್ಣದ ಪುಡಿ ಲೇಪುಸಿ ಉಜ್ಜಿದಾಗ ಬಂಗಾರದ ಮೆರುಗು ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವುದು. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಕಡು ಹಳದಿಯ ಪಾರದರ್ಶಕ ವಾರ್ನಿಷ್ ಲೇಪಿಸಿದಾಗ ಕೃತಿಯ ತಯಾರಿಕೆ ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಾಗಿ ಬಳೆ, ಕೊರಳ ಹಾಕಿ ಓಲೆ ಮೊದಲಾದ ಆಭರಣಗಳು ಹಾಗೂ ನಾಟಕದ ಕಿರೀಟ, ಭುಜಕೀರ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಬಂಗಾರದ ಮೆರುಗು ಬಂದು, ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಕವಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೇವಲ ಮಹಿಳೆಯರೇ ಮರದ ಹೊಟ್ಟು ಸೆಗಣಿ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ, ಅಂದವಾದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ತುಂಬಾ ಆಕರ್ಷಕವಾದ ಈ ಆಟಿಕೆಗಳು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದು, ಬಹು ಅಗ್ಗದ ದರದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಇತರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೆಂದರೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಪಾರ್ವತಿ, ಶಿವ, ಗರುಡ, ನಂದಿ, ಕೀಲುಗೌರಿ, ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೋರಿ, ಎತ್ತು, ಹಸು, ಪಾರಿವಾಳ, ನವಿಲು, ಬಾತುಕೋಳಿ, ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲುಗಳು, ತರಕಾರಿಗಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಂಗಳೆಯರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅವರೇ ಸಂತೆ ಮತ್ತು ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬರುವ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಗೌರಿ, ಗಣೇಶ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ

ತಯಾರಿಸಿ, ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಕ್ಕಳ ಆಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲಕೃಷ್ಣನ ಮೂರ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲೇಬೇಕು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಹಿಡಿಯದೆ ಅದರೊಡನೆ ಆಟವಾಡದೆ ಬೆಳೆದ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು. ಕಾಲುಚಾಚಿ ಕುಳಿತು ಕೈಗಳೆರಡನ್ನು ತಾಯಿಯೆಡೆಗೆ ಚಾಚುತ್ತಿರುವ ಕಡುಹಳದಿ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲಾದ ಬಾಲಕೃಷ್ಣನ ಮೂರ್ತಿಯು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಹುಪ್ರಿಯವಾದುದು.

ಕಿನ್ನಾಳವು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಕಲೆಯ ಮಾತೃಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಇತರ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗಾವತಿ, ಕುದುರೆಮೋತಿ, ಸಂಡೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಿನ್ನಾಳದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೫೦ ಕುಟುಂಬಗಳು ಈ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕಲೆಯು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದುದಲ್ಲ. ಕುಟುಂಬದ ಎಲ್ಲಾ ಸದಸ್ಯರೂ ಈ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬೇಕು ಬೇಡಗಳ ಅಥವಾ ಅನಿಸಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡದೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವೃತ್ತಿ ಮೂಲವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ.

ಬಿದಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಬಿದಿರಿನಿಂದ ಬದುಕಿನ ಅಗತ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡುವ ಕಸುಬಿನವರು ಮೇದಾರರು ಎಂಬುದು ಜನಪದರ ವಾಡಿಕೆ. ಮೇದಾರರು ತಯಾರಿಸುವ ಬಿದಿರಿನ ಕುಕ್ಕೆ ವಾಡೆಯಂತಹ ವಸ್ತುಗಳ ಹೆಸರಿನ ಜೋಡಣೆಯಿಂದ 'ಕುಕ್ಕುಡವಾಡೇಶ್ವರಿ' ದೇವತೆಯು ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗಿ ಇವರು ಕುಲದೈವನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ಧಾರೆ. ಈ ಕುಕ್ಕುಡವಾಡೇಶ್ವರಿಯು ರೇಣುಕಾ ದೇವಿಯಾಗಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಮನೆದೇವತೆಯಾದ ಈ ದೇವತೆಯು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜೋಳದ ಹಾಳಿನ ಹತ್ತಿರವಿರುವ 'ಅಮ್ಮನಗುಡ್ಡ'ದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಮೇದಾರರ ಹುಟ್ಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರೇ ಕಾರಣವೆಂಬ ಜನಪದ ಕಥೆಯೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕಸುಬನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೊಂದು ಹೆಸರಾಗಿ ಈ ಮೇದಾರಿಕೆ ಕಸುಬಿಗೆ ಮೇದಾರ ಜನಾಂಗವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡುರುವುದು ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ.

ಬಿದಿರಿನ ಮೂಲಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾಗ ಮೊರ, ಬುಟ್ಟಿ, ಹೂಬುಟ್ಟಿ, ಬೀಸಣಿಕೆ, ಕಣ್ಣಿನ ಜರಡಿ, ಮೂಗ ಜರಡಿ, ತಟ್ಟೆ, ಚಂದ್ರಿಕೆ (ರೇಷ್ಮೆ ಸಾಕಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಪರಿಕರಗಳು) ಬಿದಿರಿನ ಮಂಚ, ಕೊಳಲು, ಪಿಳ್ಳಂಗೋವಿ, ಗೊಲ್ಲರ ಗೆಣೆ, ಪಾಟೀಕೋಲು(ಸಣ್ಣ ಬಿದಿರಿನ ರಂದ್ರಕ್ಕೆ ಗಂಧದ ಸಣ್ಣ ಕಾಯಿರಿಸಿ ಹಿಂದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಯಿರಿಸಿ, ಗಜಕಟ್ಟಿಯಿಂದ ನೂಕಿದರೆ ಟಪ್ ಎಂದು ಸದ್ದುಬರುತ್ತದೆ.) ಏಣಿ, ಬಿದಿರಿನ ಕುರ್ಚಿ. ಹೂಕುಂಡ ಮುಂತಾದವುಗಳು ತಯಾರಿಸುವ ಮೇದಾರರು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಾದ ಗಾರುಡಿಬೊಂಬೆ, ಗಿಳಿ, ನವಿಲು, ದೀಪದ ಮಲ್ಲಿ, ಹಸು, ನಾಯಿ, ಕೋತಿ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಿದಿರಿನ ಮೂಲಕ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಿದಿರು ಕಚ್ಚಾ ವಸ್ತುವಿನ ತಯಾರಿಕೆ

ಬಿದಿರಿನ ಹೊಸ ಫಸಲು ಬಂದಾಗ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಬಿದಿರು ಕಡಿದು ತಂದಾಗ ಬಿದಿರು ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ದೇವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮನೆಯಲ್ಲೇ ನಡೆಸುವ ಕಾರ್ಯ. ಇದನ್ನು 'ಬಿದಿರು ಮಳೆಹಬ್ಬ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಕೋಳಿ, ಕುರಿ ಬಲಿಕೊಟ್ಟುಮಾಂಸಹಾರದ ಭೋಜನ ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ಕುಕ್ಕುಡವಾಡೇಶ್ವರಿಯ ಉತ್ಸವ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕುಲದ ಗೌಡರು, ಯಜಮಾನ್ರು ಅವರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ಕುಲದ ಸಮಸ್ತರು ಸೇರಿ ಊರಿನ ಪ್ರಮುಖ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಯ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ[೨೬]

ಬಿದಿರಿನಿಂದ ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಸಿರು ಬಿದಿರನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಹರಿತವಾದ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಜವರುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ತಯಾರು

೨೬. ಜಾನಪದ ಪರಾಗ : ಪುಟ ೮೬

ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ವಸ್ತುವಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳುವ ಹಾಗೆ ದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಇವುಗಳ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರನ್ನು ಸೀಳಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸೀಳುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಜಾಗರೂಕವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಾಡಿಕೆಯಂತೆ ಗಂಡಸರೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸೀಳಿ ತೆಗೆದ ದಬ್ಬೆಗಳಿಂದ ನಿಗಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಬುಟ್ಟಿ, ಚಾಪೆ, ಮೊರ, ಬಿದಿರಿನ ಕುರ್ಚಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೆಂಗಸರು ಹೆಣೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಬಿದಿರು ಒಣಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ, ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ದಪ್ಪವಾದ ಬಿದಿರಿನಿಂದ ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳಿಂದ ಗೃಹಾಲಂಕಾರದ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಗಿಳಿ, ನವಿಲು, ಹೂವಿನ ಬಳ್ಳಿ, ಅಲಂಕಾರ ವಸ್ತುಗಳು, ಹೂಜಿ ಮುಂತಾದ ಕಲಾತ್ಮಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದ ಅವುಗಳಿಗೆ ದೀಪದ ಬೆಂಕಿ ಅಥವಾ ಮೇಣದ ಬತ್ತಿಯ ಬೆಂಕಿ ಹಾಗೂ ಹೊಗೆಯಿಂದ ಅಲಂಕಾರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಡುವಂತೆ ಎನಾಮಲ್ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೆನ್ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡ್, ಪೇಪರವೇಟ್, ಅಲಂಕಾರದ ಸರಗಳು, ಮಣಿಗಳು, ಬಳೆಗಳು, ಬುಕ್‌ಸ್ಟ್ಯಾಂಡ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಂದರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ರಚನೆ ಸೇರಿ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವ, ಆಚರಣೆಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಬಿದಿರಿನ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಬಿದಿರಿನ ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡುವಾಗ ಹಸಿ ಇರುವಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಾಗಿಸಿ, ವೃತ್ತಾಕಾರ, ಜಿಗ್‌ಜಾಗ್ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಣ್ಣ ತಂತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅಸ್ತಿಪಂಜರ(ಮೂಲ ಆಕಾರ) ತಯಾರು ಮಾಡಿ ನಂತರ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ದಬ್ಬೆಗಳಿಂದ ಹೊರಮೈಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿ, ನಂತರ ನುಣುಪಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಪಡೆಯಲು(ಪೇಪರ್) ಕಾಗದ ಮತ್ತು ಮೆಂತೆ ಕಾಳನ್ನು ಅರೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಕ್ಕಿಯ ಗಂಜಿಯನ್ನು ಹುಣಸೆಬೀಜದ ಪುಡಿಯ ಸರಿ ಬೆರೆಸಿ, ಬಿದಿರಿನ ಅಂಕುಡೊಂಕುಗಳಿಗೆ ಬಳಿದು ನಂತರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮೂಗು, ಬಾಯಿ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ತೇವಾಂಶ ಆರಲುಬಿಟ್ಟು ಒಣಗಿದ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು (ಎನಾಮಲ್) ಬ್ರಷ್‌ಗಳಿಂದ ಬಳಸಿ ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ನಂತರ ಅವುಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಬೊಂಬೆಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವಂತೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಬೊಂಬೆಗಳು ತಲೆಯಿಂದ ಅಡಿಯವರೆವಿಗೂ ಬಿದಿರನ್ನೇ ಬಳಸಿ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೆಲವು ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಶಿರಭಾಗವನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಫೈಬರ್‌ನಿಂದ ತಯಾರು ಮಾಡಿ ಸಪಾಟಾದ ದೇವವನ್ನು ಬಿದಿರನ್ನು ಬಳಸಿ ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ ಈ ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಬಿದಿರಿನ ಬೃಹತ್ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನೂ ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಿದಿರಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೆಣ್ಣು, ಗಂಡು, ಮಕ್ಕಳು, ವೃದ್ಧರು ಆದಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಕುಟುಂಬದ ಶ್ರಮದಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಇವರು ವಾಸ್ತವ್ಯವನ್ನು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜನ ಜಂಗುಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಇವರು ಮೂಲವಸ್ತು ಬಿದಿರನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹಳ್ಳಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾನೂನಿನಿಂದ ಇವರ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ದುಬಾರಿ ಹಣವನ್ನು ನೀಡಿ ಖರೀದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದೀಯ ಆಚರಣೆಯ ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳಾದ ಹುಟ್ಟಿ (ತೊಟ್ಟಿಲು) ಜೀವನದ ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು, ನೀವು (ಚಟ್ಟ) ಇವುಗಳಿಗೆ ಬಿದಿರಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಬಹಳವಾಗಿದೆ. ಕಲಾತ್ಮಕ ಬದುಕಿಗೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿದೆ.

ಗೊಂಬೆ ತಯಾರಿಕೆಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು

ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಆಕರ್ಷಕವೋ ಅಂದವೋ ಆದ ಗೊಂಬೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಕುಶಲ ವೃತ್ತಿ. ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ, ಗೋಕಾಕ, ನೆಲಮಂಗಲ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಗೊಂಬೆಗಳ

ತಯಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಮೆದುವಾದ ಅತ್ತಿ ಮರದಿಂದ ತಯಾರಿಸುವ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಆಟಿಕೆ ಮತ್ತು ಗೊಂಬೆಗಳು ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕರಕುಶಲ ಕೇಂದ್ರವೊಂದಿದೆ. ಗೋಕಾಕದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಈ ಕುಶಲ ಕಲೆ ೧೫೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಕಾಲ ಹಳೆಯದೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಆಟಿಕೆ ತಯಾರಿಸುವ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ನೀಡಲು ಅಲ್ಲೊಂದು ಸಹಕಾರ ಸಂಘವಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಕಲೆ ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ತೊಗಲುಗಳನ್ನು ಜಿಂಕೆ ಅಥವಾ ಎಳೆ ಆಡಿನ ಚರ್ಮದಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವರು. ಇವಲ್ಲದೆ ಕತ್ತೆ, ಕುರಿ, ಎಮ್ಮೆಯ ಚರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹದ ಮಾಡಿದ ಚರ್ಮದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಬರೆದು ಬಣ್ಣ ತುಂಬುತ್ತಾರೆ. ಗೊಂಬೆಗಳು ಮೃದುವಾಗಿರುವಂತೆ ಒಂದು ತರಹದ ಎಣ್ಣೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿ ಮತ್ತು ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕಲೆಗಾಗಿ ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಕಲೆಗಾರರು ಇರುವುದು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೇ.

ಗುಡಿಗಾರಿಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಗಂಧದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಬೆಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಕುಶಲ ವಸ್ತುಗಳು ಈಗ ಗುಡಿಗಾರಿಕೆಯ ಸಾಮಾನುಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಅರಮನೆ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು, ರಥ, ಮನೆಗಳ ಬಾಗಿಲು ಇವುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ಅಲಂಕರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರದು ಪಳಗಿದ ಕೈ. ಇದಲ್ಲದೆ ಗಂಧದಲ್ಲಿ ನಯವಾಗಿ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಸಿದ್ದಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಊರುಗೋಲುಗಳು, ಬೀಸಣಿಗೆ, ವ್ಯಾಸಪೀಠ,. ಆಭರಣಗಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಅವರು ಪ್ರಾವೀಣ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭರತ ಮತ್ತು ಭಾಗವತಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಇವರ ಕೆತ್ತನೆಗೆ ಆಧಾರಗಳಾಗಿವೆ. ಗೀತೋಪದೇಶ, ಕರ್ಣಾರ್ಜುನ ಕಾಳಗ, ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ, ರಾಧಾಕೃಷ್ಣರ ಮಿಲನ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಗಂಧದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಜೀವವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗುಡಿಗಾರರಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು ಗಂಧದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಹೆಂಗಸರು ಬೆಂಡಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬೆಂಡನ್ನು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ಯಾಗಡಿ ಸುತ್ತಿ ಮದುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕ ಬಾಸಿಂಗ, ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತದವರಿಗೆ ತಲೆಯ ಪಗಡ, ಹೂದೊಡಿಗೆ ಇವು ತುಂಬಾ ಅಂದವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಯಕ್ಷಗಾನದ ಕಿರೀಟ, ಎದೆಕವಚ ಭುಜಕೀರ್ತಿ, ಸುಗ್ಗಿ ಕುಣಿತ ಕಾಮನ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಮುಖವಾಡ ಇವನ್ನೂ ಇವರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗಣೇಶ ಚೌತಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಗಾರರು ಗಣಪತಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಬಳಸದೆ ಗಣಪತಿ ಮತ್ತು ಗೌರಿಯರ ಮಣ್ಣಿನ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಗುಡಿಗಾರರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ.ಗುಡಿಗಾರರ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರದೇ ಬೇಡಿಕೆ ಇತ್ತು. ಈಗ ಡಾಲರ್ ಗಳಿಸುವ ಕುಶಲ ಕಲೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಗುಡಿಗಾರರು ಗಂಧದಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಅಮೂಲ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಇಂದು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳ ಗಣ್ಯರ ಗೃಹಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಗರ, ಸೊರಬ, ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿರಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಪುರ, ಕುಮಟೆ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಅಂಕೋಲ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೈಸೂರುನಲ್ಲೂ ಗುಡಿಗಾರರಿದ್ದಾರೆ. ಗುಡಿಗಾರರ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಮತ್ತು ಕುಮಟಾಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ. ಮೈಸೂರಿನ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ವೃತ್ತಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲೂ ಗುಡಿಗಾರಿಕೆಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಚಿತ್ರಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳು, ದಂತ, ಗಂಧದಮರ, ತೇಗ, ಬೀಟೆ, ಮರಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳೂ, ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದವು ಸೇರಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳು, ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು, ಅರಮನೆಗಳು, ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರ ಬಿಡಾರಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಚೆಂದಗೊಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಮರಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮರದ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊರೆಯಲು ಆರಂಭಿಸಿ, ಕ್ರಮೇಣ ಉಪಯೋಗಿಸುವ

ಸಲಕರಣೆಗಳ ಮೇಲೂ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಅಭಿಲಾಷೆಯುಂಟಾಗಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ದಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

೧. ಮಟ್ಟ ಕೆಲಸ ೨. ಆರುಪಾರು ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸ ೩. ಗುಂಡಾದ ಆಕಾರದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸ. ಇವಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು : ೧. ಬಾಗಿಲು, ಬಾಗಿಲು ವಾಡಗಳು, ಕಂಬಗಳು, ಕಮಾನುಗಳು, ಘಟ್ಟಗಳು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಒಂದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ, ಇವಕ್ಕೆ ಮಟ್ಟ (ಕೆತ್ತನೆಯ) ಕೆಲಸವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

೨. ಆರುಪಾರು ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸವೆಂದರೆ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಮುಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಹಿಂಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿರುವುದು. ಪರಸ್ಥಳವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೆತ್ತಿರುವುದು. ಅಡ್ಡಪರದೆಗಳು (Screens) ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಇಡಬಹುದಾದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಮುಂತಾದವು ಇವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು.

೩. ಗುಂಡಾದ ಆಕಾರದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸವೆಂದರೆ, ಚಿತ್ರದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳೂ ಕಾಣುವಂತೆ ಕೆತ್ತುವುದು. ಈ ಕೆಲಸವೇ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ವಿಗ್ರಹಗಳೂ, ಗೊಂಬೆಗಳೂ, ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಇವೆಲ್ಲಾ ಅಂದವಾಗಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ. ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶ್ರಮವಿರಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಇರದಿದ್ದರೆ, ಅವನ ಕೆಲಸವು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ.

ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ, ಕೆಲಸಗಾರನ ಬುದ್ಧಿ, ಕೈಚಳಕ, ಅವನೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೆತ್ತನೆಯ ಆಯುಧಗಳು ಮತ್ತು ಅವನಿಗೆ ದೊರಕುವ ಮರಮುಟ್ಟುಗಳು, ಇವೇ ಅವನ ಸರ್ವಸ್ವ. ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಯಂತ್ರಗಳೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಗರಗಸ, ಕತ್ತರಿ, ಉಳಿ ಮತ್ತು ಕೆತ್ತನೆಯ ಚೀರ್ಣಗಳು ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಅವನು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಹುದು.

ದಂತ ಮತ್ತು ಗಂಧದ ಮರಗಳು, ಬೀಟೆ ಮತ್ತು ಸಾಗುವಾನಿ ಮರಗಳಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ದೊರಕುವುದರಿಂದ, ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಧನ ಉಂಟಾಯಿತು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಕುಶಲ ವಿದ್ಯೆಯು ಮೈಸೂರು ದೇಶದ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಸೊರಬ ಸಾಗರದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡಿಗಾರರೆಂಬುದರ ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದ ವಿದ್ಯೆ. ಇವರ ಪೂರ್ವಸ್ಥರೇ ಬೇಲೂರು, ಹಳೇಬೀಡು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಂಥ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಾಧಿರಾಜರುಗಳೂ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರೂ ಇವರುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವುಂಟಾಗಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಸೊರಬ, ಸಾಗರ ಗಂಧದ ಮರದ ತೌರೂರಾದುದರಿಂದ ಗುಡಿಗಾರಿಕೆಯು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿನ ವಾತಾವರಣವೂ ಹವಾಗುಣವೂ ಇವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಲು ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯೂ ತಂಪಾದ ವಾಯುಗುಣವೂ ಗಂಧದ ಮರದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಗಂಧದ ಮರ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಚ್ಚಾ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಗಂಧದ ಮರದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡ ಎಳೆಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಕೆತ್ತನೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಗಂಧದ ಮರವು ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಹೊರಭಾಗದ ಚೆಕ್ಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಒಳಭಾಗದ ಮರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಂಧದ ಮರವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಬಹಳ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲಿತ ಮರವೇ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದು. ಇಂಥ ಮರಗಳನ್ನು ೩–೪ ಅಡಿಗಳಿಗೆ ತುಂಡು ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ತುಂಡುಗಳು ಸುಮಾರು ೪ ರಿಂದ ೮ ಅಂಗುಲ ವ್ಯಾಸವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಕತ್ತನೆಗೆ ಬೇಕಾದಂತಹ ದಪ್ಪವುಳ್ಳ ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದು, ಈ ಹಲಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು

ಕೆತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಟ್ಟ ಕೆಲಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಸೀಸದಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡು, ಚೀರ್ಣಗಳಿಂದ ಕೆತ್ತುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಾ ಪರಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೆತ್ತನೆಯೂ ಒಂದು ದಾರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ೧/೨ ಅಂಗುಲದವರೆವಿಗೂ ಇಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಸ ಮುಗಿದ ನಂತರ ಅದನ್ನು ಮರಳು ಕಾಗದಿಂದ ಉಜ್ಜಿ ನಯಮಾಡಿ ಹೊಳಪನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲೆ ಗಂಧದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚುವ ವಾಡಿಕೆಯುಂಟು. ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳು, ತಟ್ಟೆಗಳು, ಚೌಕಟ್ಟುಗಳು, ಮಂದಾಸನಗಳು, ಸಿಂಹಾಸನಗಳು, ಕೆತ್ತಿರುವ ಹಲಗೆಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಮಟ್ಟ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಮೋಘವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆ, ಜಗನ್ ಮೋಹನ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಆರುಪಾರು : ಈ ಕೆಲಸವು ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಮಟ್ಟ ಕೆಲಸಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂದುವರೆದದ್ದು, ಮಟ್ಟ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ತರದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಉಭಯಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಸ್ಥಳವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೊರೆದುಹಾಕಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತರದ ಕೆಲಸವು ಉತ್ತಮವಾದದ್ದಾದರೂ ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸ್ಟ್ಯಾಂಡುಗಳು, ಕಾಗದ ಕತ್ತರಿಸುವ ಚಾಕುಗಳು ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಈ ಮಾದರಿಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ.

ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕೃತಿಗಳು: ಈ ವಿಧವಾದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಗ್ರಹಗಳೂ ಮೃಗ, ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಕೆಲಸಗಾರನು ಕುಶಲಗಾರನಾಗಿರಬೇಕು. ಇದರಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ, ವಿಗ್ರಹಗಳ ಪ್ರಮಾಣ, ಭಂಗಿ, ಹೋಲಿಕೆ, ಭಾವ ಮುಂತಾದವು. ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನುರಿತ ಕೆಲಸಗಾರನಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಾರನು ಗಂಧದ ಮರದ ತುಂಡನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ವಿಗ್ರಹದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಬರೆದು ಉಳಿ ಮರದ ಕೊಡತಿಯಿಂದ ಪರಸ್ಥಳವನ್ನು (ಬೇಡದೆ ಇದ್ದ ಜಾಗವನ್ನು) ತೆಗೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ವಿಗ್ರಹವು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಕೆತ್ತನೆಯ ಚೀರ್ಣಗಳಿಂದ ವಿಗ್ರಹದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ವಿಗ್ರಹದ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ವಿಗ್ರಹದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ವಿಗ್ರಹವು ಪೂರ್ತಿಯಾದ ನಂತರ ಅದಕ್ಕೆ ಮೆರಗುಕೊಟ್ಟು ಪೂರೈಸುತ್ತಾನೆ. ದೇವತಾ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ, ಆಂಜನೇಯ, ನಟರಾಜ, ಗಣಪತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಸರಸ್ವತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು, ಗೊಂಬೆಗಳು, ಆನೆ ಕುದುರೆ, ಸಿಂಹ, ಗಂಡ–ಭೇರುಂಡ, ಹಂಸ, ನವಿಲು ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನೋಡಿರತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು.

ಅತಿ ಮನೋಹರವಾದ ಕೆಲವು ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ತಲೆದೂಗಿರುವವರು ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಇರುವರು. ಇಂಥ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹರ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ, ಸಾಧ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನಾದರೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗಂಧದ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಪೂಜೆಗೂ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕಲೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಕಲೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮೈಸೂರು ದೇಶವು ಮಾತೃಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ.

ದಂತವೂ ಕೂಡ, ಗಂಧದ ಮರದಂತೆ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ದಂತದಲ್ಲಿ, ಅಡ್ಡ ಎಳೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಉಪಯೋಗವಾಗಿದೆ. ದಂತದ ಬೆಲೆಯು ಗಂಧದ ಮರಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸಗಳೂ, ವಿಗ್ರಹಗಳೂ, ಚಾಕುಗಳೂ, ಬಾಚಣಿಗೆಗಳೂ ಬಹಳ ಅಮೂಲ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಕೆಲಸಗಳು ಬಹಳ ಬೆಲೆಯಾದುದರಿಂದ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತರೇ ಇಂಥಾ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

೧೫೬. ನಂದಿ, ಸಿಂಹ, ಜಿಂಕೆ, ಕುದುರೆ.

೧೫೭. ಯಕ್ಷ.

೧೫೮. ಆನೆ.

೧೫೯. ಕುದುರೆಗಳು.

೧೬೦. ಸಿಂಹಗಳು.

೧೬೦/೨. ಆನೆ, ಕೋಣ ಸವಾರಿ.

೧೬೦/೩. ಹಂಸ.

ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಧಾರ್ಮಿಕ (ಉರು) ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಕರಾವಳಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಭೂತಾರಾಧನೆಯ ಮುಖರ್ವಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಊರುಗಳು, ಪಂಜುರ್ಲಿಗಳು ಚಿಕ್ಕುಗಳು, ಉಮ್ಮಳಿತ್ರಶಿರ, ಖೇಚರಾವುತ, ಧೂಮ್ರಕ್ಷ, ದಂಷ್ಟ್ರಮುಖ, ಬೇತಾಳ, ವೀರಭದ್ರ, ನಂದಿಕೇಶ, ಜಕ್ಕುಡುನಂದಿ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರೆ ನಂದಿಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಬಹಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಶಿಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಲಯಬದ್ಧವಾಗಿ ವರ್ಣಿಕೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಜನಪದೀಯ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಗಳೊಂದಿಗೆ, ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಹಲವಾರು ಉರು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರೀಮತಿ ಗಾಯತ್ರಿ ನಾವಡ ಅವರು ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ, ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದು, ಅದರ ಆಯ್ದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಪ್ರಭೇದಗಳು

ಬೂತಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

೧. ಪ್ರಾಣಿ ಸೂಚಕ ಭೂತಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ

೨. ರಾಜಸ ಸ್ವಭಾವದ ಅರಸುಭೂತಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ.

೩. ಹೆಣ್ಣು ಭೂತಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ

೪. ದಲಿತ ಭೂತಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ

೫. ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮರಣ ಹೊಂದಿ ಆದ ಅಲೌಕಿಕಮಾನುಷ ಭೂತಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಬಣ್ಣಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ, ರೇಖೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ, ನಾಮಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯ ಪ್ರಭೇದಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಪಿಲಿಭೂತ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಸಂಬಂಧೀ ಭೂತಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮುಖದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಚಿತ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪಂಜುರ್ಲಿಯು ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಕಾರಣಿಕವೂ ಆದ ಭೂತ ಎಂಬುದಾಗಿ ಜನಪದರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭೂತದ ಉಗ್ರ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ, ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವೆ ಕೆಂಪು, ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಗಳ ಸೂರ್ಯ–ಚಂದ್ರ ರಚನೆ, ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಮುಖವಾಗಿ ಚಾಚುವ ಕಪ್ಪು, ಕೆಂಪು ದಪ್ಪರೇಖೆಗಳು, ಈ ರೇಖೆಗಳ ಮಧ್ಯ ಬಿಳಿ ಚುಟ್ಟಿಯ ಸಾಲು, ಮುಂದಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ತಿಲಕ, ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಚುಟ್ಟಿಗಳ ಸಾಲು, ಮೂಗಿನ ತುದಿ ಮತ್ತು ತುಟಿಗಳಿಗೆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ಹೀಗೆ ಹಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಪ್ಪು, ಕೆಂಪು ಬಿಳಿಯ ರೇಖೆಗಳು ಮತ್ತು ಚುಟ್ಟಿಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹಂದಿಯ ಮುಖದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಜುರ್ಲಿಯ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು 'ದಾಡೆ ಬರೆಪ್ಪನ' (ದಾಡೆ ಬರೆಯುವುದು) ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಹಂದಿಯ ಮುಖದ ಕಲ್ಪನೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.[೨೭] ಪಿಲೀಭೂತದ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಣ್ಣ, ನಾಮ, ತಿಲಕ ಚುಟ್ಟಿ, ಮುದ್ರೆ, ಸುಳಿ, ಬಿಂದುಗಳೆಂಬ ಅಲಂಕಾರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಉಗ್ರ ಬಣ್ಣದ ಅಧಿಕ ಬಳಕೆಯ ಪಿಲೀಭೂತದ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಕೋರೆಹಲ್ಲು ಮತ್ತು ತೆರೆದ ಬಾಯಿಯ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಬರಬಹುದು, ಕೊಡಮಣಿತ್ತಾಯ ಅರಸು ದೈವ, ಮೂಜೂಲಾಯ, ಉಳ್ಳಾಕುಲು ಮೊದಲಾದ ರಾಜಸ್ ದೇವ್ವಗಳ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯವು ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕರಾವಳಿ 'ಉರು'ಗಳು ದೈವಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವ ಮರದ ಮೂರ್ತಿಗಳು. ಅವು ತಮ್ಮ ಬಹುರೂಪಿ ಆಕೃತಿಗಳಿಂದ ಗುಣಧರ್ಮಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಒಡಲಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ನಿಗೂಢತೆಗಳನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿವೆ. ಮರದಿಂದ

೨೭. ಡಾ.ಕೆ.ಚಿನ್ನಪ್ಪಗೌಡ : ಕರಾವಳಿ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗೆ : ಕಮಲಾದೇವಿಯವರ ಕೊಡುಗೆ : ಪುಟ ೭೮–೭೯

೧೨೨. ಯಕ್ಷಿಗಳು, ನಂದಿ, ಗರಡಿಮನೆ, ಬಸರೂರು.

೧೨೩. ಯಕ್ಷಿ(ಮೈದಾಳಿ) ಪರಿವಾರ, ಗರಡಿಮನೆ, ಬಸರೂರು.

ಮಾಡಲಾದ ಪಾಪೆ ಅಥವಾ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕರಾವಳಿ ದೈವ ಪ್ರಪಂಚದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಊರು (ರೂಪು > ರೂಹು > ರೂಉ > ಉರು) ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಅವಿಭಜಿತ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಉತ್ತರ ಭಾಗ ಈಗಿನ ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮರದ ಊರುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಲಭ್ಯ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತುಳು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಭೂತ ಪ್ರಪಂಚದೊಳಗೆ ಮರದ ಮಂಚ, ಉಯ್ಯಾಲೆ, ಲೋಹದ ಖಡ್ಗ, ಮರದ ಕಂಬ, ಕಂಬದ ಮೇಲೆ ಹಾಸು ಹಲಗೆ, ಮುಖವಾಡಗಳು ದೈವದ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿವೆ. ಎತ್ತು, ಕೋಣ, ಹುಲಿ, ನಾಯಿ, ಕೋಳಿ, ಸರ್ಪ– ಇವು ಕರಾವಳಿ ದೈವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಸಂಕೇತಗಳಾದವು. ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕ ಶೈವ, ಶಾಕ್ತ, ವೈಷ್ಣವ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೈವ–ದೇವರುಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಭೂತಗಳೊಂದಿಗೆ ಒಂದಾದವು. ವೈದಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕೇತರ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಘರ್ಷದ ಫಲವಾಗಿ ವೈದಿಕ ದೇವತೆಗಳು ಭೂ ದೈವ ಪ್ರಪಂಚದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಮೀರಿದವುಗಳು ಎಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಭೂತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈ ದೇವತೆಗಳ ವಾಹನಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದವು. ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದ ಕಟ್ಕೆರೆ ಕಾಳಮ್ಮ ಎತ್ತಿನ ಮೇಲೆ, ಸುರತ್ಕಲ್‌ನ ಕಾವೇರಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ವರಾಹೇಶ್ವರಿ ಹಂದಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರೆ, ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ನಂದಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು. ಹೀಗೆ ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಿ ಹಾಗೂ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆದಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಬೇಕು.

ಕರಾವಳಿಯ ಭೂತ ಅಥವಾ ದೈವಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಂಡಾಗಲೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಉರುಗಳ ರೂಪ ಹಾಗೂ ಸಾಂಕೇತಿಕತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಭೂತಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಡಾ. ಚಿನ್ನಪ್ಪ ಗೌಡರು ಹೀಗೆ ನಿರ್ವಚಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ತುಳುನಾಡಿನ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಕೋಪಗಳು, ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಸಾವುಗಳ ಆಚೆಯ ಜಗತ್ತಿನ ಕುರಿತಾದ ನಂಬಿಕೆ, ಸತ್ತವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ನೋಡುವ ಬಯಕೆ, ದುಷ್ಟ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಭಯ ಮತ್ತು ಅದೇ ಭಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಆರಾಧನೆಯ ಮನೋಭಾವ, ಆಕಸ್ಮಿಕವೂ ಅಸಹಜವೂ ಆದ ಸಾವನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೀರರು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಅಂತಹ ವೀರರನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳೆರಡೂ ಒಂದಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಉರುಗಳು ರಚನೆ ಹಾಗೂ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ, ಬೆಣ್ಣೆ ಕುದ್ರು, ಮಾರ್ನಕಟ್ಟೆ, ಹಿರಿಯಡಕ, ಬಸರೂರು, ಮಣಿಕಲ್ಲು, ನೈಲಾಡಿ, ಬಿಲ್ಲಾಡಿ, ಬೀಜಾಡಿ, ಗೋಪಾಡಿ, ಮುಂತಾದೆಡೆ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಊರುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕರಾವಳಿಯ ೨೧೪ ಗರೋಡಿಗಳಲ್ಲಿ ೬೯ ಗರೋಡಿಗಳು ಬೈದರ (ಕೋಟಿಚೆನ್ನಯ್ಯ) ಮರದ ಪಾಪೆ ಊರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.[೨೮] ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆಯ ಉರುಗಳಿಗೂ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಯದಕ್ಕೂ, ವಿಶೇಷ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆತ್ತುಗರ ಕೈನುರಿತದ ಇತಿ ಮಿತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆ ಇರಬಹುದು. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಊರುಗಳು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ರಚಿತವಾಯಿತೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಊರುಗಳ ಉರುಗಳು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕಾಲಮಾನದ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಲ್ಲೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಮರದ ಉರುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಹಿಂದೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸಮಾನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರೇರಣೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕು.

ಕರಾವಳಿಯ ಉರುಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಗ್ರಹಗಳ ಆಕಾರ, ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದು. ಕುಂದಾಪುರದ ಕಟ್ಕರೆಯ ಒಂದೆರಡು ಉರುಗಳು ಲುಂಗಿ ಉಟ್ಟು, ತಲೆಗೆ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಧರಿಸುವ ಕುಲಾವಿ ಧರಿಸಿವೆ. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಉದ್ದ ಗಡ್ಡ ಇದೆ. ಇದೇ ಮಾದರಿಯ ಉರುಗಳು ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

೨೮. ಡಾ.ಗಾಯತ್ರಿ ನಾವಡ : ಕರಾವಳಿ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗೆ ಕಮಲಾದೇವಿಯವರ ಕೊಡುಗೆ : ಪುಟ ೫೦

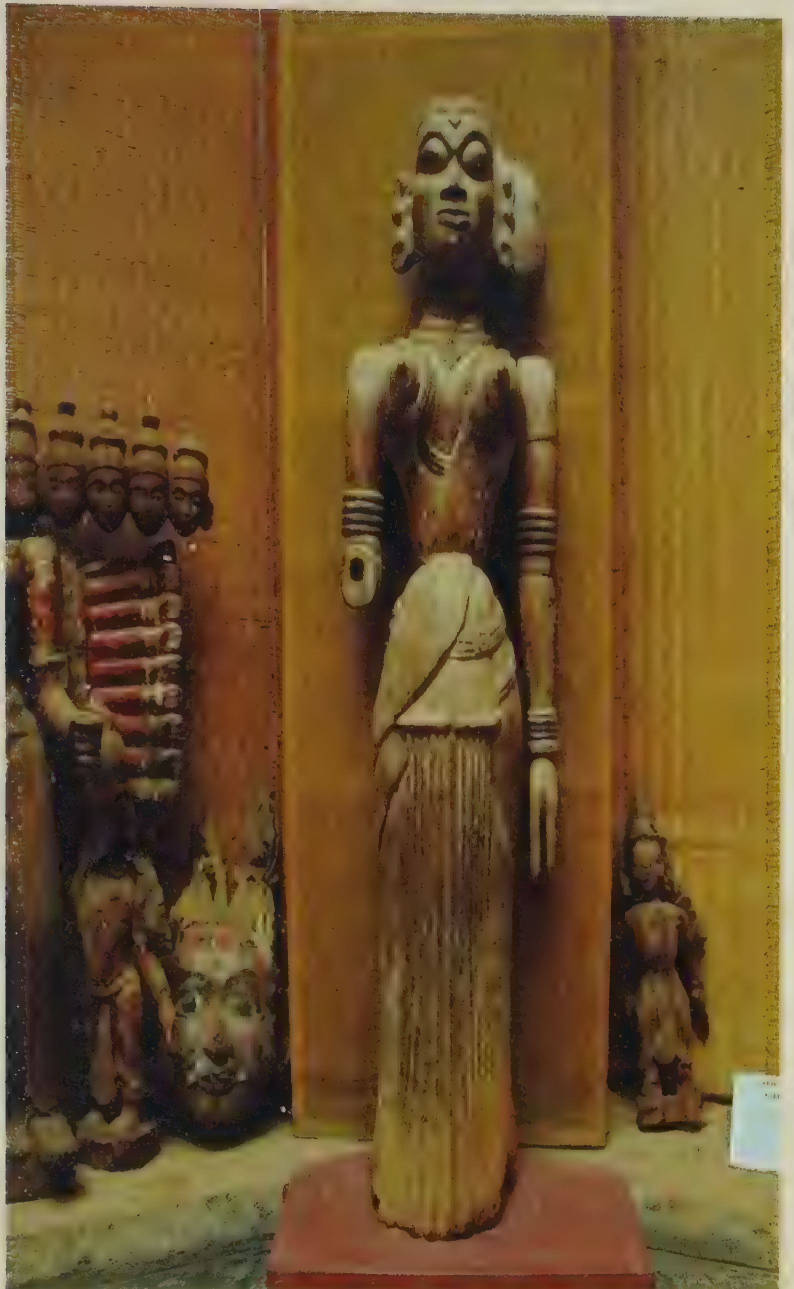
ಅವು ಪೋರ್ಚುಗೀಸ್ ಸೈನಿಕರ ತರಹದ ಟೋಪಿ ಧರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಕರಾವಳಿ ಬದುಕಿನ ಮೇಲೆ ಪೋರ್ಚುಗೀಸರು ಬೀರಿದ ಪ್ರಭಾವವಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.ಅಂದರೆ, ಉರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾರತವು ವಸಾಹತೀಕರಣಗೊಂಡ ಬಳಿಕ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಂಡಿರಬೇಕು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮುದಾಯ ಕರಾವಳಿಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು.

ಕರಾವಳಿಯ ಕೆಲವು ಉರುಗಳ ಗುಣ, ಸ್ವಭಾವ, ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಮ್ಮಳ್ತಿ ತ್ರಿಶಿರ, ಖೇಚರಾವುತ, ಧೂಮ್ರಾಕ್ಷ, ದಂಷ್ಟ್ರಾಮುಖ, ಭೇತಾಳ, ವೀರಭದ್ರ – ಇವುಗಳ ಹೆಸರು, ಸ್ವರೂಪ, ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅವು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ರಹಸ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಶೈವಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ.

ಉರುಗಳ ಭಯಾನಕ, ಹಾಗೂ ಅವಾಸ್ತವ ಸ್ವರೂಪ, ತ್ರಿಶಿರನಿಗೆ ಮೂರುತಲೆ, ನಾಲ್ಕು ಕೈ, ತಿರುಚಿದ ಕತ್ತಿನ ನಂದಿ, ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು ಮುಖದ ನಂದಿ, ನಾಗಜಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಹಲ್ಲು ಕಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಧೂಮ್ರಾಕ್ಷ, ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಡಿಗೂ ಎತ್ತರದ ಖೇಚರಾವುತ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಕಾರವು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಕಾಳಾಮುಖ, ಲಕುಲೀಶ, ಪಾಶುಪತ ಮುಂತಾದ ರಹಸ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತವೆ.

'ಉರು'ಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಪ್ರತಿಮೆಯೂ ನಿತ್ಯಸಹಜವಾಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ವಿಶಿಷ್ಟ. ಅಸಾಮಾನ್ಯ, ಭಯಾನಕ (ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕು ದೈವದ ಉರು ಮಾತ್ರ ಅಪವಾದ). ಎಲ್ಲೂ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ, ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ, ಉಮ್ಮಳ್ತಿ, ಖೇಚರಾವುತ, ತ್ರಿಶಿರ, ಧೂಮ್ರಾಕ್ಷ, ಚೀಣೀಭೂತ, ಪೋಲೀಸ್ ಉರು, ಒಕ್ಕೋಡಿನ ನಂದಿ, ಪಂಚಮುಖದ ನಂದಿ ಮುಂತಾದವು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಇರಬೇಕಾದುದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ. ದುರಂತ ನಾಟಕಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ದುರಂತದ, ನರಳಾಟದ, ಸಂಕಟದ ದೃಶ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ನೋಡುಗರ ಭಾವಗಳನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವುದರ ಬದಲು ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರ ಅನಾರೋಗ್ಯಕರ ಭಾವಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಉರುಗಳಲ್ಲಿನ ಭಯಾನಕ ವಿಕೃತ ರೂಪಗಳು ಮಾನವನ ಅಥವಾ ಸಮಾಜದ ಸಜ್ಜನಿಕೆಯನ್ನು, ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಮಾತನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದ ಕಾಳಾಮುಖ, ಲಕುಲೀಶ, ಪಾಶುಪತ ಮುಂತಾದ ರಹಸ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತರಿಸಬಹುದು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಉರು'ಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಹಿಂದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಥ, ಪಾಶುಪತ, ಲಕುಲೀಶ, ಕಾಳಾಮುಖ ಮುಂತಾದ ರಹಸ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥಗಳ ಪಾತ್ರ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಉಡುಪಿ–ಬ್ರಹ್ಮಾವರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದ ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆಯ ಉರುಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳ ರೂಪ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆಯ 'ಉರುಸಾಲೆ'ಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨ ಅಡಿಯಿಂದ ತೊಡಗಿ ಸುಮಾರು ೨೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ನೂರ ಎಂಬತ್ತಕ್ಕು ಮಿಕ್ಕು ಉರುಗಳಿವೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಿ ಉರುಗಳು, ಹೆಣ್ಣು ಉರುಗಳು, ಗಂಡು ಉರುಗಳು, ಅತಿಮಾನುಷ ಉರುಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಬಹುದು. ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ ಗುಡಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಧಾನ ದೇವರು ನಂದಿಕೇಶ್ವರ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಒಳಗಿರುವ ಈ ವಿಗ್ರಹ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಗೂಳಿಯದೇ ಆಗಿದೆ. ಅದು ಸುಮಾರು ಮೂಡಿ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಎರಡು ಕೋಡುಗಳು, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸಂದಿರುವ ಕಿವಿಗಳು, ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳು, ನಾಲಗೆ ಹೊರಕ್ಕೆ ಚಾಚಿರುವ ಮೂರ್ತಿ ಇದು. ಈ ನಂದಿಕೇಶ್ವರನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕೋಡುನಂದಿ, ಪಾರ್ಶ್ವ ಮುಖನಂದಿ, ತ್ರಿಮುಖ ನಂದಿ, ಪಂಚಮುಖನಂದಿ, ಆಕಾಶನಂದಿ ಹಾಗೂ ನಂದಿಕೋಣಗಳ ಉರುಗಳಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗೂಳಿಗಳ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಕತ್ತಿನ ಕೆಳಗೆ ಮನುಷ್ಯ, ಮೇಲೆ ನಂದಿಯ ಮುಖದ ದ್ವಿಲಿಂಗಿ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ನಂದಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಅವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಏನೋ ರಹಸ್ಯ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಪರಿಸರದ ವೈದಿಕ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ತೃಗಳು ನೀಡುವ ಇವೆಲ್ಲ ಶಿವನ ಗಣಗಳು ಎನ್ನುವ ಮಾತಿಗಿಂತ ಆಚೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಏನೋ ರಹಸ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಆರಾಧನೆಯ ಬೇರುಗಳಿರಬೇಕು.

೫೨. ಯಕ್ಷಿ, ಜಾ. ಲೋ. ರಾಮನಗರ.

೫೪. ಮಾರಮ್ಮ, ತಿಪಟೂರು.

೫೩. ಬೊಬ್ಬರ್ಯ ಹಾಗೂ ಮಲೆಯಾಳಿ ಯಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ತಿಪಟೂರು ಬೊಂಬೆಗಳು ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಉರು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗೆ ನೂರಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕು ಉರುಗಳು ಮೈಗೆ ಮೈತಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸುಮಾರು ಆರು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಆನೆ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಮಾವುತ ಎಲ್ಲರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆನೆಯ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಿವಿಗಳು, ಕತ್ತಿನ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿನ ಎರಡು ಮರದ ಗಂಟೆಗಳು, ಅಲಂಕಾರದ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸ ಎಲ್ಲವೂ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿವೆ. ಕುದುರೆ, ಹುಲಿ, ಹುಲಿಮರಿ, ಕೋಳಿ, ಬೆಕ್ಕು, ಗರುಡನ ಉರುಗಳು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ದೈವದ ಗುಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚೇಷ್ಟೆನಿರತ ಕಪಿಯ ವಿಗ್ರಹ ಅತ್ಯಂತ ಕುತೂಹಲದಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಅದು ತನ್ನ ಒಂದು ಕೈಯಿಂದ ತಲೆತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಯಿಂದ ತನ್ನ ಜನನಾಂಗವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ಮೇಲು ನೋಟಕ್ಕೆ ಅಶ್ಲೀಲವೆನಿಸುವ ಈ ಭಂಗಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಲೋಕದೊಳಗೆ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಬಗ್ಗ್‌ಚಿಕ್ಕು, ಬಾಲ್ ಚಿಕ್ಕು, ದೊಟ್ಟೆಕಾಲ್ ಚಿಕ್ಕು, ಅವತಾರ್ ಚಿಕ್ಕು, ಸಣ್ಣಮ್ಮ, ಹಳೆಯಮ್ಮ, ಉಮ್ಮಲ್ತಿ, ಹೊನ್ನಮ್ಮ, ಮಾಸ್ತಿಯಮ್ಮ, ಯೋಗಿನಿ ಮಹತ್ವದವು. ಚಿಕ್ಕು ಅಥವಾ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನ ಬಹುರೂಪಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಹಿಂದಿನ ಆಕರ್ಷಕ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಆಕೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ದೈವವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಚಿಕ್ಕು, ಹಳೆಯಮ್ಮ, ಸಣ್ಣಮ್ಮ, ಹೊನ್ನಮ್ಮ, ಇವರೆಲ್ಲ ಜೈನ ಮಹಿಳೆಯರಾಗಿದ್ದು ಸತಿ ಹೋಗಿ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವಗಳಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಬದುಕಿನ ಭಾಗ್ಯ ದೇವತೆಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಸಾತ್ವಿಕ ಕಳೆಯ ತೆರೆದ ಕಣ್ಣಿನ, ಮಂದಸ್ಮಿತ ಮುಖ, ನೆರಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಸೀರೆ, ಸೊಂಟಪಟ್ಟಿ, ತುಂಡು ತೋಳಿನ ರವಿಕೆ, ಎಡಕೈಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿ, ಸೊಂಟ, ಕತ್ತು, ಮೂಗು ಮತ್ತು ಕೈಗಳಿಗೆ ಆಕರ್ಷಕ ಆಭರಣಗಳು, ಎಡಕ್ಕೆ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಮುಡಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೇಶಾಲಂಕಾರ ಸ್ತ್ರೀ ರೂಪದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ನಂದಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ದುರ್ಗಾಪರಮೇಶ್ವರಿಯ ಬಲಕೈಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗರೂಪದ ಮರದ ಆಯುಧವಿದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ವೈರುಧ್ಯವಾಗಿ ಉಮ್ಮಳ್ತಿಯ ಉರು ಭಯಾನಕ ಸ್ವರೂಪದ್ದಾಗಿದೆ. ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳ, ತೆರೆದ ಬಾಯಿಯ, ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದ ಸ್ತನಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ರೌದ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ನಂದಿಗಳನ್ನೇರಿದ ಪುರುಷ ಸವಾರರು, ಸೈನಿಕರು, ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ಜೋಗಿಪುರುಷ, ಹಸ್ಲರ ತಿಮ್ಮ, ಪುರುಷರೂಪದ ಉರುಗಳು, ಇಲ್ಲಿನ ಸವಾರರು ಮತ್ತು ಸೈನಿಕ ಉರುಗಳ ಭಂಗಿ ಮತ್ತು ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಆಯುಧಗಳು ಇವರು ಯುದ್ಧ ವೀರರೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಜೋಗಿ ಪುರುಷ' ನಾಥಪಂಥದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ತ್ರಿಜಟೆ, ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮದ ನಾಮ, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕುಂಡಲಗಳು, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮಾಲೆ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ನವಿಲಿನ ಗರಿ ಹಿಡಿದ ಗಡ್ಡಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಸ್ರತಿಮ್ಮನ ಉರು ಬೇಟೆಗಾರನ ಪ್ರತಿಕೃತಿ. ಹಸ್ರತಿಮ್ಮನ ಆಚೆ ಈಚೆ ಎರಡು ಬೇಟೆ ನಾಯಿಗಳಿದ್ದು, ತಿಮ್ಮನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಖಡ್ಗವಿದೆ. ವಾರ್ಷಿಕ ಮಾರಿಪೂಜೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮನಿಗೆ ರಕ್ತಾಹಾರ (ಕೋಳಿ) ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ತಿಮ್ಮ ಬೇಟೆಗಾರ ಹಸ್ಲರ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೊರಬಾಗಿಲ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಾಗಿನ ಬೊಬ್ಬರ್ಯನ ಉರುವಿದೆ. ಬೊಬ್ಬರ್ಯ ಕಡಲಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜೀವವಿಟ್ಟ ಮುಸ್ಲಿಂ ವ್ಯಾಪಾರಿ. ಕಾವಲಿನ ದೈವವಾಗಿರುವ ಬಾಗಿಲ ಬೊಬ್ಬರ್ಯನ ವೇಷಭೂಷಣ, ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಉರುಸಾಲೆಯ ಖೇಚರಾವುತನ ಉರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಕವೂ ಭಯಂಕರವೂ ಆಗಿದೆ. ತೆರೆದ ಅಗಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕೋರೆ ದವಡೆಗಳು, ಭವ್ಯವಾದ ಕಿರೀಟ, ಚಲ್ಲಣಗೆಜ್ಜೆ, ಉದ್ದನೆಯ ಕಾಲುಗಳು, ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನ ರುಂಡ, ಮತ್ತೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಡಮರು. ಇಡೀ ಮೈ ಗಾಢಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬೀಭತ್ಸಕರವಾದ ಆಕೃತಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥದೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಖೇಚರಾವುತನನ್ನು ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸರಿಸಮವೆನ್ನಿಸುವ ಇನ್ನೊಂದು ಉರು ತ್ರಿಶಿರ. ಮೂರು ತಲೆ, ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳ, ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದ ಈ ಉರು ನೋಟಕರಲ್ಲಿ ಭಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತಿದೆ. ಭೈರವನ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಾದ ಕಾಲಭೈರವ, ಖಟ್ವಾಂಗ

೧೩.೭. ಹರಕೆ ದೇವತೆಗಳು, ಸೂಡಿಗದ್ದೆ ದೇವಾಲಯದ ಒಳಭಾಗ.

೧೩.೮. ಹರಕೆ ದೇವತೆಗಳು, ಸೂಡಿಗದ್ದೆ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಭಾಗ.

೧೩.೧. ಬೊಬ್ಬರ್ಯ, ಸಿಂಹಗಳು, ಹಿರಿಯಡ್ಕ.

೧೩.೨. ಬಾಲಯ್ಯ(ಸೇವಕ), ಮೈದಾಳ್ತಿ(ಚಿಕ್ಕು), ಹಿರಿಯಡ್ಕ.

೧೩.೩. ಮಲೆಯಾಳಿ ಬೊಬ್ಬರ್ಯರು, ಹಿರಿಯಡ್ಕ.

೧೨೮. ಗಣಪತಿ, ಅರಸು ಕುಟುಂಬ, ಮೈಸೂರು.

೧೨೯. ನಂದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ.

೧೩೦. ಭೈರವ, ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ.

೧೩೬. ಅಮ್ಮನವರು, ಸೂಡಿಗದ್ದೆ ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿ.

೧೨೬. ವೀರಭದ್ರ, ನಂದಿ, ಬೊಬ್ಬರ್ಯ, ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ.

೧೨೭. ವೀರಭದ್ರ, ಶಿವ, ನಂದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ.

೧೨೫. ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಪಂಚಮುಖಿ ನಂದಿ, ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ.

೧೨೪

ಭೈರವ, ಉನ್ಮತ್ತ ಭೈರವ ಉರುಗಳು ಉಗ್ರರೂಪದವು. 'ಜಟ್ಟಿಗರಾಯ ದ್ವಿಮುಖೇಶ' ಎರಡು ತಲೆಗಳ ಆರಡಿ ಎತ್ತರದ ಮನುಷ್ಯ ರೂಪ. ಆರಡಿ ಎತ್ತರದ ಧೂಮ್ರಾಕ್ಷ ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧೂಪದ ಗಿಂಡಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಉರುಗಳ ಕೆತ್ತನೆ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ

ಉರುಗಳ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹಲಸಿನ ಮರವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಂದೇ ಮರದ ತುಂಡಿನಿಂದ ಉರುವನ್ನು ಕೆತ್ತಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತುಂಡು ತುಂಡು ಮರದ ತುಣುಕಗಳಿಂದ ಕೈ, ಕೈಯ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದೂ ಇದೆ.

ಉರುಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುವವರು ಗುಡಿಗಾರರು ಅಥವಾ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಸಮುದಾಯದವರು. ಉರುಗಳ ಪ್ರತಿಮಾ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಶಾಸ್ತ್ರಪರಿಭಾಷೆಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕರಾವಳಿಯ ತುಳು ಪಾಡನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಟಿಚೆನ್ನಯ್ಯ, ಕಾಂತಾಬಾರೆ ಬಾಂದಾಬಾರೆ, ಜುಮಾದಿ, ಪಂಜುರ್ಲಿಯರ ವರ್ಣನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಹೊಗಳಿಕೆಗಳಲ್ಲೂ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ, ಹಳೆಯಮ್ಮ, ಮಾಂಕಾಳಿಯಮ್ಮರ ವರ್ಣನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತುವವರು ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಉರುಗಳಿಗೆ ಅಡಿಬಣ್ಣವಾಗಿ ಕಡುಕೆಂಪನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವು ಉರುಗಳ ಉಗ್ರರೂಪವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ತಿಲಕವಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಕಪ್ಪಿನ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಹೊರಗಡೆ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಚುಟ್ಟಿ ಬರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಲೌಕಿಕತೆಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಡುಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾದ ನೀಳ ಬಾಗಿದ ಹುಬ್ಬು ಕಿವಿಯ ತುದಿಯವರೆಗೆ ಚಾಚಿರುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣಿನ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಕಪ್ಪು ಗೆರೆಗಳ ಆವರಣವನ್ನು ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ದಪ್ಪವಾದ ಕಪ್ಪು ಮೀಸೆ ಮೇಲುಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಕೋರೆದಾಡೆ ಕೆಳಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಚಾಚಿರುತ್ತದೆ. ರೌದ್ರ ಭಯಾನಕ ಸ್ವರೂಪದ ಉರುಗಳು ಬಾಯಿ ತೆರೆದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಉರುಗಳ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ ಸರಳವಾಗಿದ್ದು ಕೆಂಪು, ಕಪ್ಪು, ಬಿಳಿ, ಹಳದಿ, ಹಸಿರು ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸೌಮ್ಯ ಸ್ವರೂಪದವುಗಳು ತುಟಿ ಮುಚ್ಚಿ ಮಂದಸ್ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಡು ಹಾಗೂ ವೈರುಧ್ಯ ಬಣ್ಣಗಳ ಕೂಡಿಕೆ ಉರುಗಳಿಗೆ ಅತಿಮಾನುಷತೆಯನ್ನು ತುಂಬುವಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಗುಣ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳು ಕಡಿಮೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಕೇಶಾಲಂಕಾರ, ಹಾಗೂ ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕುಸುರಿತನವಿದ್ದರೂ ಏಕರೂಪತೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು.

ಒಟ್ಟಿನಿಂದ ಕರಾವಳಿಯ ಆರಾಧನಾ ಲೋಕದ ವಿಸ್ಮಯಗಳಾಗಿ ಉರುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣ, ರೂಪ ಹಾಗೂ ಆಶಯಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ರಹಸ್ಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪಂಥಗಳ ದಟ್ಟ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಉರುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು ಎನ್ನುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೀರರ, ವೀರಯೋಧರ ಆರಾಧನಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಅಂಶವಾಗಿಯೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕರಾವಳಿಯ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಆರಾಧನಾ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಗೆಗೆ ಹಲವು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆಯಾದರೂ ಉರುಗಳ ಬಹುರೂಪಿ ಲೋಕದ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಉರುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಹೊಸ ಹೊಳಹು ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬಹುದು.

೪. ದೇವರ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದ ದೇವರುಗಳ ವಾಹನಗಳು

ವಾಹನ ಎಂದರೆ (ದೇವರ) ಪಯಣಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ ಸಾಧನ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಸರಣದ ಮಾಧ್ಯಮವೂ ಹೌದು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ 'ವಾಹ' (ವಿ + ವಾಹ = ವಿವಾಹದಂತೆ)

೧೩೯. ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮೇಲಿನ ಜಾನಪದೀಯ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಗಳು, ಭೈರವ, ಜಾನಪದ ಲೋಕ ರಾಮನಗರ.

ಎಂದರೆ ವಾಹಿನಿ, ಮೂಲಕ, ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಿದೆ. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮೀಯರು ಸಿಂಧೂ ಕಣಿವೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ನೆಲ-ನೀರಿನಿಂದಾಗಿ ದನಗಾಯಿಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕತೆ ನೆಲಸಿತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪಶು ಸಂಪತ್ತಿನ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಗೂಳಿ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬೇಕು ಎಂದು ತೋರಿಸುವ ಪೂಜಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ನಾವು ಅವರ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ತುಂಬಿದ ಗೂಳಿಯ ಲಾಂಛನ ಹಾಗೂ ಮುದ್ರೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಒಂದು ಜಾನಪದ ಅಥವಾ ಆದಿವಾಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೇವತೆಯನ್ನು ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ತಂದಾಗ ಆಕೆಯನ್ನು ಶಿಷ್ಟ ದೇವರ ಹೆಂಡತಿ ಮಾಡಿ, ವಾಹನ, ಆಯುಧ ನೀಡಿ, ಈಗ ವೈದಿಕರಿಂದ ದುಷ್ಟನಾದನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಆಕೆಯ ಪೂರ್ವದ ಭಕ್ತನನ್ನು ಆಕೆಯಿಂದಲೇ ಸಂಹರಿಸಿ ನಂತರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸೇರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜಾನಪದದಿಂದ ಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೆ, ಶೈವದಿಂದ ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥವಾದದ್ದು ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಕಾರ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಬದಲಾವಣೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತೀಕರಣ ಈ ಎರಡೂ ಹಂತಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಲು ನಾಲ್ಕಾರು ತಲೆಮಾರುಗಳಾದರೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ವಾದ.

ವಾಹನ ಮತ್ತು ಲಾಂಛನಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಚರ್ಚಿಸಿದಂತೆ ಇವು ಕೋಣ, ಸಿಂಹದಂತಹ ಬಲಿಷ್ಠ ಹಾಗು ಇಲಿ, ಗರುಡನಂತಹ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಣಿ-ಪಕ್ಷಿಗಳು ಇರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಲಾಂಛನ ಮತ್ತು ವಾಹನಗಳ ಸಂಕೇತ ಹುಡುಕುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತ. ಏಕೆಂದರೆ ಲಾಂಛನ ವಿಜಯದ, ಬೆಂಬಲದ ಸಂಕೇತವಾದರೆ, ವಾಹನ ಸೋಲಿನ, ಅಧೀನತೆಯ ಸಂಕೇತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಚರ್ಚಿಸಿದರೆ ಗೊಂದಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇಂದು ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುವ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ಹಬ್ಬಗಳ ಮೇಲಿನ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವು ಹಬ್ಬಗಳು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೇವರುಗಳು ವೈರಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ಅಥವಾ ಗೆದ್ದು ಬಂದುದನ್ನು ವಿಜಯೋತ್ಸವವಾಗಿಯೂ ಉಳಿದವು ಅವೈದಿಕ-ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಸಮ್ಮೀಳಿನೀಕರಣವನ್ನು (ವಿವಾಹ ಉತ್ಸವವಾಗಿ) ಆಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಸಂಕೇತದಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳು ಮತ್ತು ಲಾಂಛನಗಳು ಬಂದಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ನಾವು ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಒಂದು ವಸ್ತು, ವಿಷಯ, ಪ್ರದೇಶ, ಕಾಲ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಸಮಾಜ. ನಂತರ ಅದು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಪವಿತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹೊರಗಿನವರೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ, ಪ್ರವಾದಿಗಳ ಹಾಗೂ ದೇವರ ಅವತಾರ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಮಾಜ ತನ್ನ ವೈಚಾರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರದಲ್ಲೂ ಬದಲಾವಣೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಲಾಂಛನ ವಾಹನ ಇಲ್ಲದ ಜಾನಪದ ದೇವ-ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಂತರ ಅವರು ವೈದಿಕರ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದಾಗ ಭಕ್ತರು ಇವುಗಳಿಗೂ ನೀಡುವುದೇಕೆ ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಚರ್ಚಾರ್ಹ ವಿಚಾರ. ಇದೇ ರೀತಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಲಾಂಛನವಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಏಕೆ ವಾಹನವಾಯಿತು ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಚರ್ಚಾರ್ಹ ವಿಷಯ. ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಈ ಪ್ರಾಣಿ-ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೇ ಏಕೆ ತಮ್ಮ ಕುಲ ಚಿಹ್ನೆಗಳಾಗಿ (ಲಾಂಛನವಾಗಿ) ಪಡೆದರು ಅಥವಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಕುಲ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪುರಾಣ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ, ವೀರರನೇಕರು ತಮ್ಮ ಪತಾಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಆಂಜನೇಯ, ನಾಗ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಲಾಂಛನವಾಗಿ ಪಡೆದರೆಂಬುದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿರುವ ಗೊಂದಲ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಈ ಸಂಕೇತದ ಲಾಂಛನವುಳ್ಳ ರಾಜರು ಅಥವಾ ಗುಂಪುಗಳು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದರೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಹನ ಒಂದು ಸಂಕೇತ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ವಾಹನ ಸಾರಿಗೆಗೆ ಅಥವಾ ಹೊಲ ಉಳಲು ಬಳಸದ ಪ್ರಾಣಿ. ಹೀಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ನಂತರದಿಂದ ಈ ವಾಹನಗಳ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಬಳಕೆಯಾಯಿತು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ವಿಧವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ದೇವರುಗಳಿಗೆ ವಾಹನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯ ಆಯಾ ದೇವತೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಆಚರಣೆಯ ಭಕ್ತರು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ನುಂಕೆ ಮಲೆ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ವಾಹನ

ಮುಖ್ಯ ದೇವರ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷತೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾಹನದ ಶಕ್ತಿಯು ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಆ ದೇವರು ಮಹಿಮೆಯು ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.ನುಂಕೆ ಮಲೆಯ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ವಾಹನದ (ಚಿತ್ರ, ೧) ರಚನೆಯು ಬೇವಿನ ಮರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಮರದ ಕೆತ್ತನೆಯ ನಂತರ ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ, ಅಂಕು ಡೊಂಕಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಉಬ್ಬು ತಗ್ಗುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಣಸೆ ಬೀಜದ ಸರಿಯ ಅಂಟಿನ ಮುಖಾಂತರ ರಚನೆಯ ಶಿಲ್ಪದೊಂದಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಒಣಗಿದ ನಂತರ ಬಣ್ಣವನ್ನು (ಎನಾಮಲ್) ಹತ್ತಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲವೇ ಕುಂಚಗಳಿಂದ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿರುವಂತೆ ಲೇಪಿಸಿ, ಭದ್ರವಾಗಿ ಪೂರ್ಣಾವದಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣ ನಂತರ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಆಧಾರ ತಳಕ್ಕೆ ಹಳದಿ ಹಾಗೂ ನೀಲಿ ಅಥವಾ ಹಸಿರು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದಿಂದ, ಚಿತ್ತಾರದ ಆಕರ್ಷಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿ, ಅದರ ಪ್ರಭಾವದ ನಿಲುವಿನ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ದೃಢ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕುದುರೆ ವಾಹನವು ಶೃಂಗಾರಮಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅದರ ಲಗಾಮನ್ನು ಚಿತ್ತಾರದ ಬೆಳ್ಳಿಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿ, ಅದರ ಅಂದವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಬೆಳ್ಳಿ ಛತ್ರಿಯನ್ನು ಕಿರೀಟದಂತೆ ಲಗತ್ತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮದಕರಿ ಪುರದ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಾಲಯದ ಕುದುರೆ ವಾಹನವು ಕೂಡ ತುಂಬಾ ಸೊಗಸಾಗಿರುವಂತೆ, ಕುದುರೆಯು ನೆಗೆಯಲು ಸಿದ್ದವಿರುವಂತೆ ಬಾಯಿತೆಗೆದು ಉಲ್ಲಾಸವಾಗಿರುವಂತೆ ರಚಿಸಲಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಮೂಲ ಬಿಳಿಬಣ್ಣದ ಆಧಾರ ಮೇಲೆ ಹಸಿರು, ನೀಲಿ, ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಸಹ ಬಳಸಿದ ಚಿತ್ತಾರದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಲಗಾಮು ಮರ ಪಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು ಮುಖಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಬಿಗಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ ಹುಲಿ ವಾಹನ

ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂದೀ ಗ್ರಾಮದ ಸುಲ್ತಾನ್ ಪಾಳ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಹುಲಿವಾಹನವು ದೇವಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಾಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ರಚನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಹೊರಚಾಚಿ, ಮೂಗಿಗೆ ತಾಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿರುವಂತೆ, ಉಗ್ರವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮೇಲೆ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ, ವಿವರವಾದ ಬೆರಳು ಹಾಗೂ ಉಗುರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮುಂಗಾಲುಗಳು ನಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಗತ್ಯ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ನೈಜ ಹುಲಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿಸಿದ್ದು, ಹುಲಿಯ ಕೆಳಗೆ ಬೇತಾಳದ ಶಿರವು ಇರುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಉಗ್ರ ದೇವತೆಗಳು ಅವರ ಪ್ರತಾಪ, ಪೌರುಷ ಮತ್ತು ಭಯನಕ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಮ್ಮ ವಾಹನಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಹಾಗೆ ಉಗ್ರದೇವತೆಯಾದ ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮನು ಕೂಡ ಉಗ್ರರೂಪದ ಹುಲಿಯನ್ನು ವಾಹನವಾಗಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹುತ್ತೂರಮ್ಮನ ಹುಲಿ ವಾಹನ ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ ೮) ಹಳದಿ, ಕಪ್ಪು ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕೆಂಪುದೇಹದ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಉಗ್ರ ರೂಪದ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಜೊತೆಗೆ ಬಾಲವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಮುನ್ನುಗ್ಗಲು ಸಣ್ಣಗಿರುವಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಎದುರು ಇನ್ನೊಂದು ಹುಲಿಯವಾಹನ ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಎರಡು ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ನಿಂತಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಹುಲಿಯವಾಹನ ಮಲೆಯ ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ದೇವಾಲಯದ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹರೂಪಿಸಿ, ಕೆಂಪು ಪಟ್ಟಿಕೆಯಳನ್ನು ಕಪ್ಪು ಹೊರಗೆರೆಗಳಿಂದ ಲೇಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಂಪು ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಚಾಚಿ ಪಂದ ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ ಈ ಎರಡು ಹುಲಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎರಡು ಹುಲಿಗಳು ಕೂಡ ಇದ್ದು ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ.

೧. ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ನುಂಕೆಮಲೆ.

೩. ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಾಲಯ, ಮದಕರಿಪುರ,

೨. ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ ಹುಲಿವಾಹನ, ಸುಲ್ತಾನ್ ಪಾಳ್ಯ, ನಂದೀಗ್ರಾಮ.

೪. ದಂಢಮ್ಮ ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ಹೆಣ್ಣೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು.

೮. ಹುತ್ತೂರಮ್ಮನ-ಹುಲಿವಾಹನ, ಹುತ್ತೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು.
<<<<

೯. ಹುಲಿವಾಹನ, ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ.

ದಂಥಮ್ಮ ಕುದುರೆ ವಾಹನ

ದಂಥಮ್ಮ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ನೆಗೆದು ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಕುದುರೆ ವಾಹನವು ಬಾಯಿ ತೆರೆದುಕೊಂಡು ಮುಂಗಾಲುಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿಕೊಂಡು, ಕಿವಿನಿಮಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಸರಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಉತ್ತಮ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಸಹ ಇದರ ಅಡಿಪಾಯದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗೆ ಹೊಂದಿಸಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ್ದು, ದೇವಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಬೆಂಗಳೂರು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ ಕೆತ್ತನೆಯ ನವೀರಾದ, ನಾಜೂಕಾದ ಮೈವಳಿಕೆಯ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಹಸ್ತಕೌಶಲ್ಯ ಅನುಮಾನವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬಣ್ಣಗಳ ಲೇಪನವು ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ಧಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವಂತೆ ಕುದುರೆ ಮೈಬಣ್ಣ, ದೇವಿಯ ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳ ಮೈಬಣ್ಣವು ಕೂಡ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿರುವ ಸ್ವಲ್ಪ ಸರಳಾಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಿಲ್ಪವು ದಾವಣಗೆರೆಯ ದುರುಗಮ್ಮ ಆಗಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ.

ಪೌರಾಣಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಕಲಾವಿದರುಗಳು ತಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪ ಕೌಶಲ್ಯಗಳನ್ನು ಜನಪದ ವಸ್ತು ವಿಷಯ, ಸ್ವತಂತ್ರ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತ ಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೇ, ಪೌರಾಣಿಕ ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಡುವ, ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯ ಲಹರಿಗೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ವಿವರಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಾವ ಭಂಗಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಸೂಕ್ತ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಬಣ್ಣಗಳ ಲೇಪನಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಾವ ಭಂಗಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಸೂಕ್ತ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಬಣ್ಣಗಳ ಲೇಪನಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿವೆ. ರಾಮನಗರದ ಜಾನಪದ ಲೋಕ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿರುವ (ಚಿತ್ರ-೫) ಕೆಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಿಂಹದ ಕಾಲುಗಳು, ಕುದುರೆದೇಹ, ಮೊಸಳೆಬಾಯಿ, ನವಿಲಿನ ಕುಚ್ಚ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಿಶ್ರಣದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಮಧೇನು ಶಿಲ್ಪವು ಕೂಡ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬಕಪಕ್ಷಿ

ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟದ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬಕಪಕ್ಷಿಯು ಕೂಡ ವಾಹನವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ. ಸಿಂಹದ ಮುಖ, ಪಕ್ಷಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಕಂಪು ವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಬಾಯಿ, ಹಸಿರು ವರ್ಣದಲ್ಲಿ ದೇಹ ಹಾಗೂ ಕೆಂಪು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಬಾಲವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಭಯಂಕರವಾದ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಹಂಸ ವಾಹನ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಹಂಸವಾಹನವು ತಲೆ ಮತ್ತು ದೇಹದ ಜೊತೆಗೆ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತೆ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಹಿಂಭಾಗದ ರಚನೆಯು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ನವಿಲಿನಂತೆಯೂ ಕಾಣುವ ಈ ವಾಹನವು ವರ್ಣ ಲೇಪನದಿಂದ ಸುಂದರನಾಗಿ, ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಸರಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ.

ಕಾಮಧೇನು ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತ ಮಂಥನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕಾಮಧೇನುವು, ಕೋರಿದ್ದನ್ನು ಕರುಣಿಸುವ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊಗದ, ಹಸುವಿನ ದೇಹದ, ಪಕ್ಷಿರೆಕ್ಕೆ, ಬಾಲದ ಸಮಿಶ್ರಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯ ದೇಹರಚನೆಯಂತೆ ಎದೆ ಭಾಗದವರೆಗೆ ಉಬ್ಬಿದ ಸ್ತನಗಳು ಹಾಗೂ ಹಸುವಿನ ಕೆಚ್ಚಲನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುವುದು ವಿಸ್ಮಯ ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿಯೇ ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ರೂಪ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಾಮದೇನು ಹೊಂದಿದ್ದು,

೫. ಪೌರಾಣಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.

೬. ಬಕಪಕ್ಷಿ ವಾಹನ, ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ.

೭. ಹಂಸ ವಾಹನ, ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ-ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವಾರು ಜನಪದರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದರ ವರ್ಣನೆಯು ಇದ್ದು, ಪೂಜಾರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕಾಮಧೇನು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದಾವಣಗೆರೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಕಾಮದೇನು ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ ೧೦) ಕಿನ್ನಾಳ ಶೈಲಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ದೇಹದ ರಚನೆಗಳು, ಹಸುನ್ಮುಖಿಯಾದ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಗಳು ನೋಡುಗರಿಗೆ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ರಚನಾ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ, ಬಾಳಿಕೆಯ ಮರದಿಂದ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನ ಪವಿತ್ರವಾದ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಹಸುವಿಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಸುವಿನ ಮುಖಾಂತರ ಹೊರಹಾಕಲ್ಪಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಸರ್ಜನೆಗಳೂ ಕೂಡ ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತಹವು ಸಗಣಿ, ಗಂಜಲು, ಹಾಲು, ಹಾಗೂ ಹಸುವಿನ ಸಾವಿನ ನಂತರ ಅದರ ಚರ್ಮ, ಮೂಳೆ, ಮಾಂಸ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಮಾನವನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮುಖ್ಯತೆ ಹೊಂದಿದ್ದು ಹಸುವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಕಾಮದೇನುವಾಗಿದ್ದರೆ, ಕಾಮಧೇನುವು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಪವಾಡವಾಗಿದೆ.

ಹಸುವಿನ ಪಾವಿತ್ರತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅದರ ಮುಖವನ್ನು (ಶಿರಭಾಗ) ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎದ್ದು ನೋಡಿದರೆ ಕುಂಭವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಜನಪದ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಹಸುವಿನ ಶಿರವನ್ನು ಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿಸಿ, ಪೂಜೆಯನ್ನು (ಚಿತ್ರ ೧೧) ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿರಭಾಗದ ಕೆತ್ತನೆಯು ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಗೋವಿನ ದುರಂತ ಮರಣದ ದುಃಖವು ಅವಿಗೆ ಬಾದಿಸಿದಾಗ ಅದರ ನೈಜ ರೂಪದ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಹಸುವಿನ ಪಾವಿತ್ರತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅದರ ಮಹಿಮೆಯು ಮಾನವನು ಪೂಜಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಪಡೆದಿದೆ.

ಕಾಮಧೇನುವು ತನ್ನ ಪವಿತ್ರ ಪರೋಪಕಾರದ ನಿಷ್ಟಾಚಾರದಿಂದ, ಅದು ಮಹಾಪವಿತ್ರವೆಂದು ಅರಿತ ಜನಪದರು ತಮ್ಮ ಆರಾಧನೆಯ ದೇವರನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸವಾರಿ ಮಾಡುವಂತೆಯೂ ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಕಾಮಧೇನುವಿನ ವಾಹನವನ್ನು ಕೂಡ ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ ಕೊಂಡಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಕಾಮದೇನು ವಾಹನವು ಸ್ವಲ್ಪಗಂಭೀರವಾದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಇದ್ದು, ಎದೆಭಾಗ ನಗ್ನದಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿಸಿದ್ದು. ಜಡೆಯು ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿಂದ ಕೆಳಜಾರಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದು, ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಮಧ್ಯ ದೇವರ ಪೀಠವನ್ನು ಲಗತ್ತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶೈಲಿಯು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವೆನಿಸಿದರೆ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಶೈಲಿ ಕಾಮಧೇನು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಮಧೇನುವಿಗೆ ತೋರಿಸಿರುವ ವಸ್ತ್ರಗಳು (ಚಿತ್ರ ೧೪) ಹಾಗೂ ಆಭರಣಗಳು ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡು ಕಿವಿಯೊಲೆ ಧರಿಸಿರುವ ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಜಡೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಮುಖಭಾವ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿರುವಂತೆ, ನಯ ನಾಜೂಕಿನಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ನವೀರಾಗುವಂತೆ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪಾಂಚಜನ್ಯ

ನವಿಲಿನ ದೇಹ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅರ್ಧ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ದೇಹ ಸೊಂಟದಿಂದ ಮೇಲ್ಭಾಗವು ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೀಣೆ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿರುವ ಪಾಂಚಜನ್ಯವೆಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ರೂಪ ಲಾವಣ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅಮೋಘವಾದ

೧೦. ಕಾಮಧೇನು, ಕಿನ್ನಾಳ ಶೈಲಿ.

೧೧. ಗೋವಿನ ಮುಖ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ.

೧೨. ಕಾಮಧೇನು ವಾಹನ, ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ.

೧೩. ಪಾಂಚಜನ್ಯ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಶೈಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.>>>>

೧೪. ಕಾಮಧೇನು, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಶೈಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೩೪. ಚಿಕ್ಕು–ಪರಿವಾರ, ಹಿರಿಯಡ್ಕ.

೧೩೫. ನಂದಿಗಳು, ಹಿರಿಯಡ್ಕ.

೨೯. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ಗಾಂಧೀನಗರ, ದಾವಣಗೆರೆ.

೩೧. ದುರುಗಮ್ಮ, ಬಣ್ಣಪ್ಪ, ಸೌರಪ್ಪ, ಗಾಂಧೀನಗರ.

೩೨. ದಡಾರಮ್ಮ, ಶ್ಯಾಮನೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ.

೩೦. ದೊಡ್ಡಮ್ಮ, ಮೆದೇನಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

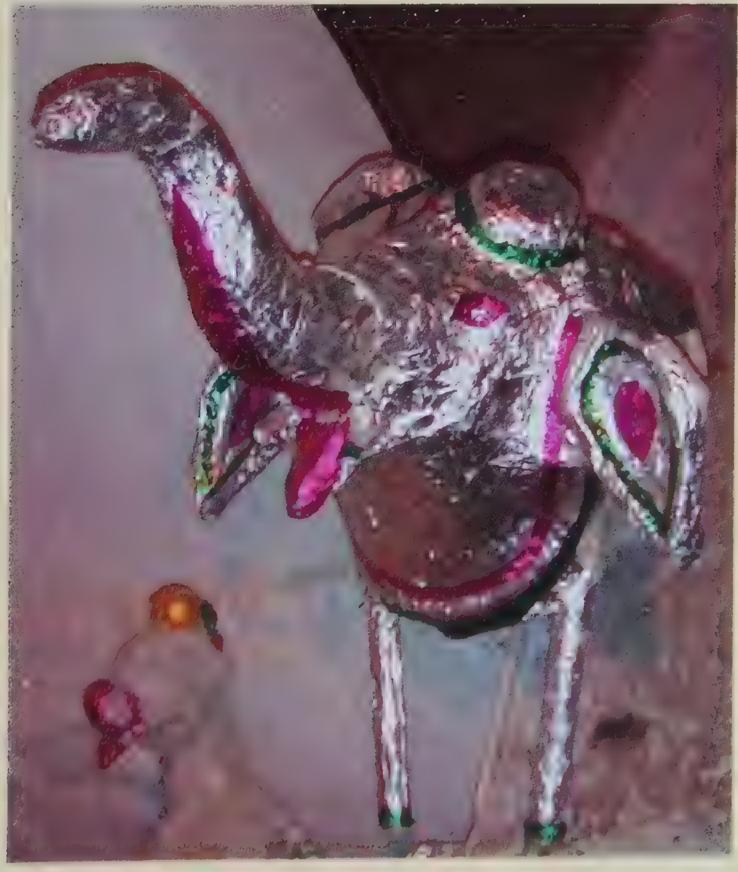

೧೬೧. ತೇರು ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ, ಶಿವಗಂಗೆ.

೧೬೨. ಆನೆಮುಖ, ತಿಪಟೂರು.

೧೬೩. ಹಂಸ, ತಿಪಟೂರು.

ವರ್ಣಾಲಂಕಾರದಿಂದ ಸೊಗಸಾಗಿ, ಉತ್ತಮವಾದ ನವೀರಾದ ಮೈವಳಿಕೆ ಹೊಂದಿದ ಈ ಜನಪದ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಪಡೆದಿದೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಮರಗಳ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಮೂಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಕೀಲುಗೊಂಬೆ, ಗಾರುಡಿಗೊಂಬೆ, ಚಂದಾಳದ ಗೊಂಬೆ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಗೊಂಬೆ, ನಾಗಮಂಗಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ರಚನೆಗಳ ಆಚರಣೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೧. **ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಬನ್ನಿ ಮಹಾಂಕಾಳಮ್ಮ, ಗುಡ್ಡದ ರಂಗಾಪುರದ ಮಾರಮ್ಮ, ಗಡಿಮಾರಮ್ಮ, ಮದಕರಿ ಪುರದ ಮದ್ದೂರಮ್ಮ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಆದಿಶಕ್ತಿ ಚಾಮುಂಡಿ, ಪಿಳೇಕಮ್ಮ, ಸೋಮಾರಗಿತ್ತಿಯರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಮಾರಮ್ಮ, ಹೆಣ್ಣೂರಿನ ದಂಧಮ್ಮ, ವರಲಕೊಂಡ ಸಫಲಮ್ಮ, ಸಲ್ತಾನಪೇಟೆಯ ಸಫಲಮ್ಮ, ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ ಗಂಗವ್ವ, ಸಂಕುಲಮ್ಮ, ಕೋಲಾರದ ಗಂಗಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ಮಾರಮ್ಮ, ಮಾಲೂರಿನ ಪಟಾಲಮ್ಮ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ, ಚಿಕ್ಕು, ತಿಪಟೂರು ಮಾರಮ್ಮ, ದೇವೀ ಗೌರಿ, ಗುಳ್ಳವ್ವ, ನಾಗಮಂಗಲದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ತಾಯಲೂರಿನ ಗಂಗಮ್ಮ, ಭದ್ರಕಾಳಿ.

೨. **ಪುರುಷದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ರಾವಣ, ಕಾಮದೇವ, ಬೇತಾಳ, ಶೃಂಗಾರದ ಹರಕೆ ಗೊಂಬೆಗಳು.

೩. **ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆ, ಬಸರೂರು ವೀರಭದ್ರ, ಕೆಳದಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹರಿಗೆಗಳು, ಸೋಮ, ಕರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಚಣ್ಣ, ಎಡವ ಮುರಾರಿ ಬಲವ ಮುರಾರಿ, ಚಂದಾಳದ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಬಾಗಿಲು ಮೇಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಾಗಮಂಗಲ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ರಥಗಳ ಮೇಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ರಥಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅಭಿನಯ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಕಿನ್ನಾಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಬಿದಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗುಡಿಗಾರಿಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಉರುಗಳು.

೪. **ದೇವರ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ನುಂಕೆಮಲೆ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ವಾಹನ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಹುಲಿವಾಹನ, ದಂಧಮ್ಮ ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ಪೌರಾಣಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಬಕಪಕ್ಷಿ, ಹಂಸವಾಹನ, ಕಾಮಧೇನು, ಪಾಂಚಜನ್ಯ ಇನ್ನು ಮುಂತಾದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

****

ಅಧ್ಯಾಯ : ಆರು

ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

೧. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಮಾರಮ್ಮ
ಚೌಡೇಶ್ವರಿ
ಎತ್ತೇನಹಳ್ಳಿ ಮಾರಮ್ಮ
ಅಷ್ಟಲಕ್ಷ್ಮೀಯರು
ಕನ್ನಿಕಾಪರಮೇಶ್ವರಿ
ನಾಗಮುಕುಟ
ಉತ್ಸವಾಂಬ
ಉಚ್ಚೆಂಗಮ್ಮ
ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ
ಕೆಂಚಮ್ಮ
ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ
ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಪಟ್ಟ
ಪರವಟಮ್ಮ
ದುರ್ಗಾದೇವಿ, ಪಾರ್ವತಿ, ಕಾಳಿ
ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ
ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ
ಕೋಲಾರಮ್ಮ
ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ
ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಉಚ್ಚೆಂಗಮ್ಮ
ಜೀನಮ್ಮ (ಜೈನಮ್ಮ)
ಉಂತೂರಮ್ಮ
ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೨. ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ
ವೀರಭದ್ರ
ರಾವಣ
ಮುನೇಶ್ವರ
ಭೂತಪ್ಪ
ಮುತ್ತತ್ತಿರಾಯ
ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ
ಮಲೆಮಹಾದೇಶ್ವರ
ಮುನೇಶ್ವರ
ಶೂಲದ ಬೀರಪ್ಪ
ವೀರತಿಪ್ಪಣ್ಣ
ಹಸನ್–ಹುಸೇನ್ ಪಂಜೆಗಳು

೩. ದೇವರುಗಳ ವಾಹನಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಹುಲಿವಾಹನ
ಗರುಡವಾಹನ
ಕುದುರೆವಾಹನ

೪. ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿನ್ಯಾಸದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ
ಶ್ರೀ ಚಕ್ರ
ದ್ರೌಪದಿ–ಪಾಂಡವರ ಕರಗ ಶಿಲ್ಪಗಳು
ದೃಷ್ಟಿಶಿಲ್ಪಗಳು
ದೇಶಿಸ್ ಸೌಟು
ಕಂಡಾಯಗಳು

ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಮಾನವನ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಯೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಲು ಕುಂಬಾರಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನವ ಶಿಲಾಯುಗವು ಬೇರಾವ ಕಲೆಯನ್ನು ನಮಗೆ ಉಳಿಸಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ಚೀನಾದೇಶದವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನವ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾರ್ಯರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಮೆನ್ (ಹಾಸು ಬಂಡೆಯ ಗೋರಿ)ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕಲ್ಲು ರಾಶಿಗಳು ಮೆನ್ ಹಿರ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಅಖಂಡ ನಿಧಿಗಲ್ಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಾಮ್ಲೆಕ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಮೋರ್ ಬಿಹನ್‌ನಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಮಹಾಶಿಲೆಗಳು ಅರ್ಥ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಾವು ಎಂದೂ ತಿಳಿಯಲಾರವೇನೋ, ಅವು ಪೂಜಾವೇದಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಅವಶೇಷಗಳಿರಬೇಕೆಂದು, ಮಣ್ಣಿನ ಪತನ ಮತ್ತು ಪುರುತ್ಥಾನ, ಚಂದ್ರನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬೀರುವ ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಾಟಕೀಕರಣ ಗೊಳಿಸುವಂತಹ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು ಇದ್ದವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಕಂಡು ತರ್ಕಿಸದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.[೧]

ಲೋಹಗಳ ಯುಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದು, ಅವುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಕಾಲದಿಂದಲ್ಲ, ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಮಣಿಸಿ ಮಾನವನ ಬಳಕೆಗೆ ರೂಪಾಂತರಿಸಿದಾಗಿನಿಂದ. ಆದಿ ಮಾನವನ ಶಿಬಿರಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಸೋಕಿದಾಗ ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಅವಿತಿದ್ದ ತಾಮ್ರ ಕರಗಿ ಸೋರಿದಾಗ, ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅದಿರಿನಿಂದ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ ಅಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ನಡೆದಿರಬಹುದು ಎಂದು ಲೋಹಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಘಟನೆ ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಹಳೆಯ ತರಹದ ಶಿಬಿರಾಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕರಗಿಸಲಾಗದ, ಬೆಸೆಯಲಾಗದ ಅಗಡುವಸ್ತುವಾದ ಕಲ್ಲಿನಿಂದಲೇ ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಅದಿಮಾನವ ಸಂತೃಪ್ತನಾಗಿದ್ದ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಿಂದ ಇಂತಹ ಕುಟ್ಯ (Malleable) ಲೋಹದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುವ ಆಯುಧಗಳು ಹಾಗೂ ಉಪಕರಣಗಳಾಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿ[೨] ರೂಪಿಸಬಹುದಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹುಡುಕುವತ್ತ ಅವನನ್ನು ನಡೆಸಿರಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಧಾರಾಳ ಆದರೆ ನಿರ್ಲಕ್ಷ ಕೈನಿಂದ ನೀಡದ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ

---

೦೧. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಪರಂಪರೆ– (ವಿಲ್ ಡ್ಯೂರಾಂಟ್) ಅನು: ಡಾ. ಪ್ರದಾನ್ ಗುರುದತ್ತ, ಪ್ರೊ. ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್ : ಪುಟ ೧೦೦

೦೨. –ಅದೇ– ಪುಟ ೧೦೧

ಈ ಲೋಹವನ್ನು ಮೊದಮೊದಲು ಬಳಸಿರಬೇಕೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಸಲ ಅದು ಬಹುತೇಕ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು, ಬಹಳ ಸಲ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಮಿಶ್ರಲೋಹವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು.[೩]

ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೩೫೦೦ ರಲ್ಲಿ ಮಾನವರು ಅದಿರನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿತರು, ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೧೫೦೦ರ ಸುಮಾರಿಗೆ (ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ರೇಖ್ ಮಾರಗೋರಿಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ನಾವು ತಿರ್ಮಾನಿಸಬಹುದಾದರೆ)ಅವರು ಲೋಹವನ್ನು ಎರಕಹೊಯ್ಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಮರಳಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಅಚ್ಚಿಗೆ ಕರಗಿಸಿದ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಸುರಿಯುವುದು, ಅನಂತರ ಈಟಿಯ ಮೊನೆಯೋ ಕೊಡಲಿಯೋ ಆಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವಂತೆ ಅದನ್ನು ಆರಲು ಇಡುವುದು. ಒಂದು ಸಲ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಲೋಹಗಳಿಗೆ ಇದನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಮಾನವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಹಾನ್ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವಂತಹ ಹಾಗೂ ಭೂಮಿ, ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಗಾಳಿಯ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ವಿಜಯವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವಂತಹ ಆ ಬಲಿಷ್ಠ ಮೂಲ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒದಗಿಸಿತು.[೪]

ತಾಮ್ರ ಸ್ವತಃ ಮೃದು (ಕೆಲವು ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ ಮಣಿಯುವ ಗುಣವೂ ಅದಕ್ಕಿದೆ) ಅದನ್ನು ಗಡಸು ಮಾಡಲು ಒಂದು ಮಿಶ್ರಲೋಹ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲೇ ಅನೇಕ ಸೂಚನೆಗಳಿದ್ದವು. ತವರ ಅಥವಾ ಸತುವಿನೊಡನೆ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಗಡಸುಮಾಡಿ ಆಗಲೇ ಅದು ಮಾನವನಿಗೆ ಒದಗಿಸಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಸ್ವಯಂ ಸಿದ್ಧವಾದ ಕಂಚು ಅಥವಾ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಲಭ್ಯವಿತ್ತು. ಆದರೂ ಮಾನವನು ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡಲು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಮೀನ ಮೇಷ ಎಣಿಸಿದ. ಅದೆಂದರೆ ಉದ್ಧೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ತನ್ನ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಮಿಶ್ರಲೋಹಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು. ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಕನಿಷ್ಟ ಪಕ್ಷ ಐದುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಳೆಯದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಂಚು ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವುದು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೩೦೦೦ದ ವಕ್ರೀಟನ್ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೨೮೦೦ ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೨೦೦೦ದ ದ್ವಿತೀಯ ಟ್ರಾಯ್‌ನಗರದಲ್ಲಿ ನಾವು ಇದೇ "ಕಂಚಿನಯುಗ" ಎಂದು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮಿಶ್ರಲೋಹ ನಾನಾ ಜನರಿಗೆ ನಾನಾ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಂಚಿನ ಯುಗ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಕಾಲಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನೆ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.[೫]

ಪೂರ್ವ ವಂಶಾವಳಿಯ ಈಜಿಪ್ತನ ಗೋರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಲ್ಕಾಪಾತದ ಕಬ್ಬಿಣವೆಂದು ತೋರುವ ತುಣುಕುಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಹಮ್ಮರಬಿಯ (ಕ್ರಿ.ಪೂ.೨೧೦೦) ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣವು ಅಪರೂಪದ ಅನರ್ಘ್ಯ ವಸ್ತುವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಬ್ಯಾಬಿಲೋನಿಯದ ಶಾಸನಗಳು ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸುತ್ತವೆ. ತ್ತರ ರೊಡೀಷೆಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಹಳೆಯದಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಎರಕಾಗಾರವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಗಣಿಗಾರಿಕೆ ಆಧುನಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರವೇನಲ್ಲ. ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವೆಂದು ಕಬ್ಬಿಣವೆಂದರೆ ಪ್ಯಾಲೆಸ್ಟೈನಿನ ಗೆರಾರ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಚಾಕುಗಳ ಒಂದು ಕಟ್ಟು, ಅದನ್ನು ಪೆಟ್ರಿ ಅವರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧೩೫೦ ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಕಾಲನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಇಮ್ಮಡಿ ರ್‍ಯಾಮ್ ಸೀಸ್ ಮಹಾಶಯನ ಅಡಳಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಲೋಹ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಇನ್ನು ಒಂದು ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಈಜಿಯನ್‌ನಲ್ಲಿ ಲೋಹ ಕಂಡಿತು. ಪಶ್ಚಿಮ ಯುರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೯೦೦ ರಲ್ಲಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯಾದ ಹಾಲ್‌ಸ್ಟಾಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೫೦೦ ರಲ್ಲಿ ಸ್ವೀವರ್‌ಲ್ಯಾಂಡಿನ ತೇನೆ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಲೆಕ್ಸ್ಯಾಂಡರನೊಡನೆ ಭಾರತಕ್ಕೂ, ಕೋಲಂಬಸ್‌ನೊಡನೆ ಅಮೇರಿಕಾಕ್ಕೂ, ಕುಕ್ ಒಡನೆ ಓಷಿಯೇನಿಯಕ್ಕೂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಈ ರೀತಿ ಕಬ್ಬಿಣವು

೦೩. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಪರಂಪರೆ– (ವಿಲ್ ಡ್ಯೂರಾಂಟ್) ಅನು: ಡಾ. ಪ್ರದಾನ್ ಗುರುದತ್ತ, ಪ್ರೊ. ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್ : ಪುಟ ೧೦೨

೦೪. –ಅದೇ– ಪುಟ ೧೦೨

೦೫. –ಅದೇ– ಪುಟ ೫೦೧/೫೦೩

ವಿರಾಮವಾಗಿ ಶತಮಾನದಿಂದ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಒರಟಾದ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿತ್ತು.[೬]

ಲೋಹಮಾಧ್ಯಮ ಶಿಲ್ಪ ತಯಾರಿಕೆಯು ಮಾನವನಿಗೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮತ್ತಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದು ಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ಖನಿಜಗಳ ಅದಿರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಆಯುಧ, ಪಾತ್ರೆ, ಶಿಲ್ಪ, ಆಭರಣಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದೆ. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ನಾಗರೀಕತೆಯೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿರುವ ಮಾನವ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಹಿಂದೆ, ಲೋಹದ ಎರಕದ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರಯೋಗಗಳೆಲ್ಲಾ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಳಸಿ ಪಡಿಯಚ್ಚು (ಮೌಲ್ಡ್ ಅಂಡ್ ಕಾಸ್ಟಿಂಗ್) ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಂತ, ಹಂತವಾದ ಹೊಸಮಾದರಿಗಳ ಶಿಲ್ಪದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿರುವ ಕೈಚಳಕವು ಇಂದು ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಗುತ್ತಿವೆ. ದೈವ, ಆಲೋಕ ಶಕ್ತಿ, ಮಾತೃದೇವತೆ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಆರಾಧನೆ, ಸೌಂದರ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮರದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮಾಧ್ಯಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಂತೆ, ಇವುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗಳು ಅದ್ಭುತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ.

ಲೋಹ ಎರಕ ವಿಧಾನ

ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಲೋಹದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ.

೧. ಶುದ್ಧೀಕರಿಸಿದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣು ೨. ಉಸುಕು (ಮರಳು) ೩. ಸಗಣಿ ೪. ಬೂದಿ ೫. ಇಟ್ಟಿಗೆ ಪುಡಿ ೬. ಹೆಂಚಿನ ಪುಡಿ ೭. ಮೇಣ (ವ್ಯಾಕ್ಸ್ ಬಿ) ೮. ರಾಳ ೯. ಎಣ್ಣೆ (ಕಡಲೆಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ) ೧೦. ಮೊಳೆಗಳು ೧೧.ಸಣ್ಣತಂತಿ ೧೨. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ೧೩. ಕಟ್ಟಿಗೆ ೧೪. ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆ ೧೫. ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ೧೬. ಸ್ಯಾಂಡ್ ಪೇಪರ್ (ಮರಳಿನ ಕಾಗದ)

ಪಂಚಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಎರಕದ ಲೋಹಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ೧. ಹಿತ್ತಾಳೆ ೨. ತಾಮ್ರ ೩. ಸೀಸ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಂಚಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಅಷ್ಟ ಲೋಹದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಗೆ ಬಳಸುವುದುಂಟು. ಲೋಹದ ಎರಕಗಳನ್ನು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ – ೧. ಟೊಳ್ಳು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ೨. ಘನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು.

೧. ಟೊಳ್ಳು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು

The desired object in this process is made of wax, been' wax presumably ,in accordance with exact shape and form in which the artist visualizes and wants the end-product to look like ,that is, the metal object to turn out .this wax –object Is then given a very thin coating of soft clay very closely following every single little detail of the object. This is allowed to dry ,hard and well, when a second but heavier coating of clay is applied ;it is then once more allowed to dry hard and well and then a third one in a similar way ,but this time the clay–coating is a heavy and massive one. When the entire mass is dry, it is put into a burning fire so that ,as the mass gets heated, the madhu or wax –object slowly metals and drains itself out through the funneled tubes left along the

೦೬. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಪರಂಪರೆ– (ವಿಲ್ ಡ್ಯೂರಾಂಟ್) ಅನು: ಡಾ. ಪ್ರದಾನ್ ಗುರುದತ್, ಪ್ರೊ. ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್ : ಪುಟ ೧೦೩

wax object itself .the clay for the coating is prepared by mixing with it fibrous substances in very small pieces, like cotton ,hemp etc and charred husk ,all very finely ground, and the drying is done in the shade .

The chosen metal [gold , silver, copper brass tin ,etc .in proper specified weight and proportion]is then encased in a lump of the shape of a coconut ;this lump is put in the fire and heated to the degree specified for each metal ,five times the normal heat being the general rule. When properly heated, the lump s taken out of the fire, a hole is pierced into it, and through the tunnelled tubes left open in it, until the molten metal reaches up to mouths of the tubes. The earthen mould is then allowed to cool down when it is very carefully broken and the pieces thrown aside. What is left is only the metal image itself which is now ready to take the finish which consists of removing the tubes and projections, smoothening the rough surfaces and burnishing.[೭]

ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಆ ಶಿಲ್ಪದ ಮೂಲಕೃತಿಯನ್ನು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರೀಸ್ ಇವುಗಳ ಸಮಪ್ರಮಾಣದೊಂದಿಗೆ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸದೇ ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಲೋಹ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಣವಾಗುಂತೆ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿ ಉಬ್ಬಿದ ಭಾಗಗಳು ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಲಾಕೃತಿಯ ಕಚ್ಚಾ ಪ್ರತಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವಂತೆ ತಯಾರುಮಾಡಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಮರದ ಮೂಲದಿಂದ ತಯಾರುಗೊಂಡ ರಾಳ ಹಾಗೂ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಮೂಲದ ಮೇಣವನ್ನು ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಳತೆ(ತೂಕ) ಮಾಡಿ ಬಾಣಲಿಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ರಾಳ ಮೇಣದ ಅಳತೆ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಲೋಹವನ್ನು ಎರಕಕ್ಕೆ ೧ : ೧೦ ರಂತೆ ಅಂದರೆ ೧ ಪ್ರಮಾಣ ರಾಳ-ಮೇಣವಾದರೆ ೧೦ ಪ್ರಮಾಣ ಲೋಹ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಳ ಮತ್ತು ಮೇಣವನ್ನು ಬಾಣಲಿಗೆ ಹಾಕಿದ ನಂತರ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ (ಸೌದೆ) ಒಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ, ಸುಮಾರು ಅರ್ಧತಾಸಿನ ಸಮಪ್ರಮಾಣದ ಬೆಂಕಿತಾಪಮಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ರಾಳ ಮತ್ತು ಮೇಣ ಮಿಶ್ರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರಾಳ ಮತ್ತು ಮೇಣದ ಮಿಶ್ರಣ ನುಣುಪಾಗಿ ಇರಲು ಕಡಲೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ತಯಾರಾದ ಮೇಣ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಶಾವಿಗೆ ಕರೆಯಲು ಬಳಸುವ ರೀತಿಯ ಒತ್ತಣಿಗೆಯಿಂದ ಮೇಣವು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ದಾರಗಳಂತೆ ಅಥವಾ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಂತೆಯ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಒತ್ತಣಿಗೆಯಿಂದ ಒತ್ತಿಕೊಂಡು ನಂತರ ಅದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಒಣಗಿದ ನಂತರ ಬಳಸಲು ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕೆಲ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೇಣ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಬಟ್ಟೆ ಅಥವಾ ಜರಡಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಿಡಿ ಮೇಣವನ್ನು ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿಗೂ ಸುರಿದು ಅಗಲವಾದ ಸಮತಟ್ಟಾದ ತಗಡಿನ ಹಾಳೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ ಶೇಖರಿಸಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಶೇಖರಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಣವನ್ನು ಕಚ್ಚಾ ಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲೆ ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪದ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡುವಂತೆ ರಚನೆಮಾಡುವುದು, ಮೇಣವು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಗಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಉರಿಯುವ ದೀಪದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಅದು ಮತ್ತೆ ನುಣುಪಾಗುವುದು. ಆಗ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದು, ಅತೀ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಥವಾ ಎರಕದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಗೊಳಗಾಗುವಂತಹ ವಿವರಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡದೆ ಅಂತಿಮ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಉಳಿಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಲೋಚಿಸಿಕೊಂಡೇ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಆಭರಣಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಚನೆಗಳು, ಕೀರಿಟ, ಕೈಬೆರಳುಗಳು ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ.

೦೭. EASTERN INDIAN BRONZES BY LATE DR. C. SIVARAMAMURTI, EDITED BY KARL KHANDALAVALA, PUBLISHED BY SECREATARY, LALIT KALA AKADEMI- NEW DELHI, Page No. 10

ಮೇಣದ ಪಾದರದ ಕೆಲಸ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ನಂತರ ಮೇಣ ಮತ್ತು ಮೂಲ ಕಚ್ಚಾ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಪದರಕ್ಕೆ ತಾಕುವಂತೆ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಹೊಡೆದು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ ಮೇಣವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೇಣ ಕರಗಿ, ಮೇಣದ ಮೇಲೆ ಹರಡಿರುವ ಹೊರ ಪದರ ಮತ್ತು ಮೇಣದ ಒಳಗಿನ ಮೂಲ ಕಚ್ಚಾ ಶಿಲ್ಪದ ಪದರ ಮಧ್ಯೆ ಲೋಹ ರಸ ಶೇಖರಣೆಗೊಳ್ಳಲು ಅಂತರವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಮೊಳೆಗಳು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಮೊಳೆಗಳು ಸಣ್ಣದಾಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ತಂತಿಯ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಮೊಳೆಗಳಂತೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಣದ ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ ತರುವಾಯ ಮೇಣದ ಮೇಲೆ ಕೋರ್ ಅಂದರೆ ಸಗಣಿ, ಬೂದಿ ಅವಶ್ಯಕವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸೋಸಿದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರಿನ ಮಿಶ್ರಣದೊಂದಿಗೆ ಮೇಣದ ಮೇಲೆ ಹದವಾಗಿ ಮೆತ್ತಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದು ಪದರವು ಇಡೀ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಪೂರ್ಣ ಹೊರಮೈಗೆ ಮೆತ್ತದಂತೆ ಮುಂಚೆ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಚನೆಗಳಿಲ್ಲದ ಕಡೆ ಚಾನಲ್ (ಎರಕ ಹೊಯ್ಯುವ ಕೊಳವೆಗಳು) ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎರಡು ಚಾನಲ್‌ಗಳನ್ನು ಒಂದು ಒಳಹರಿವಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೊರಹರಿವಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರಚನೆಮಾಡಿರಬೇಕು. ಆ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳನ್ನು ಮೇಣದ ಮುಖಾಂತರ ಮಾಡಿ ನಂತರ ಕೋರ್‌ನ ಮೊದಲ ಪದರ ಮೆತ್ತಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಕೋರ್‌ನ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಮೊದಲ ಪದರವು ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದ ನಂತರ ಎರಡನೇ ಪದರವನ್ನು ಮೆತ್ತಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೇ ಪದರವು ಒಣಗಿದ ನಂತರ ಮೂರನೆಯ ಪದರವನ್ನು ಜೇಡಿಮಣ್ಣು, ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್, ಹುತ್ತದಮಣ್ಣು ಅಥವಾ ಸೋಸಿದ ಹೆಂಚಿನ ಪುಡಿಯು ಅಥವಾ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಪುಡಿಯನ್ನು ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ ಕಡಿಮೆ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಿ ಮೂರನೆಯ ಪದರವನ್ನು ಮೆತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಪದರ ಒಣಗಿದ ನಂತರ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪದರವನ್ನು ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹಾಕಿ ಒಣಗಲು ಬಿಟ್ಟು ನಂತರ ಕೋರ್ ಹೊರಮೈಮೇಲೆ ತಂತಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದಂತೆ ಬಿಗಿದು ಕಲಾಕೃತಿಯ ಕೋರ್‌ನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೪-೫ ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಒಣಗಿಸಿದ ನಂತರ (ಕೆಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ೧೦-೧೫ ದಿನಗಳು ಒಣಗಲು ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.) ಜೋಪಾನವಾಗಿ ಅದನ್ನು 'ಬಿಸ್ಕೆಟಿಂಗ್' ಅಂದರೆ ಮೇಣ ಹೊರ ಹಾಕುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ತಾಪ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಉರುವಲು ಒಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಳುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಕೋರ್ ಉಂಡೆಯನ್ನು ಇರಿಸಿ ಸುತ್ತಲೂ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಾಯಿಸಿದಾಗ, ಮೊದಲೇ ರಚಿಸಿದ್ದ ಕೊಳವೆಗಳಿಂದ ಮೇಣವು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆವಿಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮೂಲ ಕೋರ್ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಪದರದ ಕೋರ್‌ನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿನ ಮೇಣವು ಕರಗಿ ಮೇಣದ ಸ್ಥಳವು ಲೋಹದ ರಸ ಅವಕಾಶ ಪಡೆಯಲು ಅಂತರ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಬಿಸಿಯಾಗಿ ಮೇಣ ರಹಿತ ಕೋರ್ ಉಂಡೆಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಭಾಗ ಹೂತುಹಾಕಿ ಲೋಹ ಸುರಿದಾಗ ಸಿಡಿಯದೇ ಅಥವಾ ಅಲುಗಾಡದೆ ಇರುವ ಹಾಗೆ ಭದ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಲೋಹಗಳ ಮಿಶ್ರಣ ಪಂಚಲೋಹಗಳನ್ನು, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ, ತವರ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನದ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಪಂಚಲೋಹ ತಯಾರಿಕೆ ಮಾತ್ರ (ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ, ಚಿನ್ನ, ಹೆಸರಿಗಷ್ಟೇ ಅತೀ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆರಸುತ್ತಾರೆ. ತವರ ೫% ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ ೬೦%-೪೦% ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಒಳಿತು) ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ತಾಮ್ರ, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಸೀಸವನ್ನು ಲೋಹದ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನನ್ನು ಮೇಣದ ೧ : ೧೦ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಒಲೆಯಿಂದ ಕಾಯಿಸಿ, ನಂತರ ಸಣ್ಣ ಮೂಸೆಗಳಿಂದ ಹಿಡಿಕೆಯ ಸಹಾಯದೊಂದಿಗೆ ಮೇಣ ಹೊರಹಾಕಿರುವ ಕೋರ್ ಉಂಡೆಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿರುವ ಚಾನೆಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಸುರಿದಾಗ ಒಂದರಿಂದ ಒಳಹೋದ ಲೋಹ ರಸ ಮತ್ತೊಂದು ಚಾನೆಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಲೋಹದ ರಸ ಕೋರ್‌ಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವನ್ನು ತುಂಬಿ ಹೊರಬಂದಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಎರಕ ಹೊಯ್ದ ನಂತರ

ಕೋರ್ ಉಂಡೆಗಳು ತಣ್ಣಗಾಗುವವರೆಗೆ ಕಾಯ್ದು ನಂತರ ಕೋರ್‌ಗೆ ಬಿಗಿದಿದ್ದ ತಂತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೋರ್‌ನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದಾಗ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪವು ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಅನಾವರಣಗೊಂಡ ಲೋಹಶಿಲ್ಪದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ಉಳಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ನಂತರ ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈಯನ್ನು ಸ್ಯಾಂಡ್ ಪೇಪರ್/ ಮರಳುಕಾಗದದಿಂದ ಬ್ಲಪ್ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಶುಚಿಗೊಳಿಸಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಲೋಹದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಮರದ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಅರಗನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಶಿಲ್ಪವು ಬಿಗಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಉಳಿಯಿಂದ ಅವಶ್ಯಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಾವಶ್ಯಕ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಹಂತಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಲೋಹಶಿಲ್ಪವು ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಉದ್ದೇಶಿತ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ತಲುಪಬೇಕಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯ ಮಹತ್ವದಷ್ಟೇ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಎರಕ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಈ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯು ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಪರಂಪರಾಗನುಗತವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಇದರಿಂದ ಇವರ ಮೂಲ ಉದ್ಯೋಗ ದೂರವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಾರರು ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಈ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಈ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯು ತರಬೇತಿ ಪಡೆದ ಎಲ್ಲರೂ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

೨. ಘನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಎರಕ

ಈ ಲೋಹ ಎರಕ ತಯಾರಿಕಾ ಮಾದರಿ ಒಂದಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಲಾಸ್ಟ್ ವ್ಯಾಕ್ಸ್ ಪ್ರೊಸೆಸ್ ಅಂದರೆ (ಸಾಲಿಡ್ ಮೆಥೆಡ್) ಘನಲೋಹಶಿಲ್ಪ. ಇದರಲ್ಲಿ ಟೊಳ್ಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾದರಿಯ ಲೋಹ ಎರಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮೇಣ ಮತ್ತು ರಾಳ ಮಿಶ್ರಣದಲ್ಲಿಯೇ ರಚನೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೋರ್ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಮೊಳೆಗಳನ್ನು ಒಡೆಯದೆಯೆ ಮೊದಲ ಪದರ ಎರಡನೆಯ ಪದರ, ಮೂರನೆಯ ಪದರ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪದರಗಳನ್ನು ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಮೊದಲಿನ ಮಾದರಿಯಂತೆಯೆ ರಚನೆ ಮಾಡಿ ತಂತಿಯನ್ನು ಬಿಗಿದು, ಎರಡು ಚಾನೆಲ್‌ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮೇಣ ಹೊರಹಾಕಿದ ನಂತರ ಒಂದು ಚಾನೆಲ್‌ನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ, ಒಂದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಮರಳು ತುಂಬಿದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೋರ್ ಉಂಡೆ ಇರಿಸಿ ಎರಕವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಟೊಳ್ಳು ಎರಕದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೇ ಮುಂದುವರೆಸಿ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೈಟ್ರಿಕ್ ಆಮ್ಲವನ್ನು ಬಳಸಿ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಬ್ರಷ್ ಮಾಡಿ(ಮೆಟಲ್ ಬ್ರಷ್) ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಆಭರಣ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಶಿಲ್ಪದಿಂದ ಹೊರ ಚಾಚಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎರಕ ಹೋಯ್ದು ನಂತರ ವೆಲ್ಡಿಂಗ್ ಮುಖಾಂತರ ಜೋಡಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಿರಿದಾಗಿರುವಾಗ ವೆಲ್ಡಿಂಗ್ ಪ್ರಮೇಯ ಕಡಿಮೆ. ಲೋಹ ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಅಲ್ಯುಮಿನಿಯಂ ಬಳಸಿದರೆ ಲೋಹವು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಉಪ್ಪನ್ನು ಬೆರೆಸಿದರೆ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಮಶವು ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಹೊರ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ ಡೋಕ್ರಾ ಮಾದರಿ.

For the metal-caster there is no such direct contact with his material at any stage except at the final, that is, at the finishing stage. Two methods are open to him, depending on whether he wants a relatively heavy object of solid metal, that is , the Ghana method of casting according to Indian technical terminology, or a relatively lighter object which should be hollow inside, otherwise known as the 'sushira' method. In either case the artist has hardly any scope to work directly on the metal object except, has I have just said, at the finishing stage when he has to work on the object itself as a sculptor does at that stage, to smoothen the rough surfaces, lines and angles and to bring out the subtler shades and nuances.

The solid or the ghana method involves the making first, of the desired object in clay by modeling it in accordance with the shape and form of his vision and imagination. In photographic terms this object modeled in clay, is the artist, positive which at the next stage is allowed to dry hard and well it is given a finish to the extent the artist wants to. at the next stage a clay mould is very carefully taken of the positive ,in more than one part ,usually in two ,if the object is not a big one ;these part s of the mould are full y burnt in a kiln to the required degree of heat, the part constituting the mould forming the negative .in making the positive and the negative the soft clay is mixed with cowdung , dry fiber of plats ,husk of paddy or any other cereal ,etc .obviously to make the material strong .at the next stage the parts of the negative are all joined together by tying from outside, so that the negative mould was now ready to take any liquid or semi –liquid substance into its hollow inside ,right to the farthest limits of its interstices ,through the holes left at various places of the mould negative itself .the required quantity of metal is then melted in a crucible and when it is hot molten liquid it is poured through a hole in the crucible ,into the hollow and interstices of the mould –negative .at the next stage the negative is allowed to cool off altogether ,for as long a time as is considered necessary for the molten metal inside to be transformed into a hard solid entity .then the negative is broken ,slowly and carefully ,the pieces are taken off, and the metal object emerges as the chicken does by breaking the shell of the egg .at the final stage this solid metal object is given a finish by scraping and polishing .

This positive –negative method of turning out a slid metal object of art and craft must have been known in India from very early time .in fact ,the very first and earliest example of cast –metal image in this Ghana process is that of the dancing girl from Mohenjo -daro ,and through the centuries the process was and still has been in use , among the tribals in particular ,and generally in those instances where the object is a very small one .[೮]

ಡೋಕ್ರಾ ಲೋಹದ ಎರಕ

ಡೋಕ್ರಾ ಮಾದರಿಯು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜನಪದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಲಾನಂತರದಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬದುಕಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅಲೆಮಾರಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ದಾವಣಗೆರೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಗಡಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಡೋಕ್ರಾ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಹದ ಬೆಂಕಿ ಪ್ರಮಾಣ ಅಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕಡೆ ರಸ್ತೆಗೆ ಬಳಸುವ ಟಾರ್‌ನ್ನು ಬಳಸಿ ಮೇಣದ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಆಭರಣ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ತ್ರಿಮಾನ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಡೋಕ್ರಾ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಗಾತ್ರದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಶೈಲಿಗಳು ಬಹಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ನೈಜ ಜನಪದ ಲೋಹ ಶೈಲಿಯು ಈ ಮಾದರಿಯಿಂದಲೇ ಆರಂಭಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

೦೮. EASTERN INDIAN BRONZES BY LATE DR. C. SIVARAMAMURTI, EDITED BY KARL KHANDALAVALA, PUBLISHED BY SECREATARY, LALIT KALA AKADEMI- NEW DELHI, Page No. 9

ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯ ಏಕಲೋಹ ಎರಕ

ಅಥವಾ (ಸ್ಯಾಂಡ್ ಕಾಸ್ಟಿಂಗ್) ಮರಳು ಲೋಹ ಎರಕ ಮಾದರಿ

ಲೋಹವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಮೂಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿ, ಉದ್ದೇಶಿತ ಶಿಲ್ಪದ ತಯಾರಿಕೆಗೆ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪದ ಮಾದರಿ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಪ್ರತಿಮಾಡುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಚ್ಚನ್ನು ಬಳಸಿ ಮರಳಿನ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರೆ ಮಾಡಿ ಲೋಹದ ರಸವನ್ನು ಜಾಣ್ಮೆಯಿಂದ ಸುರಿದು ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದೇ ಅಚ್ಚುಲೋಹಶಿಲ್ಪ ಅಥವಾ ಮರಳಚ್ಚು ಲೋಹ ಎರಕದ ಶಿಲ್ಪ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾದರಿಯ ಎರಕಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಲೋಹವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮಿಶ್ರಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಕಡಿಮೆ. ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಲೆಮಾರಿಗಳು ಈ ಕಸುಬನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆಪಾಡಿಗಾಗಿ ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿ, ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಅಲೆದಾಡಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯಂ ಇವುಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇವರು ಎರಕ ಹೊಯ್ಯಲು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಕ ಮಾಡಬೇಕಾದ ವಿಗ್ರಹ, ಬೊಂಬೆ, ಶಿಲ್ಪ ಅಥವಾ ಅಡುಗೆ ಮಾಡಲು ಬಳಸುವ ಸೌಟುಗಳ ಮೂಲ ಪ್ರತಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣರಿಗೆ ಕೈಗೆಟುಕುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಜನಪದ ಶೈಲಿಗಳ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ, ದೇವರು ಮುಖವಾಡಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಚಿತ್ತಾರದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಮುಂತಾದ ಮೂಲ ಜನಪದದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಗಾಳಿ ಒತ್ತುವ ಒಂದು (ಏರ್ ಬ್ಲೋಯರ್) ತಾಂತ್ರಿಕ ಒಲೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ತಿರುಗಣಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಗಾಳಿ ಬರಿಸುವ ಯಂತ್ರ ಇದ್ದಿಲು, ಮೂಸೆ, ಹಿಡಿಕೆ, ಉಳಿ, ಸುತ್ತಿಗೆ, ಕತ್ತರಿಣಿ, ಲೋಹದ ರಸ ರೆಕ ಹೊಯ್ಯಲು ಸೋಸಿದ ಮರಳಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಇವುಗಲನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಎರಕ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಇವರ ಸಾಧನಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಿ ಎರಕ ಎನ್ನಲೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಅತೀ ಕಡಿಮೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರತಿ ಮಾಡುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಕರಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಮಾದರಿಯ ವಿಧಾನ ವಿಸ್ಮಯವೇ ಹೌದು. ಇದರಿಂದ ಜನಪದರ ಸರಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದು, ಉಳಿದ ಎರಕ ಮಾದರಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಜನಪ್ರಿಯವೂ ಆಗಿದೆ.

ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪ

ಜ್ಞಾನ, ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಭವ ಗ್ರಹಿಕೆ ಮತ್ತು ಅನುಸರಣೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಸರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋತಾತ್ಮಕ ಕೂಡ ಇದೆ. ನಮ್ಮ ಜನಪದ ಆಹಾರ ಮತ್ತು ಔಷಧ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಅನುಭವದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದವು ಎಂದಾಗ ಅವು ನಿರಂತರ ಉಪಕರಣಗಳು ಆಯುಧಗಳು, ಅಲಂಕಾರಿಕ ವಸ್ತುಗಳು, ವ್ಯಾಯಾಮ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಕುಟ್ಟಿ ಬೀಸುವ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಯುದ್ಧ ತಂತ್ರಗಳು, ಮಳೆ, ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅರಿವು, ಸಾಗಣೆ ಸಾಧನಗಳು, ದವಸ ಧಾನ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಕುಯ್ಲು ಮತ್ತು ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನಗಳು, ಜಲ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಜಲವಾಹಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಬೇಟೆಯ ವಿಧಾನಗಳು, ಲೋಹ ಪರೀಕ್ಷೆ, ಲೋಹ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಲೋಹ ಸಂಯೋಗ ವಿಧಾನಗಳು ನಿರಂತರ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಕರಗತಗೊಂಡಂತಹವು. ಕಾಲದ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕೆಲವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಭೂತಕಾಲದಿಂದ ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೆ ವರ್ತಮಾನದಿಂದ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪರಂಪರೆಯ ಜಾಡನ್ನು ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ತನ್ನ ಕೊಡುಗೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಮಹತ್ವದ ಹಾದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳಿಗೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೦೯. ಪ್ರೊ.ಹಿ.ಚಿ.ರಾಮಚಂದ್ರೇಗೌಡ, ಡಾ. ಚಕ್ಕರೆ ಶಿವಶಂಕರಯ್ಯ ಸಂ : ಜನಪದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ : ಪುಟ ೩

೧. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೨. ಪುರುಷದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೩. ದೇವರುಗಳ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೪. ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿನ್ಯಾಸದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

೧. ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಮಾರಮ್ಮ

ತುಮಕೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾರಮ್ಮನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆರಾಧನಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದು, ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಸಮೀಕರಣವಾಗುವಂತಹ ರಚನಾ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿರುವುದು (ಚಿತ್ರ.೧) ಮಾರಮ್ಮನ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಾರಮ್ಮನ ದೇಹಾಂಗದ ಬೇನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ, ದೇಹ, ಸ್ತನ ಪ್ರದೇಶ, ಕೈಗಳು ಅಪ್ಪಟ ಜನಪದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಡಿಗೆ ಧರಿಸಿರುವ ಕಿರೀಟವು, ಒಡವೆಗಳು, ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಕೀರ್ತಿ ಮುಖಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಜನಪದವಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದು, ವಸ್ತುಗಳು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಅಲಂಕಾರವು ಶ್ರೀಮಂತ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿರುವುದು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳ ಹಸ್ತ ಹಿಡಿಕೆಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆಯಾದರೂ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೆಗೆದಿರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಾರಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತುಸು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ವೈಭವವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಚಿತ್ರ ೨) ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಯು ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮತ್ತು ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪಂಚಲೋಹದಲ್ಲಿದ್ದು ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು, ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ, ಟೊಳ್ಳು ಶಿಲ್ಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ವಿನ್ಯಾಸವೂ ಆಕರ್ಷಕ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಆಯುಧಾದಾರಿ ಶಿಲ್ಪವು ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಚೌಡೇಶ್ವರಿಯ (ಚಿತ್ರ-೩) ಸಿಂಹವನ್ನು ವಾಹನವಾಗಿ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಚಾಮುಂಡಿಯ ಆಕಾರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಟೊಳ್ಳು ಪೂರ್ಣಾಕಾರ ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪವು ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಪಟಾಲಮ್ಮ, ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಸುಂದರ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಹೆತ್ತೇನಹಳ್ಳಿ ಮಾರಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ-೩) ಮುಖಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಭಯಾನಕ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ.

ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ದೃಶ್ಯೀಕರಣ ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಮಣ್ಣು ಶಿಲೆ ಮತ್ತು ಮರದ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಧ್ಯತೆಯು ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದನ್ನು ಈ ಮಾಧ್ಯಮ ನಿರೂಪಿಸಿದೆ. ನೆಲದ ಮೂರ್ತಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳವರೆಗೆ, ವಾಹನಗಳು, ಆಭರಣಗಳು, ಅಲಂಕಾರಗಳು, ಆಯಾ ಹೆಸರಿನ ದೇವರ ದೇವತೆಯರ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮೂಡಿಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ದೀಪಗಳ ಮೇಲಿನ ಚಿತ್ತಾರದ ಅಷ್ಟ ದೇವತೆಯರ (ಚಿತ್ರ-೪) ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ದೀಪದ ಆಲಿಕೆಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿ ಮೇಲಿನ ಅಷ್ಟ ದೇವತೆಯರ (ಅಷ್ಟಲಕ್ಷ್ಮೀ) ಪ್ರಮುಖ ದೇವತೆಯಾದ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀಯು ಪರಿವಾರದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಚನೆ ಪ್ರಭಾವಳಿಯಾಕಾರದ ಭಾಗವು ಒಂದೇ ಹಂತದ ಘನರೂಪದ ಎರಕದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದು, ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೀಪದ ಬೆಳಕಿನ ಗಾಳಿಯ ರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಬೆಳಕಿನ ಪ್ರಖರತೆಯು ಎದುರು ಭಾಗಕ್ಕೆ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಸುಂದರ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಕ್ತಿ ಆಚರಣೆ ಹಾಗೂ ಬೆಳಕಿನ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಜನಪದ ವಿವಿದೋದ್ದೇಶಗಳ ವಿಭಿನ್ನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

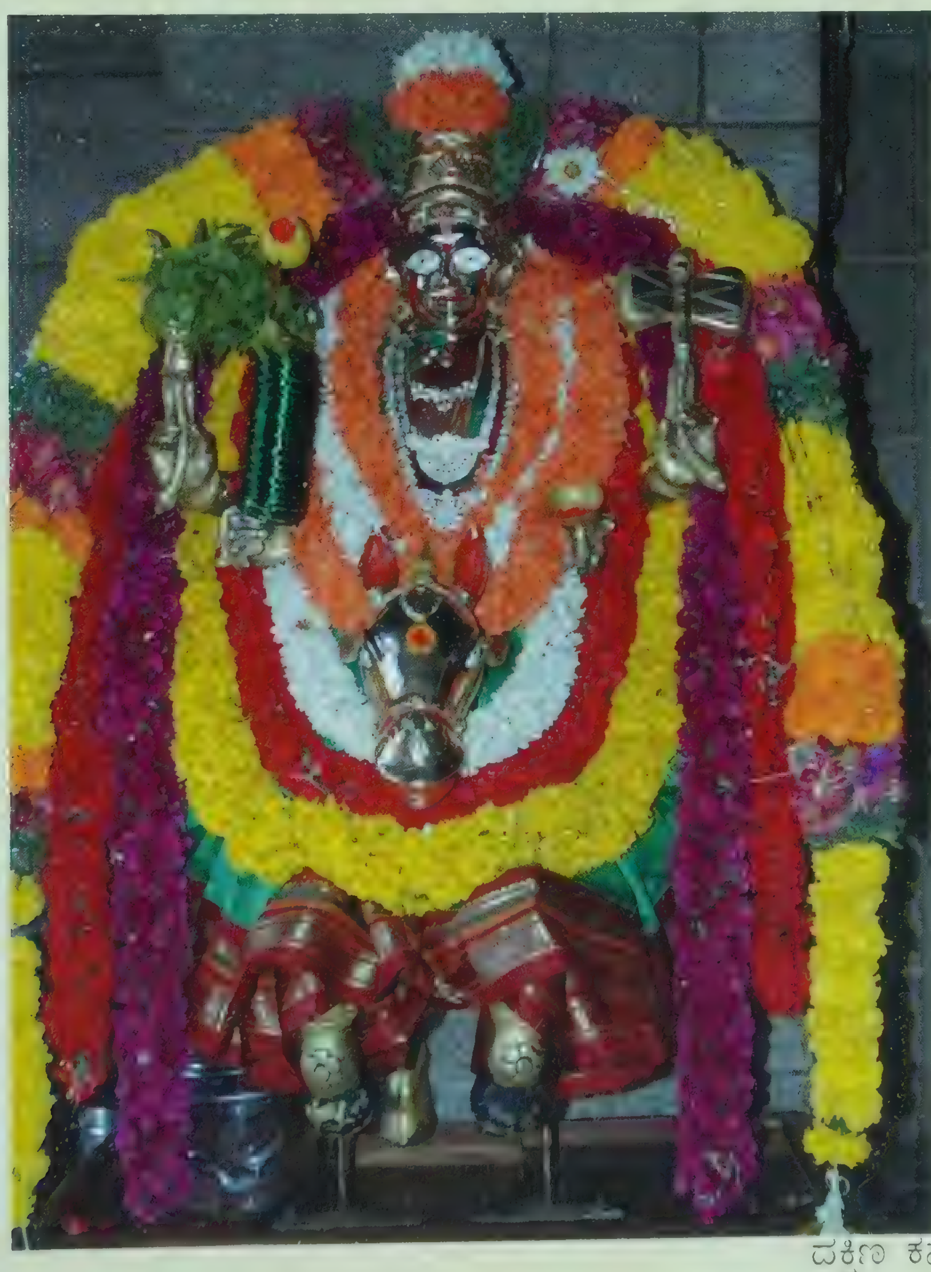

೧. ಮಾರಮ್ಮ ನೆಲದೇವರು (ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಪಂಚಲೋಹ)(ದ್ವಿ), ತುಮಕೂರು.

೨/೧. ಚೌಡೇಶ್ವರಿ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ, ಮಾಲೂರು.

೨. ಮಾರಮ್ಮ, ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩. ಮಾರಮ್ಮ, ತುಮಕೂರು.

ಶಿಲಾಶಿಲ್ಪಗಳ ಶಿಲ್ಪವೇ ಕಾಷ್ಠಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಅಲಂಕಾರದ ರೀತಿಯ ಆಭರಣಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ. ಲೋಹ ಮೂರ್ತಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. (ಚಿತ್ರ ೬) ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ದೇವತೆಯ ಹಿನ್ನಲೆಗೆ ಪ್ರಭಾವಳಿಯೂ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ, ಶಿಲ್ಪದ ಉದ್ದೇಶವು, ಭಕ್ತಿ ಆಚರಣೆಯದ್ದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಭಾವಳಿ– ಆಭರಣಗಳು ಆಚರಣೆಯ ಸೇವಾಸಕ್ತರ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಕುರುಹು ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಯ ಪಾರಾಕಾಷ್ಠೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಹರಕೆಯ ಕೋರಿಕೆಯು ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಭಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಮುಖ, ನವಿಲು, ಗಜಲಂತ, ಬಳ್ಳಿ ಹೂವುಗಳು, ನಾಗಬಂಧ ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಭಾವಳಿಯೇ ಅಲ್ಲದೇ ದೇವಿಯ ಆಕೃತಿಯ ಲೋಹ ಐಹೊಳೆಯ ಮೇಲೆ ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕೃತಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ ೭) ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಕೊಡಗುರ್ಕಿಯ (ಬೆಂ.ಗ್ರಾ) ಕನ್ನಿಕಾ ಪರಮೇಶ್ವರಿ ಲೋಹದ ಹಾಳೆ ಕೃತಿಯು ಜನಪದ ದೇವತೆಯು ಶಿಷ್ಟ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿ ರಚನಾ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ–ಶಿಷ್ಟಪದ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಕೊಡು ಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ನಾಗಮಕೂಟ

ಬಸರೂರಿನ ದುರ್ಗಾದೇವಿಯಾದ ನಾಗ ಮಕಟವು ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಗಬಂದಗಳ ಸುರುಳಿಯಾಕಾರವು ಗೋಪುರ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಲುವಂತೆ ಸೆಣೆದುಕೊಂಡಂತೆ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದ ಮುಖಭಾವದ ದೇವಿಯ ಕೇಶ–ಕೀರಿಟ ನಾಗರದ ಹೆಡೆ ಎತ್ತಿದ ಸರ್ಪಗಳು ಆಗಿದ್ದು, ಅಗಲವಾದ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಕಿವಿಯೋಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಆ ಶಿಲ್ಪವು ಉಕ್ಕಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು. ಸುಮಾರು ಮೂರುವರೆ ಅಡಿ ಎತ್ತರ, ಎರಡು ಅಡಿ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಅರ್ಧ ಅಡಿಯಷ್ಟು ದಪ್ಪವಿದ್ದು, ೩೦ ರಿಂದ ೪೦ ಕೆಜಿಯಷ್ಟು ತೂಕವಿರುತ್ತದೆ. ದೇವಿಯ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಹೊತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿ ಉತ್ಸವ ತರುವಾಯ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ ಎಂತಲೂ ಆತನಿಗೆ ದೇವಾಲಯ ಮಂಡಳಿ ಐವತ್ತು ಸಾವಿರಗಳ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಹೊತ್ತೂ ಮೆರವಣಿಗೆ ಬಾಗವಹಿಸಲು ನಿಯಮಿತ ಕುಟುಂಬದವರು ಎರಡು ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳ ಒತ್ತಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂಜಾರಿಯೇ ಈ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಹೊರಭಾಗಕ್ಕೆ ತಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿ ನಂತರ ಒಳಗಡೆ ಇರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಹೊತ್ತು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಊರಿನ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಯಾರೊಬ್ಬರು ಈ ಉತ್ಸವದ ತರುವಾಯ ಬದುಕುಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣ ಬೇಡಿಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಮೆರವಣಿಗೆ ಸಾಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖವಾಡ ಸ್ಥಾನ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪವು ಗರ್ಭಗುಡಿ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿ (ಮೆರವಣಿಗೆ ಮೂರ್ತಿ) ಮರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಿ, ದೇವಿಗೆ ಊರ ಪ್ರದಕ್ಷಣೆ ಹಾಕಿಸಿ, ಗಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಆಕೆಯು ತನಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಗ್ರಾಮದವರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಮೆರೆ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತವೆ. (ಚಿತ್ರ–೮) ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕದಿರೇನ ಹಳ್ಳಿಯ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಕೂಡ ಜನಪದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಶಿಷ್ಟ ದೇಹಾಕೃತಿಯನ್ನು ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು, ಉಗ್ರವಾದ ನೋಟದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಮುಖಭಾವ ಗಂಭೀರತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ತ್ರಿಶೂಲ, ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪ್ರಾಣಿ ಬಟ್ಟಲು ಪ್ರಸಾದ ಭಟ್ಟಲು(ಕುಂಕುಮ), ಡಮರುಗವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಶಿಲ್ಪ ಶಿಲೆಯದಾಗಿದ್ದು, ಅದರಂತೆ ಎರಡು ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಯ ಆಕೃತಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಸಿಡೀರಣ್ಣರು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಅದ್ಭುತ ಕೀರ್ತಿ ಮುಖದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಉತ್ಸವವಾಂಭ

ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವೇ ಉತ್ಸವವಾಂಭ ಎಂಬ ಜನಪದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕರೆದು ವಿಶೇಷವಾದ ಆಚರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾಗಿ, ಶಿಷ್ಟ–ಆಚರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಶಿವ, ಗಣಪತಿ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಆದಿಶೇಷ,

೪. ಅಷ್ಟಲಕ್ಷ್ಮೀಯರ ದೀಪ, ಹೆಣ್ಣೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು.

೬. ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ, ಮದಕರಿಪುರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.
>>>>>>>>>>>>

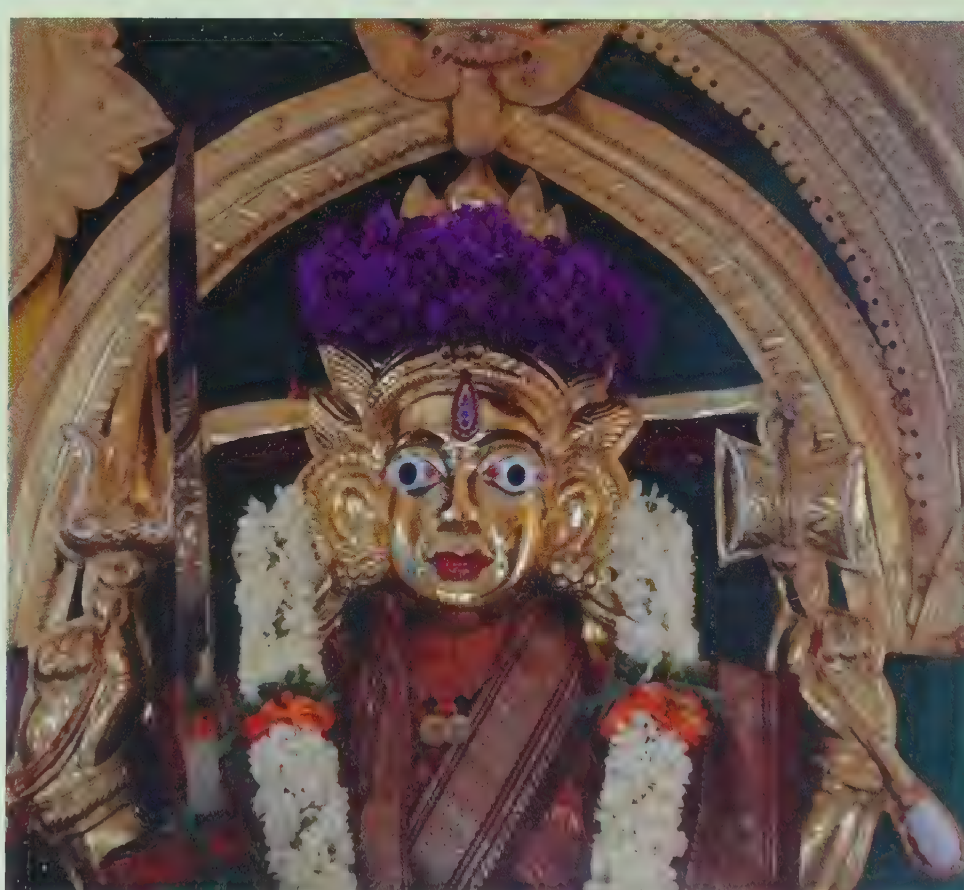
೭. ಕನ್ನಿಕಾ ಪರಮೇಶ್ವರಿ, ಕತ್ತಿಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ ಕೋಡಗುರ್ಕಿ. ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾ. ಜಿ. >>>>>>

೫. ನಾಗಮುಕುಟ, ದುರ್ಗಾದೇವಾಲಯ, ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ.

೮. ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಬಸವಣ್ಣ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವರುಗಳ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಶಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡ ಜನಪದ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ದಾವಣಗೆರೆಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿ ಉತ್ಸವವಾಂಭ ಪಂಚಲೋಹದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡು, ಅದ್ಭುತವಾದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಂಡುಬಂದು ಸಿಂಹವಾಹನ ಸಿಮೆಂಟ್ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದ್ದು, ದಾವಣಗೆರೆಯ ಸಿಮೆಂಟ್ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ವೆಂಕಪ್ಪ ಶಿಲ್ಪಿಯವರಿಂದ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ನಾಗಬಂಧವನ್ನು ಕೀರಿಟವಾಗಿ ಸೇರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು, ಮೊನಚಾದ ಕತ್ತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಗಳ ಹರಕೆ, ಕೋರಿಕೆ, ಬಯಕೆಗಳು ಈಡೇರಿಕೆಯಾಗುವುದರಿಂದ ಭಕ್ತರು ಕೊಡುಗೆಗಳಿಂದ ದೇವಿಯನ್ನು ವೈಭವ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಕಾಲುಹಾಕಿಕೊಂಡು ಆಯುಧಾದಾರಿಯಾಗಿರುವ ದೇವಿಮೂರ್ತಿಯು ಪೂರ್ಣ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ.

ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ (ಚಿತ್ರ ೧೦) ಮೂರ್ತಿಯು ಮುಖಭಾಗವು ಲೋಹದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ಕೀರಿಟಧಾರಿಣಿಯಾಗಿದ್ದು, ಎರಡು ಹಸ್ತಗಳು ಅಭಯಾಸ್ತಗಳಾಗಿದ್ದು ಪೂರ್ಣಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವಂತೆ, ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಶಿರ, ಹಸ್ತಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡು ಶಿಲ್ಪ ಜಾನಪದ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸುಂದರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ದೇವತೆಯ ಮುಖಮುದ್ರೆಯು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು, ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿ, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳ ಅಳವಡಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ರೂಪಾಕಾರ ತಾಳಿದಂತಿದೆ. (ಚಿತ್ರ ೧೨) ಆದರೆ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ ನಾಗಬಂಧ ಪ್ರಭಾವಳಿಯಿಂದ ಗಂಡುಮೀಸೆ ಹಾಗೂ ಉಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ನೇತ್ರಗಳಿಂದ ವಸ್ತ್ರಾಧಾರಿಣಿಯಾಗಿ, ತೊಟ್ಟಿಲನ್ನು ಮೇಲೆ ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದಿಂದ ಅಂತರಗೆವ್ವಮ್ಮ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಭಯಾನಕವಾಗಿ ಕಂಡಬರುತ್ತಾಳೆ.

ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ

ಜನಪದ ದೇವತೆಯರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಆಕೆಯ ಸ್ವರೂಪದ ಮುಖಾಂತರ ಆಕೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ ಇಂತಹ ದೇವತೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲೂ ಕೂಡ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿದೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ, ಕಡೂರು ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ, ಕಬ್ಬಾಳುವಿನ ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಿಮೆ ಹಾಗೂ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಕಥೆಯು ಹೋಲಿಕೆಯಾಗುವಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯು ಶಿಲೆಯಿಂದ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ದೇವತೆಯ ಮೇಲಿನ ಕವಚ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಂದ ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿಯೇ ದರ್ಶನ ನೀಡುವಂತೆ ಇದ್ದಾಳೆ. ಪರಶು, ತ್ರಿಶೂಲ ಇತರೆ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಯೋಜನೆಯ ವೈಭವವಾಗಿದೆ.

ಕೆಂಚಮ್ಮ

ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬೇಡರೆಡ್ಡಿಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಕೆಂಚಮ್ಮ ಉಗ್ರದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಮಾರಮ್ಮನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದಾಳೆಂದು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಿ ಬಲಿ ಹರಕೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ದೇವತೆ ವಾರ್ಷಿಕ ಜಾತ್ರೆ, ಉತ್ಸವಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಆರಾಧನೆಗಳೊಗಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ದೇವತೆಯ ಮೂರ್ತಿಯ ಶಿರಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಹೊಂದಿದ್ದು ನಾಗಬಂಧ ಈ ಕಿರೀಟದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಚಾಮರ, ಪ್ರಭಾವಳಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ದೇವತೆಯ ಮೂರ್ತಿ ದ್ವಿಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪಂಚಲೋಹದ್ದಾಗಿದೆ. ನಾಗಬಂಧವು ಹಾಗೂ ಚಾಮರ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಅಥವಾ ಯಲ್ಲಮ್ಮ

ದಾವಣಗೆರೆಯ ಗಾಂಧಿನಗರದಲ್ಲಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಶಿರಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಕಳಸದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪವು ನಾಗಬಂಧ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಗೋಪುರಾಕದ

೯. ಉತ್ಸವಾಂಭ, ದಾವಣಗೆರೆ.

೧೦. ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ಬಸ್‌ನಿಲ್ದಾಣ, ದಾವಣಗೆರೆ.

೧೧. ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ, ಬೇಲೂರು, ಹಾಸನ.

೧೨. ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ/ಎಲ್ಲಮ್ಮ /ಉತ್ಸವಾಂಭ (ಬೆಳ್ಳಿ), ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ.

೧೩. ಕೆಂಚಮ್ಮ, ಬೇಡರೆಡ್ಡಿಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೧೪. ಹುಲಿಗಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ (ಬೆಳ್ಳಿ), ಗಾಂಧಿನಗರ, ದಾವಣಗೆರೆ.

ಕಿರೀಟಧಾರಿಣಿಯಾಗಿದ್ದು, ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗಳಾದಂತ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿದ್ದು, ಮುಖಭಾವದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಜನಪದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿಯ ಹುಲಿಗಿಯ ಮೂಲದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕವಾಗಿ ದರ್ಶನಗೊಂಡು, ಹಲವಾರು ಆಚರಣೆಗಳ ಶಿಸ್ತುಬದ್ಧ ನಡುವಳಿಕೆಗಳು ಈ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಬಲಿಯಾಚರಣೆ ಭಕ್ತರು ದೇವಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ದೂರದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ತೀರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರೋಕ್ಷಿಸಿ ಬಲಿ ನೀಡಿ ಪ್ರಸಾದ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೀಲುಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಮೂಲದೇವತೆಯ ಸ್ವರೂಪಗಳಾಗಿದ್ದು, ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಮೂರ್ತಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದಲ್ಲಿದ್ದು, ಕುದುರೆವಾಹನ, ಇತರೆ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಈಕೆಯು ಹೊಂದಿದ್ದಾಳೆ.

ಪಟ್ಟ ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ದೇವಸ್ಥಾನ (ಚಿತ್ರ ೧೫)

ಶಕ್ತಿ ದೇವರುಗಳ ಗ್ರಾಮೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಜನಪದ ಕುಣಿತದೊಂದಿಗೆ, ದೇವರ ಹೊತ್ತ ಈ ಪಟ್ಟವು ವಿಶೇಷ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಿದಿರು ಕೋಲುಗಳ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆ ಹಾಗೂ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ರಚನೆಗೊಂಡ ದ್ವಿಮಾನ ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಮಾದರಿಯ ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶೈವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಿವಾರ ದೇವರುಗಳ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ರೇಖಾತ್ಮಕ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿರುವಂತೆ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಕುಣಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹಿಡಿಯಲು ಕಡಿಮೆ ತೂಕ ತೂಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟದ ರಚನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತಮಟೆಯ ಡೋಲಿನ ನಾದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ ಕುಣಿಯುವ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಹೊತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕುಣಿತ ಸೋಮಗಳ ಜೋಡಿಯೊಂದಿಗೆ, ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.ಈ ಲೋಹಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯ ದೇವರ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿ, ಮೆರವಣಿಗೆ ಮೂರ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಹೊತ್ತು ಕುಣಿಯುವ ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಿರುವುದನ್ನು ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಲವಾರು ಹಂತಗಳ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪರವಟಮ್ಮ

ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್‌ನ ಉರುಗಂಪೇಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪರವಟಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯು ಹಾಗೂ ಮುಖವಾಡದಂತಿರುವ (ಚಿತ್ರ ೨೧) ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಅತೀ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟರಾಗಿದ್ದು, ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಅಗಲಿಸಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳು ಉಗ್ರರೂಪಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಗ್ರ್ಯವಾಗಿ ಕೂಡಿದ್ದು, ಕಿರೀಟಾಲಂಕಾರದಿಂದ ಭೂಷಿತಳಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಸ್ಥಳೀಯ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ರಚನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪರವಟಮ್ಮ ಅಂದರೆ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಊರು ಊರು ಅಲೆಯುವ ದೇವತೆಯಂತೆ ಅರ್ಥೈಸಲಾಗಿದ್ದು, ಗ್ರಾಮದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಕರಗ, ಉತ್ಸವ ಕೆಂಡ ಹಾಯುವುದು, ಹಾಗೂ ಬಲಿಯ ಆಚರಣೆಯ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಕೋಲಾರದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣದಂತಹ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಗ್ರಾಮದಿಂದಾಗಿ ರಾಜ್ಯ, ದೇಶ, ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪಸರಿಸಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದ ಶಿಲ್ಪಕಾರರೇ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿ ಇಡೀ ಕೋಲಾರದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಆರಾಧನೆಗೆ ತಯಾರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯತೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿಲ್ಪದ ಮುಖಭಾವ, ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ಗದ್ದ, ಕಿವಿ, ಕಿರೀಟ, ದೇಹಾಂಗ ರಚನೆಗಳು, ಆಭರಣಗಳ ಆ ಶಿಲ್ಪಪೂರ್ಣ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಶಿವಾರಣ ಪಟ್ಟಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದಂತಹ ಶೈಲಿಯ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಲೋಹದ ಘನಾಕೃತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಲೋಹ ಟೊಳ್ಳಾಕೃತಿ, ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆ ಮುಖವಾಡಗಳು, ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳು, ಉತ್ಸವ

೧೫. ಪಟ್ಟ (ಬೆಳ್ಳಿ), ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಹುನಸನಹಳ್ಳಿ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲೂಕು.

೧೭. ಶಿವನಾಗ, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟ, ದಾವಣಗರೆ.

೧೬. ಶಿವಗಣ, ಯಕ್ಷಗಾನ ವೇಷ, ಬಿಡದಿ.

೧೮. ಭೂತಗಣ, ಬಿಡದಿ.

೨೧. ಪರವಟಮ್ಮ, ಉರುಗಂಪೇಟೆ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್.

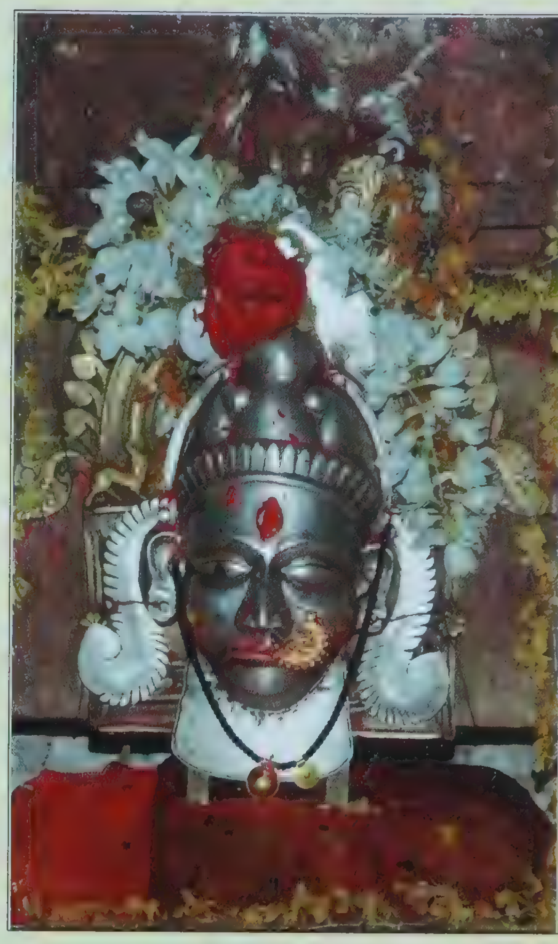
೨೨. ಗಂಗಮ್ಮ, ತಾಯಲೂರು, ಕೋಲಾರ ಜಿ.

೨೩. ದೊಡ್ಡಮಾರಮ್ಮ, ಸಣ್ಣಮಾರಮ್ಮ, ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಗಳು, ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಮಾಲೂರು.

೨೭. ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ, ಗಾಂಧೀಗ್ರಾಮ, ಪಾಟರಿಟೌನ್, ಬೆಂಗಳೂರು.

೨೮. ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ (ಬೆಳ್ಳಿ), ತಳಕು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

೨೯. ಶ್ರೀಚಕ್ರ (ಪಂಚಲೋಹ), ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ತಿಪಟೂರು. (ಟಿಪ್ಪು ಕೊಡುಗೆ)

೩೦. ಕೆಂಪಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವಳಿ(ಬೆಳ್ಳಿ), ಕೆಂಪಮ್ಮ- ದೇವಾಲಯ, ತಿಪಟೂರು.

ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮುಖವಾಡಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರಿಗೆ ಉಗ್ರರೂಪಗಳಿಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಯಾನಕತೆಯ ರೂಪಗಳನ್ನು (ಚಿತ್ರ ೨೨) ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತಾಯಲೂರು ಜನಪದರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಊರಾಗಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೯ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಭಜನೆ, ಮಂದಿರಗಳ ಸಮೇತವಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಚಣೆ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಗಂಗಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪವು ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಶಕ್ತಿಯ ದೇವತೆಯಾಗಿ, ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವಂತಹ ಉಗ್ರರೂಪದಿಂದ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿದ್ದು, ಮೂರು ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಎರಡು ಅಡಿಗಳ ಅಗಲ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಮೂರು ಎಂ.ಎಂ. ದಪ್ಪ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಬಲಿಯಾಚರಣೆಯು ಈ ದೇವತೆಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಉಗ್ರರೂಪಗಳು ಲೋಹ ಹಾಳೆಯ ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜನಪದರ ಆರಾಧನೆಯ ದೈವಗಳನ್ನು ಭೌತಿಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆರೋಪಿಸುವುದು ಅವರ ವಸ್ತು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮಾಲೂರಿನ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ದೊಡ್ಡಮಾರಮ್ಮ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಮಾರಮ್ಮನ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಕನು ಮೂಷಕ ವಾಹನದೊಂದಿಗೆ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯು ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮುಖಭಾವನೆಯು ಶಾಂತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅಗಲವಾದ ಹಣೆಯಬೊಟ್ಟು ಮುಖ ಹೊಂದುವ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕಿರೀಟ ಒಂದೇ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಮಧ್ಯೆ ಈ ದೇವತೆಯರ ಕಿರೀಟಕ್ಕೆ ಭಾಗಿ ಬಿಲ್ಲಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಭಕ್ತರ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತಮ್ಮ ರೂಪಗಳ ವೈಭವಗಳನ್ನು ಮೆರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆಗಳೇ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಬಸರೂರಿನ ವೀರಭದ್ರನ (ಚಿತ್ರ ೨೪) ಮುಖವರ್ಣಿಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿನ ಮೂಗು, ಕಣ್ಣು, ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳ ಕವಚ, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯ (ಚಿತ್ರ ೨೫), ಅದೇ ರೀತಿಯ ಮುಖದ ಕವಚಗಳು ಸೊಂಟದ ಡಾಬು ಇತ್ಯಾದಿ ಆಯುಧಾಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಬಳಕೆ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ ಮರಮಾಧ್ಯಮ ಉಗ್ರರೂಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಮೆರಿಗಮ್ಮ ನೀಡಿವೆ. ಬಸರೂರಿನ ದುರ್ಗಾದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ (ಚಿತ್ರ –೨೬) ದೇವತೆಗಳಾದ ಪಾರ್ವತಿ, ದುರ್ಗಾ, ಕಾಳಿ ಮಾತೆಯ ಮುಖಮುದ್ರೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಎರಕದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದ ರಚನೆಗೊಂಡು ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮೂರು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಂಚಲೋಹ ಮೇಲೆ ಚಿನ್ನದ ಲೇಪನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಆಭರಣ, ಕಿರೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆಯಿದ್ದು, ಶಾಂತ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೊಳ್ಳುವ ಜನಪದ ಮುಖ್ಯದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ದೇವತೆಯು ಒಬ್ಬಳು. ಹೆಸರು ಖ್ಯಾತಿ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಭಕ್ತರು ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ದೇವತೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ವಾಸ್ತು ಹಾಗೂ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಆ ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವಲೋಕಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಾಗಲು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತವರಿಗೆ ಸಿಡುಬು ಕಾಯಿಲೆ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಲಗ್ನ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಕುಟುಂಬ ತೊಂದರೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಈ ದೇವತೆಯ ಆರಾಧನೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದು, ಪ್ರಸ್ತುತ ಗಾಂಧಿ ಗ್ರಾಮದ ಈ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಜನಪದೀಯ ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆ ಹಾಗೂ ನಾಗಬಂಧ ಕಿರೀಟ ಹಾಗೂ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಜನಪದ

೩೧. ಮಾರಮ್ಮ, ಕನಕನಪಾಳ್ಯ, ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ದೇವತೆಗಳು ಒಂದೇ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡರೆ ಅವು ನಗ್ನಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ

ಗೌರ ಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ, ಗೌರ ಸಮುದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ, ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾಧನೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಮಾರಮ್ಮನ ಐತಿಹ್ಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಕಾಣುವ ಅವಕಾಶಗಳು ಈ ಮಾರಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಗೌರಸಂದ್ರ ಈ ಮಾರಮ್ಮನ ಹಿನ್ನಲೆಯು ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು, ಕೆಳವರ್ಗದ ಹಲವಾರು ಸಮುದಾಯಗಳು ಬೆರತು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ, ಗ್ರಾಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಐಕ್ಯತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಈ ಸ್ಥಳದ ದೇವತೆಯು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ತಳಕು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯದ ಬೆಳ್ಳಿ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ದ್ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ತಯಾರುಗೊಂಡಿದ್ದು, ಸೌಮ್ಯಮುಖ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು ಸುಂದರ ಸರಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪಂಚಲೋಹ ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಇದ್ದು ಶಿಲ್ಪ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಧಾನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವೀರರ ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ರಕ್ಷಕ ದೇವತೆಯಾಗಿ, ಕೈಲಾಸಕ್ಕೂ-ಭೂಮಿಗೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುವ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಈ ಪಾತ್ರ ಎತ್ತಪ್ಪ-ಜುಂಜಪ್ಪ ಕತೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪಶುಪಾಲಕರಾದ ಎತ್ತಪ್ಪ-ಜುಂಜಪ್ಪನವರ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣಳಾಗಿ, ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಅವರಿಗೆ ಒದಗಿಬರುವ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುತ್ತಾ, ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಿಂದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿಗೆ ಸಾಗುವ ಅವರಲ್ಲೂ ಅವರ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಸಾಗುವ "ಮಾರಮ್ಮ ಕೃಷಿಕರ ಅಮ್ಮನಲ್ಲ, ಪಶುಪಾಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸೇರಿದವಳು. ಪಶುಪಾಲಕರ ವಲಸೆಗಳಿಗೂ ಮಾರಮ್ಮನ ಆರಾಧನಾ ವಿಧಾನಕ್ಕೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ." ಎನ್ನುವ ಎಸ್.ಎಸ್. ಹಿರೇಮಠ್ ಅವರ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆಯವರು 'ಊರಮ್ಮ' ಹೊಲೆಮಾದಿಗರ ದೇವತೆಯಾದರೆ 'ಮಾರಮ್ಮ' ಪಶುಪಾಲಕ ವಲಸೆಗಾರರ ದೇವತೆ" ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಗೌರಸಂದ್ರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲೇ ಇರುವ (ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಾದ್ಯಂತ ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮನೆಂದೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗೊಂಡ ಅನೇಕ ದೇವರುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು) ಗೌರಸಂದ್ರದ 'ಮಾರಮ್ಮ'ನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಸೌಮ್ಯಕಳೆಯ ಶಕ್ತಿ ದೇವತೆಯೊಂದಿಗೆ, ಅದೇ ಗ್ರಾಮದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾದ 'ಊರಮ್ಮ'ನೂ (ಊರ ಮಾರಮ್ಮ>ಊರಮ್ಮ) ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈ ಊರಮ್ಮ ಗೌರಸಂದ್ರ ಗ್ರಾಮದೊಳಗೇ ಇದ್ದರೆ, ಮಾರಮ್ಮನ ಸೌಮ್ಯಕಳೆಯ ಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಮರೆಮೂರ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಊರೊಳಗಿದ್ದು, ಮೂಲನೆಲೆ ಊರಿನಿಂದ ಮೂರು ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ 'ತಮ್ಮಲು'ನಲ್ಲಿದೆ, ಅದೂ ಹುತ್ತದ ರೂಪದಲ್ಲಿ! ಇದ್ದು ಪಶುಪಾಲಕರ ದೇವತೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವಂತೆ ಬಹುಪಾಲು ಪಶುಪಾಲಕರ ದೇವತೆಗಳು ದೊರೆಯುವುದೇ 'ನಾಗರಹೆಡೆ'ಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ನಮ್ಮ ವಾದದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹುರುಳಿದೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮನ ಹೊತ್ತಾಡೋ ಮೂರ್ತಿಯೂ 'ನಾಗರಹೆಡೆ'ಯದೇ ಆಗಿದೆ.[೧೦]

ಜುಂಜಪ್ಪನ ಕತೆಯಲ್ಲಿ-ಚಿನ್ನಮ್ಮನಿಗಾಗಿ ಮಕ್ಕಳ ಫಲವನ್ನು ಬೇಡಿ ತರಲು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದ ಗೌರಸಂದ್ರದ ಮಾರಮ್ಮ ನೇರ ಶಿವನ ಮಲಗುವ ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೇ ಕಳ್ಳೆಕಟ್ಟಿ ಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಕಳ್ಳೆಕಟ್ಟುವ ಈ ನಡವಳಿಕೆ ಗೊಲ್ಲ ಮತ್ತು ಮ್ಯಾಸಬೇಡರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸೂತಕದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆತ್ತಾಗ, ಸತ್ತಾಗ ದೇವರ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಮೂರುದಿನಗಳವರೆಗೆ ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳೆಕಟ್ಟುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದೂ ಕೂಡಾ ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಹಜ ನಡವಳಿಕೆಯೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಮಾರಮ್ಮ ಮಾನವ ನಡವಳಿಕೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆಂಬುದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

೧೦. ಡಾ.ಮೀರಾಸಾಬಿಹಳ್ಳಿ ಶಿವಣ್ಣ : ಕಾಡುಗೊಲ್ಲ ಬುಡಕಟ್ಟು ವೀರರು : ಪುಟ ೧೬೨

ಮುಂದೆ ಎತ್ತಪ್ಪ-ಜುಂಜಪ್ಪನವರಿಗೆ ಕಷ್ಟಗಳು ಬಂದಾಗ ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ ಕೊರವಂಜಿಯ ವೇಷ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕಣಿ ಹೇಳುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಈಕೆ ಕೊರಚರ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದು ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವಳಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತಾ ಕಾಡುಗೊಲ್ಲರ ಮುಖ್ಯ ಪುರುಷ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈಕೆಯನ್ನು ಕೊರಚರು ತಮ್ಮ ಕುಲದೇವತೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಮರ್ಥನೆ ನೀಡುವಂತಿದೆ.

ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ ತಾನು ದೇವತೆ, ಶಿವನ ಕೃಪೆಗೆಯುಳ್ಳವಳು ಎಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಜಂಭತೋರದೆ ಎತ್ತಪ್ಪನಿಗೆ ಹಿರಿಯವಳಾಗಿ, ಜುಂಜಪ್ಪನಿಗೆ ತಂಗಿಯಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧದ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲೇ ಹುಡುಕುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಅವಳು ಮಾನವರಿಗೆ ಅತೀತವಾದವಳು, ಅಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳು ಅನಿಸದೆ ನಮ್ಮ ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಯರ ಸಂಬಂಧದ ಅತ್ಮೀಯತೆಯ ಅನುಭವ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ಇದು ಪಶುಪಾಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಫಲ.ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ 'ಮಾರಮ್ಮ' (ಊರಮ್ಮ)ನ ಕತೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಕತೆಯೊಂದು 'ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ'ನ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕುತೂಹಲಕ್ಕಾಗಿ ಗಮನಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯ.[೧೧]

ಕೋಲಾರಮ್ಮ

ಚೋಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಗೊಂಡಿರುವ ಕೋಲಾರ ಕೋರಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯದ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜಾನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರಚನೆಗೊಂಡಂತಹುಗಳಾಗಿವೆ. ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿ ಕೋಲಾರಮ್ಮನ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಪರಶಿವನು ಹಾಗೂ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಹಾಗೂ ಚೇಳ ಶಿಲ್ಪವು ಇದ್ದು (ಚಿತ್ರ ೪೨, ೪೩) ಅಮೋಘವಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕೋಲಾರಮ್ಮನ ಮುಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ದೇವಿಯ ಆಯುಧಗಳಾದ ತ್ರಿಶೂಲ, ಖಡ್ಗ, ಗುರಾಣಿ, ಪಾದಗಳು, ಮಹಿಷಾಸುರನ ಪ್ರತಿರೂಪ, ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕುಶಲಗಾರಿಕೆಯ ಉತ್ತಮ ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. (ಚಿತ್ರ ೪೫). ಈ ದೇವಾಲಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇ ಚೇಳು, ಇಲ್ಲಿ ಚೇಳು ಮತ್ತು ದೇವಿಯ ಪಾದಗಳ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ ೪೪) ಕೂಡ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಅತೀ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ನಾಗರಹಾವು, ದೇವಿಯ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಗಳು ನಾಲ್ಕು ಇದ್ದು, ಅದ್ಭುತವಾದ ಜನಪದ ಶೈಲಿ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಶಕ್ತಿದೇವತೆಗಳ ಭಯವರ್ಧನೆಯ ಅನುಭವ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಪರಿಸರ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ

ಜನಪದ ಲೋಹ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ವಿವಿಧ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದ ಹುತ್ತೂರಿನ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ (ಚಿತ್ರ ೫೭) ಶಿಲ್ಪವು ಜನಪದದ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಸಂಯೋಜನಾ ರೇಖಾ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವಂತಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಆನೆಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀಯ ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ಅಭಯ ಹಸ್ತ ನೀಡಿರುವ ಚತುರ್ಭುಜೆಯ ವಸ್ತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸವು ಕೂಡ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವಂತೆ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ.

ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗದ ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ

ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕಾಡುಸಿದ್ಧರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಾಯ-ಮಂತ್ರ, ಮಾಟ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಂದ ಜನರನ್ನು ಭಯ-ಭೀತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಸುತ್ತ-ಮುತ್ತಲಿನ ಜನತೆ ಈ ಸಿದ್ಧರ ಉಪಟಳದಿಂದಾಗಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬೇಸತ್ತಿದ್ದರು. ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪಿಣಿಯಾದ ದೇವಿಯು ಆಕಾಶ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಈ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಸಬೇಕೆಂಬ

೧೧. ಡಾ.ಮೀರಸಾಬಿಹಳ್ಳಿ ಶಿವಣ್ಣ : ಕಾಡುಗೊಲ್ಲ ಬುಡಕಟ್ಟು ವೀರರು : ಪುಟ ೫೬೩

೪೨. ಚೇಳು(ಕೋಲಾರಮ್ಮ), ಕೋಲಾರ.

೪೩. ಚೇಳು(ಕೋಲಾರಮ್ಮ)-೨.

೪೪. ಚೇಳು ಬರುವ ಸ್ಥಳ,
ಕೋಲಾರಮ್ಮನ ಪಾದಗಳು.

೪೫. ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಮೂಲಮೂರ್ತಿ,
ಕೋಲಾರ.

೪೬. ನಾಗರಹಾವು.

ಇಚ್ಛೆವುಂಟಾಯಿತಂತೆ. ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ದೇವಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿದ್ಧರು ಮೋಹಗೊಂಡ ಮೈಮೇಲೆ ಎರಗಲು ಹೋದರು. ಆಗ ದೇವಿಯು ಸಿದ್ಧರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ತಾನು ಒಂದು ವ್ರತವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ. ಆ ವ್ರತ ಮುಗಿದ ನಂತರ ನಾನು ನಿಮ್ಮವಳಾಗುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶ ಮಾಡಬಾರದಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಕತೆ. ಈ ಸಿದ್ಧರನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಸರ್ವನಾಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದ ದೇವಿ ತನ್ನ ವ್ರತವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದುಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮಗೆಲ್ಲಾ ಪಾಯಸದ ಊಟ ಬಡಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಪಾಯಸದಲ್ಲಿ ಭಂಗಿ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಊಟ ಬಡಿಸಿದಳಂತೆ, ಭಂಗಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ಮಿಶ್ರಣದ ಪಾಯಸವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ಸಿದ್ಧರು ಮತ್ತೇರಿ ಮನ ಬಂದಂತೆ ವರ್ತನೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದಾಗ ದೇವಿಯು ಹೆಣ್ಣೂ ಅಲ್ಲದ ಗಂಡೂ ಅಲ್ಲದ ವಿಚಿತ್ರ ರೂಪ ತಾಳಿ ಎತ್ತರವಾದ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಮೂತ್ರ (ಉಚ್ಚೆ) ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಈ ಉಚ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧರು ಕೊಚ್ಚಿಹೋದರಂತೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದೇವಿಗೆ ಉಚ್ಚಿದೇವಿ, ಉಚ್ಚಂಗಿದೇವಿ ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಬಂತೆಂದೂ, ಉಚ್ಚಂಗಿದೇವಿಯು ಈ ದುರ್ಗದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಊರಿಗೆ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂತೆಂದು, ಸ್ಥಳೀಯರು ಹೇಳುವ ಈ ದಂತ ಕತೆಯೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[೧೨] ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧರು ದೇವಿಯ ಕ್ಷಮೆ ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಭೈರಿಸಿದ್ಧ, ಬಾಳಸಿದ್ಧ, ಬದನೆ ಸಿದ್ಧರೆಂಬುವರು ಉಳಿದರೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ದಂತ ಕಥೆಗೆ ಪುಷ್ಠಿ ಕೊಡುವಂತೆ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಭೈರಿಸಿದ್ಧ, ಬಾಳೆ, ಬದನೆ ಸಿದ್ಧರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಜಿನಮ್ಮ (ಜೈನಮ್ಮ)

ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಹಬ್ಬಗಳ ವಿಚಾರ ಬಂದಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾರಮ್ಮ, ಪಟ್ಟಲದಮ್ಮ, ಚೌಡೇಶ್ವರಿ, ದಂಡಿನೇಶ್ವರಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿಂದೂ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೆಸರಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ. ಧರ್ಮಗಳ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಜಿನಮ್ಮ ಅಥವಾ ಜೈನಮ್ಮನೇ ಆದ ಅರೆತಿಪ್ಪೂರಿನ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಈ ಊರು ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳ ಹಾಗೂ ಜೈನಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರದ ಪ್ರಭಾವಯುತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ತರುವಾಯ ಅನ್ಯಧರ್ಮದ ದಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಈ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಳಾದರೂ ಇಂದು ವಕ್ಕಲಿಗರೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಜಿನಮ್ಮ ಅಥವಾ ಜೈನಮ್ಮನಾಗಿ ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. 'ಬಲಿ'ಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲ.

ಉಂತೂರಮ್ಮ

ಮಂಡ್ಯ ತಾಲ್ಲೂಕು ಶಿವಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಉಂತೂರಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಮಾತು. ಹಿಂದೆ ಉಮ್ಮತ್ತೂರು ಪಾಳಯಪಟ್ಟು ಹಾಳಾದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹರಿಜನ ಪೈಕಿ ಒಂದು ತಂಡ ಈಗಿನ ಶಿವಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದ ಕಡೆ ಬಂದು ಕರಿಕಲ್ಲು ನೆಟ್ಟು ತರಗು ಗುಡಿಸಿ ಮನೆಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯದೈವ ಉಮ್ಮತ್ತೂರಮ್ಮನನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದರು. ಕ್ರಮೇಣ ಇದು ಬಾಯಿಂದ ಬಾಯಿಗೆ ಬರುವಾಗ ಉಂತೂರಮ್ಮ ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಇವರು ಬಂದು ಶಿವಳ್ಳಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನ ಇನ್ನಿತರ ಪಂಗಡದವರು ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡರು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಹರಿಜನ ಪೈಕಿದವರಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ 'ಶಿವಳ್ಳಿ' ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿಬಂದಿದೆ. ಉಮ್ಮತ್ತೂರಿನ ಶೆಟ್ಟರ ತಂಡ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮೀಪದ ದುದ್ದದಲ್ಲಿ ತರಗು ಗುಡಿಸಿ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದೇಶಿಸ್‌ಸೌಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಗುರುತು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. (ಉಮ್ಮತ್ತೂರು ಪಾಳೆಯಗಾರರ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ ಸೋಮೇಶ್ವರ).

ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದ ಲೋಹಹಾಳೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯ ಬಾಗಿಲುಪಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕಂಬಗಳ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಲೋಹ ಹಾಳೆ (ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಹಾಳೆ) ಪಂಚಲೋಹದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಈ

೧೨. ಡಾ.ಎಂ.ಕೊಟ್ರೇಶ್ : ಐತಿಹಾಸಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ : ಪುಟ ೨೧

೨೯. ನೃತ್ಯಗಾರ್ತಿಯರು, (ಬಸ್ತಾರ್ ಶೈಲಿ) ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಎಂಪೋರಿಯಂ, ಬೆಂಗಳೂರು. >>>>>>>

೩೨. ಆಂಜನೇಯ (ಗಂಗೆತ್ತಿನ ಮೇಲೆ), ಇಳಕಲ್.

೩೩. ರಾಜ, ರಾಣಿ ಕುಟುಂಬ, ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಎಂಪೋರಿಯಂ.

೩೪. ರಾಜರಾಣಿ, ಬಸ್ತಾರ್, ರಿ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೪/೨. ಅಡಿಕೆ ಕತ್ತರಿ

ದೇಹಾಂಗಗಳ ರಚನೆಯು ಜನಪದ ಸಂಯೋಜನೆಯ ವಿಶೇಷ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಮುಖವಾಡಗಳು (ಚಿತ್ರ ೩೬, ೩೭)ಗಳು ಆಕೃತಿ ಮತ್ತು ಮುಖ ವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಗಳ ಮೈವಳಿಕೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿವೆ.

ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಕೊಡಗಿನ ಪಾಡಿ ಶ್ರೀ ಇಗ್ಗುತಪ್ಪನ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ೨ನೇ ಲಿಂಗರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೮೧೦ರಲ್ಲಿ "ಧರ್ಮಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ವಪ್ಪಿಶಿದಂತ ಬೆಳ್ಳಿ ಆನೆ" ಇದೆ. ಶಾಸನೋಕ್ತ ಲಿಖಿತವಿದೆ. ಜನಪದ ಮೂಲದಿಂದಲೂ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಹರಕೆಯೊಂದರ ಕಾರಣ ಆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಆನೆ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿಯೆ ದೇವರಿಗೆ ಸಂದಾಯವಾಗಿದೆ. ಆನೆಯ ಕೆತ್ತಿದ ದಂತದ ಭಂಗಿ, ಕಾಲಿನ ಭಂಗಿ, ಮೈಯ ನಿಲುವು ಹರಕೆಯ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಅಂದರೆ ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ನಾಯಕ ಆನೆ ಎಂಬ ಸೂಚನೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಬಸದಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹರಕೆಯ ಜಿನಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಆ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದ ಪೀಠಗಳ ಶಾಸನದಿಂದ ಅದು ವಿದಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕೊಡಗಿನ ಕುಂಜಿಲದ ಕಲ್ಯಾಟಂಡ ಮನೆತನದ ಕೈಮಡದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ನಾಡು ಪೂಜಿಸುವ ಕಲ್ಯಾಟಜ್ಜಪ್ಪನ ಅಶ್ವರೋಹಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿನ ಕೊಡೆ ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾಗಿಸಿದ ಮೊಣಕಾಲು ಆ ಶಿಲ್ಪದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪೂರ್ವಕತೆ ಹೇಳುವಂತಿದೆ. ಅದೊಂದು ಆಕರ್ಷಕ ವಿಗ್ರಹವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತ ಕಾಟಾಳು ಬೋಳ್ತುವಿನ ಉದ್ದನೆಯ ಪಂಚಲೋಹದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಅವನ ವಂಶಿಕರೆನ್ನಲಾದ ಕಾಪಳರು ನಾಲ್ನಾಡು ಅರಮನೆ ಬಳಿ ಪೂಜಿಸಿ, ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನಾಪೊಕ್ಲು ಬೊಪ್ಪಂಡ ಮನೆತನದ ಕೈಮಡದಲ್ಲಿ ಬೇಟೋಳಿ ನಾಯಕಂಡೆ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ, ಕಡಗದಾಳುವಿನ ಕೆಂಬಟ್ಟ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹರಕೆಯ ದಂಪತಿ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಿದ್ದು ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಯಾಕಾಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರೂಪವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ. ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿನ ನಿಲುವಂಗಿ, ತೊಟ್ಟಿರುವ ಪೇಟ, ಹಿಡಿದಿರುವ ವಡಿಕತ್ತಿ, ಕಟ್ಟಿರುವ ತುರುಬು ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಇವು ಜನಪದದಲ್ಲಿನ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಹಾಗೂ ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

೨. ಪುರುಷದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ ಕಂಡಾಯಗಳು

ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಮಹಾಕಾವ್ಯವಾಗಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನರ ಮಹಾ ಅಧ್ಯಯನದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿಯ ಶಿಶುಮಗನಾದ ಕೆಂಪಚಾರಿಯೇ ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿಯಾಗಿ, ಪವಾಡ ಪುರುಷನಾಗಿ, ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದವನಾಗಿದ್ದು, ವಿಶೇಷ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದ ಅಪರೂಪದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಸಿದ್ದಾಪ್ಪಾಜಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಗಡ್ಡ ಮೀಸೆ ಬಿಟ್ಟು, ಜುಟ್ಟು ಹೊಂದಿರುವ ಮುಖವಾಡಗಳು, ಪಾದುಕೆಗಳು, ಕಂಡಾಯಗಳು, (ಚಿತ್ರ ೬೧, ೬೨, ೬೩, ೬೪) ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರಾಧನಾ ಸ್ವರೂಪಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಂಡಾಯಗಳು, ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ 'ಕಕ್ಕೆ' ಮರದ ಆಧಾರದಿಂದ ಲೋಹದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡು ವಿಶೇಷವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ ಆಕಾರ ಅಥವಾ ಈಟಿಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಪಾದುಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಮುಖವಾಡಗಳು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡು ಆರಾಧನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಮುಖವಾಡಗಳು (ಚಿತ್ರ ೬೪) ತ್ರಿಮಾನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಟೊಳ್ಳಾದ ರೂಪದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಪಂಚಲೋಹ ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಿರಕವಚವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಆಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಮುಖವಾಡಗಳಾಗಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ.

೬೧. ಸಿದ್ದಾಪ್ಪಾಜಿ-ಜಾತ್ರೆ, ಕಂಡಾಯಗಳು, ಮುಖವಾಡಗಳು.

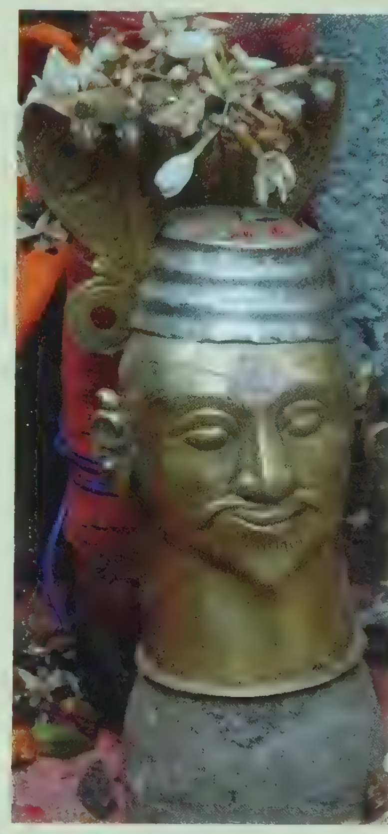
೬೨. ಸಿದ್ದಾಪ್ಪಾಜಿ ಪಾದಗಳು(ಬೆಳ್ಳಿ) ಚಿಕ್ಕಲ್ಲೂರು.>>>>

೬೩. ಸಿದ್ದಾಪ್ಪಾಜಿ, ಚಿಕ್ಕಲ್ಲೂರು, ಸಿದ್ದಾಪ್ಪಾಜಿ ದೇವಾಲಯ.

೬೪. ಸಿದ್ದಾಪ್ಪಾಜಿ ಮುಖವಾಡ.

೬೫. ಕುದುರೆ ವಾಹನಗಳು, ೧, ೨, ಮ. ಮ. ಬೆಟ್ಟ.

೧

೨

ವೀರಭದ್ರ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂಲ ದೇವತೆಯಾದ ತುಳುಜಾಭವಾನಿಯ ಆರಾಧನಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಒಳಗಾಗಿಸಿರುವ ನೇಪಾಳ ದೇಶದ ಕಠ್ಮಂಡುವಿನ ಹನುಮಾನ್ ದೊಕದ ವೀರಭದ್ರ ಬೃಹತ್ ಶಿಲ್ಪವು ಅಂತರ ದೇಶಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರ ಕುರುಹಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ದಸರೆಯ ಸಂದರ್ಭದ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಆಚರಣೆಯೇ ಈ ಮಧುತೀರ್ಥ ವಿನಿಯೋಗವು ವೀರಭದ್ರ ಮೂರ್ತಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ರಾವಣ ಮೂರ್ತಿಗಳು

ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಖಳನಾಯಕನಂತೆ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ರಾವಣನು ಶ್ರಮ ಸಮಾಜದವರಲ್ಲಿ ಶೈವ ಭಕ್ತನಾಗಿ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ರಾವಣನನ್ನು ಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆ ಹತ್ತು ತಲೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವಂತೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಪೂರ್ಣಾಕಾರದ ಶಿಲ್ಪವು ತ್ರಿಮಾನವಾಗಿದೆ. ಟೊಳ್ಳಿನ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ (ಚಿತ್ರ ೬೬) ಕಂಡುಬರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಹಳದಿ, ನೀಲಿ, ಕೆಂಪು, ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ.

ಕೋಲಾರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೋಲುವಂತೆ ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿಯು (ಚಿತ್ರ ೬೭) ಸಂಗೀತಗಾರನಾಗಿ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವ ರಾವಣನು ಉಗ್ರ ರೂಪದಿಂದ ಹೊರತಾಗಿ ಹಸನ್ಮುಖಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ದಶತಲೆಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು, ಇಪ್ಪತ್ತು ಕೈಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಮೋಘ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಶಿಲ್ಪವಿದಾಗಿದ್ದು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಗಳ ಗಾಂಭಿರ್ಯ ಭಂಗಿಯು ಶಿಲ್ಪ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಬಾಗಿಲ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಮೇಲಿನ ಈ ಉಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪವು ಆಕರ್ಷಣಾ ಕೇಂದ್ರಬಿಂದುವಾಗಿದೆ.

ಮುನೇಶ್ವರ

ಕುದುರೆ ವಾಹನದ ರೂಢನಾಗಿ, ತ್ರಿಶೂಲ ದಾರಿಯಾಗಿರುವ ಮುನೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಭಾವಳಿ ಹಾಗೂ ಪೂರ್ಣ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಗಡ್ಡ, ಮೀಸೆ, ಕಿರೀಟಾಧಾರಿಯಾಗಿ, ಮೂರು ನಾಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಂಭೀರ ಮುಖಚರ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಕಪ್ಪು, ಬಿಳಿ, ಕೆಂಪು ವರ್ಣದಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡ ಕೀರ್ತಿ ಮುಖ ಹಾಗೂ ಕುದುರೆ ಆಕೃತಿಯ ಸಿಂಹ, ಶರಭ, ಗಜಹಂಸಗಳ ಚಿತ್ತಾರದಿಂದ ಕೂಡಿ ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆಯ ಉತ್ತಮ ನೈಪುಣ್ಯಭರಿತ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಮುನೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಕುದುರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಿಂದ ತ್ರಿಮಾನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮರದ ಪೀಠಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಅಳವಡಿಸಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಎಲ್ಲಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿಯು ವೈಭವ ಶೃಂಗಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಆಭರಣಗಳಾಧಿಯಾಗಿಯೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳ ಕುಸುರಿ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಟ ಕೆಲಸವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಅಶ್ವಾರೂಢ ಮುನೇಶ್ವರ ದೇವರು ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯ ಸಹೋದರನಾಗಿ ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಬಲ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಥಳೀಯರು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅದೇ ರೀತಿಯಾದ ಅದೇ ಮುಖವಾಡಗಳ ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇವೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂದಿ ರಸ್ತೆಯ ನವಿಲೇರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ (ಚಿತ್ರ ೯೭) ಮುನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪವು ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಮತ್ತೊಂದು ಬೃಹದಾಕಾರದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಈತನ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೀರ್ತಿ ಮುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ತ್ರಿಶೂಲಗಳ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯು ಪ್ರಭಾವಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಬಕಪಕ್ಷಿಗಳು ಚಿತ್ತಾರದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಮುನೇಶ್ವರನ ನಂತರದ ಕೆಳ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಕನ ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪವಿದ್ದು ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ.

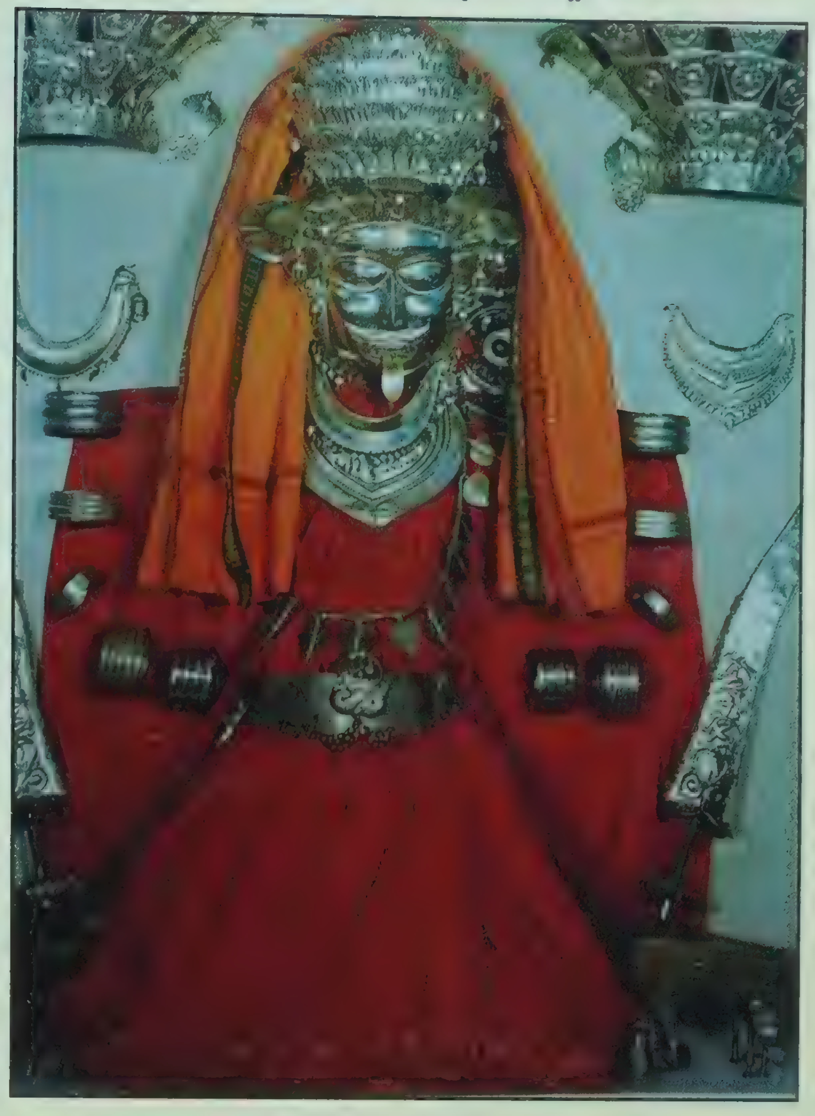
೬೬. ವಿನಮ್ರ ರಾವಣ, ನಂದೀಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ನಂದೀಗ್ರಾಮ.

೬೭. ವೀಣಾ ವಾದಕ ರಾವಣ, ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ದಾವಣಗೆರೆ.

೬೮. ಮನೇಶ್ವರ ಅಶ್ವರೂಢ, ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೬೯. ಭೂತಪ್ಪ ಗುಡಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ.

೭೦. ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ಭದ್ರಕಾಳಿ, ದೊಡ್ಡಉಳ್ಳಾರ್ತಿ.

೭೧. ಮುತ್ತತ್ತಿರಾಯ, ಮುತ್ತತ್ತಿ, ಮಂಡ್ಯ.

೯೭. ಮುನೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿ, ನವೀಲೇರಿ, ನಂದಿ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆ.

೯೩. ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರರು, ಆನೆ ಮತ್ತು ನವಿಲು-ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ, ದಾವಣಗೆರೆ.

೯೪. ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರರು, ವಿವಿಧ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ, ದಾವಣಗೆರೆ.

ಭೂತಪ್ಪ

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಿರಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜೃಂಭಣೆಯ ಮುಖ ವರ್ಣಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅದ್ಭುತವಾದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ ೬೯) ಪೂರ್ಣಾಕೃತಿಗೆ ತೊಡಿಸುವ ರೀತಿಯ ಆಭರಣಗಳು, ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಕೆಂಪು ವಸ್ತ್ರಗಳ ತೊಡುಗೆಯಿದ್ದು, ಉಗ್ರ ರೂಪದ ಅವತಾರವು ಶಿಲ್ಪ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಒಡ್ಡಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಭರಣಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುತ್ತವೆ.

ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ಭದ್ರಕಾಳಿ

ವೀರಭದ್ರ ಶಿವನಾಂಶದಿಂದ ರೂಪ ತಾಳಿದ್ದು ದಕ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಆತನ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಭದ್ರಕಾಳಿ ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಈತನ ತಂಗಿಯಾಗಿ ಕೆಲವುಕಡೆ, ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ, ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ದೊಡ್ಡ ಉಳ್ಳಾರ್ತಿಯ ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ಭದ್ರಕಾಳಿ (ಚಿತ್ರ ೭೦) ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತಾಮ್ರ, ಕಂಚಿನ ಲೋಹಗಳಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಪೀಠ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಳಿಯ ಪಂಚಲೋಹದಲ್ಲಿ ತಯಾರುಗೊಂಡಂಥವು ಆಗಿವೆ. ಉತ್ತಮ ಶಿಲ್ಪ ರಚನಾ ಕೌಶಲ್ಯವು ಈ ಲೋಹಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿದೆ.

ಮುತ್ತತ್ತಿರಾಯ

ಆಂಜನೇಯ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಮುತ್ತತ್ತಿರಾಯ ಎನಿಸಿ, ಸ್ಥಳನಾಮದ ಜೊತೆಗೆ ಈತನ ಸೇರಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಭಾವಳಿಯಿಂದ ಚಾಮರದ ಸಮೇತ, ಕಳಸಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಮುತ್ತತ್ತಿರಾಯನ ಮೂರ್ತಿಯು ಕೈ ಮುಗಿದು ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಕಿರುಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಘನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎರಕಗೊಂಡಂತ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ತ್ರಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ.

ಮುತ್ತತ್ತಿರಾಯನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ (ಮುತ್ತತ್ತಿ)

ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ರಾವಣನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಸೀತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ತಿರದ ಅರಣ್ಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಅರಿವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮುತ್ತಿನ ಮೂಗುತಿಯು ಕಳಚಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಹೋಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದ ಸೀತೆಯು ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಬೆರಳಾಡಿಸಿದಳು. ಮೂಗುತಿ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಹನುಮನನ್ನು ಕರೆದು, ತಾನು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಶಂಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಳು. ಹನುಮಂತನು ತಾನಿದ್ದಲ್ಲಿಂದಲೇ ಬಾಲವನ್ನು ಬೆಳೆಯಬಿಟ್ಟ. ಕಾವೇರಿ ಜಲವನ್ನು ಕಡೆದು, ಮೂಗುತಿಯನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಸೀತೆಯ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಅವಳಿಗಾದ ಸಂತೋಷ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮೂಗುತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಟ್ಟ ಕುರುಹಾಗಿ ನೀನಿಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸು ಎಂದು ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದಳು. ಮುತ್ತಿನ ಮೂಗುತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಟ್ಟ ರಾಯನು ಮುತ್ತತ್ತಿರಾಯ ಅಥವಾ ಮುತ್ತರಾಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಹುತ್ತದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅದು ಮುತ್ತತ್ತಿ ಎಂದಾಯಿತು.[೧೩]

ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ

ದಾವಣಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜನಪದ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಬೀರ ಲಿಂಗೇಶ್ವರನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷತೆಗಳಿಗೆ ಸಾಕಾರವಾಗಿವೆ. ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರರು (ಚಿತ್ರ ೯೩, ೯೪) ಅಶ್ವಾರೂಢರಾಗಿ, ಗಜ ರೂಢರಾಗಿ, ನವಿಲಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು, ಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಬಹಳ ಸೊಗಸಾದ ಮನರಂಜನೆಯನ್ನು ನೋಡುಗರಿಗೆ ನೀಡುವ ಕೆಲವೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲಕ ಲೋಹಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಕೂಡ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಾಹನಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಬೀರಲಿಂಗ ದೇವರುಗಳು, ಪಲ್ಲಂಗದ (ಉಯ್ಯಾಲೆ) ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ

೧೩. ಮಹದೇವ ಶಂಕನಪುರ : ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಮೂವಮೆಂಟ್ : ಪುಟ ೩೩

ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಮಂಗಳಾರತಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಇಡದೆ ಪಲ್ಲಂಗದ ಮೇಲೆಯೇ ಪ್ರತಿಷಾಪನೆಯಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ವಾಹನಗಳ ಬಳಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಶ್ಯಾಮನೂರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ

ಜನಪದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಜನಪದರ ದೇವರಾಗಿ ಪವಾಡ ಪುರುಷನಾಗಿರುವ ಮಹದೇಶನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಮೈಸೂರು, ಚಾಮರಾಜನಗರ, ಮಂಡ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು, ತಮಿಳುನಾಡು ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ ೯೬) ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟದ ದೇವಾಲಯದ ಹುಲಿವಾಹನವೇರಿರುವ ಮಹದೇಶನು ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಂಗಿಯದ್ದಾಗಿದೆ. ಹುಲಿಯು ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹದೇಶನನ್ನು ಹೊರಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಶಲ ಕೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಮಹದೇಶನ ಶಿಲ್ಪವು ಸಂಯೋಜನಾಬದ್ಧತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ ಹಿಡಿದು ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ಲಗಾಮು ಹಿಡಿದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಕೂಡ ತ್ರಿಮಾನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಟೊಳ್ಳಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಹದೇಶನು ತುಳಸಿ ಹಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದು ಶಾಂತ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೇಶ ಮುಂಡನಗೊಂಡಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಶೈಲಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿನ ಸರಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಶೈಲಿಯು ಶಿಲ್ಪದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ.

ಶೂಲದ ಬೀರಪ್ಪ

ಶೂಲದ ಬೀರಪ್ಪ ಪರಶುರಾಮನ ಬಂಟ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲಕ. ಪರಶುರಾಮ ಕೆಲವು ಕಾಲ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಈತನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿದ. ಈತ ಅತಿಕಾಮಿಯಾಗಿ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೆತ್ತಲೆಗೊಳಿಸಿ ಮೋಜು ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ದಿನೇ ದಿನೇ ಇವನ ದುರಾಡಳಿತ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ತಾಯಿ ಮಾತಂಗಿಯ ಹಿತ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳದಾದ. ಇವನು ಬೆತ್ತಲೆಗೊಳಿಸಿದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾತಂಗಿ ವಸ್ತ್ರ ತೊಡಿಸಿ, ಕುಂಕುಮ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ರೇಣುಕೆ ಮತ್ತು ಮಾತಂಗಿಯರ ಅಹವಾಲನ್ನು ಕೇಳಿ ಪರಶುರಾಮ ತಪಸ್ಸನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ವಾಪಾಸ್ಸಾದ. ಶೂಲದ ಬೀರಪ್ಪನ ದುರಾಡಳಿತದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೆರಳಿ ಕೆಂಡವಾದ. ಮಾನಿನಿಯರ ಮಾನಹರಣ ಮಾಡಿದ ಬೀರನಾಯಕನನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೇರಿಸಿದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಇವನು ಶೂಲದ ಬೀರಪ್ಪನಾದ.

ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಎಡಗಡೆ ಗುಡ್ಡ ಇಳಿದು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ನಡೆದರೆ ಶೂಲದ ಬೀರಪ್ಪನ ಗುಡಿಯಿದೆ. ಹುತ್ತದ ಮೇಲೆ ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಸಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಇಳಿಜಾರು ನೆಲಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಭಕ್ತಾಧಿಗಳು ಒಪ್ಪಿಸಿದ ಸಾವಿರಾರು ಶೂಲಗಳಿವೆ. ಶೂಲದ ಬೀರಪ್ಪನ ಅರ್ಚಕರು ಕುರುಬ ಜನಾಂಗದವರು, ಇವರು ದರುಶನ ಎಂಬ ಧಾರ್ಮಿಕ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ದೇವಿಗೆ ಚೌಡಿಕೆ ವಾದ್ಯದ ಸೇವೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ವೀರತಿಪ್ಪಣ್ಣ ಪರಿವಾರ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಣಜವಾಗಿರುವ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಮಲ್ಲಾಪುರದ ಗೊಲ್ಲರ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನಾಂಗದ ಮೂಲ ಪುರುಷರ ಆರಾಧನೆಯ ದೇವಾಲಯವು ಬಹಳ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. (ಚಿತ್ರ ೯೮) ಎಡಭಾಗದಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಡುವ ದಂಡಗಳು (ಬಿದಿರು ಕೋಲುಗಳು) ಕತ್ತಿಗಳು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಇತಿಹಾಸ ಪುರುಷನ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಮೊದಲಿಗಿರುವ ಕುದುರೆ ಸವಾರಿಯ ಜನಪದ ದೇವರು ವೀರತಿಪ್ಪಣ್ಣ, ಎರಡನೆಯದು ವೀರಚಿಕ್ಕಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯದು ವೀರಕರಿಯಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಮೇಲೆ ತೂಗು ಹಾಕಿರುವ ದಂಡಗಳ ಕಟ್ಟು ಕಾಟಂಲಿಂಗೇಶ್ವರನೆಂದು, ಸ್ಥಳೀಯರ ಮನೆದೇವರುಗಳಾಗಿ

೯೫. ಹುಲಿವಾಹನ, ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಮ. ಬೋ. ದೊ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ.

೯೬. ಹುಲಿಯ ಸವಾರಿ ಮಹದೇಶ್ವರ, ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ.

೬೮. ವೀರತಿಪ್ಪಣ್ಣ, ವೀರಚಿಕ್ಕಣ್ಣ, ವೀರಕರಿಯಣ್ಣ, ಕಾಟಂಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಪರಿವಾರ, ಮಲ್ಲಾಪುರದ ಗೊಲ್ಲರ ಹಟ್ಟಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಪೂರ್ವಜರಾಗಿ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೋಹಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಆಕೃತಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಲೋಹ ಎರಕದ ಮೂಲಕ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಟೊಳ್ಳಾಕೃತಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸವ ಜಾತ್ರೆಯ ಮೂಲಕ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಗಾಜರಕೋಟ್ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಗುಲಬರ್ಗಾದ ಗಾಜರ ಕೋಟ್ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯು ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿರುವ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಗಾಜರಕೋಟ್ ಲೋಹಶಿಲ್ಪ ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿಯೇ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ವೀರತಿಪ್ಪಣ್ಣ ಪರಿವಾರದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯು ಇತರೆ ತಂತ್ರಶೈಲಿಯಂತೆಯ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಮೇಣದ ಜೊತೆಗೆ ರಾಳವು (ಚಿತ್ರ ೧೦೦, ೧೦೧, ೧೦೨, ೧೦೩) ಹಾಗೂ ಎಣ್ಣೆಯ ಬಳಕೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. (ಚಿತ್ರ ೧೦೩, ೧೦೨/೨) ಮೇಣದ ಹಂತದ ನಂತರ ನುಣುಪಾದ ಮಣ್ಣಿನಂಥ ಕೋರ್ ಕೊಯ್ಯುವ ಹಂತ ಮೊಳೆ ಅಳವಡಿಕೆ (ಚಿತ್ರ ೧೧೧, ೧೧೫) ಹಾಗೂ ಎರಕದ ನಂತರದಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪದ ಅನಾವರಣ ಹಂತದಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷತೆಗಳು ಇತರೆ ಶಿಲ್ಪ ಎರಕದ ಶೈಲಿಗಳಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಲೋಹದ ರಸದ ಎರಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಮೂಸೆಗಳು ಲೋಹದ ರಸಧಾರೆಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು

ಲೋಹಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯು ಸರಳವಾಗಿ, ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ತಯಾರುಗೊಳ್ಳುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿ, ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿಯು ಕಿರಿದಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಕ್ವಚಿತ್ತವಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುವಂತೆ ರಚನೆಗೊಂಡು, ನೋಡುಗರಿಗೆ ಮುದ್ದಾಗಿ, ಸುಂದರವಾಗಿ, ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ರಚನೆಯ ಸರಳವೂ ಆಗಿರುವಂತೆಯೂ ಇವುಗಳ ಶೇಖರಣೆಯು ಹಾಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಸರಳವೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಸ್ವಚ್ಛತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಾವಾಕಾಶ ಕಾಶವು ಕೂಡ ಮಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತದ ಜನಪದ ಕತೆಗಳ ದೇವಾನುದೇವತೆಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳು, ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕ ವರ್ಣನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಈ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿವೆ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ನುಂಕೆಮಲೆಯ ಅಘೋರೇಶ್ವರ ನಾಥಪಂಥದ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ರಾಮ, ಸೀತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಹನುಮಂತ (ಚಿತ್ರ–೧೯) ಹಾಗೂ ಭೈರವ, ಪಂಡರೀನಾಥ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಪಾತಾಳೇಶ್ವರ, ವಿನಾಯಕ (ಚಿತ್ರ–೩೦) ಈ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸರಳ ಸೌಂದರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿದ್ದು, ಮುಖಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕುಸುರಿ ಮುಕ್ತಾಯದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಅಂಗಾಂಗ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಳ ಸಂಯೋಜನೆಯೂ, ವಸ್ತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸ, ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಪಂಚಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸದೃಢತೆಗಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವ ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಂತೆಯೇ ಕಬ್ಬಾಳುವಿನ ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ.

ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮನು ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಹಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರದೆ ನಗು ಮೊಗದಲ್ಲಿ ಶಾಂತರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿವೆ. ಖಡ್ಗ, ತ್ರಿಶೂಲ, ಡಮರುಗ, ಪ್ರಾಣಿ ಬಟ್ಟಲು ಹಿಡಿದ ಈ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪವು (ಚಿತ್ರ.೪೦) ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಎಡಗಾಲಿನ ಪಾದ, ಬಲಗಾಲಿನ ತೊಡೆಗೆ ತಾಗಿಸಿ, ಬಲಗಾಲನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟು ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಪುಷ್ಪ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವಂತೆ ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಚೋಳ ಶೈಲಿಯ ರಚನೆಯ ವಿನ್ಯಾಸದಂತೆ. ಅಂಗಾಂಗ ಸಂಯೋಜನೆಯಿದ್ದು, ಕಿರೀಟಧಾರಣಿಯಾಗಿರುವ ಈಕೆಯ ಇತರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ನಿಂತ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿಯೂ (ಚಿತ್ರ.೩೯, ೪೧) ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರೂಪ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಂಟದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ದೇಹದ ರಚನೆ, ಕೈಗಳು, ಆಯುಧಗಳು ಕಿರೀಟ ವರ್ಣನೆಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡಿ ಹಾಗೂ ಅಗಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಅಡಿ ಹಾಗೂ ದಪ್ಪದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗುಲದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಂತಹುಗಳಾಗಿವೆ.

ಪಂಚ ಲೋಹದ ಶಿಲ್ಪಗಳಂತೆಯೇ ಅಷ್ಟಲೋಹದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಯ ಕಿರುಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಗಳ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಅಷ್ಟಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವುಗಳ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸದೃಢ ರಚನೆಗಾಗಿ ಈ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಲೋಹಗಳ ಮಿಶ್ರಗಳಿಂದ ರಚನಾ ವಿಧಾನದ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕಿರು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಳ್ಳಲು ಹೆಜ್ಜೆ ಹೊರ ಚಾಚಿದ ಕೈಗಳು ಆಯುಧಗಳು ಸಂಯೋಜನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎರಕಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. (ಚಿತ್ರ ೩೮) ಜೈಮಾತಾದಿ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪವು ರಾಜಸ್ಥಾನದಾಗಿದ್ದರೂ ಈ ಅಷ್ಟ ಲೋಹ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯಿಂದಲೇ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಡೆಯ ದೇವರ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಈ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಜೈಮಾತಾದಿ ಶಿಲ್ಪವು ಚಾಮುಂಡಿ ದೇವಿಯ ಅವತಾರದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದು, ಹುಲಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಅಭಯಾಸ್ತ್ರ ಹೊಂದಿರುವ ದೇವತೆಯ ಮುಖ ಭಾವ, ವಸ್ತ್ರವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪಂಜೆಗಳು

ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮೊಹರಂ ಆಚರಿಸುವ ಸಂಧರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಂಜೆಗಳಿಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಶೃಂಗಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಖಾಯಂ ಆಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ, ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವಂತೆ ಅತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಅವರ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪಂಜೆಗಳಿಗೆ ಹೂ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಗೌರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಂಜೆಗಳು ಹಸ್ತ, ಅರ್ಧಚಂದ್ರ, ಛತ್ರಿ, ಗೋಪುರಾಕಾರ ಸಮತಟ್ಟಾದ ಕಳಸದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕನಾದ ಆದಾರ ಕೋಲುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಹಸಿರು ಬಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಇವುಗಳ ದೇಹಭಾಗ ಹೋಲುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ರೂಪ, ಇತರೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಗೌರವವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಂಜೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಸನ ಹುಸೇನ ಎಂಬ ಇಸ್ಲಾಂ ಮತದ ಅನುಯಾಯಿ ಹಾಗೂ ರಾಜನು ಯಹೂದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿ ವಿಜಯ ಪತಾಕೆಯ ಸಂಕೇತವನ್ನಾಗಿ ತನ್ನ ಹಸ್ತ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ತಾನು ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ವೀರಮರಣವನ್ನು ಅಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಶಿಯಾ ಎಂಬ ಪಂಗಡವು ದುಃಖದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ತಮಗೆ ತಾವು ಬ್ಲೇಡು, ಕತ್ತಿಗಳ ಇತರೆ ಹರಿತ ಆಯುಧಗಳ ಮುಖಾಂತರ ದೇಹವನ್ನು ಗಾಯಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಮತ್ತೊಂದು ಪಂಗಡವಾದ ಸುನ್ನಿ ಪಂಗಡವು ವಿಜಯದ ಸಂಕೇತವನ್ನಾಗಿ ಆಚರಿಸಿ ಹಸನ್-ಹುಸೇನ್‌ರ ಹಸ್ತಮುದ್ರಿಕೆಗಳಾದ ಪಂಜೆಗಳಿಗೆ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಗೌರವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಕುಣಿತಗಳು, ವೇಷಗಳು ಮುಂತಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಈ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನಾಂಗದವರು ಕೂಡ ಭಾಗವಹಿಸುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ಪಂಜೆಗಳ ತಯಾರಿಕೆ

ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪವಿತ್ರ ಆಚರಣೆಯ ಅತಿ ವಿರಳ ಶಿಲ್ಪಗಳೇಂದೆ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಈ ಪಂಜೆಗಳು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಿಯ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಹಾಗೂ ಚಿನಿವಾರರು ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪವಿತ್ರವನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಆರಾಧಕರು ಇವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅರಬ್ ಅಥವಾ ಉರ್ದು ಭಾಷೆಯ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಇರಲೇಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯ, ಯಾಕೆಂದರೆ ಈ ಹಸ್ತಮುದ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಸಂದೇಶಗಳು, ಸಂಕೇತಗಳು ಅಳವಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ಚುಕ್ಕಿಗಳ

೧೩೮. ಮುಸ್ಲಿಂ ಪಂಜೆಗಳು, ಬ್ಲಫ್, ಮಂಡ್ಯ.

ಮುಖಾಂತರ ಅಥವಾ ಕೊರೆಯುವುದರ ಮುಖಾಂತರ ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಂಜೆಗಳ ಜೊತೆ ಇರುವ ಕಳಸಗಳೂ, ವೃತ್ತಾಕಾರದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪಂಜೆಗಳು ಕೂಡ ಇರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪಂಜೆಗಳನ್ನು ಹಸ್ತಮುದ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅರ್ಧಚಂದ್ರವನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಲೋಹದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದರೆ, ಉಳಿದವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ತಾಮ್ರ, ಕಂಚು, ಬೆಳ್ಳಿ, ಲೋಹಗಳಿಂದ ತಯಾರುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಛತ್ರಿಗಳು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಲೋಹದ ಛತ್ರಿಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲೆ ಇರುತ್ತವೆ. (ಚಿತ್ರ ೧೩೮)

ಪಂಚಾಳ ನೀಲಿ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾಜಿಯವರು

ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿಗಳ ಶಿಷ್ಯ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾಜಿ ಪಂಚಾಳ ಕುಲದವರು. ಆಚಾರಿ, ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರೆನ್ನುವ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಸಮುದಾಯದವರು. ಈ "ಪಂಚಾಳ" ಸಮುದಾಯದ ಕುಲಕಸುಬು ಲೋಹಗಳ ಕೆಲಸ. ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಂಗಾರ, ವಜ್ರ, ವೈಢೂರ್ಯಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ತಾಮ್ರ, ತವರ, ಕಂಚು, ಹಿತ್ತಾಳೆ, ಕಬ್ಬಿಣದವರೆಗಿನ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಆಭರಣ, ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವವರು ಪಂಚಾಳರು. ಪಂಚಲೋಹಗಳ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ, ಅದರಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಸಮುದಾಯ 'ಪಂಚಾಳ'ರಾಗಿರಬಹುದು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಸಿದ್ಧರ ಗದ್ದಿಗೆಗಳಿಂದ ಅವರ ಪ್ರತಿರೂಪಗಳಾದ ಕಂಡಾಯಗಳು ಕಪ್ಪುದೂಳ್ತವನ್ನು ಊರೂರಿಗೆ ಒಕ್ಕಲಿನ ಜನರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಆ ಊರು ಕೇರಿಯ ಜನಸಮುದಾಯ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆಂದು ಮಿತ್ ಇದೆ.

ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಂತಿ ಬೇದಿ, ಕಾಲರ, ಸಿಡುಬು ದಡಾರ, ಸಾವು ನೋವು, ಮೊದಲಾದವರು ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ಕಂಡಾಯಗಳನ್ನು ಕಪ್ಪುದೂಳ್ತವನ್ನು ಜನರು ತರಿಸಿ ಪೂಜೆ, ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಯಿಲೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಸಂತಾನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಮದುವೆ, ವಸಗೆ, ಉದ್ಯೋಗ, ವ್ಯಾಪರ, ವ್ಯವಹಾರ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಜನರು ಈ ಸಿದ್ಧರನ್ನು ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಕಾರಣ ಸಿದ್ಧರು ದೀರ್ಘಾಯಸ್ಸು ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆದವರಾಗಿದ್ದುದು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ.

೩. ದೇವರುಗಳ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಹುಲಿವಾಹನ

ಮಸಿಯ ಬೋವಿಯ ದೊಡ್ಡಿಯ ಮಲೆಮಹದೇಶನ ಹುಲಿವಾಹನವು ಪೂರ್ಣ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ ೯೫) ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕವಾಗಿದೆ. ಹುಲಿಯ ಗಾಂಭಿರ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದ ದಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಜನಪದ ಅಂಕುಡೊಂಕಾದ ರೀತಿಯ ರಚನಾ ಶೈಲಿಯ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ತ್ರಿಮಾನ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಹುಲಿಯ ದೇಹ, ಕಾಲು, ಬಾಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಬಳೆದಿದ್ದು, ಕೊರಳಿಗೆ ಗಂಟೆಯನ್ನು ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಹುಲಿಯ ಕಾಲುಗಳ ಉಗುರುಗಳ ತುಂಬಾ ಮೊನಚಾಗಿರುವಂತೆ ರಚನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಪೂರ್ಣ ಜನಪದ ಶೈಲಿ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಗರುಡವಾಹನ

ರಾಮಾಯಣದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಗರುಡವಾಹನ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಾಹನವಾಗಿದ್ದು, ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೇವರುಗಳು ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಗರುಡ ಶಿಲ್ಪವು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಗರುಡನ ದೇಹವು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಲೋಹದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುಪಾತದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಪಂಚಲೋಹದ ಹಾಳೆಗಳಿಂದ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿ ನಾಗಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಗರುಡ ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಚಾಚಿ,

೫೮. ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತೆ,-ಚನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ, ಕೈದಾಳ, ತುಮಕೂರು.

೫೯. ಗರುಡವಾಹನ, ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣ.

೬೦. ಕುದುರೆ ವಾಹನ-೨, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ, ದಾವಣಗೆರೆ.

ಮೊಣಕಾಲೂರಿ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿಯ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ವಸ್ತ್ರವಿನ್ಯಾಸ, ಆಭರಣ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಚೋಳ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುವಂತಹ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕೋಲಾರದ ಶಿಲ್ಪಗ್ರಾಮವಾದ ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ.

ಕುದುರೆ ವಾಹನಗಳು

ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಾಹನ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ವಾಹನವೇನಾದರೂ ಆ ದೇವತೆ ಹೊಂದಿರಬೇಕಾದರೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಕುದುರೆ ವಾಹನ (ಚಿತ್ರ–೬೦) ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ದೇವತೆಯ ವಾಹನವಾಗಿದ್ದು, ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ. ತಲೆ ಬಗ್ಗಿಸಿ ಕಿವಿನಿಮರಿಸಿ ಸರಳವಾದ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗಿರುವ ಈ ಕುದುರೆ ವಾಹನ ತ್ರಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದ್ದು ಟೊಳ್ಳಾಗಿದೆ. ಘನಾಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಟೊಳ್ಳಾಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ತ್ರಿಮಾನ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ಲೋಹ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಆವಿಷ್ಕಾರದ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಲೆ ಮಹದೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟದ ನಂದಿವಾಹನ, ಹಾಗೂ ಕುದುರೆ ವಾಹನ (ಚಿತ್ರ–೬೫)ಗಳಲ್ಲಿ ನಂದಿವಾಹನವು ಕೂಡ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಿಂದ ತ್ರಿಮಾನ ಕೃತಿಯಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಉತ್ತಮವಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಂಟೆಯ ಹಾರಗಳನ್ನು ಪೃಷ್ಟದ ಮೇಲೆಯು ಅದೇ ರೀತಿಯಾದ ಗಂಟೆಹಾರ ಕೆತ್ತನೆಯಾಗಿದೆ. ಕುದುರೆ ವಾಹನವು ಇಲ್ಲಿ ಘನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದು, ಹರಪ್ಪ ಮಹೆಂಜೋದಾರದ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸರಳವಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ಕಿರಿದಾದ ಗಾತ್ರವಾಗಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಅಡಿ ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಒಂದು ಅಡಿ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ಅರ್ಧ ಅಡಿಯಷ್ಟು ದಪ್ಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಲೋಹದಲ್ಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಳಲ್ಲಿನ ಶೈಲಿಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸಂಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳು

ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದ ಪ್ರಧಾನತೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವ ಅಶ್ವರೂಢ ವೀರಭದ್ರ (ಚಿತ್ರ ೮೪) ಶಿಲ್ಪವು ನಾಗಮಂಗಲದಲ್ಲಿ ತಯಾರುಗೊಂಡಿದ್ದು, ಜನಪದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹಾಗೂ ನವಿರಾದ ರಚನಾ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ವೀರಭದ್ರ ಎಂತಲೂ ಶಿಲ್ಪಿಯು ವಿವರಿಸಿದ್ದರೂ ಎದೆ ಭಾಗವು ಹೆಣ್ಣಿನ ದೇಹ ರಚನೆಯಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ಏರುಪೇರುಗಳು ಈ ರೀತಿ ವಿಡಂಭನಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆಯುಧಾದಾರಿಯಾದ ಅಶ್ವಾರೂಢ ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೂಡಿದೆ. ಘನಾಕೃತಿಯಾದ ಶಿಲ್ಪವು ತ್ರಿಮಾನದಲ್ಲಿರುವುದು ಅದ್ಭುತ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ.

ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕುದುರೆ ವಾಹನ (ಚಿತ್ರ ೮೫, ೮೭) ಘನಾಕೃತಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಸುಂದರ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ನಾಯಕನ ಹಟ್ಟಿಯ ಈ ಕುದುರೆ ವಾಹನದ ಜೀನವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗಂಗೆತ್ತು ಶಿಲ್ಪವು ರಾಮನಗರದ ಬಿಡದಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿತು. ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಗಾಜ ಕಿರೀಟ ಶಿಲ್ಪ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ಟೊಳ್ಳು ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. (ಚಿತ್ರ ೮೬) ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನಿಂತ ಗಂಗೆತ್ತು ಗಂಟೇ ಸರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕೊಂಬುಗಳನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಭಂಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದ ಲೋಕದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಟಿಕೆ ಶಿಲ್ಪ ಆನೆ ಗಾಲಿ ರಥವು, ಗಾಲಿ ರಥವನ್ನು ಆನೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಸಂಯೋಜಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಘನಾಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ವಿಢಂಬನೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮೂಡಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಜಾನಪದ ಲೋಕದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಳಿ, ಬಾಲಕಿ, ಸಿಂಹ, ನವಿಲು, ಅಡಿಕೆ ಕತ್ತರಿಗಳು (ಚಿತ್ರ ೮೯) ವಿಶೇಷ ಕಿರು ಆಕೃತಿಯ ವಿಶೇಷ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಸುಂದರತೆಯನ್ನು ಲಯಭದ್ಧವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿವೆ. ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಜನಪದ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಜನಪದ ಸಂಯೋಜನಾ

೮೪. ಅಶ್ವರೂಢ ವೀರಭದ್ರ(ಬೆಳ್ಳಿ), ನಾಗಮಂಗಲ, ಮಂಡ್ಯ.

೮೫. ಕುದುರೆವಾಹನ, ನಾಗಮಂಗಲ, ಮಂಡ್ಯ.

೮೬. ಗಂಗೆತ್ತು , ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ.

೮೭. ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ.

ರಥ ಚಾಲನೆಯ ಆನೆ. ಜಾ. ಲೋ. ರಾ.
೮೮

ಶೈಲಿಯ ಸೊಗಡು ಹೊಂದಿರುವುದನ್ನು (ಚಿತ್ರ ೭೦) ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ (ಚಿತ್ರ ೯೧) ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ ತೂಗುದೀಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಬಸರೂರಿನ ಬಸವ (ಚಿತ್ರ ೮೨) ಶಿಲ್ಪವು ಕೂಡ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದ್ದು ಜನಪದ ಪೂರ್ಣ ಸೊಗಡನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸರಳವಾಗಿ ಚೂಪಾದ ಮೂರ್ತಿ ಹಾಗೂ ಗಂಭೀರ ಭಂಗಿಯು ಸೊಗಸಾಗಿದೆ.

೪. ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿನ್ಯಾಸದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ರೂಪ ಕಲ್ಪನೆ

ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ತಮ್ಮ ಭೌತಿಕ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಂಪಚವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದರೂ ಅವರೆಲ್ಲ ಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡುವ ರೀತಿ ಒಂದೇ ಆಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ದೈವ ಮಾಟಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇರುವವನಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಚೈತನ್ಯಮಯ; ಸುಣ್ಣ ಹಚ್ಚದ ಬೋಕಿ ಚೂರು ಅವನಗೆ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ದೈವ ಮಾಟಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿರದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಾಣುವ ಜಗತ್ತು ತೀರ ಬೇರೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರದ ಬದುಕನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜೊತೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ ದೈವ ಅಥವಾ ದೆವ್ವಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಹೊಂದಿರುವ ಅವಿದ್ಯಾವಂತ ಸಮಾಜದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಜಗತ್ತು ಕಾಣುವ ರೀತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನು ಕೃಪೆಯಿಂದ ಬೆಳಕು ಜೀವಗಳನ್ನು ಕರುಣಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಉಳಿವು ಅಳಿವುಗಳು ಸಮಾಜದ ಉಳಿವು ಅಳಿವುಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ.[೧೪]

ಹೊನ್ನಾಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ಕುಳಗಟ್ಟೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿನ ಬನಶಂಕರಿ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ತನಗಳೂ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಮೀಸೆಯೂ ಉಂಟು. ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲೂಕಿನ ಅನವೇರಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲೂ ಅಂತಹುದೇ ವಿಗ್ರಹವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಬಂದಳಿಕೆ ಗ್ರಾಮದ ಬಂದಳಿಗೆ ಅಮ್ಮ ಅಥವಾ ಬನಶಂಕರಿ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ತನಗಳೂ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಮೀಸೆಯೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಳೆಗಳೂ ಉಂಟು. ವಿಗ್ರಹದ ಗುಪ್ತಾಂಗದ ಮುಂದೆ ಸರ್ಪ ಹೆಡೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತಿದೆ. ಸ್ತನ, ಮೀಸೆಗಳೆರಡೂ ಇರುವ ಬನಶಂಕರಿ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ದೊರೆತಿದೆ.[೧೫] ಬನಶಂಕರಿ ಆರಾಧಕರ ಪ್ರಕಾರ, ಅವಳೇ ಆದಿಶಕ್ತಿಯಾದುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅವಳಿಂದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿ ನಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಅವಳು ಪುರಷನೂ ಹೌದು, ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಹೌದು. ಬನಶಂಕರಿ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಗಂಡೂ ಅಲ್ಲ, ಹೆಣ್ಣೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ; ಆದರೆ ಗಂಡೂ ಹೌದು ಹೆಣ್ಣೂ ಹೌದು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳೆರಡರ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಶಿಲ್ಪ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಶಿಲ್ಪದ ವಿವರಗಳು ಎಲ್ಲೂ ಬಂದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಜಾನಪದ ಮಟ್ಟದ ನಂಬಿಕೆಯೊಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಸಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಕೆಲವೆಡೆ ಬನಶಂಕರಿ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಗಂಡೂ ಹೌದು ಹೆಣ್ಣೂ ಹೌದು ಎಂಬಂತೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಚಕ್ರ

ಸ್ಪಷ್ಟ ಶಿಷ್ತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆಚರಣೆಯ ಶ್ರೀಚಕ್ರವು (ಚಿತ್ರ ೨೯) ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನನ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ, ಹಿಂದೂ – ಇಸ್ಲಾಂ ಎರಡೂ ಧರ್ಮಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ತಿಪಟೂರು ಪಟ್ಟಣದ ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ತಾಮ್ರದ ಘನಾಕೃತಿಯ ಎರಕದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುವ ಶಿಲ್ಪವು ಶ್ರೀಚಕ್ರದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿರುವ ರೇಖಾ ವಿನ್ಯಾಸದ ಪ್ರತಿ ಭಾಗವು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅಭೂತ ಪೂರ್ವವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ದೇವಾಲಯದ ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಿಯ ಮೂಖ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಶಿಲೆಯದಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ಬಾವುಟ ಮತ್ತು ಚಾಮರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶೃಂಗಾರವಾದ ಉಬ್ಬು ಕೆತ್ತನೆಯಿಂದ ರಚಿಸಿರುವ ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. (ಚಿತ್ರ–೩೦).

೧೪. ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ : ಜನ–ಜನಪದ–ಜಾನಪದ : ಪುಟ ೪೧೨
೧೫. –ಅದೇ– ಪುಟ ೫೫೭

೩೮. ಜೈಮಾತಾದಿ, ಅಷ್ಟಲೋಹ, ರಾಜಸ್ಥಾನ.

೩೯. ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ-೧, ಕಬ್ಬಾಳು, ಕನಕಪುರ.

೪೦. ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ-೩, ಕಬ್ಬಾಳು, ಕನಕಪುರ.

೪೧. ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ-೨, ಕಬ್ಬಾಳು, ಕನಕಪುರ.

ಬೆಂಗಳೂರು ಕನಕನಪಾಳ್ಯದ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಿಯು ಮೃಣ್ಮಯ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು (ಚಿತ್ರ-೩೧) ಅಲಂಕೃತಗೊಂಡ ಪ್ರಭಾವಳಿಯು ದೇವಿಯ ಬಾಹ್ಯ ರೂಪವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದು, ಜನಪದ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ತಾರದ ಕುಸುರಿ ಕೆತ್ತನೆಯ ಗಜಹಂಸಗಳು, ವಿನ್ಯಾಸದ ಪ್ರಭಾವಳಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷ ರಚನೆಯ ಕೀರ್ತಿ ಮುಖದ ರಚನೆಯಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೃಹತ್ತಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವುದು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ.

ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಒಂದು ಪ್ರದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಜನಪದ ಕಲೆಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಯಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಕರಗ ಎಂದರೆ ಕಳಶ, ಕುಂಭ, ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಕರಗದ ಆರಾಧನೆಯು ಮೂಲತಃ ಕಳಶದ ಆರಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ತಿಗಳ ಜನಾಂಗದವರ ಪ್ರಧಾನ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಕರಗವು ಸ್ತ್ರೀಶಕ್ತಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದ್ದು, ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾಗಿ ಮತ್ತು ತಿಗಳರ ಕುಲದೇವತೆಯಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ತಿಗಳರು ದ್ರೌಪದಿಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕರಗವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರಗವನ್ನು ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯರ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಯಲ್ಲಮ್ಮನ ಕರಗ, ಮಾರಮ್ಮನ ಕರಗ, ಪಟಾಲಮ್ಮನ ಕರಗ, ಸಫಲಮ್ಮನ ಕರಗ, ದ್ರೌಪದಿ ಕರಗ ಮುಂತಾದ ಕರಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕರಗವೆಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲವಿದೆಯೋ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೆ 'ಕರಂಖ' ಎಂಬುದೇ ಕರಗವಾಯಿತೆಂದು ಅದು ಗಡಿಗೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಕರಗ ಎಂದರೆ ಗಡಿಗೆ, ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಲು ಇರಿಸಿದ ಗಡಿಗೆ.

ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದ ಆಚರಣೆಯ ವಿಶಾಲ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕರಗದ ಆಚರಣೆಯು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರಗದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ವಂಶಮೂಲದವರಾದ ತಿಗಳ ಜನಾಂಗದವರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆಂದು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪಾಂಡವರು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ದ್ರೌಪದಿ, ಪೋತರಾಜ, ಶಂಖೋಜಮ್ಮ ಮುಂತಾದವರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಾಕರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ-೫೩, ೫೪, ೫೫) ಪಾಂಡವರು, ಪೋತರಾಜ, ದ್ರೌಪದಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಜನಪದೀಯ ರಚನೆಗಳು ಬಹಳ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಯುಧ ರೂಢ ಲೋಹಶಿಲ್ಪಗಳು, ವಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಸೊಗಸಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದತ್ತ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ಊಹಿಸಿದರೂ ಇಲ್ಲಿನ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನೇ ನೀಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.ಕಿರೀಟಧಾರಿಗಳಾದ ಈ ಪೂರ್ಣಾಕೃತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದು, ದ್ರೌಪದಿ ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಉಳಿದವರ ದೇಹಾಂಗಗಳು ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕರಗ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ರೀತಿ ಇವೆ. ಕೆಲವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮನರಂಜನಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕರಗ ಹೊರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಒನಕೆ ಕರಗ, ಚೊಂಬುಕರಗ, ಚಿತ್ರಗೋಪುರ ಕರಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಲ್‌ಕರಗಂ, ಪೂಕರಗಂ, ಶಕ್ತಿಕರಗಂ, ಅಲಗುಕರಗಂ ಎಂದು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಕರಗಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ತಿಗಳ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಚಿತ್ರಗೋಪುರ ಕರಗ(ಹೂಕರಗ)ವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಚಿತ್ರಗೋಪುರ ಕರಗವೆಂದರೆ ಗೋಪುರಾಕಾರವಾಗಿ ಹೆಣೆದ ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಹೂವಿನಿಂದ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ ತಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ಭಾವ ಭಂಗಿಗಳಿಂದ ಕುಣಿಯುವಂತಹುದು. ಈ ಚಿತ್ರಗೋಪುರ ಕರಗವು ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಡಾ.ಎಂ.ಸುಮಿತ್ರ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೫೩.

೫೪

೫೫. ಕರಗ ಹೊತ್ತಿರುವ ದ್ರೌಪದಿ ಪಾತ್ರಧಾರಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೩. ಪೋತರಾಜ, ಧರ್ಮರಾಯ, ಕೃಷ್ಣ, ದ್ರೌಪದಿ, ಭೀಮ, ಧರ್ಮರಾಯನ ಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೪. ಪಾಂಡವರು, ದ್ರೌಪದಿ.

ದ್ರೌಪದಿ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ

ಜನಪದ ಪುರಾಣಗಳು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆಯಾದರೂ. ದ್ರೌಪದಿಗೂ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿರುದನ್ನು ಇವು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೊಂದು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದ ವಿಷಯ. ಏಕೆಂದರೆ ದ್ರೌಪದಿ ಒಬ್ಬಳು ದೇವತೆಯಾಗಿರುವದು ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಕುಲದೇವತೆಯಾಗಿ ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಿಗಳ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ. ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪುರಾಣಗಳು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿವೆ. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಬಹುಪಾಲು ಕಡೆ ದ್ರೌಪದಿ ಆರಾಧನೆಯು ಪ್ರಧಾನ ಆಚರಣೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವದಿಂದ ಉತ್ಸವ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ದ್ರೌಪದಿ ಆರಾಧನೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ತಿಗಳರ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ, ಅಲ್ಲಿನ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೇ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದ್ರೌಪದಿ ಉತ್ಸವಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.

ಧ್ವಜಾರೋಹಣ, ದ್ರೌಪದಿಯ ಜನನ, ದ್ರೌಪದಿ ಕಲ್ಯಾಣೋತ್ಸವ, ಕೊಂಡ ಹಾಯುವುದು, ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಧಾನ ಆಚರಣೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಧ್ವಜಾರೋಹಣ ಮುಗಿದ ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ನಂತರ ಆರಂಭವಾಗುವ ಭಾರತಕತೆಯು ಉತ್ಸವದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹತ್ತೊಂಭತ್ತು ದಿನಗಳು ಪ್ರತಿರಾತ್ರಿ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸುಭದ್ರ ಕಲ್ಯಾಣವೊಂದನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಪ್ರತಿದಿನ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ದ್ರೌಪದಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ವ ನೀಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ತಿಂಡಿವನಮ್ ದ್ರೌಪದಿ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿರುವ ಧ್ವಜಾರೋಹಣ, ದ್ರೌಪದಿ ಕಲ್ಯಾಣೋತ್ಸವ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪ್ರವೇಶ, ಪೋತುರಾಜ ಪುರಾಣ, ಕೊಂಡ ಹಾಯುವುದು, ರಥೋತ್ಸವ, ವಸಂತ ಓಕುಳಿ, ಧ್ವಜ ಅವರೋಹಣ ಈ ಆಚರಣೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಿಗಳರ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿವೆ. ತಿಗಳರು ಸೆಂಜಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಬಂದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಈ ಆರಾಧನೆಯು ಪ್ರಸರಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯರ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮೂಲತಃ ಮಾತೃದೇವತಾ ಪಂಥದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗಿದೆಯಾದರೂ ತಿಗಳರ ದ್ರೌಪದಿ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಾತ್ರ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದ್ರೌಪದಿ ಆರಾಧನೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ತಿಗಳರ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಮಹಾಭಾರತ ಪುರಾಣದ ಪಾಂಡವರ ವನವಾಸ ಸಂದರ್ಭ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ದೃಷ್ಟಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಜನಪದರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸ್ಥಾನವು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಲೋಹಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವಿರಳವೆನಿಸುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ದಿನನಿತ್ಯ ಬಳಸುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೇ (ಚಿತ್ರ ೫೭) ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿತಗೊಂಡು, ಭಯಾನಕ ಮುಖ ಚರ್ಯೆಗಳ ಮುಖೇನ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಶಿಲ್ಪಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯು ಕೇಡು ತಗುಲದೇ ಇರಲಿ ಎಂಬ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸಂಭವಿಸಿದಂತಹುದಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡುಗರ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವು ಸಾಗಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮನೆ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ನಂತರ ಈ ರೀತಿ ನಿಖರತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಹಾಗೆ ಬಳಸಿದರೆ ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ನಂತರ ಅವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅವು ಹಾಳಾಗುವವರೆಗೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದೆ ಮನೆ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ತುಂಡುಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯ ಸಣ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪುನರಾವರ್ತಿತವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೆವ್ವ, ಮಾಟ, ಮಂತ್ರ ಕಲ್ಪನೆಯ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಚನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳು

ರಾಮ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತೆಯೆಂದು ಕರೆದು ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿ ಈ ಲೋಹಶಿಲ್ಪಗಳು ವಾಸ್ತವಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ನಾರಾಯಣನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆಯ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇವಾಗಿದ್ದು ಸ್ಫಟಿಕ ಹಾರದಿಂದ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಇತರೆ ಗುಂಡು ಸರಗಳ ಅಲಂಕಾರಗೊಂಡ ನಾರಾಯಣನ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಯು ಪೂರ್ಣಾಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿಮಾನ ಲೋಹ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಜನಪದ ತಂತ್ರ ಶೈಲಿಯಿಂದ ರಚಿಸಿದ್ದು ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿನ ನವಿರಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳ ಕೌಶಲ್ಯಪೂರ್ಣ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ತುಮಕೂರಿನ ಕೈದಾಳ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದೆ.

ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಶೇಷ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಕಳಸ, ಪಂಜರ್ಲಿ, ನಾಗ ಕವಚ, ದುರ್ಗಾದೇವಿ ಡಾಬು (ಚಿತ್ರ ೭೨, ೭೩, ೭೪, ೭೫) ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದ್ದು, ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಚನೆಯ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಂತಹವು. ಪಂಚ ಕಳಸವು ಐದು ಹಂತಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಳಸಗಳು ತಯಾರುಗೊಂಡು ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಒಂದರೊಂದರಂತೆ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರೋಹಣವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಕಳಸಗಳ ಸುತ್ತ ಗಿಳಿಗಳ ಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿದ್ದು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಕಳಸದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಗರ ಹೆಡೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ್ದು, ಹೊಂಬಾಳೆಯ ಮೊಗ್ಗನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಸಿದ್ದಾರೆ (ಚಿತ್ರ ೭೨). ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ರ ೭೩, ೭೪, ೭೫) ತೋರಿಸಿರುವಂತೆ ಪಂಜುರ್ಲಿಯ ಮತ್ತು ನಾಗಕವಚ ಡಾಬುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಡಾಬು ಬೆಳ್ಳಿ ಲೋಹದ ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಉಳಿದವು ಎರಕದ ಮಾದರಿಯಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಸುಂದರ ಆಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸಂಯೋಜನೆಯಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ವೈರಮುಡಿ ಮುಕುಟ (ಚಿತ್ರ ೭೬) ಪಕ್ಷಿ (ಚಿತ್ರ ೭೭) ದೇವಿ ಮಕುಟ (ಚಿತ್ರ ೭೮) ರಾಜಮಕುಟ (ಚಿತ್ರ ೭೯) ಕೆಳದಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಮುಕುಟ (ಚಿತ್ರ ೮೦) ಹಾಗೂ ಲಿಂಗಮುಕುಟ (ಚಿತ್ರ ೮೧) ಕಾಳಿಮುಕುಟ (ಚಿತ್ರ ೮೨) ಭೈರವ ಮುಕುಟ (ಚಿತ್ರ ೮೩)ಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತ ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜೂಷ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಡಾ. ಚೂಡಾಮಣಿ[೧೬]ಯವರು ರಚಿಸಿರುವ ಆಭರಣ ಕಲೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಚಿನ್ನ, ರತ್ನ ಮುತ್ತುಗಳಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡ ಈ ಮುಕುಟಗಳು ಜನಪದ ಮುಖಭಾವಗಳನ್ನು ಮೇಳವಿಸಿಕೊಂಡು ರಚನಾ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ದೇಶೀಕರ್ ಸೌಟು (ದೇಶಿಸ್ ಸೌಟು)

ದುದ್ದ ಗ್ರಾಮದ ವೆಂಕಟನರಸಯ್ಯ ಶೆಟ್ಟರ ಮನೆಯ ಅಟದ ಮೇಲಿದ್ದ ದೇಶಿಸ್ ಸೌಟು ಅಥವಾ ದೇಶಿಕರ ಸೌಟು ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಇದೊಂದು ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಾಮಾಗ್ರಿ. ಇದು ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಅಂಗುಲ ಉದ್ದವಿದ್ದು ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ತೂಕವುಳ್ಳ ಕಂಚಿನ ಸೌಟು. ಇದು ಪೂರ್ವಿಕರ ಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೂ ಶೆಟ್ಟರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಅವರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ಹಳ್ಳಿಗಳ 'ಕಟ್ಟೆಮನೆ'ಯಾಗಿದ್ದ ದುದ್ದದ ಎಲ್ಲಾ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ದೇಶಿಸ್ ಸೌಟಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿತ್ತು. ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನ, ಮದುವೆ-ಮುಂಜಿ, ಜಾತ್ರೆ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೌಟಿನಿಂದ 'ಪಡಿ' ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ಮೂರು ಪಾವು ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ಸೌಟಿನ ಬಾಯಿ (ಗಾತ್ರ)ಯಿದ್ದು, ಎರಡೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಸುಂದರವಾದ ಹಂಸ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಂತಿರುವ ಕಲಾಕೃತಿ ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಹಿಡಿಯ ಮತ್ತು ಬಾಯಿಯ ನಡುವಿನ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಒಂದು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುವ ವಿವಿಧ ಜನಾಂಗದ

೧೬. ಡಾ. ಚೂಡಾಮಣಿ ನಂದಗೋಪಾಲ : ಆಭರಣ ಕಲೆ : ಪುಟ ೮೫-೮೬

೭೬. ವೈರ ಮುಡಿ ಮುಕುಟ, ಮಂ. ಸಂ. ಧ.

೭೭. ಪಕ್ಷಿ, ಸಂಗ್ರಹ, ಮಂ. ಸಂ.ಧ.

೭೮. ದೇವಿಮುಕುಟ, ಡಾ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹ, ಮಂ. ಸಂ. ಧ.

೭೯. ರಾಜಮುಕುಟ, ಮಂ.ಸಂ.ಧ.

೮೦. ಕೆಳದಿ ಚನ್ನಮ್ಮಮುಕುಟ, ಮಂ.ಸಂ.ಧ.

೮೩. ಭೈರವಮುಕುಟ, ಮಂ. ಸಂ. ಧ.

೮೧. ಲಿಂಗಮುಕುಟ, ಮಂ. ಸಂ. ಧ.

೮೨. ಕಾಳಿಮುಕುಟ, ಮಂ. ಸಂ. ಧ.

ಕಸುಬಿನ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಎರಕ ಹೊಯ್ಯಲಾಗಿದೆ. ಪುಟ್ಟದಾದ ನಂದಿಯ ಎದುರಿಗೆ ನಾಗರಹೆಡೆ ಕೆಳಗಿರುವ ಲಿಂಗಾಕೃತಿಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ, ಕುದುರೆ (ಆಳಿಕೆಯ ಗುರುತು) ತಕ್ಕಡಿ (ಶೆಟ್ಟರು) ನೇಗಿಲು (ವಕ್ಕಲಿಗರು) ಜನಿವಾರ (ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು) ಅಡಿಗಲ್ಲು (ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು)ಪೀಠ, (ಕಟ್ಟಿಮನೆ ಯಜಮಾನ) ಕತ್ತರಿ, (ಕುರುಬರು) ಬಲೆ, (ಬೆಸ್ತರು) ಅಡಿಗಲ್ಲು (ಕಮ್ಮಾರರು) ಚಕ್ರ (ಕುಂಬಾರರು) ಹೀಗೆ ಉಪ್ಪಾರರು, ಬಡಗಿಗಳು, ದರ್ಜಿಗಳು, ಮೋಚಿಗಳು, ಹಜಾಮರು, ಮಡಿವಾಳರು, ಹೊಲೆಯರು (ನಗಾರಿ) ಅವರವರ ವೃತ್ತಿ ಕಸುಬುಗಳ ಅನ್ವಯ ಎರಕ ಹೊಯ್ದು ಚಿಹ್ನೆಯ ಗುರುತುಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಸೌಟಿನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಹಿಡಿಯ ಆಯಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದೀಪ ಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಕೃತಿಯ ಅನುಕೂಲವಿದ್ದು, ಹಿಡಿಗೆಗೆ ಸಣ್ಣ ಸರಪಳಿಯಿಂದ ಇಳಿಬಿಟ್ಟ ಕಿಣಿ ಕಿಣಿ ಶಬ್ಧ ಮಾಡುವ ಗಂಟೆಯೂ ಇದೆ. ಸೌಟಿನಿಂದ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಪಡಿ ಧರ್ಮಕಾಯಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿಯ ಜನಪದ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವಿಕೆಯ ಬದುಕಿನ ಸ್ಮೃತಿ ವಿಶಾಲಾರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.[೧೭]

ಕಂಡಾಯಗಳು

'ಕಂಡಾಯಗಳು' ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸಿದ್ಧರನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಕಂಡಾಯ ಎಂಬುದು ಸಹ ಸೂಫಿ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರುವುದು. 'ಖಂಡಾಯತ್' ಎಂದರೆ ಖಡ್ಗ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಸೂಫಿ ಹೆಸರಿನ ಯೋಧರು ಸೈನಿಕ ಸೇವೆಯನ್ನು 'ಜೆಹಾದ್' ಧರ್ಮ ಯುದ್ಧ ಎಂದು ತಮ್ಮ ದೊರೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಳಗ ಮಾಡಿದರು. ಇಂತಹವರು ಉಗ್ರಗಾಮಿ ಸೂಫಿಗಳು. ಇವರು ಖಡ್ಗ ಅಥವಾ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರ್ಮಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೇ ಅನೇಕ ನಾಥ ಸಿದ್ಧರು, ಸೂಫಿಸಿದ್ಧರು ತಮ್ಮ ಶರೀರವನ್ನು ದಂಡಿಸಲು, ಸ್ವಹಿಂಸೆಯಾಗಿ ಅನೇಕ ಆಯುಧ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳು ಅವರವರ ಜೊತೆ ಅವರ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿ, ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿದವು. ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಪರಂಪರೆಯ ಕಂಡಾಯಗಳು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಬಂದವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಂಡಾಯಗಳು ಮೇಲೆ ಚೂಪಾದ, ಅಗಲವಾದ ಕತ್ತಿ ಅಲುಗಿನ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ನಾಗರೆಡೆ, ಬಸವ, ಶಿವಲಿಂಗ, ಚರ್ಮದ ಬಾರುಗಳು, ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಖಡ್ಗ, ನಾಗರಸೆಡೆ, ಬಸವ, ಶಿವಲಿಂಗ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು ಸೂಫಿ, ನಾಥ, ಶೈವ, ದಲಿತ ಸಂಕೇತಗಳಾಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ, ನಾಗ ಬೆತ್ತಗಳು ನಾಥರ ಕುರುಹಾಗಿದೆ (ಚಿತ್ರ ೬೧, ೬೨,೬೩,೬೪)ಎಂದು ರಹಮತ್‌ರವರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ಸರಿಯಾಗಿದೆ. ಕಂಡಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಮದ ಆಭರಣಗಳಿರುವುದು ದಲಿತ ಸಿದ್ಧರ ಕುರುಹುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಸೌಂದರ್ಯವೆಂದರೆ ಮನಸೆಳೆಯುವ ಸ್ವರೂಪದ ಚೆಲುವಿನ ಅನುಭವ. ಅದು ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ಸೂಚಿಸದೆಯೇ ಮನಸೆಳೆಯಬಹುದು. ಅದು ಅಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿರಲೂಬಹುದು. ಆದರೆ ಮನೋಹರತೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಣೀಯತೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಆಸ್ವಾದಿಸುವುದರಿಂದ ಆನಂದವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂತೋಷದ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಸಾಧನೆಯ ಲೋಕದ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾನವರಿಗಿರುತ್ತದೆ. ಸುಂದರತೆಯ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಡಲುಗಳಲ್ಲಿರಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕೃತಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿರಲಿ, ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿಸಿರಲಿ ಅಥವಾ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸುವ ಯಾವುದೇ ಯೋಚನೆ ಮಾತು ಕೃತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅವರ್ಣನೀಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಇರಲಿ, ಅದು ತನ್ನ ಶೃಂಗಾರ ಸೊಬಗಿನಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮನವನ್ನು ಮರಳುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪಂಡಿತರನ್ನು ಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಅದು ಆನಂದವುಂಟುಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಸತ್ಪ್ರಾವೃತ್ತಿಯೂ ಸ್ಪರ್ಶಮಾರ್ದವವೂ ಅದರಿಂದ ಮೂಡಿಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ರಮಣೀಯತೆಯ ಮೋಹಕತೆಯು ಎಲ್ಲ ರಸಗಳ ತಾಯಿಬೇರು ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಕಾಸದ ಆರಂಭಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದರೂ ಮನುಷ್ಯ ನಾಗರಿಕನಾದಂತೆಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ. ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಆಭರಣ ಮಾಡಲು ಕಲಿತ. ಹೂವಿಗಿಂತ

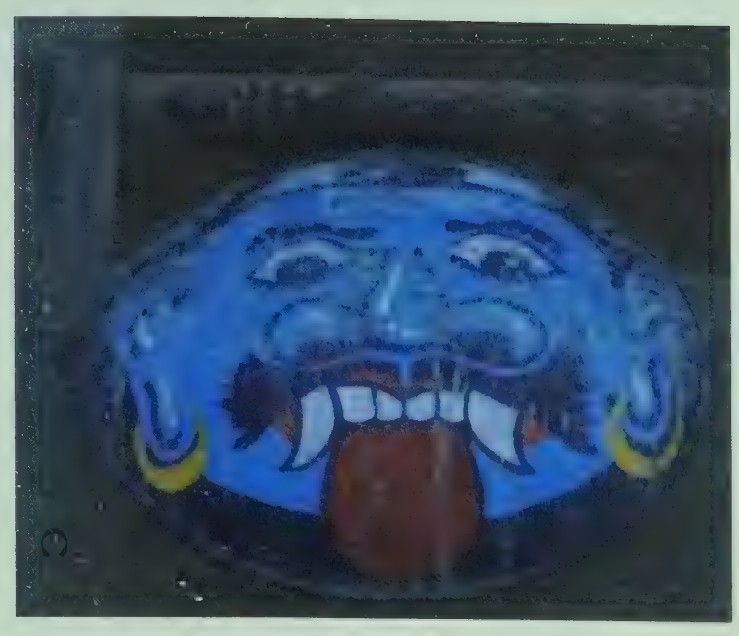
೧೭. ತೈಲೂರು ವೆಂಕಟಕೃಷ್ಣ : ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ : ಪುಟ ೯೧

೧೯. ರಾಮ, ಸೀತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಹನುಮಂತ, ನುಂಕೆಮಲೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.

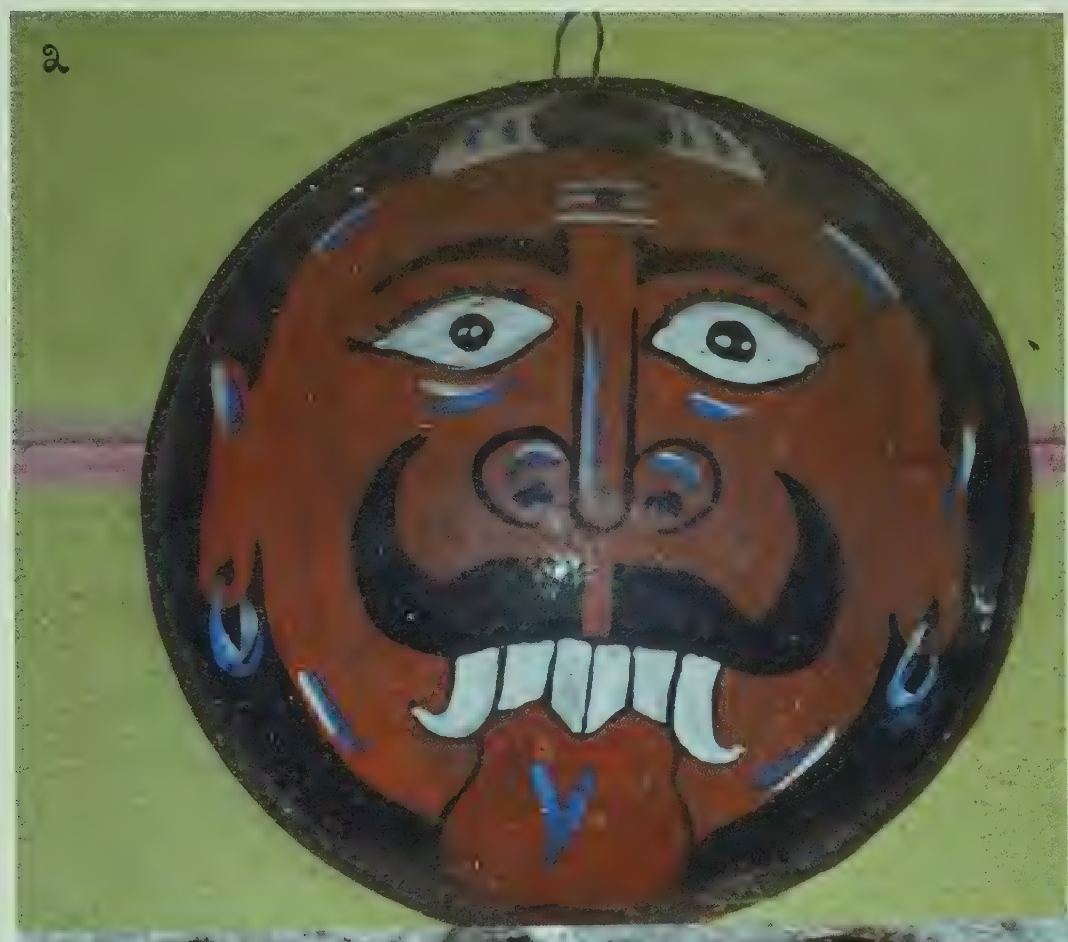
೨೦. ಹನುಮಂತ, ಭೈರವ, ಫಂಢರಿನಾಥ-ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಪಾತಾಳೇಶ್ವರ ಮಠ, ನುಂಕೆಮಲೆ.

೫೬. ಮೂರು ದೃಷ್ಟಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ-ತಾಲ್ಲುಕು.

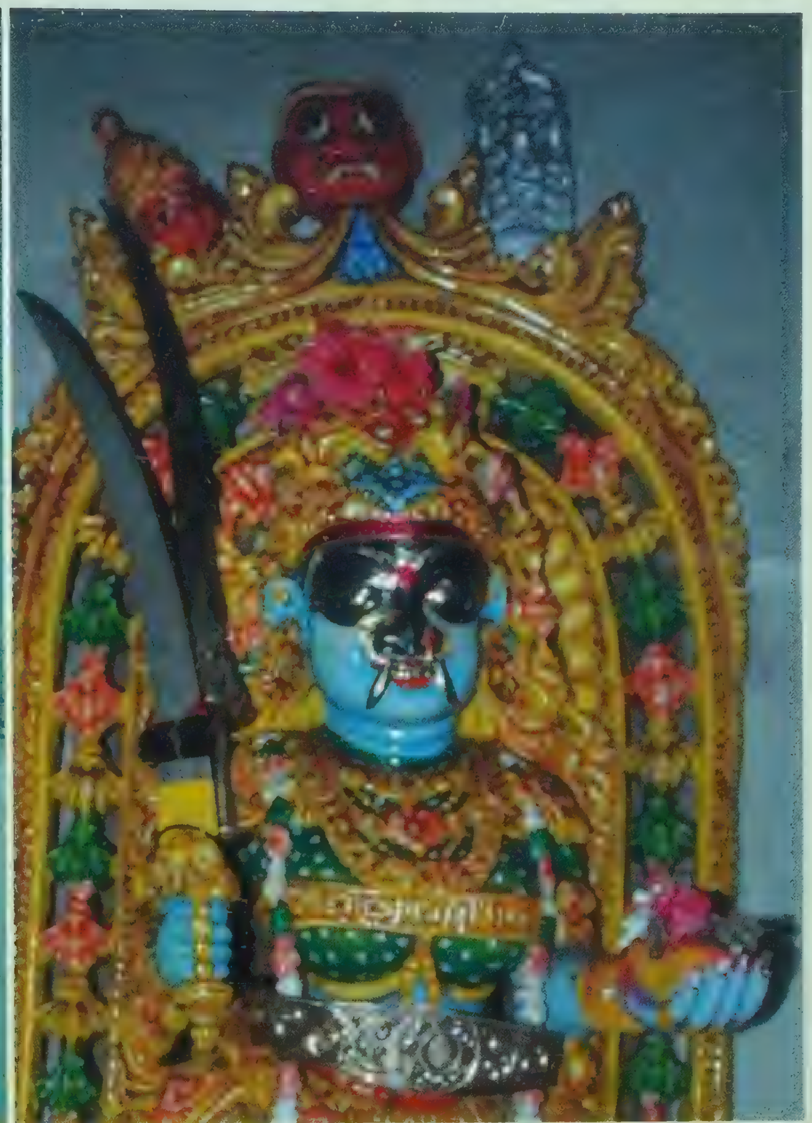

೫೭. ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ (ಬಾಗಿಲುಪಟ್ಟಿ), ಹುತ್ತೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ.

೨೪. ವೀರಭದ್ರ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ, ಬಸರೂರು.

೨೫. ದುರ್ಗಾದೇವಿ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ, ಬಸರೂರು.

೨೬. ಪಾರ್ವತಿ, ದುರ್ಗಾ, ಕಾಳಿ, ದುರ್ಗಾದೇವಾಲಯ, ಬಸರೂರು. ಕುಂದಾಪುರ.

೩೫. ವೀರಭದ್ರ, ಹನುಮಾನ್ ದೊಕಾ, ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ.

೩೬. ಡೋಕ್ರಾ ಎರಕದ ಮುಖವಾಡ, ರಿ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೩೭. ಡೋಕ್ರಾ ಎರಕದ ಮುಖವಾಡ–೨, ರಿ.

೭೨. ಪಂಚಕಳಸ, ಮಂಜೂಷಾ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, (ಪಂಚಲೋಹ), ಧರ್ಮಸ್ಥಳ.

೭೩. ಪಂಜುರ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ.

೭೫. ನಾಗಕವಚ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ.

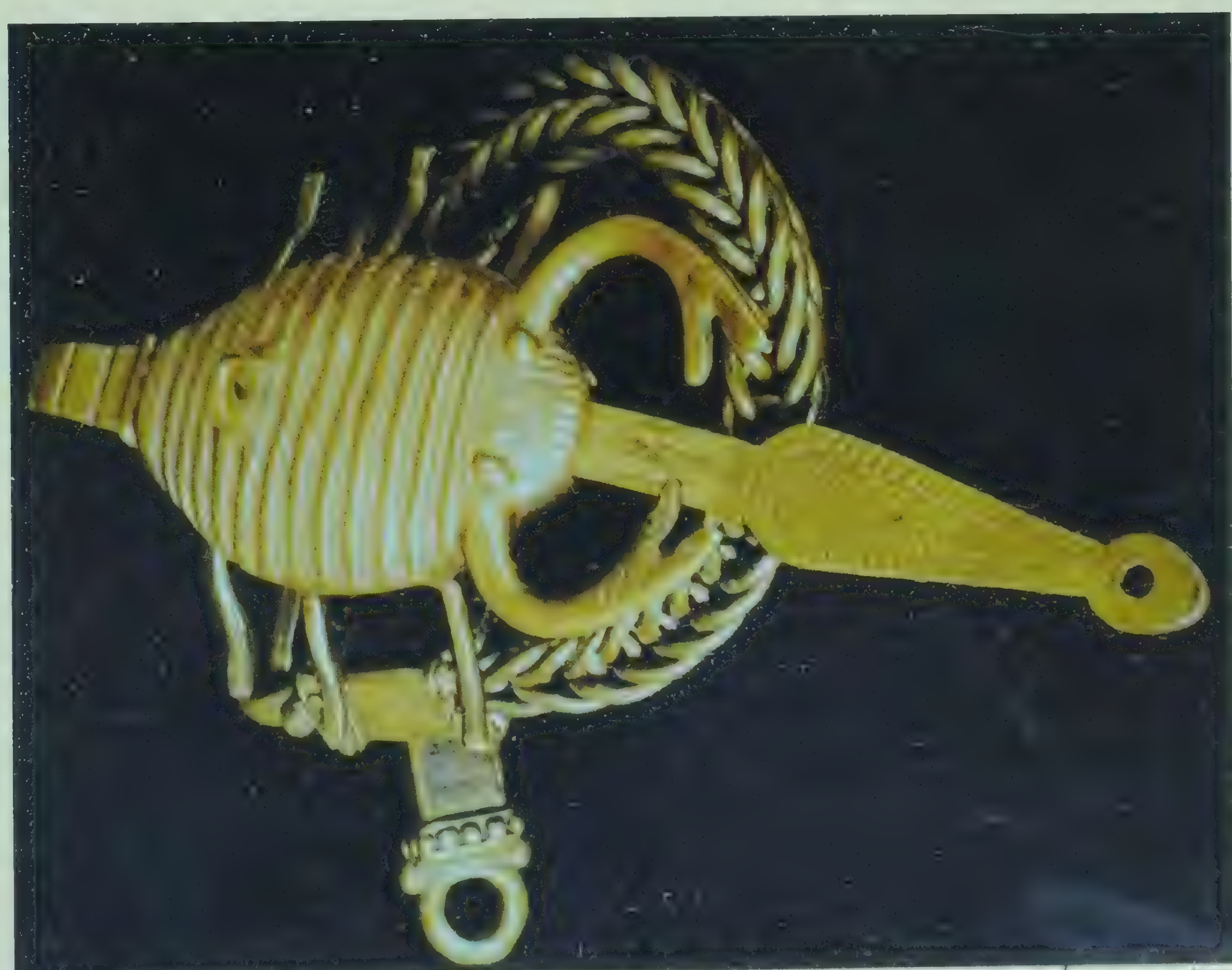
೭೪. ದುರ್ಗಾದೇವಿ ಡಾಬು/ವಡ್ಯಾಣ, ಬಸರೂರು.

೧೫೫. ಆಟಿಕೆ ಗಾಲಿ ಕುದುರೆ, ಹರಪ್ಪ ಮೆಹೆಂಜೋದಾರೋ ಕಾಲ.

೧೫೬. ಚೇಳಾಕಾರದ ಬೀಗ, ಮಂ. ವ. ಸಂ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ.

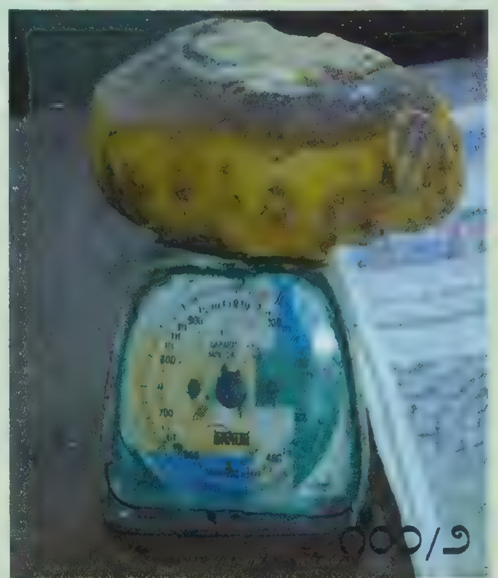

೯೯. ರಾಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಗಾಜರಕೋಟಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪತಯಾರಿಕಾ ಶಿಬಿರ, ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ.

೧೦೦/೧

೧೦೦/೨

೧೦೦/೩

೧೦೦. ಮೇಣ ತಯಾರಿಕೆ.

೧೦೧. ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಕಲಾಕೃತಿಯ ತಯಾರಿಕೆ

೧೦೦/೩. ಮೇಣ ತಯಾರಿಕೆ.

೧೦೦/೪

೧೦೧/೧

೧೦೩. ಮೇಲ್ಪದರ ಕೋರ್ ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದು.

೧೦೪. ಕೋರ್ ಮಾಡಿದ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ಒಣಗುವಿಕೆ.

೧೦೫. ಗಾಳಿ ಒತ್ತಣಿಕೆಯಿಂದ, ಬೆಂಕಿ ಹಾಯಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

೧೦೬. ಮೇಣ ಬರಿದು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು(ಬಿಸ್ಕೇಟಿಂಗ್).

೧೦೭. ಮೇಣ ಬರಿದುಮಾಡಿದ ಕಲಾಕೃತಿ ಉಂಡೆಗಳು.

೧೦೮. ಲೋಹ ಸಿದ್ಧತೆ.

೧೦೯. ಪಂಚ ಲೋಹಗಳ ಮಿಶ್ರಣ.

೧೧೦. ಲೋಹ ಕರಗಿಸುವ ಮೂಸೆಗಳು.

೧೧೧. ಬಸವ (ಮೇಣದ ಆಕೃತಿ ಮೇಲೆ ಮೊಳೆಅಳವಡಿಕೆ) ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ.

೧೧೨. ಬಸವ (ಅಂತಿಮ).

೧೧೩. ದೀಪದ ಹುಡುಗಿ (ಕೋರ್ ಹಂತ).

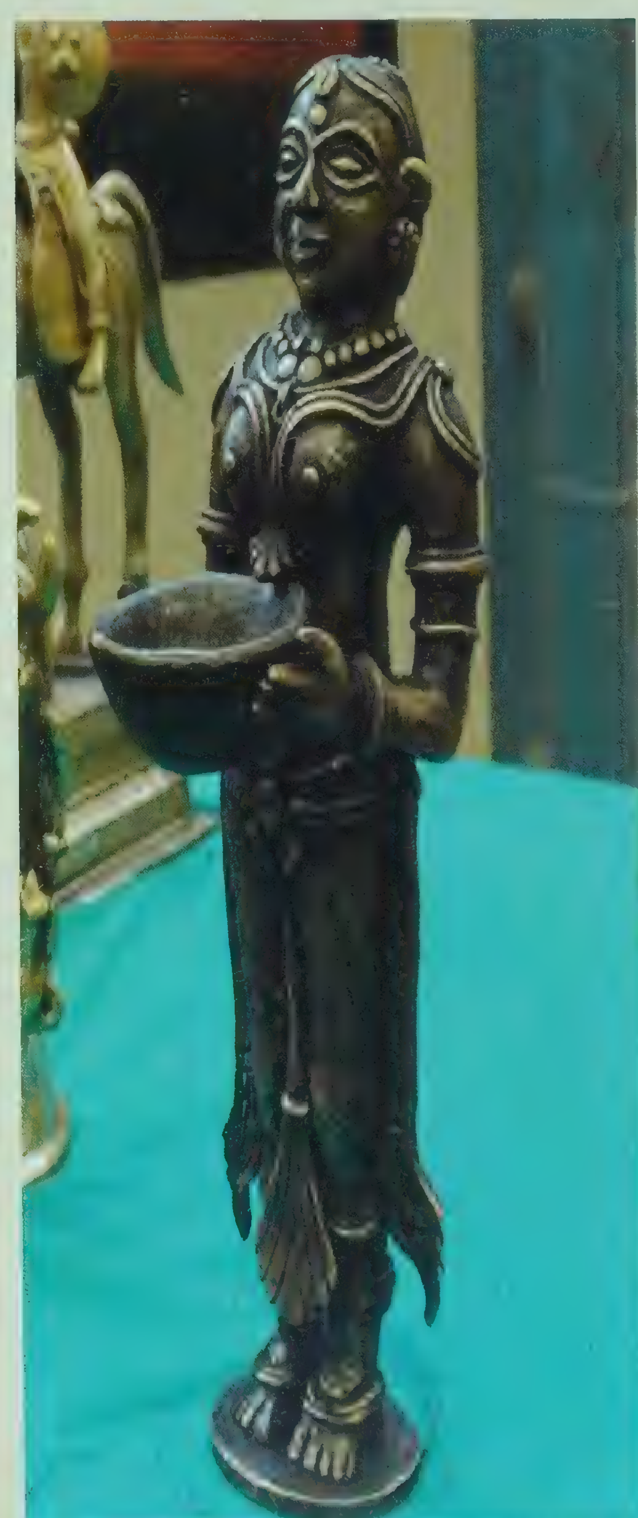
೧೧೪. ದೀಪದ ಹುಡುಗಿ (ಮೇಣದ ಆಕೃತಿ ಮೇಲೆ ಮೊಳೆಅಳವಡಿಕೆ)

೧೧೫. ದೀಪದ ಹುಡುಗಿ (ಹಿಂಭಾಗ) ಬಿಡದಿ.

೧೧೬. ದೀಪದ ಹುಡುಗಿ (ಅಂತಿಮ).

೧೨೨. ಒಲೆ.

೧೨೩. ಇಕ್ಕಳಗಳ ಸಿದ್ಧತೆ.

೧೨೪. ಲೋಹದ ಕರುಗುವಿಕೆಗೆ ತಯಾರಿ.

೧೨೫. ಶಾಖ ಪ್ರಾರಂಭ.

೧೨೬. ಲೋಹದ ರಸ ಕಲ್ಮಶ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಭದ್ರತೆ.

೧೨೭. ತಯಾರಾದ ಲೋಹದರಸ.

೧೨೮. ಕಲಾಕೃತಿ ಉಂಡೆಗಳ ಸದೃಡ ಜೋಡಣೆ.

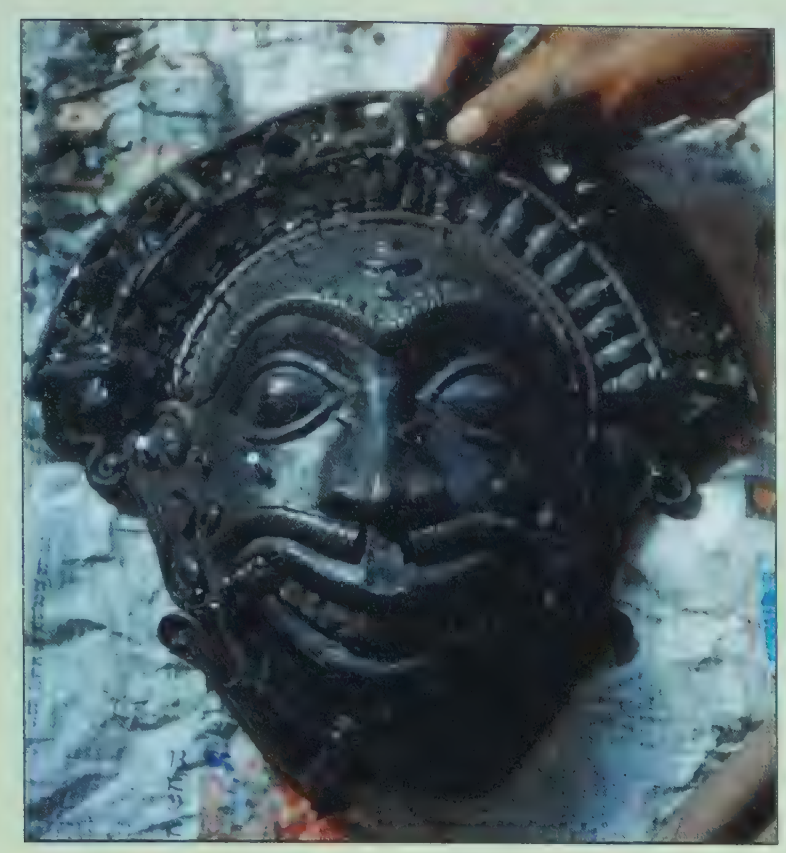

೧೨೯. ಲೋಹವನ್ನು ರಸಚಾನಲ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಸುರಿಯುವಿಕೆ.

೧೩೦. ಲೋಹರಸ ಹಾಕಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಾಮ.

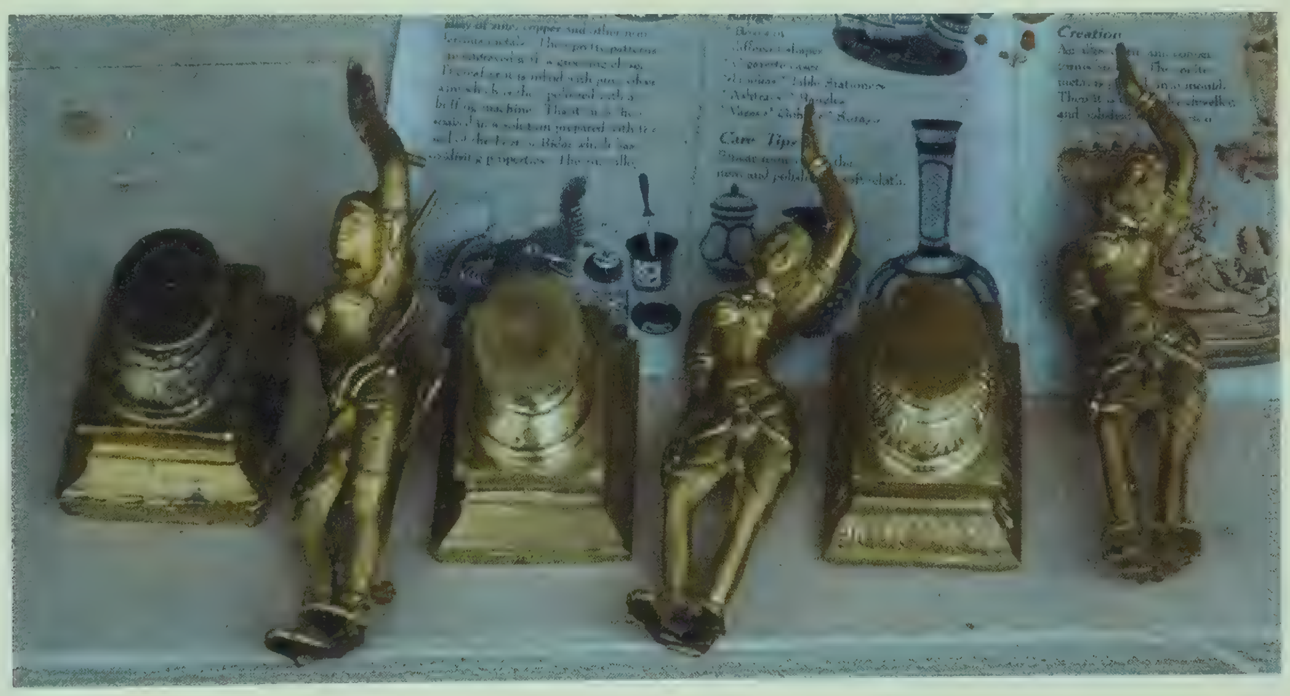

೧೧೭. ಭೂತಪ್ಪ, (ಮೇಣದ ಆಕೃತಿ ಮೇಲೆ ಮೊಳೆ ಅಳವಡಿಕೆ ನಂತರ ಕೋರ್ ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದು) ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ.

೧೧೮. ಭೂತಪ್ಪ, ಎರಕದ ನಂತರ, ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ.

೧೧೯. ಅಂತಿಮ–ಹಂತದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕಾ. ಎಂ. ಬೆಂಗಳೂರು. >>>

೧೨೦. ಛಾನಲ್‌ಗಳ ನೋಟ.

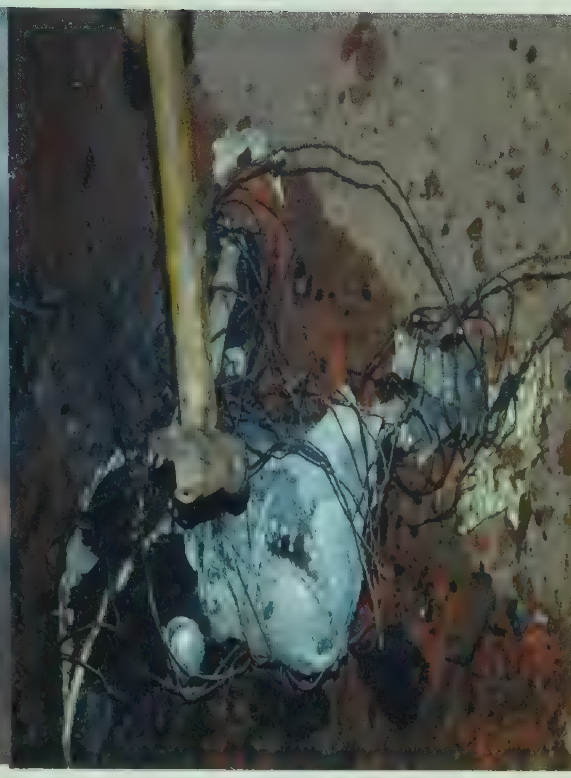

೧೨೧, ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಮೇಣದಬತ್ತಿ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡ್, ಶಿವಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೩೧. ಬಿಸಿ ಆರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕೊರ್ ಮಣ್ಣನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು.

೧೩೨. ಭದ್ರತೆಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ತಂತಿ ನಿರ್ಮೂಲನೆ.

೧೩೩. ಅಂತಿಮ ಹಂತಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪ.

೧೩೪. ಒರಟಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಮರಳು ಕಾಗದದಿಂದ ಉಜ್ಜುತ್ತಿರುವುದು.

೧೩೫. ನಾರಿನಿಂದ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು.

೧೩೬. ತಂತಿಯ ಸ್ಪಂಜಿನಿಂದ ತಿಕ್ಕುವಿಕೆ.

೧೩೭. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತಯಾರುಗೊಂಡ ಗಾಜರಕೋಟ್ ಜನಪದ ಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು.

೪೭. ಉಬ್ಬೆತ್ತುವ ಉಪಕರಣಗಳು, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ.

೪೮. ಉಬ್ಬೆತ್ತುವ ಉಪಕರಣಗಳು–ಎ. ನಾ. ಹ.

೪೯. ಪಂಚಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಂತಿಮ ಕೆತ್ತನೆ ಹಂತ, ಕಾ. ಎಂ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೫೦. ಪ್ರಭಾವಳಿ, ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆ, ಲೋಹಶಿಲ್ಪ, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ.

೫೧. ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆ-೨ , ಲೋಹಶಿಲ್ಪ, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ.

೫೨. ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆ, ಲೋಹಶಿಲ್ಪ-೩, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ.

೮೯. ೧-ಗಿಳಿ, ೨-ಬಾಲಕಿ, ಸಿಂಹ, ನವಿಲು, ೩-ಅಡಿಕೆ ಕತ್ತರಿ, ಗಿಳಿ, ಸಿಂಹ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಜಾ. ಲೋ. ರಾ.

೯೦. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ.

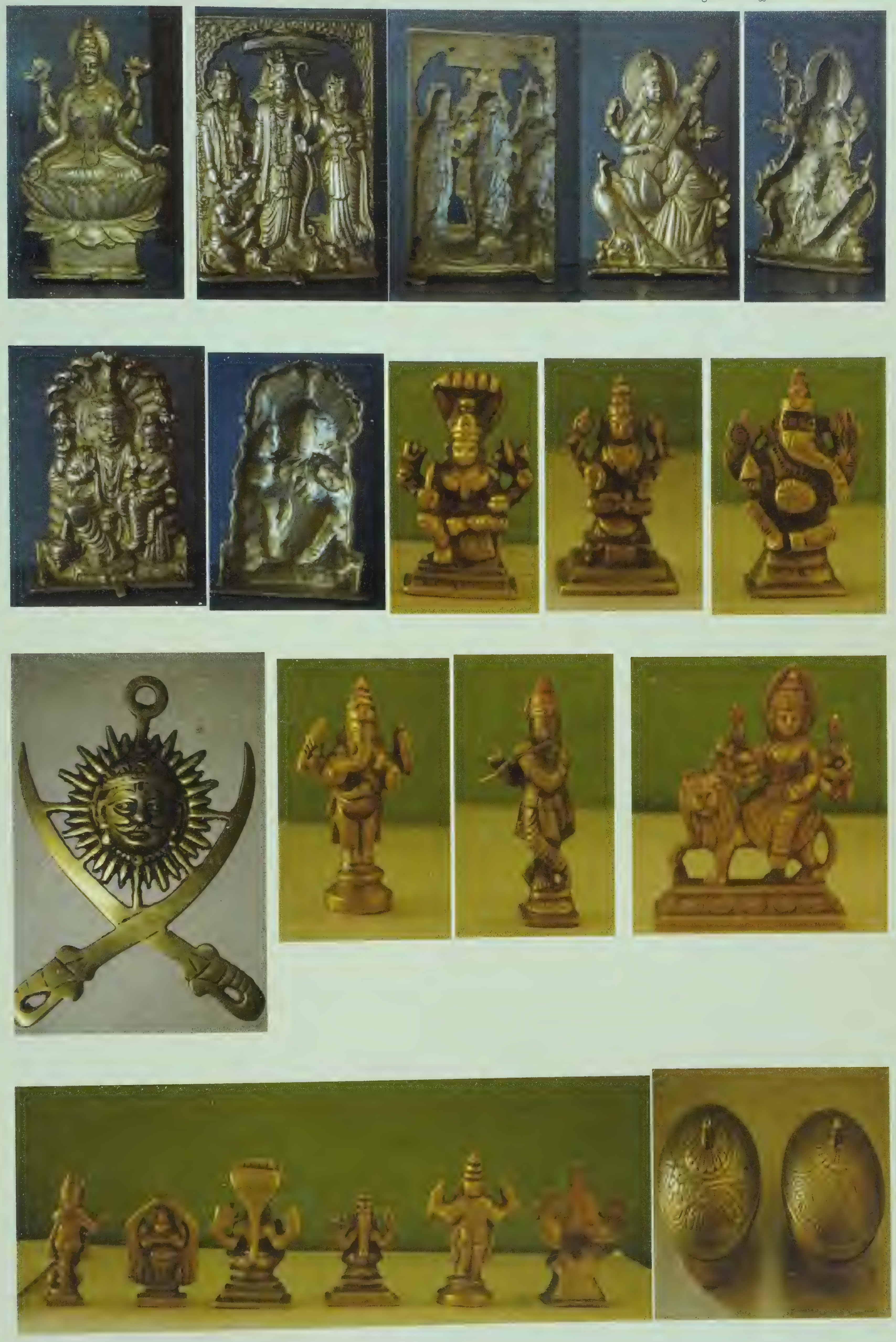

೯೧. ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ/೩, ಅಯ್ಯನಮನೆ, ಕೊಡಗು.

೯೨. ಬಸವ, ಗರಡಿಮನೆ, ಬಸರೂರು, ದ.ಕ.

೧೪೩. ದ್ವಿಮಾನ ಮರಳು ಅಚ್ಚಿನ ಲೋಹ ಎರಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಾಗವಾರ–ಹೆಣ್ಣೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೩೯. ಬಿದಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಂತಿಮ ರಚನೆ ಹಂತ.

೧೪೦. ಬಿದಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯ ಮೂಲವಸ್ತು.

೧೪೧. ಬಿದಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು.

೧೪೨. ಬಿದಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕಾ. ಎಂ. ಎಂ. ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಮಣ್ಣು ಕೆಲವು ಕಾಲ ನಿಲ್ಲಬಹುದಾದರೂ ಅದು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂಥದ್ದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಶಿಲಾಯುಗದಿಂದ ಲೋಹಯುಗಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಒರಟು ಲೋಹಗಳಿಂದ ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಮೃದುಲೋಹಗಳಾದ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಹಿತ್ತಾಳೆ ತಾಮ್ರಗಳ ಆವಿಷ್ಕಾರವು ಆಭರಣಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೂತನ ಆಯಾಮ ನೀಡಿತು. ಮನುಷ್ಯನ ಆರೋಗ್ಯದ ಮೇಲೆ ಈ ಲೋಹಗಳು ಅನುಕೂಲ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಬಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಾಲ ಗ್ರಹವಾಗದಿರಲೆಂದು ಮಗುವಿನ ಕೈಗೆ ತಾಮ್ರದ ಕಡಗ ಹಾಕುವ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಿಂದಲೂ ಆಭರಣಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಸಿಂಧು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತೋಳಬಂದಿ, ಉಂಗುರಗಳು ದೊರೆತಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆಭರಣಗಳಿದ್ದರೂ ಇಂದು ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗ ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಳ್ಳದೆ ವಿವಿಧ ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ವಿಸ್ತೃತಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಸಾಗಿದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಾಂಗಿಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಲಿಂಗಭೇದಾತ್ಮಕ, ಪಾರಂಪರಿಕ, ಆಧುನಿಕ ಎಂದು ವಿವಿಧ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಕೀರ್ಣ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಹಿಂದಿರುವ ಐತಿಹ್ಯ ರಚನಾ ವಿಧಿವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆ ಭಾಗವಾಗಿ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡ ವಿವರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಯಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನಲೆ ಮತ್ತು ಲೋಹದ ಎರಕ ಹೊಯ್ಯುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೧. **ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾರಮ್ಮ, ನಾಗಮುಕುಟ, ಉತ್ಸವಾಂಬ, ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ, ಕೆಂಚಮ್ಮ, ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಪಟ್ಟ, ಪರವಟಮ್ಮ,ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ, ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ, ಕೋಲಾರಮ್ಮ, ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗದ ಉಚ್ಚೆಂಗಮ್ಮ, ಜೈನಮ್ಮ (ಜೀನಮ್ಮ), ಉಂತೂರಮ್ಮ, ಬರಗೇರಮ್ಮ, ನೃತ್ಯಗಾರ್ತಿಯರು, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿವೆ.

೨. **ಪುರುಷ ದೇವರ ಶಿಲ್ಪಗಳ** : ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ ಕಂಡಾಯಗಳು, ವೀರಭದ್ರ, ರಾವಣ ಮೂರ್ತಿ, ಮುನೇಶ್ವರ, ಭೂತಪ್ಪ, ವೀರಭದ್ರ, ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಮುತ್ತತ್ತಿರಾಯ, ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಮಲೆ ಮಹಾದೇಶ್ವರ, ಶೂಲದ ಬೀರಪ್ಪ, ವೀರತಿಪ್ಪಣ್ಣ ಪರಿವಾರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗಾಜರಕೋಟ್ ಲೋಹದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪಂಜೆಗಳು, ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೩. **ದೇವರುಗಳ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಇದರಲ್ಲಿ ಹುಲಿವಾಹನ, ಗರುಡ ವಾಹನ, ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳು ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ.

೪. **ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿನ್ಯಾಸದ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ನಾರೀಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪದ ಚರ್ಚೆ ಇದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ಚಕ್ರ, ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ದ್ರೌಪದಿ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ ದೃಷ್ಟಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕಂಡಾಯಗಳ ಕುರಿತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನವಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತಾದ ಕಥೆ, ಐತಿಹ್ಯ, ಅವುಗಳ ಕಲಾತ್ಮಕ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳ ಕುರಿತಾದ ಚರ್ಚೆ ಇದೆ.

****

ಅಧ್ಯಾಯ : ಏಳು

ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣೆ

ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನೀಕರಿಸಿದಂತಹ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಆಯಾ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಆಗು ಹೋಗುಗಳ ಸೃಜನಶೀಲ ಕಲಾಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ನೆಲಗಟ್ಟನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಜೀವನಾಡಿಯಾಗಿದೆ. ನವ್ಯ ಎಂದರೆ ಹೊಸದು.ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ರೂಢಿಗತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ನವೀಕೃತಗೊಳಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದು. ರೂಢಿಗತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಲ, ಸಮಯ, ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ರೂಢಿಗತವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ವಸ್ತು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ, ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ನೋಡುವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಆಸ್ವಾದಿಸುವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆಯೇ ನವ್ಯ. ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಂತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಸ್ತು, ವಿಷಯ, ದೃಶ್ಯ ಭಾಷೆ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಾಗಲೂ ನವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.[೧]

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಗಮನದಿಂದ ದೃಶ್ಯಕಲೆ ಹಂತ ಹಂತದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿ ಜೀವನೋಪಾಯದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ೨೦ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಯು ಹೊಸದನ್ನು ತೋರಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ, ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಲಾ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಬೇಕೆನ್ನುವ ಆಸೆ, ಅನನ್ಯತೆ, ಶಿಲ್ಪಿಯ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿ ನವ್ಯತೆಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣಗಳಾದವು. ಶಿಲ್ಪ ಎಂದರೇನು? ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕಾದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳೇನು? ಎಂಬ ಅನೇಕ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಅನುಕರಣೆಯಾಗತೊಡಗಿದವು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅರಳುತ್ತ ನಡೆದಿರುವುದೇ ನವ್ಯ ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ನವ್ಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣು, ಮರ, ಲೋಹ, ಲೋಹದ ತುಂಡುಗಳು, ಗೋಣಿತಟ್ಟು, ಫೈಬರ್‌ಗ್ಲಾಸ್, ರಬ್ಬರ್, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್, ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಇತ್ಯಾಗಿ ಘನಾಕಾರ ಪಡೆಯುವ ಯಾವುದೇ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅರಳಬಹುದಾಯಿತು. ಎಲ್ಲಾ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕಡ್ಡಾಯವೇನಿಲ್ಲಾ. ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿರುವ, ರೆಡಿಮೇಡ್ ಆಗಿ ಸಿಗುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಂದು, ಅರ್ಥ, ಕಲ್ಪನೆ ಕೆರಳುವ ಹಾಗೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರೆ ಅದು ರೆಡಿಮೇಡ್ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿಲ್ಪಿಗೆ; ಇದು ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ಹೇಳುವಷ್ಟು; ಸಹೃದಯಿ ಅದನ್ನು ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ಆಸ್ವಾದಿಸುವಷ್ಟು ಅಂಶ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಸಾಕು, ಅದೊಂದು ಶಿಲ್ಪ ಎನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೂ ಇವೆ.

ನವ್ಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ, ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಯೆನ್ನಲು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಅಂಶ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಸಾಕು, ಅದನ್ನು ಶಿಲ್ಪವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಜಯಾರಾವ್‌ರವರು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

೦೧. ವಿಜಯಾರಾವ್ : ಶಿಲ್ಪಕಲೆ : ಪುಟ ೨೫

೧. ಕಲಾಕೃತಿ ತ್ರಿಮಾನಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ.
೨. ಕಲಾಕೃತಿ ನಿಜವಾದ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶವನ್ನು (Space)ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ.
೩. ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶಾನುಭವವಿದ್ದರೆ.
೪. ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೆ.

ಪ್ರದರ್ಶನಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಂಕಣದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಶಿಲ್ಪವೆಂತಲೂ, ಅದೇ ಕೃತಿಯನ್ನು ಗೋಡೆಗೆ ನೇತು ಹಾಕಿದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪವೆಂತಲೂ ಅಥವಾ ಪೇಂಟಿಂಗ್ ಎಂತಲೂ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಾರದರ್ಶಕ ಗಾಜಿನ ಮೇಲೆ ರಚಿಸಿದ ವರ್ಣಚಿತ್ರವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಾಂಗಣದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರಿಸಿದರೆ ಶಿಲ್ಪವೆಂತಲೂ ಗೋಡೆಗೆ ನೇತು ಹಾಕಿದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಚಿತ್ರವೆಂತಲೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪಿ ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕನಸು, ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರಬಹುದು. ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಆಕಾರ ರೂಪಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ, ತನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವವರೆಗೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲಾ ರೂಪಾಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ರೂಪ ಅರ್ಥವಿರಬೇಕೆಂದೇನಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಸಹ ಶಿಲ್ಪಿ ನೀಡುವ ಪ್ರತಿ ರೂಪಾಕಾರಕ್ಕೆ ಭಾವ, ಚಲನಾಶಕ್ತಿ, ಸುಂದರತೆ, ಇರುವುದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಟ್ಟ, ಮರ, ಹೂ ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸುವಂತೆಯೇ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪ್ರಚೋದಿತ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಗಳ ನವ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು 'ಶುದ್ಧ ರೂಪಾಕಾರ'ದಲ್ಲಿ ಜನಪದೀಯ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಗಳಂತೆಯೇ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಸಮಕಾಲೀನವನ್ನು ಕೆಲವರು ಕೆಲವೊಂದು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ನಮಗೆ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಶಿಲ್ಪಿ ವಸ್ತು ವಿಷಯವನ್ನು ಕಂಡು ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಡಿತಗೊಳಿಸಿ, ಸರಳವಾದ; ಸತ್ವಸೂಚಿ ರೂಪಕ್ಕಿಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ವಿವರದಿಂದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತದೆಡೆಗೆ ಬರುವ ಎಲ್ಲಾ ಹಂತಗಳು (Frames)ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿ ಹೋಗುವುದರಿಂದ, ಕೊನೆಯ ಹಂತದ ಸರಳ ಸ್ವರೂಪ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಬಂದಾಗ, ಅದು ತಿಳಿಯದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಗುಹಾ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾದ ಮನುಷ್ಯನ ಕೈ ಕಾಲು, ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ಬೆರಳು ಎಲ್ಲ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಗೊಂಡ ಕಡ್ಡಿರೂಪದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ 'ಮನುಷ್ಯ'ನೆಂಬ ಸತ್ವದಿಂದ ನೋಡುತ್ತೇವೆಯಲ್ಲವೇ! ಹೀಗೆ ವಿವಿಧಾತ್ಮಕತೆಯಿಂದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವುದು ನವ್ಯಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣ.

ತತ್‌ಕ್ಷಣದ ಅನುಭವವನ್ನು, ತುಂಡು ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಚಲನವಲನದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವುದು ನವ್ಯಕಲೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ. ಹಕ್ಕಿ ಹಾರುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ, ಹಕ್ಕಿ ಹಾರುವ ಆ ಕ್ಷಣ ಆ ಚಲನೆ ಮುಖ್ಯ ಹೊರತು ಹಕ್ಕಿಯಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಲೋಹ ಕರಗುತ್ತಿರುವುದು, ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೇಣ ಹರಿದು ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕುವುದು. ಪ್ರತಿಫಲನ ನೀಡುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲ ಪರಿಸರದ ವಿಕೃತರೂಪಗಳನ್ನು ಕೃತಿಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವುದು. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಥಾನಕ ರೂಪ ಎಷ್ಟು ಬೆಳೆದಿದೆಯೆಂದರೆ, ತುಣುಕು ಸಂವೇದನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಇವು ಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಕಥಾನಕ ಹಂದರದಿಂದ ಹೊರಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ಈ ತುಣುಕು ಸಂವೇದನೆ ಅನುಭವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ಕಥಾನಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಆಕಾರದ ಶಿಲ್ಪಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಂದಿರುವುದು.

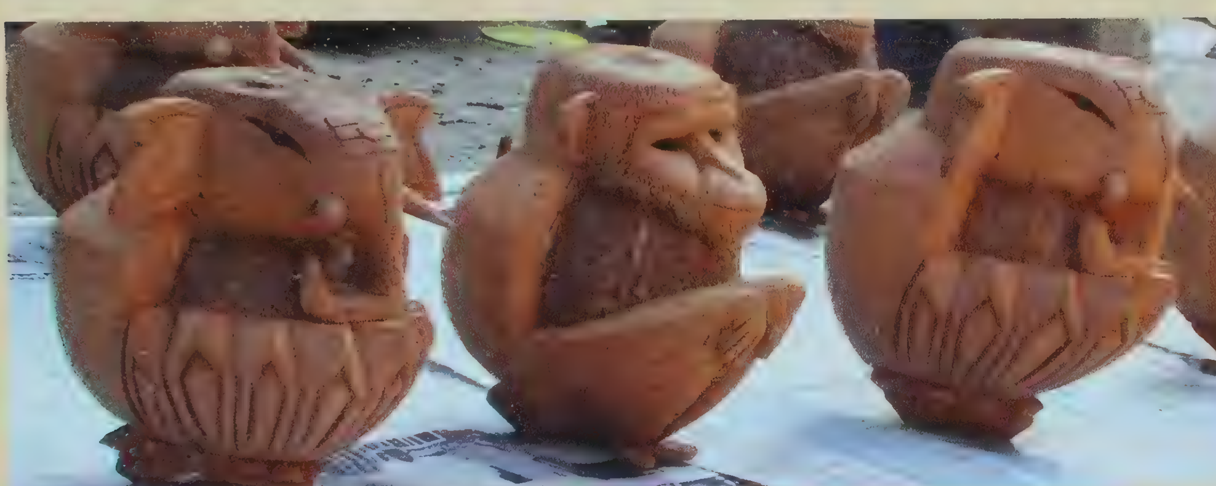
ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಸ್ತು ವಿಷಯವನ್ನು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿಸಿ, ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಿಂದ ತೋರಿಸುವುದು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬಟ್ಟೆ ಒಣಹಾಕಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಣ್ಣ ಕ್ಲಿಪ್‌ನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿ ರಚಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಇರುವೆಯಂತಹ ವಸ್ತು ಅಗಾಧ ರೂಪ ಪಡೆಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಇದೊಂದು ರೀತಿಯ ಶಾಕ್ ಕೊಡುವ ಯತ್ನ. ಅಂದರೆ ಶಿಲ್ಪ ನೋಡಿ 'ಪ್ಹ' ಎಂದಿರಬೇಕು. ಇದೂ ಸಹ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ತಂತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬದುಕಿನ ದಿನನಿತ್ಯದ ಬದುಕನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆದಿಮಾನವನ (ಬುಡಕಟ್ಟು, Tribal Art), ಶಿಲ್ಪ ಕಲಾತಂತ್ರಗಳು, ಮತ್ತು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪತಂತ್ರಗಳು ಕೂಡಾ ಆಧುನಿಕ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಬುಡಕಟ್ಟು ಮತ್ತು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ 'ಭಾವ' ಶಕ್ತಿಪೂರಕ

೧೫೦. ತೆಂಗಿನಮರ ಕೆತ್ತಿ, ಶಿಲ್ಪ ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು, ಎಂ.ಜಿ.ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೫೧. ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿಯ ಅಲಂಕಾರದ ಗಣೇಶ, ಮಂಗ ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೫೨. ತೆಂಗಿನಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಮರದೆಣ್ಣೆ ಲೇಪನಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಎಂ. ಜಿ. ರಸ್ತೆ.

೧೬೪. ಗೂಳಿ, ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ನವದೆಹಲಿ.

೧೬೫. ದ್ವಿಚಕ್ರ ವಾಹನಗಳು, ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ನವದೆಹಲಿ.

೧೫೩. ಬಸವನ ವಿಭೂತಿ ಭರಣಿ,
ಮಸಿಯ ಬೋವಿದೊಡ್ಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ.

೧೫೩/೨. ಟ್ರೋಜನ್ ಹಾರ್ಸ್, ಪ್ರೊಬಿರ್ ಗುಪ್ತಾ.

೧೫೪. ಚೊಕೊ ಮದರ್, ತರುಣ್ ಮೈಥಿ.

೧೫೫. ಐ ಕೆನ್ ರಿಮೆಂಬರ್ ಮೈ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಮದರ್ಸ್
–ಸ್ಟೋರಿ, ತರುಣ್ ಮೈಥಿ.

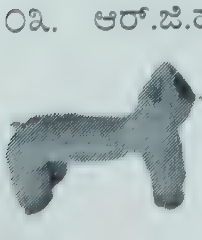
ಒತ್ತಡದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಮಾರಮ್ಮ, ದುರುಗಮ್ಮನಂಥ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು, ಮೂಗು, ನಾಲಗೆಯಲ್ಲಿ, ಭಯದ ಭಾವ ಹೇಗೆ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ದಿಟ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.[೨] ಆಧುನಿಕ ಕೆಲ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯ ಪೆಟ್ಟನ್ನು, ರಚನಾ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಹಸಿ ಹಸಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅದು ಶಿಲ್ಪಿ ರಚನಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಭಾವವನ್ನು ನಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಅದು ಅವನ ಶೈಲಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ಒರಟು ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಸ್ತು, ವಿಷಯ, ರೂಪ, ಆಕಾರ, ಮಾಧ್ಯಮ, ರಚನಾಕ್ರಮ ಇವುಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಹಂತದಲ್ಲೂ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪಿ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಛಾಪನ್ನು ನೀಡಬಯಸುತ್ತಾನೆ (ಕಲೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸರಕು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಛಾಪು ಅನಿವಾರ್ಯ). ಪ್ರತಿ ಶಿಲ್ಪಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ (Philosophy)ವನ್ನು ಮತ್ತು ಪಂಥವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿಲ್ಪ ರಚಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಒಂದು ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆನಂದಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕೃತಿರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಿಯೊಂದಿಗೆ ನಮ್ಮ ಒಡನಾಟವಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೆ ಶುದ್ಧರೂಪಾಕೃತಿ ನೋಡಿ ಅನಂದಿಸುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಹಾಗಾದಾಗ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸತ್ವವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು, ಆನಂದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲಾವಿದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾಗುವ ಅನುಭವಗಳ ನಡುವಿನಿಂದ ತೀಕ್ಷಣವೂ, ಕ್ಷಣಿಕವೂ ಆದ ಮನೋಭಾವನೆ, ಮಾನಸಿಕ ಚಿತ್ರ, ಪ್ರತಿಮೆ, ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ರಸಿಕನ ವಾಸ್ತವವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಕಲೆಯ ಬದುಕು' ಅಥವಾ 'ಬುದುಕಿನ ಕಲೆ'ಯ ಆದರ್ಶ ರೂಪವೆಂದರೆ ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಉನ್ಮಾದ ಸ್ಥಿತಿ'. ಈ ಕಲೆಯ ಬದುಕು ಜೀವನದ ಒರಟುತನ, ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಏಕತಾನ, ತಾತ್ವಿಕ ಮಡಿವಂತಿಕೆ, ಪರಿಚಿತ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ದೂರವಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರವರ್ಧಿಸಬಲ್ಲದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆಯೇ ಹೊರತು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಉದ್ದೇಶ ಇಲ್ಲ. ಬದುಕು ಇರುವುದು ಕೂಡ ಕಲೆಗಾಗಿ. ಕಲಾವಿದನು ಬದುಕಿನ ಮಾಮೂಲಿ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಸೌಂದರ್ಯ ಧರ್ಮದ ಆರಾಧಕ.[೩]

ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ಬೆಳಕು ನೆರಳಿನ ಹೊಯ್ದಾಟವನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಗಟ್ಟಿತನ, ಭಾರತ್ವವನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಲಾವಿದ ತನ್ನ ಉಳಿಯ ಪೆಟ್ಟಿನ ಗುರುತುಗಳನ್ನೂ, ಮೆತ್ತಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದ ತನ್ನ ಉಳಿ ಜಾರಿಸಿದ ರೀತಿ, ಮೆತ್ತಿದ ರಭಸವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಕಲಾವಿದನ ದೈಹಿಕ ಚಲನೆಯ ಭಾವಾವೇಶವನ್ನೇ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ, ಶಿಲ್ಪಕೃತಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದ ಅನುಭವಿಸಿದ ವಿಶೇಷ ಅನುಭವವೂ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಭಯ,ಭಕ್ತಿ, ಆರಾಧನೆ, ನೆನಪಿನ ಸ್ಮರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಅನುಭವದಂತೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು ರಚನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಶಲ ಕರ್ಮಿ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಿಯು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಕಲೆಯನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿಸಿ ಹಾಗೂ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಗುಲಾಮ ಚಾಕರಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ಲಾಸಿ ಕದನ ಸೋಲಿನ ಅನಂತರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕೆಲಸಗಾರನು ಕಲೋಪಾಸಕ ಕಸುಬುದಾರನಾಗಿ ತಾನು ತಯಾರಿಸಿದ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ರೂಪು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತಂತೆ ಮಾಡುವ ನೈಪುಣ್ಯದ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಕರಕುಶಲ ಕಲೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಅವನತಿಗೊಂಡು ಅವರ ಬರಿ "ಕೈಗಳು" ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿವೆ. ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿ ಮುಂಗಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಕುಳಿತು ಲೋಹದ ಹಾಳೆಗಳನ್ನು ಬಡಿಯುವುದು, ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚು ಇಲ್ಲವೆ

೦೨. ವಿಜಯಾರಾವ್ : ಶಿಲ್ಪಕಲೆ : ಪುಟ ೨೮
೦೩. ಆರ್.ಜಿ.ಹಳ್ಳಿ ನಾಗರಾಜ್ : ಕಲಾ ವಾರ್ತೆ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ. ಪುಟ ೬

ಎರಕಹೊಯ್ಯುವುದು, ಗೆರೆಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರ ಮೂಡಿಸುವ ನಕ್ಷೆಗಾರರು, ನವಿರಾದ ಶಾಲುಗಳನ್ನು ನೇಯುವುದು, ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸದಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ದಂತ ಮತ್ತು ಮರದ ಕೆತ್ತನೆ ಮಾಡುವುದು ಇಂದಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಬಹುಶಃ ಇಷ್ಟೊಂದು ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಹಾಗೂ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಕಲೆಯನ್ನು ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಬೇರಾವ ದೇಶಗಳು ಹೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ.[೪]

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಂಭಕಲೆಯು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಹಂತದಿಂದ ಮೇಲೇರಿ ಒಂದು ಕಲೆಯಾಗಲು ವಿಫಲವಾಯಿತು. ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಕಾನೂನು ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪದೇ ಪದೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ಹೇರಿತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಕುಂಬಾರನ ಕೈಯಿಂದ ಅಷ್ಟೊಂದು ವೇಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಬರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಲು ಎಲ್ಲೊ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರೊತ್ಸಾಹವಿರುತ್ತಿತ್ತು; ಅಲ್ಲದೆ ಸೌಂದರ್ಯವು ಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಶಸ್ತ ಲೋಹದಿಂದೇನಾದರೂ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯು ಯಾವ ಜಿಪುಣತನವಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ತಂಜಾವೂರಿನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಹೂಜಿಯನ್ನು ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ಇನ್ಸ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು ಅಥವಾ ಸಿಂಹಳದ ಕ್ಯಾಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿನ್ನದ ವೀಳ್ಯದೆಲೆಯ ತಟ್ಟೆ (ಗೋಲ್ಡ್ ಬೀಟಲ್ ಡಿಶ್)ಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಹಿತ್ತಾಳೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಬಡಿದು, ಅಸಂಖ್ಯಾತ ದೀಪಗಳ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಬೋಗಣಿ ಹಾಗೂ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನೂ, ಕಪ್ಪುಲೋಹವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಲೋಹದ ಮೇಲೆ ಒಳಹುದುಗಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ಹೊರಹುದುಗಿಸುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳಿ ಇಲ್ಲವೆ ಚಿನ್ನದಿಂದ ಮೇಲ್ಪದರದ ಹೆಕ್ಕಳಿಕೆ ಮಾಡುವುದು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆಯು ಆರಂಭಿಸಿದ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಹಂತದ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಬಳಕೆಯು ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರದ ಮುಖಾಂತರ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದ ಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಕಲಾ ಚರಿತ್ರೆಯು ಇಂದು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಜಾಗತಿಕ ಫಲಿತಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಿರುವುದರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹುಪಯೋಗಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಿಂದ ಇಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ರೆಡಿಮೇಡ್) ಸಿದ್ಧ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಲೆ ಹಾಗೂ ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಕಲೆಯ ಶೈಲಿಯ ಆಯಾ ಹಂತಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು, ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪಗಳ ಫಲಿತಗಳ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಜನಪದರ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸದರ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದುದರ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕಲಾ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳೊಂದಿಗೆ ದೃಶ್ಯಕಲಾ ನಿರ್ಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ಕಲೆಯು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದೆ. ಜನಪದ ಕಲೆಯ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಾರವು ಮೊದಲಗೊಂಡ ರಚನೆಯಾದ ಶಿಲ್ಪದಿಂದ, ಇಂದಿಗೂ ರಚಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಷಯದ ಆಧಾರವಾಗಿ, ಆಕಾರಗಳ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ, ಸಂಯೋಜನೆ ಸರಳಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಾಹನಗಳ ಪ್ರಸ್ತುತತೆಯಲ್ಲಿನ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಕಟಿತ ಭಂಗಿ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಬಳಕೆಯ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯಂತೆಯೇ ಆರ್ಯಓರಾರವರ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್ ಅಸೆಂಬ್ಲೇಜ್ (ಚಿತ್ರ ೧೪೪) ರಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಸಿದ್ಧ, ಲಭ್ಯ, ಸ್ಕ್ರ್ಯಾಪ್‌ಗಳಿಂದ ಜೋಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಸರಳವಾಗಿ ಮಾಧ್ಯಮ ಬಳಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಕಲಾಕೃತಿಯ ರೂಪದ ವಿವರಣೆಯು ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಮತ್ತು ಆ ರೂಪ ಜೀವಂತಿಕೆಯ ಕುದರೆಯನ್ನು ಬಳಕೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಲಾವಿದ ಈ ಕಲಾಕೃತಿಯು ಮುಖೇನ ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೧೪. ಡಾ.ಪ್ರಧಾನ್ ಗುರುದತ್ತ : ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚ್ಯ ಪರಂಪರೆ : ಪುಟ, ೫೫೭

ಟ್ಯೂನ್ಸ್ ಟು ಫ್ರೀಡಂ (ಚಿತ್ರ ೧೪೫)ರಲ್ಲಿ ತಪನ್ ಬಿಸ್ವಾಸ್‌ರವರು ಗೋವರ್ಧನ ಗಿರಿಯ ಕೃಷ್ಣನ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವಂತೆ ರಚಿಸಿರುವ ಲೋಹಶಿಲ್ಪವು, ಜನಪದರ ಗಾದರಿ ಪಾಲಯಕ ಏಕೆ? ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಗೋಪಾಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಆಗಿಲ್ಲವೇ? ಹಾಗೆಯೇ ತೋಮಸ್ ಜಾನ್ ಕೋವುರ್‌ರವರ ಉರ್ಲಿ ಅನ್‌ಟೈಟಲ್ಡ್ (ಚಿತ್ರ ೧೪೬, ೧೪೭) ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ (ತಳಕು ಗೌರ ಸಂದ್ರ), ಹತ್ತೇನ ಹಳ್ಳಿಯ ಮಾರಮ್ಮನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರತಿ ಮಾಡಿದವುಗಳ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ. ಮುಖದ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವೇಧನೆಯನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ನಿರ್ಮಾಣ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಸುಬ್ರತ ಬಿಸ್ವಾಸ್‌ರವರ ಜಾಯ್ ಆಫ್ ನೇಚರ್ (ಚಿತ್ರ ೧೪೮) ಕಲಾಕೃತಿಯು ಪಶುಪಾಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಸಂಯೋಜನಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅಂಶವನ್ನೇ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸುಬ್ರತ್ ಬಿಸ್ವಾಸ್‌ರವರ ಮತ್ತೊಂದು ಶಿಲ್ಪವಾದ (ಚಿತ್ರ ೧೪೯) ದುರ್ಗಾ ಕೂಡ ಮಾರಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಿಲ್ಪ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಹಾಗೂ ಮಾರಮ್ಮನ ಪುರಾಣದ ಹಿನ್ನಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಘಟನೆಯ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಆ ಕೋಣದ ತಲೆ, ಅದರ ಸವಾರಿ ಮಾಡಿ ಅಥವಾ ಕೊಲ್ಲುವ ಭಂಗಿಯ ಚಾಮುಂಡಿಯ ಶೈಲಿಯ ವಿನ್ಯಾಸದಂತೆ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಆಕೃತಿಗಳ ಚಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವಂತೆ ದೃಶ್ಯೀಕರಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪದ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಜನಪದ ಕಥಾನಿರೂಪಗಳಿಗೆ ಸಾಮ್ಯತೆಯಾಗಿಯೂ, ಶಿಲ್ಪದ ಮಧ್ಯಮದ ರಚನಾ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಮೈವಳಿಕೆಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಣುವಂತೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಪಂಚಭೂತಗಳ ಕುರುಹುಗಳ ತೋರ್ಪಡಿಕೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುವ (ಚಿತ್ರ ೧೪೯) ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪವು ಮನುಷ್ಯನ ಅಂಗಾಂಗಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಚಿನ್ಹೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡತಹುದು. ಸರಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಸುನ್ ಘೋಷ್‌ರವರ ಆನ್ ಟೈಟ್‌ಲ್ಡ್ (ಚಿತ್ರ ೧೫೦) ಕಲಾಕೃತಿಯು ಜನಪದ ಜೀವನ ದೈನಂದಿನ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುವಾದ (ಮಂಕ್ರಿ) ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಸ್ತದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ವಾಹನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಶಿಲ್ಪಿಸಿರುವ ಈ ಕಲಾಕೃತಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪರಿಸರದ ಬದುಕನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಆರ್ಯ ಒರಾರವರಾ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್ ಅಸಂಬ್ಲೇಜ್ (ಚಿತ್ರ ೧೫೧) ಕಲಾಕೃತಿಯ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿದಿಸಿದ್ದು, ಮೂರು ಜನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಲು ಹೊರಟಿರುವಂತೆ ಹಾಗೂ ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ನಾಯಿಯು ಅವರ ನಿಯತ್ತಿನ ಶ್ರಮದಾನದ ಬದುಕಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯಲ್ಲಿ ಟೊಳ್ಳಾಗಿರುವಂತೆ ರಚಿಸಿರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಚಲನಾತ್ಮಕ, ಲಯಬದ್ಧ ದೇಹಾಂಗಗಳ ರಚನೆಯು ಸಂಯೋಜನೆಯ ಅವಕಾಶವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೈಜವಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುವಂತೆ ಜನಪದರ ಶ್ರಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಧಾರದ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಮುಖಾಂತರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶಂಖು ಚೌಧುರಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿ ಕೋಳಿ ಹುಂಜದ ಪ್ರತಿ ರೂಪಗಳನ್ನು (ಚಿತ್ರ ೧೫೨) ಸಾಧ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದಾರೆ. ಜನಪದರ ಮುಂಜಾವಿನ ಗಡಿಯಾರವೇ ಆದ ಹುಂಜದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯು ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಂವೇದನೆಯ ಅವಕಾಶದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತಿಕೆಯ ಹರವು ಈ ಕಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪಣಿಕ್ಕರ್‌ರವರ ಹುಲಿಬೇಟೆಯಂತಹ (ಚಿತ್ರ ೧೫೩)ಮಾದರಿಯ ಲೋಹಶಿಲ್ಪವು ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಬಳಕೆಯ ಸಾಧ್ಯಾವಕಾಶಗಳು ಮೀತಿಮೀರಿದಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಮಾಧ್ಯಮದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ವಿಶಾಲತೆಯ ಈ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದು, ಹುಲಿಬೇಟೆಯ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ

೧೪೪೪. ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್ ಅಸೆಂಬ್ಲೇಜ್, ಆರ್ಯ ಒರಾ.

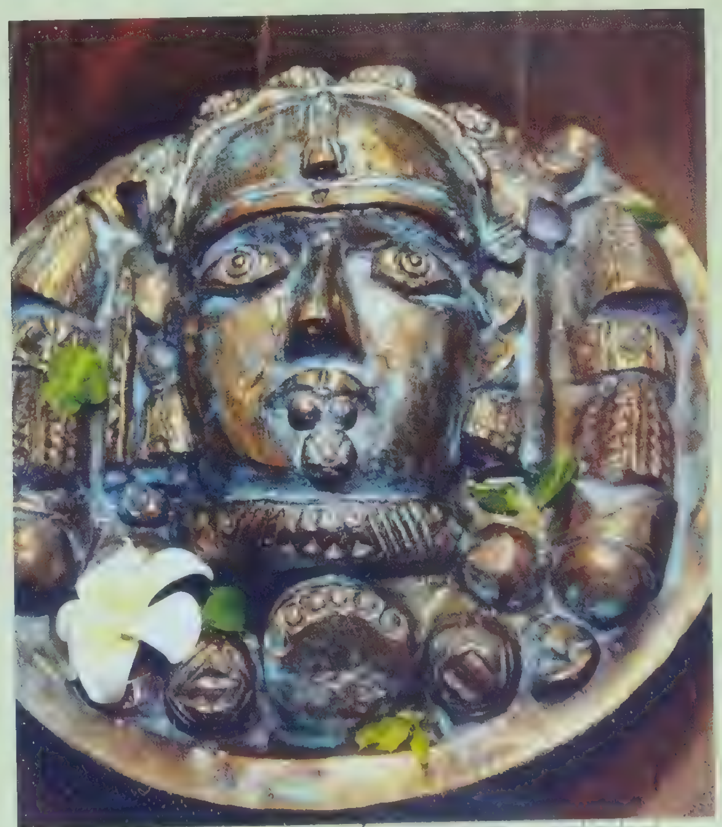
೧೪೪೫. ಟ್ಯೂನ್ಡ್ ಟು ಫ್ರೀಡಂ. ತಪಸ್ ಬಿಸ್ವಾಸ್. >>>>>>>>>>>>

೧೪೪೬. ಉರ್ಲಿ, ಅನ್ ಟೈಟಲ್ಡ್, ತೋಮಸ್ ಜಾನ್
ಕೊವುರ್, ಕೇರಳ.

೧೪೪೭. ಉರ್ಲಿ/೨, ಅನ್ ಟೈಟಲ್ಡ್, ತೋಮಸ್
ಜಾನ್
ಕೊವುರ್, ಕೇರಳ.

೧೪೮. ಜಾಯ್ ಆಫ್ ನೇಚರ್, ಸುಬ್ರತ ಬಿಸ್ವಾಸ್.

೧೪೯. ದುರ್ಗಾ, ಸುಬ್ರತ ಬಿಸ್ವಾಸ್.

೧೫೦. ಅನ್ ಟೈಟಲ್ಡ್, ಪ್ರಸುನ್ ಘೋಷ್.

೧೪೯. ಪಂಚಭೂತ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ,
ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ನವದೆಹಲಿ.

೧೫೧. ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್ ಅಸೆಂಬ್ಲೇಜ್, ಆರ್ಯ ಒರಾ.

೧೫೨. ಶಂಖು ಚೌಧರಿ, ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೫೩. ಪಣಿಕ್ಕರ್‌ರ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೫೪. ತೇಜೇಂದ್ರ ಸಿಂಗ್ ಬೌನಿ, ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶಿಲ್ಪವು ಉತ್ತಮವಾಗಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿರುವ ಬೇಟೆಗಾರ, ಹುಲಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಬಲಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದು, ಗಂಟೆಯು ತಲೆ ಕೆಳಗಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಅಡಿ ಪಾಯದಂತೆ ತೋರಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ಮನುಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಆತನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಹುಲಿಯ ಕೆಳ ನೋಟದ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಗಾದರಿ ಪಾಲನಾಯಕನ ಜೊತೆ ಹುಲಿಹೋರಾಟದ ಕಥೆಯನ್ನು ಈ ದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮೀಕರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದು ಈ ಶಿಲ್ಪದ ವಿನ್ಯಾಸವು ಜನಪದ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದರ ಭಾವನೆಯು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿದೆ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ಯುವ ಜನಾಂಗದ ಕಲಾವಿದರಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ ಸಂಯೋಜನೆಗಳು ಆಡಂಬರ, ಮನರಂಜನೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಆಯಾಮವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ತೇಜೇಂದ್ರ ಸಿಂಗ್ ಬೌನಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಚಿತ್ರ ೧೫೪) ಮುಖಾಂತರ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ನೃತ್ಯ (ಬ್ಯಾಲೆ)ದ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಚಮತ್ಕಾರದ ಭಂಗಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸ್ಥಳಾವಕಾಶದ ಪೂರ್ಣ ಸಂಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು, ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸ, ದೇಹರಚನೆಯ ಸಮಭಂಗಿಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದು, ಜನಪದ ನೃತ್ಯದ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದ್ದು ರೂಪ ಸಂಯೋಜನೆಯು ಸೊಗಸಾಗಿರುವಂತೆ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಲಗಿನ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ. ಸಿಮೆಂಟ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪೈಬರ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸೆರಾಮಿಕ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕೋಲಾಜ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮ್ಯೂರ್‌ಲ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಇನ್ ಸ್ಟಾಲೇಷಗಳು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮಿಶ್ರ ಲೋಹಗಳು, ಸಿದ್ಧತಾ ವಸ್ತು ಉಪಯೋಗಿಕರ ಶಿಲ್ಪಗಳು.

ಜನಪದ ಕಲೆ– ಸಂಪ್ರದಾಯಕಲೆ– ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಕಲೆ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಮೂರು ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳು ತ್ರಿಕೋನವೊಂದರ ಮೂರು ಮೂಲೆಗಳು ಇದ್ದಂತೆ. ಇವು ಮೂರಕ್ಕೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಅದರದೇ ಆದ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿರುವುದಲ್ಲದೆ, ಇನ್ನುಳಿದ, ಆಚೆ–ಗೀಚೆಗಿನ ಪ್ರಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಹ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸೇರಿದಂತೆ ಯಾವತ್ತೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಶ್ರಮ ಹೊಂದಿದ, ಮೆಚ್ಚಿದ, ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಕಲಾವಿದ ಅಥವಾ ಸಹೃದಯ ಇನ್ನೆರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ತೆಗಳುವ ಅಥವಾ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವ ಮನೋಭಾವ ಹೊಂದಿರಬಾರದು. ಅದು ಅಭಿರುಚಿಯ ಅಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ, ಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆರೋಗ್ಯಕರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲ, ಅಲ್ಲದೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಇಡಿಯಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜನಪದ ಕಲೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಒಂದು ವಿಧಿ–ಆಚರಣೆಯ ಸುತ್ತಲೂ, ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಚಿತ್ರಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಕಥೆಯ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದರೂ ಒಂದು ಕಥೆಯ ಭಾವನಾ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮದ ಒಂದು ಅಂಗವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.[೧೫]

ಈಚಿನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಬೇರೆಯದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಒಂದು ರೂಪರೇಷೆ ಇನ್ನೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಯಾವತ್ತೂ, ಜನಪದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಬದಲಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಲಿ, ಕಲೆಯಾಗಲಿ, ವೈವಿಧ್ಯವಾಗಲಿ ಒಂದೇ ಸುತ್ತ ಹೋಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲವೇ ಬೇರೆಯದೆ ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕು. ಜಾನಪದೀಯರು ನಿರಕ್ಷಕ ಕುಕ್ಷಿಗಳು, ನಾಗರೀಕ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಪ್ರಭಾವ ಇವರ ಮೇಲೆ ಆಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ದೇವತಾರಾಧನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಆರಾಧನೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೊರತಂದಾಗ ಅದು ಸಹೃದಯನನ್ನು ಸ್ಪಂದಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಬೇರೆಯದೇ ಒಂದು ಕಲಾಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ಬೆರಗಾಗುವಂತೆ

೧೫. ಡಾ.ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ : ಆಲೇಖ್ಯ : ಪುಟ

ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಇಂದು ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಅನುಕೂಲತೆಯಿರುವಾಗ, ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅನೇಕ ತೆರೆದ ಬಾಗಿಲುಗಳು ಇರುವಾಗ ಒಬ್ಬ ಜನಪದೀಯನಿಗೆ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನ, ನಾಗರೀಕ ಸಂಪರ್ಕ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಸುಲಭದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆತ ಇಂದಿಗೂ ದೇವಿ ಪೂಜೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದರೂ ಅದು ಶುದ್ಧ ಜನಪದವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ನಾವು ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಜನಪದ ಕೃತಿಗಳಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಂದು ಈ ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಆತನ ಮೇಲೆ ಬೀಳದಂತೆ ತಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ-ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಉಳಿದೆರೆಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಪ್ರಭಾವ ಹಾಗೂ ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸಬಹುದು. (ಪುಟ-೨೫-೨೬) ಜನಪದದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಲಾಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಕಂಡು ಬರುವುದು ಅವರು ಪೂಜಿಸುವ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರಾಮಾಯಣ ಹಾಗೂ ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಜನಪದರದೇ ಆದ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಂತಹ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾಯಕ ಅಥವಾ ನಾಯಕಿ ದೈವತ್ವಕ್ಕೇರುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳೇ ಅಧಿಕ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದರಿಂದ ಶಿಷ್ಟಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಶಿಲ್ಪ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳೇ ಅಧಿಕವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಡಾ.ಎ.ವಿ. ಪಾಟೀಲರು ತಮ್ಮ "ಜನಪದ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಧಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳು" ಎಂಬ ಪ್ರೌಢ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯ ಕುರಿತು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸತ್ತವರನ್ನು ದೈವತ್ವಕ್ಕೇರಿಸುವ ಕಲ್ಪನೆಯು ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಇರುವ ಒಂದು ಆಚರಣೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಸತ್ತವನನ್ನು ಹೂತಮೇಲೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಅಗೆದು ತೆಗೆಯದಿರಲಿ ಎಂದು ಆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಆದಿಮಾನವ ಇರಿಸಿರಬೇಕು. ನಂತರ ಆ ಕಲ್ಲನ್ನೇ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿ ಆಕಾರಕೊಟ್ಟು ಸುತ್ತಲೂ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಆವರಣ ರಚಿಸಿ 'ಡಾಲ್ಮಿನ'ಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ರಚಿಸಿದ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸಣ್ಣದಾದ ಒಂದು ಗುಪ್ಪೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಮುಂದೆ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರಬೇಕೆಂದೂ ಡಾ.ಪಾಟೀಲ್ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬೌದ್ಧರ ಸ್ತೂಪ, ಜೈನರ ಚೈತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಗುಪ್ಪೆಯಾಕೃತಿ ಕಂಡು ಬರುವಂತೆ ವೈದಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ ಬಗೆಯ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲೆ ಶಿವಲಿಂಗವಿರಿಸಿ ಗುಡಿಕಟ್ಟುವ ವಾಡಿಕೆ ಇಂದಿಗೂ ಇದೆ. ಐಹೊಳೆಯ ಶಿವ ದೇವಾಲಯವೊಂದು ಈ ರೀತಿ ರೂಪತಳೆದು ಸೂಚನೆಗಳಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಶಿವದೇವಾಲಯಗಳು ಇದೇ ರೀತಿ ಸಮಾಧಿ ಮಂದಿರಗಳೇ ಆಗಿರಬಹುದೆನ್ನುವ ಅನುಮಾನವಿದೆ, ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೂ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿತೆನ್ನಬಹುದು.[೬]

ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸದರ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಕಲೆಯತ್ತ ಆಧುನಿಕರ ದೃಷ್ಟಿಬಿತ್ತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಕಾಡೆಮಿಕ್ ಅಥವಾ ವಿಕ್ಟೋರಿಯನ್ ಶೈಲಿ ನಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಲೆಯಂತೆ ಸಂದರ್ಭಿಕ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಗಾಗಿನ್, ವಾನ್‌ಗಾಗ್ ಮುಂತಾದವರು ಹೊಸದರ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆಗ ಮೆಟಸ್ಸಿ ಆಫ್ರಿಕಾದ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನಾಂಗವೊಂದರ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಯರೋಪಿಗೆ ತಂದ. ಅದರ ಸರಳ ಆದರೆ ವೀರ್ಯವತ್ತಾದ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋದ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಹೊಸದೊಂದು ಲೋಕ ತೆರೆಯಿತು. ಆಧಿವಾಸಿ ಕಲೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ಅವುಗಳಂತೆಯೇ ಅಥವಾ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಯ-ನಾಜೂಕು ಇಲ್ಲದ ರಚನೆಗಳು ಪಾವಿಸಂ ಆಗಿ, ಜ್ಯಾಮಿತಿಯ ರಚನೆಗಳು ಕ್ಯೂಬಿಸಂ ಆಗಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಂಥಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುವಂತಾಯಿತು.

ಮಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ, ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಆಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ರೌದ್ರತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಆದಿವಾಸಿ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಯುರೋಪಿನ ನಾಗರೀಕ ಕಲಾವಿದರ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು. ಮುಂದೊಂದು ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆವಿಗೂ ಈ ಪ್ರಭಾವ, ಹುಡುಕಾಟ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಲಾವಿದರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

೦೬. ಡಾ.ಅ.ಲ.ನರಸಿಂಹನ್ : ಆಲೇಖ್ಯ : ಪುಟ ೨೫-೨೬

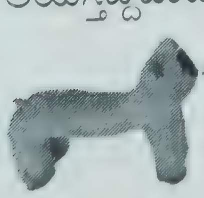
ಭಾರತಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ತಡವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ಈ ಭಾವನೆಯೂ ತಡವಾಗಿ ಈ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಬಂತು. ಶಾಂತಿನಿಕೇತನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ಕಲೆಯ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಜನಪದ ಕಲೆಯತ್ತ ದೃಷ್ಟಿ ಹೊರಳಿತು. ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಸುತ್ತ ಆದಿವಾಸಿ ಜನಾಂಗದ ಕಲೆ ಜೀವಂತವಿತ್ತು. ಜಾಮಿನರಾಯ್, ನಂದಲಾಲ ಬೋಸ್, ವಿನೋದ್ ಬಿಹಾರಿ, ರಾಮಕಿಂಕರ್, ಬೈಜ, ಫಣಿಕರ್ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಹೆಬ್ಬಾರ್, ವಾಸುದೇವ ಅರ್ನಾವಾಜ್ ಅವರ ವರೆಗಿನ ಅನೇಕರು ಜನಪದ ಕಲೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಖ್ಯಾತ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ ಕಲಾವಿದರು ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕದ ಖ್ಯಾತ ಕಲಾವಿದರಾದ ಶ್ಯಾಮ್‌ಸುಂದರ್‌ರವರ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬದುಕಿನ ವಿಕೃತ ಸೌಂದರ್ಯ ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರಳಿದೆ. ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಕೃತ ಸೌಂದರ್ಯದ ಮುಖಗಳು Mocking Faces ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಶಿಲ್ಪ ಮಾಲೆಯಾಗಿ ಮರ, ಅಲ್ಯೂಮಿನಿಯ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿವೆ. ಬದುಕಿನ ಭೀಕರ ಅನುಭವಗಳು ಕಬಾಬ್ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅತ್ಯಂತ ಒರಟು ವಿಕೃತ ಎನ್ನಿಸಿದರೂ, ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನೆಯ ಫಲವಾಗಿಯೇ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ. ನಗರೀಕರಣದ ಬದುಕಿನ ಒಳನೋಟಗಳ ತೀವ್ರ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಶ್ಯಾಮ್‌ರವರ ಮರದ ಹಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಮಕಾಲೀನ ಯುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿವೆ. ೧೯೭೭–೮೫ರ ನಡುವೆ ಬರೋಡಾದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿತ ಪುಷ್ಪಮಾಲಾ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಲನ್ ನಂಬಿಯಾರ್‌ರವರಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮೂಲ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕಲಿತವರು. ಸಮಕಾಲೀನ ಖ್ಯಾತ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಾದ ರವೀಂದ್ರ ರೆಡ್ಡಿ, ಅಲೆಕ್ಸ್‌ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ, ತೃಪ್ತಿ ಪಟೇಲ್‌ರವರುಗಳ ನಡುವೆ ಅರಳಿದವರು, ಕೆ.ಜಿ. ಸುಬ್ರಮಣಿಯನ್ ಮತ್ತು ಬೂಪೇನ್ ಕಕ್ಕರ್‌ರವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದವರು.

ಜಾನಪದ ಹಾಗೂ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಉತ್ಸಾಹವಿದ್ದ ಕಾಲ. ಪುಷ್ಪಮಾಲಾ ತಮ್ಮ ಸಮಕಾಲೀನರೊಡನೆ ಅಚ್ಚಭಾರತಿಯವಾದುದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾದರು. ೧೯೮೩–೮೫ರ ನಡುವೆ ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಟೆರ್ರಾಕೋಟಾ ಕೃತಿಗಳು ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಸಂಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡೇ ಜೀವ ತಳೆದಿವೆ. ಆದರೂ ಅವು ತಮ್ಮ ಸಮಕಾಲೀನತೆ ಹಾಗೂ ಕಲಾವಿದೆಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ನಾವೀನ್ಯತೆಗಳಿಂದ ಅನನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಟೆರಾಕೋಟಾ ಮಾಧ್ಯಮದ Adolescent ಶಿಲ್ಪಸರಣಿ, ಟ್ರೈನಾಲೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ 'ಪಿಗ್', 'ಗರ್ಲ್‌ವಿತ್ ಷೆಲ್' 'ವುಮನ್ ಅಡ್ಜೆಸ್ಟಿಂಗ್ ಬ್ರಾ' ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಫೈಬರ್ ಮಾಧ್ಯಮದ ಹಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಟೆರ್ರಾಕೋಟಾ ಮಾಧ್ಯಮದ 'The voyage', The last game, the fools archestra, ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. Container series ಶಿಲ್ಪಗಳು Anti-Art ಅಂದರೆ ಸಮಾಜದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ನೋಡುವ ದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಎಲ್ಲ ಚರ್ಚೆಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕ್ಲೀಷೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಭುಗಿಲೆದ್ದ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅವರ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಉದಾಸೀನ ಮತ್ತು ಆಕರ್ಷಕವಾದ ವ್ಯಂಗ್ಯದ ನಡುವೆಯೂ ಇರುವ ಹುಡುಗಾಟಿಕೆಯ ಧ್ವನಿ–ಇಂಥ ವಿರೋಧಗಳು ವೀಕ್ಷಕನನ್ನು ಆ ಕೃತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾದ ಆಂತರಿಕ ಸಂವಾದಕ್ಕಿಳಿಯುವಂತೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೈಸೂರಿನ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಆಧುನಿಕ ಸತ್ವಗಳನ್ನು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಉಸಿರಾಡಿದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ೧೯೮೨ ಅವಧಿಯ Untitled ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಚಲನಶೀಲ ಆಕಾರಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ ಹೊಸ ಅನುಭವ ನೀಡಿದವು. ಅವರ ಹೊಳೆವ ಎದೆಮಟ್ಟದ ಕಂಚಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳೂ ಆಕರ್ಷಕ. ಕಲ್ಲು, ಮರ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಲೋಹದ ತಗಡು, ಎರಕಹೊಯ್ಯುವಂಥ ಹಲವು ಮಾಧ್ಯಮಗಳು, ಫೈಬರ್‌ಗಾಜು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಂಯೋಜನಾ ರೀತಿಯ ಹಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಲೋಹಗಳು ದ್ರವೀಭವಿಸಿ ವಸ್ತುಗಳು ಚಲನ ಶೀಲವಾಗುವ ಮತ್ತು ಹರಿಯುವ ಅವುಗಳ ಲಯಸ್ತಬ್ದವಾದಾಗ ಕಾಣಬಹುದಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಇವರ ಹಲವು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಂಡಿವೆ. ೧೯೮೨ರ

ಬೆಂಗಳೂರಿನ Techno Art Camp ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರ ಕಲ್ಪನಾಲಹರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹೊಸತನ ನೀಡಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಸೋಮಶೇಖರ್ ಸಹ ನಮ್ಮ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೂಪಶಿಲ್ಪಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರು.

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶಿಲ್ಪ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡವರು ಅಪರೂಪ. ಧನಂಜಯ ಶಿಲ್ಪಿ ಎನ್.ಎಚ್.ಕುಲಕರ್ಣಿ, ವೆಂಕಟಾಚಲಪತಿ, ದೇಶಪಾಂಡೆ ಉಳಿದಂತೆ ಹಲವರು ತಮ್ಮ ಇನ್ನಿತರ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಜೊತೆ (ಚಿತ್ರ, ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್) ಶಿಲ್ಪವನ್ನೂ ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇ.ಕೆ.ಜನಾರ್ಧನ್ ಅಮೇರಿಕದ ಸ್ಕೈಲ್ಯಾಬ್ ಭೂಮಿಗೆ ಬೀಳುವ ಸಂದರ್ಭದ ರೇಖಾಚಿತ್ರಗಳ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೇ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ಬಿಂಬಿಸಿದ್ದುಂಟು, ಬಹುತೇಕ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರೆಂದು ಪರಿಚಿತರಾಗಿರುವ ರಾಮ್‌ದಾಸ್ ಅಡ್ಯಂತಾಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಭೂತಾರಾಧನಾ ಮೂಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ (ಟೆರ್ರಾಕೋಟಾ ಮಾಧ್ಯಮದ) ಶೃಂಗಾರ ಸುಂದರಿ ಮೊದಲಾದ ಆಧುನಿಕ ಸಂವೇದನೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಭೂತಗಳ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸುವವರು ಎಲ್. ಪಿ. ಅಂಚನ್, ಲೋಹದ ಹಾಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಯೂಬಿಸ್ಟರಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಹಲವು ಮುಖವಾಡಗಳು ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಆಶಯಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅವರಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಅವರ A garden of death ಆಧುನಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನಾಗ್ರಹಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ನಡುವೆ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರಾದ ಎಸ್. ಜಿ. ವಾಸುದೇವ್ ಚೋಳಮಂಡಲದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಮತ್ತಿತರ ಲೋಹದ ಫಲಕಗಳ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತಿರುವವರು. ಸಮಕಾಲೀನ ಸ್ಪಂದನ ತನ್ನ ಸೆಳಕುಗಳನ್ನು ಅವರ ಇಂಥ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಮೈಥುನ, ಅವನು-ಅವಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಮುಂಬಯಿಯ ಸಿಟಿ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ 'ವೃಕ್ಷ'ದ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಲೋಹದ ಈ ಶಿಲ್ಪ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ತನ್ನನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ. ೧೯೮೭ರ ಬೆಂಗಳೂರಿನ Techno Art Camp 'ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ' ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಲೋಹದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂದು ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರೆಂದು ಪರಿಚಿತರಾಗಿರುವ ಬಿ.ಭಾಸ್ಕರ್‌ರಾವ್ ಗ್ರಾನೈಟ್, ಲೋಹ ಮತ್ತು ಟೆರ್ರಾಕೋಟಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪವೊಂದರಿಂದ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಅನುಭವಗಳ ಒಳನೋಟಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಗ್ರಾಫಿಕ್ ಕಲಾವಿದರಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವಾಡಿಗ ಟೆರಾಕೋಟಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧೯೯೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ನಾವು ಹಲವಾರು ಯುವ ಪ್ರತಿಭೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಶಾಂತಿನಿಕೇತನ, ಬರೋಡ, ಕಲಾಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದ ಕಲಾ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲೂ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿತು ಹೊರಬಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತಿರುವವರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಭಾವಂತರಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಇವರುಗಳು ನೀಡಬಲ್ಲರು. ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟೆ, ಶಿಲ್ಪವನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವವರ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಾಫಿಕ್, ಚಿತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಲೇ ಆಗಾಗ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಯುವ ಕಲಾವಿದರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಬೌನಿ (Baoni) ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣ ಸೂತ್ರಧಾರ್ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಶಿಲ್ಪವನ್ನೇ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಲು ಬಂದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲೇ ನೆಲೆಗೊಂಡವರು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು (ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆ ಹೊಂದಿರುವವರೆ) ಬೌನಿರವರು ಮರ-ಲೋಹ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಬೌನಿ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ರೇವಾದ ಆಸ್ಥಾನ ಶಿಲ್ಪಿಯಾಗಿದ್ದ ತಂದೆಯ ಪ್ರಭಾವ, ಹಾಗೂ ಮ್ಹಾತ್ರೆಯವರ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಮೀಪ್ಯದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪ್ರಥಮ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ನಂತರ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕಲಿತವರು. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಅರ್ಪಣಾಮನೋಭಾವದಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರು ಬೌನಿ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಜನಪದದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಭಾವವೆಂದರೆ 'ತಾಂತ್ರಿಕ್' ಚಿತ್ರಗಳು, ಇವು ಸಹ ಮೂಲತಃ ಮಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯ ಒಂದಂಗವಾಗಿದ್ದು, ಅರೆ ಜಾನಪದ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಪ್ರಕಾರದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಆಕಾರ, ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಅವು ಸಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ನೀಡುವ ಲೈಂಗಿಕ ಸಂಕೇತಗಳು ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು.

ಮೂಲ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಆಕಾರಗಳಿಗೂ ಬಣ್ಣಗಳಿಗೂ ಆಧುನಿಕ ಕಲಾವಿದರಾದ ಜಿ.ಆರ್.ಸಂತೋಷ್ ಇತ್ಯಾದಿಯವರಲ್ಲಿಯ ಆಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಯಾವುದೇ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಹೊರ ತೋರಿಕೆಗಷ್ಟೇ ಇವು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಕೇತಗಳಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲಾವಿದರು ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಧತೆ ಮತ್ತು ಸರಳತೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದರು. ಜನಪದ ಕಲಾವಿದ ಮಕ್ಕಳಷ್ಟೇ ಮುಗ್ಧತೆಯಿಂದ ರಚಿಸುವಂತೆ ಆಧುನಿಕ ಕಲಾವಿದ ಸಹ ಒಂದಾದ ಮೇಲೆ ಒಂದರಂತೆ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಇರಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜನಪದ ಕಲಾವಿದನಿಗಿಂತ ಈತನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತಗಳು ಹೊರೆಯಗಬಹುದು. ವಸ್ತು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಸಿ ಹಸಿಯಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸಿನ ಮೇಲೆ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ, ನಾಗರಿಕತೆಗಿಂತ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮನೋಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರ– ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಲೈಂಗಿಕ ಹಾಗೂ ಅಶ್ಲೀಲ ಚಿತ್ರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅದಿ ಮಾನವ ಭಾವನೆಗಳೇ ಕಾರಣ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ಇಂದು ಜನಪದ ಕಲೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ಆಕೃತಿಗಳಿಂದ ಆಧುನಿಕ ಹಾಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕಲಾವಿದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಜನಪದ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು, ಈ ಮನೋಭಾವವೇ ಜನಪದ ಕಲೆ ಸಾಯದಂತೆ ಉಳಿದಿದೆ ಎನ್ನಲಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

'ವ್ಯಕ್ತಿ' ಬದಲಾಗಿದ್ದಾನೆ ಅನ್ನುತ್ತೇವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಭಾಗ ಎಂದು ಅರಿವಿದ್ದು 'ಸಮಾಜ ಬದಲಾಗಿದೆ' ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಸಮಾಜದೊಂದಿಗೆ ಬದುಕುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬದುಕನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ'ಜೀವಮೌಲ್ಯಗಳು' ಬದಲಾಗಿವೆ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುತ್ತೇವೆ. ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಯ ಆಗುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೀಗೆ ಕರೆಯವುದುಂಟು. ಇವೆಲ್ಲ ಅಗತ್ಯ. ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಸಹ. ಇದನ್ನೇ ಜೀವಂತಿಕೆ ಅನ್ನುವುದು.[೭]

ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಮಾಜದ ಜೀವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿವೆ. ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ ಮನುಷ್ಯನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ವಿಕಸನಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಕಸನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ 'ಕಾಲ' ನಿರ್ಣಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಲನಶೀಲತೆಯಿಂದಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಗತಕಾಲದ ನೆನಕೆಯಿಂದ ಸಮಕಾಲೀನ ಹಾಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಯ ಮೂಲಕ ಗುರುತಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವೊಂದು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಾದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನಕ್ಕೆ ತಳುಕು ಹಾಕಿ ನೋಡುವ, ದಾಖಲಿಸುವ ಕ್ರಮವಿದೆ. ಅದನ್ನು ಮೀರಿದ ದೃಶ್ಯಭಾಷೆ ಸರ್ವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಟ್ಟನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಲು ಸುಲಭವಾಗಿರುವುದು. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗದೆ ಇರುವುದು ವಿಪರ್ಯಾಸ. ದೃಶ್ಯಕಲೆಗೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ದೃಶ್ಯಭಾಷೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಉದಾಹರಣೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಗಳೇ ಆರ್ಥಿಕ ಬೇಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಮನ್ನಣೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ಕೃತಿ ನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೌತಿಕ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಕಲಾವಿದ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ತೋರಿಸಿ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯಮನ್ನಣೆಗಳಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಇಂದಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾ ಶೈಲಿ ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮ ಹೊಸತನ್ನು ನೀಡಿದೆ ಎಂದಾದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಹೊಸ ನೋಟ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳ ಆಯ್ಕೆಗಳು ಭಿನ್ನವಾದರೂ ಜನಪದವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ವಸ್ತು ಒಂದು ವಿಚಾರ ತಲುಪಲು ದಿನಗಟ್ಟಲೇ ಕಾಯುವ ಸ್ಥಿತಿ ಈಗಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆ, ಹೊಸತನ, ಪ್ರಯೋಗ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತಲುಪಲು ತಿಂಗಳು, ವರ್ಷಗಲೇ ಬೇಕಿತ್ತು. ಸಾಗರವಾಸಿ ಆದ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಇಲ್ಲಿ ತಲುಪಿ ಮೈದಡವಿಕೊಂಡು ಏಳುವುದರೊಳಗೆ

೦೭. ಆರ್.ಜಿ.ಹಳ್ಳಿ ನಾಗರಾಜ್ : ಕಲಾ ವಾರ್ತೆ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ. ಪುಟ ೬

'ಹೊಸತೊಂದು ಸೃಷ್ಟಿ' ಆಗುವ ಕಾಲ ಇದು. ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಕೊಡುಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಈ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಉಪಗ್ರಹಗಳ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಉಡಾವಣೆಗಳು ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಜಾಗತೀಕರಣವು ಪ್ರಭಲವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ, ಅಗೋಚರ, ಅಸಾಧಾರಣ ಕಲ್ಪನಾ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತಾನು ಅಧಿಪತಿಯಾಗುವ ಮಾನವರ ಅತೀವ ಆಸೆಯ ಪರಿಣಾಮವು ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಕ್ಕಸ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಹೊಸ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳು ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಕಾಶವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕೇನೇ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ದೃಶ್ಯಕಲೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಲೆಗೆ ಸೀಮಿತ ಚೌಕಟ್ಟು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಮಕಾಲೀನತೆ ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಮೊದಲ ಕಲಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಆದ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತವಾದದ್ದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕಲೆ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾದ್ದದ್ದು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಬದುಕಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಕಲೆ ಒಳಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳು ಟೀಕಿಸಿದ್ದರ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಕಿಡಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು.[೮] ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಮಾನವನ ಪರಿವರ್ತನೆ, ಉದ್ಯೋಗ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಿಲುವುಗಳಿಗೆ ಘಾಸಿಯಾಗುವಂತಹುದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ತಾವು ತಾವಾಗಿಯೇ ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು. ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಇಂದಿನ ಕಲಿಕಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಂದಿನ ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆ ಕಲಾವಿದರರ ಮೇಲೆ ಒಂದಿಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ ಮತ್ತು ಬೀರುತ್ತಲೇ ಹೊಸ ಸಂವೇದನೆಯ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿವೆ. "ಹಳೇ ಬೇರು, ಹೊಸ ಚಿಗುರು ಕೂಡಿರಲು ಮರಸೊಬಗು" ಎಂಬಂತೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪದ ಸಾಂಗತ್ಯ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.

*****

೧೮. ಆರ್.ಜಿ.ಹಳ್ಳಿ ನಾಗರಾಜ್ : ಕಲಾ ವಾರ್ತೆ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ. ಪುಟ ೮

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎಂಟು

ಸಮಾರೋಪ

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಲಲಿತಕಲೆಗಳಾದ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಆದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಇಂದಿನ ಸಮಕಾಲೀನ ಜಾಗತೀಕರಣದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಜನಪದ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳು ಎಲ್ಲಾ ನವೀನ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಭದ್ರಬುನಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಭಿನ್ನತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಜನರ ಭಾಷೆ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ, ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಒಡಂಬಡಿಕೆಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ ಹಲವಾರು ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಭೌಗೋಳಿಕ ರಚನೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಾತಾವರಣದ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪರಿಸರದೊಂದಿಗೆ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜನಜೀವನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಪ್ರತೀ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷತೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಹಲವಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಬದುಕಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಅಧ್ಯಯನವು ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ಎಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕವಲೊಡೆದಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಫಲಿತಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊಂದಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಒಂದು

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ಸ್ವರೂಪ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕತೆ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ಅದರ ಸ್ವರೂಪ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಇದುವರೆಗೆ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾದ ಸಂಶೋಧನ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಿಂಹಾವಲೋಕನ ಮತ್ತು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧನ ವಿಧಾನ, ಹೀಗೆ ಸಂಶೋಧನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಸ್ಥೂಲವಾದ ನೆಲೆಯೊಂದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎರಡು

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಹರವು ಮತ್ತು ವರ್ಗೀಕರಣ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವೈಲಕ್ಷಣಗಳು ಆಯಾ ಶಿಲ್ಪದ ರೂಪ, ಆಕಾರ, ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆ, ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯ ಸ್ಥಳ ವಿಶೇಷಗಳೆಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ

ಶಾಂತ, ಉಗ್ರ, ಗಂಭೀರ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಭಾವನೆಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗಂಡು ಹಾಗೂ ಹೆಣ್ಣು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ಆಯುಧಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳ ವಿವರಗಳ ವಿಶೇಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಲ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಮಾನವಾಕೃತಿಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳಾಕೃತಿಗಳು (ಚಿನ್ಹೆ) ಕುರುಹುಗಳು, ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಶೇಷತೆಗಳ ಆಧಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕಾಚರಣೆ, ಉತ್ಸವ, ಮನರಂಜನೆ, ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸಕ ಉದ್ದೇಶಿತ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಯೋಜನಾ ರಚನಾ ಶೈಲಿಗಳ, ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ವಿಭಿನ್ನ ಆಯಾಮಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಜನಾಂಗೀಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಳಿಸಿರುವುದರ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಣಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯವು ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದು. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳ ತಯಾರಿಕೆಯ ಆಯಾಮದಲ್ಲಿಂದ ಹೊರತುಪಡಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಿಲ್ಪವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ರೂಪಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಿಲ್ಪವು ಅವುಗಳದೇ ಆದ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಿಭಿನ್ನತೆಯಿಂದ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀದೇವತೆಗಳು, ಪುರುಷ ದೇವತೆಗಳು, ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳು, ವಾಹನಗಳು, ಉಗ್ರ ದೇವತೆಗಳು, ಶಾಂತ ಸ್ವರೂಪ ದೇವತೆಗಳು, ಗಂಭೀರ ಸ್ವರೂಪ ದೇವತೆಗಳು, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ದೊರೆತ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಗೊಂಡ ದೇವತೆಗಳ ನಿಸರ್ಗ ರೂಪಾಕಾರಗಳು, ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳ, ಜನಾಂಗಗಳ, ಲಿಂಗಗಳು, ಆಯಾ ಕಾಲದ ಕಾವ್ಯ, ಘಟನೆ, ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಹೀಗೆ ಸಹಸ್ರಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ಮನರಂಜನಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ಜನಾಂಗೀಯ ಐತಿಹ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಐದು ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೧. ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೨. ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೩. ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೪. ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಇವುಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯ ಹಾಗೂ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಸಮೇತ ಸೂಕ್ತ ಆಧಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಆಯಾ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳ ನೇರ ಬಳಕೆಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಆಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪ (ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪ) ಹಾಗೂ ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪ (ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪ)ಗಳು ಶಿಷ್ಟಪದ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಣಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿಂಗಡಣೆಯು ಮೂಲ ಜನಪದ ಮತ್ತು ನಗರೀಕರಣದ ಜನಪದಗಳ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹಲವಾರು ವಿಶೇಷತೆಯ ಶೈಲಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಹಲವಾರು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಧಾನಗಳ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣ, ಧಾರ್ಮಿಕ

ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ, ಸೌಂದರ್ಯದ ಶಿಲ್ಪರಚನೆ, ಜನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯ ರೂಪುರೇಷೆಗಳ ಇವುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಮೂರು

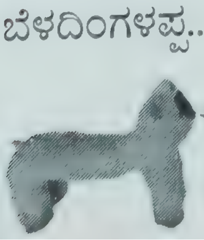
ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿ ಸೂಕ್ತ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕ್ರೂಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು, ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜನಪದರ ಆಚರಣೆಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಮೊದಲಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದು ದೊರೆತ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಕಲೆಯನ್ನು ಧರ್ಮಮೂಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಎಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಶೃಂಗಾರ, ಸೌಂದರ್ಯ ಹಾಗೂ ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅಥವಾ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಿ ಅಂದರೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ರಚನೆಯ ಕಿರುಮಾದರಿ (ಕೀ ಮಾಡೆಲ್)ಗಳಾಗಿ ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವುದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿದೆ. ಮೌಖಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳ ದೈವಗಳ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಭೂತಗಳಂತಹ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ, ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕವಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮುಖಾಂತರ ರಚನೆಗೊಂಡು, ಬಣ್ಣವನ್ನು ಪಡೆದ, ಆಚರಣೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಾಧಕ ಬಾಧಕಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ವಿವಿಧ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪ್ರದೇಶದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಮಣ್ಣನ್ನು ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಬಳಸದೆ ಹಲವಾರು ವಿಭಿನ್ನ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದಾಖಲು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಹಸಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸುಡಾವೆ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸಿಮೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಗಾರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹುತ್ತದಮಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ಸಗಣಿ ಮಿಶ್ರಿತ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮುಂತಾದವು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆರಾಧನಾ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಪೂಜಾರ್ಹಗೊಂಡ ಮಾತೃದೇವತೆಯನ್ನು ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಹೊರ ಆವರಣಗಳಲ್ಲಿನ ಆರಾಧನೆ, ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ಗುಡಿ, ಗೃಹ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಕಲಾಕೃತಿ ರಚನೆಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಮಣ್ಣನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸುವ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಸುಡುವ ಸುಡಾವೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕುರಿತಾದ ವಿವರಣೆ ಇದೆ. ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. "೧. ಧಾರ್ಮಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ **ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪ**ಗಳು ಭೂತಾಯಿ, ಮಾರಮ್ಮನ ಕೇಲು, ಕಾಟೇರಮ್ಮ, ಮದ್ದೂರಮ್ಮ, ಚೌಡೇಶ್ವರಿ, ಹೊಂಗನೂರು ಮಾರಮ್ಮ, ಸಪ್ತ ಮಾತೃಕೆಯರು, ಮದ್ದೂರಮ್ಮ, ತಾಯಿ ಗೌರಿ, ಸಫಲಮ್ಮ, ಹೋಳಿಗಮ್ಮ, ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ, ಕೋಲಾರಮ್ಮ, ಭವಾನಿ, ಉಡುಕಾತಿ, ಕೊಂತಿಪೂಜೆ, ಮಾಲೂರಿನ ಪಟಾಲಮ್ಮ ದೇವಿಶಿಲ್ಪ, ಪನ್ನಂಗಾಲ ತಮ್ಮೆ, ಗುಳ್ಳವ್ವ, ಶೀಗವ್ವ, ಗೊಗ್ಗವ್ವ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ **ಪುರುಷದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪ**ಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಳ್ಳೇರಾಯ, ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ಕಾಮದೇವ, ಪರಮೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು, ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ, ಶನೀಶ್ವರ, ಕೃಷ್ಣ-ಬಲರಾಮ, ಮಳೆರಾಯ, ಹನುಮಂತ, ಗರುಡ ವಾಹನ, ಹಾಗೂ **ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪ**ಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿಗಳು, ಕುದುರೆ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪ, ಮನೇಶ್ವರನ ಕುದುರೆ, ಐನಾರಪ್ಪ-ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ಭೈರವ, ಮಣ್ಣೆತ್ತಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಭಿತ್ತಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗೊಗ್ಗಪ್ಪ, ಹುತ್ತಪ್ಪ, ಬೆಳದಿಂಗಳಪ್ಪ..

೨. ತಾಂತ್ರಿಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಳೇಕಮ್ಮ, ಬೇತಾಳ, ದೃಷ್ಟಿಗೊಂಬೆ, ಮೋಡಿಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪ, ಮಾಟಮಂತ್ರದ ಬೇತಾಳ.

೩. ಸೌಂದಯಾತ್ಮಾಕ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರದ ಕುಂಭದ ಆನೆ, ಕಾಮಧೇನು ಶಿಲ್ಪ, ಸೆರಾಮಿಕ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪಿಂಗಾಣಿ ಮಣ್ಣಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸುರುಳಿ ವಿಧಾನದ ಮಣ್ಣಿನ ಕೊರಳ ಸರ, ಮಣ್ಣಿನ ಬಂಡಿ, ಗ್ವಾದಲಿ, ಲದ್ದೀ ಗಡಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಲಾವಿನ್ಯಾಸದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದೇ ರೂಪದ, ಹಲವಾರು ಹೆಸರುಗಳ ದೇವತೆಗಳು, ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಥೆ, ಐತಿಹ್ಯ, ಪವಾಡಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ವೃತ್ತಿಮೂಲ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ವಸ್ತುಗಳಾದ ಮಡಿಕೆ, ದೀಪಗಳು, ಹೂದಾನಿಗಳು, ನೀರಿನ ಕುಂಡಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ವಿವಿಧ ಆಕಾರಗಳ ಅಲಂಕಾರಕ ಮನೋಲ್ಲಾಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ಒಳಾವರಣ ಮತ್ತು ಹೊರ ಆವರಣಗಳ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹರಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಆಟಿಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶೃಂಗಾರದ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಅವುಗಳ ಪೂರಕ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕೂಡ ಈ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ನಾಲ್ಕು

ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಜನಪದೀಯರು ತಮ್ಮ ಆಚರಣೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ನಂಬಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ದೇವರು ಮತ್ತು ದೆವ್ವಗಳ ರೂಪಗಳು, ಈ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರೂಪ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಉಪವಿಂಗಡಣೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರಾಧನೆ, ಆಚರಣೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿ ವಿಚಾರಧಾರೆ, ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡ ನೂರಾರು ಗ್ರಾಮ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ. ಇವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ವೀರಮರಣ, ಸಮಾಧಿ, ತ್ಯಾಗ, ಬಲಿದಾನ, ದಾನ, ಇತ್ಯಾದಿ ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಡಿದ, ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ವೀರರ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳ ವಿಶೇಷತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಮೇಲೆ ಬಣ್ಣಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕೃಷ್ಣ ಅಥವಾ ಮೃದು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಣೆಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕೆತ್ತನೆಯ ಜನಪದ ಶಿಲಾಶಿಲ್ಪಗಳು, ಒರಟು ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಥಾಹಿನ್ನೆಲೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅವುಗಳ ಮೈವಳಿಕೆ, ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ಧತೆ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಬಳಕೆಯ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ರಚನಾ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರದ ರೂಪಾಲಂಕಾರಗಳು, ಮೈವಳಿಕೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆ, ಮುಖ್ಯಮೂರ್ತಿಯ ಬಳಗದ ರೂಪ ಮತ್ತು ಆಕಾರಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ, ಸರಿಯಾದ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಅಳವಡಿಕೆ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗೊಂಡ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಆಕಾರ–ಗಾತ್ರಗಳ ಅನುಪಾತದ ಅವಕಾಶದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವರ್ಗೀಕರಣ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯಿಂದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

೧. **ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಇರ್ ನಂಜೀಮಾರಮ್ಮ, ಪಾರ್ವತಿ, ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಿ (ತಿಪಟೂರಮ್ಮ), ಕಣ್‌ಕಣಮ್ಮ, ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು, ಮಾರಮ್ಮ, ಗಂಗಮ್ಮ, ದೊಡ್ಡಮ್ಮ, ಸಪಲಮ್ಮ, ಭಗವತಿ, ಯಕ್ಷಿ ಬಿಸಿಲಮ್ಮ, ಯಮಾಯಿ, ಮಹಾಸತಿಕಲ್ಲು, ಪಟಾಲಮ್ಮ–ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ, ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ, ಮುತ್ತುಮಾರಿಯಮ್ಮ, ಅಣ್ಣಮ್ಮ, ಚಿಕ್ಕ ಉಡುಕಾತಿ, ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ, ಓಂಶಕ್ತಿ, ಬರಗೇರಮ್ಮ (ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ), ಮಾತಂಗಮ್ಮ, ಹಾಸನಾಂಬ, ಪರವಟಮ್ಮ, ಕೆಂಪಮ್ಮ, ಮಲಿಯವ್ವ, ಮಹಾಕಾಳಿ, ಕೋಡಮ್ಮ, ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಯಲ್ಲಮ್ಮ, ವಡ್ಡಮ್ಮ, ಬನಶಂಕರಮ್ಮ.

೨. **ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಹನುಮಂತ, ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್, ವೀರಭದ್ರ, ನವಗ್ರಹಗಳು, ಪುರದ ವೀರಭದ್ರ, ಗಾದ್ರಿಪಾಲ, ನಾಯಕ, ಸೇವಾಲಾಲ್–ಜುಂಜಪ್ಪ, ಹಾಸನದ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ–ಮೈಲಾರಪ್ಪ, ಕೆಳದಿಯ ಭೃಂಗಿ.

೩. **ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು–ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು** : ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು, ವೀರ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೊರ ಆವರಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮತ್ತು ಒಳ ಆವರಣದ ಬಳಕೆಯು ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಆಕಾರದ ಶಿಲೆಗಳ ಆರಾಧನೆ ಆಚರಣೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪ (ದುಂಡುಶಿಲ್ಪ), ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪ (ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ) ಇವುಗಳ ರಚನಾಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಅಳವಡಿಕೆಗಳ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟದೇವತೆಗಳ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಜನಪದ ದೇವತೆಗಳ ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಜನಪದದಿಂದ ಶಿಷ್ಟ ಆಚರಣೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಜನಪದರ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪ–ಅಲಂಕಾರಗಳ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಪರಿವಾರದವರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸಂಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಐದು

ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಮರಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನಾಗಿ, ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿ ರಚಿಸಿರುವುದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ ಕುರಿತಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಹಾಗೂ ತಾವು ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದ ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳನ್ನು, ಈ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೂಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮುಖಾಂತರ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೂಲ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಾಮಾಂಕಿತ ಜನಪದ ದೈವಗಳ, ಭೂತಗಳ, ವಿವಿಧ ಆಚರಣೆಗಳ ಮುಖವಾಡಗಳ, ರಥಗಳ, ಬಾಗಿಲುವಾಡಗಳ, ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳ, ಎತ್ತಿನಬಂಡಿ ಮತ್ತು ಬಳಸುವ ವಾಹನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ಮರಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ, ಬಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಫಲಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮ, ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿಗೂ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಈ ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪೂರಕ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ನೆಲದಮೂರ್ತಿ (ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಶಾಶ್ವತ ಪೂಜಾ ಮೂರ್ತಿ) ಮತ್ತು ಉತ್ಸವದ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪ ರಚನಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ಬಿಡಿ ಭಾಗಗಳ ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ಧ, ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧ ಕೆತ್ತನೆಯ ವಿಧಾನಗಳು, ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳ ರಚನಾ ವಿಧಾನಗಳು, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಆಚರಣೆ ಮತ್ತು ಶಾಶ್ವತ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಳಸುವ ಮಾಧ್ಯಮದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮೂಲವಸ್ತುವಿನ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಮರಗಳನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿಸಿ, ಪರಿಸರ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಆರೋಗ್ಯ ವಿಚಾರದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮಹತ್ವಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ದಿನಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯದೊಂದಿಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ವಿನ್ಯಾಸ, ಸಂಯೋಜನೆಗಳು, ಆಟಿಕೆಗಳು, ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ಕಥಾನಕ ನಿರೂಪಣೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಮಾನವನ ಸಹಜೀವನ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಜನಪದೀಯ ಸಂಯೋಜನೆ, ಸ್ಥಳಾವಕಾಶದ ಕಲ್ಪನೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಮೈವಳಿಕೆ, ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪಗಳ ಭಿತ್ತಿರೂಪಕಗಳ ವಿಸ್ತಾರ ಸಂಯೋಜನೆ, ಆಭರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತಾರದ ಪ್ರತಿರೂಪ ಅಚ್ಚುಗಳಲ್ಲಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಪೂರಕ ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಸಂಯೋಜನಾ ಬದ್ಧತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ರೂಪ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಅವಕಾಶ ಬದ್ಧ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗೊಂಡು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕಥಾಸ್ವರೂಪ ಹಿನ್ನಲೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಪಾತದ ಅವಕಾಶದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ವಿನ್ಯಾಸ, ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಕಲಾವಿದನ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮಾರಮ್ಮ ದೇವತೆಯ ಶಿಲ್ಪ ರಚನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮರಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ರೌದ್ರಾವತಾರದ ಮುಖ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವಂತಹ ದೇಹದ ರಚನೆ, ಕೈಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಯುಧಗಳು, ವಾಹನಗಳ ರೂಪಾಕಾರಗಳು, ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಸರಿಹೊಂದುವಂತೆಯೇ ಮರಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖರವಾದ ಬಣ್ಣಗಳ ಲೇಪನದಿಂದ, ಮೈವಳಿಕೆಯನ್ನು ನೈಜಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ರೂಪಿಸಿ, ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಧಾರಣೆಯನ್ನು ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಗಳ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆಯೇ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಯೋಜನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಹಲವಾರು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಂತೆಯೇ ಜನಪದರು ಆಚರಿಸುವ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿರುವ ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನಗಳಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ, ಜನಪದೀಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕೀಲುಕುದುರೆಗಳು, ಗಾರುಡಿ ಗೊಂಬೆಗಳು, ದೃಷ್ಟಿ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಸೂತ್ರದಗೊಂಬೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ, ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳೊಂದಿಗೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ರಚನಾ ಕ್ರಮದ ವಿಶೇಷಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಮರಗಳ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಮೂಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಕೀಲುಗೊಂಬೆ, ಗಾರುಡಿಗೊಂಬೆ, ಚಂದಾಳದ ಗೊಂಬೆ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಗೊಂಬೆ, ನಾಗಮಂಗಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳು ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ರಚನೆಗಳ ಆಚರಣೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೧. **ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಬನ್ನಿ ಮಹಾಂಕಾಳಮ್ಮ, ಗುಡ್ಡದ ರಂಗಾಪುರದ ಮಾರಮ್ಮ, ಗಡಿಮಾರಮ್ಮ, ಮದಕರಿ ಪುರದ ಮದ್ದೂರಮ್ಮ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಆದಿಶಕ್ತಿ ಚಾಮುಂಡಿ, ಪಿಳೇಕಮ್ಮ, ಸೋಮಾರಗಿತ್ತಿಯರು, ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಮಾರಮ್ಮ, ಹೆಣ್ಣೂರಿನ ದಂಧಮ್ಮ, ವರಲಕೊಂಡ ಸಫಲಮ್ಮ, ಸಲ್ತಾನಪೇಟೆಯ ಸಫಲಮ್ಮ, ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ ಗಂಗವ್ವ, ಸಂಕುಲಮ್ಮ, ಕೋಲಾರದ ಗಂಗಮ್ಮ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ಮಾರಮ್ಮ, ಮಾಲೂರಿನ ಪಟಾಲಮ್ಮ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ, ಚಿಕ್ಕು, ತಿಪಟೂರು ಮಾರಮ್ಮ, ದೇವೀ ಗೌರಿ, ಗೊಳ್ಳವ್ವ, ನಾಗಮಂಗಲದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ತಾಯಲೂರಿನ ಗಂಗಮ್ಮ, ಭದ್ರಕಾಳಿ

೨. **ಪುರುಷದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ರಾವಣ, ಕಾಮದೇವ, ಬೇತಾಳ, ಶೃಂಗಾರದ ಹರಕೆ ಗೊಂಬೆಗಳು.

೩. **ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಗಾರುಡಿ ಬೊಂಬೆ, ಬಸರೂರು ವೀರಭದ್ರ, ಕೆಳದಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹರಿಗೆಗಳು, ಸೋಮ, ಕರಿಯಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕೆಂಚಣ್ಣ, ಎಡವ ಮುರಾರಿ ಬಲವ ಮುರಾರಿ, ಚಂದಾಳದ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಬಾಗಿಲು ಮೇಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಾಗಮಂಗಲ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ರಥಗಳ ಮೇಲಿನ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ರಥಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅಭಿನಯ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿನ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕೀಲುಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಕಿನ್ನಾಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಬಿದಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗುಡಿಗಾರಿಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕರಾವಳಿ ಪ್ರದೇಶದ ಉರುಗಳು.

೪. **ದೇವರ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ನುಂಕೆಮಲೆ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ವಾಹನ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಹುಲಿವಾಹನ, ದಂಧಮ್ಮ ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ಪೌರಾಣಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಬಕಪಕ್ಷಿ, ಹಂಸವಾಹನ, ಕಾಮಧೇನು, ಪಾಂಚಜನ್ಯ ಇನ್ನು ಮುಂತಾದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಾಗಮಂಗಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಗುಡಿಗಾರರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶೈಲಿ ಮಹತ್ವದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದರು ತಯಾರಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯಾತ್ಮಕ ದೇವರುಗಳು, ಮುಖವಾಡಗಳು, ಅಲಂಕಾರಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಸೆಣಬಿನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಉತ್ಸವ-ಜಾತ್ರೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ, ಉತ್ಸವ ವಾಹನಗಳು, ಬೆದರು ಗೊಂಬೆಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಆರು

ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಲೋಹಮಾಧ್ಯಮದ ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ರಚಿಸಿರುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ, ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಆಚರಣೆ ಸಂದರ್ಭದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ದಿನಬಳಕೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಮೂಲ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ರೂಪರೇಷೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಲೋಹಗಳ ಎರಕದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಎರಕ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿಯೇ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ತ್ರಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ದ್ವಿಮಾನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹಾಗೂ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಇವುಗಳ ತಯಾರಿಕಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಸಲಕರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ದಾಖಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜನಪದೀಯ ಎರಕ ರೀತಿಯ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಇನ್ನಿತರೇ ಮುಂದುವರಿದ ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಎರಕ ಶೈಲಿಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಗಮಂಗಲದ ಜನಪದ ಲೋಹಶಿಲ್ಪಗಳ ಶೈಲಿ, ಮೈಸೂರು ಶೈಲಿ, ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ ಶೈಲಿ, ಗಾಜರಕೋಟ್-ಸುರಪುರ ವಿನ್ಯಾಸದ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಡೊಕ್ರಾ ಶೈಲಿ, ಘನರೂಪದ ಎರಕದ ಶೈಲಿ, ಟೊಳ್ಳಿನ

ರೂಪದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಲೋಹದ ಹಾಳೆಗಳ ಉಬ್ಬು ಶಿಲ್ಪ ತಯಾರಿಕಾ ಶೈಲಿ, ನೇರಮಾಧ್ಯಮದ ಅಚ್ಚು ಎರಕದ ಶೈಲಿ (ಸ್ಯಾಂಡ್ ಕಾಸ್ಟಿಂಗ್) ಮುಂತಾದ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸೌಂದರ್ಯ, ವೃತ್ತಿಮೂಲದ ಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿನ ಅಷ್ಟಲೋಹ, ಪಂಚಲೋಹ(ಮಿಶ್ರಲೋಹ), ತ್ರಿಲೋಹ, ದ್ವಿಲೋಹ, ಏಕಲೋಹದ ಎರಕಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಕದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಸಂವಾಹಕ ಮೂಲವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲದೇ,ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೧. **ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತಾ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾರಮ್ಮ, ನಾಗಮುಕುಟ, ಉತ್ಸವಾಂಬ, ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ, ಕೆಂಚಮ್ಮ, ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಪಟ್ಟ, ಪರವಟಮ್ಮ,ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ, ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ, ಕೋಲಾರಮ್ಮ, ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದುರ್ಗದ ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ, ಜೈನಮ್ಮ (ಜೇನಮ್ಮ), ಉಂತೂರಮ್ಮ, ಬರಗೇರಮ್ಮ, ನೃತ್ಯಗಾರ್ತಿಯರು, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿವೆ.

೨. **ಪುರುಷ ದೇವರ ಶಿಲ್ಪಗಳ** : ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ ಕಂಡಾಯಗಳು, ವೀರಭದ್ರ, ರಾವಣ ಮೂರ್ತಿ, ಮುನೇಶ್ವರ, ಭೂತಪ್ಪ, ವೀರಭದ್ರ, ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಮುತ್ತತ್ತಿರಾಯ, ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಮಲೆ ಮಹಾದೇಶ್ವರ, ಶೂಲದ ಬೀರಪ್ಪ, ವೀರತಿಪ್ಪಣ್ಣ ಪರಿವಾರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗಾಜರಕೋಟ್ ಲೋಹದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪಂಜೆಗಳು, ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೩. **ದೇವರುಗಳ ವಾಹನ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಇದರಲ್ಲಿ ಹುಲಿವಾಹನ, ಗರುಡ ವಾಹನ, ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಾಹನಗಳು ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆ ಇದೆ.

೪. **ಸಂಕೀರ್ಣ ವಿನ್ಯಾಸದ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ನಾರೀಶ್ವರ ಶಿಲ್ಪದ ಚರ್ಚೆ ಇದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ಚಕ್ರ, ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ದ್ರೌಪದಿ ಕರಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ ದೃಷ್ಟಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕಂಡಾಯಗಳ ಕುರಿತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನವಿದೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕುರಿತಾದ ಕಥೆ, ಐತಿಹ್ಯ, ಅವುಗಳ ಕಲಾತ್ಮಕ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ದೃಶ್ಯಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳ ಕುರಿತಾದ ಚರ್ಚೆ ಇದೆ.

ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿಗಳ ವಿಶೇಷ ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಥಾರೂಪಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊಂದಿಗೆ, ಪ್ರಭಾವಳಿಗಳು, ಮುಖವಾಡಗಳು, ಪರಿವಾರದ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಆಭರಣಗಳ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ನೆಲದ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಉತ್ಸವದ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಜನಾ ವೈಖರಿಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು, ಕಂಬಗಳ ಹೊದಿಕೆಯ ಕವಚಗಳು, ಆಯುಧಗಳು, ಗೃಹಬಳಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಏಳು

ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣೆ

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪರಿಚಿತ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೋಲುವಂತಹ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಚಿಸಿರುವ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ ಕಲಾವಿದರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಪ್ರೇರಣೆ, ಶೈಲಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಸ್ತುನಿಷ್ಟ ವಿಚಾರ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಸಂಕೀರ್ಣ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳ

ತಯಾರು ಮಾಡುವ ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆಯ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯು ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜನಪದೀಯವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವಿಧ ಉದಾಹರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ಉದ್ದೇಶಿತ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲಾವಿದರ ಆಶಯಗಳ ಉದ್ಧೇಶಿತ ಜನಪದ ಶೈಲಿ ಪ್ರೇರಿತ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಭಿನ್ನತೆಗಳು ಹೇಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ : ಎಂಟು

ಸಮಾರೋಪ

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾದಂತಹ, ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶಗಳು ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಾರಗೊಂಡಿದ್ದು, ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಏಳನೇ ಅಧ್ಯಾಯದವರೆಗೆ ನಡೆಸಿರುವ ಅಧ್ಯಯನ, ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ, ಸಾಧಕ–ಬಾಧಕಗಳು, ಚರ್ಚೆ, ವಿಮರ್ಶೆ, ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳ ಸಾರಾಂಶಗಳ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳ ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ಸಮಾಲೋಚನೆಗಳು ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳು

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದು, ಹಲವಾರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಏಕಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಇತರೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಆಂದ್ರಪ್ರದೇಶ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕೇರಳ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಮೀಕರಣ ಹತ್ತಿರ ಸಂಬಂಧದ ಹಿಂದೂ ದೇಶವಾದ ನೇಪಾಳದ ರಾಜಧಾನಿ ಕಠ್ಮಂಡು ಮತ್ತಿತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

* ದಾವಣಗೆರೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಪ್ರಭಾವ ಹಾಗೂ ಆಚರಣೆಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯು ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಕೆಲವು ದೈವೀ ಸಂಬಂಧ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಾವಳಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಭೂಪಾಲ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಭಾವ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ತುಮಕೂರು, ಹಾಸನ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆ ಇದ್ದು, ಮೈಸೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಕೋಲಾರ, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗಡಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಆಚರಣೆ, ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಸಾಮ್ಯತೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದ ಆಚರಣೆ, ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೇರಳದ ಆಚರಣೆ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

* ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಚಂದಾಳದ ಬೊಂಬೆಗಳು, ಚೆನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಉರುಗಳು, ಕಾಷ್ಠಶಿಲ್ಪಗಳು, ದಾರುಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶೃಂಗಾರದ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು, ಗಾರುಡಿ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಕೀಲು ಕುದುರೆಗಳು, ಬೆದರು ಬೊಂಬೆಗಳು, ರಥಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲದೇವರುಗಳು, ಗೋಕಲ್ಲುಗಳು, ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು ಒಕ್ಕೆಕಲ್ಲು, ಪೆಣ್ಬುಯಿಲ್ ಮುಂತಾದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ.

* ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಯಾಧಾರಿತ ದೃಷ್ಟಿ ಗೊಂಬೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲುಗಳು, ಹಸೆಮಣೆ, ತೋರು ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭ ಶಕುನದ ಕಥೆ, ಐತಿಹ್ಯ ಹೇಳುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು,

ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಜನಪದೀಯ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ರೂಪ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಔಚಿತ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಗೌರವವಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೂಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಕೋಲಾರ ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೇರಳದ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದರೂ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪ ಹಾಗೂ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನದೇ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರುತ್ತದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆ, ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಆಚರಣೆಗಳು, ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಗಳೂ ಕೆಲವು ಸಾಮ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

* ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತಹ ರೂಪವನ್ನು ಆಕಾರವನ್ನು, ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ರೂಪದ ವಿಶೇಷಗಳೇ ದೇವತೆಯ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಹಾಗೆ ವಿವರಿಸುವ ಕೆತ್ತನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜನಪದರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ದುಃಖ ದುಮ್ಮಾನಗಳನ್ನು, ಉಲ್ಲಾಸ ಸಂಭ್ರಮಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

* ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ರೂಪ ಅಥವಾ ಆಕಾರವನ್ನು ಒಂದು ಗುಂಡಿಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಹುತ್ತ ಅಥವಾ ಮರದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಮಾನವಾಕೃತಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗುವಂತಹ ಪರಿಪಾಠವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮೇಣ ಶಿಷ್ಟ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪರೂಪಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪೂರ್ಣಾಕಾರವನ್ನು ಹರಕೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ದೇವತೆಗಳು ಮೂಲಾಕಾರಗಳಿಗೆ ಭಂಗ ಬಾರದಂತೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯ ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಡಿಗೇರಮ್ಮ, ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು.

* ಜನಪದರ ಗರ್ಭದಿಂದ ತಲೆತಲಾಂತರಗಳಿಂದ ತಂದೆಯಿಂದ ಮಗನಿಗೆ, ಮಗನಿಂದ ಮೊಮ್ಮಗನಿಗೆ, ಪೂರ್ವಿಕರಿಂದ ಮುಂದಿನವರೆಗೆ ಬೆಳದು ಬಂದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಜನಪದ ಶೈಲಿಯು ಕಾಲಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕರಕುಶಲ ಮರುಪ್ರತಿ ವೃತ್ತಿಗೆ ಒದಗಿಕೊಂಡ ಬದುಕಿನ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳ ಜೊತೆಗಿನ ಸಮಾಜಿಕ ನಡೆಯಡೆಗೆ ಸವೆಸಿಕೊಂಡ ದೀರ್ಘ ಪಯಣದ ಹಂತ ಹಂತಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನ ಗುರುತಿಸಿದೆ.

* ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾರತವು ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಾದ ನಗರಗಳಿಂದ ಶೋಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ನಗರದ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣವು ವಿಜೃಂಭಿಸಿ ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮದ ಕಸುಬು–ಉಪಕಸುಬುಗಳು ಕಡೆಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ನಗರೀಕರಣ, ಕೈಗಾರೀಕರಣ, ಆರ್ಥಿಕ ಉದಾರೀಕರಣ ನೆಲೆಗಳು ಈ ಹೊತ್ತು ದುಡಿಯುವ ವರ್ಗವನ್ನು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅಡಿ ಇಡುತ್ತಿವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಪರ್ಧಾತ್ಮಕ, ಜಾಗತೀಕರಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪವು ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಣಗಾಡುತ್ತ ಬೇಡಿಕೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಒಳಗಾಗಿ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಅಗತ್ಯದಂತೆ ಶಿಷ್ಟದೆಡೆಗೂ ಸರ್ವರೀತಿಯ ಆಕರ್ಷಕ ರೂಪಗಳ ಲಾಲಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗಿರುವುದರ ಮಹತ್ವ ರೂಪಾಂತರಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅಧ್ಯಯನ ಗಮನಹರಿಸಿದೆ.

* ಜಾನಪದ ನಮ್ಮ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾರವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಬಹು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ನಿಧಿಯಾದುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಅನೇಕ ಆಚಾರ, ವಿಚಾರ, ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಮೇಲೂ ಅದರ ಹಿಡಿತವಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಚಿಂತನೆ, ಮರುಚಿಂತನೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ನಡೆದಷ್ಟು ಅಪೂರ್ವವೆಂಬಂತೆಯೇ ತೋರುತ್ತಿರುವುದು ಅದರ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಸಮಾಜದ ಕೊಡುಗೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆಯಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಶಿಕ್ಷಿತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ಸವಕಲು ರೂಪಗಳು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಕಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಷಯಗಳೊಡನೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನು ಕಲಾಪ್ರೇಮಿಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂತೋಷಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಂವೇದಿಸುವುದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ "ಜಾಗತೀಕರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಅದರ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನವಾದ ಜನಪದರು ಎರಡನ್ನೂ ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಜಾನಪದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಇಂದು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನಿಗಾವಹಿಸಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕವಿದೆ. ಜನಶಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರ ಶ್ರಮ ಕಾಲಕಸವಾಗಿ ಕುಶಲಕಾರರು, ಶಿಲ್ಪಕಾರರು ಸವಲತ್ತುಗಳಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಗೊಂಬೆ, ಮಡಿಕೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಕೌದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕೈಗಳು ಹಿಡಿಕೂಳಿಗಾಗಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿವೆ. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಕೃಷಿ ಉತ್ಪಾದನೆಯ ಹೆಚ್ಚಳ ಮತ್ತು ವಾರ್ಧ್ವಮುಖಿ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಜಾನಪದದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಲ್ಲಟಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಜನಪದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕಿನ ಮೇಲಾಗುವ ಪ್ರಭಾವಗಳು, ಜಾನಪದದ ಮುಂದುವರಿದ, ಬದಲಾದ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುವ ರೀತಿ, ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮರು ಹುಟ್ಟು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಳವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಗು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ" ಎಂಬ ಡಾ. ಚಕ್ಕರೆ ಶಿವಶಂಕರ್ ಅವರ ಮಾತುಗಳು ಸಮಯೋಚಿತವಾದ ವಿಚಾರಗಳೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಾನಪದದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು, ಅಧ್ಯಯನಕಾರರು, ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು, ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಷಯಗಳ ಸಂಶೋಧಕರುಗಳೂ ಕಲಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ, ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಲ್ಪಕಾರರು, ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದ ಮಹನೀಯರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ, ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೊಸ ವಿಚಾರಧಾರೆಯೊಂದಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

****

ಅನುಬಂಧಗಳು

ಸಂಕ್ಷೇಪಗಳು

೦೧. ಮಾ.ಗಂ.ಜಾ.ಸಂ.ಮೈ.	ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಮೈಸೂರು
೦೨. ಜಾ.ಲೋ.ರಾ.	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೦೩. ಚಿ.ಕ.ಪ.	ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು
೦೪. ಗ್ರಾ.ಜಿ.	ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆ
೦೫. ಎಂ.ಜಿ.ರಸ್ತೆ	ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿ ರಸ್ತೆ
೦೬. ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್.	ಕೋಲಾರ ಗೋಲ್ಡ್ ಮೈನ್ ಫೀಲ್ಡ್
೦೭. ಮ.ವ.ಸಂ.	ಮಂಜೂಷಾ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳ
೦೮. ಕಾ.ಎಂ.ಎಂ.ಜಿ.ರಸ್ತೆ	ಕಾವೇರಿ ಎಂಪೋರಿಯಂ, ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿ ರಸ್ತೆ
೦೯. ಮ.ಬೋ.ದೊ.	ಮಸಿಯ ಬೋವಿಯ ದೊಡ್ಡಿ
೧೦. ದ.ಕ.	ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೧. ಮ.ಮ.ಬೆಟ್ಟ	ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರಬೆಟ್ಟ
೧೨. ರಿ.ಮಾ.ಮ.ಬೆಂ.	ರಿಲಯನ್ಸ್ ಮಾರಾಟ ಮಳಿಗೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೩. ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.	ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೪. ಜೀಶಂಪ	ಜೀ.ಶಂ.ಪರಮಶಿವಯ್ಯ
೧೫. ಚಾ.ಜಿ.	ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೬. ಚಿ.ಜಿ.	ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೭. ಕೊ.ತಾ.ಚಾ.ಜಿ.	ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲೂಕು, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೮. ಪೊ.ಗೋ.ತಾ.ಕೊ.ಜಿ.	ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ, ಗೋಣಿಕೊಪ್ಪ ತಾಲೂಕು, ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ
೧೯. ಚೆ.ತಾ.ರಾ.ಜಿ.	ಚೆನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾಲೂಕು, ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ
೨೦. ಬಾ.ತಾ.ಚಿ.ಜಿ.	ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ
೨೧. ಬೆಂ.ಪೂ.ತಾ.ಬೆಂ.ನ.ಜಿ	ಬೆಂಗಳೂರು ಪೂರ್ವ ತಾಲೂಕು, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ
೨೨. ಸು.ಛ.ರ.ಬೆಂ.	ಸುಭೇದಾರ ಛತ್ರಂ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೨೩. ಮೊ.ತಾ.ಚಿ.ಜಿ.	ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲೂಕು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ
೨೪. ಚಂ.ಸೊ.ತಾ.ಶಿ.ಜಿ.	ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ, ಸೊರಬ ತಾಲೂಕು, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ
೨೫. ಜೆ.ಸಿ.ರಸ್ತೆ	ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ರಸ್ತೆ
೨೬. ನಾ.ಕೊ.ಜಿ.	ನಾಗರಹೊಳೆ, ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ
೨೭. ಚ.ತ.ಚಿ.ಜಿ.	ಚಳ್ಳಕೇರೆ, ತಾಲೂಕು ಚಿ.ಜಿ.
೨೮. ಹ.ತಾ.ದಾ.ಜಿ	ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು, ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆ
೨೯. ಮಾ.ಕೋ.ಜಿ.	ಮಾಲೂರು, ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ
೩೦. ಮೆ.ಉ.ಜಿ.	ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ, ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೩೧. ದ್ವಿ	ದ್ವಿಮಾನ
೩೨. ತ್ರಿ	ತ್ರಿಮಾನ

ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳ ವಿವರಗಳು

ಕ್ರ.ಸಂ.	ಶಿಲ್ಪದ ಹೆಸರು	ಸ್ಥಳ
೧	ದಂಧಮ್ಮ	ಹೆಣ್ಣೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು ಉತ್ತರ ತಾಲೂಕು
೨	ದುರುಗಮ್ಮ	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ, ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕು, ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆ
೩	ಮಾರಮ್ಮ	ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೪	ಮಾರಮನ್ಮಕೇಲು	ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ನಗರ
೫	ಕಾಟೇರಮ್ಮ	ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೬	ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು	ಜಾನಪದ ಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೭	ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು	ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು
೮	ಮದ್ದೂರಮ್ಮ	ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು
೮/೨	ತಾಯಿ ಗೌರಿ	ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ದಾವಣಗೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆ
೯	ಸಫಲಮ್ಮ	ವರಲಕೊಂಡ, ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೦	ಪಿಳೇಕಮ್ಮ	ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೧೧	ಹೋಳಿಗಮ್ಮ	ನೇರಳೆಹಳ್ಳಿ, ಚಳ್ಳಕೆರೆ ತಾ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿ.
೧೨	ಪಟಾಲಮ್ಮ-ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ	ಮಾಲೂರು, ಕೋಲಾರ ಜಿ.
೧೩	ಕೋಲಾರಮ್ಮ	ಕೋಲಾರ
೧೪	ಗಣಪತಿ	ಹುತ್ತೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿ.
೧೫	ಜೋಕುಮಾರ ಸ್ವಾಮಿ	ಹರಪನಹಳ್ಳಿ – ತಾಲ್ಲೂಕು
೧೬	ಪರಮೇಶ್ವರ	ಲೋಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿ.
೧೭	ಹನುಮಂತ	ಲೋಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿ.
೧೮	ವಿಷ್ಣು	ಲೋಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿ.
೧೯	ಗರುಡ ವಾಹನ	ಲೋಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿ.
೨೦	ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ	ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು
೨೧	ಬೇತಾಳ	ಹೊಂಗನೂರು, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ತಾ. ರಾಮನಗರ ಜಿ.
೨೨	ಶನೀಶ್ವರ	ಒಡೆಯರ ಪಾಳ್ಯ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿ.
೨೩	ದೃಷ್ಟಿಬೊಂಬೆಗಳು	೧. ಲೊಕ್ಕೊನಹಳ್ಳಿ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಚಾ. ಜಿ. ೨. ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ಬೆಂಗಳೂರು ೩. ಮೈಸೂರು
೨೪	ದೃಷ್ಟಿಬೊಂಬೆಗಳು	ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೨೪/೨	ದೃಷ್ಟಿಬೊಂಬೆಗಳು	ದಾವಣಗೆರೆ
೨೫	ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿಗಳು	ಕಿರ್ಗೂರು, ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ, ಕೊಡಗು
೨೬	ಬಲಿಪೀಠ, ಕಾಡ್ಲ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್	ಕಿರ್ಗೂರು, ಪೊ. ಕೊಡಗು
೨೭	ಕಾಡ್ಲ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಗರ್ಭಗುಡಿ ಯಲ್ಲಿರುವ ಬೇಟೇಕಾರ ನಾಯಿಗಳು	ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ, ಕೊಡಗು
೨೮	ಕಾಡ್ಲ ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್ ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿಗಳು, ಹಂದಿ, ಹಸು	ವೀರರಾಜಪೇಟೆ, ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆ
೨೯	ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಾಶಿ, ಚಾಮಡ್‌ಕಾಪು ಆಯ್ಯಪ್ಪ ದೇವಸ್ಥಾನ	ಬೋಳಾರ್‌ಗೇಟ್, ಗೋಣಿಕೊಪ್ಪ ತಾ. ಕೊ.ಜಿ.
೩೦	ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟ, ಬೇಟೆಕಾರನಾಯಿ, ಹರಕೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು.	ಪೊನ್ನಂಪೇಟೆ ತಾ. ಕೊ.ಜಿ.
೩೧	ಬೇಟೆಕಾರ ನಾಯಿ–ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು	ತಿತ್ತಿಮತ್ತಿ, ಗೋಣಿಕೊಪ್ಪ, ತಾ. ಕೊ.ಜಿ.

೩೨	ಹರಪ್ಪ–ಮೆಹೆಂಜೋದಾರ ಕಾಲದ ಆಟಿಕೆ ಕುದುರೆ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಗುಜರಾತ್
೩೩	ಹರಪ್ಪ–ಮೆಹೆಂಜೋದಾರ ಕಾಲದ ಆಟಿಕೆ ನಾಯಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಗುಜರಾತ್
೩೪	ಹರಪ್ಪ–ಮೆಹೆಂಜೋದಾರ ಕಾಲದ ಆಟಿಕೆ ನಾಯಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಗುಜರಾತ್
೩೫	ಕುದುರೆವಾಹನಗಳು, ಮುನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ	ಡೈರಿಸರ್ಕಲ್, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೩೬	ಕಾಮಧೇನು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾ. ಜಿ.
೩೬/೨	ಅಲಂಕಾರದ ಆನೆ ಶಿಲ್ಪ	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ
೩೭	ಭವಾನಿ	ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೩೮	ಉಡುಕಾತಿ	ಹುತ್ತೂರು, ಕೊ. ಚಾ.ಜಿ.
೩೯	ಕೋಲಾರಮ್ಮ – ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪ	ಕೋಲಾರ
೪೦	ಬೇತಾಳ, ಮಾಟಮಂತ್ರ ಶಿಲ್ಪ	ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾ. ಚಿ. ಜಿ.
೪೧	ಅಂತಿಮ ಪೂಜೆಯ ಬೇತಾಳ, ಮಾಟಮಂತ್ರ ಶಿಲ್ಪ	ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾ. ಚಿ. ಜಿ.
೪೨	ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ, ಐನಾರಪ್ಪ ಕುದುರೆ ವಾಹನಗಳು	ಬೆಳಕವಾಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು
೪೩	ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ, ಐನಾರಪ್ಪ ವಾಹನ	ಬೆಳಕವಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು
೪೪	ಕರಪ್ಪುಸ್ವಾಮಿ,	ಬೆಳಕವಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು.
೪೫	ಭೈರವ, ಐನಾರಪ್ಪನ ಸೇವಕ	ಬೆಳಕವಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು.

******

ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳ ವಿವರಗಳು

ಕ್ರ.ಸಂ.	ಶಿಲ್ಪದ ಹೆಸರು	ಸ್ಥಳ
೧	ಇರ್ ನಂಜೀಮಾರಮ್ಮ	ಮಸಿಯ ಬೋವಿಯ ದೊಡ್ಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಚಾ.ಜಿ.
೨	ಪಾರ್ವತಿ, ಪಂಚಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ	ತಿಪಟೂರು ನಗರ
೩	ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಿ (ತಿಪಮಾರಮ್ಮ)	ತಿಪಟೂರು ನಗರ
೪	ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು ಮತ್ತು ಗಣೇಶ	ಕೆಳದಿ, ಸಾಗರ ತಾ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿ.
೫	ಮಾರಮ್ಮ	ಶ್ರೀರಾಂಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೬	ಮಾರಮ್ಮ	ಚೌಡೇಶ್ವರಿ ಕಾಲೋನಿ, ಅರಣ್ಯವಲಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೭	ಗಂಗಮ್ಮ (ದುಂಡು ಶಿಲ್ಪ) ನಾಗರಕಲ್ಲು (ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ) ಬಸವ (ದುಂ.ಶಿ)	ಹಡಗಲಿ, ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೮	ಕಣ್‌ಕಣಮ್ಮ, ಭೂತಪ್ಪ, ವೀರರಾಯ, ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ,	ತಿಪಟೂರು ನಗರ
೯	ದೊಡ್ಡಮ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರ	ಶ್ಯಾಮನೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ
೧೦	ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು,	ಮುನೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ನಂದಿರಸ್ತೆ, ದೇವನಹಳ್ಳಿ ತಾ.
೧೧	ಸಪಲಮ್ಮ	ಕದಿರೇನ ಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೧೨	ಭಗವತಿ	ಇರ್ಪುರಸ್ತೆ, ಕೊಡುಗು ಜಿ.
೧೩	ಯಕ್ಷಿ (ದ್ವಿಮಾನ)	ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಸೊ.ತಾ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೪	ಬಿಸಿಲಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳು	ಕೋಡಂಬಳ್ಳಿ, ಮಂಡ್ಯಜಿಲ್ಲೆ
೧೫	ಬಿಸಿಲಮ್ಮ	ಕೋಡಂಬಳ್ಳಿ, ಮಂಡ್ಯಜಿಲ್ಲೆ
೧೬	ಯಮಾಯಿ	ಔಂದ್, ಸತಾರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
೧೭	ಮಹಾಸತಿಕಲ್ಲು,	ಚೌಡ್ಲು ಗ್ರಾಮ, ಸೋಮವಾರ ಪೇಟೆ ತಾ. ಕೊ.ಜಿ.
೧೮	ಕತ್ತಿಮಾರಮ್ಮ ಸ್ತಂಭ,	ನಂದಿರಸ್ತೆ, ಬೆಂ. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೯	ವೀರಗಲ್ಲು, ಬಿಸಿಲು ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ದೊಡ್ಡಮಾವಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೨೦	ವೀರ ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು	ಕೈದಾಳ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ
೨೧	ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು	ಹೊಂಗನೂರು, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ ರಾ.ಜಿ.
೨೨	ಮಹಾಸತಿ ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು,	ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೨೩	ಮಹಾಸತಿ ಒಕ್ಕೈಕಲ್ಲು,	ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೨೪	ವೀರಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು	ಜಾನಪದ ಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೨೫	ವೀರ ಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು	ಜಾನಪದ ಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೨೬	ಮಾಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲು	ಉರುಳಿಗಂಗನ ಹಳ್ಳಿ, ಮಂಡ್ಯಜಿಲ್ಲೆ
೨೭	ವೀರಮಾಸ್ತಿಕಲ್ಲು	ಬಿಳಿಶಿವಾಲೆ, ಬೆಂ.ಪೂ.ತಾ. ಬೆಂ.ನ.ಜಿ.
೨೮	ವೀರ ಮಹಾಸತಿಗಲ್ಲು	ಬಿಳಿಶಿವಾಲೆ, ಬೆಂ.ಪೂ.ತಾ. ಬೆಂ.ನ.ಜಿ.
೨೯	ಮೂಲ ವಿಗ್ರಹ, ಪಟಾಲಮ್ಮ–ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮಗುಡಿ,	ಮಾಲೂರು, ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆ.
೩೦	ಮುಕ್ತಮಾರಿಯಮ್ಮ	ಶ್ರೀ ರಾಮಪುರ ಬೆಂಗಳೂರು
೩೧	ಕರುಮಾರಿಯಮ್ಮ ಮುಖ್ಯಮೂರ್ತಿ	ಶ್ರೀರಾಂಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೩೨	ಅಣ್ಣಮ್ಮ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆ	ಸುಬೇದಾರ ಛತ್ರಂ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೩೩	ಅಣ್ಣಮ್ಮ ಮೂಲದೇವತೆ	ಸುಬೇದಾರ ಛತ್ರಂ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

೩೪	ಮಾರಮ್ಮ	ಮಾಲೂರು, ಕೋಲಾರಜಿಲ್ಲೆ
೩೫	ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ	ಗಂಡುಗಲಿ ಮದಕರಿಮನೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
೩೬	ಗಂಗಮ್ಮ	ಅರಮನೆ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೩೭	ದೊಡ್ಡಮ್ಮ	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ, ದಾ.ಜಿ.
೩೮	ಯಮಾಯಿ	ಔಂದ, ಸ.ಜಿ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
೩೯	ಕೆಂಪಮ್ಮದೇವಿ (ಬೆಣ್ಣೆ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ)	ತಿಪಟೂರು ನಗರ
೪೦	ಚಿಕ್ಕ ಉಡುಗಾತಿ	ಹುತ್ತೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು
೪೧	ಚೌಡೇಶ್ವರಿ	ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೪೨	ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ	ಕಬ್ಬಾಳು, ಕನಕಪುರ, ರಾ.ಜಿ.
೪೩	ಮಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀ	ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
೪೪	ಅಣ್ಣಮ್ಮ	ಸು.ಛತ್ರಂ. ರಸ್ತೆ, ಬೆಂ.ನ.
೪೫	ದನದಮ್ಮ	ಕದಿರೇನ ಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೪೬	ಓಂಶಕ್ತಿ	ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೪೬/೨	ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರು	ನವಿಲೇರಿ, ನಂದಿರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆ.
೪೭	ಬರಗೇರಮ್ಮ (ಉದ್ಭವ ಮೂರ್ತಿ)	ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ನಗರ
೪೮	ಪಾಣೀಪೀಠ, ಅಗೋರೇಶ್ವರನಾಥ ದೇವಾಲಯ	ನುಂಕೆಮಲೆ, ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
೪೯	ಮುತ್ತುಮಾರಿಯಮ್ಮ	ಶ್ರೀರಾಂಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೫೦	ಪಾರ್ವತಿ	ಇಕ್ಕೇರಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿ.
೫೧	ಮಾತಂಗಮ್ಮ	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ, ದಾವಣಗೆರೆ
೫೨	ಮಾರಮ್ಮ	ಲೊಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಚಾ.ಜಿ.
೫೩	ಹನುಮಂತ (ದ್ವಿಮಾನ)	ಹೆತ್ತೇನಹಳ್ಳಿ, ತುಮಕೂರು ಜಿ.
೫೪	ಹನುಮಂತ (ದ್ವಿಮಾನ)	ಮುತ್ತತ್ತಿ, ಮಂಡ್ಯಜಿಲ್ಲೆ
೫೫	ಶ್ರೀ ವೀರಾಂಜನೇಯ ಸ್ವಾಮಿ, ಶ್ರೀ ಸುಗ್ರೀವ, ರಂಗನಾಥಪುರ	ಬ್ಲಫ್ ದರ್ಗಾರಸ್ತೆ, ಮಂಡ್ಯ ಜಿ.
೫೬	ಆಂಜನೇಯ (ದ್ವಿ)	ನುಂಕೇಮಲೆ, ಮೊ.ತಾ., ಚಿ.ಜಿ.
೫೭	ಹಾಸನಾಂಬ (ಉದ್ಭವಮೂರ್ತಿಗಳು)	ಹಾಸನ ನಗರ
೫೮	ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ (ಹಾಸನಾಂಬ)	ಹಾಸನ ನಗರ
೫೯	ಹಾಸನಾಂಬ (ಉದ್ಭವಮೂರ್ತಿಗಳು)	ಹಾಸನ ನಗರ
೬೦	ಅಯ್ಯಪ್ಪನ್	ಕೊಳತ್ತೊಡು, ಕೊಡಗು
೬೧	ಶನಮಹಾರಾಜ	ಮಸಿಯ ಬೋವಿಯ ದೊಡ್ಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾಲ್ಲೂಕು
೬೨	ವೀರಭದ್ರ, ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ, ಸೊ.ತಾ. ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿ.
೬೩	ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ, ಪರವಟಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ಉರುಗಂಪೇಟೆ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್. ಕೊ.ಜಿ.
೬೪	ನವಗ್ರಹಗಳು (ಐದು ಇವೆ)	ಒಡೆಯರ ಪಾಳ್ಯ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ, ಚಾ.ಜಿ.
೬೫	ಪರವಟಮ್ಮ	ಉರುಗಂಪೇಟೆ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್. ಕೊ.ಜಿ.
೬೬	ಕರಿಯಮ್ಮ (ಕೆಂಪಮ್ಮ)	ಮಲ್ಲಾಪುರ ಗೊಲ್ಲರಹಟ್ಟಿ
೬೭	ಬೆತ್ತಲೆ ಶಿಲ್ಪ, ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಲಾಯ	ತಿಪಟೂರು.
೬೮	ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ	ಸಿದ್ಧನಕೊಳ್ಳ, ಬಾದಾಮಿ.
೬೯	ಯಕ್ಷಿ	ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.
೭೦	ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ	ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು.

೭೧	ಮಲಿಯುವ್ವ	ನುಂಕೆಮಲೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.
೭೨	ಯಕ್ಷಿ	ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಚ್ಯಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.
೭೩	ಯಕ್ಷಿ	ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಚ್ಯಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ.
೭೪	ಮಹಾಸತಿಕಲ್ಲು,	ಟೆನ್ನಿಸ್ ಕ್ರೀಡಾಂಗಣ, ಕಬ್ಬನ್ ಪಾರ್ಕ್, ಬೆಂಗಳೂರು.
೭೫	ವೀರಗಲ್ಲು,	ಕೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರಾಚ್ಯಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ, ಶಿಕಾರಿಪುರ ತಾ. ಶಿ.ಜಿ.
೭೬	ಮಹಾಕಾಳಿ	ತಳಗ ರಸ್ತೆ, ಕೆರೆದಂಡೆ, ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ.
೭೭	ಪುರದ ವೀರಭದ್ರ	ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ.
೭೮	ನಾಗ ಕಲ್ಲುಗಳು	ಜೆ.ಸಿ.ರಸ್ತೆ, ರವೀಂದ್ರ ಕಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರ ಎದುರು, ಬೆಂಗಳೂರು
೭೯	ವಡ್ಡಮ್ಮ	ಶಿವಳ್ಳಿ ಕತ್ರಿ, ಕೆರೆದಂಡೆ ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ
೮೦	ವೀರಗಲ್ಲು, ಚಂಗ್ವಾಳರ ಕಾಲದ್ದು.	ನಾಗರಹೊಳೆ, ಕೊ.ಜಿ.
೮೧	ವೀರಗಲ್ಲು(ದ್ವಿ) ಚೋಳರ ಕಾಲದ್ದು	ಕೋಲಾರ ನಗರ
೮೨	ಗಾದರಿ ಪಾಲನಾಯಕ	ನೇಗಳಟ್ಟಿ ನುಂಕೆಮಲೆರಸ್ತೆ, ಮೊ.ತಾ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿ.
೮೩	ವೀರಗಲ್ಲು	ಕೋಲಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಕೋಲಾರ ನಗರ
೮೪	ವೀರಭದ್ರ, ಮಹಾಕಾಲ	ಹನುಮಾನ್ ದೊಕ ಕಠ್ಮಂಡು ನಗರ ನೇಪಾಳ
೮೫	ಆಂಜನೇಯ (ದ್ವಿ)	ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಲಾಯ ಆವರಣ ಹೆತ್ತೇನಹಳ್ಳಿ, ತುಮಕೂರು
೮೬	ಆಂಜನೇಯ (ದ್ವಿ–೨)	ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಲಾಯ ಆವರಣ ಹೆತ್ತೇನಹಳ್ಳಿ, ತುಮಕೂರು
೮೭	ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪ – ೧	ಉಚ್ಚಂಗಿ ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕೋಟೆ ಬೀದಿ
೮೮	ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪ – ೨, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದೇವಾಲಯ	ಉಚ್ಚಂಗಿ ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕೋಟೆ ಬೀದಿ
೮೯	ನಗ್ನ ಶಿಲ್ಪ – ೩, ಉಚ್ಚಂಗಿ ದೇವಾಲಯ	ಉಚ್ಚಂಗಿ ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕೋಟೆ ಬೀದಿ
೯೦	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ – ೧	ಕಾಳಿಕ ದೇವಾಲಯ ಕಂಗುಂದಿ, ಕುಪ್ಪಂ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
೯೧	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ – ೨	ಕಾಳಿಕ ದೇವಾಲಯ ಕಂಗುಂದಿ, ಕುಪ್ಪಂ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
೯೨	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ – ೩	ಕಾಳಿಕ ದೇವಾಲಯ ಕಂಗುಂದಿ, ಕುಪ್ಪಂ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
೯೩	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ – ೪	ಕಾಳಿಕ ದೇವಾಲಯ ಕಂಗುಂದಿ, ಕುಪ್ಪಂ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
೯೪	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ – ೫	ಕಾಳಿಕ ದೇವಾಲಯ ಕಂಗುಂದಿ, ಕುಪ್ಪಂ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
೯೫	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ – ೬	ಕಾಳಿಕ ದೇವಾಲಯ ಕಂಗುಂದಿ, ಕುಪ್ಪಂ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
೯೬	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ – ೭	ಕಾಳಿಕ ದೇವಾಲಯ ಕಂಗುಂದಿ, ಕುಪ್ಪಂ, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ
೯೭	ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ	ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು
೯೮	ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ	ಸಿದ್ಧನಕೊಳ್ಳ, ಬಾದಾಮಿ, ಬಾ.ಜಿ.
೯೯	ವಡ್ಡಮ್ಮ / ವಡ್ಡರಚೌಡಿ (ಮನ್ಮಥ, ರತಿ)	ಉಳವಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೦೦	ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ	ಕೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರಾಚ್ಯಾವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಬಾದಾಮಿ
೧೦೧	ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ, ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ	ಬೀಳಗಿ, ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೦೨	ಕಮಲದ ಗಂಗವ್ವ / ಭೂ ದೇವಿ (ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ)	ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೦೩	ಕಮಲದ ಗಂಗವ್ವ / ಭೂ ದೇವಿ (ಲಜ್ಜಾಗೌರಿ) ಬಳೆ, ಬಟ್ಟೆ ತೊಡಿಸಿರುವುದು	ಬಳ್ಳಿಗಾವಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ

******

ಮರಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳ ವಿವರಗಳು

ಕ್ರಸಂ.	ಶಿಲ್ಪದ ಹೆಸರು	ಸ್ಥಳ
೧	ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಕುದುರೆ ವಾಹನ	ನುಂಕೆಮಲೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.
೨	ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ ಹುಲಿವಾಹನ	ಸುಲ್ತಾನ್‌ಪಾಳ್ಯ, ನಂದಿಗ್ರಾಮ
೩	ಕುದುರೆ ವಾಹನ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಾಲಯ	ಮದಕರಿಪುರ
೪	ದಂಥಮ್ಮ ಕುದುರೆ ವಾಹನ	ಹೆಣ್ಣೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು
೫	ಪೌರಣಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೬	ಬಕಪಕ್ಷಿ ವಾಹನ	ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ
೭	ಹಂಸ ವಾಹನ	ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಕೋಟೆ ಬೀದಿ
೮	ಹುತ್ತೂರಮ್ಮನ, ಹುಲಿವಾಹನ	ಹುತ್ತೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ.
೯	ಹುಲಿವಾಹನ	ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ, ಚಾ.ಜಿ.
೧೦	ಕಾಮದೇನು,	ಕಿನ್ನಾಳ ಶೈಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.
೧೧	ಗೋವಿನ ಮುಖ	ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ದಾ.ಜಿ.
೧೨	ಕಾಮದೇನು ವಾಹನ	ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ
೧೩	ಪಾಂಚಜನ್ಯ	ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಶೈಲಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೪	ಕಾಮಧೇನು, ಚೆನ್ನಪಟ್ಟಣದ ಶೈಲಿ	ಬೆಂಗಳೂರು
೧೫	ಬನ್ನಿಮಾಂಕಾಳಮ್ಮ	ಚಳ್ಳಕೆರೆ, ಚಿ.ಜಿ.
೧೬	ಮಾರಮ್ಮ	ಗುಡ್ಡದ ರಂಗಾಪುರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿ.
೧೭	ಮಾರಮ್ಮ	ತಳಕು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿ.
೧೮	ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಶನಿಮಹಾತ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ಮೇದೆಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿ.
೧೯	ಅಶ್ವರೂಢ ದುರುಗಮ್ಮ	ಅಂಬೇಡ್ಕರ ಕಾಲೋನಿ, ದಾವಣಗೆರೆ
೨೦	ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿ	ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಕೋಟೆ
೨೧	ಕಣಿವೆ ದುರುಗಮ್ಮ	ನೇರಳೆಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿ.
೨೨	ದೊಡ್ಡಮ್ಮ	ಕಂಟೋನ್‌ಮೆಂಟ್ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣ, ಬೆಂಗಳೂರು
೨೩	ಪಿಳೇಕಮ್ಮ	ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೨೪	ದೊಡ್ಡಮ್ಮ	ಸಾಗರ, ಶಿ. ಜಿ.
೨೫	ಸೋಮಾರ ಗಿತ್ತಿಯರು	ನಾಗಮಂಗಲ, ಮಂ.ಜಿ.
೨೬	ಶಿಲ್ಪಿನಾಗರಾಜಚಾರ್, ದುರುಗಮ್ಮನ ಶಿರ	ಕೋನಸಾಗರ, ಚ.ತಾ., ಚಿ.ಜಿ.
೨೭	ತಯಾರಿಕಾ ಹಂತದ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಕೋನಸಾಗರ, ಚ.ತಾ., ಚಿ.ಜಿ.
೨೮	ದುರಗಮ್ಮ ದೇವಿಶಿಲ್ಪ	ಕೋನಸಾಗರ, ಚ.ತಾ., ಚಿ.ಜಿ.
೨೯	ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ	ಗಾಂಧೀನಗರ, ದಾವಣಗೆರೆ
೩೦	ದೊಡ್ಡಮ್ಮ	ಮೆದೇಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
೩೧	ದುರುಗಮ್ಮ, ಬಣ್ಣಪ್ಪ, ಸೌರಪ್ಪ	ಗಾಂಧೀನಗರ, ದಾವಣಗೆರೆ
೩೨	ದಡಾರಮ್ಮ	ಶ್ಯಾಮನೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ
೩೩	ಉತ್ಸವ ಮಾರಿ (ಹಳೆಯದು)	ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೩೪	ಉತ್ಸವ ಮಾರಿಯರು–೨(ಹಳೆಯದು)	ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೩೫	ಗಡಿಮಾರಿ, ಹೆಚ್ಚೆ	ಸೊರಬ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ.
೩೬	ಗಡಿಮಾರಿ, ಪಾರ್ಶ್ವನೋಟ	ಶಿವಮೊಗ್ಗ

೩೭	ದಂಥಮ್ಮ, ದಂಥಮ್ಮನ ಗುಡಿ	ಹೆಣ್ಣೂರು, ಬೆಂ.ನ.
೩೮	ಸಫಲಮ್ಮ ಪರಿವಾರ ದೇವರುಗಳು, ವರಲಕೊಂಡ ೧,೨,೩,೪,೫	ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ ತಾಲ್ಲೂಕು
೩೯	ಸಫಲಮ್ಮ	ಸುಲ್ತಾನಪೇಟೆ, ನಂದೀಗ್ರಾಮ
೪೦	ಗಂಗಮ್ಮ	ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಳ್ಳಿ, ಬೆಂ.
೪೧	ಸಫಲಮ್ಮ, ವರಲಕೊಂಡ	ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ –ತಾ.
೪೨	ಸಂಕುಲಮ್ಮ	ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಹಂಪಿ.
೪೩	ಗಂಗಮ್ಮ ಮತ್ತು ಪರಿವಾರ, ಗಂಗಮ್ಮಗುಡಿ	ಕೋಲಾರ
೪೪	ಮಾರಮ್ಮ	ಉಚ್ಚಂಗಿ, ದಾವಣಗೆರೆ
೪೫	ಪಟಾಲಮ್ಮ ಸಿಂಹವಾಹನ, ಪರಿವಾರ ಪಟಾಲಮ್ಮ–ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ಮಾಲೂರು, ಕೋ.ಜಿ.
೪೬	ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ, ಸೀಡಿರಣ್ಣ	ಮಾಲೂರು, ಕೋ.ಜಿ.
೪೭	ಸೀಡಿರಣ್ಣ – ೨ ಸಲ್ಲಾಪುರದಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ಮಾಲೂರು, ಕೋ.ಜಿ.
೪೮	ಚಿಕ್ಕು	ಮಾ,ಗಂ.ಜಾ,ಸಂ,ಮೈ.
೪೯	ಚಿಕ್ಕು	ಜಾ,ಲೋ,ರಾ.
೫೦	ಚಿಕ್ಕು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.
೫೧	ಚಿಕ್ಕು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.
೫೨	ಯಕ್ಷಿ	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.
೫೩	ಬೊಬ್ಬರ್ಯ ಹಾಗೂ ಮಲೆಯಾಳಿಯಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ತಿಪಟೂರ ಬೊಂಬೆಗಳು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.
೫೪	ಮಾರಮ್ಮ	ತಿಪಟೂರು.
೫೪/೧	ದೇವಿಗೌರಿ, ಕಿನ್ನಾಳಶೈಲಿ	ಬೆಂಗಳೂರು.
೫೫	ಗುಳ್ಳವ್ವ	ಚಿ.ಕ.ಪ. ಬೆಂಗಳೂರು.
೫೬	ಲಕ್ಷ್ಮೀ	ನಾಗಮಂಗಲ, ಮಂಡ್ಯ.
೫೭	ಮಾರಮ್ಮಾ,	ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಸಂಗ್ರಹ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಮೈಸೂರು.
೫೮	ಬೇತಾಳ, ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ತಿಪಟೂರು.
೫೯	ಸೀಡೀರಣ್ಣ, ಹುನಸನಹಳ್ಳಿ	ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ –ತಾ.
೬೦	ಬೇತಾಳ	ಹಿರಿಯಡ್ಕ.
೬೧	ರಾಜ, ಗಾರುಡಿಗೊಂಬೆ	ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ.
೬೨	ರಾಣಿ, ಗಾರುಡಿಗೊಂಬೆ	ಧರ್ಮಸ್ಥಳ.
೬೩	ರಾಣಿ ಗಾರುಡಿಗೊಂಬೆ	ಆದಿಚುಂಚನಗಿರಿ.
೬೪	ಗಾರುಡಿಗೊಂಬೆಗಳು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.
೬೫	ಯಕ್ಷಗಾನ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆಗಳು	ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.
೬೬	ರಾಕ್ಷಸ ಮುಖವಾಡ	ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.
೬೭	ಲಂಕಿಣಿ ಮುಖವಾಡ	ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.
೬೮	ಹನುಮಂತ, ಸುಗ್ರೀವ, ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆಗಳು	ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು.

೬೯	ಸೀತೆ, ಪರಮೇಶ್ವರ	ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು
೭೦	ಹನುಮಂತ, ಈಶ್ವರ	ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು
೭೧	(ನಾರದ) ರಾಮ	ಜಾ.ಯ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು
೭೨	ಕೃಷ್ಣ–ರುಕ್ಮಿಣಿ–ರಾಧೆ	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.
೭೩	ಕೃಷ್ಣ–ರಾಧೆ	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.
೭೪	ತಮಾಷೆಗಾರರು	ಹೆಣ್ಣೂರು, ಬೆಂ.ನ.
೭೫	ವಿನಾಯಕ, ಗಣ, ಆಂಜನೇಯ, ಇತರರು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೭೬	ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು	ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ
೭೭	ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು (ರಕ್ಕಸ)	ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ
೭೮	ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು	ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ
೭೯	ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು	ಹರಪನಹಳ್ಳಿ, ದಾ.ಜಿ.
೮೦	೧–ಧರ್ಮರಾಯ ೨–ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳು	ಹರಪನಹಳ್ಳಿ. ದಾ.ಜಿ.
೮೧	ಕೆಂಪುರಾಯ ಹರಿಗೆ,	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೮೨	ಕೆಂಪುರಾಯ ಹರಿಗೆ,	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೮೩	ರಾಜ ಹರಿಗೆ,	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೮೪	ಕೆಂಪುರಾಯ ಹರಿಗೆ,	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೮೫	ಪೂಜಾರಿ ಹರಿಗೆ,	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೮೬	ಕರಿಸೋಮ, ಕೆಂಪುಸೋಮ, ಮಾರಮ್ಮನ ದೇವಾಲಯ,	ಮೇದೇಹಳ್ಳಿ, ಚಿರ್ತದುರ್ಗ
೮೭	ಭೂತಪ್ಪ, ಕುಕ್ಕುಡವಾಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯ,	ಮೇದೇಹಳ್ಳಿ, ಚಿರ್ತದುರ್ಗ
೮೮	ಕರಿಸೋಮ, ಕೆಂಪುಸೋಮ, ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಾಲಯ,	ಮೇದೇಹಳ್ಳಿ, ಚಿರ್ತದುರ್ಗ
೮೯	ಗಂಗಮ್ಮ, ಭಜನೆ ಮನೆ	ತಾಯಲೂರು, ಕೋ.ಜಿ.
೯೦	ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಭದ್ರಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ	ವೀರರಾಜಪೇಟೆ, ಕೊ.ಜಿ.
೯೧	ಕೇಲುಗಳು, ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ಗುಡದರಂಗಪುರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.
೯೨	ಮುಖವಾಡ	ನಾಗಾರ್ಜುನ ಹಿಲ್ಸ್, ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ.
೯೩	ಬಸವ, ಶೃಂಗಾರ ಹರಕೆ ಗೊಂಬೆಗಳು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.
೯೪	ಚಿಕ್ಕುಗಳು, ಬೊಬ್ಬರ್ಯ	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ.
೯೫	ತಿಮ್ಮನಾಯಕ, ನಂದೀಕೋಲು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೯೬	ವರಹ	ತಿಪಟೂರು
೯೭	ಸೀಡೀರಣ್ಣಗಾರರು	೧.ದಾವಣಗೆರೆ, ೨.ವರಲಕೊಂಡ, ೩.ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ
೯೮	ಎಡವಮುರಾರಿ, ಬಲವಮುರಾರಿ ಪತ್ನಿಯರೊಂದಿಗೆ	ಕೆಳದಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ
೯೯	ಮತ್ಸ್ಯಾವತಾರ,	ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦೦	ಕೂರ್ಮಾವತಾರ,	ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦೧	ವರಾಹಾವತಾರ,	ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦೨	ನರಸಿಂಹಾವತಾರ,	ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦೩	ವಾಮನಾವತಾರ	ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

೧೦೪	ಪರಶುರಾಮಾವತಾರ	ರಾಜಾಜಿನಗರ,ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦೫	ರಾಮಾವತಾರ,	ರಾಜಾಜಿನಗರ,ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦೬	ಕೃಷ್ಣಾವತಾರ,	ರಾಜಾಜಿನಗರ,ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦೭	ಬುದ್ಧಾವತಾರ,	ರಾಜಾಜಿನಗರ,ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦೮	ಕಲ್ಕಿ ಅವತಾರ	ರಾಜಾಜಿನಗರ,ಬೆಂಗಳೂರು
೧೦೯	ಶೃಂಗಾರದ ಹುಂಜಗಳು	ರಾಜಾಜಿನಗರ,ಬೆಂಗಳೂರು
೧೧೦	ರಾಜ ರಾಣಿ	ರಾಜಾಜಿನಗರ,ಬೆಂಗಳೂರು
೧೧೧	ಕಾಮದೇವ, ಕೆಳದಿ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ	ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೧೨	ರಾಜ ರಾಣಿ	ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೧೩	ಚಂದಾಳದ ಬೊಂಬೆಗಳು	ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೧೪	ವೀರಭದ್ರ, ಭದ್ರಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೧೫	ವೀರಭದ್ರನ ಕಾಲಿಗೆ ಸರಪಳಿ, ಭದ್ರಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೧೬	ಮಳೆಯಾಳಿ ಬೊಬ್ಬರ್ಯ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೧೭	ವೇಶ್ಯೆ, ನಾಗಮುಕುಟ, ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಸಿಂಹ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೧೮	ಭದ್ರಕಾಳಿ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೧೯	ಪಂಜುರ್ಲಿ, ಗರಡಿಮನೆ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೨೦	ಹುಂಜಪ್ಪ, ಗರಡಿಮನೆ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೨೧	ಶಿವಗಣ, ಗರಡಿಮನೆ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೨೨	ಯಕ್ಷಿಗಳು, ನಂದಿ, ಗರಡಿಮನೆ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೨೩	ಯಕ್ಷಿ (ಮೈದಾಳಿ) ಪರವಾರ, ಗರಡಿಮನೆ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೨೪	ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆಯ ಉಡುಸಾಲೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಚರಾವುತ, ಧೂಮ್ರಾಕ್ಷ, ಬೇತಾಳ, ವೀರಭದ್ರ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ತಾ. ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೨೫	ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಪಂಚಮುಖಿ ನಂದಿ	ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ, ಉಡುಪಿ ಜಿ.
೧೨೬	ವೀರಭದ್ರ ನಂದಿ, ಬೊಬ್ಬರ್ಯ	ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ, ಉಡುಪಿ ಜಿ.
೧೨೭	ವೀರಭದ್ರ, ಶಿವ, ನಂದಿ.	ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ, ಉಡುಪಿ ಜಿ.
೧೨೮	ಗಣಪತಿ, ಅರಸು ಕುಟುಂಬ	ಮೈಸೂರು ನಗರ
೧೨೯	ನಂದಿ	ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ, ಉಡುಪಿ ಜಿ.
೧೩೦	ಭೈರವ	ಮೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟೆ, ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೩೧	ಬೊಬ್ಬರ್ಯ, ಸಿಂಹಗಳು	ಹಿರಿಯಡ್ಕ
೧೩೨	ಬಾಲಯ್ಯ (ಸೇವಕ),ಮೈದಾಳಿ (ಚಿಕ್ಕು)	ಹಿರಿಯಡ್ಕ
೧೩೩	ಮಳೆಯಾಳಿ ಬೊಬ್ಬರ್ಯರು	ಹಿರಿಯಡ್ಕ
೧೩೪	ಚಿಕ್ಕು ಪರಿವಾರ	ಹಿರಿಯಡ್ಕ
೧೩೫	ನಂದಿಗಳು	ಹಿರಿಯಡ್ಕ
೧೩೬	ಅಮ್ಮನವರು	ಸೂಡಿಗದ್ದೆ ದೇವಾಲಯ ಗರ್ಭಗುಡಿ
೧೩೭	ಹರಕೆದೇವತೆಗಳು	ಸೂಡಿಗದ್ದೆ ದೇವಾಲಯದ ಒಳಭಾಗ
೧೩೮	ಹರಕೆ ದೇವತೆಗಳು	ಸೂಡಿಗದ್ದೆ ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಭಾಗ

೧೩೯	ಬಾಗಿಲುಗಳು ಮೇಲಿನ ಜಾನಪದೀಯ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಗಳು	ಜಾನಪದಲೋಕ, ರಾಮನಗರ
೧೪೦	ಜಾನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯ ರಥದ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು	ಚಾಮರಾಜನಗರ
೧೪೧	ಜಾನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯ ರಥದ ಕೋಲಾಟದ ಕಿರುಶಿಲ್ಪಗಳು	ಚಾಮರಾಜನಗರ
೧೪೨	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು–೧	ಚಾಮರಾಜನಗರ
೧೪೩	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ–೨	ಚಾಮರಾಜನಗರ
೧೪೪	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು–೩	ಚಾಮರಾಜನಗರ
೧೪೫	ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು–೪	ಚಾಮರಾಜನಗರ
೧೪೬	ಆನಪದೀಯ ಶೈಲಿಯ ರಥದ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು (ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಗಳು)	ಚಾಮರಾಜನಗರ
೧೪೭	ಕೋದಂಡರಾಮ	ಮಾ.ಗಂ.ಜಾ.ಸಂ.ಮೈ.
೧೪೮	ಮತ್ತು ಕಾವಲುಭಟ	ಮಾ.ಗಂ.ಜಾ.ಸಂ.ಮೈ.
೧೪೯	ಕಾವಲುಭಟರು	ಮಾ.ಗಂ.ಜಾ.ಸಂ.ಮೈ.
೧೫೦	ತೆಂಗಿನಮರ ಕೆತ್ತಿಶಿಲ್ಪ ತಯಾರು ಮಡುತ್ತಿರುವುದು	ಎಂ.ಜಿ.ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೫೧	ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಯ ಅಲಂಕಾರದ ಗಣೇಶ, ಮಂಗ	ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ
೧೫೨	ತೆಂಗಿನಮರದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಮರದೆಣ್ಣೆ ಲೇಪನಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಎಂ.ಜಿ.ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೫೩	ಬಸವನ ವಿಭೂತಿ ಭರಣಿ	ಮಸಿಯ ಬೊವಿದೊಡ್ಡಿ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ
೧೫೩/೧	ಟ್ರೋಜನ್ ಹಾರ್ಸ್ ಪ್ರೊಬಿರ್ ಗುಪ್ತಾ	ನವದೆಹಲಿ
೧೫೪	ಚೊಕಾ ಮದರ, ತರುಣ ಮೈಥಿ	ನವದೆಹಲಿ
೧೫೫	ಐ ಕೆನ್ ರಿಮೆಂಬರ್ ಮೈ ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಮದರ್ಸ್ ಸ್ಟೋರಿ.ತರುಣಮೈಥಿ	ನವದೆಹಲಿ
೧೫೬	ನಂದಿ, ಸಿಂಹ, ಜಿಂಕೆ, ಕುದುರೆ	ಕೆಳದಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೫೭	ಯಕ್ಷ	ಕೆಳದಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೫೮	ಆನೆ	ಕೆಳದಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೫೯	ಕುದುರೆಗಳು	ಕೆಳದಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೬೦	ಸಿಂಹಗಳು	ಕೆಳದಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೬೦/೨	ಆನೆ, ಕೋಣ ಸವಾರಿ	ಕೆಳದಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೬೦/೩	ಹಂಸ	ಕೆಳದಿ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ
೧೬೧	ತೇರು ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ (ಮಿಶ್ರ ಮಾಧ್ಯಮ)	ಶಿವಗಂಗೆ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ
೧೬೨	ಆನೆಮುಖ (ಮಿಶ್ರ ಮಾಧ್ಯಮ)	ತಿಪಟೂರು.
೧೬೩	ಹಂಸ (ಮಿಶ್ರ ಮಾಧ್ಯಮ)	ತಿಪಟೂರು.
೧೬೪	ಗೂಳಿ (ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳು)	ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ನವದೆಹಲಿ
೧೬೫	ದ್ವಿಚಕ್ರ ವಾಹನಗಳು (ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳು)	ಜಾನಪದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ನವದೆಹಲಿ

*****

ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಕ್ರ.ಸಂ.	ಶಿಲ್ಪದ ಹೆಸರು	ಸ್ಥಳ
೧	ಮಾರಮ್ಮ ನೆಲದೇವರು (ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಪಂಚಲೋಹ)(ದ್ವಿ)	ತುಮಕೂರು
೨	ಮಾರಮ್ಮ	ರಾಜಮಹಲ್ ಗುಟ್ಟಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
೨/೧	ಚೌಡೇಶ್ವರಿ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿ	ಮಾಲೂರು
೩	ಮಾರಮ್ಮ	ತುಮಕೂರು
೪	ಅಷ್ಟಲಕ್ಷ್ಮೀಯರ ದೀಪ	ಹೆಣ್ಣೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು
೫	ನಾಗಮುಕುಟ, ದುರ್ಗಾದೇವಾಲಯ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ
೬	ಏಕನಾಥೇಶ್ವರಿ	ಮದಕರಿಪುರ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
೭	ಕನ್ನಿಕಾ ಪರಮೇಶ್ವರಿ, ಕತ್ತಿಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ಕೋಡಗುರ್ಕಿ, ಬೆಂಗಳೂರು(ಗ್ರಾ.ಜಿ)
೮	ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ	ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
೯	ಉತ್ಸವಾಂಭ	ದಾವಣಗೆರೆ
೧೦	ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ	ಉಚ್ಚಂಗಿ ಬಸ್ ನಲ್ದಾಣ, ದಾವಣಗೆರೆ
೧೧	ಅಂತರಗಟ್ಟಮ್ಮ	ಬೇಲೂರು, ಹಾಸನ
೧೨	ಉಚ್ಚಂಗಮ್ಮ/ ಎಲ್ಲಮ್ಮ / ಉತ್ಸವಾಂಭ (ಬೆಳ್ಳಿ)	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ
೧೩	ಕೆಂಚಮ್ಮ	ಬೇಡರೆಡ್ಡಿಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
೧೪	ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ (ಬೆಳ್ಳಿ)	ಗಾಂಧೀನಗರ, ದಾವಣಗೆರೆ
೧೫	ಪಟ್ಟ (ಬೆಳ್ಳಿ), ಬಿಸಿಲಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ಹುನಸನಹಳ್ಳಿ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ-ತಾ.
೧೬	ಶಿವಗಣ, ಯಕ್ಷಗಾನ ವೇಷ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ
೧೭	ಶಿವನಾಗ	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ ಬೆಟ್ಟ, ದಾವಣಗೆರೆ
೧೮	ಭೂತಗಣ	ಬಿಡದಿ
೧೯	ರಾಮ, ಸೀತೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಹನುಮಂತ	ನುಂಕೆಮಲೆ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
೨೦	ಹನುಮಂತ, ಬೈರವ, ಫಂಡರಿನಾಥ-ಲಕ್ಷ್ಮೀ	ಪಾತಾಳೇಶ್ವರ ಮಠ, ನುಂಕೆಮಲೆ
೨೧	ಪರವಟಮ್ಮ	ಉರುಗಂಪೇಟೆ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್.
೨೨	ಗಂಗಮ್ಮ	ತಾಯಲೂರು, ಕೋಲಾರ
೨೩	ದೊಡ್ಡಮಾರಮ್ಮ, ಸಣ್ಣಮಾರಮ್ಮ, ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಗಳ ಮಾರಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ	ಮಾಲೂರು
೨೪	ವೀರಭದ್ರ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ	ಬಸರೂರು
೨೫	ದುರ್ಗಾದೇವಿ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ, ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೨೬	ಪಾರ್ವತಿ, ದುರ್ಗಾಕಾಳಿ, ದುರ್ಗಾ ದೇವಾಲಯ	ಬಸರೂರು, ಕುಂದಾಪುರ ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೨೭	ಮುತ್ಯಾಲಮ್ಮ	ಗಾಂಧಿ ಗ್ರಾಮ, ಪಾಟರಿಟಾನ್, ಬೆಂಗಳೂರು
೨೮	ಗೌರಸಂದ್ರ ಮಾರಮ್ಮ (ಬೆಳ್ಳಿ)	ತಳಕು, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
೨೯	ಶ್ರೀಚಕ್ರ (ಪಂಚಲೋಹ), ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ,	ತಿಪಟೂರು (ಟಿಪ್ಪುಕೊಡುಗೆ)

೩೦	ಕೆಂಪಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವಳಿ (ಬೆಳ್ಳಿ)	ಕೆಂಪಮ್ಮ ದೇವಾಲಯ ತಿಪಟೂರು
೩೧	ಮಾರಮ್ಮ ಗಂಗೆ(ಪ್ರಭಾವಳಿ)	ಕನಕನಪಾಳ್ಯ, ಜಯನಗರ. ಬೆಂಗಳೂರು
೩೨	ಆಂಜನೇಯ (ಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆ)	ಇಳಕಲ್, ಬಾ.ಜಿ.
೩೩	ರಾಜ, ರಾಣಿ ಕುಟುಂಬ	ಕಾಶ್ಮೀರಿ ಎಂಪೋರಿಯಂ, ಬೆಂಗಳೂರು
೩೪	ರಾಜರಾಣಿ	ಬಸ್ತಾರ್ (ರಿ) ಬೆಂಗಳೂರು
೩೪/೨	ಅಡಿಕೆ ಕತ್ತರಿ	
೩೫	ವೀರಭದ್ರ, ಹನುಮಾನ ದೊಕಾ	ಕಠ್ಮಂಡು, ನೇಪಾಳ
೩೬	ಡೋಕ್ರಾ ಇರಕದ ಮುಖವಾಡ,(ರಿ)	ಬೆಂಗಳೂರು
೩೭	ಡೋಕ್ರಾ ಇರಕದ ಮುಖವಾಡ–೨(ರಿ)	
೩೮	ಜೈಮಾತಾದಿ, ಅಷ್ಟಲೋಹ ಶಿಲ್ಪ	ರಾಜಸ್ಥಾನ
೩೯	ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ–೧	ಕಬ್ಬಾಳು, ಕನಕಪುರ
೪೦	ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ–೨	ಕಬ್ಬಾಳು, ಕನಕಪುರ
೪೧	ಕಬ್ಬಾಳಮ್ಮ–೩	ಕಬ್ಬಾಳು, ಕನಕಪುರ
೪೨	ಚೇಳು (ಕೋಲಾರಮ್ಮ) ಉಬ್ಬುಶಿಲ್ಪ	ಕೋಲಾರ
೪೩	ಚೇಳು (ಕೋಲಾರಮ್ಮ)–೨	ಕೋಲಾರ
೪೪	ಚೇಳು ಬರುವ ಸ್ಥಳ, ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಪಾದಗಳು.	ಕೋಲಾರ
೪೫	ಕೋಲಾರಮ್ಮ ಮೂಲ ಮೂರ್ತಿ	ಕೋಲಾರ
೪೬	ನಾಗರಹಾವು	ಕೋಲಾರ
೪೭	ಉಬ್ಬೆತ್ತುವ ಉಪಕರಣಗಳು	ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ
೪೮	ಉಬ್ಬೆತ್ತುವ ಉಪಕರಣಗಳು–೨	ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ
೪೯	ಪಂಚಲೋಹ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಂತಿಮ ಕೆತ್ತನೆ ಹಂತ,	ಕಾ.ಎಂ.ಬೆಂಗಳೂರು
೫೦	ಪ್ರಭಾವಳಿ, ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆ	ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ, ಚಿ.ಜಿ.
೫೧	ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆ–೨ ಲೋಹಶಿಲ್ಪ	ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ, ಚಿ.ಜಿ.
೫೨	ಉಬ್ಬುಕೆತ್ತನೆ ಲೋಹಶಿಲ್ಪ–೨	ನಾಯಕನಹಟ್ಟಿ, ಚಿ.ಜಿ.
೫೩	ಪೋತರಾಜ, ಧರ್ಮರಾಯ, ಕೃಷ್ಣದ್ರೌಪಡಿ ಭೀಮ, ಧರ್ಮರಾಯನ ಗುಡಿ.	ಬೆಂಗಳೂರು
೫೪	ಪಾಂಡವರು, ದ್ರೌಪದಿ	ಬೆಂಗಳೂರು
೫೫	ಕರಗ ಹೊತ್ತಿರುವ ದ್ರೌಪದಿ ವೇಷದಾರಿ	ಬೆಂಗಳೂರು
೫೬	ಮೂರು ದೃಷ್ಟಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ–ತಾ
೫೭	ಗಜಲಕ್ಷ್ಮಿ (ಬಾಗಿಲುಪಟ್ಟಿ)	ಹುತ್ತೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ
೫೮	ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತೆ, ಚನ್ನಕೇಶವ ದೇವಾಲಯ	ಕೈದಾಳ, ತುಮಕೂರು
೫೯	ಗರುಡವಾಹನ	ಶಿವಾರಪಟ್ಟಣ
೬೦	ಕುದುರೆ ವಾಹನ–೨	ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ, ದಾವಣಗೇರೆ
೬೧	ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಜಿ–ಜಾತ್ರೆ, ಕಂಡಾಯಗಳು, ಮುಖವಾಡಗಳು.	ಚಿಕ್ಕಲೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾ.ಜಿ.
೬೨	ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ ಪಾದಗಳು (ಬೆಳ್ಳಿ)	ಚಿಕ್ಕಲೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾ.ಜಿ.
೬೩	ಸಿದ್ದಾಪ್ಪಾಜಿ	ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ ದೇವಾಲಯ ಚಿಕ್ಕಲೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾ.ಜಿ.

೬೪	ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ ಮುಖವಾಡ	ಚಿಕ್ಕಲ್ಲೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾ.ಜಿ.
೬೫	ಕುದುರೆಗಳು ೧, ೨, ಮ.ಮ. ಬೆಟ್ಟ	ಚಿಕ್ಕಲ್ಲೂರು, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ತಾ. ಚಾ.ಜಿ.
೬೬	ವಿನಮ್ರ ರಾವಣ, ನಂದಿಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ	ದಾವಣಗೆರೆ
೬೭	ವೀಣಾ ವಾದಕ ರಾವಣ, ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ	ದಾವಣಗೆರೆ
೬೮	ಮನೇಶ್ವರ ಅಶ್ವರೂಡ	ಕದಿರೇನಹಳ್ಳಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.
೬೯	ಭೂತಪ್ಪ ಗುಡಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ
೭೦	ವೀರಭದ್ರ ಮತ್ತು ಭದ್ರಕಾಳಿ	ದೊಡ್ಡ ಉಳ್ಳಾರ್ತಿ, ಚಿ.ಜಿ.
೭೧	ಮುತ್ತಲೆರಾಮ	ಮುತ್ತತ್ತಿ, ಮಂಡ್ಯ
೭೨	ಪಂಚಕಳಸ,	ಮಂಜೂಷಾ ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯ (ಪಂಚಲೋಹ) ಧರ್ಮಸ್ಥಳ
೭೩	ಪಂಜುರ್ಲಿ	ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ
೭೪	ದುರ್ಗಾದೇವಿ ಡಾಬು, ವಡ್ಯಾಣ	ಬಸರೂರು, ಉಡುಪಿ ಜಿಲ್ಲೆ
೭೫	ನಾಗಕವಚ	ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ
೭೬	ವೈರಮುಡಿ ಮುಕುಟ	'ಆಭರಣ ಕಲೆ', ಡಾ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹ
೭೭	ಪಕ್ಷಿ ವಿಗ್ರಹ	'ಆಭರಣ ಕಲೆ', ಡಾ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹ
೭೮	ದೇವಿ ಮುಕುಟ	'ಆಭರಣ ಕಲೆ', ಡಾ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹ
೭೯	ರಾಜಮುಕುಟ	'ಆಭರಣ ಕಲೆ', ಡಾ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹ
೮೦	ಕೆಳದಿ ಚೆನ್ನಮ್ಮಮುಕುಟ	'ಆಭರಣ ಕಲೆ', ಡಾ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹ
೮೧	ಲಿಂಗ ಮುಕುಟ,	ಡಾ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹ 'ಆಭರಣ ಕಲೆ'
೮೨	ಭೈರವ ಮುಕುಟ,	'ಆಭರಣ ಕಲೆ', ಡಾ.ಚೂಡಾಮಣಿ ಅವರ ಸಂಗ್ರಹ
೮೩	ಅಶ್ವರೂಢ ವೀರಭದ್ರ (ಬೆಳ್ಳಿ)	ನಾಗಮಂಗಲ, ಮಂಡ್ಯ
೮೪	ಕುದುರೆವಾಹನ	ನಾಗಮಂಗಲ, ಮಂಡ್ಯ
೮೫	ಗಂಗೆತ್ತು	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೮೬	ಕುದುರೆ ವಾಹನ	ನಾಗಮಂಗಲ, ಮಂಡ್ಯ
೮೭	ರಥ ಚಾಲನೆಯ ಆನೆ	ಜಾ.ಲೋ.ರಾ
೮೮	೧–ಗಿಳಿ, ೨–ಬಾಲಕಿ, ಸಿಂಹ, ನವಿಲು, ೩–ಅಡಿಕೆ ಕತ್ತರಿ, ಗಿಳಿ, ಸಿಂಹ ಕಿರು ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಜಾ.ಲೋ.ರಾ
೮೯	ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ
೯೦	ಗಜಲಕ್ಷ್ಮೀ ೩, ಅಯ್ಯನ(ಐ) ಮನೆ	ಕೊಡಗು
೯೧	ಬಸವ, ಗರಡಿ ಮನೆ	ಬಸರೂರು, ದ.ಕ.
೯೨	ಬೀರಲಿಂಗೇಶ್ವರರು, ಆನೆ ಮತ್ತು ನವಿಲು ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ	ಹಳೇ ದಾವಣಗೆರೆ
೯೩	ಬೀರಲಿಮಗೇಶ್ವರರು ವಿವಿಧ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ	ಹಳೇ ದಾವಣಗೆರೆ
೯೪	ಹುಲಿವಾಹನ, ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ	ಮ.ಬೋ.ದೊ. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ
೯೫	ಹುಲಿಯ ಸವಾರಿ, ಮಹದೇಶ್ವರ, ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ	ಮಲೆಯ ಮಹದೇಶ್ವರ ಬೆಟ್ಟ

೯೬	ಮುನೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿ, ನವೀಲೇರಿ– ನಂದಿರಸ್ತೆ	ಬೆಂಗಳೂರು ಜಿ.ಗ್ರಾ.
೯೭	ವೀರತಿಪ್ಪಣ್ಣ, ವೀರಚಿಕ್ಕಣ್ಣ, ಕಾಟಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಪರಿವಾರ	ಮಲ್ಲಾಪುರದ ಗೊಲ್ಲರಹಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ
೯೮	ರಾಳ ತಯಾರಿಕೆ, ಗಾಜರಕೋಟಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪತಯಾರಿಕಾ ಶಿಬಿರ.	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೯೯	ಮೇಣ ತಯಾರಿಕೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೦೦	ಮೇಣ ತಯಾರಿಕೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೦೨	ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಕಲಾಕೃತಿ ತಯಾರಿಕೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೦೩	ಮೇಲ್ಪದರ ಕೋರ್ ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದು	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೦೪	ಕೋರ್ ಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಒಣಗುವಿಕೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೦೫	ಗಾಳಿ ಒತ್ತಣಿಕೆಯಿಂದ, ಬೆಂಕಿ ಹಾಯಿಸುತ್ತಿರುವುದು	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೦೬	ಮೇಣ ಬರಿದು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೦೭	ಮೇಣ ಬರಿದು ಮಾಡಿದ ಕಲಾಕೃತಿ ಉಂಡೆಗಳು	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೦೮	ಲೋಹ ಸಿದ್ಧತೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೦೯	ಪಂಚ ಲೋಹಗಳ ಮಿಶ್ರಣ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೦	ಲೋಹ ಕರಗಿಸುವ ಮೂಸೆಗಳು	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೧	ಬಸವ (ಮೇಣದ ಆಕೃತಿ ಮೇಲೆ ಮೊಳೆ ಅಳವಡಿಕೆ)	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೨	ಬಸವ (ಅಂತಿಮ)	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೩	ದೀಪದ ಹುಡುಗಿ (ಕೋರ್ ಹಂತ)	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೪	ದೀಪದ ಹುಡುಗಿ (ಮೇಣದ ಅಕೃತಿ ಮೇಲೆ ಮೊಳೆ ಅಳವಡಿಕೆ)	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೫	ದೀಪದ ಹುಡುಗಿ (ಹಿಂಭಾಗ)	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೬	ದೀಪದ ಹುಡುಗಿ (ಅಂತಿಮ)	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೭	ಭೂತಪ್ಪ (ಮೇಣದ ಆಕೃತಿ ಮೇಲೆ ಮೊಳೆ ಅಳವಡಿಕೆ ನಂತರ ಕೋರ್ ಕಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದು)	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೮	ಭೂತಪ್ಪ, ಎರಕದ ನಂತರ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೧೯	ಅಂತಿಮ ಹಂತದ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಕಾ.ಎಂ. ಬೆಂಗಳೂರು
೧೨೦	ಛಾನಲ್‌ಗಳ ನೋಟ	ಕಾ.ಎಂ. ಬೆಂಗಳೂರು
೧೨೧	ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಮೇಣದಬತ್ತಿ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡ್	ಶಿವಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೨೨	ಒಲೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೨೩	ಇಕ್ಕಳಗಳ ಸಿದ್ಧತೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೨೪	ಲೋಹದ ಕರಗುವಿಕೆಗೆ ತಯಾರಿ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೨೫	ಶಾಖ ಪ್ರಾರಂಭ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೨೬	ಲೋಹದ ರಸ ಕಲ್ಮಶ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ಭದ್ರತೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೨೭	ತಯಾರಾದ ಲೋಹದರಸ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ

೧೨೮ ಕಲಾಕೃತಿ ಉಂಡೆಗಳ ಸದೃಢ ಜೋಡಣೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೨೯ ಲೋಹವನ್ನು ರಸಚಾನಲ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಸುರಿಯುವಿಕೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೩೦ ಲೋಹರಸ ಹಾಕಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಾಮ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೩೧ ಬಿಸಿ ಅರುತ್ತದ್ದಂತೆ ಕೊರ್ ಮಣ್ಣನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವುದು.	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೩೨ ಭದ್ರತೆಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ತಂತಿ ನಿರ್ಮೂಲನೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೩೩ ಅಂತಿಮ ಹಂತಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಶಿಲ್ಪ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೩೪ ಒರಟಾದ ಮೇಲ್ಮೈ ಮರಳು ಕಾಗದದಿಂದ ಉಜ್ಜುತ್ತಿರುವುದು.	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೩೫ ನಾರಿನಿಂದ ಸ್ವಚ್ಚ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೩೬ ತಂತಿಯ ಸ್ಪಂಜಿನಂದ ತಿಕ್ಕುವಿಕೆ	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೩೭ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತಯಾರುಗೊಂಡ ಗಾಜರ ಕೋಟ್ ಜನಪದ ಶೈಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಬಿಡದಿ, ರಾಮನಗರ
೧೩೮ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪಂಜೆಗಳು	ಬ್ಲಪ್, ಮಂಡ್ಯ.
೧೩೯ ಬಿದಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಂತಿಮ ರಚನೆ ಹಂತ	ಎಂ.ಜಿ. ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.
೧೪೦ ಬಿದಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯ ಮೂಲವಸ್ತು	ಎಂ.ಜಿ. ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೪೧ ಬಿದಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಎಂ.ಜಿ. ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೪೨ ಬಿದಿರಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು	ಕಾ.ಎಂ.ಎಂ.ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೪೩ ದ್ವಿಮಾನ ಮರಳು ಅಚ್ಚಿನ ಲೋಹ ಎರಕ ಶಿಲ್ಪಗಳು.	ನಾಗವಾರ-ಹೆಣ್ಣೂರು, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೪೪ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್ ಅಸೆಂಬ್ಲೇಜ್, ಆರ್ಯ ಒರಾ	ನವದೆಹಲಿ
೧೪೫ ಟ್ಯೂನ್ಡ ಟು ಪ್ರೀಡಂ, ತಪಸ್ ಬಿಸ್ವಾಸ್	ನವದೆಹಲಿ
೧೪೬ ಉರ್ಲಿ, ಅನ್ ಟೈಟಲ್ಡ್, ತೋಮಸ್ ಜಾನ್‌ಕೋವುರ.	ಕೇರಳ
೧೪೭ ಉರ್ಲಿ/೨, ಅನ್ ಟೈಟಲ್ಡ, ಪ್ರಸುನ್ ಘೋಷ್	ಕೇರಳ
೧೪೮ ಜಾಯ್ ಆಫ್ ನೇಚರ್, ಸುಬ್ರತ್ ಬಿಸ್ವಾಸ್	ನವದೆಹಲಿ
೧೪೯ ದುರ್ಗಾ, ಸುಬ್ರತ್ ಬಿಸ್ವಾಸ್	ಕೇರಳ.
೧೫೦ ಪಂಚಭೂತ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ	ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ನವ ದೆಹಲಿ
೧೫೧ ಅನ್‌ಟೈಟಲ್ಡ್, ಪ್ರಸುನ್ ಘೋಷ್	ನವದೆಹಲಿ
೧೫೨ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರಲ್ ಅಸೆಂಬ್ಲೇಜ್, ಆರ್ಯ ಒರಾ	ನವದೆಹಲಿ
೧೫೩ ಶಂಖು ಚೌಧರಿ	ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೫೪ ಪಣಿಕ್ಕರ್‌ರ ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪ	ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೫೫ ತೇಜೇಂದ್ರ ಸಿಂಗ್ ಚೌನಿ	ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೫೬ ಅಟಿಕೆ ಗಾಲಿ ಕುದುರೆ	ಹರಪ್ಪ ಮೆಹೆಂಜೋದಾರೋ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳು
೧೫೭ ಚೇಳಾಕಾರದ ಬೀಗ	ಮಂ.ವ.ಸ. ಧರ್ಮಸ್ಥಳ

ಗ್ರಂಥಋಣ

೧. **ಅಬ್‌ಸ್ಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಕಲೆ :** ಚಿ.ಸು.ಕೃಷ್ಣಸೆಟ್ಟಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ೧೯೯೫

೨. **ಅಜಂತಾ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲೋರಾ** : ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ–೧೯೬೭

೩. **ಅಜಂತಾ ಗುಹೆಯ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ಅಂಶಗಳು** : ಎಸ್.ವಿ. ವೆಂಕಟೇಶಯ್ಯ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ–೨೦೦೫

೪. **ಅಕ್ಕಮ್ಮನ ಆಚರಣೆ** : ಡಾ.ವಿರೂಪಾಕ್ಷಿ ಪೂಜಾರಹಳ್ಳಿ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕ.ವಿ.ವಿ., ಹಂಪಿ. ೨೦೦೨

೫. **ಅಕಾಡೆಮಿ ಸಂಗ್ರಹದ ಹಿರಿಯ ಕಲಾವಿದರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ** : ಎಚ್.ಎ. ಅನಿಲಕುಮಾರ ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೦

೬. **ಅಭಿನವ ಗುಪ್ತ** : ಜಿ.ಟಿ. ದೇಶಪಾಂಡೆ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೦

೭. **ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ** : ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ : ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಳೆಪೇಟೆ ಬೆಂಗಳೂರು– ೧೯೭೭

೮. **ಅ.ನ.ಸುಬ್ಬರಾವ್** : ಹರಿಪ್ರಿಯ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೭

೯. **ಅಮೀನಸಾಹೇಬ ಕಮಡೊಳ್ಳಿ** : ಬಿ.ಕೆ. ಹೀರೇಮಠ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೮೪

೧೦. **ಅಕ್ಷತ** : ಡಾ.ಕೃಷ್ಣಾನಂದ ಕಾಮತ್, ನವ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೯

೧೧. **ಒಳ ಕಲೆಗಳು** : ಮ. ಶ್ರೀಧರಮೂರ್ತಿ ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂ–೨೦೦೧

೧೨. **ಆರ್.ಎಂ.ಹಡಪದ** : ಎನ್. ಮರಿಚಾಮಾಚಾರ್ : ಸಂಯೋಜಿತ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೬

೧೩. **ಆರ್.ಎಂ.ಹಡಪದ** : ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೭

೧೪. **ಆಧುನಿಕ ಕಲೆ** : ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೧

೧೫. **ಆನಂದಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ** : ಕೆ.ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ : ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೆಗ್ಗೋಡು–೧೯೯೫

೧೬. **ಆಟ–ಮಾಟ** : ಕೆ.ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ ಆಭಿನವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೨

೧೭. **ಆಲೇಖ್ಯ** : ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ : ಸಂಯೋಜಿತ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೯

೧೮. **ಇಂಪ್ರೆಷ್‌ನಿಜಮ್** : ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೪

೧೯. **ಇಂಡವಾಳು ಹಿರಿಯಮ್ಮ** : ಡಾ. ಡಿ. ಎ. ಗಿರಿಜಮ್ಮ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೫

೨೦. **ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಯಾದಪ್ಪ ಪರದೇಶಿ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ–೨೦೦೦

೨೧. **ಉತ್ತರದೇಸ ಕತ್ಲರಾಜ್ಯ** : ಡಾ.ಕೆ. ಅನ್ನದಾನಿ, ಅಂಶು ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೬

೨೨. **ಋಗ್ವೇದ ಸಾರ** : ಶಂ.ಭಾ. ಜೋಶಿ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ–೧೯೭೧

೨೩. **ಎಂ.ವ್ವಿ.ಮಿಣಜಗಿ** : ಗವೀಶ ಹಿರೇಮಠ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೩

೨೪. **ಎಂ.ಎ.ಚೆಟ್ಟಿ** : ಅನ್ನದಾನ ಹಿರೇಮಠ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೫

೨೫. **ಎಸ್.ಎಂ.ಪಂಡಿತ** : ವ್ಹಿಜಿ. ಅಂದಾನಿ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ–೨೦೦೫

೨೬. **ಎಸ್.ಎಂ.ಪಂಡಿತ** : ವ್ಹಿ.ಟಿ. ಕಾಳೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೯

೨೭. **ಎಂ.ಟಿ.ಭೋಪಲೆ** : ಡಿ.ಎನ್. ಅಕ್ಕಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೯

೨೮. **ಎಂ.ಬಿ.ಪಾಟೀಲ** : ಬಿ.ಎಸ್. ವೆಂಕಟಲಕ್ಷ್ಮೀ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೨೦೦೦

೨೯. **ಎಂ.ವೀರಪ್ಪ** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ. ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೬

೩೦. **ಎಸ್.ಆರ್.ಅಯ್ಯಂಗಾರ** : ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ :ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೮೭

೩೧. **ಎನ್.ಹನಮಯ್ಯ** : ಕೆ.ವಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೯

೩೨. **ಎಂ.ಟಿ.ವ್ಹಿ.ಆಚಾರ್ಯ** : ಚಿ.ಸು. ಕೃಷ್ಣಶೆಟ್ಟಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ. ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೦

೩೩. **ಎಸ್.ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೪

೩೪. **ಎಂ.ಎಸ್.ಚಂದ್ರಶೇಖರ್** : ಯು.ಎಸ್. ವೆಂಕಟರಾಮನ್ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೮೪

೩೫. **ಎಂ.ಜೆ.ಶುದ್ಧೋಧನ** : ಎಚ್.ಎಂ. ಪರಮೇಶ್ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೫

೩೬. **ಎಸ್.ಎಸ್.ಕುಕ್ಕೆ** : ವ್ಹಿ.ಟಿ.ಎಸ್. ರಾವ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೭

೩೭. **ಎಂ.ಎಫ್.ಸೂಫಿ** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,–೧೯೯೮

೩೮. **ಎಸ್.ಎಸ್.ಮುನೋಳಿ** : ಮಮತಾ ಜಿ. ಸಾಗರ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೮

೩೯. **ಎಂ.ರಾಮನರಸಯ್ಯ** : ರಾಮದಾಸ್ ಅಡ್ಯಂತಾಯ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೨೦೦೦

೪೦. **ಎಸ್.ಜಿ.ವಾಸುದೇವ** : ಕೆ.ವ್ಹಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೨೦೦೧

೪೧. **ಎನ್.ಎಸ್.ಸುಬ್ಬುಕೃಷ್ಣ** : ಎಚ್.ವ್ಹಿ. ಗಾಯತ್ರಿ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ– ೧೯೯೮

೪೨. **ಎನ್.ಜಿ.ಪಾವಂಜೆ** : ಎಂ.ಟಿ.ವ್ಹಿ. ಆಚಾರ್ಯ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೮೩

೪೩. **ಎಂ.ವ್ಹಿ.ಮಿಣಜಗಿಯವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು** :ಸಿ.ಡಿ. ಜಟ್ಟೆಣ್ಣವರ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೫
೪೪. **ಐತಿಹಾಸಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರೀ ಕ್ಷೇತ್ರ ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ** : ಡಾ.ಎಂ. ಕೊಟ್ರೇಶ್, ನಮ್ಮೂರು ಪ್ರಕಾಶನ, ಉಚ್ಚಂಗಿದುರ್ಗ. ೨೦೦೬
೪೫. **ಕಲಾತಪಸ್ವಿ** : ಮಹಾಲಿಂಗ ಯಾಳಗಿ (ಸಂ) ಎಂ.ಎ.ಚೆಟ್ಟಿ ಅಭಿನಂದನಾ ಸಮಿತಿ, ಗದಗ-೧೯೯೧
೪೬. **ಕಲಾವಿದ ಅಂದಾನಿ ಐವತ್ತು** : ಚಂದ್ರಹಾಸ ವೈ.ಜಾಲಿಹಾಳ (ಸಂ) ಅಂದಾನಿ ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗದ ಪ್ರಕಾಶನ, ಗುಲಬರ್ಗಾ-೧೯೯೯
೪೭. **ಕಲಾನಿವೇದನ** : ಅ.ನ. ಸುಬ್ಬರಾವ್ (ಸಂ) : ಕಲಾಪ್ರಕಾಶನ, ಕಲಾಮಂದಿರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೭೯
೪೮. **ಕಲಾವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ** : ಟಿ.ಪಿ. ಅಕ್ಕಿ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೩
೪೯. **ಕಲಾಚೇತನ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ (ಸಂ) : ಸಂಯೋಜಿತ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೫
೫೦. **ಕಲಾಗಂಗೋತ್ರಿ** : ತುಮಕೂರು ಶಿವಕುಮಾರ (ಸಂ) : ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ರಂಗಭೂಮಿ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೦
೫೧. **ಕಲಾಕ್ವಿಜ್** : ಎನ್. ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ (ಸಂ) : ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೦
೫೨. **ಕಲಾಕೋಶ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್, ಅ.ಲ.ನರಸಿಂಹನ್ (ಸಂ) : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ-೧೯೯೪
೫೩. **ಕಲಾ ಪಯಣಿಗರು** : ಅಶೋಕ ಶೆಟ್ಟರ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ-೧೯೯೮
೫೪. **ಕಲಾಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಾರ ಕಲೆ** : ವ್ಹಿ.ಜಿ. ಅಂದಾನಿ (ಸಂ) : ಐಡಿಯಲ್ ಫೈನ್ ಆರ್ಟ ಸಂಸ್ಥೆ, ಗುಲಬರ್ಗಾ-೨೦೦೧
೫೫. **ಕಲಾ ಚರಿತ್ರೆ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೨೦೦೨
೫೬. **ಕಲಾಗುರು ದಂಡಾವತಿಮಠ** : ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ-೧೯೮೩
೫೭. **ಕಲೋಪಾಸಕ ಎಂ.ಜಿ.ವಾಚೇದಮಠ** : ಸುರೇಶ ಕುಲಕರ್ಣಿ : ಶ್ರೀಮತಿ, ಶಾರದಾ ವಾಚೇದಮಠ ಪ್ರಕಾಶನ, ಧಾರವಾಡ-೧೯೮೫
೫೮. **ಕಲಾತಪಸ್ವಿ ಮಿಣಜಗಿ** : ಶಂಕರ ಪಾಟೀಲ : ಜಗದ್ಗುರು ಮೂರುಸಾವಿರಮಠ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ-೧೯೮೭
೫೯. **ಕಲಾತಪಸ್ವ ವೆಂಕಟಪ್ಪ** : ಸಾ.ಕೃ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ : ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ನಿರ್ದೇನಾಲಯ, ಹೊಸಪೇಟೆ-೨೦೦೪
೬೦. **ಕಲಾಸಾಧಕ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೭೯
೬೧. **ಕಲಾವಿದ ಹೆಬ್ಬಾರರ ರೇಖಾಲಾವಣ್ಯ** : ವ್ಯಾಸರಾಯ ಬಲ್ಲಾಳ : ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೯
೬೨. **ಕಟ್ಟಂಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣ ಹೆಬ್ಬಾರ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಬದುಕು** : ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸಭಟ್ಟ : ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ರಂಗಕಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ, ಉಡುಪಿ-೧೯೯೮
೬೩. **ಕಲಾತತ್ವ ಮಹರ್ಷಿ ಆನಂದಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಕೆ.** : ಸಾ.ಕೃ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ : ಅಭಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಕಾಶನ, ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೦
೬೪. **ಕಲಾವಿದ ಎಂ.ಎ.ಚೆಟ್ಟಿ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಲಾಕಲಾಕೃತಿಗಳು** : ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಗವಾಯಿ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೨
೬೫. **ಕಲಾವಿದ ಆರ್.ಎಂ.ಹಡಪದ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ** : ಡಾ.ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ ಅ. ಹಿರೇಮಠ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೩
೬೬. **ಕಲಾವಿದ ಡಿ.ವ್ಹಿ.ಹಾಲಭಾವಿಯವರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳು** : ಶಂಕ್ರಪ್ಪ ಕುಂದಗೋಳ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೫
೬೭. **ಕಲಾತತ್ವ** : ಸಿ.ಪಿ.ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ (ಅನು) : ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಮೈಸೂರು-೧೯೭೬
೬೮. **ಕಲಾವಿದ ಕಂಡ ಫ್ರಾನ್ಸ್** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಮಯೂರ ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೪
೬೯. **ಕಲಾವಿದನ ನೆನಪುಗಳು** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ತಳುಕಿನ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು-೧೯೯೬
೭೦. **ಕಲಾಚರಿತ್ರೆ** : ಅಶೋಕ ಟಿ. ಅಕ್ಕಿ : ಶಾಬಾದಿಮಠ ಬುಕ್ ಡಿಪೋ, ಗದಗ-೧೯೮೭
೭೧. **ಕಲಾ ಅರ್ಪಣ** : ಶ್ರೀಮತಿ ಪ್ರಭಾಶಂಕರ : ಪ್ರಭಾಶಂಕರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೩
೭೨. **ಕಲಾನುಭವ** : ವಿ.ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ-೧೯೭೬
೭೩. **ಕಲಾ ಸಂಕಲನ** : ಎನ್.ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೪
೭೪. **ಕಲಾ ಸಂವೇದನೆಯ ಒಳನೋಟಗಳು** : ಕೆ.ವ್ಹಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೭
೭೫. **ಕಲಾ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ** : ಎನ್. ವಿಶ್ವರೂಪಾಚಾರ್ : ವಿಶ್ವರೂಪ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೪
೭೬. **ಕಲೆ ಮತ್ತು ರಸಸ್ವಾದನೆ** : ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ,ಬೆಂ-೧೯೮೯

೭೭. **ಕಲೆ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ** : ಜ್ಯೋತಿ ಹೊಸೂರ (ಸಂ) : ಕಾಲಗತಿ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಬೆಂ-೧೯೯೦

೭೮. **ಕಲೆಗಾರರ ಕಥೆಗಳು** : ಬಿ.ಪಿ. ಬಾಯಿರಿ : ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ-೧೯೯೫

೭೯. **ಕಲೆಯ ಅರ್ಥ** : ಎಚ್.ಎಸ್. ಶ್ರೀಮತಿ (ಅನು) : ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೮

೮೦. **ಕಲೆ ಎಂದರೇನು?** : ಸಿ.ಪಿ.ಕೆ.(ಅನು) : ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೦

೮೧. **ಕಲೆಯ ದರ್ಶನ** : ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ : ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೫೦

೮೨. **ಕಲೆಯ ನೆಲೆ** : ವಿ.ಕೃ. ಗೋಕಾಕ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ-೧೯೮೦

೮೩. **ಕಳೆ-ಕಲೆ** : ಜ.ಚ.ನಿ. : ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಶೈಲ ನಿಡುಮಾಮಿಡಿ ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೦

೮೪. **ಕಲೆ ಮತ್ತು ನಾನು** : ಎಂ.ಟಿ.ವ್ಹಿ. ಆಚಾರ್ಯ : ಆಚಾರ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಭವನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೫

೮೫. **ಕಲೆ, ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವ** : ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಕೂಸನೂರ : ಮಾಲಗತ್ತಿ ಪಬ್ಲಿಷಿಂಗ್ ಹೌಸ್, ಸದಾಶಿವ ನಗರ.

೮೬. **ಕಲೆ ಮತ್ತು ಮನೋವಿಕಾಸ** : ಸಿ.ಆರ್. ಚಂದ್ರಶೇಖರ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೫

೮೭. **ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಿರಂಗಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ರಂಗವಿನ್ಯಾಸ** : ದೇವದಾಸ ಕಳಸದ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಡಿ.ಲಿಟ್. ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೦

೮೮. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕೋಶ** : ಹಿ.ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ (ಸಂ) : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ-೧೯೯೬

೮೯. **ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲಾವಿದರ ಪರಿಚಾಯಾವಳಿ** : ವ್ಹಿ.ಜಿ. ಅಂದಾನಿ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೦

೯೦. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಬುಡಕಟ್ಟು ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಎಂ.ಕೆ. ಗಿರೀಶಕುಮಾರ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೨

೯೧. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ** : ಶಿವಾನಂದ ಎಚ್. ಬಂಟನೂರ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೨

೯೨. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉತ್ಸವಗಳು ಹಾಗೂ ವಾಣಿಜ್ಯ ಮೇಳಗಳ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳು** : ಜಿ.ಓ. ಶಿವಕುಮಾರ : ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೩

೯೩. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಅರಸರ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ವಜೀರಬಾಷಾ ಎಂ. ಬಾಗಾಯತ್ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೩

೯೪. **ಕರ್ನಾಟಕದ ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಶಶಿಕಲಾ ಹೂಗಾರ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೪

೯೫. **ಕರ್ನಾಟಕದ ರಥಶಿಲ್ಪ ಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ** : ಶಿವಪ್ರಕಾಶ ತುಕ್ಕಣ್ಣವರ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೫

೯೬. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೀಪಸ್ಥಂಭಗಳು** : ಡಾ.ಗೀತಾಂಜಲಿ ಬಿ.ಆರ್. : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೭

೯೭. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಕರಾವಳಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಆನಂದ ಪೂಜಾರ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೫

೯೮. **ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಕಾಲದ ಕಲೆ** : ಅ. ಸುಂದರ : ಕ.ಲ.ಕ. ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೪

೯೯. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಚಿತ್ತಾರಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಮಹದೇವ ಜಗತಾಪ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೪

೧೦೦. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಲೆಗಳು** : (ಸಂಪುಟ-೩) : ಬೆನಕನಹಳ್ಳಿ ಜಿ. ನಾಯಕ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೬

೧೦೧. **ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ : ಐ.ಬಿ.ಎಚ್. ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೭೫

೧೦೨. **ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲೆಗಳು** : ಪಿ.ಆರ್.ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೬

೧೦೩. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣದ ಬಳಕೆ** : ಕೆ.ವ್ಹಿ. ಕಾಳೆ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕ.ವಿ.ವಿ.ಹಂಪಿ- ೨೦೦೦

೧೦೪. **ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಒಂದು ಸಮೀಕ್ಷೆ** : ಎಲ್. ಶಿವಲಿಂಗಪ್ಪ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೬

೧೦೫. **ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲಾಯಾತ್ರೆ** : ಸಿ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ-೧೯೮೪

೧೦೬. **ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಚಿತ್ತಾರಗಳು ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಗಳು** : ಮಹಾದೇವ ಜಗತಾಪ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೪

೧೦೭. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಿತ್ತಿಚಿತ್ರ ಪರಂಪರೆ** : ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ-೧೯೯೮

೧೦೮. **ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಶ್ವರೂಪ** : ವ್ಹಿ.ಜಿ. ಮಾರಿಹಾಳ : ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ–೧೯೭೩

೧೦೯. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ** : ಕೆ.ವಿ.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ, ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ– ೧೯೯೪

೧೧೦. **ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು** : ಡಾ.ಆರ್.ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೪

೧೧೧. **ಕಸೂತಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಮಹಾದೇವ ಜಗತಾಪ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೨೦೦೪

೧೧೨. **ಕರ್ನಾಟಕದ ದೇವಾಲಯಗಳು** : ಸಂ. ಸು. ರಂಗಸ್ವಾಮಿ, ಹಂಸ ಧ್ವನಿ ಪ್ರಕಾಶನ.೧೯೯೫

೧೧೩. **ಕರ್ನಾಟಕದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು** : ಡಿ.ಲಿಂಗಯ್ಯ, ಐಬಿಎಚ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೪

೧೧೪. **ಕರಾವಳಿ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗೆ ಕಮಲಾದೇವಿಯವರ ಕೊಡುಗೆ** : ಸಂ–ಎಂ.ವಿ. ನಾರಾಯಣರಾವ್, ಕ್ರಾಫ್ಟ್ಸ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ (ರಿ), ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೪

೧೧೫. **ಕನ್ನಡ ಶಾಸನ ಶಿಲ್ಪ**, ಡಾ.ಡಿ.ವಿ. ಪರಮಶಿವಮೂರ್ತಿ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ. ೧೯೯೯

೧೧೬. **ಕಾಮಸೂತ್ರ** : ವೆಂಕಟ ಜಿ. ಭಸ್ಮೆ (ಸಂ) : ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ–೨೦೦೪

೧೧೭. **ಕಾಶ್ಯಪ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಂ** : ಜಿ. ಜ್ಞಾನಾನಂದ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ–೧೯೯೮

೧೧೮. **ಕಾವಿಕಲೆ** : ಕೃಷ್ಣಾನಂದ ಕಾಮತ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೪

೧೧೯. **ಕಾಡು ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ** : ಹಿ. ಚಿ. ಬೋರಲಿಂಗಯ್ಯ, ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೆಗ್ಗೋಡು, ಸಾಗರ. ೧೯೯೫

೧೨೦. **ಕಿನ್ನಾಳದ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಆರ್.ಎಚ್. ಕುಲಕರ್ಣಿ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೨

೧೨೧. **ಕಿನ್ನಾಳ ಕಲೆ** : ರವಿ ವಸರಾಮ ನಾಯಕ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಎಂ.ಫಿಲ್.ಪ್ರಬಂಧ, ೨೦೦೬

೧೨೨. **ಕುವೆಂಪು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚಿತ್ರಸಂಪುಟ** : ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ : ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೪

೧೨೩. **ಕುಶಲಕಲೆಗಳು** : ಡಿ.ಗಣೇಶ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ–೧೯೮೨

೧೨೪. **ಕುಂಬಾರಿಕೆ ವೃತ್ತಿ ಪದಕೋಶ** : ಬಸವರಾಜ ಕುಂಚೂರು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂ–೧೯೯೫

೧೨೫. **ಕೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಸವಿನೆನಪು** : ಎಸ್.ಎನ್.ಚಂದ್ರಶೇಖರ (ಸಂ) : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೮೭

೧೨೬. **ಕೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪ** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೮೩

೧೨೭. **ಕೆ.ಕೆ.ಹೆಬ್ಬಾರ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೩

೧೨೮. **ಕೆ.ಕೆ.ಹೆಬ್ಬಾರ** : ಎನ್.ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೮೭

೧೨೯. **ಕೆ.ಜಿ.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನ್** : ಎನ್.ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೬

೧೩೦. **ಕೆ.ಎಸ್.ಕುಲಕರ್ಣಿ** : ಅತುಲ್ ಭಾರದ್ವಾಜ್ : ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ನವದೆಹಲಿ–೧೯೮೮

೧೩೧. **ಕೇರಳದ ವರ್ಣಚಿತ್ರಲೋಕ** : ವೆಂಕಟರಾಜ ಪುಣಿಚಿಂತಾಯ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೮೩

೧೩೨. **ಕೊಪ್ಪಳ ಹಂಪಿ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸದ ಕಲೆ** : ಶರಣಬಸಪ್ಪ ಕೋಲ್ಕಾರ್ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ–೨೦೦೩

೧೩೩. **ಕೋಲಾರಮ್ಮ** : ಜಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೬

೧೩೪. **ಕೊಡಗು ವಿವರಣೆ** :ಸಂ–ವಿಜಯಪೂಣಚ್ಚ ತಂಬಂಡ, ಲೇಖಕ–ಇ ಮಾರ್ಸ್‌ಡೆನ್, ಬಿ.ಎ., ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ. ೨೦೦೨.

೧೩೫. **ಕೊಡಗಿನ ಕೈಮಡಗಳು** : ಎಂ. ಜಿ. ನಾಗರಾಜ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು. ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೪

೧೩೬. **ಗಂಜೀಫಾ ಕಲೆ** : ಸಂತೋಷಕುಮಾರ ಗುಲ್ವಾಡಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೪

೧೩೭. **ಗಂಜೀಫಾ** : ಎಂ.ಎಲ್. ಶಿವಶಂಕರ : ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಮೈಸೂರು–೧೯೯೬

೧೩೮. **ಗ್ರಾಮೀಣ ಚಿತ್ರಗಳು** : ಎಸ್.ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ,
೧೩೯. ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೬

೧೪೦. **ಗ್ರಾಫಿಕ್ ಕಲೆ** : ರವಿಕುಮಾರ ಕಾಶಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೬

೧೪೧. **ಗೊಂಬೆಯಾಟ** : ರಾಮಚಂದ್ರೇಗೌಡ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೦

೧೪೨. **ಗಿರಿಜನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ** : ಸಂ–ಪ್ರೊ. ಕಾಳೇಗೌಡ ನಾಗವಾರ, ಎನ್.ಹುಚ್ಚಪ್ಪ ಮಾಸ್ತರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೨

೧೪೩. **ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ರೇಣುಕಾಂಬೆ ಜಾತ್ರೆ** : ಎನ್.ಹುಚ್ಚಪ್ಪ ಮಾಸ್ತರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೭

೧೪೪. **ಚತುಷ್ಷಷ್ಟಿ ಕಲೆ** : ಪ್ರೊ.ಟಿ.ಎಸ್. ಸತ್ಯವತಿ, ಗಾಂಧೀ ಭವನದ ಕೇಂದ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಅಧ್ಯಾಯನ ಪೀಠ. ೨೦೦೦

೧೪೫. **ಚಿತ್ರಕಲಾ** : ಡಾ. ಚೂಡಾಮಣಿ ನಂದಗೋಪಾಲ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂ–೨೦೦೦
೧೪೬. **ಚಿತ್ರಾಕ್ಷಿ** : ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ (ಸಂ) : ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಆರ್ಟ ವಜ್ರಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಧಾರವಾಡ–೧೯೯೫
೧೪೭. **ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಪೂರಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು** : ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ (ಸಂ) : ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಆರ್ಟ ವಜ್ರಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಧಾರವಾಡ–೧೯೯೫
೧೪೮. **ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ** : ಅ.ಲ.ನರಸಿಂಹನ್, ಎನ್.ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೩
೧೪೯. **ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದ ಜೆ.ಎಸ್.ಖಂಡೇರಾವ್** : ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಬಾಗೋಡಿ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪ್ರಬಂಧ–೨೦೦೨
೧೫೦. **ಚಿತ್ತಾರದ ಗೊಂಬೆ** : ಗೋವಿಂದರಾಜ ಸಿ. : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೨೦೦೪
೧೫೧. **ಚಿತ್ತಾರ** : ನಾ. ಡಿಸೋಜ : ರವೀಂದ್ರ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ–೨೦೦೨
೧೫೨. **ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರವೇಶ** : ಹೋ.ಶ್ರೀ. ಹೂಗಾರ : ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ–೧೯೮೦
೧೫೩. **ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬುಡಕಟ್ಟು ವೀರರು** : ಡಾ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷಿ ಪೂಜಾರ ಹಳ್ಳಿ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ. ೨೦೦೨
೧೫೪. **ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪರಿಚಯ** : ವ್ಹಿ.ಟಿ. ಕಾಳೆ : ವಿಜಯ ಬುಕ್ ಡಿಪೋ, ಗದಗ–೧೯೮೫
೧೫೫. **ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ಕೈಪಿಡಿ** : ಬಿ.ಪಿ. ತಿಪ್ಪಯ್ಯ : ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರ ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೫
೧೫೬. **ಚಿತ್ರಯಾತ್ರೆ** : ಬಿ.ವ್ಹಿ.ಕೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೫
೧೫೭. **ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಅ.ನ.ಕೃ. : ವಿದ್ಯಾನಿಧಿ ಬುಕ್ ಡಿಪೋ, ಮೈಸೂರು–೧೯೭೦
೧೫೮. **ಚಿತ್ರಕಲಾ ಕೈದೀಪ** : ಎಸ್.ಎಂ. ಶಿರಹಟ್ಟಿ : ಷಿಹಾಮಿ ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್ಸ್, ಗದಗ–೧೯೮೨
೧೫೯. **ಚಿತ್ರಕಲಾ ದರ್ಪಣ** : ವ್ಹಿ.ಟಿ. ಕಾಳೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೪
೧೬೦. **ಚಿತ್ರಕಲಾ ಚಿಂತನೆ** : ಶಂಕರ ಪಾಟೀಲ : ಪ್ರಗತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ದಾವಣಗೆರೆ–೧೯೯೫
೧೬೧. **ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂವಹನ** : ಜಿ.ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೬
೧೬೨. **ಚೈತನ್ಯ** : ಎಸ್.ಎ. ಭೋಜ (ಸಂ) : ಮಾಲಗತ್ತಿ ಆಫ್‌ಸೆಟ್ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್, ಬೆಳಗಾವಿ–೧೯೯೭
೧೬೩. **ಚೌಕಟ್ಟು** : ಎಚ್.ಎ. ಅನಿಲಕುಮಾರ್ (ಸಂ) : ಸಂಚಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೭
೧೬೪. **ಜನಪದ ಕಸೂತಿ** : ಮಧುವೆಂಕಾರೆಡ್ಡಿ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ–೨೦೦೦
೧೬೫. **ಜನಪದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ:** ವಾಮನ ನಂದಾವರ, (ಕೆಲವು ನೋಟಗಳು), ಪ್ರಜಾಬಂಧು ಪ್ರಕಾಶನ, ಮಂಗಳೂರು–೧೯೯೨.
೧೬೬. **ಜನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಶೋಧ** : (ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಧ್ಯಯನ ಕುರಿತ ಲೇಖನಗಳು), ಡಾ. ಗುರುರಾವ್ ಬಾಪಟ್, ರವೀಂದ್ರ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ ಸಾಗರ ಜಿಲ್ಲೆ–ಶಿವಮೊಗ್ಗ. ೨೦೦೭
೧೬೭. **ಜಾಗತಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಬಿ.ಪಿ. ಬಾಯಿರಿ : ಪ್ರತಿಭಾ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಧಾರವಾಡ–೧೯೮೫
೧೬೮. **ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ** : ಎಸ್.ಜಿ. ಇಮ್ರಾಪೂರ (ಸಂ) : ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ–೧೯೯೪
೧೬೯. **ಜಾನಪದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು** : ವ.ನಂ. ಶಿವರಾಮು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ–೨೦೦೦
೧೭೦. **ಜಾನಪದ ಶಿಲ್ಪಪದ** : ಡಾ.ಡಿ.ಕೆ. ರಾಜೇಂದ್ರ : ಪ್ರಕಟಣೆ : ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂ.
೧೭೧. **ಜಾನಪದದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು** : ಸಂ.ಪ್ರೊ. ಶ್ರೀಕಂಠ ಕೂಡಿಗೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೧
೧೭೨. **ಜನಪದ ಭಾರತಿ** : ಸಂ. ನಲ್ಲೂರು ಪ್ರಸಾದ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೮
೧೭೩. **ಜಾನಪದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ** : ಸಂ. ಡಾ. ಚಕ್ಕೆರೆ ಶಿವಶಂಕರ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೩
೦೩. **ಜಾನಪದ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ದೇಶೀವಾದ** : ಸಂ. ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗಿತ್ತಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೮
೧೭೪. **ಜಾಗತೀಕರಣ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ** : ಸಂ–ಗವೀಶ ಹಿರೇಮಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೭
೧೭೫. **ಜಿ.ಎಸ್.ದಂಡಾವತಿಮಠ** : ವ್ಹಿ.ಸಿ. ಮಾಲಗತ್ತಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ–೧೯೮೨
೧೭೬. **ಜಿ.ಎಸ್.ಶೆಣೈ** : ಕಾಸರವಳ್ಳಿ ಜಿ. ರವೀಶ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೫

೧೭೭. **ಜಿ.ಎಸ್.ಖಂಡೇರಾವ್** : ಕುಪ್ಪಣ್ಣ ಕಂದಗಲ್ಲ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೯

೧೭೮. **ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಕಲಾಮೀಮಾಂಸೆ** : ಸಿ.ಪಿ.ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ : ತಳುಕಿನ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು-೧೯೮೨

೧೭೯. **ಟಿ.ಪಿ.ಅಕ್ಕಿ** : ವ್ಹಿ.ಟಿ. ಕಾಳೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೪

೧೮೦. **ಡಿ.ಜಿ.ಬಡಿಗೇರ** : ಅನ್ನದಾನಿ ಹಿರೇಮಠ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೩

೧೮೧. **ಡಿ.ಜಿ.ಬಡಿಗೇರ** : ಶೋಭಾ ಬಡಿಗೇರ : ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಗದಗ-೧೯೮೪

೧೮೨. **ಡಿ.ವ್ಹಿ.ಹಾಲಭಾವಿ** : ಎಸ್.ಕೆ. ಹೂಗಾರ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೫

೧೮೩. **ತಮಿಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೨

೧೮೪. **ತುಳುವರ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಾವಂತಿಕೆ** : ಕ.ವೆಂ. ರಾಜಗೋಪಾಲ (ಸಂ) : ಕ.ಲ.ಅ.,ಬೆಂ-೧೯೮೯

೧೮೫. **ದಖನಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಎಸ್.ಕೆ. ಅರುಣಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೧

೧೮೬. **ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶೀದೇವರು : ಖಂಡೋಬಾ** : ಮರಾಠಿ ಮೂಲ ; ರಾ.ಚಿಂ.ಢೇರೆ : ಕನ್ನಡಾನುವಾದ: ಡಾ.ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮರಾಠೆ : ಬೆಳಗಾಂ : ಪಿವಿಜಿ ಪಬ್ಲಕೇಶನ್ಸ್ :

೧೮೭. **ದೃಶ್ಯಕಲಾವಿದರು** : ಎನ್.ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ-೨೦೦೩

೧೮೮. **ದೃಶ್ಯಕಲೆಗಳು ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ** : ಡಿ.ಎ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಡಿ.ಲಿಟ್.ಪ್ರಬಂಧ-೨೦೦೬

೧೮೯. **ದೃಶ್ಯಕಲೆಗಳ ಗುಣಗ್ರಹಣ** : ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೫

೧೯೦. **ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ಆರಾಧಕರು** : ಎಚ್.ಎನ್. ಸುರೇಶ (ಸಂ) : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ-೧೯೯೦

೧೯೧. **ದೃಶ್ಯಕಲಾ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೧

೧೯೨. **ದೃಶ್ಯಕಲಾ ವಿಮರ್ಶೆ** : ವ್ಹಿ.ಜಿ. ಅಂದಾನಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೨೦೦೦

೧೯೩. **ದೃಶ್ಯಕಲೆ ಎಂದರೇನು?** : ಚಿ.ಸು.ಕೃಷ್ಣಸೆಟ್ಟಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೫

೧೯೪. **ಧರೆಗೆ ದೊಡ್ಡವರು** : ಡಾ.ಸುಭಾಸ್ ಭರಣಿ ಐ.ಪಿ.ಎಸ್, ದ್ರಾವಿಡ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ ಮೈಸೂರು. ೨೦೦೫.

೧೯೫. **ದುರ್ಗದ ಶೋಧನ** : ಬಿ.ರಾಜಶೇಖರಪ್ಪ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೧

೧೯೬. **ದ್ರಾವಿಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಪುಟ ೫, ಸಂಚಿಕೆ ೧,** (ಸಂ) : ಮಾಧವ ಪರಾಜೆ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ - ಜನೇವರಿ, ಜೂನ್ - ೨೦೦೬

೧೯೭. **ನವ್ಯಕಲೆಯ ನವ ಮುಖಗಳು** : ಬಿ.ವ್ಹಿ.ಕೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಿ (ಸಂ) : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ-೧೯೯೨

೧೯೮. **ನನ್ನ ಸಿಲೋನ್ ಸಂದರ್ಶನ** : ಡಿ.ವ್ಹಿ. ಹಾಲಭಾವಿ : ಸುರೇಶ ಹಾಲಭಾವಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಧಾರವಾಡ-೧೯೮೫

೧೯೯. **ನವ್ಯಕಲೆ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಾರರು** : ಬಿ.ಪಿ. ಬಾಯಿರಿ : ಪ್ರತಿಭಾ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಧಾರವಾಡ-೧೯೮೨

೨೦೦. **ನಲ್ಲೂರು ದೊರೆಕಾಳಿ** : ಡಾ. ನಲ್ಲೂರು ಪ್ರಸಾದ್, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೧

೨೦೧. **ನಾಗಾರಾಧನೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಮೂಡುಬೆಳ್ಳ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ-೨೦೦೪

೨೦೨. **ನಾಗರೀಕತೆಯ ಹೊಸ್ತಿಲಲ್ಲಿ** : ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ-೧೯೬೯

೨೦೩. **ನಿಜದ ನೆಲೆ** : ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ, ಸತ್ಯಾನಂದ ಪಾತ್ರೋಟ (ಸಂ) : ಮಲ್ಲಣಾರ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬಸವೇಶ್ವರ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಸಂಘ, ಬಾಗಲಕೋಟ-೨೦೦೩

೨೦೪. **ನಿಸರ್ಗ** : ಫ.ಗು.ಸಿದ್ಧಾಪುರ (ಸಂ) : ಬಾಗಲಕೋಟ, ಬಿಜಾಪೂರ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಘ, ಬಿಜಾಪೂರ-೨೦೦೩

೨೦೫. **ನೀವೂ ಕಲಾವಿದರಾಗಬೇಕೆ?** : ಬಾಗೂರು ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ : ಕರ್ನಾಟಕ ಬುಕ್ ಏಜನ್ಸಿ,ಬೆಂ-೧೯೯೭

೨೦೬. **ನೋಟ-ಪಲ್ಲಟ** : ಎಚ್.ಎ. ಅನಲಕುಮಾರ : ಅಭಿನವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೮

೨೦೭. **ನೋವಿಗದ್ದಿದ ಕುಂಚ** : ನೇಮಿಚಂದ್ರ : ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್ಸ್ ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೩

೨೦೮. **ಪರಿಚಯ** : ಎಚ್.ಶಂಕರಪ್ಪ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೨

೨೦೯. **ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ** : ವಿ.ಕೃ. ಗೋಕಾಕ : ಐ.ಬಿ.ಎಚ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೮

೨೧೦. **ಪ್ರಶಸ್ತಿಪಡೆದ ಕಲಾವಿದರು** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ (ಸಂ) : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ-೧೯೮೭

೨೧೧. **ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಲಾವಿದರು** : ಕಮಲದಾನಿ ಗುರುರಾಯ : ಮುಕ್ತಾಲಿಮೋಹನರಾವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹಾವೇರಿ, ೧೯೫೧

೨೧೨. **ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಲಾವಿದರು** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೪

೨೧೩. **ಪಾವಂಜೆ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣಯ್ಯ** : ಬಿ.ಎನ್. ಶಾಂತಪ್ರಿಯ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೪

೨೧೪. **ಪಾಪ್‌ಕಲೆ** : ರವಿಕುಮಾರ ಕಾಶಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೭

೨೧೫. **ಪಾರಂಪರಿಕ ಶಿಲ್ಪ ನೆನ್ನೆ-ನಾಳೆ** : ಡಾ. ಜ್ಞಾನಾನಂದ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ, ೨೦೦೫.

೨೧೬. **ಪಾಂಚಾಳ ವೃತ್ತಿಪದಕೋಶ** : ಡಾ.ಡಿ. ಪಾಂಡುರಂಗ ಬಾಬು : ಪ್ರಸಾರಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ. ೨೦೦೨.

೨೧೭. **ಪಿ.ಆರ್.ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ** : ಜಿ.ಶಂ.ಪರಮಶಿವಯ್ಯ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೪

೨೧೮. **ಪಿ.ಸುಬ್ಬರಾವ** : ಎಂ.ಎಸ್. ನಂಜುಂಡರಾವ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೪

೨೧೯. **ಪೀಟರ್ ಲೂಯಿಸ್** : ಬಾ.ನ. ಶಾಂತಪ್ರಿಯ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೨೦೦೦

೨೨೦. **ಪಿಕಾಸೋ** : ಸುರೇಶ ಕುಲಕರ್ಣಿ : ತಾರಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಭಾರತೀ ನಗರ, ಧಾರವಾಡ-೧೯೮೧

೨೨೧. **ಫೋಟೋರಿಯಾಲಿಜಮ್** : ಕೆ.ವ್ಹಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೫

೨೨೨. **ಪೋಸ್ಟ್ ಮಾಡರ್ನಿಜಮ್** : ನೇಮಿರಾಜಶೆಟ್ಟಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೬

೨೨೩. **ಬಸವರಾಜ ಹಳಿಜೋಳ** : ಆರ್.ಜಿ. ರಾಯ್ಕರ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೨೦೦೦

೨೨೪. **ಬಣ್ಣದವೇಷ ಮತ್ತು ಇತರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು** : ಮಳೀಯ ಮಹಾಬಲಭಟ್ಟ : ಮಹಾಬಲಭಟ್ಟ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕರಂಗಲಪಾಡಿ, ಮಂಗಳೂರು-೧೯೮೮

೨೨೫. **ಬಸವಣ್ಣನವರ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ** : ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ (ಸಂ) : ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂ-೨೦೦೨

೨೨೬. **ಭಗವತೀ ಆರಾಧನೆ-ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ** : ಅಮೃತ ಸೋಮೇಶ್ವರ : ಪ್ರಕಟಣೆ : ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕೋಟೆಕಾರು, ದ.ಕ-೫೭೪೧೫೨-೧೯೯೮

೨೨೭. **ಬಣ್ಣ ಬಯಲು** : ಡಿ.ಎಸ್. ಚೌಗಲೆ : ಹರ್ಷ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ-೨೦೦೨

೨೨೮. **ಬಿದರಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ವ್ಹಿ.ಎಂ. ಬಾಗಾಯತ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೪

೨೨೯. **ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಚಿತ್ರಕರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಂ** : ಜಿ. ಜ್ಞಾನಾನಂದ (ಸಂ) : ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾರ ಸಮಿತಿ, ಭಾರತನಗರ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್-೨೦೦೦

೨೩೦. **ಬಾರಾಮಾಸ** : ಶಾಂತರಸ (ಸಂ) : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ-೧೯೯೩

೨೩೧. **ಬಾರೋಕ್ ಕಲೆ** : ಡಾ.ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಭಾರತೀಯ ಕಲಾಕೇಂದ್ರ, ಧಾರವಾಡ-೧೯೮೭

೨೩೨. **ಬಾನಯ್ಯ ಗರುಡಾದ್ರಿ** : ಬಸವರಾಜ ಉಪ್ಪಿನ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೫

೨೩೩. **ಬಾದಾಮಿ ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ** : ಶೀಲಾಕಾಂತ ಪತ್ತಾರ : ಕ.ವಿ.ವಿ.ಹಂಪಿ-೨೦೦೦

೨೩೪. **ಬಿ.ಕೆ.ಹುಬಳಿ** : ಡಿ.ಎಸ್. ಚೌಗಲೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೯

೨೩೫. **ಬೆಳೆದುಬಂದ ಭಾರತದ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರ, ಮೈಸೂರು-೧೯೭೨

೨೩೬. **ಬೆಳದಿಂಗಳ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಆನಂದ ಕೆ. ಪೂಜಾರ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೨೦೦೪

೨೩೭. **ಭರತೇಶ ವೈಭವ** : ಟಿ.ಎಸ್. ಶ್ಯಾಮರಾವ (ಸಂ) : ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ-೧೯೫೫

೨೩೮. **ಭಾರತದ ದೃಶ್ಯಕಲಾವಿದರು** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ : ಹರಿಹರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೩

೨೩೯. **ಭಾರತದ ಜನಪದ ಕಲೆ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ : ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೧

೨೪೦. **ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂ-೧೯೮೭

೨೪೧. **ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಎಸ್.ಎಂ. ಶಿರಹಟ್ಟಿ : ವಿಜಯ ಕಲಾಮಂದಿರ, ಗದಗ-೧೯೭೨

೨೪೨. **ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಬಿ.ಪಿ. ಬಾಯಿರಿ : ಸಮಾಜ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ-೧೯೮೦

೨೪೩. **ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಆರ್.ಜಿ. ರಾಯ್ಕರ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೬

೨೪೪. **ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರಂಗವಲ್ಲಿ** : ಬಿ.ಪಿ. ಬಾಯಿರಿ : ಚಿತ್ರಕುಟೀರ, ಉಡುಪಿ-೧೯೯೨

೨೪೫. **ಭಾರತೇಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ : ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೩೦

೨೪೬. **ಭೂತಾರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಗಾರಿಕೆ** : ಬಿ.ಎ. ವಿವೇಕ ರೈ (ಸಂ) : ಶ್ರೀ ಧರ್ಮಸ್ಥಳ ಮಂಜುನಾಥೇಶ್ವರ ತುಳುಪೀಠ, ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ-೨೦೦೧

೨೪೭. **ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ** : ಕೃಷ್ಣಾನಂದ ಕಾಮತ್ : ಪುಸ್ತಕಾಲಯ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂ-೧೯೯೩

೨೪೮. **ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಕಲೆ** : ಕೆ.ವ್ಹಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೫

೨೪೯. **ಮಧುಗಿರಿ ರಾಮು** : ಯು.ಎಸ್. ವೆಂಕಟರಾಮನ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೮೪

೨೫೦. **ಮಧುಗಿರಿಯ ದಂಡಿನ ಮಾರಮ್ಮ** : ಎಂ.ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೫

೨೫೧. **ಮಂಡ್ಯಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ** : ತೈಲೂರು ವೆಂಕಟಕೃಷ್ಣ, ಬಾನು ಪ್ರಕಾಶನ, ಮಂಡ್ಯ-೨೦೦೭

೨೫೨. **ಮಲೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರ** : ಡಾ.ಬಿ.ಎಸ್.ಸ್ವಾಮಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೫

೨೫೩. **ಮಹಿಳೆಯರ ಅಲಂಕಾರ** : ಶಾಂತಾದೇವಿ ಮಾಳವಾಡ : ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂ-೧೯೯೬

೨೫೪. **ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಮೂಮೆಂಟ್** : ಚಿಕ್ಕಲ್ಲೂರು ಜಾತ್ರೆ, ಮಹಾದೇವ ಶಂಕನಪುರ, ಪಿ.ಎಂ.ಎಸ್.ಆರ್. ಸಂಸ್ಥೆ ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ-೨೦೦೨

೨೫೫. **ಮಕ್ಕಳ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಬಿ.ಪಿ. ಬಾಯಿರಿ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ-೧೯೯೮

೨೫೬. **ಮಹಾಶಿಲ್ಪಿ ಅಚಾರ್ಯ– ಒಂದು ನೆನಪು** : ಬಿ.ಕಾ. ಮೂರ್ತೇಶ್ವರಯ್ಯ, ಶ್ರೀ ಶೃಂಗೇರಿ ಶಾರದಾ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಂಗಳೂರು. ೨೦೦೮

೨೫೭. **ಮಾನಸೋಲ್ಲಾಸ** : ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ (ಸಂ) : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ–೧೯೯೮

೨೫೮. **ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ದಿನ** : ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ : ಶಾರದಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಗಾಂಧಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೭೩

೨೫೯. **ಮಾದಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ** : ಡಾ.ಮೈಲಹಳ್ಳಿ ರೇವಣ್ಣ, ರಾಜ್ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು–೨೦೦೪

೨೬೦. **ಮಾರಿ ಹಬ್ಬಗಳು** : ಮಹಾದೇವ ಶಂಕನಪುರ, ಪಿ.ಎಂ.ಎಸ್.ಆರ್. ಸಂಸ್ಥೆ, ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ–೨೦೦೧

೨೬೧. **ಮ್ಯಾಸಮಂಡಲ** : ಡಾ.ವೀರಾಸಾಬಿಹಳ್ಳಿ ಶಿವಣ್ಣ : ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೫

೨೬೨. **ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ** : ಡಾ. ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಕರ್ನಾಟಕ ವಿ.ವಿ.,೧೯೮೩

೨೬೩. **ಮಾರ್ಗ** : ಭಾಗ–೨ : ಡಾ.ಎಂ.ಎಂ. ಕಲಬುರ್ಗಿ : ನರೇಶ ಮತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರು ಕಂಪನಿ–೧೯೮೮

೨೬೪. **ಮೇಲುಕೋಟೆ ಪರಿಚಯ** : ಸ್ಥಾನಕಂ ನಾಗರಾಜ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಸ್ಥಾನಕ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೇಲುಕೋಟೆ. ೨೦೦೨

೨೬೫. **ಮೇದರು** : ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನ, ಎಂ.ಬೈರೇಗೌಡ, ಬ್ಯಾಲದಕೆರೆ ಪ್ರಕಾಶನ. ೨೦೦೧

೨೬೬. **ಯಕ್ಷಗಾನ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಮತ್ತು ವೇಷಭೂಷಣ** : ಎ.ಎಸ್. ವಿಶ್ವನಾಥ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಎಂ.ಫಿಲ್.ಪ್ರಬಂಧ–೨೦೦೩

೨೬೭. **ಯಕ್ಷಗಾನ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಮೂಡುಬೆಳ್ಳ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೪

೨೬೮. **ಯಕ್ಷಗಾನ ದೃಶ್ಯಕಲೆಯ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಮತ್ತು ವೇಷಭೂಷಣ** : ಎ.ಎಸ್. ವಿಶ್ವನಾಥ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ–೨೦೦೭

೨೬೯. **ಯೂಸೂಫ್ ಅರಕ್ಕಲ್** : ಚಿ.ಸು. ಕೃಷ್ಣಶೆಟ್ಟಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೯

೨೭೦. **ರಮ್ಯಕಲೆಯ ರಸಋಷಿ, ಎಸ್.ಎಂ.ಪಂಡಿತ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೂಡುಬಿದಿರೆ–೧೯೯೯

೨೭೧. **ರಂಗೋಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ : ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಿ ತಿವಾರಿ : ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್.ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ–೨೦೦೫

೨೭೨. **ರಂಗೋಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಡಾ. ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ–೨೦೦೪

೨೭೩. **ರಂಗೋಲಿ** : ಶಾಂತಿನಾಯಕ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ–೧೯೯೪

೨೭೪. **ರಂಗೋಲಿ** : ರಾಜಲಕ್ಷ್ಮೀ ವಾಸುದೇವ : ಸಂತೋಷ ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೫

೨೭೫. **ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಲಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಆಕರಗಳು** : ಎನ್. ಶ್ರೀಪತಿ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೭

೨೭೬. **ಶಿವಾನಂದ ಪಿ.ಅಕ್ಕಿ** : ವ್ಹಿ.ಟಿ. ಕಾಳೆ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೯

೨೭೭. **ಶಿವತತ್ವರತ್ನಾಕರ** : ಮಲ್ಲೇಪುರಂ ಜಿ. ವೆಂಕಟೇಶ (ಅನು) : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ–೧೯೯೮

೨೭೮. **ಶೀಗಿ ಹಾಡುಗಳು** : ರಾಜೇಂದ್ರ ಯರನಾಳೆ : ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಂಡಾರ, ವಿರಕ್ತಮಠ, ಕುಸನೂರ–೧೯೯೪

೨೭೯. **ಶಿಲೆ–ಕಲೆ**: ಡಾ. ಚೂಡಾಮಣಿ ನಂದಗೋಪಾಲ್, ಕರ್ನಾಟಕ ನೃತ್ಯ–ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಸುಂದರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೭

೨೮೦. **ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯ** : ವಿದ್ವಾನ್ ತಾಡಿರ್ಚು ವೀರರಾಘವಶರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾರ ಸಮಿತಿ, ಕೆ.ಜಿ.ಎಫ್, ೧೯೯೯

೨೮೧. **ಶೀಗಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಯಾದಪ್ಪ ಪರದೇಶಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೪

೨೮೨. **ಶಿಲ್ಪ ಸಂಕುಲ** : ಪಿ.ಆರ್.ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೬

೨೮೩. **ಶಿಕ್ಷಣ ಸೃಜನಶೀಲ ಕಲೆ** : ಎನ್. ಶ್ರೀಪತಿ : ರಶ್ಮಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೩

೨೮೪. **ಶಿರಸಿಯ ಶ್ರೀ ಮಾರಿಕಾಂಬೆ ಮತ್ತು ಜಾತ್ರೆ** : ಡಾ.ಎನ್.ಆರ್. ನಾಯಕ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೬

೨೮೫. **ಶಿಲ್ಪಚಿತ್ರ ವಾಸ್ತುಕಲೆಗಳು** : ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ : ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಧಾರವಾಡ–೧೯೭೫

೨೮೬. **ಶಿಲ್ಪಕಲೆ** : ವಿಜಯಾರಾವ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ. ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೫

೨೮೭. **ಶ್ರೀ ಅರವಿಂದರ ತತ್ವಯೋಗ ಮತ್ತು ಕಲೆ** : ಜಿ.ಎನ್.ಕುಂದರಗಿ : ಉಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು–೧೯೮೭

೨೮೮. **ಶ್ರೀತತ್ವನಿಧಿ** : ಸಾ.ಕೃ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ (ಸಂ) : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ–೧೯೯೮

೨೮೯. **ಶ್ರೀ ದುರ್ಗಾಂಬಿಕಾ ಚರಿತೆ** : ಎ.ಸಿ. ಆಚಾರ್ಯ, ಶ್ರೀ ದುಗಾಂಬಿಕಾ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತ ಮಂಡಳಿ, ದಾವಣಗೆರೆ. ೧೯೯೨
೨೯೦. **ಸಂಭಾವನೆ** : ಸಿ.ಎನ್. ಪಾಟೀಲ (ಸಂ) : ಸಂಭಾವನಾ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ, ಗದಗ–೧೯೭೯
೨೯೧. **ಸಂಯೋಜನೆ** : ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ (ಸಂ) : ಸಂಯೋಜಿತ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೭
೨೯೨. **ಸಂಕೀರ್ಣ ವೃತ್ತಿಪದಕೋಶ** : ಡಾ.ಎಸ್.ಎನ್. ಅಂಗಡಿ ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ. ೨೦೦೦
೨೯೩. **ಸಂತ ಕಲಾವಿದ ಶುಭರಾಯರು** : ಅ.ಲ.ನರಸಿಂಹನ್ (ಸಂ) : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೩
೨೯೪. **ಸವದತ್ತಿ ಯಲ್ಲಮ್ಮ** : ಡಾ.ಕಮಲಾ ಹೆಮ್ಮಿಗೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೫
೨೯೫. **ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂವೇದನೆ ಒಂದು ಮುನ್ನೋಟ** : ಡಾ. ತಾಳ್ತಜೆ ವಸಂತಕುಮಾರ : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ–೧೯೯೮
೨೯೬. **ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆ** : ಆರ್.ಎಂ. ಹಡಪದ (ಸಂ) : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ– ೧೯೮೯
೨೯೭. **ಸಮಕಾಲೀನ ಕಲೆ** : ಎಸ್.ಎನ್. ಚಂದ್ರಶೇಖರ (ಸಂ) : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೮
೨೯೮. **ಸರ್ರಿಯಾಲಿಜಮ್** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೫
೨೯೯. **ಸಚಿತ್ರ ರಾಮಾಯಣ** : ರಾಮಚಂದ್ರ ಮಧ್ವಮಹಿಷಿ : ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ–೧೯೭೨
೩೦೦. **ಸೃಜನಶೀಲರು** : ಎನ್.ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ : ಹರಿಹರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೩
೩೦೧. **ಸೃಷ್ಟಿ** : ಬಿ.ಕೆ. ಹಿರೇಮಠ : ಬಾಪೂಜಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ, ಬಾಗಲಕೋಟ–೨೦೦೩
೩೦೨. **ಸೃಜನಶೀಲ ಕಲಾವಿದರು** : ಗವೀಶ ಹಿರೇಮಠ : ಜಗದ್ಗುರು ಮೂರುಸಾವಿರ ಮಠ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ–೧೯೯೧
೩೦೩. **ಸ್ಪರ್ಶ** : ಶ್ರೀಕಾಂತ ಕುಲಕರ್ಣಿ (ಸಂ) : ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೭
೩೦೪. **ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಗತಿ** : ಎಮ್.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ (ಸಂ) : ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ವೇದಿಕೆ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೧
೩೦೫. **ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಎಂ.ವ್ಹಿ.ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ : ರಾಘವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು– ೧೯೮೫
೩೦೬. **ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಎನ್.ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಸಿ.ಎಂ.ಎನ್.ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೮೯
೩೦೭. **ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಕೂಸನೂರ : ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ–೧೯೯೩
೩೦೮. **ಸಾಕ್ಷಿ** : ಬಸವರಾಜ ಗವಿಮಠ (ಸಂ) : ವಿಜಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, ಇಲಕಲ್ಲ–೧೯೯೭
೩೦೯. **ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ** : ಎಚ್.ಜೆ. ಮುಲ್ಲಾ (ಸಂ) : ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಆರ್ಟ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಧಾರವಾಡ–೧೯೮೫
೩೧೦. **ಸುವರ್ಣ ವಿಜಯ** : ಅನ್ನದಾನಿ ಹಿರೇಮಠ (ಸಂ) : ವಿಜಯ ಕಲಾಮಂದಿರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಗದಗ–೧೯೯೭
೩೧೧. **ಸುರಪುರ ಶೈಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ** : ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಬಾಗೋಡಿ : ಗುಲಬರ್ಗಾ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಪಿಎಚ್. ಡಿ.ಪ್ರಬಂಧ–೨೦೦೬
೩೧೨. **ಸ್ವೆಟಾಸ್ಲಾವ್ ರೋರಿಚ್** : ಎಂ.ಎಸ್. ನಂಜುಂಡರಾವ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ,ಬೆಂ–೧೯೯೪
೩೧೩. **ಸೋಮಶೇಖರ ಸಾಲಿ** : ಬಿ.ಕೆ.ಹಿರೇಮಠ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೯
೩೧೪. **ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆ** : ಕೆ.ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ (ಸಂ) : ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈ.ವಿ.ವಿ.–೧೯೭೧
೩೧೫. **ಸೌಂದರ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ** : ಕಾಶೀನಾಥ ಅಂಬಲಗಿ (ಅನು) : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೨೦೦೦
೩೧೬. **ಸೌಂದರ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ** : ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ : ಶಾರದಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೬೫
೩೧೭. **ಸೌಂದರ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ** : ಜಿ.ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್ : ಡಿ.ವ್ಹಿ.ಕೆ.ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು–೧೯೭೩
೩೧೮. **ಸೌಗಂಧಿಕಾ ಪರಿಣಯ** : ಎಚ್.ಎಸ್. ಶ್ರೀಮತಿ (ಸಂ) : ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ನವದೆಹಲಿ–೨೦೦೪
೩೧೯. **ಹಚ್ಚೆ ಚಿತ್ರಕಲೆ** : ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೪
೩೨೦. **ಹಸೆ** : ಬಂದಗದ್ದೆ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ : ಪುಸ್ತಕ ಹೊಂಬಾಳೆ ಪ್ರಕಾಶನ, ಕೆಳದಿ, ಸಾಗರ–೨೦೦೩
೩೨೧. **ಹಸೆ ಚಿತ್ತಾರ** : ಶಾಲಿನಿ ರಘುನಾಥ : ವೈದೇಹಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು–೨೦೦೫
೩೨೨. **ಹಿಮಾಚಲದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ** : ಶಂಕರ ಪಾಟೀಲ : ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು–೧೯೯೭
೩೨೩. **ಹೀಗೊಂದು ಪಯಣ** : ಲೇಖಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು ಮಹಿಳಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಸಂಸ್ಥೆ (ಮಾಸ್), ಬೆಳಗಾವಿ. ೨೦೦೮
೩೨೪. **ಹುಲಿಗೆಮ್ಮ** : ಡಾ.ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.
೩೨೫. **ಹೆತ್ತಗೋನಹಳ್ಳಿ ಮಾಯಮ್ಮ** : ಎಚ್.ಆರ್.ಚೇತನ, ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ೧೯೯೫
೩೨೬. **ವಿಜಯನಗರದ ಗಾರೆ ಶಿಲ್ಪ** : ಡಾ. ಸಿ. ಮಹಾದೇವ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ–೨೦೦೦

೩೨೭. **ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ** ಸಂ. ೧೧ : ಡಾ.ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತ್ : ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೯೬
೩೨೮. **ಮಾತೃ ಪ್ರಧಾನ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ** : ಮಂಟಪ ಮಾಲೆ ೧೨೩ : ಡಾ. ಶೈಲಜಾ ಹಿರೇಮಠ : ಕ.ವಿ.ವಿ., ಹಂಪಿ-೨೦೦೪
೩೨೯. **ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಬಹುಮುಖಿ ನೋಟ** (ಸಂ)ಪ್ರೊ.ಬಿ.ವಿ.ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ : ಕ.ವಿ.ವಿ., ಹಂಪಿ-೨೦೦೫
೩೩೦. **ದಲಿತ ಚಿಂತನೆ** : ಮೊಗಳ್ಳಿ ಗಣೇಶ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ-೨೦೦೨
೩೩೧. **ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ** : ಎಸ್.ಆರ್.ಶಾಸ್ತ್ರಿ : ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್ಸ್, ಬೆಂ-೨೦೦೪
೩೩೨. **ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಒಂದು ಜಾನಪದಿಯ ಅಧ್ಯಯನ** : ಪ್ರೊ. ಎನ್. ಚಂದ್ರಪ್ಪ : ಮುಂಡ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂ-೨೦೦೨
೩೩೩. **ಶಂಭಾ ಜೋಶಿ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ ಅಧ್ಯಯನ** : (ಸಂ) ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೮೦
೩೩೪. **ಹಂಪಿಯ ಸ್ಮಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳು** : ಚೆಲುವರಾಜು : ಕ.ವಿ.ವಿ., ಹಂಪಿ-೨೦೦೦
೩೩೫. **ಚಿದಾನಂದ ಸಮಗ್ರ ಸಂಪುಟ** III: ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ : ಜನ-ಜನಪದ-ಜಾನಪದ ಸಪ್ನಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೨
೩೩೬. **ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಸಂಪುಟ.**II : ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರ : ಕ. ಸಾ. ಪ.. ಬೆಂ-೧೯೮೫
೩೩೭. **ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ ಭಾಗ-೮** : ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಧಾರವಾಡ
೩೩೮. **ಕಾಪಾಲಿಕರು ಮತ್ತು ಕಾಳಾಮುಖರು** : ವಿರುಪಾಕ್ಷ ಕುಲಕರ್ಣಿ : ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ,ಬೆಂ-೨೦೦೫
೩೩೯. **ಕರ್ನಾಟಕ ದಲಿತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಂಪರೆ ಭಾಗ-೨** : ಎಸ್.ಎಸ್. ಹಿರೇಮಠ : ಸಮತಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೊಸಪೇಟೆ-೧೯೯೩
೩೪೦. **ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ ಭಾಗ-೩** : (ಸಂ)ಲಕ್ಷ್ಮಣ ತೆಲಗಾವಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂ-೧೯೮೮
೩೪೧. **ಶಿಲ್ಪಶ್ರೀ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಿಲ್ಪೋತ್ಸವ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ : ಕ.ಶಿ.ಅ., ಬೆಂ-೨೦೦೦
೩೪೨. **ಮಾತೃಪೂಜೆ ಮಂಟಪ ಮಾಲೆ-೧೬** : ಚಿ.ನಾ. ಮಂಗಳಾ : ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ-೧೯೯೪
೩೪೩. **ತಂತ್ರಯೋನಿ : ಸತ್ಯ ಕಾಮ** : ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ ಧಾರವಾಡ-೨೦೦೩
೩೪೪. **ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ** : (ಸಂ)ವಿ.ಸು. ನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀ : ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈ.ವಿ.ವಿ.-೨೦೦೩
೩೪೫. **ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ :ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೪
೩೪೬. **ಕಲಾವಾರ್ತೆ-೬೫** : (ಸಂ)ಡಾ. ಅ.ಲ. ನರಸಿಂಹನ್ :ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಬೆಂ-೨೦೦೨
೩೪೭. **ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ** : ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂ-೧೯೯೧
೩೪೮. **ಕರ್ನಾಟಕ -ನೇಪಾಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧ** : ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ : ಕ.ವಿ.ವಿ. ಹಂಪಿ,-೨೦೦೩
೩೪೯. **ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸುಣ್ಣಕಟ್ಟೆಗಳು** : ಎಂ.ಜಿ. ನಾಗರಾಜ್ ಶ್ರೀಗೌರಿ-ಗಂಗಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.
೩೫೦. **ಕರ್ನಾಟಕ ಮುಸ್ಲಿಂ ಜಾನಪದ** : ಡಾ. ಷಹಸೀನಾ ಬೇಗಂ : ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೦.
೩೫೧. **ಸುವರ್ಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಾಥಮಾಲೆ** : ಸುವರ್ಣ ಜಾನಪದ ಲೇಖನಗಳು (ಕನ್ನಡ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪಗಳು) (ಸಂ) ಡಾ.ವೀರಣ್ಣ ದಂಡೆ, ಡಾ.ಶ್ರೀಪಾದ ಶೆಟ್ಟಿ : ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
೩೫೨. **ಜಾನಪದ ಶಿಷ್ಟಪದ** : ಡಾ. ಪಿ.ಕೆ. ರಾಜೇಂದ್ರ (ಲೇಖನ : ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಕಲೆ) : ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು
೩೫೩. **ಸುವರ್ಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ : ಮಲೆಯ ಮಾದೇಶ್ವರ** : (ಸಂ) ಡಾ.ಪಿ.ಕೆ. ರಾಜಶೇಖರ : ಸಂ-೧
೩೫೪. **ಕಲೆ ಮತ್ತು ಹಬ್ಬ** : ಕೆ.ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ : ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಪುಸ್ತಕ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ
೩೫೫. **ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ** : ಜಿ.ವಿ. ಪ್ಲೇಹನೇಟ್ : ಪ್ರಗತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮುಸ್ಕೋ-೧೯೯೩
೩೫೬. **ಕಲಾಪ್ರಪಂಚ**: ಸಂ.ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯೯೪
೩೫೭. **ಜಕಣಾಚಾರ್ಯ** : ಸಂಗ್ರಹ : ಸರಿತಾ ಜ್ಞಾನಾನಂದ : ಕ.ಶಿ.ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯
೩೫೮. **ವಿಶ್ವಕನ್ನಡ ಸಂಪುಟ-೦೩** : ಎನ್.ಎಸ್. ರಾಮಪ್ರಸಾದ : ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ,ಬೆಂ-೧೯೮೬
೩೫೯. **ಅಮೂರ್ತಕಲೆ** : ಪಿ.ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ : ಮೈಸೂರು ವಿ.ವಿ. ಮೈಸೂರು-೧೯೮೫
೩೬೦. **ಪಲ್ಲವ ಚೋಳ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ** : ಎಚ್.ಎಸ್. ಗೋಪಾಲರಾವ : ಕ.ಶಿ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು-೨೦೦೮
೩೬೧. **ವಿಜಯನಗರ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ** : ಎಚ್.ಎಸ್. ಗೋಪಾಲರಾವ : ಕ.ಶಿ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೮
೩೬೨. **ಶಂಕರರಾವ ಆಳಂದಕರ** : ಡಾ.ಎಂ.ಜಿ. ಬಿರಾದಾರ :ಕ.ಲ.ಅ.ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೮೬
೩೬೩. **ಉತ್ತುಂಗ ಶಿಲ್ಪಿ ದೇವಾಲಗುಂದ ವಾದಿರಾಜ** : ಕನಕ ಮೂರ್ತಿ: ಕ.ಶಿ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೮

೩೬೪. **ಬಾನಯ್ಯ ಗರುಡಾದ್ರಿ** : ಬಸವರಾಜ ಉಪ್ಪಿನ : ಕ.ಲ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೫
೩೬೫. **ಕಲೆ ಮತ್ತು ರಸಸ್ಪಂದನೆ** : ಪ್ರೊ.ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ : ಕ.ಲ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೮೬
೩೬೬. **ಎಂ.ಟಿ.ಭೋಪಲೆ** : ಡಿ.ಎನ್. ಅಕ್ಕಿ: ಕ.ಲ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೯
೩೬೭. **ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೃಶ್ಯಕಲಾವಿದರು** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ್ : ಕ.ಲ.ಕ.ಅ.,ಬೆಂ–೧೯೯೪
೩೬೮. **ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಲೈಂಗಿಕ ಶಿಲ್ಪ** : ಎಸ್.ಆರ್. ಶಾಸ್ತ್ರಿ : ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂ–೧೯೮೯
೩೬೯. **ಲಕ್ಕುಂಡಿ ಕಲೆಯ ಬೆಲೆ** : ಪ್ರೊ.ಎಂ.ಎಚ್. ಹರಿದಾಸ ವಿಕ್ರಮಪ್ರಕಾಶನ ಕೆ.ಸಿ.ರಸ್ತೆ, ಗದಗ ೧೯೯೮
೩೭೦. **ಕೊಪ್ಪಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ** : ಬಿ.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ್ : ಕೊಪ್ಪಳ ೧೯೯೮
೩೭೧. **ಎನ್.ಜಿ.ನೀಲಕಂಠಾಚಾರ್** : ಎಲ್. ಬಸವಲಿಂಗಪ್ಪ : ಕ.ಶಿ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೧
೩೭೨. **ನಾಕಂಡ ಕಲಾವಿದರು** : ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯ: ಕ.ಸಂ.ಇ. ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೪
೩೭೩. **ಕೆ.ಶ್ಯಾಮ ರಾಯಚಾರ್ಯ** : ಕಾ.ವಾ. ಆಚಾರ್ಯ ಶರ್ಮಾ : ಕ.ಶಿ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೦
೩೭೪. **ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಆರಾಧಕರು** : ಎನ್. ಮರಿಶಾಮಾಚಾರ : ಕ.ಶಿ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೦
೩೭೫. **ವೈ.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ರಾಜು** : ಎಸ್.ಎನ್. ಚಂದ್ರಶೇಖರ : ಕ.ಲ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೮೭
೩೭೬. **ನಮ್ಮ ಧ್ವನಿ** : ಶ್ರೀಮತಿ ಕನಕಾಮೂರ್ತಿ : ಕ.ಶಿ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೮
೩೭೭. **ಕರಕುಶಲ ಕಲೆಗಳು** : (ಸಂ) ಕರೀಗೌಡ ಬೀಚನಳ್ಳಿ: ಕ.ವಿ.ವಿ.ಹಂಪಿ ೨೦೦೦
೩೭೮. **ಮುಖಗಳೊಂದಿಗೆ ಮುಖಾಮುಖಿ** : ಕೆ.ವಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ : ಕ.ಲ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೪
೩೭೯. **ಧನಂಜಯ ಶಿಲ್ಪಿ** : ವೀರೇಶ ಎಸ್. ಬಡಿಗೇರ : ಕ.ಶಿ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೨೦೦೪
೩೮೦. **ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ** : ಡಾ.ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ : ಎಸ್.ಬಿ.ಎಸ್. ಪಬ್ಲಿಕೇಶನ್, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೭೮
೩೮೧. **ಅಂಬೇಡ್ಕರ ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ** : ಜವರಯ್ಯ ಮ.ನ. : ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಮೈಸೂರು ೧೯೯೧
೩೮೨. **ಕಲಬುರ್ಗಿ ಜಿಲ್ಲಾ ದರ್ಶನ** : ಡಾ.ವಿ.ಜಿ. ಪೂಜಾರ : ಗುಲಬರ್ಗಾ ವಿವಿ. ೨೦೦೫
೩೮೩. **ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ** : ಕೆ.ಎಸ್. ರಾಜು : ಗುರುಪ್ರಕಾಶನ, ಕಲಬುರ್ಗಿ ೧೯೯೦
೩೮೪. **ಜನಪ್ರಿಯ ಕಲಾ ಮಾಲಿಕೆ** : ಡಾ.ಪಿ.ಆರ್. ಚಂದ್ರಶೇಖರ : ಕ.ಲ.ಅ. ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೯೫
೩೮೫. **ವಿವೇಕಾನಂದ ಶಿಲಾ ಸ್ಮಾರಕದ ಇತಿಹಾಸ** : ಶ್ರೀಮತಿ ಲಲಿತಾ ಸುಂದರೇಶನ್, ಬೆಂಗಳೂರು
೩೮೬. **ಕಲಾವಿದ ಹೆಬ್ಬಾರ ರೇಖಾ ಲಾವಣ್ಯ** : ವ್ಯಾಸರಾಯ ಬಲ್ಲಾಳ : ನವಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು

******

1. **Art Experience** : M. Hiriyanna : Kavvyalaya Prakashana Mysore-1954
2. **Art and Architecture in Karnataka** : D.V.Devaraj and C.S.Patil : Directorate of Archiology, Mysore-1985
3. **Dance and other Fine Arts in Karnataka Sculputure and paintings** : M. S. Choodamani :Mysore University, Mysore-1985
4. **Early chalukkya paintings from Badami** : C. Sivaram Murty : Lalitakala Acadamy New Delhi-1959
5. **Indian paintings** : C.Sivarama Murty : National Book Trust of India, New Delhi-1970
6. **Indian Rock paintings** : V. S. Wakankar : Smith Sonian Institute Washington DC-1974
7. **Karnataka Paintings** : Shivarama Karant : Prasaranga, University of Mysore-1973
8. **K.Venkatappa** : S. K. Ramachandra Rao : Kannade and Culture Department Banglore-1998
9. **Masterpeaces of Vijayanagar Art** : S. Rajashekhar : Taraporwala Publications, Bombay-1983
10. **Mural Paintings in India** : J. C. Nagapal : Gain Publications, New Delhi-1977
11. **Mural Paintings of Shibi** : Veena Shekar : Keladi Museam and History Research Center Keladi-1999
12. **Painted Rock shelters of india** : V. S. Wakankar : Pune University, Pune-1972
13. **Paintings of Saint Alaysess Charch** : O. P. Agarwal : Indian Conservation Institute, Lakahanow-1994
14. **Pre, Proto, Early Historic Culture of Krishna, Tungabhadra Valley** : B. Subramannyam : Bharateeya Kala Prakashana Delhi-1997
15. **South Indian Paintings** : C. Sivarama Murty : National Museam, Delhi-1968
16. **The Letter of Philip Medos Taylor to Henry Rev** : Cadel : Oxford University Press London-1947
17. **The Early History of the Deccan Fine Arts** : G. Yazdani : Oxford University Press, -London-1952
18. **The Development of Early Culture in Taichur do-ab**: F.R. Alchin : London University-1954
19. **The Living Line** : Shankar Patil : Pragati Prakashana Davanagere-1996
20. **The Sibi Murals** : R. Ramakrishan : Shibi Temple Committee, Shibi-1988
21. **Traditional paintings of Karnataka** : B. V. K. Shashtri and S. R. Rao : Karnataka Chitrakala Parishat, Bangalore-1980
22. **The Meaning Of Art** : By Herbert Read : Noida-1972
23. **Vijayanagar Art** : R. N. Salettore : Bombay University, Bombay-1930
24. **The Earth Mother :** Pupul jayakar, Penguin book, 1989.
25. **Art:The Basis of Education :** Devi prasad, (NBT-India) National book trust-India,1998
26. **Indian-Pre-historic and-photo historic periods :** Publication division, Delhi 2001
27. **JANAPADA LOKA – A Catalogue :** Karnataka Janapada Parishath Bangalore. 2000
28. **Methodology in Folklore Research and Field work :** Dr. Dulal Chaudhuri, GRT Publishers. 1993
29. **Vasan's Karnataka Road Atlas** : Vasan Publication, Bangalore. 2003
30. **OXFORD HISTORY OF ART : INDIAN ART :** BY. PARIMA MITTER : OXFORD UNIVERSITY PRESS, NEWYORK-2001.
31. **MASTER PIECES FROM THE MATIONAL MUSIUM COLLECTON :** NEW DELHI : EDITED BY, S.P. GUPTA -1985
32. **STUDIES IN KARNATAKA HISTORY AND CULTURE :** EDITOR. M.V. SRINIVAS. Proudings Voume ,8 : KARNATAKA HISTORY CONGRESS-2001
33. **LEGENDS OF DEVI :** BY. SUKUMAR BHATTACHARJI : Published by, Orient Lngman Limited, 17 Chittarcinguon Avenue, Calucutta-1995. Contents : Kanyakumari, Yamuna, Llashimi, Tulasi, Durga, Chaudika kali, Sati Parvati, Uma, Gouri, Ganga, Radha, Shasthi, Sita, Prithvi, Vala Sarasvati.
34. **SHILPA :** A.L.SRIVATSA.: Studies in indian Art and sculpture. by, Sundeep Prakashana, DELHI-1990
35. **PRESERVATION OF ART OBJECTS AND LIBRARY NATERIALS :** By O.P. Agrawal – 1993 Published by National Book Trust India – New Delhi
36. **A GRAMMER OF THE ARTS** by **Sir Charles Holmes** -1931Published by G. Bell and Sons –London
37. **STUDIES IN KARNATAKA HISTORY AND CULTURE :** Editor: Vijayalakshmi K.S. Proceedings Volume –VI Karnataka History Congress -2006
38. **INDIAN CRAFTS DEVELOPMENT AND POTENTIAL** by D.N. Saraf : Published by VIKAS PUBLISHING HOUSE PVT. LTD. New Delhi.

Journals

1. **ART TIMES** , A Magazine of Living Arts – Volume 1 – Issue 2, March – April 1998 Editor- Manohar Singh
2. **KALADIRGA** – Six monthly Journal of Visual Art, October 2000, Editor – Awdesh Misra, UTKARSHA PRAKASHANA, Kolkata.
3. **KALADIRGA** – Volume 1 - Issue 2 , April – 2001
4. **KALADIRGA** – Volume 2 – Issue 4 , April – 2002
5. **KALADIRGA** – Volume 4 – No.7 , October – 2003

6. **KALADIRGA** - Volume 5 - No.10, April – 2005
7. **KALADIRGA** – Volume 6 – No.11, October 2005
8. **KALADIRGA** – Volume 6 – No.12 April - 2006
9. **ART & DEAL** – Volume 4, No.1, Issue 19, 2005
10. **ART- INDIA** The Art News Magazine Of India , Volume XI, Issue 1,Quarter 1, 2006. Editor – Abhay Sardesai – Mumbai

****

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು

ಕ್ರ.ಸಂ.	ಜಿಲ್ಲೆ	ತಾಲ್ಲೂಕು	ಮಣ್ಣಿನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು		ಶಿಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು		ಮರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು		ಲೋಹ ಮಾಧ್ಯಮದ ಶಿಲ್ಪಗಳು		ಸಮಕಾಲೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳು
			ಶಿಷ್ಟ	ಜನಪದ	ಶಿಷ್ಟ	ಜನಪದ	ಶಿಷ್ಟ	ಜನಪದ	ಶಿಷ್ಟ	ಜನಪದ	
೧	ದಾವಣಗೆರೆ	ದಾವಣಗೆರೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಚನ್ನಗಿರಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಹೊನ್ನಾಳ್ಳಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಹರಿಹರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಹರಪನಹಳ್ಳಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಜಗಳೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
೨	ಚಿತ್ರದುರ್ಗ	ಚಿತ್ರದುರ್ಗ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಹೊಳಲ್ಕೆರೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಚೆಳ್ಳಕೆರೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಹಿರಿಯೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಹೊಸದುರ್ಗ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೩	ತುಮಕೂರು	ತುಮಕೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔

		ಗುಬ್ಬಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಕುಣಿಗಲ್	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ತುರುವೇಕೆರೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ತಿಪಟೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಮಧುಗಿರಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಕೊರಟಗೆರೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಶಿರಾ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಪಾವಗಡ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
೫	ಹಾಸನ	ಹಾಸನ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಅರಕಲಗೂಡು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಆಲೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಬೇಲೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಸಕಲೇಶಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಅರಸಿಕೇರೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
೬	ಶಿವಮೊಗ್ಗ	ಶಿವಮೊಗ್ಗ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔

		ಭದ್ರಾವತಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಸಾಗರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಹೊಸನಗರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಸೊರಬ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಶಿಕಾರಿಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೭	ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು	ಕಡೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಮೂಡಿಗೆರೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ತರೀಕೆರೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಕೊಪ್ಪ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಶೃಂಗೇರಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೮	ಕೊಡಗು	ಮಡಿಕೇರಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಸೋಮವಾರಪೇಟೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ವೀರರಾಜಪೇಟೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೯	ಮೈಸೂರು	ಮೈಸೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಟಿ. ನರಸೀಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔

		ನಂಜನಗೂಡು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಕೆ. ಆರ್. ನಗರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಹುಣಸೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಪಿರಿಯಾಪಟ್ಟಣ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
		ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✘
೧೦	ಮಂಡ್ಯ	ಮಂಡ್ಯ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಮದ್ದೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಮಳವಳ್ಳಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ನಾಗಮಂಗಲ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಕೆ. ಆರ್. ಪೇಟೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಪಾಂಡವಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೧೧	ಚಾಮರಾಜನಗರ	ಚಾಮರಾಜನಗರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಗುಂಡ್ಲು ಪೇಟೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಯಳಂದೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೧೨	ಕೋಲಾರ	ಕೋಲಾರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಮಾಲೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔

		ಬಂಗಾರಪೇಟೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಮುಳಬಾಗಿಲು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಶ್ರೀನಿವಾಸಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೧೩	ಬೆಂಗಳೂರು (ನಗರ)	ಆನೇಕಲ್ಲು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಬೆಂಗಳೂರು ಉತ್ತರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಬೆಂಗಳೂರು ದಕ್ಷಿಣ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೧೪	ಬೆಂಗಳೂರು (ಗ್ರಾಮಾಂತರ)	ದೊಡ್ಡಬಳ್ಳಾಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ದೇವನಹಳ್ಳಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಹೊಸಕೋಟೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ನೆಲಮಂಗಲ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೧೫	ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ	ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಬಾಗೇಪಲ್ಲಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಚಿಂತಾಮಣಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಶಿಡ್ಲಘಟ್ಟ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಗೌರಿಬಿದನೂರು	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಗುಡಿಬಂಡೆ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
೧೬.	ರಾಮನಗರ	ರಾಮನಗರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔

		ಚೆನ್ನಪಟ್ಟಣ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಕನಕಪುರ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔
		ಮಾಗಡಿ	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔	✔

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಪದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ – ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು

